

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Jana Arbeiter

**Gospodarska diplomacija in mednarodno razvojno sodelovanje
kot sredstvi krepitve političnoekonomskega sodelovanja v
izbranih državah v razvoju**

Doktorska disertacija

Ljubljana, 2020

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Jana Arbeiter

Mentor:izr. prof. dr. Boštjan Udovič

Somentorica: prof. dr. Maja Bučar

**Gospodarska diplomacija in mednarodno razvojno sodelovanje
kot sredstvi krepitve političnoekonomskega sodelovanja v
izbranih državah v razvoju**

Doktorska disertacija

Ljubljana, 2020

OCENJEVALCI DOKTORSKE DISERTACIJE

zsl. prof. dr. Marjan Svetličič, predsednik Komisije za spremljanje doktorskega študenta

izr. prof. dr. Matevž Raškovič, član Komisije za spremljanje doktorskega študenta

doc. dr. Blaž Vrečko Ilc, član Komisije za spremljanje doktorskega študenta

Iskrena hvala ...

*... mentorju izr. prof. dr. Boštjanu Udoviču in somentorici
prof. dr. Maji Bučar za neprecenljive (strokovne in življenjske) nasvete.*

... vsem, ki ste tako ali drugače pripomogli, da je disertacija ugledala luč sveta.

... Milanu, Alenki, Luki, Gregorju in Damjanu.

... Farisu za vsako kavo.

... prijateljem, ker ste me vztrajno spodbujali in neutrudno poslušali.

... Bojanu in Mileni, da sem lahko danes to, kar sem.

... tebi, Jože, za vsak dan.

Gospodarska diplomacija in mednarodno razvojno sodelovanje kot sredstvi krepitve političnoekonomskega sodelovanja v izbranih državah v razvoju

V delu se ukvarjam s političnoekonomskim sodelovanjem držav globalnega Juga. V okviru njihovega medsebojnega političnoekonomskega sodelovanja me zanima odnos med gospodarsko diplomacijo in mednarodnim razvojnim sodelovanjem, ki ga analiziram na presečišču mednarodnih odnosov, diplomacije, razvojnih študij in mednarodne politične ekonomije. Ker sodelovanje Jug – Jug temelji na kolektivnem partnerskem sodelovanju, učenju iz lastnih izkušenj in krepitvi medsebojnih zmogljivosti, postaja vse pomembnejši način političnoekonomskega sodelovanja, ki spodbuja uresničevanje ciljev trajnostnega razvoja. Zato me zanima, kako se je tovrstno sodelovanje oblikovalo in kaj to pomeni za klasična zunanjepolitična sredstva, ki jih države uporabljajo v svojih političnoekonomskih odnosih z drugimi državami. Pri tem me zanima tudi, kakšne so značilnosti gospodarske diplomacije in mednarodnega razvojnega sodelovanja v državah globalnega Juga.

Na podlagi zgodovinskorazvojne in zgodovinskoprimerjalne analize sodelovanja Sever – Jug in Jug – Jug izpostavljam, da so značilnosti gospodarske diplomacije in mednarodnega razvojnega sodelovanja držav globalnega Juga drugačne od tistih globalnega Severa. V državah globalnega Juga so gospodarske koristi podrejene političnim ciljem in zato obe zunanjepolitični sredstvi ne služita neposredno za krepitev gospodarske rasti, temveč za uresničevanje geopolitičnih interesov globalnega Juga. Težko je določiti jasno ločnico med njima, saj se v udejanjanju svojih ciljev ves čas prepletata in dopolnjujeta. Če gre v primeru držav globalnega Severa za ločeni sredstvi zunanje politike, v primeru držav globalnega Juga to ne drži. Uporaba gospodarske diplomacije in mednarodnega razvojnega sodelovanja je pogojena s ciljem držav globalnega Juga, da multipolarna mednarodna skupnost odraža dejansko stanje (gospodarske) moči v mednarodni skupnosti in ne stanja, ki velja še iz časov hladne vojne.

Odnos med gospodarsko diplomacijo in mednarodnim razvojnim sodelovanjem držav globalnega Juga je komplementaren. Obe sredstvi se medsebojno dopolnjujeta pri zasledovanju skupnih političnih ciljev, velikokrat pa se tudi prepletata. Ker mednarodno razvojno sodelovanje držav globalnega Juga, ki ga v okviru zunanjepolitične strategije udejanjajo s pomočjo razvojnega sodelovanja Jug – Jug, vključuje razvojno, humanitarno in gospodarsko komponento, je umetna ločitev od gospodarske diplomacije skoraj nemogoča. Številne aktivnosti gospodarske diplomacije so namreč hkrati tudi aktivnosti razvojnega sodelovanja Jug – Jug in obratno. Gre torej za odnos med obema zunanjepolitičnima sredstvoma, ki se popolnoma razlikuje od tistega v državah globalnega Juga. To pomeni, da odnos med gospodarsko diplomacijo in mednarodnim razvojni sodelovanjem držav globalnega Juga ni primerljiv s tistim v državah globalnega Severa.

Ključni doprinos doktorske disertacije predstavlja teoretsko-metodološki temelj za proučevanje odnosa obeh proučevanih zunanjepolitičnih sredstev. Do sedaj so se raziskovalci namreč ukvarjali bodisi z gospodarsko diplomacijo bodisi z mednarodnim razvojnim sodelovanjem, analize odnosa med obema sredstvoma pa na podlagi pregleda literature ni moč zaslediti. Doktorska disertacija predstavlja prvo tovrstno razmišljanje o holističnosti koncepta gospodarske diplomacije in mednarodnega razvojnega sodelovanja. Obe zunanjepolitični sredstvi sta v okviru pričujočega dela namreč postavljeni v sistem odnosov med različnimi akterji in zato postavlja temelje, na podlagi katerih je končno mogoče razmišljati o povezanosti obeh konceptov.

Ključne besede: gospodarska diplomacija, mednarodno razvojno sodelovanje, sodelovanje Jug – Jug, države v razvoju, zunanja politika

Commercial diplomacy and international development cooperation as a means of strengthening political and economic cooperation in selected countries

This dissertation deals with the political-economic cooperation of the countries of the Global South. Within this cooperation, I am interested in the relationship between commercial diplomacy and international development cooperation. I analyze this on the intersection between international relations, diplomacy, development studies, and international political economy. As the South-South cooperation is based on a collective partnership cooperation, learning from past experience, and the strengthening of mutual capabilities, it is becoming an ever more important means of political-economic cooperation, promoting the goals of sustainable development. For this reason, I study how this manner of cooperation came to be and what it means for the classic foreign policy instruments that countries employ in their political-economic relations with other countries. In addition, I wish to determine the features of commercial diplomacy and international development cooperation in the Global South.

On the basis of historical development and comparison of North-South and South-South cooperation, I emphasize the distinctions of commercial diplomacy and international development cooperation in the Global South. In the countries of the Global South, the economic benefits trail behind political goals, and therefore, neither of the two instruments is intended to directly boost economic growth, but instead to serve the geopolitical interests of the Global South countries. It is difficult to distinguish them as they continually overlap and complement each other. If the countries of the Global North use them separately, this does not hold true for the South. The use of commercial diplomacy and international development cooperation is conditioned by the aims of the Global South for the multipolar international community to reflect the true state of (economic) strength in the international community, as opposed to the situation during the Cold War.

The relation between commercial diplomacy and international development cooperation of the Global South is a complementary one. Both foreign policy instruments complement each other in their pursuit of common political aims, and often overlap. As international development cooperation of the countries of the Global South, enforced within their foreign policy strategies by means of South-South development cooperation, involves developmental, humanitarian, and economic aspects, its artificial distinction from commercial diplomacy is virtually impossible. Numerous activities of commercial diplomacy are at the same time activities of South-South development cooperation, and vice versa. It is thus a relationship between both foreign policy instruments that is entirely different from that of the countries of the Global North. This means that the relationship between commercial diplomacy and international development cooperation of the Global South countries is not comparable to that of the Global North countries.

The key contribution of the dissertation are the theoretical and methodological underpinnings for the research on both foreign policy instruments. Until now, researchers focused either on commercial diplomacy or international development cooperation, whereas the relationship between them was left mostly unattended. This thesis thus employs an original and holistic approach to analyzing the concepts of commercial diplomacy and international development cooperation. In the dissertation, both instruments of utilizing foreign policy are placed within a system of relations between different stakeholders and thus form a foundation on the basis of which is finally possible to consider the mutual interdependence of both concepts.

Keywords: commercial diplomacy, international development cooperation, South-South cooperation, developing countries, foreign policy

Kazalo vsebine

1	Uvod.....	14
1.1	Namen in cilji doktorske disertacije	22
1.2	Metodološki okvir.....	24
1.3	Raziskovalna vprašanja	26
1.4	Opredelitev metod dela in struktura doktorske disertacije	27
1.5	Operacionalizacija temeljnih pojmov	32
1.6	Omejitve proučevanja.....	34
2	Konceptualizacija in operacionalizacija uporabljenih konceptov	36
2.1	Zunanja politika.....	38
2.2	Ekonomska in gospodarska diplomacija	41
2.2.1	Ekonomska diplomacija	43
2.2.2	Gospodarska diplomacija	45
2.3	Mednarodno razvojno sodelovanje.....	52
2.3.1	Teoretski vidiki razumevanja razvoja in razvojnega sodelovanja v 20. stoletju	54
2.3.2	Značilnosti mednarodnega razvojnega sodelovanja v 20. stoletju.....	72
2.3.3	Teoretski vidiki razumevanja razvoja in razvojnega sodelovanja v 21. stoletju	81
2.3.4	Značilnosti mednarodnega razvojnega sodelovanja v 21. stoletju.....	84
2.4	Sodelovanje Jug – Jug	94
2.5	Sklep.....	105
3	Gospodarska diplomacija in mednarodno razvojno sodelovanje kot sredstvi sodelovanja držav globalnega juga.....	112
3.1	Oblikovanje zunanjepolitičnih ekonomskih aktivnosti države.....	112
3.2	Zunanja ekonomska politika kot okvir vzpostavljanja gospodarske diplomacije in mednarodnega razvojnega sodelovanja.....	119
3.2.1	Sredstva zunanje ekonomske politike	122
3.3	Ekonomska zunanja politika.....	123
3.3.1	Dve sredstvi ekonomske zunanje politike: gospodarska diplomacija in razvojna pomoč	126
3.4	Teorija političnoekonomskega sodelovanja držav globalnega Juga.....	129
3.4.1	Temelj političnoekonomskega sodelovanja držav globalnega Juga	131
3.4.2	Teoretska kontekstualizacija političnoekonomskega sodelovanja držav globalnega Juga	133
3.4.3	Zunanja ekonomskorazvojna politika	139

3.5	Sklep.....	144
4	Študije primerov.....	150
4.1	Brazilija.....	153
4.1.1	Brazilska zunanja ekonomskorazvojna politika v 20. stoletju.....	156
4.1.2	Brazilska zunanja ekonomskorazvojna politika v 21. stoletju.....	162
4.1.3	Sodelovanje Jug – Jug.....	166
4.1.4	Gospodarska diplomacija Brazilije.....	175
4.2	Indija.....	196
4.2.1	Indijska zunanja ekonomska politika 20. stoletja.....	199
4.2.2	Zunanja ekonomskorazvojna politika 21. stoletja.....	203
4.2.3	Sodelovanje Jug – Jug.....	206
4.2.4	Razvojno sodelovanje Jug – Jug.....	207
4.2.5	Gospodarska diplomacija.....	213
4.3	Kitajska.....	231
4.3.1	Zunanja ekonomskorazvojna politika v 20. stoletju.....	233
4.3.2	Zunanja ekonomskorazvojna politika v 21. stoletju.....	239
4.3.3	Razvojno sodelovanje Jug – Jug.....	243
4.3.4	Gospodarska diplomacija.....	248
4.4	Sklep.....	264
5	Razprava in zaključki.....	268
5.1	Značilnosti gospodarske diplomacije in razvojnega sodelovanja držav globalnega Juga 269	
5.2	Odnos gospodarske diplomacije in MRS v okviru sodelovanja Jug – Jug.....	279
5.3	Prispevek k razvoju znanstvenega področja in izhodišča za prihodnje raziskovanje.....	285
6	Viri in literatura.....	290
7	STVARNO IN IMENSKO KAZALO.....	354
	PRILOGA A: Mednarodno razvojno sodelovanje Brazilije v obdobju 2005–2013.....	359

Kazalo tabel

Tabela 2.1:	Konceptualizacija MRS.....	93
Tabela 2.2:	Konceptualizacija mednarodnega razvojnega sodelovanja in gospodarske diplomacije.....	110
Tabela 4.1:	Število prebivalcev in BDP Brazilije, Indije in Kitajske.....	152
Tabela 4.2:	Interpretacija Spearmanovih korelacijskih koeficientov.....	179

Tabela 4.3: Razporeditev spremenljivk glede na dohodkovno kategorijo analiziranih držav	180
Tabela 4.4: Spearmanov korelacijski koeficient (izvoz in uvoz Brazilije, velikost, oddaljenost ter BDP glede na pariteto kupne moči držav globalnega Juga)	181
Tabela 4.5: Spearmanov korelacijski koeficient (izvoz Brazilije, število brazilskih držav globalnega Juga v državah globalnega Juga, število DKP držav globalnega Juga v Braziliji in BDP na prebivalca držav)	186
Tabela 4.6: Razporeditev spremenljivk glede na dohodkovno kategorijo analiziranih držav	215
Tabela 4.7: Spearmanov korelacijski koeficient (izvoz in uvoz Indije, velikost ter oddaljenost držav globalnega Juga, BDP na pariteto kupne moči)	216
Tabela 4.8: Spearmanov korelacijski koeficient (izvoz Indije, število indijskih DKP v države globalnega Juga, število DKP držav globalnega Juga v Indiji ter BDP na prebivalca)	220
Tabela 4.9: Spearmanov korelacijski koeficient povezanosti kulturnih spremenljivk z indijsko trgovino	228
Tabela 4.10: Razporeditev spremenljivk glede na dohodkovno kategorijo analiziranih držav	250
Tabela 4.11: Spearmanov korelacijski koeficient za uvoz, velikost, BDP na prebivalca ter oddaljenost	251
Tabela 4.12: Spearmanov korelacijski koeficient za ekonomsko-politično povezanost spremenljivk z izvozom in uvozom Kitajske	255
Tabela 4.13: Spearmanov korelacijski koeficient za kulturno povezanost spremenljivk pri Kitajski	262
Tabela 5.1: Podobnosti in razlike med značilnostmi in odnosom gospodarske diplomacije in MRS držav globalnega Severa in Juga.....	275

Kazalo slik

Slika 1.1: Interdisciplinarni pristop k raziskovanju	25
Slika 2.1: Trikotni model analize zunanje politike	39
Slika 2.2: Konceptualizacija sodelovanja Jug – Jug	103
Slika 3.1: Vpliv zunanjih in notranjih dejavnikov na oblikovanje vrednostnega sistema države	113
Slika 3.2: Vpliv zunanjih in notranjih dejavnikov na oblikovanje ekonomskega državnštva	115
Slika 3.3: Vpliv zunanjih in notranjih dejavnikov na oblikovanje ekonomskih aktivnosti države navzven.....	118
Slika 3.4: Vpliv zunanjih in notranjih dejavnikov na oblikovanje zunanje ekonomske politike	121
Slika 3.5: Vpliv notranjih in zunanjih dejavnikov na oblikovanje ekonomske zunanje politike	126
Slika 3.6: Mednarodni (političnoekonomski) sistem	136
Slika 3.7: Odnos med mednarodno družbo odnosov Jug – Jug in Sever – Jug v mednarodnem sistemu.....	139
Slika 3.8: Odnos med razvojni sodelovanjem Jug – Jug in gospodarsko diplomacijo držav globalnega Juga	149
Slika 4.1: Izdatki brazilske vlade za tehnično sodelovanje	171
Slika 4.2: Brazilsko tehnično sodelovanje po regijah	172
Slika 4.3: Grafični prikaz analiziranih držav	178

Slika 4.4: Velikost analiziranih DVR in izvoz Brazilije v analizirane države.....	182
Slika 4.5: Oddaljenost analiziranih držav od Brazilije in izvoz Brazilije v analizirane države	182
Slika 4.6: Vpliv BDP glede na pariteto kupne moči na izvoz Brazilije v DVR.....	183
Slika 4.7: Vpliv velikosti držav globalnega Juga na uvoz Brazilije iz teh držav	184
Slika 4.8: Vpliv BDP (ppp) držav globalnega Juga na uvoz Brazilije iz teh držav	184
Slika 4.9: Vpliv skupne kopenske meje z državami globalnega Juga na izvoz in uvoz Brazilije	185
Slika 4.10: Izvoz Brazilije v držav globalnega Juga, glede na število DKP Brazilije v države globalnega Juga	187
Slika 4.11: Izvoz Brazilije v državah globalnega Juga glede na število DKP Brazilije	187
Slika 4.12: Izvoz Brazilije v državah globalnega Juga glede na število DKP držav globalnega Juga v Braziliji	188
Slika 4.13: Uvoz Brazilije iz držav globalnega Juga glede na število DKP Brazilije v državah globalnega Juga	189
Slika 4.14: Uvoz Brazilije iz držav globalnega Juga glede na število DKP držav globalnega Juga v Braziliji	190
Slika 4.15: Vpliv skupnega kolonialnega odnosa na izvoz in uvoz Brazilije	191
Slika 4.16: Izvoz Brazilije v državah globalnega Juga glede na BDP na prebivalca in število DKP Brazilije v državah globalnega Juga.....	192
Slika 4.17: Uvoz Brazilije iz držav globalnega Juga v primerjavi z BDP na prebivalca držav globalnega Juga in številom brazilskih DKP	193
Slika 4.18: Izvoz in uvoz Brazilije v/iz držav globalnega Juga glede na število prebivalcev	193
Slika 4.19: Izvoz in uvoz Brazilije v držav globalnega Juga glede na skupni jezik	194
Slika 4.20: Geografska distribucija sredstev v okviru programa ITEC v letu 2015	209
Slika 4.21: Geografska distribucija sredstev v okviru programa ITEC v letu 2018	210
Slika 4.22: Odstotek proračunskih sredstev indijskega zunanjega ministrstva za tehnično sodelovanje in posojila	211
Slika 4.23: Geografska distribucija posojil (angl. <i>lines of credits</i>), 2016	212
Slika 4.24: Velikost analiziranih držav globalnega Juga in izvoz Indije v te države.....	216
Slika 4.25: Oddaljenost držav globalnega Juga od Indije in njen izvoz v te države	217
Slika 4.26: Velikost analiziranih držav globalnega Juga in uvoz Indije iz teh držav	218
Slika 4.27: Oddaljenost držav globalnega Juga od Indije in njen uvoz iz teh držav.....	218
Slika 4.28: Vpliv skupne kopenske meje z analiziranimi državami globalnega Juga na izvoz in uvoz Indije.....	219
Slika 4.29: Izvoz Indije v države globalnega Juga glede na število njenih DKP v te države	220
Slika 4.30: Izvoz Indije v države globalnega Juga, glede na število DKP Brazilije.....	221
Slika 4.31: Izvoz Indije v države globalnega Juga glede na število njihovih DKP v Indiji...	222
Slika 4.32: Uvoz Indije iz držav globalnega Juga glede na število DKP Indije v teh državah	223
Slika 4.33: Uvoz Brazilije iz držav globalnega Juga glede na število DKP teh držav v Indiji	224
Slika 4.34: Vpliv kolonialnega odnosa na izvoz in uvoz Indije.....	224
Slika 4.35: Izvoz Indije v države globalnega Juga glede na BDP na prebivalca in število DKP Indije v teh državah	225
Slika 4.36: Uvoz Indije iz držav globalnega Juga glede na BDP na prebivalca in število DKP Indije v te države	226

Slika 4.37: Izvoz Indije v države globalnega Juga glede na BDP prebivalca teh držav ter njihovo število DKP v Indiji.....	226
Slika 4.38: Uvoz Indije iz držav globalnega Juga glede na BDP na prebivalca ter število DKP držav globalnega Juga v Indiji	227
Slika 4.39: Izvoz in uvoz Indije glede na skupni jezik.....	228
Slika 4.40: Izvoz in uvoz Indije v/iz držav globalnega Juga glede na število prebivalstva...	229
Slika 4.41: Geografska distribucija sredstev razvojnega sodelovanja Jug – Jug Kitajske v letu 2009.....	245
Slika 4.42: Razdelitev sredstev razvojnega sodelovanja Kitajske v obdobju 2010 - 2012....	246
Slika 4.43: Geografska distribucija sredstev razvojnega sodelovanja Jug – Jug Kitajske v obdobju 2010 - 2012	247
Slika 4.44: Linearna povezanost med velikostjo držav globalnega Juga in izvozom Kitajske	252
Slika 4.45: Linearna povezanost med oddaljenostjo držav globalnega Juga in izvozom Kitajske	252
Slika 4.46: Linearna povezanost velikosti držav globalnega Juga in uvoza Kitajske iz teh držav	253
Slika 4.47: Linearna povezanost oddaljenosti držav globalnega Juga in uvoz Kitajske iz teh držav	253
Slika 4.48: Vpliv skupne kopenske meje na izvoz in uvoz Kitajske v države globalnega Juga in iz njih.....	254
Slika 4.49: Izvoz Kitajske v DVR glede na število DKP Kitajske v DVR	255
Slika 4.50: Izvoz Kitajske in število njenih DKP v državah globalnega Juga.....	256
Slika 4.51: Izvoz Kitajske v države globalnega Juga glede na število DKP držav globalnega Juga na Kitajskem	257
Slika 4.52: Uvoz Kitajske glede na število DKP v države globalnega Juga.....	257
Slika 4.53: Uvoz Kitajske iz držav globalnega Juga glede na število DKP držav globalnega Juga na Kitajskem.....	258
Slika 4.54: Izvoz Kitajske v države globalnega Juga v primerjavi z BDP na prebivalca z vplivom DKP Kitajske v teh državah	259
Slika 4.55: Uvoz Kitajske iz držav globalnega Juga v primerjavi z BDP na prebivalca, z vplivom DKP Kitajske v teh državah	259
Slika 4.56: Izvoz Kitajske v države globalnega Juga v primerjavi z BDP na prebivalca z vplivom predstavništva teh držav na Kitajskem.....	260
Slika 4.57: Uvoz Kitajske iz držav globalnega Juga v primerjavi z BDP na prebivalca z vplivom DKP teh držav na Kitajskem.....	261
Slika 4.58: Izvoz in uvoz Kitajske v države globalnega Juga in iz njih glede na število prebivalstva	262
Slika 4.59: Število DKP izbranih držav v državah globalnega Juga in izvoz v te države	265
Slika 4.60: Vpliv števila DKP izbranih držav v države globalnega Juga na njihov izvoz v te države	266
Slika 4.61: Vpliv števila DKP izbranih držav v države globalnega Juga na njihov uvoz v te države	266

Seznam kratic

ABC	<i>Agência Brasileira de Cooperação</i>	Brazilska razvojna agencija
ACD	<i>Asia Cooperation Dialogue</i>	Azijski dialog o sodelovanju
AIIB	<i>Asian Infrastructure Investment Bank</i>	Azijska infrastrukturalna banka
APEC	<i>Asia Pacific Economic Cooperation</i>	Azijsko-pacifiško ekonomsko Sodelovanje
ASEAN	<i>Association of Southeast Asian Nations</i>	Združenje jugovzhodnih azijskih Narodov
BDP	bruto domači proizvod	
BRI	<i>Belt and Road Initiative</i>	En pas, ena cesta
BRICS	<i>Brazil, Russia, India, China, South Africa</i>	Brazilija, Rusija, Indija, Kitajska, Južna Afrika
DAC	<i>Development Assistance Committee</i>	Odbor za razvojno pomoč
DKDO	Dunajska konvencija o diplomatskih odnosih	
DKKO	Dunajska konvencija o konzularnih odnosih	
DKP	diplomska in konzularna predstavništva	
DPA	<i>Development Partnership Administration</i>	Uprava za razvojno partnerstvo
DVR	države v razvoju	
ECDC	<i>Economic Cooperation Among Developing Countries</i>	ekonomsko sodelovanje med državami v razvoju
EU	Evropska unija	
FOCAC	<i>Forum on China/Africa Cooperation</i>	Kitajsko-afriški forum za Sodelovanje
GATT	<i>General Agreement on Tariffs and Trade</i>	Splošni sporazum o carinah in Trgovini
GD	gospodarska diplomacija	
IBSA	<i>India, Brazil, South Africa</i>	Indija, Brazilija, Južna Afrika
IMF	<i>International Monetary Fund</i>	Mednarodni denarni sklad
ITEC	<i>Indian Technical and Economic Cooperation</i>	indijsko tehnično in gospodarsko sodelovanje

KPK	Komunistična partija Kitajske	
LAFTA	<i>Latin America Free Trade Association</i>	Latinskoameriško združenje za prosto trgovino
MRS	mednarodno razvojno sodelovanje	
ODA	<i>Official Development Assistance</i>	Uradna razvojna pomoč
OECD	<i>Organisation for Economic Co-operation and Development</i>	Organizacija za ekonomsko sodelovanje in razvoj
OPEC	<i>Organization of the Petroleum Exporting Countries</i>	Organizacija držav proizvajalk in izvoznic nafte
OZN	Organizacija združenih narodov	
SAARC	<i>South Asian Association for Regional Cooperation</i>	Južnoazijsko združenje za regionalno sodelovanje
SAFTA	<i>South Asian Free Trade Arrangement</i>	Južnoazijski sporazum o prosti
SCAAP	<i>Special Commonwealth Assistance for Africa Programme</i>	Program za skupno pomoč Afriki
TCDC	<i>Technical Cooperation Among Developing Countries</i>	tehnično sodelovanje med državami v razvoju
TOSSD	<i>Total Official Support for Sustainable Development</i>	Instrument uradne podpore trajnostnemu razvoju
UNCTAD	<i>United Nations Conference on Trade and Development</i>	Konferenca Združenih narodov za trgovino in razvoj
DP	<i>United Nations Development Program</i>	Program Združenih narodov za razvoj
WTO	<i>World Trade Organization</i>	Svetovna trgovinska organizacija
ZDA	Združene države Amerike	

1 Uvod

Mednarodna skupnost 21. stoletja je izrazito zaznamovana s krepitvijo političnih in ekonomskih odnosov med državami (Smith, El-Anis in Farrands, 2017). Vendar je bilo njihovo proučevanje zaradi gospodarske neenakosti, ki izhaja iz zadnjih petdesetih let globalizacije,¹ kot glavnega dejavnika pojasnjevanja sodobnih političnih in ekonomskih odnosov med državami (Fukuyama, 2018), omejeno zgolj na določeno skupino držav in odnose med njimi. Upoštevajoč to omejitev, je treba raziskovanje in proučevanje sodobnih političnoekonomskih odnosov med državami razširiti tudi na razumevanje odnosov med tistimi skupinami, ki so bile dolgo zapostavljene (Fukuyama, 2018, str. 27).² Ob zasledovanju gospodarskega razvoja kot gonilne sile sodobnih mednarodnih odnosov je bilo namreč razumevanje sprememb, ki so bile povezane z ekonomsko globalizacijo, velikokrat spregledano (Kennedy in Danks, 2001, str. 8). Še več, političnoekonomske odnose med državami moramo proučevati tudi ob upoštevanju geopolitičnih sprememb in morebitnih premikov v ontološkem razumevanju sodobnih političnih in ekonomskih odnosov, ki jih je globalizacija³ spodbudila (Reese, Rosenmann in Cameron, 2019, str. 8).

Ob tem se moramo zavedati tudi, da je v mednarodni skupnosti, ki jo vse pogosteje pretresajo številne krize (finančne, okoljske, humanitarne idr.), ki tako ali drugače vplivajo na mednarodni (gospodarski) sistem in moč posameznih držav, nujno proučevati tudi ekonomske zunanjepolitične aktivnosti držav, ki sooblikujejo sodobne političnoekonomske odnose med državami. Politične odločitve so namreč, ob postopnem izgubljanju moči politične komponente v mednarodnih odnosih, vse pogosteje podrejene gospodarski koristi državnih in nedržavnih

¹ Svetličič (1998, str. 1016) globalizacijo razume kot »funkcionalno integracijo gospodarsko razpršene ekonomske aktivnosti«, ki je spontan proces, s katerim se krepi blaginja sveta, kar pa ne pomeni, da je porazdelitev stroškov in koristi pravična in enakomerna med vsemi državami (Svetličič, 1998, str. 1017). Globalizacija torej v tem kontekstu predstavlja prevlado svetovne tržne usmeritve kot osnove za prodor na svetovni trg, ki posledično spodbuja tudi neenakost med državami (Svetličič, 1996, str. 84). Pravzaprav gre za ekonomsko globalizacijo, ki jo zmotno pogosto razširjamo tudi na druge vidike družbeno-političnega življenja.

² Fukuyama slednje razume v okviru politike identitet, ki omogoča prizadevanje za enakopravno priznavanje skupin, ki so bile v svojih družbah marginalizirane (Fukuyama, 2018).

³ Globalizacija kot večdimenzionalna sila ne vpliva zgolj na ekonomsko, politično, kulturno in tehnološko medsebojno povezanost, temveč tudi na naše lastne in kolektivne identitete (Reese in drugi 2019, str. 3–10). V ekonomskem smislu predstavlja premik upravljanja gospodarskih odnosov z nacionalne na nadnacionalno raven, v tehnološkem predstavlja večjo soodvisnost med akterji zaradi tehnološkega napredka, v družbeno-političnem in kulturnem smislu pa gre pravzaprav za zavedanje in občutljivost za globalne težave in izzive, skupno skrb za človeštvo, mednarodno mrežo civilne družbe ter zavedanje posameznika o medkulturni povezanosti različnih družbenih skupin (Kennedy in Danks, 2001, str. 9–14).

akterjev. V doktorskem delu se zato ukvarjam s političnoekonomskim sodelovanjem držav globalnega Juga. Natančneje me v okviru političnoekonomskega sodelovanja med državami globalnega Juga zanima odnos med gospodarsko diplomacijo in mednarodnim razvojnim sodelovanjem (MRS).⁴ Ker pa sodelovanje Jug – Jug na nek način izziva klasične vzorce političnoekonomskega sodelovanja in s tem postavlja pod vprašaj temeljne koncepte zunanjepolitičnih aktivnosti držav (Carlsson, 1982; Krüger, 2009; Burges, 2012; Quadir, 2013; Bergamaschi in Tickner, 2017),⁵ se v doktorski disertaciji ukvarjam tudi z značilnostmi gospodarske diplomacije in MRS v državah globalnega Juga, ki so se skozi proces vzpostavljanja odnosov Jug – Jug oblikovale.

Sodelovanje Jug – Jug je namreč kljub dejstvu, da predstavlja eno najbolj logičnih oblik mednarodnega političnoekonomskega sodelovanja (Štajner, 1980; 1986),⁶ težko osmisliti. Zato je smiselno proučevati elemente, ki vplivajo na oblikovanje in vzpostavljanje sodelovanja Jug – Jug ter jasno osmisliti njihove značilnosti, da bi lahko poglobljeno preučevali odnose med državami, ki so bile z znanstvenega vidika predolgo analizirane skozi prizmo gospodarskega razvoja držav globalnega Severa. Ker pa sodelovanje Jug – Jug, ki temelji na kolektivnem partnerskem sodelovanju, učenju iz lastnih izkušenj ter krepitvi medsebojnih zmogljivosti, vsekakor postaja vse pomembnejši način političnoekonomskega sodelovanja,⁷ je razumevanje njegovega oblikovanja še toliko bolj pomembno, sploh z vidika osmišljanja klasičnih političnih in ekonomskih zunanjepolitičnih sredstev,⁸ ki jih države uporabljajo pri vzpostavljanju svojih

⁴ Gospodarska diplomacija predstavlja sredstvo zunanje politike, s katerim države na bilateralni ravni spodbujajo konkretno mednarodno menjavo (Udovič, 2009a; 2009b). Termin MRS pa je v doktorski disertaciji uporabljen kot koncept, ki vključuje celovit gospodarski, socialni, kulturni in politični proces, katerega cilj je izboljšanje blaginje prebivalstva, na podlagi sodelovanja. Vključuje različne instrumente, med drugim tudi uradno razvojno pomoč ter razvojno sodelovanje Jug – Jug, na katerega se v doktorski disertaciji osredotočam.

⁵ Trgovinska menjava blaga Sever–Sever in Sever – Jug sta v letu 2018 znašali 6,9 bilijona ameriških dolarjev oz. 36 % celotne blagovne menjave na svetu, medtem ko je menjava Jug–Jug znašala 5,4 bilijona ameriških dolarjev oz. 28 % (UNCTAD b. d.). Do leta 2014 je bila vrednost blagovne menjave Jug – Jug z vrednostjo 5,5 bilijona ameriških dolarjev približno enakovredna vrednosti menjave med državami Severa. Čeprav je močan upad trgovine v letih 2015 in 2016 najbolj prizadel države globalnega Juga, pa je bila stopnja rasti v letu 2017 večja kot v primerjavi z ostalimi oblikami trgovinske menjave (npr. Sever–Sever) (UNCTAD, 2019a). Povprečna stopnja rasti izvoza držav globalnega Juga je v letu 2018 znašala 10 %, medtem ko je povprečna stopnja rasti izvoza držav globalnega Severa znašala 8,7 % (UNCTAD, 2019b, str. 18).

⁶ Države globalnega Juga so bile včasih na podobni razvojni stopnji, in to je eden od ključnih razlogov, da je bilo njihovo povezovanje pravzaprav naravna posledica. Po drugi strani pa je njihovo povezovanje težko razumljivo, saj je večina držav globalnega Juga nastala iz (pol)kolonialnega statusa, ki zaradi hierarhičnih gospodarskih in komunikacijskih povezav s kolonizatorji preprosto niso imele možnosti oblikovati motivov za sodelovanje z državami v svoji geografski bližini (Štajner, 1986, str. 156).

⁷ Sodelovanje Jug – Jug z drugimi oblikami političnoekonomskega sodelovanja (npr. Sever – Jug in Sever–Sever), spodbuja uresničevanje ciljev trajnostnega razvoja (Carant, 2017; Alonso, 2018).

⁸ Med politična sredstva zunanje politike umeščamo na primer diplomacijo, med ekonomska pa med drugim gospodarske sankcije in razvojno pomoč (Benko, 1997).

političnoekonomskih odnosov. Zato se pojavlja vprašanje, ali je treba temeljne koncepte političnoekonomskega sodelovanja ponovno premisliti in prilagoditi izzivom 21. stoletja.

Ti koncepti namreč še vedno temeljijo na osmišljanju političnoekonomskega sodelovanja v okviru inherentne želje po napredku in razvoju (McGillivray, 2016),⁹ ki je predstavljala glavno vodilo držav, da so se med seboj povezovale, sodelovale in z različnimi zunanjepolitičnimi sredstvi krepile lastne interese, čeprav je bilo razumevanje razvoja skozi zgodovino različno. V 21. stoletju govorimo predvsem o trajnostnem razvoju, ki predstavlja celovit gospodarski, družbeni in politični razvoj, ki naj bi ga v svojih zunanjepolitičnih aktivnostih zasledovale prav vse države sveta, ta dikcija pa se močno razlikuje od nekdanjega diskurza o razvoju. Klasični okvir političnoekonomskega sodelovanja med državami v mednarodni skupnosti, ki je nastal po koncu druge svetovne vojne, je bil namreč v večji meri razumljen v okviru gospodarskega razvoja (Kingsbury, 2016). Različni avtorji pa so ga preučevali v okviru razvojnih študij in mednarodnih ekonomskih odnosov (Friedmann, 1966; Hart, 1983; Krasner, 1985). Gospodarsko razvite države severne poloble so na temeljih kolonializma in imperializma v državah južne poloble s političnim in ekonomskim izkoriščanjem krepile lasten (gospodarski) napredek in politični vpliv v mednarodni skupnosti, posledično pa vzpostavile izredno hierarhične in asimetrične odnose moči, ki so določali tudi oblikovanje ključnih zunanjepolitičnih sredstev. Odnosi med Severom in Jugom so zaradi enostranske egoistične potrebe po pospeševanju gospodarske rasti severnih držav vodili v binarno razumevanje sveta, ki je bil razdeljen na gospodarsko razvite in nerazvite države. Političnoekonomski odnosi med geografskim severom in jugom pa so prav zaradi ekonomskih dejavnikov kmalu postali razumljeni kot odnosi med globalnim Severom in Jugom, saj stopnja ekonomske razvitosti držav ni bila nujno povezana z njihovo geografsko lokacijo (Reuveny in Thompson, 2007).¹⁰

Vzporedno z odnosi Sever – Jug se je razvil sistem horizontalnih odnosov med državami globalnega Juga, ki se je oblikoval na podlagi skupne kolonialne zgodovinske izkušnje, želje po zagotavljanju lastne suverenosti ter boja proti hierarhičnosti odnosov, ki so vladali v odnosih Sever – Jug. Zato je dejstvo, da večji del svetovne populacije predstavljajo države globalnega

⁹ Razvoj, kot proces, ki je usmerjen v rezultate, ki vključujejo izboljšanje življenjskega standarda in večjo sposobnost samostojnosti držav, da lahko delujejo v mednarodni skupnosti (Remenyi, 2004), vključuje različne vidike. Ti kot celota prispevajo k skupnemu napredku držav (in predvsem njihovih državljanov) ter mednarodne skupnosti.

¹⁰ Delitev na sever in jug ni odražala realnosti svetovne razdelitve med razvitimi državami in DVR, saj so bile nekatere razvite države pravzaprav locirane na geografskem jugu (Avstralija, Nova Zelandija), zato se je uveljavila koncepcija globalnega Severa in Juga, ki pravzaprav ne določa geografske lokacije države, temveč stopnjo ekonomske razvitosti (Reuveny in Thompson, 2007, str. 557).

Juga tisto,¹¹ ki nas mora spodbuditi, da je treba političnoekonomsko sodelovanje raziskovati izven normativnega in konceptualnega okvira, ki je bil postavljen po koncu hladne vojne in temelji na odnosih Sever – Jug. Opredelitev v razvoju v skoraj izključno gospodarskem smislu (skozi gospodarsko rast), ki se še vedno povezuje z dihotomijo med Severom in Jugom, pa postaja vse bolj neprimerna za raziskovanje, proučevanje in analizo različnih akterjev, procesov in izzivov, s katerimi se soočamo v 21. stoletju. Predvsem pa lahko, ne glede na razsežnosti pojmovanja razvoja, naj bo ta merjen skozi dohodek, bogastvo, moč srednjega razreda, revščino, neenakost ali razvojno sodelovanje, opazimo, da je v zadnjih desetletjih vloga držav globalnega Juga narastla (Hart, 2001; Kanbur in Sumner, 2012; Sumner, 2016; Mawdsley, Kim in Marconed, 2017; Horner in Hulme, 2019). Univerzalnost sprejetih ciljev trajnostnega razvoja 2015 namreč potrjuje,¹² da so omejitve razdelitve na Sever in Jug tiste, ki so do pred kratkim narekovale obnašanje držav v mednarodni skupnosti in posledično pripeljale svet do točke, ko je odmik iz tega okvira pravzaprav nujen (Steffen in drugi, 2015).¹³ Zato je proučevanje sodelovanja med državami globalnega Juga ključno, da lahko razumemo tudi alternative klasičnim modelom političnoekonomskega sodelovanja, ki lahko prispevajo k celovitemu trajnostnemu razvoju mednarodne skupnosti in vseh držav v njej.

Kljub prevladujočemu mnenju politično in ekonomsko sodelovanje držav globalnega Juga ni nov pojav. Že leta 1955 so nove dekolonizirane države globalnega Juga na Bandunški konferenci jasno izpostavile pomen medsebojnega ekonomskega in kulturnega sodelovanja, varstva človekovih pravic ter spodbujanje svetovnega miru, s čimer se je pričel val prepričevanja in izpodbijanja političnega in ekonomskega sistema, v katerem so prevladovali države globalnega Severa (Gray in Gills, 2016, str. 558). V zgodnjih šestdesetih letih prejšnjega stoletja sta se namreč vzpostavili dve koaliciji, in sicer Gibanje neuvrščenih in Skupina 77 (*Group 77*), s ciljem zagovarjanja in spodbujanja kolektivnih interesov držav globalnega Juga ter povečanja skupnih pogajalskih zmožnosti znotraj mednarodnega sistema (Ghali in Ostojić, 2014). Medtem ko je Gibanje neuvrščenih še naprej razvijalo predvsem politične ideje z Bandunške konference, s ciljem zmanjšanja gospodarske in politične odvisnosti držav

¹¹ Države globalnega Juga predstavljajo 85 % svetovnega prebivalstva (OZN, 2019).

¹² Cilji trajnostnega razvoja so opredeljeni v Agendi za trajnostni razvoj do leta 2030 (angl. *The 2030 Agenda for Sustainable Development*), ki je bila sprejeta in razglašena z resolucijo Generalne skupščine Združenih narodov št. 70/1, 25. septembra 2015.

¹³ Alternativne razvojne vizije so se začele širiti že v sedemdesetih letih 20. stoletja, medtem ko je trajnostni razvoj postal institucionalizirana nova oblika razvoja šele v 21. stoletju in predstavlja kritiko obstoječega modela razvoja, razumljenega izključno v okviru gospodarske rasti, in ga lahko razumemo tudi kot kritiko neoliberalnega reda, kljub temu da je pravzaprav institucionalno vpet v neoliberalni sistem boja političnih elit (Vrečko Ilc, 2019).

globalnega Juga od držav globalnega Severa, so države Skupine 77 pozivale k ustanovitvi nove mednarodne ekonomske ureditve (Gray in Gills, 2016, str. 558).¹⁴

A zaradi velike dolžniške krize držav globalnega Juga leta 1982, katere povod je bila njihova visoka zadolženost in visoka rast cen nafte, sta se Mednarodni denarni sklad (angl. *International Monetary Fund* – IMF) in Svetovna banka na gospodarsko situacijo odzvala z uvedbo programov strukturnega prilagajanja (angl. *Structural Adjustment Programmes*),¹⁵ ki so bili močno zaznamovani z neoliberalno ekonomsko politiko,¹⁶ v okviru katere so bila posojila znotraj programov strukturnega prilagajanja vezana na gospodarske reforme za gospodarsko rast držav globalnega Juga (Williams, 1994; Stern, Golding in Rogers, 2002; Heidhues in Obare, 2011).¹⁷ Čeprav programi strukturnih prilagajanj niso prinesli željenih (gospodarskih)

¹⁴ Cilj nove mednarodne ekonomske ureditve (angl. *New International Economic Order*) je bilo doseganje izboljšanih trgovinskih pogojev (rešitev za strukturno neenakopravno blagovno menjavo s pomočjo pravičnega odnosa med izvoznim blagom DVR in uvoznim blagom), s poudarkom na suverenosti nad naravnimi viri in pravico do nacionalizacije ključnih industrij. Prav tako pa so se v okviru nove mednarodne ekonomske ureditve znašle tudi želje po znižanju carin in izdatnejši razvojni pomoči (Gray in Gills, 2016, str. 558).

¹⁵ Mednarodni denarni sklad je bil aktivno vpleten v določanje makroekonomskega in političnega razvoja, Svetovna banka pa je zagotavljala posojila za strukturno prilagajanje (Heidhues in Obare, 2011, str. 57).

¹⁶ Izraz neoliberalizem se je prvič pojavil leta 1938 v Parizu, za opis želje ekonomistov, sociologov in novinarjev po prenovi liberalizma (Slobodian, 2018, str. 4). Kot opozarja Slobodian (2018, str. 2–26), obstaja (zmotno) vsesplošno prepričanje, da je neoliberalizem osnova za samoregulirajoče se trge kot avtonomno entiteto, kjer sta demokracija in kapitalizem razumljena kot sinonima in je edina človeška motivacija enodimenzionalna ekonomska realnost. Obstaja tudi težnja, da se neoliberalizem uporablja kot izstopajoči izraz za politično-ekonomski duh časa, s katerim poskušamo pojasniti odnose moči, prevlado, izkoriščanje in odtujenost (Peck, 2010). Za razliko od nekdanj imamo danes obsežno literaturo o čikaški in ženevski šoli neoliberalizma, o ortoliberalizmu, teoriji javne izbire itd. (Cahill, Cooper, Konings in Primrose, 2018). Avtorji pa se ukvarjajo z deli Friedmana, Hayeka, Buchanana idr. (Cahill in drugi, 2018; Slobodian, 2018). Tako je na primer, izhajajoč iz Foucaulteve genealogije liberalnega vladanja, neoliberalizem razumljen kot poseben način vladanja, ki poudarja zgodovinsko materializacijo in razpršenost vladnih praks ter racionalnost, ki si prizadeva za upravljanje posameznih državljanov in prebivalstva s pomočjo filtrov ekonomskih spodbud in ne neposredne prisile (Dean, 2010). Po drugi strani se na primer marksistični pristop osredotoča na neoliberalizem kot na hegemonski projekt, ki izrablja kapital na račun dela (Davidson, 2018). Steger in Roy (2010) neoliberalizem na primer opredeljujeta kot ideologijo, način vladanja in splet politik. Dodatno pa Boans in Gans-Morse (2009) neoliberalizem opredeljujeta kot znanstveno paradigmo in kot razvojni model. V okviru slednjega tudi sama v doktorski disertaciji proučujem gospodarsko diplomacijo in MRS držav globalnega Severa. V okviru neoliberalnega razvojnega modela so namreč države globalnega Severa s svojimi razvojnimi strategijami oblikovale politike prestrukturiranja gospodarstev, ki jih označujemo s skupnim terminom washingtonski konsenz (Steger in Roy, 2010). Gre za reforme, ki so jih vodile politične elite držav globalnega Severa prek neoliberalnih institucij (Harvey, 2007), čeprav gre v primeru razumevanja neoliberalnega razvojnega modela pravzaprav bolj za kritiko učinkov neoliberalne doktrine in ne toliko za jasne konceptualne opredelitve (Skorpen Wikan, 2015), ki je v večji meri zreducirana na postulate washingtonskega konsenza. Kljub temu da neoliberalizma v svoji abstrahirani obliki ni mogoče omejiti in zreducirati zgolj na čikaško ali ženevsko šolo, Hayekovo in Friedmanovo razumevanje neoliberalizma v okviru društva Mont Pelerin ali washingtonski konsenz (Peck, Brenner in Theodore, 2018, str. 5), je v vidika doktorske disertacije pomembno razumeti predvsem neoliberalne razvojne politike washingtonskega konsenza, ki so v večji meri začrtale značilnosti gospodarske diplomacije in MRS držav globalnega Severa ob koncu 20. stoletja (Weber, 2018).

¹⁷ V okviru programov strukturnega prilagajanja so bile poudarjene politike proti makroekonomski stabilizaciji, s katerimi so si kreditodajalci prizadevali za razvoj privatnega sektorja ter prostega trga, nadzor proračunskih primanjkljajev, privatizacijo podjetij in storitev javnega sektorja, odpravo subvencij in zmanjšanje javne podpore socialnim storitvam. Tipični program strukturnega prilagajanja je pozival k devalvaciji in liberalizaciji trgovine, za izboljšanje plačilne balance države in nadzora nad zadolženostjo v tujini (Heidhues in Obare, 2011).

rezultatov, ki so si jih zastavile države globalnega Severa (Mosley, Harrigan in Toye, 1995; Easterly, 2000; Klasen, 2003), so posredno močno vplivali na idejo o sodelovanju Jug – Jug, ki je bilo kljub vsemu, v tistem času, za nekaj časa postavljeno na stranski tir. Prizadevanje za medsebojno sodelovanje držav globalnega Juga je bilo skoraj pozabljeno, države globalnega Juga pa so se zaradi instrumentov strukturnih prilagajanj ter dolžniške krize, težav z odplačevanjem dolgov, novih izvoznih trgov ter nacionalnih reform, ki so jih pogojevali upniki, primarno usmerile na reševanje lastnih nacionalnih težav. Sodelovanje Jug – Jug se je tako na mednarodno agendo vrnilo šele v devetdesetih letih 20. stoletja (Gray in Gills, 2016, str. 558), ko so države globalnega Juga ob koncu hladne vojne ponovno želele utrditi svoj glas v mednarodni skupnosti.

Upoštevajoč značilnosti mednarodnega sistema 20. stoletja, ki ga je močno zaznamoval washingtonski konsenz kot *conditio sine qua non* razvoja sodobnih mednarodnih političnoekonomskih odnosov,¹⁸ je političnoekonomsko sodelovanje držav Severa z nerazvitim Jugom služilo kot sredstvo za zagotavljanje nacionalnih interesov Severa. Tako so države Severa po zgledih svojega razvoja želele »pomagati« globalnemu Jugu, kar je vodilo do ideje o MRS. Razvojna pomoč (in kasneje MRS) je bila razumljena kot zunanjepolitično sredstvo držav globalnega Severa, s katerim so v državah globalnega Juga ustvarjale ugodno mednarodno gospodarsko okolje za lastne gospodarske in politične aktivnosti (Maizels in Nissanke, 1984; Benko, 1997; Alesina in Dollar, 2000; Lancaster, 2007, str. 3; Bučar in Udovič, 2007; Bučar, 2011a; 2011b).

Čeprav so idejo ekonomskega neoimperializma (Howe, 1981; Veltmeyer, 2005) poskušale zakriti z idejo altruizma, pa so z uporabo gospodarske diplomacije¹⁹ jasno pokazale, da je njihov cilj povečanje meddržavne trgovine, pri čemer enakopravni odnosi med trgovinskimi partnericami v tem okviru niso bili prioriteta.²⁰ Gospodarska diplomacija in MRS sta bila torej

¹⁸ Washingtonski konsenz je termin Johna Williamsona, ki ga razumemo kot popolno liberalizacijo gospodarstva, kar je bilo za nekatere države Latinske Amerike usodno. Brettonwoodske institucije so v letih 1989–1990 namreč s številnimi tržno usmerjenimi načeli o ekonomski politiki (davčna disciplina, preusmeritve javne porabe z neproduktivnih sektorjev v sektorje z dodano vrednostjo, davčne reforme, liberalizacija obrestnih mer realnim menjalnim deviznim tečajem, liberalizacija pretoka blaga in kapitala ter privatizacija državnega premoženja in deregulacija gospodarstva) pogojevale posojila državam Latinske Amerike pri Mednarodnem denarnem skladu in Svetovni banki, da bi si te opomogle po gospodarski in finančni krizi iz 80. let 20. stoletja (Williams, 1994; Udovič, 2009, str. 102).

¹⁹ Več o definiciji gospodarske diplomacije prim. Berridge in James (2003), Saner in Yiu (2003), Yakop in van Bergeijk (2009), Bayne in Woolcock (2011), Jaklič (2011), Svetličič (2011) idr.

²⁰ Gospodarska diplomacija vpliva na oblikovanje tujih nacionalnih politik, in sicer v korist domačih multinacionalnih podjetij z uporabo bilateralnih stikov, ki so usmerjeni predvsem v doseganje ekonomskih interesov države (van Bergeijk, de Groot in Yakop, 2011; Saner in Yiu, 2003).

razumljena kot »dvojčka«, ²¹ ki so ju »iznašle« države globalnega Severa, da bi udeleževali postulate washingtonskega konsenza (in neoklasične ekonomike). Ključna razlika med obema aktivnostma pa je (bila) predvsem v njenem cilju: medtem ko je bil cilj gospodarske diplomacije krepitev gospodarskega sodelovanja ene države z drugo (Udovič, 2009a, 2009b; Bayne in Woolcock, 2011; van Bergeijk, de Groot in Yakop, 2011; van Bergeijk, Okano-Heijmans in Melissen, 2011), ²² pa je MRS poskušalo ustvarjati ugodno okolje v državi gostiteljici za aktivnosti države donatorke (Bučar M., 2011a, str. 736).

Vendar sta gospodarska diplomacija in MRS kljub različnim ciljem dela zunanje politike držav in je njuno izvajanje inherentno odvisno od zunanjepolitičnih ciljev neke države. Zato ju tudi pri analizi političnoekonomskega sodelovanja ne smemo obravnavati ločeno, kot je to pogosto v literaturi, ko so se avtorji večinoma ukvarjali izključno z gospodarsko diplomacijo ali MRS (van Bergeijk, 1994; Alesina in Dollar, 1998; Hattori, 2003; Kopp, 2004; Apodaca, 2007; Lancaster, 2007; 2009; Bučar in Udovič, 2007; Kostecki in Naray, 2007; Rose, 2007; Udovič, 2009a; 2009b; Mawdsley, 2010; 2012; Bučar, 2011a; 2011b; Burkelc in Udovič, 2011; Yakop in van Bergeijk, 2011; Lee in Ruël, 2012; Ruël in Zuidema, 2012; Mawdsley, Savage in Kim, 2014; Alonso in Glennie, 2015; Alonso, 2016; Cavalcanti Muniz, 2018). Le redki avtorji so v analizo političnoekonomskega sodelovanja namreč poskušali vključiti obe sredstvi sočasno (de Haan, 2011; de Haan in Warmerdam, 2017; Moons, 2017; Arbeiter, Bučar in Udovič, 2019). ²³ Gre namreč za zunanjepolitični sredstvi (Benko, 1997), ki ju države uporabljajo za uresničevanje zunanjepolitičnih ciljev in sta medsebojno povezani prek diplomacije (Vukadinović, 1989; Berridge, 2005). ²⁴ Diplomacija namreč z MRS pomaga pripraviti ugodno okolje za razvijanje gospodarskih odnosov med državami, da lahko gospodarska diplomacija poišče konkretne priložnosti za neposredno krepitev lastnih gospodarskih koristi (Feltham,

²¹ Udovič (2009, str. 148) poudarja, da gre pri udeležanju gospodarske diplomacije za sistem vplivanja in sovplivanja med različnimi akterji, postopki in ravnmi analize, pri čemer mednarodno razvojno sodelovanje in gospodarska diplomacija predstavljata pozitiven instrument ekonomske zunanje politike.

²² Gospodarska diplomacija predstavlja bilateralni odnos med dvema državama oz. državo in podjetjem, s ciljem spodbujanja mednarodne menjave, hkrati pa predstavlja orodje države, ki z ohranjanjem priložnosti za tuje neposredne naložbe, spodbujanjem izvoza ter privabljanjem aktivnih naložb v državi, spodbuja večanje gospodarskih koristi te države (Potter, 2004, str. 3). Zaobjema promocijo vhodnih in izhodnih tujih neposrednih naložb in trgovine (Feltham, 1998; Saner in Yiu, 2003; Berridge, 2005; Matteucci, 2007; Reuvers in Ruël, 2012), s čimer država krepi svojo blaginjo in gospodarski razvoj (Okano-Heijmans, 2011; Ruël in Zuidema, 2012; str. 5). Hkrati pa gospodarska diplomacija zagotavlja tudi informacije o gospodarskih priložnostih za domača podjetja na tujih trgih in tuja podjetja na domačem trgu ter s tem krepi zastopstvo in podporo domačemu gospodarstvu (Berridge in James, 2003; Saner in Yiu, 2003; Berridge, 2005; Kostecki in Naray, 2007).

²³ Pri tem so, po mojem vedenju, zgolj Arbeiter in drugi (2019) v svoji analizi izhajali iz predpostavke, da med obema sredstvoma obstaja odnos, čeprav teoretsko-metodološkega aparata za proučevanje niso razvili.

²⁴ Diplomacija predstavlja ključno zunanjepolitično sredstvo, s katerim države v skladu z mednarodnimi pravili in normami uresničujejo nacionalne interese (Berridge, 2005).

1998; Saner in Yiu, 2003; Lee, 2004; Berridge, 2005; Matteucci, 2007; Naray, 2008; Reuvers in Ruel, 2012).

A proučevanje obeh zunanjepolitičnih sredstev izhaja iz razumevanja sveta v okviru hierarhičnosti odnosov Sever – Jug in značilnosti mednarodnega sistema 20. stoletja, ki se kljub prepovedi raziskovanja gospodarske diplomacije in MRS v zadnjih dvajsetih letih (Rana, 2006; Yakop in van Bergeijk, 2009; Demena in van Bergeijk, 2016 idr.) ni pretirano spremenilo. Avtorji se namreč ne ukvarjajo s tem, kako sta se obe sredstvi v okviru novih političnoekonomskih odnosov Jug – Jug oblikovali. Obstaja množstvo raziskav, ki analizirajo značilnosti MRS v okviru sodelovanja Jug – Jug oz. držav globalnega Juga (Carlsson, 1982; Moen, 1998; Bijoy, 2010; Zhou, 2010; Simplicio, 2011; Burges, 2012; Bry, 2014; Santos in Cerqueira, 2015; Bergamaschi in Tickner, 2017; Aneja, 2019; Huang, 2019 idr.) oz. se ukvarjajo s primerjavo med značilnostmi MRS globalnega Juga in Severa (Krüger, 2009; Cui, 2016). Prav tako obstajajo analize in raziskave, ki se ukvarjajo z značilnostmi gospodarske diplomacije pretežno na Severu (Naray, 2008; Udovič, 2009a; 2009b; Lee in Ruël, 2012; Okano-Heijmans, 2016 idr.), v določeni meri pa tudi na Jugu, vendar zgolj na način, da v analizi skoraj avtomatsko prenesejo značilnosti gospodarske diplomacije držav globalnega Severa na države globalnega Juga (Moen, 1998; Yakop in van Bergeijk, 2011; Flores-Macías in Kreps, 2013; Afesorborg, 2016; Kočan in Arbeiter, 2019). Pregled literature torej potrjuje, da se avtorji ne ukvarjajo z obravnavo odnosa obeh sredstev v političnoekonomskem sodelovanju, ne na Severu in ne na Jugu; četudi bi zaradi heterogenosti mednarodne skupnosti (Bučar, 2003), izzivov, s katerimi se soočamo, in sprememb v okviru mednarodnega političnoekonomskega sodelovanja držav pričakovali, da bo to temeljno vprašanje odgovorjeno.

Glede na to, da so se države globalnega Juga v svojem sodelovanju odmaknile od klasičnega odnosa med centrom in periferijo (Moen, 1998; Wallerstein, 2001), kar je bila kritika sistema odvisnosti držav Juga od Severa ter njihove gospodarske neenakopravnosti (Prebisch, 1959; Sunkel, 1969; Dos Santos, 1970; Stanovnik 1986b; Vrhunec, 1989), se pojavlja vprašanje, ali so s tem tudi predručile zunanjepolitična sredstva za krepitev medsebojnih političnoekonomskih odnosov. Trenutna konceptualizacija gospodarske diplomacije in MRS odraža Saidovo (1995) razumevanje binarnosti sveta,²⁵ ki ga lahko apliciramo na odnose Sever – Jug. Kolonialna zapuščina se namreč odraža v odnosih Sever – Jug, ki so vzpostavili koncepta gospodarske diplomacije in MRS na podlagi razumevanja, da so vse države

²⁵ Said (1995) je v svojem delu *Orientalizem* na primeru odnosov med Vzhodom in Zahodom poskušal osmisliti nastanek razmerij moči in dominacije Zahoda nad Vzhodom.

globalnega Juga barbarske, medtem ko je globalni Sever vzor in prostor znanja, tehnologije in napredka (McEwan, 2009). Poleg tega pa so bile države globalnega Juga razumljene kot homogena skupina držav z enotnimi značilnostmi (Said, 1995; McEwan, 2009). A kot kažejo neuspeli poskusi prenosa razvojnih strategij držav globalnega Severa na Jug, v praksi to prepričanje o homogenosti ni delovalo, vzpostavitev in razvoj vzporednih odnosov Jug – Jug pa predstavlja logično posledico postulatov washingtonskega konsenza. Morda bi morali sodelovanje Jug – Jug pravzaprav v večji meri razumeti skozi perspektivo pekinškega konsenza,²⁶ ki predstavlja protitezo washingtonskemu in spodbija mednarodni sistem 20. stoletja, ki je temeljil na unipolarnosti in hierarhični razdelitvi sveta na Sever in Jug. Zato je v multipolarnem mednarodnem sistemu 21. stoletja potrebno raziskovati sodelovanje med državami globalnega Juga in proučevati, katera zunanjepolitična sredstva v svojih političnoekonomskih odnosih pravzaprav uporabljajo.

1.1 Namen in cilji doktorske disertacije

Namen doktorske disertacije je proučiti, kako države globalnega Juga uporabljajo MRS in gospodarsko diplomacijo za pospeševanje svojega gospodarskega in političnega sodelovanja. Pri tem izhajam iz obstoječe predpostavke (in jo preverjam), da so zaradi prepletenosti mednarodnega (gospodarskega) sistema države globalnega Juga prevzele vzorce obnašanja, ki so prevladovali (in še prevladujejo) v odnosih Sever – Jug. V tem klasičnem kontekstu odnosov Sever – Jug razumem gospodarsko diplomacijo kot aktivnost, s katero države krepijo svoje gospodarske odnose na bilateralni ravni, MRS pa kot snovalca ugodnega političnega in ekonomskega okolja za delovanje gospodarske diplomacije (Lee, 2004; Udovič, 2009b; Naray, 2008; van Bergeijk, 2014). Seveda pri tem že na samem začetku sprejemam predpostavko, da koncepti, ki so se razvili v državah globalnega Severa, v države globalnega Juga niso bili samo preneseni, ampak so jih te države prilagodile glede na svojo izhodiščno političnoekonomsko situacijo in prednostne naloge v notranji in zunanji politiki. In prav vzpostavitev vzporednega sistema odnosov med državami globalnega Juga je povzročila, da obstoječa konceptualizacija politično-ekonomskega sodelovanja med državami ne zadostuje za raziskovanje, pojasnjevanje ter razumevanje sodelovanja Jug – Jug.

²⁶ Termin pekinški konsenz je leta 2004 uvedel Joshua Cooper Ramo. Trdil je, da kitajski razvoj predstavlja pot za druge narode po svetu, kako lahko resnično neodvisno zasledujejo svoje politične in ekonomske interese in se pri tem tudi pozicionirajo v mednarodni skupnosti kot enakopravni akterji (Chen, 2016) .

Zato je namen doktorske disertacije tudi oddaljitev od klasičnega pristopa razumevanja političnoekonomskih odnosov v kontekstu Sever – Jug, ker menim, da odnosov Jug – Jug ne pojasnjujejo dovolj celovito, objektivno in podrobno. Posledično tudi sredstva, ki jih države globalnega Juga v svojih zunanjepolitičnih aktivnostih uporabljajo, niso konceptualizirana in operacionalizirana na primerni ravni, da bi odražala dejanske značilnosti in lastnosti, ki so se skozi čas vzpostavile. Nekateri avtorji (Bayne in Woolcock, 2011; van Bergeijk in drugi, 2011; Demena in Bergeijk, 2016) namreč trdijo, da je vzajemno delovanje gospodarske diplomacije in MRS blagodejno, saj njune aktivnosti omogočajo rast in dvig produktivnosti v državah globalnega Juga. Pri tem izhajajo iz konceptualizacije gospodarske diplomacije in MRS držav globalnega Severa. Prav tako se nekaj raziskav osredotoča na gospodarsko diplomacijo v odnosih Jug – Jug, pri čemer je težišče na trgovinskih bilateralnih odnosih, novih naložbenih priložnostih in podpori gospodarske diplomacije multinacionalkam (Ruël in Visser 2012; van Bergeijk, 2014; Afesorgbor, 2016; Sidibé in Saner, 2017). Zasedimo lahko tudi študije primerov posameznih držav, ki obravnavajo enega od konceptov (Barua, 2006; Yakop in van Bergeijk, 2011; Ruël in Zuidema, 2012; Marques in Spanakos, 2014; Muhr, 2017; Soko in Qobo, 2017), vendar gre večinoma za primere, pri katerih obstaja izrazita asimetrija med državami (npr. velika – mala; bolj razvita država globalnega Juga – manj razvita država globalnega Juga ipd.). Na osnovi tega sem zato oblikovala dva teoretična in dva empirična cilja doktorske naloge.

V okviru obeh teoretičnih ciljev s pomočjo analize obstoječih teoretskih konceptov, povezanih z gospodarsko diplomacijo in MRS:

- raziskujem odnos med MRS in gospodarsko diplomacijo, pri čemer poskušam ugotoviti, kako države globalnega Juga razumejo gospodarsko diplomacijo in MRS ter kakšne so morebitne razlike v primerjavi z državami globalnega Severa (Amin, 1976; Okano-Heijmans, 2011; Krüger, 2009; Zhou, 2010; van Bergeijk, 2014). Zanima me, kako države globalnega Juga gradijo konceptualizacijo gospodarske diplomacije in MRS v odnosu do drugih, sorodnih konceptov, kot npr. ekonomsko državništvo (angl. *economic statecraft*), ekonomska zunanja politika (angl. *economic foreign policy*) ipd. (Bozyk, 2006; Udovič, 2009b; 2009a).
- na podlagi različnih teoretskih pristopov dodatno razdelam, konceptualiziram in operacionaliziram razumevanje gospodarske diplomacije in MRS, njuno vzpostavljanje in odnos v okviru družbenopolitičnega sistema v državah globalnega Juga in

sodelovanja Jug – Jug (Bull, 1977; Wight, 1977; Wallerstein, 2001; Aron, 2010; Benko, 1977; 1987; Devin, 2008; Sunkel, 1966; Dos Santos, 1970; Cardoso in Faletto, 1979; Acharya, 2008; Dinkel, 2015; Stanovnik, 1962; 1964; Vratuša, 1979; Bučar, 1986).

Na podlagi analize treh primerov držav globalnega Juga, ki jih podrobneje opredelim v metodološkem okviru, pa za zasledovanje zastavljenih empiričnih ciljev:

- analiziram konkretne značilnosti in delovanje gospodarske diplomacije in MRS ter njun odnos v izbranih državah, zlasti na pomenu obeh v okviru političnoekonomskega sodelovanja (Yakop in van Bergeijk, 2009, 2011; Gray in Gills, 2016; Muhr, 2017 Lancaster, 2007; Alesina in Dollar, 2000; Todaro in Smith, 2011). Pri tem tudi analiziram podobnosti ter razlike z državami globalnega Severa.
- Na podlagi kvantitativnih empiričnih analiz ugotavljam, kako (če sploh) obstoj in delovanje gospodarske diplomacije (merjeno s številom diplomatskih in konzularnih predstavništev) in usmerjenost MRS (merjeno v količini in tokovih MRS) vplivata na krepitev mednarodnega političnoekonomskega sodelovanja med državami globalnega Juga (Tinbergen, 1962; Stanovnik, 1962; 1964; Linnemann, 1966; Rose, 2007; Yakop in van Bergeijk, 2011).

1.2 Metodološki okvir

Gospodarske diplomacije in MRS ni mogoče obravnavati celovito, če se omejimo zgolj na eno od področij, na katerega oba koncepta posegata. Tako gospodarsko diplomacijo kot MRS bi namreč lahko preučevali zgolj v okviru zunanje politike (Udovič, 2009b; Bojinović Fenko, 2011), vendar se v tem kontekstu avtorji ne ukvarjajo z vprašanjem razumevanja razvoja, ki je ključno pri proučevanju odnosov Sever – Jug in Jug – Jug.²⁷ Razumevanje razvoja namreč predstavlja tisto gonilno silo, zaradi katere so države globalnega Severa obe sredstvi tudi vzpostavile na način, ki ga v doktorski disertaciji preverjam in poglobljeno analiziram. Zato svoje raziskovanje poleg mednarodnih odnosov razširjam tudi na interdisciplinarno področje razvojnih študij (Harriss, 2005). Zgolj tako lahko kar se da celovito predstavim spremembe v

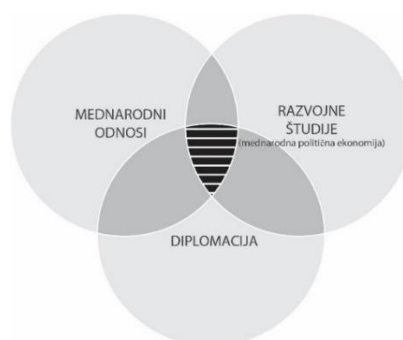
²⁷ V zunanjepolitičnem okviru se avtorji na primer z MRS (oz. uradno razvojno pomočjo) ukvarjajo zgolj do te mere, da jih zanima kot sredstvo zunanje politike (prim. Benko, 1997; Udovič, 2009a; 2009b; Bojinović Fenko, 2011). Njene cilje in aktivnosti razumejo kot dane in jih ne preizprašujejo. Prav tako se ne ukvarjajo s tem, ali med uradno razvojno pomočjo in MRS obstaja razlika, in če obstaja, kakšna je.

družbenih procesih in posledično analiziram, kaj je te spremembe povzročilo in kako so vplivale na oblikovanje gospodarske diplomacije ter MRS.

Hkrati zaradi narave obeh sredstev, ki sta v zunanjepolitičnem okviru (ne)posredno povezani z diplomacijo, njunih značilnosti v državah globalnega Juga ne moremo analizirati brez upoštevanja temeljnih pristopov diplomatskih študij. Diplomacija namreč predstavlja gonilo mednarodnih odnosov, ki državam omogoča medsebojno politično in ekonomsko sodelovanje (Arbeiter in Brglez, 2017). Brez uporabe diplomacije bi si tudi sodelovanje med državami težko predstavljali. Pri tem izpostavljam, da je celovita obravnava problematike možna zgolj z uporabo širokega nabora teoretskih pristopov, pri čemer je klasično teoretsko konceptualiziranje, ki temelji na percepciji držav globalnega Severa v 20. stoletju, pravzaprav nezadosten okvir za raziskovanje v doktorski disertaciji. Kljub temu da se številni avtorji ukvarjajo z analizo obravnavane problematike, je to pogosto omejeno zgolj na analizo v okviru enega od omenjenih področij, kateremu gospodarska diplomacija in MRS neposredno pripadata (Svetličič, 1983; Yakop in van Bergeijk, 2011; Ruël in Zuideman, 2012; Marques in Spanakos, 2014; Muhr, 2017; Soko in Qobo, 2017; Maizels in Nissanke, 1984; Benko, 1997; Alessina in Dollar, 2000; Lancaster, 2007, str. 3; Bučar in Udovič, 2007; Bučar, 2011a).

Podrobno in kar se da celovito proučevanje sodelovanja Jug – Jug zahteva interdisciplinaren pristop. Zato gospodarsko diplomacijo in MRS držav globalnega Juga analiziram na presečišču mednarodnih odnosov, diplomacije, razvojnih študij (in mednarodne politične ekonomije). Tovrsten interdisciplinarni metodološki okvir namreč omogoča celovitejšo konceptualizacijo in operacionalizacijo (Maxfield, 2005) odnosa gospodarske diplomacije in MRS v okviru političnoekonomskega sodelovanja med državami globalnega Juga in analizo njunih značilnosti (slika 1.1).

Slika 1.1: Interdisciplinarni pristop k raziskovanju

V analizi pomena in značilnosti sodelovanja med državami globalnega Juga, ki se vedno bolj sopostavlja obstoječemu mednarodnemu redu, še vedno prevladujejo analize, ki izhajajo iz značilnosti političnoekonomskega sodelovanja 20. stoletja (Melber, 2015). Odnose Jug – Jug in značilnosti zunanjepolitičnih aktivnosti držav globalnega Juga se namreč še vedno večinoma proučuje s klasičnimi pristopi proučevanja političnoekonomskega sodelovanja in razvoja, ki izvirajo iz okvira evropskega kolonializma ter njegovega upravičevanja ontološkega (in dejanskega) skrbništva nad državami globalnega Juga (Hall, 1992; Cowen in Shenton, 1996). Takšna enostranska obravnava razvoja in s tem povezanega sodelovanja Jug – Jug je povzročila nadvlado klasičnih pristopov, ki temeljijo na konceptualizaciji odnosov Sever – Jug iz 20. stoletja in posledično marginalizirajo morebitne primernejše metodološke okvire za celovito analizo odnosov Jug – Jug (McDonnell, 2003). Zaradi tega lahko v disertaciji preizprašujem obstoječe zgodovinske in kulturne konstrukte evropocentrične konstrukcije razvoja (Sylvester, 1999; Ziai, 2012) in temeljnih sredstev političnoekonomskega sodelovanja.²⁸ Na podlagi tega lahko v okviru kritičnega preizpraševanja temeljnih pristopov k razvoju ter pregledu identitete globalnega Juga in povezav med državami (Raghuram in Madge, 2006) problematiziram obstoječo konceptualizacijo gospodarske diplomacije in MRS. Tovrsten metodološki okvir torej predstavlja temelj za zavestno in kritično pozicioniranje raziskave kot produkta zgodovinske in kolonialne zapuščine (prav tam), ki je vplivala na oblikovanje mednarodnega političnoekonomskega sistema sodelovanja v 21. stoletju.²⁹

1.3 Raziskovalna vprašanja

Namen in cilji doktorske disertacije predstavljajo osrednji okvir raziskave. Izhajajoč iz metodološkega pluralizma (Gill in Johnson, 2002) sem, znotraj omenjenega metodološkega okvira, iskala odgovore na naslednja raziskovalna vprašanja:

RV 1: Kakšne so značilnosti ter posebnosti gospodarske diplomacije držav globalnega Juga v primerjavi z gospodarsko diplomacijo držav globalnega Severa?

²⁸ »Ko govorimo o razvoju kot nezadržnem in neprestanem napredovanju človeka in človeške družbe, pravzaprav zadevamo v brzkone največjo ideologijo evropske civilizacije po uveljavitvi humanizma in renesanse« (Južnič, 1991, str. 1186).

²⁹ Pri tem ne reinterpretiram in diskurzivno repozicioniram obstoječih praks in politik (Schönberg, 2019), temveč izpostavljam pomanjkljivo razumevanje že obstoječih oz. izpostavljam na vrzeli ter pomanjkljivosti pri konceptualizaciji gospodarske diplomacije in MRS v okviru sodelovanja Jug – Jug.

Z značilnostmi gospodarske diplomacije v državah globalnega Juga se avtorji ne ukvarjajo, saj v svojih analizah predpostavljajo, da so enake značilnostim gospodarski diplomaciji držav globalnega Severa. Ker pri tem ne upoštevajo značilnosti političnoekonomskih odnosov med državami globalnega Juga, ki so drugačne od tistih v okviru političnoekonomskega sodelovanja odnosov Sever – Jug, se pojavlja vprašanje, ali so tudi značilnosti gospodarske diplomacije drugačne. Na enak način, kot so avtorji v analizi gospodarske diplomacije držav globalnega Severa proučevali njene cilje in aktivnosti v okviru odnosov Sever – Jug, moramo proučevati tudi značilnosti gospodarske diplomacije držav globalnega Juga. Pri razumevanju njenih ciljev, aktivnosti in njenega oblikovanja je namreč nujno upoštevati tudi okolje, v katerem se vzpostavlja, in značilnosti odnosov, v katerih se uporablja.

RV 2: Kakšne so značilnosti in posebnosti MRS držav globalnega Juga v primerjavi z MRS držav globalnega Severa?

Na enak način je smiselno proučevati tudi MRS držav globalnega Juga. Jasna opredelitev ciljev, aktivnosti in akterjev, ki izvajajo MRS v okviru sodelovanja Jug – Jug, je namreč ključno za razumevanje razvoja držav globalnega Juga. Slednje so se namreč odločile, da bodo kljub pomoči držav globalnega Severa same poskusile odpravljati razvojne ovire v okviru sodelovanja in ne na podlagi asimetričnih odnosov moči.

RV 3: Kakšen je odnos med gospodarsko diplomacijo in MRS (komplementaren, suplementaren, simetričen, asimetričen) v državah globalnega Juga?

V raziskavi me zanima tudi odnos med gospodarsko diplomacijo in MRS. Zanima me, ali sta obe sredstvi v komplementarnem in implicitno tudi simetričnem odnosu ali ne. V primeru, da gre za suplementaren odnos, me zanima, kako se obe sredstvi nadomeščata oz. katero je v političnoekonomskih odnosih držav globalnega Juga pomembnejše in zakaj.

1.4 Opredelitev metod dela in struktura doktorske disertacije

Odgovore na raziskovalna vprašanja iščem v okviru treh vsebinsko povezanih poglavij. V drugem poglavju konceptualiziram in operacionaliziram temeljne koncepte, ki ključno prispevajo k razumevanju obravnavane problematike. S pomočjo teorije o oblikovanju konceptov v družbenih vedah (Gerring, 1999; Sartori, 2009) identificiram in kritično analiziram

ključne koncepte in na podlagi primarnih ter sekundarnih virov z metodo zbiranja podatkov preverim obstoječe znanje in morebitne (konceptualne) vrzeli. Izhajajoč iz zunanjepolitičnega okvira, ki pojasnjuje temeljno razumevanje gospodarske diplomacije in MRS, najprej konceptualiziram in operacionaliziram gospodarsko diplomacijo in MRS kot del družbenopolitičnega sistema držav globalnega Severa in sodelovanja Sever – Jug. Z zgodovinskoprimerjalno metodo³⁰ in deskriptivno raziskovalno metodo³¹ pa na podlagi interpretacije in analize konceptov in definicij iz sekundarnih virov s področij diplomatskih in razvojnih študij, mednarodne politične ekonomije in mednarodnih odnosov opišem ter opredelim temeljne koncepte, ki so jih razvile države globalnega Severa, in prikažem njihovo povezavo z gospodarsko diplomacijo in MRS.

Na podoben način z zgodovinskorazvojno in zgodovinskoprimerjalno metodo pojasnim temeljno konceptualizacijo gospodarske diplomacije in MRS v državah globalnega Severa. Pri tem z deskriptivno raziskovalno metodo natančneje opredelim tudi njune značilnosti. Na podlagi pregleda obstoječe literature ter zgodovinskoprimerjalne ter zgodovinskorazvojne analize podatkov, definicij in konceptov iz primarnih in sekundarnih virov dodatno predstavim ključno konceptualizacijo razvoja v 20. stoletju in njen vpliv na razvojne strategije držav globalnega Severa glede na teoretske vidike razumevanja razvoja. Nato operacionaliziram in konceptualiziram razumevanje MRS 20. stoletja ter opišem njene značilnosti in na podlagi tega v nadaljevanju iščem podobnosti in razlike z MRS v 21. stoletju. S pomočjo zgodovinskoprimerjalne in deskriptivne raziskovalne metode ter z analizo dogodkov, definicij, konceptualizacij in ključnih konceptov iz primarnih in sekundarnih virov analiziram in opišem tudi značilnosti MRS 21. stoletja in na podlagi poglobljene vsebinske analize primarnih virov področja MRS pojasnim spremembe na področju MRS v 21. stoletju in konceptualiziram ter operacionaliziram razumevanje področja, ki vključuje sredstva razvojnega sodelovanja držav globalnega Severa in Juga. Nato na podlagi zgodovinskorazvojne ter zgodovinskoprimerjalne analize primarnih in sekundarnih virov podrobno opredelim tudi značilnosti razvojnega sodelovanja držav globalnega Juga in jih primerjala z značilnostmi držav globalnega Severa. V zaključku drugega poglavja predstavim izhodiščno konceptualizacijo gospodarske diplomacije, ki se je oblikovala v okviru odnosov Sever – Jug, ter konceptualno razliko med MRS 20. in 21.

³⁰ Zgodovinskoprimerjalna metoda omogoča primerjavo, interpretacijo ter vrednotenje zgodovinskih dogodkov (Toš, 2010). Omogoča nam, da v raziskovanju zajamemo čim širši »vidik proučevanja družbenih pojavov, procesov in struktur; torej raziskovanje njihovih značilnosti v konkretnem (posameznem) družbenem okolju, med družbami, ter njihovih sprememb v času« (Toš, 2010, str. 26).

³¹ Cilj deskriptivne raziskovalne metode je opisati določene pojave oz. koncepte in njihove značilnosti (Box-Steffensmeier, Brady in Collier, 2008).

stoletja. S primerjalno analizo predstavim temeljno definicijo MRS 20. in 21. stoletja ter gospodarske diplomacije, temeljne politike, iz katerih obe sredstvi izhajata, cilje, akterje in aktivnosti.

V tretjem poglavju, ki predstavlja teoretsko-metodološki okvir političnoekonomskega sodelovanja držav globalnega Juga, na podlagi kombinacije induktivne³² in deduktivne metode izpeljem odnos med gospodarsko diplomacijo in MRS v državah globalnega Juga. Na podlagi induktivne metode pojasnim odnos med gospodarsko diplomacijo in MRS držav globalnega Severa, ki izhaja iz zunanje-političnih aktivnosti držav. Izhajajoč iz značilnosti obeh konceptov ter oblikovanja zunanje-političnih aktivnosti, pojasnim, kako se v okviru zunanje politike vzpostavljajo ekonomske aktivnosti države navzven. Nato z deduktivno metodo, znotraj katere sem kombinirala zgodovinsko-primerjalno analizo dejstev, dogodkov in definicij iz primarnih in sekundarnih virov, pojasnim odnos gospodarske diplomacije in MRS držav globalnega Severa. Upoštevajoč teoretski okvir razumevanja odnosa med gospodarsko diplomacijo in MRS držav globalnega Severa, s pomočjo različnih teoretskih pristopov ustvarim sintezo med teorijami mednarodnih odnosov in razvojnih študij (Prebisch, 1959; Dos Santos, 1970; Bull, 1977; Wight, 1977; Benko, 1977/1987; Wallerstein, 2001; Acharya, 2008; Dinkel, 2015), ki posega na področje diplomatskih študij (Hibbert, 1998; Alesina in Dollar, 2000; Lee in Hudson, 2004; Bučar in Udovič, 2007; Lancaster, 2007; Potter, 2004; Schläger, 2007; Okano-Heijmans, 2008; Yakop in van Bergeijk, 2009; BučarM., 2011a; 2011b; Naray, 2011; Lee in Ruël, 2012; Demena in Bergeijk, 2016; Arbeiter in drugi, 2017; Arbeiter in drugi, 2019),³³ na podlagi katere z induktivno metodo osmislim tudi odnos med gospodarsko diplomacijo in MRS držav globalnega Juga.

Glede na ključne samoomejitve, ki so posledica predpostavk, ideologij ter diskurzov globalnega Severa, ki so vplivali (tudi) na moje raziskovanje, je bilo oblikovanje novega teoretskega okvira, v katerem lahko sodelovanje Jug – Jug razumemo in raziskujemo celovito, nujno. S teoretskim instrumentarijem teorije angleške šole mednarodnih odnosov (Bull, 1977; Wight,

³² Induktivna metoda predstavlja način, na podlagi katerega opazovane vzorce povezujemo v splošne ugotovitve, znanstvena dejstva, zakonitosti in teorije. Deduktivna metoda pa predstavlja način, kako splošne resnice in teorije preverjamo na posameznih, konkretnih primerih (Sarantakos, 2005).

³³ Pregled literature kaže, da se avtorji večinoma ukvarjajo predvsem z gospodarsko diplomacijo v kontekstu državne promocije izvoza in mednarodne trgovine (Hibbert, 1998; Seringhaus in Rosson, 1990; Potter, 2004; Rose, 2007; Yakop in van Bergeijk, 2009; Udovič, 2009), institucionalnih in organizacijskih dogovorov (Hibbert, 1990; Rana, 2001; Lee in Hudson, 2004; Mercier, 2007; Lee in Ruël, 2012; Naray, 2011), vloge gospodarskih diplomatov in njihovih aktivnosti (Rana, 2001; Kopp, 2004; Kosteci in Naray, 2007; Mercier, 2007; Naray, 2011; Reuvers in Ruël, 2012) ter z interakcijo med gospodarsko diplomacijo in podjetji (Lee in Hudson, 2004; Okano-Heijmans, 2011; Ruël in Zuidema, 2012; Ruël in drugi, 2013).

1977), teorije svetovnega sistema (Wallerstein, 2001) ter mehke moči (Nye, 1990; 2004), sociologije mednarodnih odnosov (Aron, 2010; Benko, 1977; 1987; Devin, 2008), klasičnih in kritičnih teorij razvoja (Rostow, 1960; Sunkel, 1966; Dos Santos, 1970; Cardoso in Faletto, 1979; Acharya, 2008; Todaro in Smith, 2011; Dinkel, 2015), sem razdelala, konceptualizirala in operacionalizirala razumevanje odnosa gospodarske diplomacije in MRS v državah globalnega Juga ter njihovem medsebojnem sodelovanju. Prav tako v tretjem poglavju, na podlagi kombinacije induktivne in deduktivne metode ter zgodovinskoprimerjalne analize sekundarnih virov, pojasnim dejavnike vpliva na oblikovanje odnosa med gospodarsko diplomacijo in MRS v državah globalnega Severa in Juga.

Teoretski okvir proučevanja odnosa gospodarske diplomacije in MRS v četrtem poglavju doktorske disertacije nadgradim in s pomočjo metode študije primerov³⁴ preverjam teoretski odnos med gospodarsko diplomacijo in MRS. V navedenem poglavju sem za podrobnejšo analizo izbrala Brazilijo, Indijo in Kitajsko, ki predstavljajo tri gospodarsko in politično najmočnejše države globalnega Juga. Gospodarski rezultati namreč kažejo, da je njihov gospodarski razvoj tako hiter, da so skoraj izenačile rezultate trgovinske menjave industrijskih sil Severa (Kanade, Francije, Italije, Velike Britanije in ZDA). S pomočjo analize in prikaza sekundarnih statističnih podatkov (Punch, 2005),³⁵ polstrukturiranih individualnih poglobljenih intervjuje³⁶ ter kvantitativne statistične analize podatkov iz različnih mednarodnih podatkovnih

³⁴ Izbrana raziskovalna metoda študije primerov je najprimernejša za celovito in podrobno analizo v pričujočem delu (Feagin, Orum in Sjoberg 1991; Yin, 2004; Flyvbjerg, 2006; Gerring, 2007), ko želimo celovito in poglobljeno analizo zastavljenega predmeta raziskave (Yin, 2004). Kot izpostavljata George in Bennett (2005), je pri metodi študije primera najbolj smiselno kombinirati kvantitativne in kvalitativne metode analize širokega polja različnih virov podatkov (primarni in sekundarni viri, uradne statistike, intervjuji, opazovanje z udeležbo, eksperimenti itd.). Predstavlja intenzivno analizo in študijo ene enote (npr. države), ki omogoča razumevanje večje skupine podobnih enot (Gerring, 2004). Čeprav nekateri avtorji izpostavljajo, da je omejitev izbire študije primera ta, da rezultatov analize ni možno posplošiti (Johnson, 1994; Mohd Noor, 2008), pa slednje ni cilj disertacije, saj so države globalnega Juga heterogena skupina držav in jih je v skladu s tem treba tudi analizirati (The South Commission, 1990, str. 1). Študije primerov pa lahko, prav nasprotno, služijo za poglobljeno analizo podrobnosti, ki lahko prispevajo k teoretski konceptualizaciji obeh konceptov v doktorski disertaciji.

³⁵ Glavna omejitev uradnih statističnih podatkov, zbranih na uradnih straneh Brazilije, Indije in Kitajske, je v primerljivosti podatkov. Države namreč ne uporabljajo iste metodologije za podatke MRS. Prav tako je zaradi množstva akterjev na področju MRS v državah globalnega Juga veliko podatkov nepopolnih. Številni novi viri financiranja (novih) akterjev na področju MRS z globalnega Juga (nove zasebne fundacije, skladi za podnebne spremembe, zasebne naložbe, nakazila iz diaspor itd.), predstavljajo obsežne količine podatkov, ki jih država ne beleži ali o njih ne poroča (Shaxson, 2012; Shaw, 2014).

³⁶ Z intervjuji, o katerih podrobneje razpravljam v četrtem poglavju disertacije, sem dopolnjevala vrzeli, ki so se pojavile pri analizi primarnih in sekundarnih virov. Predvsem pa so intervjuji služili za oblikovanje razumevanja percepcije sogovornikov, kako vidijo in razumejo sodelovanje Jug – Jug, kar je z vidika postkolonialnega metodološkega okvira nujno. Nekateri sogovorniki so želeli ostati anonimni, zato so vsi zapiski na voljo pri avtorici in disertaciji niso priloženi.

baz (OZN;³⁷ Svetovna banka;³⁸ CEPII; Werner, 2008; Mayer in Zignago, 2011; Melitz in Toubal, 2012; Melitz in Toubal, 2014), ugotavljala kakšne so v treh analiziranih državah značilnosti gospodarske diplomacije in MRS ter njun odnos (Yin, 2004; Baxter in Jack, 2008).

Podatke o gospodarski diplomaciji in MRS, pridobljene iz primarnih in sekundarnih virov, v četrtem poglavju disertacije z metodo triangulacije (Lamont, 2015) primerjam z izsledki iz opravljenih polstrukturiranih individualnih poglobljenih intervjujev (Aaker, Kumar in Day, 1998), da lahko s tem jasno identificiram odnos med gospodarsko diplomacijo in MRS v državah globalnega Juga ter podobnostmi in razlikami z državami Severa.³⁹ Za identifikacijo značilnosti gospodarske diplomacije dodatno analiziram tudi vpliv diplomatskih in konzularnih predstavništev na izvoz oz. uvoz za posamezno analizirano državo. Pri tem izhajam iz predpostavke, da je ena od ključnih nalog diplomatskih in konzularnih predstavništev pospeševanje trgovinske menjave.⁴⁰ Zato sem za kvantitativno statistično analizo izbrala modeliranje z linearno regresijo, analizo varianc ter primerjavo povprečij (Rice, 2006; Rencer in Schaalje, 2008). Z regresijsko analizo preverim enosmerni vpliv neodvisnih spremenljivk na odvisno spremenljivko, kar je podrobno opredeljeno v četrtem poglavju disertacije. Uporaba regresijske analize je namreč smiselna zaradi velikega statističnega vzorca, k temu pa dodam še analizo varianc, s katero sem preverjam, kako so bile različne skupine spremenljivk med seboj statistično različne, glede na v naprej določene lastnosti, korelacijska analiza pa služi za proučevanje soodvisnosti oz. povezanosti med dvema statističnima spremenljivkama (Rice, 2006; Rencer in Schaalje, 2008).

Na podlagi dognanj in ugotovitev o značilnostih gospodarske diplomacije in MRS ter njunega medsebojnega odnosa v državah globalnega Juga, v zaključnem, šestem poglavju doktorske disertacije podam odgovore na raziskovalna vprašanja. Izhajajoč iz ključnih ugotovitev pa dodatno ovrednotim tudi izvorni prispevek doktorske disertacije k razvoju znanstvenega področja in izpostavim izhodišča za prihodnje raziskovanje.

³⁷ United Nations, Department of Economic and Social Affairs, Statistics Division, Trade Statistics. (b. d.).

³⁸ World Bank Group (b. d.).

³⁹ Pri tem so bile ključne omejitve empirične analize dostopnost podatkov o MRS za posamezne države, neprimerljiva časovna obdobja objavljenih statističnih podatkov ter različne metodologije zbiranja podatkov.

⁴⁰ Izhajala sem iz predpostavke, da diplomatska in konzularna predstavništva vplivajo na pospeševanje mednarodne trgovine države (Yakop in van Bergeijk, 2011).

1.5 Operacionalizacija temeljnih pojmov

Glede na interdisciplinarni pristop proučevanja in poskus sinteze teoretskih pristopov k razumevanju značilnosti in odnosa gospodarske diplomacije in MRS je ključno, da pojasnim tudi uporabo ključnih pojmov. Morebitne nejasnosti bi namreč lahko negativno vplivale na razumevanje predstavljenih rezultatov raziskovalnega dela. Glede na pregledano literaturo ugotavljam, da je zaradi epistemološke prevlade severnih pristopov samo poimenovanje držav globalnega Juga kot držav v razvoju (DVR) ali držav »tretjega sveta« podrejeno značilnostim držav globalnega Severa in njihovim zgodovinskim (geopolitičnim) podvigom (McClintock, 1992). V šestdesetih letih 20. stoletja se je države globalnega Juga namreč najpogosteje opisovalo kot DVR, ki so bile revne in hkrati geografsko locirane na jugu (Pearson in drugi, 1969). Gre za pojem, ki se je uporabljal v okviru odnosov med razvitim in bogatim Severom ter nerazvitim in revnim Jugom, ki so temeljili na prenosu ekonomskih virov. A zaradi politične razprave o odnosih Sever – Jug se je klasifikacija poimenovanja DVR ohranila. Tako je na primer v Konvenciji Organizacije za ekonomsko sodelovanje in razvoj (OECD) (1960) v preambuli zapisano,⁴¹ da »bi morale ekonomsko naprednejše države sodelovati, da bi kar najbolje pomagale državam v procesu ekonomskega razvoja«. DVR zato v klasičnih (razvojnih in političnoekonomskih) pristopih globalnega Severa 20. stoletja predstavlja koncept, ki združuje države na različnih stopnjah gospodarskega razvoja, ki še vedno niso prišle do popolne razvitosti glede na določene ekonomske standarde. Od šestdesetih do devetdesetih let prejšnjega stoletja so obstajale štiri klasifikacije kategorij DVR, od leta devetdeset dalje pa so mednarodne organizacije uvedle kar trinajst novih klasifikacijskih kategorij.⁴² Te sicer analitično pomagajo razumeti in ločevati vrsto težav, torej kako in zakaj se države razlikujejo v svojih razvojnih dosežkih in procesih, operativno pa predstavljajo kvalitativno različno obravnavo skupin držav, ki temeljijo na različnih podatkih (Nielsen, 2013; Tezanos, Vázquez in Summer, 2013).

⁴¹ Konvencija Organizacije za gospodarsko sodelovanje in razvoj (*Convention on the Organization for Economic Cooperation and Development*), podpisana 14. decembra 1960, v veljavi od 30. septembra 1961.

⁴² Kopenske DVR (1957), najmanj razvite države (1971), države z nizkimi dohodki, države z nižji in srednjimi dohodki, države z višjimi in srednjimi dohodki, države z visokimi dohodki (klasifikacija Svetovne banke v osemdesetih letih 20. stoletja), države z nizkim, srednjim in visokim človekovim razvojem (1990), zaveznitva malih otoških držav (1991, 2001), neuradni seznam malih otoških DVR (1994), tri kategorije visoko zadolženih revnih držav (1996), male in ranljive ekonomije (2001), štiri kategorije držav z nizkim dohodkom pod stresno točko (2001/2002), štiri kategorije nestabilnih držav (2002), tranzitne DVR (2003), države, ki preidejo iz kategorije najmanj razvitih držav v naslednjo kategorijo (2004), strukturno šibke, ranljive in male ekonomije (2007) (Fialho in van Bergeijk, 2017).

Najpogosteje uporabljena klasifikacija je razdelitev DVR v kategorije glede na raven dohodka, merjenega z bruto nacionalnim dohodkom na prebivalca, ki ga je oblikovala Svetovna banka v osemdesetih letih 20. stoletja in postopno posodabljala. Zaradi velike heterogenosti držav Juga pa pravzaprav v mednarodni skupnosti ves čas poteka intelektualno tekmovanje za iskanje novih kategorij držav globalnega Juga in njihovo morebitno prerazvrstitev (van Bergeijk in van Marrewijk, 2013). Zaradi tega ustaljenega klasičnega pristopa globalnega Severa k obravnavi DVR je le-tega torej še vedno treba kategorizirati, klasificirati in v okviru teh elementov tudi obravnavati.

Če gre v primeru definiranja DVR za jasno klasifikacijo na podlagi številnih (kvantitativnih in kvalitativnih) dejavnikov, pa je definicija globalnega Juga še vedno neenotna in nejasna.⁴³ Najpogosteje se uporablja v kontekstu geografske lokacije države, pri čemer jug predstavlja svetovno regijo držav, ki so jo prej predstavljale države »tretjega sveta« in je v kontekstu razvojnih študij zasnovana kot strukturno nerazvita in revna regija, ki se razteza od Latinske Amerike, preko Afrike in vse do Azije (Schneider, 2017, str. 21).⁴⁴ A države, ki jih označujemo s terminom globalni Jug, predstavljajo heterogeno skupino držav, zato je tovrstno razumevanje izključno v okviru geografske regije zmotno, saj izvira iz delitve sveta, ki je veljala v času hladne vojne in nikakor ne odraža realnosti v mednarodni skupnosti. Nasprotno, globalni Jug lahko razumemo tudi kot koncept, s katerim se označuje vse države, ki so zaradi neoklasičnih ekonomskih politik družbeno, politično, intelektualno ali gospodarsko prikrajšane in posledično v podrejenem položaju (López, 2007; Schneider, 2017). S tem jih ne omejimo v homogeno entiteto, vendar poudarimo zgolj skupne vrednote, ki jih povezujejo.

Navezujoč se na dileme v operacionalizaciji in uporabi obeh konceptov, v doktorski disertaciji globalni Jug razumem kot koncept, ki služi kot orodje za obsojanje krivic, odvisnosti ter podrejenosti držav Juga od držav Severa in odpravlja problematično dihotomijo Sever – Jug, v kateri je zakoreninjena praksa neenakosti ter gospodarske, družbene kulturne in politične prevlade (Schneider, 2017). Globalni Jug torej označuje heterogeno skupino držav, ki imajo različen bruto družbeni prihodek, politične ter družbene sisteme in se med seboj razlikujejo glede na stopnje političnega, gospodarskega ter družbenega razvoja (The South Commission, 1990, str. 1). V pričujočem delu s terminom DVR označujem države globalnega Juga zgolj v

⁴³ Izraz Jug se je pojavil v sedemdesetih letih 20. stoletja, zaradi naraščajoče politične in gospodarske moči držav »tretjega sveta« in kot poskus opustitve uporabe koncepta »tretji svet«, kot označevalca držav, ki so jih države Severa kolonizirale in izkoriščale (Schneider, 2017, str. 22).

⁴⁴ Tretji svet je izraz, ki bi ga naj leta 1952 prvič uporabil francoski ekonomist Alfred Sauvy (Wolf-Phillips, 1987, str. 1311). Z njim se je v času hladne vojne označevalo na eni strani politično oz. ideološko nevtralne države, na drugi pa nerazvite oz. ekonomsko šibke države, ki so bile večinoma na geografskem jugu (Wolf-Phillips, 1987).

zgodovinskem kontekstu, saj se je zaradi proučevanja številnih mednarodnih izzivov in procesov nemogoče izogniti zgodovinski analizi (Gramsci, 1971). Kar pomeni, da je treba pri uporabi termina DVR upoštevati tudi zgodovinske posledice kolonializma, ki je svet dejansko razdelil na razvite in nerazvite. Zato s terminom DVR označujem pomen skupne kolonialne zgodovine, ki je vplivala na razvoj globalnega Juga. Uporabljam pa ga v delih doktorske disertacije, ki neposredno govori o tej delitvi oz. o časovnih obdobjih, v katerih se je ta termin izrecno uporabljal.

1.6 Omejitve proučevanja

Pričujoče delo ima tudi nekatere omejitve, in sicer tako v pristopu k proučevanju kot tudi v samih ugotovitvah. V disertaciji se ne ukvarjam z analizo in ocenjevanjem učinkovitosti gospodarske diplomacije in MRS držav globalnega Juga ter njunim vplivom na oblikovanje in pospeševanje sodelovanja Jug – Jug. Ta vsebinsko-metodološka omejitev vsekakor predstavlja pomemben vidik analize, ki lahko dodatno poglobi osmišljanje značilnosti obeh sredstev držav globalnega Juga, vendar je v danem časovnem okviru tovrstna razširitev raziskovanja preprosto neizvedljiva. Prav tako doktorska disertacija predstavlja prvi in posledično tudi rudimentarni poskus proučevanja odnosa med gospodarsko diplomacijo in MRS. Torej je proučevanje odnosa med tema sredstvomata zunanje politike celovito toliko, kolikor je bilo mogoče, saj se avtorji z odnosom med obema konceptoma ne ukvarjajo (Bučarin Udovič, 2007; Yakop in van Bergeijk, 2011; Alonso in Glennie, 2015; Moons, 2017 idr.). Čeprav teoretsko-metodološki okvir predstavlja temelj za proučevanja odnosa med gospodarsko diplomacijo in MRS, bi ga lahko v prihodnje dopolnili tudi z drugimi teoretskimi pristopi in metodami dela.

Vsekakor je ena od omejitev tudi dejstvo, da se v doktorski disertaciji ukvarjam izključno s perspektivo držav donatoric globalnega Severa in držav globalnega Juga, ki spodbujajo političnoekonomske odnose in niso prejemnice ugodnosti (razvojnega) sodelovanja Jug – Jug. Glede na številne aktivnosti Brazilije, Indije in Kitajske bi bilo smiselno na podlagi predstavljenega teoretsko-metodološkega izhodišča v doktorski disertaciji raziskati tudi dejanski vpliv na države partnerice v odnosih, česar sama zaradi omejitev, ki sem si jih postavila, ne analiziram. Prav tako bi bilo smiselno razmisliti tudi o sami izbiri študij primerov, ki bi se lahko odmaknila od gospodarskih velesil globalnega Juga ali pa se še bolj poglobljeno osredotočila zgolj na eno izbrano državo.

Eno od omejitev pri proučevanju gospodarske diplomacije in MRS držav globalnega Juga predstavljajo tudi nekatere ovire pri terenskem izvajanju polstrukturiranih individualnih poglobljenih intervjujev. Čeprav sem kljub svetovni pandemiji načrtovane intervjuje izvedla, pa dejanskega obiska vseh treh analiziranih držav zaradi strukturnih omejitev nisem mogla izvesti. Zato bi bilo smiselno v prihodnjih raziskavah, ko bodo globalne omejitve odpravljene, izvesti še morebitno opazovanje z udeležbo in anketo na primernih izbranih razvojnih in diplomatskih institucijah. Dodatno ugotavljam, da bi bilo v prihodnje konkretno empirično analizo smiselno razširiti na analizo vpliva diplomatskih in konzularnih predstavništev na bilateralne tokove držav globalnega Juga v daljšem časovnem obdobju ter obratno analizo vpliva bilateralnih tokov na povečanje števila diplomatskih in konzularnih predstavništev. Prav tako pa bi bilo v prihodnje smiselno empirično analizo nadgraditi v smeri preverjanja velikosti vpliva diplomatskih in konzularnih predstavništev na bilateralne tokove, saj bi tako dobili podrobnejši vpogled v to, kakšen vpliv imajo diplomatska in konzularna predstavništva na trgovinsko menjavo, in ne zgolj dejstva, da (ne) obstaja.

2 Konceptualizacija in operacionalizacija uporabljenih konceptov

Namen doktorske disertacije je ugotoviti, ali (in če, kako) gospodarska diplomacija in MRS držav globalnega Juga vplivata na ekonomsko in politično sodelovanje med temi državami. Čeprav so se različni avtorji v preteklosti večinoma ukvarjali z mednarodno skupnostjo, v kateri so imele primat države, pa se je mednarodna skupnost 21. stoletja radikalno spremenila. Pomen politične komponente v mednarodnih odnosih se je relativno zmanjševal, prednost so dobivale druge komponente, med drugim kultura in gospodarstvo, katerega razvoj je postal *conditio sine qua non* mednarodne skupnosti. Imperializem, kolonializem, protekcionizem, širjenje kapitalističnega načina proizvodnje, liberalizacija mednarodnega trga idr. so povzročili, da danes mednarodnih odnosov med državami ne moremo proučevati brez upoštevanja gospodarske komponente.

Države severne poloble so se na začetku 19. in 20. stoletja primarno ukvarjale s krepitvijo političnega državnštva (Udovič, 2018). V svojih kolonijah, ki so jih politično zatirale in gospodarsko izkoriščale, pa so preverjale svoje (zunanje)politične strategije, da bi lažje okrepile svojo pozicijo v mednarodni skupnosti. Imperialistične težnje so se odražale v politični in ekonomski nadvladi nad predhodno koloniziranimi teritoriji in novimi kolonijami (Eckl in Weber, 2007). Politična in ekonomska prevlada nad kolonijami pa je predstavljala način za izkazovanje (pre)moči držav severne poloble v mednarodnih odnosih in prostor, ki je zagotavljal (ne)omejene vire za krepitev evropskih gospodarstev. S pojavom novih industrializiranih držav se je pojavljajo vedno večje rivalstvo med obstoječimi kolonialnimi silami, ki se je odražalo v izkoriščanju šibkejših, neindustrializiranih držav, ki so bile v izjemno podrejenem položaju. Države južne poloble so bile namreč vir surovin, ki so jih države severne poloble potrebovale zaradi industrializacije.

A po koncu druge svetovne vojne so čezmorske kolonije začele vzpostavljati lastno politično neodvisnost. Od vojne gospodarsko izčrpana Evropa ni bila več zmožna vzdrževati nadvlade v čezmorskih kolonijah, revolucionarna gibanja v kolonijah, ki so se borila proti kolonizatorjem, pa so postajala vedno močnejša. Nekdanji kolonizacijski odnosi so se pretvorili v asimetrične odnose moči, odnose med Severom in Jugom, v katerih so države Severa države Juga, kljub njihovi neodvisnosti, še vedno razumele kot politični laboratorij, v katerem so udeležene lastne ekonomske interese in zasledovale politične cilje. A politična in posledično tudi ekonomska emancipacija držav globalnega Juga je zlasti ob razpadu dvopolnega sistema, ko je socialistični

sistem *de facto* propadel, povzročila, da je prišlo do velikih premikov v mednarodni skupnosti. Države globalnega Juga so se namreč začele pospešeno razvijati, uveljavljale so svoje vzorce razvoja ter sodelovanja, kar je sprožilo niz sprememb v mednarodni skupnosti.

Krepitev moči globalnega Juga je zamajala ustaljene vzorce političnoekonomskega sodelovanja, kar je bilo za države globalnega Severa, ki so tako dolgo obvladovale globalne ekonomske strukture, nekaj nenavadnega in težko sprejemljivega, zato so poskušale na vsak način ohraniti svojo gospodarsko premoč v svetovnem gospodarstvu. Eden takih simbolnih primerov je sprejetje Kitajske in Rusije v Svetovno trgovinsko organizacijo (*World Trade Organization* – WTO). Čeprav je Rusija veljala za razvito državo severne poloble, je bila v WTO sprejeta šele leta 2012, medtem ko je Kitajska kot razvijajoča se država postala članica že leta 2001. Pri tem je šlo za zasledovanje in uresničenje klasičnih političnih interesov skozi liberalizacijo kitajskega gospodarstva. Države globalnega Severa so to želele dostop do cenejših proizvodov, Kitajska pa je z vstopom v WTO okrepila svojo gospodarsko pozicijo v mednarodni skupnosti. V tem kontekstu so se vzpostavile tudi druge politične relacije. Ne samo Sever – Jug oz. asimetrični viri moči, ampak tudi prenos relacij Sever – Jug v odnose Jug – Jug, kjer so se pojavili novi centri politične in ekonomske moči. Od teh izpostavljam Kitajsko, Indijo in Brazilijo kot tri ključne centre politične in ekonomske moči, ki se postavljajo ob bok centrom moči globalnega Severa.

Sprememba ravnotežja moči, novi akterji in nove globalne ekonomske in politične strukture so razlog, da je treba v luči številnih izzivov 21. stoletja proučevati tudi osnovne koncepte. Ker pa je bila večina teh, med drugim tudi gospodarska diplomacija in MRS, ki ju preučujem v doktorski disertaciji, razvitih v državah globalnega Severa, je treba proučevati, kakšne so značilnosti temeljnih konceptov na globalnem Jugu. Zato me zanima, ali so države globalnega Juga vzorce Severnega političnoekonomskega sodelovanja in temeljne koncepte prenesle na Jug, ali gre za vzorce in koncepte, ki so se prenesli in spremenili, ali pa gre za povsem specifičen unikum, ki se popolnoma razlikuje od vzorcev sodelovanja in temeljnih konceptov držav globalnega Severa. Zato, upoštevajoč omejitve in zamejitve disertacije, v nadaljevanju tega poglavja gradim metodološki aparat za nadaljnjo teoretsko konceptualizacijo in operacionalizacijo razumevanja gospodarske diplomacije in MRS kot dela družbenopolitičnega sistema v državah globalnega Juga., ki bo služil za nadaljnjo empirično analizo.

2.1 Zunanja politika

Gospodarska diplomacija in MRS sta koncepta, ki sta močno vpeta v okvir zunanje politike. Obe aktivnosti sta namreč del zunanje politike držav in hkrati predstavljata njene zunanjepolitične ekonomske aktivnosti (Bozyk, 2006). To potrjuje tudi Bučarjeva (2011a, str. 736), ko pravi, da »uresničevanje političnih in gospodarskih interesov države zahteva sistematično vsebinsko načrtovanje mednarodnega razvojnega sodelovanja in usmerjanja sredstev v skladu s prioriteta zunanje politike [in] gospodarskega zanimanja za določeno področje«. Posledično je izvajanje gospodarske diplomacije in MRS inherentno odvisno od zunanjepolitičnih prioritet države, ki so običajno definirane znotraj t. i. zunanjepolitičnega trikotnika (slika 2.1) (Brglez in Udovič, 2011), ki cilje države izvede iz vrednot oz. ideologije zunanje politike (Benko, 1997, str. 223), za njihovo udejanjanje pa potrebuje določena zunanjepolitična sredstva (Holsti, 1988). Torej je za razumevanje obeh konceptov najprej nujno razumeti tudi ključne elemente zunanje politike, ki določajo delovanje gospodarske diplomacije in MRS.

Zunanja politika predstavlja institucionaliziran proces različnih aktivnostih v uradnih zunanjih odnosih, ki jih izvajajo neodvisni akterji v mednarodni skupnosti (Hill, 2016; Benko, 1997, str. 221–227) in vključuje številne aktivnosti, s katerimi države pretvarjajo svoje cilje ter interese v konkretna dejanja in aktivnosti (Modelski, 1962; Padelford in Lincoln, 1976). Pri tem zunanje politike ne smemo enačiti z mednarodnimi odnosi (Benko, 1997, str. 35) ali diplomacijo (Udovič, 2009), saj gre za dejavnost, s katero države vplivajo na mednarodne odnose (Petrič, 2010, str. 31). Države kot glavni subjekti zunanje politike (Hill, 2003, str. 47) z njo skušajo vplivati na mednarodno okolje v skladu s svojimi zunanjepolitičnimi cilji in interesi. Ti so oblikovani glede na različne (notranje in zunanje) politične dejavnike,⁴⁵ ki definirajo njihov položaj v mednarodni skupnosti (Benko, 1997). Dejavniki notranjega so oblikovani z notranjo politiko z namenom ohranjanja nacionalnih struktur, medtem ko zunanji dejavniki izhajajo iz mednarodnega sistema, v katerem države obstajajo (Bojinović Fenko, 2010; 2011).⁴⁶ Zunanja

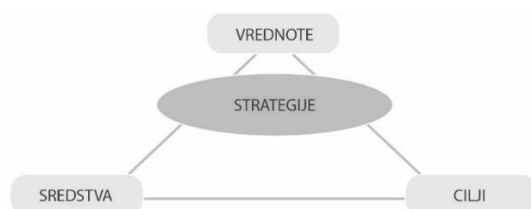
⁴⁵ Notranje dejavnike, ki določajo zunanjo politiko države, predstavljajo struktura družbe, prebivalstvo, pretekli zgodovinski razvoj družbe in zgodovinski spomin, integracija naroda (homogenost jezika kulture, ideologije, vrednot, religije ter vzorcev obnašanja), gospodarske značilnosti družbe, kulturni, zdravstveni in drugi elementi, ki vplivajo na razvoj družbe. Zunanji dejavniki pa zaobjemajo strukturo mednarodnega sistema, obnašanje držav v mednarodni skupnosti, dejavnike združevanja in razdruževanja držav, pomen ekonomije in njen vpliv na mednarodne odnose, moč transnacionalnih procesov in subjektov, vlogo mednarodnega prava ter mednarodnih vladnih in nevladnih organizacij (Vukadinović, 1989, str. 127–128; Benko, 1997, str. 233–239).

⁴⁶ Kot ugotavlja Bojinović Fenko (2011, str. 37), razdelitev na notranje in zunanje dejavnike »sopada z dolgotrajno razpravo, ki je močno zaznamovala [znanost o mednarodnih odnosih]; *Realpolitik* proti *Innerpolitik*.«

politika torej predstavlja politično delovanje izven države (Hill, 2003) oz. izven meja države (Russett in Starr, 1996), s ciljem uresničevanja materialnih in nematerialnih interesov neke določene države. Pri tem s svojimi dejanji vpliva na realnost mednarodnega okolja in se skladno s svojimi cilji ter interesi odziva in prilagaja na reakcije subjektov v mednarodnem okolju, z namenom ohranjanja svojega političnoekonomsko-družbenega sistema (Benko, 1997, str. 221).

Zunanjepolitično delovanje države je torej odvisno od medsebojne povezave med vrednotami oz. ideologijo, sredstvi in cilji (slika 2.1), ki jih ima država na voljo za lastno pozicioniranje v mednarodni skupnosti (Holsti, 1988; Benko, 1997; Kajnič, 2006; 2008; Bojinović Fenko, 2010; 2011; Petrič, 2010; Brglez in Udovič, 2011; Požgan in Bojinović Fenko, 2012). Sistem vrednot oz. ideologija (Benko, 1997, str. 223; Brglez in Udovič, 2011) določa zunanjo politiko države in izhaja iz notranjih in zunanjih političnih dejavnikov (Benko, 1997). Vrednote neke države torej predstavljajo samoopredelitev države v mednarodni skupnosti, ki je posledica interakcij med državami in tudi same geopolitike (Sjöstedt, 2007, str. 237–38) in so temelj za oblikovanje zunanje politike neke države. Pravzaprav gre za identiteto države, ki določa zunanjepolitične cilje neke države in tudi sredstva, ki omogočajo njihovo uresničevanje.

Slika 2.1: Trikotni model analize zunanje politike

Vir: Prirejeno po Brglez in Udovič, 2011.

Na podlagi ideologije oz. vrednostnega sistema države razvijejo (zunanjepolitične) cilje, ki predstavljajo »izraz prihodnjega stanja stvari [...], ki jih vladajoča struktura države ocenjuje kot uresničitev tistega, kar si je zastavila [za] svojo osnovno nalogo« (Vukadinović, 1989, str. 163). Cilji države, ki jih zasleduje s svojo zunanjo politiko, predstavljajo okvir skupnih nacionalnih interesov, h katerim države oz. njihovi voditelji stremijo (Baldwin 1985; Russett in Starr, 1996; Bojinović Fenko, 2010, str. 72). A kot izpostavlja Benko (1997, str. 239), je oblikovanje zunanjepolitičnih ciljev pogojeno z notranjim okoljem države, in sicer z družbenimi, ekonomskimi ter političnimi odnosi, in zunanjimi dejavniki, ki določajo položaj

države v mednarodni skupnosti. Hkrati pa na oblikovanje zunanjepolitičnih ciljev med drugim vpliva tudi dinamika odnosov med državami v mednarodni skupnosti. Kljub jasnosti in konkretnosti torej nikoli niso zares dokončno določeni in se lahko spreminjajo, glede na vpliv določenih notranjih in zunanjih dejavnikov.

Glede na razmere v mednarodni skupnosti in morebitne notranjepolitične spremembe, ki so posledica sprememb vrednostnega sistema države, se lahko spreminjajo in preoblikujejo, zato jih lahko razdelimo glede na čas doseganja in pomembnost (Benko, 1992; Holsti, 1995).⁴⁷ Poznamo kratkoročne cilje, ki so navadno za državo zelo pomembni, medtem ko so dolgoročni cilji manj pomembni (Benko, 1992; Holsti, 1995).⁴⁸ Čeprav Benko (1997) k temu dodaja, da so cilji pogojeni tudi z zunanjepolitično strategijo neke države, pa zunanjepolitična strategija in cilji izhajajo iz ideološkega okvira države (Brglez in Udovič, 2011) in bi bilo logično, da sta oba elementa zunanje politike v skoraj enakovrednem odnosu. Gre namreč za izredno povezana elementa zunanje politike, ki medsebojno vplivata drug na drugega (strategija na oblikovanje ciljev, cilji na oblikovanje strategije) in sta predvsem odvisna od dejavnikov notranjega in zunanjega okolja držav (Holsti, 1988; 1995; Bojinović Fenko, 2011).

A pri preučevanju zunanje politike ni ključno zgolj razumevanje oblikovanja zunanjepolitičnih strategij in ciljev, temveč tudi njihovo uresničevanje. Države morajo namreč na podlagi svojega vrednostnega sistema in sprejetih strategij uporabiti primerna sredstva, ki omogočajo uresničevanje ciljev. Gre za tiste aktivnosti države v mednarodnih odnosih, katerih uporaba je odvisna od objektivnih materialnih in nematerialnih značilnosti neke države, torej vse od števila prebivalstva pa do vpliva in moči (Benko, 1965; 2000; Holsti, 1995). Sredstva zunanje politike države uporabljajo za uresničevanje svojih zunanjepolitičnih ciljev in so stalna ter nespremenjena (Udovič, 2016). Predstavljajo konkretne mehanizme, ki so skladni z zunanjepolitičnimi idejami, normami in vrednotami države (Kajnič, 2008) in so omejena z njenim mednarodnim pravom in javnim mnenjem ter ustavnim redom (Kajnič, 2006; Udovič, 2009). Delimo jih lahko vojaška sredstva oz. sredstva prisile, ki jih v disertaciji ne obravnavam, politična sredstva in javno mnenje ter ekonomska sredstva (Holsti, 1995; Benko, 1997; Udovič, 2009; Bojinović Fenko, 2010; Petrič, 2010).

⁴⁷ Zunanjepolitične cilje lahko ločimo tudi glede na vrsto, in sicer na politične, gospodarske, vojaške, kulturne itd. (Hill, 2003a; 2003b).

⁴⁸ Udovič (2009b, str. 106) ugotavlja, da lahko med kratkoročne cilje štejemo »ekonomsko blaginjo in ekonomski razvoj«, med dolgoročne pa na primer »ohranjanje svetovnega miru in varnosti«.

Če med glavna politična sredstva zunanje politike umeščamo diplomacijo (Benko, 1997), ki je v svojem večtisočletnem razvoju prevzela tudi značilnosti prisilnih (preventivna diplomacija) in ekonomskih (ekonomska in gospodarska diplomacija) sredstev (Udovič, 2016), pa med ekonomska sredstva uvrščamo vse od razvojne pomoči (pozitivno ekonomsko sredstvo) do različnih ekonomskih sankcij (negativno ekonomsko sredstvo). Glavno politično sredstvo, diplomacija (James, 1980; Constantinou, 1996; Berridge, 2005; Aron, 2010), je tisto, ki državam v mednarodni skupnosti omogoča komunikacijo ter zastopstvo (Sharp, 2009). Hkrati pa je tudi pomemben element mehke moči,⁴⁹ ki spodbuja zunanjo politiko (Arbeiter in Brglez, 2017). Nasprotno pa ekonomska sredstva izhajajo iz družbenoekonomskih odnosov države ter njene notranje ekonomske ureditve in se oblikujejo v skladu z materialnimi interesi države, ki jih te uporabljajo za uresničevanje ekonomskih in političnih ciljev zunanje politike (Benko, 1997).

Analiza političnih in ekonomskih sredstev je torej nujna, da lahko razumemo, kako države vzpostavljajo političnoekonomsko sodelovanje v mednarodnem sistemu in kakšni so njegovi cilji. Zato sta v doktorski disertaciji podrobneje obravnavana gospodarska diplomacija in MRS, ki predstavljata dve sredstvi zunanje politike. Čeprav izhajata iz najpogosteje uporabljenega in najučinkovitejšega političnega sredstva zunanje politike, in sicer diplomacije (Udovič, 2009), njuna analiza ni preprosta. Nasprotno, sama umestitev obeh konceptov v eno (politično) ali drugo (ekonomsko) kategorijo sredstev je namreč izjemno konceptualno problematična, saj se ekonomska in politična sredstva med seboj ne izključujejo (Kajnič, 2008, str. 97). Zato bom v nadaljevanju dela skušala pokazati, da gospodarska diplomacija in MRS predstavljata zlitje obeh političnih in ekonomskih sredstev v političnoekonomsko sredstvo zunanje politike, ki ga države uporabljajo za krepitev svojega političnoekonomskega sodelovanja.

2.2 Ekonomska in gospodarska diplomacija

Aktivnosti (blagovne) menjave med posamezniki, plemeni in različnimi družbenimi skupnostmi imajo večtisočletno zgodovino. Zato bi težko trdili, da so orodja in instrumenti, ki so jih akterji uporabljali za pospeševanje menjave, iznajdba 20. oz. 21. stoletja. Že 3000 let pred

⁴⁹ Sredstva mehke moči so po Hillu (2003) uvrščena med mehko in trdo moč, pri čemer kultura in diplomacija spadata v kategorijo mehke moči, nekje na sredini najdemo propagando, sankcije, subverzijo in prisilno diplomacijo, trdo moč pa predstavljajo sredstva, kot so izsiljevanje, prisila ter odvrčanje (Bojinović Fenko, 2011).

našim štetjem so vladarji držav sklepali različne pogodbe o trgovanju, da bi zagotovili zadostno oskrbo za preživetje svojih prebivalcev (Udovič, 2009a; Udovič, 2018).⁵⁰ Ekonomska in gospodarska diplomacija torej spremljata aktivnosti različnih akterjev že dolgo, saj je bila trgovinska menjava vedno izjemnega pomena za posameznike, skupnosti in države. Tako na primer povezavo med diplomacijo in ekonomijo beležimo že v času peloponeških vojn, ko so Atene uvedle neko vrsto ekonomskih sankcij proti Megari (Okano-Heijmans, 2011).⁵¹ A šele z gospodarsko liberalizacijo v 19. stoletju sta obe sredstvi pridobili veljavo, saj je bila potreba po usklajevanju ekonomskih odnosov med državami vedno večja. Gospodarske koristi držav so postale ena od prioritet v mednarodni skupnosti, zato je bilo usklajevanje ekonomskih odnosov na bilateralni in multilateralni ravni ključno za pospeševanje mednarodne menjave, proizvodnje ter krepitev nacionalne blaginje.

Ekonomska in gospodarska diplomacija bi lahko analizirala vse od njenih začetkov, vendar se zaradi omejitev doktorske disertacije osredotočam na njuno konceptualizacijo po koncu hladne vojne, ko sta ponovno pridobili veljavo (Baldwin, 1985). Čeprav sta oba koncepta močno zaznamovana s sistemom brettonwoodskih institucij,⁵² naftno krizo v sedemdesetih letih prejšnjega stoletja, hladno vojno ter (neo)liberalno ideologijo, o teoretski konceptualizaciji obeh govorimo šele po koncu hladne vojne. Večji del 20. stoletja je bila vpletenost države in njena vloga v zunanji trgovini jasen gradnik politične ekonomije, v razpravah zato ni bila potrebe po posebni terminologiji za definicijo vloge države pri uvozu, izvozu in tujih naložbah. Šele s ponovnim vzponom proste trgovine, ki nasprotuje državnemu posredovanju v mednarodni trgovini in naložbah, je bilo treba posredno vmešavanje države nekako pojasniti in tako se je ponovno začelo govoriti o ekonomski in gospodarski diplomaciji (van Bergeijk in Moons, 2018).

⁵⁰ Kot izpostavlja Udovič (2011a, str. 56), sta na primer Elba in Perzija z diplomatskimi aktivnostmi pospeševali trgovino s svojimi mestnimi državicami in drugimi (npr. z Egiptom, staro Grčijo itd.). Predvsem je šlo za različne trgovinske pogodbe, ki so zagotavljale oskrbo za prebivalce in krepitev lastnega gospodarstva (prav tam).

⁵¹ V megarskem odloku leta 432 pred našim štetjem so bile opredeljene številne ekonomske sankcije, ki so jih Atene, tik pred izbruhom peloponeške vojne, uvedle proti Megari. Razlog za ekonomske sankcije pa je izhajal iz domnevnega nepooblaščenega prehoda Megarijcev svete zemlje v Demeterju, uboja atenskega glasbenika, ki je bil poslan v njihovo mesto ter zavetišča, ki so ga nudili atenskim sužnjem (Brunt, 1951, str. 269).

⁵² V okviru brettonwoodskega sistema sta se vzpostavila IMF in Mednarodna banka za obnovo in razvoj (angl. *International Bank for Reconstruction and Development*), ki je splošno bolj poznana kot Svetovna banka.

2.2.1 Ekonomska diplomacija

Ekonomska diplomacija, ki predstavlja sredstvo zunanje politike (Berrige, 2005), skuša v svojih bilateralnih in multilateralnih ekonomskih diplomatskih aktivnostih države navzven doseči njene lastne cilje (Stopford in Strange, 1991; Strange, 1992; Lloyd, 2003; Udovič, 2009a, 2009b, 2016).⁵³ Glede na svojo razdelitev⁵⁴ vključuje aktivnosti tako državnih kot nedržavnih akterjev za spodbujanje mednarodne trgovine in naložbenih tokov (Moons, 2017) in hkrati predstavlja sredstvo za izgradnjo diplomatskih odnosov z drugimi državami (Spies, 2019). Pri tem se pojavlja vprašanje, ali ekonomska diplomacija zasleduje politične ali ekonomske cilje zunanje politike oz. kje na spektru med enimi in drugimi cilji je ekonomska diplomacija. Kot ugotavlja Udovič (2009b, 2016), ekonomska diplomacija v svojih zunanjih ekonomskih aktivnostih stremi k doseganju ekonomskih ciljev s pomočjo uporabe političnih in ekonomskih sredstev zunanje politike. Vendar v svoji analizi (Udovič, 2009b, str. 126; 2016) ne upošteva v celoti ključne predpostavke, da je ekonomska diplomacija v svojem bistvu še vedno diplomatsko sredstvo zunanje politike, ki lahko zasleduje tudi politične cilje neke države. Ekonomsko državništvo,⁵⁵ iz katerega izhaja (Udovič, 2009b; 2016), namreč vpliva tudi na oblikovanje političnih ciljev države in posledično predstavlja okvir za strateško uporabo ekonomske diplomacije, s pomočjo katere države vstopajo v proces sodelovanja z drugimi državami, da lahko uresničijo tudi svoje nacionalne politične cilje (Hogan, 1987; Davis, 1999; Kunz, 1997, Lee, 2010; Okano-Heijmans, 2011).

Ekonomska diplomacija je torej zunanjepolitično sredstvo, s katerim država zasleduje ekonomske in politične cilje, pri tem pa združuje tako politična kot ekonomska sredstva zunanje politike (Lee in Hocking, 2010; Bayne in Woolcock, 2011; Okano-Heijmans, 2011). Ko države

⁵³ Pri tem velja, da ekonomska diplomacija vključuje vsako »ekonomsko dejavnost v mednarodnih odnosih, ki poteka vzporedno s (politično) diplomacijo in ji daje legitimnost ter se oblikuje skladno z navodili vladnih in nevladnih organizacij (torej je tudi izraz sredstev pritiska interesnih skupin)« (Udovič, 2009b, str. 147).

⁵⁴ Udovič (2016) ekonomsko diplomacijo deli glede na številčnost akterjev vpletenih v zunanje ekonomske aktivnosti države. Na podlagi tega ekonomsko diplomacijo razdeli na multilateralno državno ekonomsko diplomacijo, bilateralno državno ekonomsko diplomacijo, ki jo poimenuje gospodarska diplomacija, ter bilateralno nedržavno ekonomsko diplomacijo, ki jo imenuje poslovna diplomacija (prav tam). Van Bergeijk in Moons (2018) po drugi strani ekonomsko diplomacijo razdelita na multilateralno in bilateralno, pri čemer je gospodarska diplomacija del bilateralne ekonomske diplomacije. Dodatno pa bilateralno ekonomsko diplomacijo, ki ni izključno državna, bilateralno ekonomsko diplomacijo razumeta kot sredstvo, s katerim poskušajo države spodbujati bilateralne čezmejne ekonomske aktivnosti in ki je ključno pri vzpostavljanju ter uporabi bilateralnih kulturnih, političnih ter gospodarskih odnosov med državami (van Bergeijk in Moons, 2018, str. 1–3).

⁵⁵ Ekonomsko državništvo predstavlja najširšo obliko ekonomskega udejstvovanja države v mednarodnem in notranjem okolju. Določa gospodarski sistem države in s tem tudi njene notranje ekonomske aktivnosti ter zunanjepolitične ekonomske aktivnosti, ki jih država udejanja v mednarodnem sistemu (Baldwin, 1985).

z ekonomsko diplomacijo krepijo nacionalno gospodarsko blaginjo in zasledujejo ekonomske cilje, ta služi bolj kot politično sredstvo, ker lahko država s pomočjo političnih oz. diplomatskih akcij in interakcij dosega višje ekonomske koristi (Okano-Heijmans, 2011, str. 17; Yakop in van Bergeijk, 2011).⁵⁶ Država torej z različnimi tradicionalnimi diplomatskimi orodji (zbiranje obveščevalnih podatkov, lobiranje, zastopstvo, pogajanja, zagovorništvo itd.) pospešuje zunanje ekonomske aktivnosti države (Hamilton in Langhorne, 1995; Berridge, 2005; Jönsson in Hall, 2005). Tipičen primer ekonomske diplomacije kot političnega sredstva zunanje politike je sklepanje prostotrgovinskih sporazumov, pri katerih država s političnimi in diplomatskimi akcijami poskuša doseči višje ekonomske koristi.

V nasprotnem primeru, ko država zasleduje politične cilje oz. si zagotavlja nacionalno politično stabilnost, pa ekonomska diplomacija predstavlja ekonomsko sredstvo zunanje politike, saj lahko s pomočjo ekonomskih akcij in interakcij lažje doseže svoje politične zahteve oz. cilje (Okano-Heijmans, 2011, str. 35). Tipičen primer so ekonomske sankcije (Udovič, 2009b).⁵⁷ Udovičevo razumevanje ekonomske diplomacije izključno v okviru zasledovanja ekonomskih ciljev zunanje politike je torej omejeno, saj kot edino možnost za usmerjanje zunanjepolitičnih ekonomskih aktivnosti dopušča delovanje držav v okviru ekonomske zunanje politike,⁵⁸ kjer je politika podrejena ekonomiji (Udovič, 2009b). Težko je namreč jasno določiti ločnico, kdaj ekonomska diplomacija zasleduje politične in kdaj ekonomske cilje ter kdaj uporablja za dosego ciljev ekonomska in kdaj politična sredstva (Lee in Hocking, 2010). Ekonomska diplomacija torej predstavlja multilateralne politične in ekonomske aktivnosti držav v mednarodni skupnosti, ki potekajo vzporedno z aktivnostmi (politične) diplomacije, s katerimi dosega ekonomske in druge zunanjepolitične cilje države (Rana, 2000; Bayne in Woolcock, 2003).

⁵⁶ Ekonomska diplomacija z zasledovanjem ekonomskih ciljev prispeva k nacionalnemu gospodarskemu razvoju in širše – k celovitemu trajnostnemu razvoju, kjer krepitev nacionalnega gospodarstva predstavlja krepitev ekonomske komponente razvoja (Okoth, 2007).

⁵⁷ Ekonomska diplomacija poleg zagotavljanja ekonomskih in gospodarskih interesov države vključuje tudi splošni državni interes, ki vključuje tako politične, strateške in diplomatske dimenzije (van Bergeijk, Okano-Heijmans in Melissen, 2011, str. 4).

⁵⁸ Pri tem izpostavlja, da se ekonomska diplomacija pojavlja v dveh oblikah in sicer *ex ante* in *ex post*, kar pomeni, da država vstopa v mednarodne ekonomske odnose, tako da podjetjem pomaga pred vstopom na tuji trg ali po njem (Udovič, 2009a, 2009b).

2.2.2 Gospodarska diplomacija

Po drugi strani gospodarska diplomacija predstavlja bilateralni odnos med dvema državama, s ciljem spodbujanja konkretne mednarodne menjave (Udovič, 2011; 2016). Gre za orodje diplomacije države, ki s priložnostmi za tuje neposredne naložbe, spodbujanjem izvoza ter privabljanjem aktivnih naložb v državi spodbuja lastno gospodarstvo (Feltham, 1998; Saner in Yiu, 2003; Potter, 2004; Berridge, 2005; Matteucci, 2007; Okano-Heijmans, 2011; Reuvers in Ruel, 2012; Ruël in Zuidema, 2012). Lee (2004) na primer gospodarsko diplomacijo definira kot rezultat mreženja javnih in zasebnih akterjev, ki nadzorujejo gospodarske odnose s pomočjo diplomatskih procesov skozi različne diplomatske kanale,⁵⁹ medtem ko Naray (2008) poudarja, da je glavni cilj gospodarske diplomacije, ki jo izvajajo akterji z diplomatskim statusom,⁶⁰ spodbujanje gospodarskega razvoja države ter promocija mednarodnega poslovanja.

Hkrati gospodarska diplomacija zagotavlja informacije o gospodarskih priložnostih za domača podjetja na tujih trgih in za tuja podjetja na domačem trgu, predvsem pa krepi zastopstvo in podporo domačemu gospodarstvu (Saner in Yiu, 2003, Berridge in James, 2003; Berridge, 2005; Kosteki in Naray, 2007). Gospodarska diplomacija torej predstavlja sredstvo, ki ni neodvisno od zunanjega okolja in je zato njeno oblikovanje velikokrat odvisno tudi od trenutnih gospodarskih političnih vezi z drugimi državami (van Bergeijk in Moons, 2011). Gre torej za konstantno povezanost med notranjim (privabljanje neposrednih tujih naložb) in zunanjim (povečanje izvoznih trgov) okoljem, ki vplivata na oblikovanje gospodarske diplomacije določene države.

Vendar množstvo definicij gospodarske diplomacije ni dovolj za celovito konceptualizacijo. Zato se osredotočam na tri ključne točke: cilje, aktivnosti in akterstvo. Jasno razumevanje, kakšni so cilji, ki jih akterji z aktivnostmi gospodarske diplomacije zasledujejo, je namreč ključno, da lahko v nadaljevanju disertacije podrobno analiziram njeno vlogo v političnoekonomskem sodelovanju držav globalnega Juga.

⁵⁹ Danes Saner in Yiu (2003) opozarjata, da v primeru izvajanja gospodarske diplomacije s strani zasebnih (privatnih) akterjev govorimo o poslovni oz. korporativni diplomaciji.

⁶⁰ Ruël in Zuideman (2012, str. 3) poudarjata, da lahko gospodarsko diplomacijo izvajajo tudi akterji brez diplomatskega statusa.

2.2.2.1 Cilji gospodarske diplomacije

Ruël in Zuidema (2012, str. 5) trdita, da je glavni cilj gospodarske diplomacije spodbujanje gospodarskega razvoja države. Naray (2008) k temu dodaja, da morajo podjetja, ki vstopajo na tuje trge, imeti dostop do zanesljivih in nevtralnih informacij, hkrati pa morajo povečati svojo podobo in kredibilnost, iskati morajo potencialne partnerje in učinkovito reševati konflikte. Prav instrumenti gospodarske diplomacije lahko pri tem pomagajo domačim podjetjem in s tem povečujejo mednarodno menjavo in gospodarsko rast. Gospodarska diplomacija torej ustvarja učinek krepitve blaginje v domači državi (Okano-Heijmans, 2011).

Številni avtorji kot ključne cilje gospodarske diplomacije prepoznajo specifične gospodarske koristi s spodbujanjem izvoza, privabljanjem tujih neposrednih naložb, ohranjanjem zunanjih naložbenih možnosti, spodbujanjem prenosa tehnologije in ohranjanjem možnosti za tuje neposredne naložbe (Berridge in James, 2001; Yiu, 2003; Potter, 2004; Mercier, 2007; Kostecki in Naray, 2007; Naray, 2008). Posebna, individualna podpora podjetjem je ključni element gospodarske diplomacije. Vendar je po drugi strani potrebno, podobno kot v okviru koneptualizacije ekonomske diplomacije, razmisliti, ali so ekonomski cilji edini, ki jih države z gospodarsko diplomacijo zasledujejo. Mednarodna skupnost 21. stoletja je namreč izjemno multipolarna, tako da je uporaba klasične, materialne sile praktično prepovedana. Zato države v tem novem okviru poskušajo svoj položaj krepiti s pomočjo mehke moči,⁶¹ ki jo natančneje razdelam v naslednjem poglavju. Zato je potrebno pri analizi in konceptualizaciji gospodarske diplomacije upoštevati, da države z uporabo gospodarske diplomacije sicer neposredno uresničujejo svoje ekonomske cilje, vendar posredno s krepitvijo svojega gospodarskega razvoja krepijo tudi svojo mehko moč in s tem zasledujejo tudi politične cilje. Države jih namreč poskušajo doseči tudi z ekonomskimi sredstvi, ki izhajajo iz njihovega vrednostnega sistema. Države lahko torej s političnimi in diplomatskimi dejavnostmi pospešujejo lastne ekonomske koristi in hkrati z gospodarskimi aktivnostmi vplivajo na doseganje političnih ciljev.

Pomembnost gospodarske diplomacije je torej v doseganju političnih in ekonomskih zunanjepolitičnih ciljev države, kar se, izhajajoč iz strateških dokumentov, kaže predvsem v

⁶¹ Mehka moč izhaja iz značilnosti odnosa med akterji in predstavlja način za določanje politične agende, z upoštevanjem želja drugih (Bourdieu, 1992; Nye, 2002; Bojinović Fenko, 2014). Pravzaprav gre za uporabo moči, s katero države vplivajo na druge države s posrednimi sredstvi (institucijami, vrednotami, politiko, kulturo) (Nye, 2004).

preusmeritvi ključnih strateških in gospodarskih interesov ter krepitvi odnosov s ključnimi partnerji, dodatno pa v obsežnejših naložbah v zmogljivosti diplomacije, vključno z odpiranjem diplomatskih predstavništev z večjim gospodarskim poudarkom ter imenovanjem diplomatov z gospodarskimi pooblastili (Okano-Heijmans, 2016, str. 554). Gospodarska diplomacija s svojim delovanjem torej primarno koristi domačim podjetjem in zagotavlja doseganje ekonomskih zunanjepolitičnih ciljev in interesov države (Saner in Yiu, 2003), vendar je zasledovanje političnih ciljev skoraj enako pomembno. Na bilateralni ravni namreč ne spodbuja zgolj odpiranja tujih trgov za spodbujanje bilateralnih čezmejnih gospodarskih aktivnosti (van Bergeijk in Moons, 2018), temveč s krepitvijo bilateralnega političnega in ekonomskega odnosa med državami krepí tudi svojo mehko moč, ki ji omogoča zasledovanje političnih ciljev.

2.2.2.2 Akterstvo in aktivnosti gospodarske diplomacije

Čeprav je gospodarska diplomacija primarno aktivnost, ki izhaja iz diplomacije in je posledično instrument državne zunanje politike, glede glavnega nosilca funkcij njenega oblikovanja in izvajanja kljub vsemu obstajajo razhajanja. Vsekakor se gospodarska diplomacija tiče velikega kroga različnih državnih in nedržavnih akterjev, a izvaja in oblikuje jo lahko zgolj država oz. drugi javni akterji, ki izhajajo iz države in imajo posledično tudi diplomatski status. Potter (2004, str. 3) na primer izpostavlja, da je gospodarska diplomacija orodje diplomacije države (Berridge in James, 2001, str. 38–9; van Bergeijk in Moons, 2011, str. 3), ki s svojimi aktivnostmi⁶² spodbuja večanje gospodarskih koristi te države. Podobno trdijo tudi Naray (2008; 2011) ter Yakop in van Bergeijk (2009, str. 8), ki gospodarsko diplomacijo definirajo kot aktivnost, ki jo izvajajo javni akterji z diplomatskim statusom. Saner in Yiu (2003) dodajata, da lahko gospodarsko diplomacijo izvajajo izključno javni akterji, medtem ko v primeru vključenosti zasebnih akterjev v aktivnosti gospodarske diplomacije, govorimo o poslovni oz. korporativni diplomaciji (bilateralni nedržavni ekonomski diplomaciji). Določeni avtorji pa akterje gospodarske diplomacije še bolj konkretizirajo in govorijo o gospodarskih diplomatih oz. kar diplomatskih in konzularnih predstavništvih (Kostecki in Naray, 2007, str. 7; Villanueva Lop, 2017, str. 370)

Drugi avtorji (Seringhaus in Rosson, 1989; Lee in Hudson, 2004; Mercier, 2007, str. 25; Zuidema 2011; Ruël in Zuidema, 2012) izpostavljajo, da je gospodarska diplomacija

⁶² Gre za aktivnosti, ki vzpostavljajo ali ohranjajo priložnosti za tuje neposredne naložbe, spodbujanje izvoza ter privabljanje aktivnih naložb v državo (Potter, 2004).

pravzaprav rezultat preseka delovanja javnih in zasebnih akterjev⁶³, ki sicer nimajo diplomatskega statusa, imajo pa pomembno vlogo pri izvajanju gospodarske diplomacije. Kot primer navajajo gospodarske zbornice in različna trgovinska ter industrijska združenja, ki zastopajo gospodarske interese podjetij in predstavljajo dodano vrednost k zasledovanju nacionalnih interesov. A prav v tej trditvi je moč najti enega izmed razlogov, zakaj zasebni akterji niso akterji gospodarske diplomacije. Zasebni akterji zastopajo interese podjetij, ki na podlagi rezultatov in uspešnosti gospodarske diplomacije udeležujejo lastne interese, vstopajo na tuje trge in šele posredno pripomorejo h zagotavljanju nacionalnih ciljev. Nikakor ne zavračam dodane vrednosti in podporne funkcije tovrstnega delovanja pri zasledovanju nacionalnih interesov in ciljev, a tako država svojih ekonomskih in političnih ciljev v sodelovanju z drugimi državami ne more doseči.

Diplomatski odnosi so namreč temelj zunanjepolitičnih aktivnosti države, ki poskuša v odnosih z drugimi akterji doseči svoje nacionalne cilje in interese. V primeru utemeljevanja akterstva gospodarske diplomacije pa je nujno razločevati med tem, kdo je akter, ki določa delovanje same gospodarske diplomacije in posledično izvaja v meddržavnih odnosih, ter kdo je prejemnik rezultatov njenega delovanja in eden od deležnikov. Ker gre za političnoekonomsko sredstvo zunanje politike, je pri zasledovanju nacionalnih ciljev vključenost javnih akterjev nujna, saj zasebni akterji gospodarske diplomacije ne morejo oblikovati in izvajati. Pravzaprav se v samem cilju in namenu vzpostavljanja meddržavnih diplomatskih (gospodarskih) odnosov kaže izjemna prepletenost med mednarodno politično ekonomijo, mednarodno ekonomijo in diplomacijo, zaradi česar je gospodarska diplomacija tako edinstvena.

Izhajajoč iz temeljne predpostavke, da je gospodarska diplomacija zunanjepolitično sredstvo države, bi bilo dovolj, da bi lahko utemeljili, zakaj je država edini akter, ki gospodarsko diplomacijo oblikuje in izvaja. A dodatno lahko utemeljitev najdemo tudi v mednarodnem pravu. Diplomatska pravila in norme so namreč kodificirane v številnih dokumentih, med drugim tudi v Dunajski konvenciji o diplomatskih in konzularnih odnosih (1961),⁶⁴ ki predstavlja kodifikacijo običajnega prava o diplomatskih odnosih. Glede na kodifikacijo je edini akter, ki lahko vzpostavlja diplomatske odnose, država, ki lahko na podlagi pravice do odposlanstva (*ius legationis*) v medsebojnem soglasju z drugo državo tudi odpira stalna diplomatska predstavništva (*ius representationis*) (2. člen). Dodatno mednarodnopravno

⁶³ To so na primer podjetja, združenja, gospodarske zbornice ali posamezniki.

⁶⁴ Dunajska konvencija o diplomatskih odnosih – *Vienna Convention on Diplomatic Relations*, podpisana na Dunaju, 18. aprila 1961, v veljavi od 24. aprila 1964.

utemeljitev za ekskluzivno akterstvo države v diplomatskih odnosih lahko najdemo tudi med kodificiranimi nalogami diplomatskih predstavništev, ki med drugim vključujejo tudi »spodbujanje prijateljskih odnosov med državo pošiljateljico in državo sprejemnico ter razvijanje medsebojnega gospodarskega, kulturnega in znanstvenega sodelovanja« (DKDO, člen 3e). Država je torej edini legitimni in legalni akter gospodarske diplomacije, kar lahko utemeljim tudi s konzularnimi nalogami diplomatskih in konzularnih predstavništev (DKP), ki so določene v 5. členu Dunajske konvencije o konzularnih odnosih (1963),⁶⁵ kamor spada tudi »spodbujanje razvoja trgovinskega, gospodarskega, kulturnega in znanstvenega sodelovanja med državo pošiljateljico in državo sprejemnico«. Država, s celotnim diplomatskim aparatom in drugimi državnimi institucijami, je torej edini akter, ki oblikuje gospodarsko diplomacijo in posledično predstavlja tistega akterja gospodarske diplomacije, ki je kot sredstvo zunanje politike podvrženo klasičnemu zunanjepolitičnemu procesu odločanja (Bojinović Fenko, 2010; Kinsella, Russett in Starr, 2013; Hill, 2016).

Logika avtorjev, ki kot ključne akterje gospodarske diplomacije razumejo tudi nedržavne akterje, izhaja iz procesa oblikovanja, odločanja in izvajanja zunanje politike, ki ga na kratko povzemam, da lahko tudi v tem okviru utemeljim, zakaj je država pravzaprav edini akter gospodarske diplomacije. Izvajanje zunanje politike (Russett in Starr, 1996; Bojinović Fenko, 2010) predstavlja temelj delovanja gospodarske diplomacije in akterjev v tem procesu. V prvi fazi oblikovanja se formulirajo zunanjepolitični cilji, pri čemer sodelujejo državni (vlada, ministrstva, agencije, diplomatska in konzularna mreža itd.) in nedržavni akterji (interesne skupine, oblikovalci javnega mnenja itd.) (Russett in Starr, 1996; Devin, 2008; Bojinović Fenko, 2010). Gre za fazo, pri kateri se oblikuje strategija zunanje politike z zunanjepolitičnimi cilji, ki jih bo država zasledovala z različnimi sredstvi, med drugim tudi gospodarsko diplomacijo, nanjo pa vpliva v širšem smislu celotna družba v državi (Russett in Starr, 1996; Benko, 1997; Holsti in Rosenau, 1990). Vse seveda temelji na vrednostnem sistemu države in notranjih in zunanjih dejavnikih, ki na vrednostni sistem vplivajo. Nasprotno je v dejanski fazi zunanjepolitičnega odločanja glavni akter država (oz. njene posamezne institucije), ki določa, katero od različnih opcij iz predhodne faze bo izbrala in jo s pomočjo različnih izvajalcev tudi implementirala v zadnji fazi zunanjepolitičnega odločanja. Odločitve v tej fazi so lahko splošne (zunanjepolitični programi, deklaracije, strategije), administrativne ali krizne, sprejemajo pa jih vlade oz. upravni aparat države (Hermann in Hermann, 1989; Russett in Starr, 1996). V zadnji

⁶⁵ Dunajska konvencija o konzularnih odnosih – *Vienna Convention on Consular Relations*, podpisana na Dunaju, 24. aprila 1963, v veljavi od 19. marca 1967.

fazi, ko se zunanja politika dejansko izvaja, pa govorimo o dejanskem delovanju države v mednarodni skupnosti, z željo doseganja zastavljenih zunanjepolitičnih ciljev, kjer država, kot primarni akter, sodeluje z vsemi drugimi nedežavnimi akterji, ki imajo sedež ali pravno odgovornost v neki državi (Sprout in Sprout, 1962).

Države se torej v okviru gospodarske diplomacije osredotočajo na tiste aktivnosti, ki pripomorejo k pospeševanju in promociji mednarodnega poslovanja. Naray (2008) razlikuje med šestimi tipi aktivnosti, in sicer obveščanjem, napatitvijo, komunikacijo, zagovorništvo, koordinacijo in logistiko. K tem pa Lederman, Olarreaga in Payton (2006) dodajajo tudi oblikovanje podobe države, izvozne podporne storitve, trženje in tržne raziskave ter publikacije, ki po njihovem mnenju predstavljajo ključne aktivnosti gospodarske diplomacije. Kostecki in Naray (2007) razločujeta med podpornimi aktivnostmi in primarnimi aktivnostmi. Primarne aktivnosti so večinoma ekonomske narave in vključujejo promocijo trgovine, spodbujanje neposrednih tujih naložb, sodelovanje znanosti in tehnologije, promocijo ter zagovarjanje nacionalnih podjetij. Podporne aktivnosti izhajajo neposredno iz sredstev diplomacije in so izjemno politične narave (obveščanje, mreženje in odnosi z javnostmi, pogodbeno pogajanja ter reševanje problemov).⁶⁶

Države torej v okviru primarnih in podpornih aktivnosti pomagajo pri promociji neposrednih naložb in mednarodne menjave tako, da nudijo domačim podjetjem podporo pri vstopu na tuje trge in jih obveščajo o vseh morebitnih možnostih poslovnega sodelovanja s podjetji v državi sprejemnici, nudijo pomoč pri pridobivanju dovoljenj, postopkih ter premoščanju kulturnih in etičnih tradicij v državi sprejemnici (Saner in Yiu, 2003; Yakop in Bergeijk, 2009).⁶⁷ Temeljni aktivnosti in nalogi gospodarske diplomacije sta torej podpora gospodarskim akterjem in njena aktivna vključenost pri sklepanju poslov z naštetimi podpornimi aktivnostmi ter s tem pospeševanje (gospodarskega) sodelovanje med državami (Ruël in Zuideman, 2012).

Analiza in razmišljanje o zunanji politiki ter ekonomski in gospodarski diplomaciji sta temelja mojega proučevanja gospodarske diplomacije v okviru sodelovanja Jug – Jug. Kot ugotavljam,

⁶⁶ Diplomacija zagotavlja zastopstvo in sodelovanje v komunikaciji, ki državam omogoča krepitev svoje mehke moči in posledično tudi krepitev lastne pozicije v mednarodni skupnosti (James, 1980; Sharp, 2009; Aron, 2010)

⁶⁷ Neoklasični argument je, da lahko od podjetij pričakujemo, da bodo vstopila na tuje trge za dosego svojih lastnih interesov, in če jim bodo morale države pri tem pomagati, njihovi izdelki ali storitve niso dovolj dobri (Yakop in Bergeijk, 2009).

ekonomska diplomacija pravzaprav predstavlja združitev dveh vrst zunanjepolitičnih sredstev in jo zato definiram kot političnoekonomsko sredstvo zunanje politike. Ekonomsko diplomacijo lahko dalje razdelimo na tri podvrste, pri čemer se sama v disertaciji osredotočam na gospodarsko diplomacijo. Ta v okviru svojih ciljev in aktivnosti zasleduje politične in ekonomske cilje. Prav tako predstavlja političnoekonomsko sredstvo, ki – glede na svoje aktivnosti – krepi gospodarstvo države (ekonomski cilj) ali njeno moč, vpliv ter pozicijo v mednarodni skupnosti (politični vpliv). Ključna razlika med njima pa je pravzaprav zgolj v glavnem cilju in ravni, na kateri se odvija. Če ekonomska diplomacija predstavlja multilateralne aktivnosti države v mednarodni skupnosti, ki so osredotočene na zagotavljanje širših ekonomskih in političnih ciljev, pa gospodarska diplomacija predstavlja konkretnije bilateralne aktivnosti države.

Gospodarska diplomacija je torej ekonomska diplomacija med dvema suverenima in neodvisnima državama, usmerjena na izgradnjo in uporabo bilateralnih, političnih in gospodarskih odnosov med državami, za doseganje zunanjepolitičnih ciljev. Edini akter je država, kar izhaja iz mednarodnopravne utemeljitve o tem, kdo lahko vzpostavlja in izvaja diplomatske odnose, obenem pa tudi iz dejstva, da je država edini akter, ki lahko določa delovanje gospodarske diplomacije in jo tudi izvaja. Država je namreč tisti akter, ki v mednarodni skupnosti deluje z željo po doseganju zastavljenih zunanjepolitičnih ciljev. Čeprav nedržavni akterji (npr. gospodarske zbornice, podjetja itd.) lahko sodelujejo v procesu oblikovanja in izvajanja gospodarske diplomacije, je država tista, ki določi, kakšno gospodarsko diplomacijo bodo različni izvajalci implementirali za doseg zunanjepolitičnih ciljev. Kljub morebitnemu sodelovanju z drugimi nedržavnimi akterji, ki imajo sedež ali pravno odgovornost v državi, je torej slednja primarni in edini nosilec funkcij gospodarske diplomacije.

Iz tega izhaja, da je gospodarska diplomacija političnoekonomsko sredstvo zunanje politike, s katerim države zasledujejo politične in ekonomske cilje. Konceptualizacija gospodarske diplomacije v tem podpoglavju, ki izhaja iz klasične neoklasične ekonomske perspektive, pa služi za nadaljnjo analizo gospodarske diplomacije držav globalnega Juga. Zgolj tako lahko namreč primerjalno ugotavljam, kako države globalnega Juga gradijo svojo konceptualizacijo gospodarske diplomacije v odnosu do drugih, sorodnih konceptov (npr. ekonomsko državništvo, ekonomska zunanja politika ipd.) in v primerjavi z državami Severa. Brez temeljnega razumevanja, kaj je gospodarska diplomacija, je namreč nemogoče ugotoviti, ali so države globalnega Juga koncept globalnega Severa zgolj prenesle in ga implementirale v svojo

zunanjo politiko ali ne. Prav tako konceptualizacija in operacionalizacija gospodarske diplomacije služi za analizo značilnosti gospodarske diplomacije držav globalnega Juga, razumevanja njenega odnosa z MRS in posledično proučevanje, kako jo države globalnega Juga, skupaj z MRS, uporabljajo za pospeševanje svojega političnoekonomskega sodelovanja. V naslednjem podpoglavju zato podrobno analiziram MRS, da lahko podam jasno konceptualizacijo in v nadaljevanju analizo na primeru držav globalnega Juga.

2.3 Mednarodno razvojno sodelovanje

Številne spremembe, ki smo jim bili priča ob prelomu v 21. stoletje, so močno vplivale na mednarodno skupnost in posledično tudi na področje MRS. Ob množstvu novih akterjev, ki so vse glasneje opozarjali nase, se je poleg očitne spremembe diskurza, ki jo analiziram v nadaljevanju, ter aktivnosti na področju spremenilo tudi razumevanje samega koncepta MRS. S pojavom novih nedržavnih akterjev⁶⁸ se je področje delovanja MRS kar naenkrat razširilo z javnih aktivnosti tudi na zasebne, dodatno pa so se pojavili tudi številni novi državni akterji. Nekateri avtorji nove državne akterje prepoznajo v okviru treh različnih skupin, in sicer v okviru skupine novoindustrializiranih držav (Momani in Ennis, 2013; Tok, Calleja in El-Ghaish, 2014),⁶⁹ postsocialističnih držav (Lightfoot, 2010; Oprea, 2012; Szent-Iványi, 2012)⁷⁰ ter velesil globalnega Juga (angl. *Southern Powers*) (Mawdsley, 2010, 2012; Mohan in Power, 2010; Chaturvedi, Fues in Sidiropoulos, 2012; Reilly, 2012; Quadir, 2013; Sidiropoulos, Pineda, Chaturvedi in Fues, 2015; Tan-Mullins).⁷¹ Vendar je pri nadaljnji analizi ključno predvsem dejstvo, da so številne od teh držav na svoje delovanje v okviru MRS opozarjale mnogo prej kot ob koncu 20. stoletja, zato je oznaka »novi državni akterji« deloma tudi problematična.

⁶⁸ Mnoštvo novih nedržavnih razvojnih akterjev, ki niso fokus mojega raziskovanja v disertaciji, različni avtorji delijo na zasebne fundacije (Moran, 2014; Fejerskov, 2015; McGoey, 2015), organizacije slavnih (Richey in Ponte, 2014), verske organizacije (Petersen in Jones, 2011; Petersen, 2015) ter korporacije in socialna podjetja (Desai in Kharas, 2009; Elbers in Schulpen, 2015).

⁶⁹ Novoindustrializirane države so postale v zadnjih desetletjih pomemben akter v mednarodnem sistemu, saj so z izjemno hitro gospodarsko rastjo, dinamičnimi izvoznimi spodbudami in pospešeno industrializacijo zamajale obstoječe temelje mednarodne politične ekonomije in razvojnega sodelovanja (Moon, 1990; Tok in drugi, 2014; Momani in Ennis, 2013). V to skupino štejemo na primer med drugim tudi Kitajsko, Indijo, Malezijo, Tajsko, Filipine, Južno Afriko, Brazilijo, Mehiko idr.

⁷⁰ Gre predvsem za države srednje in vzhodne Evrope, med drugim tudi Slovenijo, ki so že postale članice odbora DAC ali kot nečlanice aktivno sodelujejo na področju MRS.

⁷¹ Gre za velike države globalnega Juga, ki so hkrati tudi najbolj gospodarsko razvite in gospodarsko najmočnejše (npr. Kitajska, Brazilija, Indija, Južna Afrika, Mehika itd.).

Gre namreč za države globalnega Juga, ki so aktivnosti na razvojnem področju izvajale vsaj tako dolgo kot članice OECD ali celo dlje. Vendar so bile zaradi prevladujočega pristopa k MRS, ki so ga oblikovale države globalnega Severa, velikokrat spregledane ali pa so preprosto preveč izstopale iz klasičnih severnih okvirov. Slednje zato na države globalnega Juga gledajo kot na nove akterje, ki so zatresle temelje MRS in vanj prinašajo spremembe, ki pomembno vplivajo na delovanje vseh akterjev na tem področju. Skladno s percepcijo držav Severa, ki so sebe razumele kot edine akterje na področju razvojnega sodelovanja, so se pojavile tudi številne zmotne oznake za države globalnega Juga in druge t. i. nove državne akterje, na primer gospodarstva v vzponu (angl. *emerging economies*), novi razvojni partnerji, nove donatorice, netradicionalne donatorice, partnerke v sodelovanju Jug – Jug, donatorice, ki niso članice DAC, itd. (Mthembu, 2018, str. 18).⁷²

Mnoštvo novih akterjev je skupaj s kompleksnim (zgodovinskim) razvojem področja močno vplivalo na korenite spremembe konceptualizacije MRS. Čeprav zaobjema širok nabor javnih in zasebnih mednarodnih aktivnosti in intervencij, usmerjenih k podpori nacionalnih in mednarodnih razvojnih prednostnih nalog (Severino in Ray, 2009), je njen izvor zakoreninjen v duhu poveljnega časa, ki je močno zaznamoval mednarodne odnose v 20. stoletju. MRS namreč temelji na ureditvi mednarodnega sistema, ki se je vzpostavil po drugi svetovni vojni in še vedno odraža binarnost odnosov Sever – Jug. Čeprav se ta zdi vedno manj primerna za vključitev celovite analize različnih razvojnih akterjev, procesov in izzivov, s katerimi se ukvarjamo v 21. stoletju (Horner, 2020).

Univerzalnost ciljev trajnostnega razvoja in globalna razsežnost človeškega razvoja (Steffen in drugi 2015) vedno bolj izpostavljajo omejitve razumevanja MRS v okviru delitve Sever – Jug, ki je nastala po drugi svetovni vojni. Zato je ključno, da s pomočjo zgodovinskorazvojnne analize poskušam pojasniti, kaj je vplivalo na spremembe MRS v 21. stoletju. Rezultat zgodovinske in kolonialne zapuščine se namreč odraža v konceptu, ki ga v doktorski disertaciji preučujem, zato je ključno, da v nadaljevanju analiziram premike v pristopih, ki so oblikovali razvojne politike in značilnosti razvojnega sodelovanja v 20. stoletju. Ti procesi in odnosi so namreč pomembno

⁷² Mthembu (2018) opozarja, da je uporaba termina *gospodarstva v vzponu* neprimerna, saj ni jasnega merila, kdaj država postane prepoznana v smislu ekonomskih in družbeno-političnih značilnosti. Prav tako pa je treba razumeti, da so kriteriji o (ne)razvitosti in vplivu na področju razvoja še vedno močno zaznamovani z neoklasično ekonomsko percepcijo delitve sveta na Sever in Jug. V doktorski disertaciji se zato terminu *emerging economies*, s katerimi se označuje Brazilijo, Kitajsko, Indijo, Južno Afriko itd., izogibam.

vplivali na oblikovanje MRS v 21. stoletju in premike, ki predstavljajo temeljni okvir mojega raziskovanja.

2.3.1 Teoretski vidiki razumevanja razvoja in razvojnega sodelovanja v 20. stoletju

To podpoglavje predstavlja teoretski vidik razumevanja razvoja in razvojnega sodelovanja v 20. stoletju. Različni teoretski pristopi, ki jih analiziram v nadaljevanju, so namreč izpostavljali različne vidike (gospodarskega) razvoja, ki so sooblikovali značilnosti MRS v tem obdobju. Poleg tega, da so vplivale na sooblikovanje razvojnega področja, so klasične, kritične in neoklasične teoretske perspektive 20. stoletja vplivale tudi na razumevanje obnašanja držav (in drugih akterjev) v mednarodnem gospodarskem in političnem sistemu. Vendar smernic MRS 20. stoletja niso načrtali zgolj različni teoretski pristopi, temveč tudi povojno obdobje in okolje, v katerem so se znašle države. Temelje razvojnemu sodelovanju, ki je na prelomu tisočletja doživelo številne spremembe, so namreč oblikovale tudi brettonwoodske institucije, OZN in izvajanje Marshallovega načrta za obnovo povojne Evrope iz leta 1948 (Klingebiel, 2014, str. 9). Razvojna pomoč, ki je bila ključno sredstvo za obnovitev povojne Evrope,⁷³ je poleg preprostega cilja krepitev evropskih gospodarstev predstavljala tudi izjemno pomembno sredstvo za krepitev moči glavnih zmagovalk vojne, kar je močno odsevalo v značilnostih razvojnih politik 20. stoletja.

Združene države Amerike (ZDA) so kot ena od zmagovalk druge svetovne vojne razvojno pomoč uporabile za lastno pozicioniranje v mednarodni skupnosti. Ker pa je Sovjetska zveza skupaj s svojimi zaveznicami pomoč ZDA zavrnila, je tuja pomoč kmalu postala orodje za pridobivanje novih zaveznic ene in druge strani. Posledično je bila razvojna pomoč na nek način razumljena kot sredstvo, s katerim lahko močne države (npr. ZDA) pomagajo okrepiti gospodarstva svojih zaveznic. To pa je posredno pomenilo tudi krepitev njihove ekonomske moči. Kljub velikemu pomenu vojaške moči je bila prav ekonomska moč sredstvo, s katerim so lahko države v povojnem kriznem obdobju okrepile svojo pozicijo in moč v mednarodni skupnosti.

Med drugim je bil tudi to razlog, da so se države severne poloble zelo hitro razdelile na dva geopolitična bloka, ki sta v borbi za premoč v mednarodni skupnosti začela iskati zaveznice

⁷³ Marshallov načrt je bila ameriška pobuda, v okviru katere so ZDA s pomočjo razvojne oz. tuje (finančne) pomoči poskušale oživiti gospodarstva zahodnoevropskih gospodarstev po koncu druge svetovne vojne. Večje industrijske sile so dobile več denarja, saj so bile ZDA prepričane, da je njihovo oživljanje bistvenega pomena za splošno okrepitev Evrope kot mednarodnega gospodarskega akterja (Gardner, 2001).

tudi na južni polobli. Konflikt med ZDA in Sovjetsko zvezo pa se je odražal tudi v oblikovanju treh ideoloških blokov, ki so močno zaznamovali področje razvojnega sodelovanja. Geopolitična domišljija, ki je temeljila na geografiji globalne politike, je svet razdelila na »prvi«, »drugi« in »tretji svet« (Dodds, 2014, str. 41). »Prvi svet« so predstavljale ZDA in njene industrializirane in ekonomsko razvite zaveznice, medtem ko so Sovjetska zveza, države Vzhodne Evrope in druge socialistične države tvorile »drugi svet«. Države »prvega« in »drugega sveta« so z izrazom »tretji svet« označevale gospodarsko nerazvite države Juga, ki so imele skupno zgodovino kolonialne vladavine in so bile izkoriščane s strani razvitih, industrializiranih držav Severa (prav tam).⁷⁴

Poleg delitve sveta glede na stopnje gospodarskega razvoja je delitev na tri ideološke tabore odražala tudi delitev držav glede na politično moč. Čeprav se je z izrazom »tretji svet« označevalo dekolonizirane in ekonomsko šibke države Juga, je ta izraz predstavljal tudi politično nevtralnost teh držav v času hladne vojne. Te so bile večinoma združene v okviru Gibanja neuvrščenih (Nuscheler, 2006, Dodds, 2014) in se poskušale oddaljiti od političnega boja med ZDA in Sovjetsko zvezo. Izhajajoč iz zgodovinskega konteksta, v katerem so se znašle države po drugi svetovni vojni, Nuscheler (2006) opozarja, da lahko izvor MRS razumemo tudi kot rezultat spora med ZDA in Sovjetsko zvezo, zahodnim in vzhodnim blokom, »prvim« in »drugim svetom«, kapitalizmom in socializmom oz. komunizmom, ko je razvojna pomoč predstavljala ključno sredstvo za pridobivanje zaveznic v državah Juga. Politična zaveznitva so bila torej eden od ciljev razvojnega sodelovanja držav v 20. stoletju, ki bi zaradi finančne pomoči bogatih, industrializiranih držav Severa priznale politično podporo eni ali drugi hegemonski sili, ki je želela prevlado v takratnem mednarodnem sistemu.

Države globalnega Severa so tujo pomoč v obliki hrane ali infrastrukturnih projektov sicer nudile svojim kolonijam že ob koncu 19. in začetku 20. stoletja,⁷⁵ vendar lahko po drugi svetovni vojni opazimo (ponovno) vzpostavljanje (novih) neokolonialnih odnosov, kjer bila je razvojna pomoč med drugim uporabljena tudi za uresničevanje interesov držav globalnega Severa (Maizels in Nissanke, 1984; Mavko, 2006; Zhou, 2010). S promocijo gospodarskega razvoja v revnejših regijah in državah so namreč skušale dosežati lastne (ekonomske)

⁷⁴ »Tretji svet« je zaobjemal države Afrike, Azije in Latinske Amerike, ne glede na čas njihove dekolonizacije. Države Latinske Amerike so se namreč osamosvojile veliko pred koncem druge svetovne vojne.

⁷⁵ Leta 1870 se v Veliki Britaniji pričnejo prve razprave o finančni pomoči kolonijam, 1896 ZDA pričnejo s tujo pomočjo v obliki transferjev presežkov pridelkov v države v razvoju z namenom razvoja trga, po koncu 1. svetovne vojne pa v Evropo pošljejo več milijonov ton pomoči v hrani, leta 1929 Velika Britanija sprejme Zakon o razvoju kolonij, leta 1943 pa Organizacija združenih narodov ustanovi Program pomoči (Mavko, 2006; Cui, 2016).

zunanjepolitične cilje s ciljem (Zhou, 2010, str. 1; Fejerskov, Lundsgaarde in Cold-Ravnkilde, 2016, str. 3). MRS je bilo razumljeno izključno v okviru razvojne pomoči, razvoj pa v smislu gospodarske rasti, ki je predstavljala edino gonilno silo napredka države. Želja po moči in prestižu v mednarodni skupnosti se je odražala v hierarhičnih odnosih med državami donatoricami in prejemnicami razvojne pomoči (Fejerskov, Lundsgaarde in Cold-Ravnkilde, 2016, str. 4). Države donatorice namreč odnosa z državami prejemnicami niso videle v smislu sodelovanja. Nasprotno, svoje egoistične politične in ekonomske interese so zakrile v okvir razvojne pomoči, ki je bila večinoma posredno ali neposredno pogojena. Kljub temu da so najverjetneje nekatere države globalnega Severa skušale iskreno pomagati državam globalnega Juga na podlagi svojih izkušenj z razvojem, so druge s svojimi razvojnim aktivnostmi pravzaprav večinoma vzpostavljale nove neokolonialne (asimetrične) odnose, v okviru katerih so želele ustvarjati ugodno ekonomsko okolje v državah prejemnicah, ki bi ga države Severa lahko izkoristile za lastne gospodarske in politične aktivnosti (Maizels in Nissanke, 1984; Benko, 1997; Alessina in Dollar, 2000; Lancaster, 2007, str. 3; Bučarin Udovič, 2007; Bučar, 2011a, Bučar, 2011b).⁷⁶

Kljub vse glasnejšim opozorilom držav globalnega Juga o svojem obstoju in aktivnostih na področju razvojnega sodelovanja v osemdesetih letih 20. stoletja (Heiner, Klingbeil in Paulo, 2014) se konceptualizacija MRS, ki se je zasedla ob koncu druge svetovne vojne, ni spremenila do konca 20. stoletja. Gospodarska rast je predstavljala edino gonilno silo razvoja obdobja, kar je države Severa vodilo pri oblikovanju aktivnosti in politik na področju MRS. Zato tudi danes velikokrat zasledimo, da nekateri avtorji MRS še vedno enačijo s konceptom razvojne oz. tuje pomoči (Maizels in Nissanke, 1984; Benko, 1997; Alesina in Dollar, 1998; 2000; Berthelemy, 2006; Lancaster, 2007; Bučar, 2011a; 2011b). Čeprav gre za koncept v razvojnih študijah, kjer je uradna razvojna pomoč zgolj eden od instrumentov za izvajanje MRS (Severino in Ray, 2009; Janus, Klingbeil in Paulo, 2015; Ocampo, 2015; Alonso in Glennie, 2015; Alonso, 2016; Alonso, 2018), pa je ta ključni zgodovinski trenutek izjemno pomemben. Države so namreč razvoj drugih držav razumele kot sredstvo za zagotavljanje lastnega napredka, krepitve moči in pozicioniranja v mednarodni skupnosti. Za celovit prikaz konceptualizacije MRS v doktorski disertaciji je torej nujno, da podrobno analiziram motive držav za oblikovanje razvojnih politik v preteklosti. Samo tako lahko namreč ugotovim, kako

⁷⁶ Različni avtorji poudarjajo, da predvsem bilateralna razvojna pomoč posameznih držav zasleduje lastne ekonomske, politične in varnostne cilje (Maizels in Nissanke, 1984; Benko, 1997, Alesina in Dollar, 1998, 2000).

so države globalnega Juga oblikovale MRS in ali se ta kakorkoli razlikuje od MRS držav Severa.

V nadaljevanju poglavja zato podrobno analiziram klasične, kritične in neoklasične teoretske pristope, ki so postavili temelje razvojnim politikam 20. stoletja. Gre za pristope, ki so močno vplivali na značilnosti MRS tega obdobja in predstavljajo okvir za razumevanje obnašanja držav v mednarodnem gospodarskem in političnem sistemu. Ker želim proučiti, kako države globalnega Juga uporabljajo MRS kot sredstva za pospeševanje svojega političnoekonomskega sodelovanja, se ne morem in ne smem izogniti poglobljeni analizi zadnjih sedemdesetih let razvojnega diskurza. Sredstva držav globalnega Juga se namreč niso razvile v vakuumu, popolnoma neodvisno od aktivnosti in odnosov med držav v preteklosti, ki jih obravnavam v nadaljevanju.

2.3.1.1 Klasične teorije razvoja

Vse od 18. stoletja in britanske industrijske revolucije dalje so se države osredotočale predvsem na gospodarsko rast,⁷⁷ ki je predstavljala edino merilo razvitosti. Predvsem pa so skušale posnemati »britanski uspeh«,⁷⁸ kar je posledično pomenilo, da je bila modernizacija in s tem povezan industrijski napredek vse do druge svetovne vojne glavno vodilo nacionalnih ciljev držav (Sen, 1987; Kemp, 1983). Kljub določeni meri zaskrbljenosti evropskih kolonialnih imperijev, ki so, predvsem zaradi lastnih (ekonomskih in političnih) interesov, vse od 18. stoletja dalje občasno opozarjali na gospodarsko nerazvitost njihovih kolonij, je (gospodarski) razvoj postal mednarodna prioriteta šele po letu 1945. S koncem druge svetovne vojne je postal gospodarski razvoj del mednarodne agende, namenjene spodbujanju gospodarske rasti v revnejših državah, ki bi (ne)posredno krepil ekonomsko ter politično moč in pozicijo že tako razvitih in močnih gospodarstev globalnega Severa. Z vzpostavitvijo brettonwoodskih institucij je mednarodna skupnost vstopila v obdobje, ki je zraslo na temeljih veljavnega ravnotežja sil v svetu, kjer sta modernizacija in gospodarska rast predstavljali sredstvo moči pozicioniranja države v mednarodni skupnosti.

⁷⁷ Gospodarska rast v smislu povečanja nacionalnega dohodka oz. nacionalne proizvodnje je večji del 20. stoletja predstavljala edino merilo razvitosti. Kljub številnim teoretskim pristopom, ki so vplivali na značilnosti razvojnega sodelovanja 20. stoletja, gospodarska rast ni najpomembnejši in edini element, ki lahko zagotavlja reorganizacijo nacionalnih politik, ki bi poudarjale razvoj proizvodnih sil in tudi posledično preoblikovanje družbenih odnosov (Henry, 1987). Pravzaprav lahko gospodarska rast vpliva zgolj na gospodarski razvoj države, v smislu povečanja dohodkov in s tem povezane povečane potrošnje, prihrankov in naložb. Nikakor pa gospodarska rast ni edino merilo za ocenjevanje celovitega razvoja v smislu, ekonomskega, političnega, družbenega in okoljskega razvoja.

⁷⁸ Britanski razvoj je temeljil predvsem na izkoriščanju kolonij, kjer je Velika Britanija pridobivala surovine za predelavo v izdelke, ki jih je prodajala drugim državam in nazaj v kolonije (Udovič, 2009).

Zato je v petdesetih in šestdesetih letih prevladoval linearni model razvoja (Harrod, 1939; Domar, 1946; Rostow, 1960; 1991), ki je predvideval, da bo modernizacija prinesla spremembe v vseh sferah človeškega življenja in bo vodila industrializacijo, urbanizacijo, komercializacijo, socialno mobilizacijo, sekularizacijo, izboljšanje pismenosti in izobraževanje ter vzpostavitev sodobnih političnih institucij. Razvoj je v tem obdobju temeljil na paradigmi kapitalističnega fundamentalizma, ki je dajal prednost naložbam in prihrankom ter prenosu izkušenj razvitih držav na nerazvite,⁷⁹ industrija pa je predstavljala vodilni sektor nacionalnih gospodarstev. Razvoj je bil razumljen izključno v okviru gospodarske rasti, cilj pa je bila premostitev razlik v znanju in tehnologijah med državami Severa in Juga (Harriss, 2005; Thorbecke, 2006; Todaro in Smith, 2011). Dve ključni klasični teoriji, ki ju obravnavam v nadaljevanju, torej izpostavljata pomen modernizacije nerazvitih držav, ki je bila razumljena kot ključno sredstvo za doseganje gospodarske rasti in razvoja.

2.3.1.1.1 *Modernizacijska teorija*

Modernizacijska teorija,⁸⁰ ki je svoj vzpon doživela v 50. in 60. letih 19. stoletja, je v svojem bistvu poudarjala prevlado globalnega Severa, zahodnega imperializma in širitev kapitalizma v okviru razvoja (Harrod, 1939; Domar, 1946; Rostow, 1960; 1991; Grugel in Hammet, 2016, str. 6). Izhajala je iz ideje in prepričanja, da so bile tudi moderne industrijsko razvite države globalnega Severa nekoč na stopnji nerazvitih agrarnih družbenih skupnosti, kot so države globalnega Juga. Zato lahko države globalnega Severa na podlagi svojih lastnih izkušenj oblikujejo učinkovite in primerne razvojne politike, ki bodo državam globalnega Juga pomagale pri doseganju istih ciljev, ki so jih nekoč imele države globalnega Severa (Todaro in Smith, 2011). Glavni cilj teorije modernizacije je bilo razlikovanje med tradicionalnim in modernim, ki je združevalo multidisciplinarni prispevek socioloških, ekonomskih, političnih in

⁷⁹ Izraz *nerazvite države* je prvi uporabil Truman v svojem inavguracijskem nagovoru leta 1949. V tem nagovoru je v četrti točki predstavil nov program za odpravo ekonomske »zaostalosti« in politične nestabilnosti, s katero so se spopadale nerazvite regije sveta. Pozval je k politiki, ki bi nadomestila stari imperializem, ki je, po njegovih besedah, predstavljal zgolj izkoriščanje za tuji dobiček. Pozval je k razvoju proizvodnih zmogljivosti v nerazvitih državah in okrepitvi domačih, ki bi pospešile globalno blaginjo in stabilnost (Macekura, 2013).

⁸⁰ Temelje modernizacijskemu pristopu je postavila Parsonsova sociološka, t. i. strukturno-funkcionalistična teorija, v kateri se je osredotočil na razvoj družbe od tradicionalnih do modernih oblik in temelji na bioloških analogijah, pri katerih so prilagoditve ali zmožnosti družbenega sistema, da se odzove na spremembe v svojem okolju, ključne za razvoj (Parsons, 1951; 1960; 1964, str. 340). Evolucijske univerzalije so po mnenju Parsonsa (1964) družbena stratifikacija, kulturna legitimizacija, birokratska organizacija ter denar in trgi. Kot ugotavlja, so se družbe lažje prilagodile spremembam v obsegu, v katerem so razvile bolj zapletene družbene hierarhije, bolj izpopolnjene načine legitimiranja vladarjev, učinkovitejše birokracije in bolj delujoče trge ter monetarne sisteme (Parsons, 1964, str. 324–350).

antropoloških teorij k razvoju. Teoretiki so v okviru modernizacijskega pristopa namreč poskušali racionalizirati temelje za razumevanje vseh vidikov razvoja neke države (Ilc, 2006),⁸¹ razlikovanje med tradicionalnim in modernim pa je odražalo jasne podobnosti med razvitimi (severnimi) in manj razvitimi (južnimi) državami, v smislu družbenega, političnega in ekonomskega organiziranja znotraj držav (Hout, 2016). Modernost je bila razumljena izključno skozi perspektivo gospodarskega napredka, ki so ga države globalnega Severa vrednotile in razumele na podlagi lastne izkušnje (Ilc, 2006, str. 95), ki so jo želele prenesti na države globalnega Juga.

Poleg številnih teorij in modelov znotraj modernizacijskega pristopa,⁸² ki so se ukvarjale z (ne)razvitostjo, je najvplivnejša zagotovo teorija Rostowa o petih stopnjah gospodarske rasti (*The Stages of Economic Growth: A non-Comunist Manifesto*), ki je razvoj razumela izključno v smislu gospodarske rasti. Vsaka od DVR naj bi v svojem procesu modernizacije šla skozi predvidene stopnje gospodarske rasti in dosegla stopnjo moderne, industrializirane države, po vzoru razvitih držav Severa (Rostow, 1991). Stopnje gospodarske rasti so na podlagi analitične strukture določale proizvodni odnos, natančnejšo porazdelitev dohodka med potrošnjo, varčevanjem in naložbami, sestavo naložb in razvoj znotraj posameznih sektorjev gospodarstva (Rostow, 1960, str. 13). Na prvi stopnji razvoja tradicionalne družbe prevladuje kmetijska proizvodnja, omejena produktivnost ter nizka stopnja tehnološke razvitosti; na drugi stopnji se vzpostavijo predpogoji za gospodarsko rast kot posledica znanstvenih inovacij, ki vodijo do presežkov, te pa je mogoče uporabiti za naložbe; na tretji, vzletni stopnji govorimo o

⁸¹ Industrializirane države takoj po drugi svetovni vojni niso imele na voljo razpoložljivega konceptualnega aparata, s katerim bi lahko analizirale proces gospodarske rasti v pretežno agrarnih družbah globalnega Juga, ki niso imele sodobnih gospodarskih struktur. So pa imele nedavne izkušnje z Marshallovim načrtom, v okviru katerega so velike količine ameriške finančne in tehnične pomoči omogočile, da so države v Evropi v nekaj letih obnovile svoja gospodarstva (Todaro in Smith, 2011, str. 111).

⁸² Sem štejemo Hoselitzovo idejo, da je vse večja zapletenost delitve dela glavni odraz gospodarskega razvoja (Hoselitz, 1960, str. 47). Prav tako pa tudi Almonda in Colemana (1960), ki sta v svojem delu o politiki razvojnih območij izpostavila, da je politična modernizacija možna, če ena sama politična struktura (suveren, zakonodajni organ ali birokracija) opravlja več funkcij. A hkrati za moderne politične sisteme velja strukturna diferenciacija ali specializacija, kar pomeni, da politične strukture vse pogosteje vidijo le eno samo funkcijo, zato imajo sodobni politični sistemi visoko stopnjo strukturne diferenciacije, pri čemer vsaka struktura teži k opravljanju regulativne vloge za to funkcijo znotraj političnega sistema kot celote (Almond, 1960, str. 18). Med drugimi pa se je z vrzeljo med razvitimi in manj razvitimi državami ukvarjal tudi Samuel Huntington, ki se je osredotočil na politično vrzel med bolj in manj razvitimi državami glede na raven politične institucionalizacije, vzporedno z očitnejšo razliko v stopnjah gospodarskega razvoja (Huntington, 1968). Ugotovil je, da so države v razvoju, za razliko od modernih, razvitih držav, manj stabilne, saj zaradi hitrih družbenih sprememb in mobilizacije novih družbenih skupin v politiko ustvarjajo nizko stopnjo razvoja političnih institucij (Huntington, 1968, str. 38). Politični sistemi, ki so uspešnejši v razvoju močnih institucij, se lahko bolje spoprijemajo z vse večjim pritiskom, ki ga ustvarja večja politična participacija in posledično lahko postanejo stabilnejši, medtem ko se bo politična nestabilnost verjetno pojavila, ko se politične institucije ne bodo znale spoprijeti s povečano politično mobilizacijo družbe (Huntington, 1968, str. 78–92).

samozadostni rasti, ko proizvodnja, ki jo je začela podjetniška elita, postane gonilna sila gospodarske rasti; na stopnji začetne zrelosti družbe, ki predstavlja četrto stopnjo, se prvotni sektorji rasti nadomeščajo z novimi (npr. težka industrija); na zadnji stopnji množične potrošnje pa je družba usmerjena v čim večjo potrošnjo in ne več v proizvodnjo (Rostow, 1960, str. 17–92). Rostow je trdil, da so naprednejše države že prestopile stopnjo samozadostne rasti, nerazvite države, ki pa so še vedno bodisi v tradicionalni družbi bodisi v stopnji vzpostavljanja predpogojev za rast, pa morajo upoštevati le določena pravila razvoja (npr. mobilizacija domačih in tujih prihrankov) v zameno za vstop v tretjo, vzletno stopnjo razvoja (Todaro in Smith, 2011, str. 111).⁸³ A hitrost razvoja po mnenju Rostowa (1960; 1991) ni bila odvisna zgolj od ekonomskih dejavnikov, temveč tudi od vpliva kolonialne dediščine, zato je prehod med stopnjami rasti, po njegovem mnenju, za DVR težji.

A mehanizmi razvoja Rostowa so bili osnovani na primeru Marshallovega načrta, ki je v evropskih državah deloval zato, ker so imele potrebne strukturne in institucionalne pogoje (Todaro in Smith, 2011, str. 114). Vendar so strukturni in institucionalni pogoji DVR drugačni od industrializiranih razvitih držav, ki so že dosegle vse stopnje rasti, česar Rostow v svojem modelu ni predvidel. Prav tako je izhajal iz predpostavke, da morajo vse družbe čez vse stopnje, časovnica pa ni bila določena. Obenem so v model vključena predvidevanja in posploševanja na primeru značilnosti držav globalnega Severa ob predpostavki, da imajo tudi nerazvite države enake pogoje, kot so jih imele na prvi stopnji razvoja razvite države (Rostow, 1960, 1991). Na enakih predpostavkah in stališčih je temeljil tudi Harrod-Domarjev model, ki ga skupaj z razvojnimi modelom linearnih stopenj rasti umeščamo v modernizacijske teorije. Oba sta namreč implicitno predvidevala obstoj enakih stališč in ureditev v nerazvitih državah, kljub drugačnemu mednarodnemu ekonomskemu sistemu in okoliščinam teh držav (Martinussen, 2003; Todaro in Smith, 2011).⁸⁴

⁸³ Za prehod v tretjo stopnjo, ki jo predvideva Rostow, je nujna mobilizacija domačih in tujih prihrankov za ustvarjanje naložb, ki pospeši gospodarske rast (Harrod-Domarjev model rasti) (Todaro in Smith, 2011, str. 111). Ker pa je bilo zaradi nizke produktivnosti domačih prihrankov v DVR premalo kapitala za vzlet, se je tem državam svetovalo črpanje tujih prihrankov preko tujih neposrednih naložb, razvojne pomoči in zadolževanja.

⁸⁴ Kritiki teorije modernizacije pogosto izpostavljajo, da je zanemarila pomembnost družbenih struktur, ki vplivajo na razvoj neke države (de Haan, 2009). Prav tako so Rostow, Harrod in Domar predvidevali, da so značilnosti moderne družbe enake značilnostim industrializiranih držav Severa. Ta enoznačna dihotomija med tem, kaj je moderno in kaj tradicionalno, pa ni upoštevala zgodovinskega, kulturnega in družbenega konteksta držav globalnega Juga in je posledično predvidevala popolno preslikavo in sprejetje vrednot, načel in pravil modernih držav Severa v državah Juga (Reyes, 2001).

2.3.1.1.2 Teorija strukturnih sprememb

Konec šestdesetih in v začetku sedemdesetih let 20. stoletja je veljavo vse bolj pridobivala teorija strukturnih sprememb, po kateri morajo nerazvita gospodarstva svoje domače gospodarske strukture preoblikovati iz tradicionalnih samooskrbnih sektorjev v sodobnejšo, storilnejšo in raznoliko proizvodnjo ter strukturno gospodarstvo, kar bo omogočilo modernizacijo nerazvitih držav (Todaro in Smith, 2011, str. 115). Nerazvitost je bila v okviru teorije strukturnega prilagajanja razumljena kot posledica premajhne uporabe virov, ki izhajajo iz strukturnih ali institucionalnih dejavnikov. Za rast pa je bilo treba povečati prispevek modernega sektorja k nacionalnemu dohodku, ki je bolj produktiven od tradicionalnega (Todaro in Smith, 2011). V okviru raziskovalne problematike doktorske disertacije je pomembno izpostaviti model strukturnih sprememb W. Arthurja Lewisa, ki ga je razvil sredi petdesetih let 20. stoletja.⁸⁵

Model predpostavlja, da je za doseganje razvoja neke države nujno premestiti veliko število nezaposlenih delavcev z nizko produktivnostjo iz tradicionalnega podeželskega sektorja, kjer so življenjski standardi nizki, v moderni, industrijski sektor, kjer je storilnost delavcev višja (Lewis, 1954, 1966). Medtem ko na podeželju obstaja presežek delovne sile v tradicionalnem sektorju, se delovna sile postopno seli v moderni industrijski sektor do trenutka, ko celotni presežek delovne sile v tradicionalnem sektorju ni vključen v moderni sektor (Chenery, 1979). Dokler delovna sila prehaja iz tradicionalnega v moderni sektor, plače ne rastejo, povečujejo pa se prihranki, dobički in naložbe. Zato je gospodarska rast v okviru Lewisovega modela razumljena v okviru presežka kapitala, ki se investira v moderni sektor zato, da ta ustvarja nov kapital (Todaro in Smith, 2011). Stopnja prenosa delovne sile in ustvarjanje delovnih mest v modernem sektorju sta torej sorazmerna s stopnjo akumulacije kapitala v modernem sektorju, dokler ponudba presežne delovne sile na podeželju ni izčrpana (Ranis, 2004).

Tovrstna dualna struktura nacionalnih gospodarstev, ki predvideva hkraten obstoj modernega industrijskega in tradicionalnega podeželskega sektorja, ki ju predvideva Lewisov model, je ključna za razumevanje sodelovanja Jug – Jug. Države globalnega Juga namreč poskušajo v

⁸⁵ Nerazvito gospodarstvo sestavljata dva sektorja, in sicer tradicionalni, prenaseljeni podeželski sektor, za katerega je značilna ničelna mejna produktivnost dela. Nadomestno delovno silo je mogoče brez kakršne koli izgube proizvodnje umakniti iz tradicionalnega sektorja v visokoproduktivni sodobni urbani industrijski sektor (Lewis, 1954). Primarni fokus modela je prenos delovne sile in rasti proizvodnje ter zaposlovanja v modernem sektorju, ki sta odvisni od povečanja proizvodnje v tem sektorju, hitrost rešitev pa je odvisna od stopnje industrijskih naložb in akumulacije kapitala v modernem sektorju (Todaro in Smith, 2011, str. 115).

okviru krepitve zmogljivosti in drugih aktivnosti sodelovanja Jug – Jug to dualnost zmanjšati in ustvariti usposobljeno delovno silo, ki lahko prispeva k akumulaciji kapitala (Gollin, 2014; Chakrabarti, 2018). Model v center gospodarske rasti postavlja strukturne transformacijske procese, ki so ključni za razvoj. Potrebne so torej spremembe na ravni prenosa delovne sile iz tradicionalnega v moderni sektor, ki omogoča povečanje kapitala in posledično gospodarsko rast. Iz tega deloma izhajajo tudi države globalnega Juga, ki s krepitvijo zmogljivosti poskušajo okrepiti t. i. moderni sektor in posledično akumulacijo kapitala, ki bi omogočila nove naložbe, dobičke in gospodarsko rast. Premik presežka delovne sile iz nizkoproduktivnega tradicionalnega sektorja v moderni sektor namreč v okviru Lewisovega modela pomeni strukturno spremembo in dvig produktivnosti v celotnem gospodarstvu, tudi v tradicionalnem sektorju (Lewis, 1954, 1966). Obenem ne upošteva, da v državah globalnega Juga pogosto prihaja do naraščajoče presežne delovne sile, pomanjkanja presežne delovne sile v tradicionalnem sektorju in težnje po hitrem višanju plač v modernem sektorju, kljub visoki brezposelnosti. Prav tako velik delež delovne sile v izjemno revnih državah globalnega Juga deluje v tradicionalnem sektorju, pri čemer Lewisov model ne ponuja razlage teženj, ki ljudi zadržuje v tem sektorju, kljub zavedanju, da sta življenjski standard in produktivnost na podeželju nizka (Gollin, 2014, str. 86). Prehajanje med enim in drugim sektorjem namreč ni tako preprosto, zato bi Lewisov model zahteval precejšnje spremembe v temeljnih predpostavkah, da bi lahko ustrezal realnosti večine DVR (Todaro in Smith, 2011, str. 120).

2.3.1.2 Kritične teorije razvoja

Kot odgovor na ozko razumevanje razvoja v kontekstu gospodarske rasti se je v poznih šestdesetih letih pojavil interdisciplinarni pristop k obravnavanju razvoja,⁸⁶ ki je poleg razumevanja gospodarskih in političnih struktur poskušal postaviti tudi okvir za razumevanje problemov revščine, razporeditve dohodka ter zadovoljevanja osnovnih človekovih potreb (Harris, 2005; Thorbecke, 2006; Riddell, 2007; Todaro in Smith, 2011).

Vse do osemdesetih let 20. stoletja je kot protiutež ideji, da se morajo države Juga ravnati po zgledih razvitih držav Severa in spremeniti notranje vzroke za nerazvitost, razvil pristop t. i. zunanje vzročnosti, ki temelji na predpostavki, da je nerazvitost posledica zunanjih sil, ki

⁸⁶ V sedemdesetih letih 20. stoletja se prvič pojavi tudi razprava o odrasti, ki preizprašuje temeljna izhodišča modernih kapitalističnih družb, ki bi naj temeljila na »izkoriščanju, produktivizmu in ideji o neskončni rasti« (Hočevar in Vodovnik, 2018, str. 48). A kritika (gospodarske) rasti v okviru razprave odrasti se uveljavi šele v 21. stoletju, zato o njenem kritičnem uvidu podrobneje razpravljam v okviru MRS v 21. stoletju.

omejujejo prizadevanje držav za razvoj (O'Brien in Williams, 2006; Hout, 2016). Strukturalistična teorija in teorija odvisnosti sta predstavljal prevladujoča kritična pristopa, ki sta opozarjala na zunanje dejavnike, ki so vplivali na nerazvitost držav globalnega Juga. To so bile industrijsko razvite, bogate države globalnega Severa, ki so globalni Jug izkoriščale za svoje lastne gospodarske in politične koristi.

Zato so se zaradi dekolonizacije in politične neodvisnosti, ki so jo države globalnega Juga v večji meri dosegle po drugi svetovni vojni, latinskoameriški intelektualci začeli intenzivno ukvarjati z vzroki za nerazvitost svojega kontinenta. V času doktrine neenake menjave⁸⁷ so podvomili v koristnost predpostavk klasične teorije mednarodne trgovine in posledično spodbudili razprave o tem, zakaj so države Latinske Amerike pravzaprav odvisne od razvitih držav ter kako to vpliva na njihov razvoj (Lehman, 1986). Razvila sta se dva kritična pristopa, strukturalistična teorija in teorija odvisnosti, ki ju obravnavam v nadaljevanju.

2.3.1.2.1 Strukturalistična teorija

Strukturalistična teorija Raúlja Prebisha, Hansa Singerja, Gunnarja Myrdala, Paula Rosenstein-Rodana, Ragnarja Nurkseja in tudi W. Arthurja Lewisa (Chenery, 1975; Kay, 2011; Hout, 2016) razloge za neenakost in posledično tudi nerazvoj vidi v neenakomerni porazdelitvi tehničnega napredka v zgodovini. To je privedlo do neenakomerne gospodarske rasti in posledično do delitve svetovnega gospodarstva na industrializirano razviti center in nerazvito, v produkcijo primarnih proizvodov usmerjeno periferijo (Prebisch, 1959; Stanovnik, 1986a; Stanovnik, 1986b). Strukturalisti kot glavni vzrok za neenakost in nerazvoj izpostavljajo strukturne razlike med državami, ki so jih predhodno omenjene teorije zanemarile. Za zaostanek v razvoju so po njihovem mnenju namreč krive napake v delovanju trga, predvsem neelastičnost ponudbe in povpraševanja ter problematično institucionalno okolje (Griffin in Gurley, 1985; Jameson, 1986). Zato je za razvoj treba ukiniti sistem *centra* in *periferije* ter vzpostaviti sistem, temelječ na enakomernejši porazdelitvi moči in dohodka med državami (Gurrieri, 1983). Strukturalistična teorija torej izpostavlja potrebo po strukturnih spremembah znotraj držav Juga, ki so ključne, da bi lahko te države odpravile odvisnost od trgovanja z razvitimi državami (Prebisch, 1959; Stanovnik, 1986b). Razvoj pa je še vedno razumljen v smislu gospodarske rasti in gospodarskega napredka držav.

⁸⁷ Doktrina neenake menjave je izpostavljala, da je cenovna neenakost osnovni mehanizem, s katerim svetovni trg usmerja globalni presežek v države centra, ki v okviru vojaškega in političnega zatiranja plač v periferiji omogoča, da so izdelki proizvedeni v periferiji veliko cenejši kot v centru (Chase-Dunn in Grimes, 1995).

Prebisch, ki je v strukturalistično teorijo vpeljal koncept industrijskega oz. hegemonkega *centra* ter agrarne in odvisne *periferije* za razumevanje mednarodne delitve dela, je trdil, da je mednarodni gospodarski sistem takšen, da globalna razdrobljenost državam *centra* omogoča, da narekujejo ekonomske odnose do držav *periferije*, katerih odvisnost od zahodnega potrošniškega povpraševanje jim ne pušča nobenih drugih možnosti (Dargin, 2013).⁸⁸ Prebisch-Singerjeva hipoteza, ki je spodbudila sodobno razpravo o teoriji neenake menjave, je v okviru Wallersteinovega (1974; 2000) razumevanja mednarodnega ekonomskega reda predvidevala,⁸⁹ da se cena primarnih surovin dolgoročno znižuje v primerjavi s ceno industrijskih proizvodov, zaradi česar se pravzaprav pogoji trgovanja z gospodarstvi, ki temeljijo na primarnih proizvodih, poslabšajo (Love, 2005).

Svetovna asimetrija med globalnim Severom in Jugom je torej posledica ekonomske moči razvitih držav, ki so z reproduciranjem svojih družbenih, ekonomskih in političnih značilnosti v nerazvitih državah širile različne oblike industrijske proizvodnje, neenak in zapleten razredni sistem ter delitev dela, ki se je odražala tako v ekonomski, politični, vojaški in kulturni neenakosti manj razvitih držav (Pettman, 1979). Strukturalisti so izpostavljali, da so bile politične posledice ekonomskih odnosov med državami pomembnejše od teoretske enakosti med državami, kar je pomenilo, da so v praksi bogatejše in razvitejše države imele večji vpliv v mednarodnih odnosih kot revnejše in manj razvite (Banks, 1984). Poudarjali so, da brez novih družbenih struktur v okviru regionalnih gospodarskih integracij, ki ne temeljijo zgolj na reformi znotraj obstoječih nacionalnih enot, rast in razvoj ne bosta mogoča (Street in James, 1982).

2.3.1.2.2 *Teorija odvisnosti*

Na podlagi strukturalističnega pristopa se je v Latinski Ameriki in Afriki v šestdesetih letih 20. stoletja razvila tudi teorija odvisnosti, ki predstavlja kritiko teorije modernizacije in njenih temeljnih strategij in predpostavk za izboljšanje razvojne situacije DVR (Hout, 2016). Teorija odvisnosti, ki je nadaljevala tradicijo marksistične in neomarksistične analize kapitalizma in imperializma, je v sedemdesetih letih 20. stoletja pridobila podporo predvsem med intelektualci DVR prav zaradi naraščajočega nezadovoljstva z razvojnim modelom linearnih stopenj rasti in

⁸⁸ K temu Wallerstein (1974) dodaja, da je mednarodni ekonomski red omogočil državam centra, da v celoti določajo ekonomske odnose držav periferije, kar je posledično vodilo v njihovo odvisnost od držav centra.

⁸⁹ Wallersteinova teorija svetovnih sistemov (1974; 2000; 2001; 2004; 2006), o kateri podrobneje razpravljam v nadaljevanju, zavrača idejo o obstoju »tretjega sveta«, zaradi predpostavke, da obstaja svet, v katerem so države povezane preko različnih ekonomskih odnosov, svetovni sistem pa je tisti, ki vodi do delitve sveta na *center*, *polperiferijo* in *periferijo*.

modeli strukturnih sprememb (Todaro in Smith, 2011; Hout, 2016). Kljub temeljem, ki jih je postavila strukturalistična teorija, pa teorija odvisnosti predstavlja širši teoretski okvir, saj za razliko od strukturalizma, ki se omejuje zgolj na področje klasične ekonomije, posega tudi na področje sociologije, politologije ter marksističnega razumevanja gospodarstva (Jameson, 1986). Nanjo je močno vplival marksizem in njegova osrednja ideja o analizi razredne delitve dela in gospodarskih procesov, ki usmerjajo razvoj neke države (Marx, 1997; Stout, 2010).

Teorija odvisnosti se primarno osredotoča na meddržavne odnose in na povezavo med zunanjo odvisnostjo in notranjo razredno strukturo (Wilber in Jameson, 1988). Za razliko od strukturalistične teorije, je v okviru teorije odvisnosti razvoj možen tudi, če DVR ne prekinejo stikov in sodelovanja z razvitimi državami, a ob tem ostajajo odvisne od svetovnega trga in silnic, ki uravnavajo delovanje svetovnega gospodarstva (Reyes, 2001; Hout, 2016). Prav tako teorija odvisnosti izpostavlja, da se morajo države nasloniti na lastne sile in vire, ki bodo pripomogli k razvoju države. Pri tem pa je obstajalo politično soglasje med DVR, da bodo same razvile sistem, v katerem bodo lahko dosegale razvojne postulate. V okviru teorije odvisnosti sta se oblikovali dve glavni poziciji, in sicer reformistična in marksistična (Kay, 2011; Todaro in Smith, 2011), ki sta v svojem bistvu sloneli na tezi, da je neuravnotežen razvoj posledica razvoja kapitalizma, nerazvitost DVR pa je posledica zgodovinskega širjenja kapitalizma (Frank, 1969; Dos Santos, 1970; Cardoso, 1972; DiMarco, 1972; Griffin in Gurley, 1985; Todaro in Smith, 2011).

Reformistična pozicija znotraj teorije odvisnosti se je osredotočalo na spremembo narave odvisnosti, in sicer od preproste menjave primarnih produktov za proizvodne, do situacije, ko je za Latinsko Ameriko industrijska proizvodnja postala pomembnejša (Hout, 2016). Odvisnosti v tem kontekstu ni možno razumeti zgolj kot značilnosti zunanjega okolja DVR, ampak je odvisna od notranje dinamike države in zgodovinske dinamike donosov med centrom in periferijo. Tukaj je ključno razumevanje družbenih praks lokalnih skupin in razredov, ki poskušajo uveljavljati tuje interese (Cardoso in Falleto, 1979). Kot ugotavlja Furtado (1964), izvoz primarnih izdelkov ne more bistveno pomagati pri razvojnem napredku, čeprav lahko, kot trdi Cardoso (1972), določeno lokalno proizvedeno potrošniško blago s tujimi naložbami povzroči nekatere dinamične učinke v odvisnih gospodarstvih. A globalni proces kapitalističnega razvoja določa medsebojno povezanost sektorjev proizvodnje izdelkov in sektorja kapitalskih dobrin, kar povzroča reproduciranje odvisnosti (Cardoso, 1972). Tovrsten strukturno-zgodovinski pristop k razumevanju razvoja kapitalizma torej temelji na

predpostavki, da je treba razumeti okoljski in zgodovinski kontekst države, v kateri se kapitalizem razvija, v povezavi s sociokulturnimi trendi, specifičnimi za točno določen primer v točno določenem času, in kako vsi dejavniki vplivajo na smer kapitalističnega razvoja v državi (Stone, 2010, str. 48). Razvoj torej ni rezultat zgolj gospodarske, družbene ali politične dinamike, temveč posledica delovanja vseh treh dejavnikov skupaj (Cardoso in Faletto, 1979; Stone, 2010).

Po drugi strani pa pristop znotraj teorije odvisnosti, ki temelji na marksizmu,⁹⁰ predvideva, da je odvisnost (globalnega Juga od globalnega Severa) »stanje, v katerem so gospodarstva nekaterih držav pogojena z razvojem in širitvijo gospodarstev drugih držav (Dos Santos, 1970, str. 231). Obstoječe in nadaljevanje nerazvitosti je torej rezultat zgodovinskega razvoja izrazito neenakega mednarodnega kapitalističnega sistema odnosov med bogatimi (razvitimi) državami in revnimi (nerazvitimi) državami. Gre za odgovor na razvojni pristop bogatega (in razvitega) globalnega Severa, ki po mnenju avtorjev teorije odvisnosti ni upošteval vloge gospodarskih silnic v različnih usmeritvah razvoja neke države (Stone, 2010). Razvoj in posledično tudi nerazvitost sta v okviru tega pristopa razumljena kot popolnoma si nasprotujoči sili, ki sta posledica zgodovine kapitalističnega sistema. Ker je gonilna sila globalnega kapitalizma izkoriščanje delavskega razreda s strani lastnikov kapitala in posledično držav periferije s strani držav centra, je posledično buržoazija perifernih držav odvisna od svetovnega sistema sil centra (Frank, 1972). Neenakomerna menjava, naložbe in delovni odnosi so omogočili ekonomske presežke centra na podlagi izkoriščanja periferije, kot posledica še vedno obstoječe izkoriščevalske ekonomske, politične in kulturne politike (bivših) kolonizatorjk (Frank, 1979; Todaro in Smith, 2011). Center in periferija sta torej povezana z mehanizmi neenake menjave različnih vrst blaga, ki temeljijo na neenakem plačilu dela v različnih delih sistema, kar vodi do izmenjave podcenjenih surovin in proizvodnega blaga periferije v center (Amin, 1974). Nerazvitost periferije se torej kaže v obstoju ekstremnih razlik v produktivnosti med sektorji, odsotnosti povezav med produktivnimi sektorji periferije in izredno neenako mednarodno delitvijo dela, ki se odraža v neenaki specializaciji in odvisnosti periferije od tujega kapitala (Amin, 1974, str. 262–299).

⁹⁰ Marksistična misel je močno zaznamovala razvojne teoretske pristope z razpravo o delitvi dela in argumentom, da primarni ekonomski dejavniki spodbujajo družbeno evolucijo (Stone, 2010).

V okviru obeh pozicij znotraj teorije odvisnosti so se razvili trije modeli, in sicer neokolonialni model odvisnosti,⁹¹ model napačnih predpostavk⁹² ter teza o dualističnem razvoju,⁹³ ki v razumevanje razvoja vnašajo tudi odnose moči v mednarodnih odnosih in zavračajo klasično razvojno usmeritev, da je ta izenačen z gospodarsko rastjo (Todaro in Smith, 2011, str. 122–125). Teorija odvisnosti izpostavlja pomembnost mednarodnega neravnotežja moči in potrebo po temeljnih ekonomskih, političnih in institucionalnih reformah v državah in mednarodnem sistemu za doseganje razvoja (Todaro in Smith, 2011, str. 125–126). Predstavniki teorije odvisnosti izpostavljajo, da nerazvitost oz. pomanjkanje razvoja ni posledica revščine in odsotnost sodobnih (severnih) vrednot, temveč neposredna posledica gospodarskega izkoriščanja globalnega Severa v DVR (Dos Santos, 1970; Frank, 1969; Amin, 1964; Beckford, 1972; Thomas, 1974). Nerazvitost je torej razumljena kot posledica teženj naprednih industrializiranih držav (centra) po razvoju, z razlastitvijo gospodarskega presežka DVR (periferije). Tudi ta kritični pristop se še vedno ukvarja z ekonomsko nerazvitostjo in izpostavlja omejitve svetovnega političnega in gospodarskega sistema.

Odvisnost pa ne obstaja zgolj med državami Severa in Juga, ampak tudi med državami Juga, saj lahko nekatere od držav zaradi značilnosti svojega gospodarskega sistema⁹⁴ izboljšajo svoj položaj v svetovnem gospodarstvu v primerjavi z nekaterimi drugimi državami globalnega Juga (Sekhri, 2009). Kljub vsemu pa te države še vedno ostajajo odvisne od držav Severa, zato se je oblikovala polperiferija, ki je posledica neenake strukture svetovnega gospodarstva in stalne odvisnosti, v okviru katere ena skupina držav izboljšuje svojo pozicijo na škodo drugih (Tausch,

⁹¹ Neokolonialni model odvisnosti izhaja direktno iz marksistične misli in izpostavlja, da je nerazvitost posledica zgodovinskega razvoja izredno neenakega mednarodnega kapitalističnega sistema (Todaro in Smith, 2011, str. 122). Soobstoj bogatih in revnih držav v mednarodnem sistemu, v katerem prevladujejo izrazito neenaki odnosi moči med državami centra in periferije, povzročajo, da države periferije poskušajo postati neodvisne. Vendar je to, zaradi pogojenosti njihovega razvoja z razvojem držav centra, včasih skoraj nemogoče (Todaro in Smith, 2011, str. 123).

⁹² Model napačnih predpostavk pripisuje nerazvitost nasvetom razvojnih svetovalcev, ki prihajajo iz držav Severa, in so pogosto napačni ali neprimerni (Todaro in Smith, 2011, str. 124). Svetovalci razvojnih agencij držav globalnega Severa namreč ponujajo zavajajoče modele razvoja, ki v državah Juga pogosto vodijo do neprimernih ali napačnih politik, saj slonijo na (neo)klasičnih razvojnih modelih, ki služijo uveljavljanju interesov obstoječih domačih in mednarodnih skupin moči (prav tam).

⁹³ Teza o dualističnem razvoju predstavlja obstoj razlik med bogatimi in revnimi državami (Todaro in Smith, 2011, str. 124). Ključni argumenti izpostavljajo, da v določenem prostoru obstajajo različni sklopi pogojev (boljši in slabši), ki omogočajo napredek države. Primer tega je Lewisovo razumevanje soobstoja tradicionalnih in modernih načinov produkcije v urbanem in podeželskem sektorju. Tovrsten soobstoj pa je kroničen, zato se razlike med bogatimi in revnimi ne bodo preprosto odpravile, ampak imajo celo tendenco, da se povečujejo. Nasprotno, soobstoj različnih elementov, ki vplivajo na razvoj države, pravzaprav povzročajo, da bogate države še bolj izkoriščajo DVR in jih posledično silijo v še večjo nerazvitost (Todaro in Smith, 2011, str. 124–125).

⁹⁴ Sekhri (2009) kot primer navaja države članice Organizacije držav proizvajalk in izvoznic nafte (angl. *Organization of the Petroleum Exporting Countries – OPEC*), ki lahko zaradi visokih prihodkov od nafte izboljšujejo svoj položaj v svetovnem gospodarskem sistemu.

2010). Zato je zanašanje na lastne sile in razvoj lastnega sistema ključno, da lahko države globalnega Juga povečajo svojo moč in posledično tudi pozicijo v svetovnem političnem in gospodarskem sistemu.

2.3.1.2.3 Teorija svetovnega sistema

Teorija svetovnega sistema predstavlja nadaljevanje marksistične teorije o imperializmu in latinskoameriške teorije odvisnosti, ki na svet glede kot na skupno enoto (Wallerstein, 1977; 1987; 2001; 2004; 2006).⁹⁵ Ker se analiza v okviru te teorije ne osredotoča na države, temveč na celotni svet, tudi ideja o razdelitvi sveta na tri dele ne obstaja. V svetovnem sistemu obstaja razdeljenost družbe, ki je strukturno izrazito neenaka in temelji na institucionaliziranem izkoriščanju, ki predpostavlja, da razvoj in nerazvitost temeljita na svetovnih odnosih moči (Chase-Dunne in Grell-Brisk, 2019). Svet obravnava kot enotno kapitalistično »svetovno ekonomijo«,⁹⁶ ki temelji na mednarodni delitvi dela med centrom, polperiferijo in periferijo (Wallerstein, 2006, str. 33).⁹⁷ Ta delitev določa medsebojni odnos teh držav v svetovnem sistemu, med katerimi poteka neenaka menjava in posledično pogloblja razlike med njimi (Wallerstein, 2006). Pravzaprav neenaka menjava povzroča sistematični prenos presežkov iz tradicionalnih sektorjev držav periferije v visokotehnoške in industrializirane sektorje držav centra, kar omogoča kopičenje kapitala na svetovni ravni (Goldfrank, 2000),⁹⁸ kar omogoča državam centra stalno izkoriščanje držav periferije.

Wallerstein (2004, str. 29) izpostavlja, da je vloga vsake države v svetovnem sistemu različna prav zaradi proizvodnih procesov, ki so odvisni od mešanice centralnih ali perifernih produkcijskih procesov znotraj neke države. Ker poskušajo države centra poudarjati svojo

⁹⁵ Wallerstein (2006, str. 25) sicer v zapisu svetovnega sistema uporablja vezaj (svetovni-sistem), ki kaže na to, »da ne govorimo o sistemih, ekonomijah in imperijah (celotnega) sveta, pač pa o sistemih, ekonomijah in imperijah, ki so svet (a prav mogoče in pogosto ne ves svet).« To torej pomeni, da imamo v okviru teorije svetovnega sistema, ki jo v doktorski disertaciji pišem brez vezaja, opravka s časovnim in prostorskim področjem, »ki preči številne politične in kulturne enote, področjem, ki je integrirano področje dejavnosti in ustanov, ki se ravna po določenih sistemskih pravilih« (prav tam).

⁹⁶ S pojmom svetovna ekonomija Wallerstein (2006, str. 33) označuje »veliko zemljepisno območje, v katerem obstaja delitev dela in v katerem zato poteka pomembna menjava temeljnih ali bistvenih dobrin, pa tudi tokov kapitala in dela.«

⁹⁷ Center predstavljajo države z visoko razvitimi gospodarstvi, polperiferija zaobjema države, ki so po gospodarski razvitosti med centrom in periferijo, periferne države pa so pravzaprav gospodarstva v razvoju (Wallerstein, 2004; 2006).

⁹⁸ Delitev dela v kapitalistični svetovni ekonomiji »deli produkcijo na centralne in periferne produkte« (Wallerstein, 2006, str. 39). Proizvodne procese centralnih produktov nadzoruje majhno število držav centra, kar posledično omogoča lažjo monopolizacijo tovrstnih procesov in produktov, saj države periferije nimajo temeljnih proizvodnih in delovnih veščin, da bi lahko kakorkoli ogrozile kvazimonopol držav centra (prav tam). Po drugi strani pa so produkti, ki jih proizvajajo države periferije izjemno konkurenčni, saj zahtevajo manj usposobljeno delovno silo, zato so države periferije te produkte prisiljene prodajati po nizkih cenah državam centra, medtem ko morajo centralne produkte kupovati po visokih cenah (Wallerstein, 2006, str. 39–41).

vlogo varovanja kvazimonopolov svojih centralnih produkcijskih procesov, periferne države ne morejo vplivati na delitev dela in so zato prisiljene sprejeti vlogo, ki jim je bila dodeljena s strani držav centra (prav tam). Svetovni sistem torej predstavlja družbenoekonomski sistem, ki je lahko tudi manjši od celotnega planeta, predstavlja »enote družbene resničnosti, v katerih delujemo in katerih pravila nas omejujejo« (Wallerstein, 2006, str. 137). Razvoj, ki je v okviru teorije svetovnega sistema razumljen v okviru kapitalističnega svetovnega gospodarstva, je mogoč samo, če se spremeni sam svetovni sistem. Razvoj držav periferije pa se zgodi zgolj v obsegu, ki ne ogroža prevlade držav centra in ni enakomeren (Wallerstein, 2001; 2004; 2006).

2.3.1.3 Neoklasična teorija razvoja

Neoklasična teorija razvoja, ki izhaja iz Smithovega, Ricardovega in Malthusovega klasičnega razumevanja ekonomije ter doktrine *laissez faire*,⁹⁹ v center analize postavlja svobodno trgovino, od katere imajo koristi vse države, trg pa razumejo kot strukturo, ki določa ekonomske aktivnosti, saj zgolj politika minimalne državne intervencije omogoča učinkovitost prostega delovanja tržnih sil (Thomas, 1994).¹⁰⁰ Klasičnim in kritičnim teorijam razvoja je torej sledilo obdobje, ki je temeljilo na idejah makroekonomske stabilnosti, strukturnih reform in strukturnega prilagajanja (Harris, 2005; Thorbecke, 2006; Todaro in Smith, 2011). Kot kritika keynesijanskega povečevanja države, ki je bila vse do poznih sedemdesetih let in začetka osemdesetih let 20. stoletja ključen akter pri zagotavljanju gospodarskega razvoja, so se zagovorniki neoklasične ekonomske teorije vrnili k idejam prostega trga ter spodbujanja gospodarske rasti. V smislu razvoja pa predstavlja predvsem predpisane recepte za države globalnega Juga, s katerimi naj bi se prilagodile novi svetovni (gospodarski) ureditvi in preoblikovale svoja gospodarstva, če želijo doseči gospodarsko rast in posledični gospodarski razvoj (Riddell, 2007; Simon, 2008; McKay, 2004; Potter in drugi, 2008).

Zaradi naraščajoče ekonomske odvisnosti držav globalnega Juga (z izjemo azijskih tigrov) od industrializiranih držav globalnega Severa, nezagotavljanja gospodarske rasti, nizke brezposelnosti, stabilnosti cen ter upada proizvodnega sektorja v okviru keynesijanske politike, predvsem pa glasnih opozoril avtorjev teorije odvisnosti, tudi DVR niso bile več razumljene

⁹⁹ *Laissez faire* predstavlja ideološki okvir znotraj ekonomije, ki nasprotuje vmešavanju države v poslovne in trgovinske zadeve (O'Brien in Williams, 2016).

¹⁰⁰ Neoklasična teorija razvoja predstavlja ekonomski vidik neoliberalizma kot svetovnega ideološkega nazora, ki se je glede na izhodišča neoklasične ekonomike v okviru t. i. neoliberalnega razvojnega modela reform udeleževala predvsem v okviru postulatov washingtonskega konsenza in programov strukturnih prilagajanj (Harvey, 2007; Steger in Roy, 2010).

kot povsem homogena enota. Paradigmatski premik v mednarodni politični ekonomiji, ki se je odražal v ideji o prostem trgu, privatizaciji, restriktivni monetarni politiki in liberalizaciji trgovine, ki naj bi pospešila gospodarsko rast (Williamson, 1993),¹⁰¹ pa je spremenil tudi razumevanje razvojnih strategij. Prepričanje, da je razlog za nerazvitost globalnega Juga posledica močnega vpliva držav na ekonomsko politiko, korupcije, neučinkovitosti in pomanjkanje ekonomskih spodbud, ki prežemajo gospodarstva DVR (Todaro in Smith, 2011), je bilo tako močno, da je washingtonski konsenz odražal popolno nasprotje temu. Razvoja ne bi več smela upravljati država, temveč zasebni kapital; popolna finančna liberalizacija, zmanjšanje javnih izdatkov, deregulacija, ki omejuje konkurenco, in privatizacija državnih podjetij (Williamson, 2004), pa naj bi zmanjšali vlogo države v DVR (Haynes, 2008).

Neoklasični teoretiki so trdili, da je spodbujanje gospodarske rasti mogoče samo, če se država umakne prostemu trgu, ki bo s svojimi pravili sam uravnaval gospodarsko rast držav (McKay, 2004; Simon, 2008). S pogoji posojil v okviru programov strukturnih prilagajanj v osemdesetih letih so institucije globalnega Severa prisilile DVR v liberalizacijo, pod prikrito idejo, da je to edina možnost za razvoj (Hunt, 2004). S programi strukturnih prilagajanj so si države Severa torej prizadevale, da bi se DVR preusmerile od odvisnosti od uvozne substitucije k izvozni industrializaciji (O'Brien in Williams, 2016).¹⁰² Zgolj učinkovito doseganje gospodarske rasti je v okviru neoklasične ekonomske politike namreč predstavljalo možnost za odpravo revščine in posledično doseganje gospodarskega razvoja držav.

Temelj razvojnih politik 20. stoletja je bila gospodarska rast, ki je predstavljala edino gonilo razvoja tega obdobja. Gospodarska rast v revnih državah Juga je namreč (ne)posredno krepila ekonomsko in politično moč razvitih držav Severa. Ravnotežje sil, ki se je vzpostavilo po drugi svetovni vojni, je določilo delovanje akterjev na razvojnem področju vse do konca 20. stoletja, pozicioniranje v mednarodni skupnosti pa glavni cilj, ki so ga zasledovale države Severa. Ne glede na posledice so države Severa za vsako ceno poskušale okrepiti svojo lastno politično in

¹⁰¹ Paradigmatski premik, ki ga omenjam, imenujemo tudi washingtonski konsenz, ki je od leta 1989 dalje začrtal razvojno pot držav globalnega Juga (Williamson, 1993).

¹⁰² Uvozna substitucija predstavlja naraščajoči delež dobrin, ki jih država nadomešča z domačo proizvodnjo, namesto da bi jih uvažala, s čimer naj bi zmanjševala odvisnost od tujih trgov (Prebisch, 1959; Salvatore, 1998). Pravzaprav izvozna industrializacija pomeni, da je domače gospodarstvo odprto za tujo konkurenco, tuji kapital in zagotavlja enakopravnost med proizvajalci, ki proizvajajo za domači trg, in tistimi, ki proizvajajo za izvoz (Bruton, 1998).

ekonomsko moč. Modernizacija je bila razumljena kot ključni dejavnik, ki lahko omogoči gospodarsko rast držav Juga in razvoj njihovih gospodarstev.

A države globalnega Severa so ob vseh svojih (egoističnih) naporih pri iskanju načinov, kako zagotoviti gospodarsko rast v državah Juga, zanemarile strukturne in institucionalne ovire v njih. Pri tem se seveda pojavlja vprašanje, ali je bilo to namerno ali ne. Neupoštevanje strukturnih in institucionalnih pogojev v državah globalnega Juga, ki so se razlikovali od tistih v industrializiranih državah Severa, lahko namreč razumemo tudi kot način, kako so države globalnega Severa poskušale uresničiti lastne (zunanjepolitične) cilje oz. doseči čim boljše rezultate za svoja gospodarstva. Tako sta na primer modernizacijska teorija in teorija strukturnih sprememb (ne)namerno zanemarili ključno predpostavko, da so pogoji in izhodišča v državah Juga drugačni kot v državah Severa, ko so se te razvijale in modernizirale. Kritični pristopi so izpostavljali zmotno idejo držav Severa, da se morajo države Juga ravnati po njihovih zgledih in spremeniti notranje vzroke za nerazvitost.

Kot protitež modernizacijski teoriji in teoriji strukturnih sprememb sta strukturalistična teorija in teorija odvisnosti opozorili na sistemsko izkoriščanje držav Juga, kar je povzročilo njihovo nerazvitost. Bolj kot s tem, kako doseči razvoj, ki je bil še vedno razumljen v smislu gospodarske rasti, so se ukvarjale s tem, zakaj so države Juga odvisne od držav Severa in kako to vpliva na njihov (ne)razvoj. Čeprav so kritični pristopi poudarjali pomembnost spreminjanja družbenih struktur v okviru regionalnih ekonomskih integracij, pa je ključni doprinos kritičnih teorij k razumevanju obravnavane problematike v pričujočem delu ta, da se morajo države Juga zanašati na lastne sile in razvoj lastnega sistema, da bi lahko povečale svojo moč in posledično tudi pozicijo v svetovnem gospodarstvu.

Čeprav je neoklasična teorija razvoja povzročila paradigmatško spremembo v razvojnih študijah, ključnega doprinosa kritičnih teorij ne smemo zanemariti. Kljub načelom svobodne trgovine in novim receptom, ki naj bi »pomagali«
državam Juga, da dosežejo željeno gospodarsko rast, se je ideološki prepad med državami Severa in Juga zgolj povečal. Ker predhodne predpostavke o zagotavljanju gospodarske rasti niso delovale, so neoklasiki izpostavili, da razlog za nerazvitost globalnega Juga tiči v premočnem vplivu države na oblikovanje ekonomskih politik. Pravzaprav pa so poskušali pod pretvezo liberalizacije prisiliti države Juga k pospešeni gospodarski rasti, ki bi še vedno najbolj koristila državam Severa.

Teoretski vidiki razumevanja (gospodarskega) razvoja in razvojnega sodelovanja, ki sem jih analizirala v tem podpoglavju, predstavljajo okvir za proučevanje značilnosti politik razvojnega

sodelovanja v 20. stoletju. Tako lahko povzamemo, da je bil glavni cilj razvojnega sodelovanja doseganje gospodarske rasti, glavni motivi držav pa njihovo lastno pozicioniranje v mednarodnem sistemu. Izhajajoč iz tega so se posledično razvile določene značilnosti MRS v 20. stoletju, ki jih analiziram v nadaljevanju in predstavljajo temeljno izhodišče raziskovanja MRS in konceptualizacije držav globalnega Juga v doktorski disertaciji.

2.3.2 Značilnosti mednarodnega razvojnega sodelovanja v 20. stoletju

Po koncu druge svetovne vojne so se države donatorice pomoči v okviru Marshallovega načrta osredotočale predvsem na programsko pomoč, s katero so poskušale obnoviti v vojni uničena gospodarstva (Mavko, 2006). Zaradi zaostrovanja hladne vojne in odnosov med glavnima akterkama Zahoda in Vzhoda, ZDA in Sovjetsko zvezo, pa je bila pomoč v veliki meri politične narave, saj so donatorice z njo sklepale strateška partnerstva, ki so bila za potek vojne izjemnega pomena (Raffer in Singer, 2001; Mavko, 2006). Desetletje kasneje, v šestdesetih letih 20. stoletja, je bila poleg pomoči v hrani pomembna tudi projektna pomoč, ki so jo še vedno izvajale multilateralne institucije, medtem ko so države v okviru bilateralne pomoči zagotavljale predvsem tehnično pomoč. Kot že omenjeno, je v tem obdobju prevladovala strategija razvoja, ki je bila usmerjena skoraj izključno v pospeševanje gospodarske rasti, zato je bila pomoč osredotočena predvsem na velike industrijske in infrastrukturne projekte (Mavko, 2006, Cui, 2016). V sedemdesetih letih, ki jih je močno zaznamovala prva naftna kriza (1973–1974) in posledični dvig cen hrane in drugih osnovnih dobrin,¹⁰³ pa se je spremenila usmeritev držav donatoric od infrastrukturnih investicij v državah prejemnicah k bolj osredotočenemu doseganju enakomerne porazdelitve dohodka, zmanjševanju revščine, zaposlovanju in zadovoljevanju osnovnih potreb (Gore, 2000; Mavko, 2006, Cui, 2016).¹⁰⁴

A sprememb na razvojnem področju ni bilo konec, saj so se v osemdesetih letih pojavili tudi prvi odpisi dolgov ter finančno-programska pomoč. Serija dolžniških kriz je omogočila neoliberalno ekonomsko razmišljanje o strukturnih prilagajanjih DVR, s ciljem odpravljanja

¹⁰³ V tem desetletju so države Severa svojo pomoč usmerjale v financiranje različnih uvoznih dobrin, ki jih države Juga niso bile sposobne proizvajati same (Mavko, 2006).

¹⁰⁴ Leta 1970 je OZN 24. oktobra z resolucijo A/RES/25/262 sprejela Mednarodno razvojno strategijo za drugo razvojno desetletje OZN, v kateri so bili določeni ključni cilji t. i. drugega razvojnega desetletja (1971–1980): učinkovita proizvodnja in pravičnejša porazdelitev dohodka ter bogastva; spodbujanje socialne pravičnosti; povečanje stopnje zaposlenosti; večja stopnja varnosti dohodka; razširitev in izboljšanje zmogljivosti za izobraževanje, zdravje, prehrano, nastanitev in socialno varstvo; varovanje okolja. Mednarodna razvojna strategija za drugo razvojno desetletje je predvidevala, da bi morale strukturne spremembe v družbi potekati vzporedno z gospodarsko rastjo, da bi se regionalne, sektorske in družbene razlike v svetu začele zmanjševati.

makroekonomskih neravnovesij, ki naj bi bile ključne prepreke za razvoj oz. gospodarsko rast (Raffer in Singer, 2001; Mavko, 2006; Cui, 2016). Pomoč, namenjena odpravljanju revščine, se je tako vse do konca osemdesetih let postopno zmanjševala in se je preusmerjala na področje privatizacije in strukturnih prilagajanj (Cui, 2016). Washingtonski konsenz,¹⁰⁵ ki se je leta 1989 uveljavil kot *conditio sine qua non* razvoja sodobnih mednarodnih ekonomskih (in političnih) odnosov, je od DVR zahteval reformiranje gospodarske politike. Makroekonomska stabilnost z nadzorom inflacije in zmanjšanje fiskalnega primanjkljaja, odpiranje gospodarstev za preostali svet s pomočjo liberalizacije trgovine in kapitalskih tokov so osrednji elementi te nove gospodarske politike, ki so jo spodbujale države Severa (Gore, 2000; Raffer in Singer, 2001; Shixue, 2001). S pomočjo stabilizacijskih in strukturnih prilagajanj po zahtevah Mednarodnega denarnega sklada in Svetovne banke je neoliberalni pristop washingtonskega konsenza predstavljal prevladujoči pristop k razvoju oz. gospodarski rasti v vse do preloma stoletja (Gore, 2000).

Vendar je kljub razumevanju razvoja v smislu gospodarske rasti konec hladne vojne pomenil tudi spremembe na razvojnem področju. Države donatorice so namreč v devetdesetih letih 20. stoletja ponovno začele poudarjati pomembnost MRS kot sredstva za spodbujanje rasti in razvoja v državah Juga, ki naj bi temelji na vladavini prava, stabilnih institucijah ter spoštovanju zasebne lastnine (Raffer in Singer, 2001, str. 175; Cui, 2016, str. 26). Če je pred tem veljalo, da je za spodbujanje razvoja v državah globalnega Juga pomembna izključno gospodarska rast, se po koncu hladne vojne začne poudarjati tudi druge strukturne težave, ki jih je treba nasloviti, da se lahko država razvije. Donatorice so zato svojo razvojno pomoč usmerile v podporo sektorskim politikam, pojavile pa so se tudi vedno glasnejše kritike programov strukturnih prilagajanj iz prejšnjega desetletja,¹⁰⁶ kar se je odrazilo tudi v Poročilu o svetovnem razvoju

¹⁰⁵ Washingtonski konsenz je término Johna Williamsona, ki ga razumemo kot popolno liberalizacijo gospodarstva, kar je bilo za nekatere države Latinske Amerike usodno. Brettonwoodske institucije so namreč v letih 1989–1990 s številnimi tržno usmerjenimi načeli o ekonomski politiki, pogojevale posojila držav Latinske Amerike pri IMF in Svetovni banki, da bi si opomogle po gospodarski in finančni krizi iz 80. let 20. stoletja (Williams, 1994; Udovič, 2009, str. 102). Mehanizmi, s katerimi so države Severa zahtevale spremembe gospodarske politike držav Juga, so bili usmerjeni v davčno disciplino, preusmeritve javne porabe z neproduktivnih sektorjev v sektorje z dodano vrednostjo, davčne reforme, liberalizacijo obrestnih mer, realne menjalne tečaje, liberalizacijo pretoka blaga in kapitala ter privatizacijo državnega premoženja ter deregulacijo gospodarstva.

¹⁰⁶ Zagovorniki programov strukturnih prilagajanj so trdili, da bodo predvidene (ekonomske) reforme spodbudile gospodarsko rast in posledično zmanjšale revščino v DVR (Crisp in Kelly, 1999). Pri tem niso upoštevali, da bo kljub splošnemu izboljšanju življenjskega standarda revnih v večini DVR bogastvo ostalo še naprej neenakomerno porazdeljeno in bo večji del prebivalstva še vedno ostal v revščini (Crisp in Kelly, 1999, str. 548). Pospešena gospodarska rast se namreč ni odrazila v enako pospešenem zmanjševanju revščine (World Bank, 1990, str. 39). Kot izpostavlja Poročilo o svetovnem razvoju (World Bank, 1990, str. 127), so skoraj 70 % neto zunanjih finančnih sredstev predstavljala sredstva razvojne pomoči. Najrevnejše države so pomoč potrebovale za vzdrževanje nizke

Svetovne banke iz leta 1990 (*World Development Report*),¹⁰⁷ strateškem dokumentu iz leta 1991 (*Assistance Strategies to Reduce Poverty*) in priročniku za zmanjšanje revščine iz leta 1993 (*World Bank's Poverty Reduction Handbook*).¹⁰⁸ Kljub dolgemu obdobju zasledovanja gospodarske rasti kot ključnega elementa razvoja neke države je bilo v ospredje ponovno postavljeno odpravljanje revščine, kar je močno zaznamovalo tudi prihodnjo konceptualizacijo MRS in delovanje držav donatork na področju razvoja (Hjertholm in White, 1998; Maxwell, 2001; Baulch, 2006).

Uradna razvojna pomoč je torej vse do konca 20. stoletja predstavljala edini in hkrati osrednji koncept na področju MRS, ki je usmerjal delovanje držav na področju spodbujanja gospodarskega razvoja in blaginje v državah Juga. V tem obdobju sta bila oba koncepta (MRS in uradna razvojna pomoč) popolnoma izenačena, kar je določalo tudi samo delovanje akterjev. Ena izmed glavnih značilnosti je bila, kot že omenjeno, delitev sveta na »bogati« Sever in »revni« Jug, torej na razvite industrializirane države donatorice in države prejemnice uradne razvojne pomoči, ki so bile v razvoju in jim je bilo treba pomagati. Uradna razvojna pomoč, ki jo je Odbor za razvojno pomoč (angl. *Development Assistance Committee* – DAC) OECD prvič opredelil leta 1969 in dodatno dopolnil leta 1972, pa predstavlja ključni instrument, ki se še danes uporablja pri merjenju zagotavljanja ciljev razvojne pomoči in njene učinkovitosti (OECD, 2019a).

Gospodarska rast, ki so jo države Severa zaradi lastnih egoističnih interesov želele spodbuditi v državah Juga, je bila edino merilo, ki je določalo (ne)uspešnost razvoja neke države. Ker so bile države Juga več ali manj nezmožne lastne akumulacije kapitala, ki bi zagotavljal naložbena sredstva, so pri spodbujanju gospodarske rasti potrebovale pomoč. Zato je uradna razvojna pomoč dopolnjevala nezadosten pretok zasebnega kapitala v države Juga in hkrati »reševala« njihovo nezmožnost lastne akumulacije, ki je izvirala iz strukturnih, institucionalnih in zgodovinskih omejitev. A države Severa razvojne pomoči niso razumele zgolj kot pospeševalca gospodarske rasti v državah Juga, ampak tudi kot zunanjepolitično sredstvo za lastno geostrateško pozicioniranje v mednarodni skupnosti in pridobivanje podpore v državah, ki so

kakovosti življenja, namesto da bi z njo omogočile svoj dolgoročni napredek (prav tam). Programi strukturnih prilagajanj so izhajali iz predpostavke, da bodo predvideni ukrepi in reforme ustrezali vsem DVR, čeprav temu ni bilo tako. Kljub spodbujanju gospodarske rasti, se namreč splošni trend napredka v osemdesetih letih 20. stoletja ni izboljšal. Medtem ko so zaradi stabilne rasti nekatere države (npr. Indija in Kitajska) napredovale, so nekatere (predvsem latinskoameriške) države zaradi recesije z vidika revščine nazadovale (World Bank, 1990, str. 104).

¹⁰⁷ Več podrobnosti poročilu (World Bank, 1990).

¹⁰⁸ Več podrobnosti v strateškem dokumentu (World Bank, 1991) in priročniku (World Bank, 1993a).

bile od pomoči odvisne. V nadaljevanju zato podrobno analiziram cilje in oblike uradne razvojne pomoči ter njene izvajalce. Tako bom namreč lahko jasno analizirala, kako države Juga vzpostavljajo MRS, in pri tem ugotovila, ali obstajajo razlike med značilnostmi MRS držav Severa in Juga.

2.3.2.1 Uradna razvojna pomoč

Področje razvojnega sodelovanja je bilo v 20. stoletju opredeljeno v konceptualnem okviru, ki ga je leta 1969 normativno zastavil odbor DAC OECD. Poleg že omenjenega spodbujanja gospodarskega razvoja, ko je uradna razvojna pomoč služila za dopolnjevanje nezmožnosti akumulacije kapitala držav Juga in nezadostnega pretoka zasebnega kapitala v te države, so jo države Severa uporabljale tudi za zasledovanje zelo egoističnih ciljev. Uradna razvojna pomoč je namreč kot zunanjepolitično sredstvo pomagala državam Severa pri doseganju geopolitičnih ciljev ter podpori domače industrije (v obliki vezane pomoči) (Browne, 2006). Tako je bila na primer do konca osemdesetih let prejšnjega stoletja razvojna pomoč skoraj v celoti močno pogojena z geopolitičnimi interesi obrambe pred komunizmom ali za zagotavljanje dostopa do različnih (pomembnih) surovin (Mavko, 2006). V praksi je uradna razvojna pomoč preprosto predstavljala kombinacijo konflikta med moralno obvezo držav donatoric (Lumsdaine, 1993) in njihovo željo po zagotavljanju lastnih nacionalnih interesov (Morgenthau, 1962; Huntington, 1968; McKinley in Little, 1979).¹⁰⁹

Uradna razvojna pomoč obsega pomoč iz uradnih virov financiranja, ki je usmerjena izključno v spodbujanje gospodarskega razvoja in blaginje držav Juga. Predstavlja tiste uradne finančne tokove, ki jih države OECD usmerjajo v države in ozemlja, ki so na seznamu prejemnic uradne razvojne pomoči¹¹⁰ in multilateralnih razvojnih institucij, pri čemer pomoč zagotavljajo uradne agencije, vključno z državnimi in lokalnimi vladami ali njihovimi izvršnimi agencijami, in predstavlja vsako transakcijo, ki ima za glavni cilj spodbujanje gospodarskega razvoja in blaginje DVR (Bučar, 2011a; Alonso, 2018, str. 5; OECD, 2016). Gre za finančne transakcije

¹⁰⁹ Moralna obveza nudenja razvojne pomoči ne izhaja iz predpostavke, da je pomoč nujno potrebna za razvoj neke države, ki bi bil brez nje onemogočen (Riddell, 1996, str. 192), ampak bolj iz zavezanosti h globalni humanitarnosti (Lumsdaine in Schopf, 2007) ter želji po spodbujanju globalnega etičnega vedenja in socialni pravičnosti (Lumsdaine, 1993). Zasledovanje nacionalnih interesov pa je po drugi strani razlog, da države razvojno pomoč uporabljajo za krepitev zavezništev ter uresničevanje gospodarskih in političnih interesov (Alesina in Dollar, 2000).

¹¹⁰ Seznam držav in ozemelj v razvoju ureja OECD; zgolj pomoč, namenjena tem državam, šteje kot uradna razvojna pomoč (OECD, 2019b, 2019c).

(ali posojila pod koncesijskimi pogoji)¹¹¹ oz. transakcije v obliki dobrin ali storitev in ne vključuje vojaške pomoči ali izvoznih in drugih kreditov (Hynes in Scott, 2013).

2.3.2.1.1 Cilji uradne razvojne pomoči

Vprašanje, zakaj države dajejo pomoč, je staro vsaj toliko, kot je star koncept razvojne pomoči. Ali je res v ozadju zgolj altruizem ali gre zgolj za posredno uresničevanje nacionalnih interesov držav donatoric? Številni raziskovalci namreč ugotavljajo, da je razlogov, ki vodijo v dajanje razvojne pomoči, več in s tem so povezani tudi cilji, ki jih lahko države z uradno razvojno pomočjo zasledujejo. Cilji so lahko različni, in sicer: politični oz. diplomatski, gospodarski, altruistični, humanitarni, varnostni ali pa je namen doseganje državnega prestiža v mednarodni skupnosti. S tem pa so povezani tudi zunanjepolitični cilji, ki jih država z dajanjem uradne razvojne pomoči poskuša uresničiti, poleg deklarativnega spodbujanja razvoja.

O političnih oz. diplomatskih ciljnih govorimo takrat, ko države razvojno pomoč nudijo v zameno za politične oz. diplomatske vzvode. Države, ki nudijo pomoč s tovrstnim ciljem, imajo pogosto močne kolonialne vezi z državo prejemnico (Francija, Portugalska, Italija, Španija, Velika Britanija itd.). Želijo namreč povečati svoj politični vpliv v državi prejemnici, kar počnejo s pomočjo promocije jezika, tradicij, ideologije in družbenih struktur (Alesina in Dollar, 2000; Lancaster, 2007).¹¹² Razvojna pomoč kot sredstvo za doseganje diplomatskih oz. političnih ciljev države donatorice torej služi za uresničevanje mednarodnih političnih ciljev in varnosti države donatorice, saj se na ta način sklepajo tudi zaveznitva (Morgenthau, 1962), čeprav so morda navidezna oz. »kupljena«. Prav tako je ta cilj močan povod za geostrateško pozicioniranje države donatorice, kar lahko opazujemo po različnih ogrožanjih mednarodne varnosti s terorističnimi napadi ipd., ko države donatorice povečajo svojo razvojno pomoč svojim zaveznicam na kritičnih območjih (Schraeder et al, 1998; Woods, 2005). Vendar kljub

¹¹¹ Uradna razvojna pomoč v obliki posojil mora biti nudena pod koncesijskimi pogoji, ki zagotavljajo ugodnejše obrestne mere od tržnih in morajo zajemati vsaj 25-% delež finančne pomoči (Mrak, Kamnar in Bučar, 2007; OECD, 2019a). Leta 2018 je moral ta delež znašati 45 % v primeru dvostranskih posojil uradnemu sektorju najmanj razvitih držav (angl. *least developed countries*) in držav z nizkim dohodkom (angl. *low-income countries*), 15 % v primeru dvostranskih posojil uradnemu sektorju držav z nižjim srednjim dohodkom (*lower middle-income countries*), 10 % v primeru dvostranskih posojil uradnemu sektorju držav z zgornjim srednjim dohodkom (*upper middle-income countries*) (OECD, 2019b; 2019c).

¹¹² Francija je zaradi svojih preteklih kolonialnih vezi v politiko uradne razvojne pomoči vključila tudi francoske vrednote, s ciljem širitve frankofonskega vpliva v Afriki, na Bližnjem vzhodu in na Karibih (Hook, 1993; Schraeder, Hook in Taylor, 1998). Podobno na primer počne tudi Turčija, ki sicer ni članica DAC OECD, a je geografska razporeditev njene pomoči močno povezana s kulturno-političnim vidikom, saj so njene najzvestejše prejemnice prav države, ki so kulturno, religiozno in ideološko povezane s Turčijo (Kočan in Arbeiter, 2019).

političnim oz. diplomatskim ciljem, ki vodijo usmerjanje uradne razvojne pomoči držav globalnega Severa, so države globalnega Juga zaradi številnih sprememb v zadnjih petnajstih, dvajsetih letih, vedno manj odvisne od tega instrumenta. Zato je vpliv držav donatoric na politike v državah prejemnicah precej manjši, saj uradna razvojna pomoč ne predstavlja ključnega sredstva, na katerega bi se države Juga zanašale pri uresničevanju svojih razvojnih ciljev.

Čeprav naj bi bil glavni cilj razvojne pomoči predvsem zagotavljanje razvoja, pa je poleg tega eden od izredno pomembnih ciljev, ki ga države z nudenjem razvojne pomoči zasledujejo, tudi gospodarski. Države so do nedavnega vztrajno zanikale ta vidik razvojne pomoči, a številni avtorji ugotavljajo, da razvojna pomoč s tovrstnim ciljem primarno spodbuja gospodarski razvoj države donatorice, in sicer s pomočjo širjenja izvoznih trgov, dostopa do surovin, energetskih virov in promocijo tujih naložb (Schraeder et al., 1998; Woods, 2005; Lancaster, 2007; Van der Veen, 2011). Države se v teh primerih poslužujejo različnih kreditnih shem, ki spodbudijo države prejemnice, da uvažajo blago in storitve države donatorice ali pa vežejo razvojno pomoč na naročila blaga in storitev (Lancaster, 2007, str. 15). Za razvojno pomoč, ki odkrito zasleduje gospodarske cilje, velikokrat uporabljamo izraz vezana pomoč, ki pa se je poslužujejo predvsem donatorice, ki niso članice odbora DAC OECD, saj ta tovrstno pomoč sedaj prepoveduje (Huntington, 1970; Schraeder et al., 1998; Lancaster, 2007). Je pa bila t. i. vezana pomoč zelo razširjena v drugi polovici 20. stoletja, ko so jo uporabljale skoraj vse države. Razvojna pomoč je namreč primarno služila zasledovanju gospodarskih ciljev držav Severa in je bila zato tudi vezana.

Ob zasledovanju političnih in gospodarskih ciljev je lahko uradna razvojna pomoč tudi sredstvo za vzpostavljanje prestiža. Prinaša namreč politične koristi (Morgenthau, 1962), ki donatoricam omogočajo izboljšanje lastne podobe v mednarodni skupnosti (Bauer, 2000). Predvsem male države rade uporabljajo razvojno pomoč kot sredstvo, s katerim posredno vplivajo na lastno pozicijo v mednarodnem sistemu. Čeprav je osnovni in uradni cilj razvojne pomoči jasen, države z njeno uporabo dvigujejo svoj ugled v državi prejemnici in širše, v mednarodnem sistemu. Pravzaprav je uradna pomoč kot sredstvo za doseganje prestiža močno povezana z zasledovanjem političnih ciljev. Države donatorice namreč z dajanjem pomoči dvigujejo svoj vpliv v državah prejemnicah, ki posredno pripomore k dvigu ugleda v mednarodnem sistemu.

Zato je razvojna pomoč pravzaprav sredstvo za krepitev mehke moči (Eyben in Savage, 2012), ki se povečuje s krepitvijo mednarodnega ugleda.¹¹³

Poleg omenjenih ciljev, naj bi bila glavna cilja razvojne pomoči spodbujanje razvoja in humanitarnost, pri čemer prvi omogoča izboljšanje ekonomskega razvoja in kvalitete življenja v državi prejemnici (Lumsdaine, 1993). Spodbujanje razvoja je močno povezano z razvojno pomočjo, ki je dolgoročna in ima zelo blage pogoje, da spodbuja (trajnostni) razvoj.¹¹⁴ Humanitarna pomoč je po drugi strani izključno pogojena z delovanjem v izrednih razmerah, ki zahtevajo takojšen odziv držav donatoric in so posledično tudi kratkotrajne narave (Lancaster, 2007, str. 14). Čeprav bi ob besedi *pomoč* najprej pomislili, da naj bi bila spodbujanje razvoja in humanitarnost pravzaprav glavna cilja dajanja razvojne pomoči, pa v praksi to več kot očitno ne drži vedno. V svojem bistvu uradna razvojna pomoč nikoli ni bila pretirano altruistična in je služila predvsem vsem prej omenjenim (egoističnim) ciljem držav donatoric. Vendar je stopnja razvitosti držav Severa močno vplivala tudi na njihove norme socialne odgovornosti. S tem, ko se države Severa niso soočale z večjimi strukturnimi in institucionalnimi ovirami, primarno egoistično zasledovanje lastnih ciljev ni bilo več edina prioriteta. Zato je posledično naraščala socialna odgovornost družb znotraj teh držav, kar je pomenilo, da je bila družba kot celota bolj pripravljena pomagati drugim, kar se je odrazilo tudi v altruističnih dejanjih (Musek, 1994; Ule, 2004).

Kljub izjemno idealističnemu prepričanju, da naj bi spodbujanje razvoja načeloma bil glavni cilj razvojne pomoči, s ciljem izboljšanja življenja v DVR, kot izključni odraz vrednot altruizma, socialne pravičnosti in mednarodne solidarnosti države, ki pomoč nudi (Lancaster, 2007, str. 14), to ne drži. Uradna razvojna pomoč je namreč instrument, ki ga države uporabljajo v svoji zunanji politiki, na podlagi kombinacije lastnih interesov in altruizma. Zato je težko določiti, katerega od ciljev države pogosteje zasledujejo.

2.3.2.1.2 *Oblike uradne razvojne pomoči*

Uradna razvojna pomoč vključuje nepovratna sredstva, ugodna posojila in različne oblike tehnične pomoči (OECD, 2018a). Glede na to, kdo jo nudi, jo lahko razdelimo na bilateralno in multilateralno pomoč. Bilateralna uradna razvojna pomoč predstavlja neposredne tokove

¹¹³ Več o prestižu kot sredstvu krepitve mehke moči držav v Arbeiter in Brglez (2017).

¹¹⁴ Cilj uradne razvojne pomoči v 20. stoletju ni bilo spodbujanje trajnostnega razvoja v smislu ekonomskega, političnega in družbenega razvoja. Šele ob prelomu tisočletja je uradna razvojna pomoč postala eden od številnih instrumentov MRS, ki pripomore k spodbujanju trajnostnega razvoja.

uradne razvojne pomoči iz države donatorice v državo prejemnico (Mavko, 2006, Bučar in Udovič, 2007; Gulrajani, 2016). Gre za tiste tokove iz ene države v drugo, ki večinoma potekajo prek institucij javnega sektorja, lahko pa tudi prek nevladnih organizacij ali celo javno-zasebnih partnerstev, pri čemer donatorica obdrži nadzor nad sredstvi in sama odloča o tem, kdo bo ta sredstva v državi prejemnici prejel (Mavko, 2006; Gulrajani, 2016). V ta okvir štejemo tudi transakcije z nacionalnimi in mednarodnimi nevladnimi organizacijami ter druge z razvojem povezane transakcije, kot so na primer subvencioniranje obresti, spodbujanje razvojne zavesti, reorganizacija/odpis dolga in administrativni stroški (Mrak, Kamnar in Bučar, 2007, str. 52). Njeni instrumenti dodeljevanja so finančne donacije ali donacije v blagu, koncesijska posojila in tehnična pomoč (Mrak, Kamnar in Bučar, 2007), glede na namen pa jo lahko delimo na sektorsko,¹¹⁵ multisektorsko,¹¹⁶ programsko in horizontalno pomoč ter odpise dolgov, podporo nevladnim organizacijam in administrativne stroške (Bučar, 2011; Mrak, Kamnar in Bučar, 2007).

Multilateralno uradno razvojno pomoč po drugi strani nudijo zgolj in izključno mednarodne institucije, ki v celoti ali delno opravljajo razvojne naloge (npr. mednarodne finančne institucije, mednarodne nevladne organizacije idr.) (Mavko, 2006, Bučar in Udovič, 2007). Čeprav države donatorice v mednarodne institucije prispevajo finančna sredstva, ki jih le-te usmerjajo naprej k državam prejemnicam pomoči, pa države donatorice ne morejo vnaprej določiti namena porabe teh sredstev in tudi ne katera država s seznama DAC OECD bo pomoč prejela (Mavko, 2006, Bučar in Udovič, 2007; Gulrajani, 2016). Številni avtorji zato poudarjajo, da tovrstna pomoč omogoča politično neodvisnost in preprečuje tveganje zaradi geopolitičnih interesov ali pritiskov na nacionalne politike držav prejemnic, saj so strateški in politični motivi donatoric velikokrat močno prepleteni z alokacijo bilateralne razvojne pomoči, kar lahko upočasni možnosti gospodarskega razvoja v državah prejemnicah (Nunnenkamp in Thiele, 2006; Sippel in Neuhoff, 2009; Girod, 2012).

¹¹⁵ Sektorska pomoč je oblika projektne pomoči oz. pomoči za posamezne projekte in je usmerjena na tri področja, in sicer socialno ali gospodarsko infrastrukturo in proizvodne sektorje (Mavko, 2006; Mrak in drugi, 2007).

¹¹⁶ Multisektorska pomoč je namenjena splošnim razvojnim namenom v državi prejemnici (npr. programi za gospodarsko prestrukturiranje), primeri programske pomoči sta proračunska in plačilnobilančna pomoč, medtem ko horizontalna pomoč vključuje pomoč za varstvo okolja, pomoč za zagotavljanje enakosti pravic med spoloma itd. (Mavko, 2006).

2.3.2.1.3 Akterji uradne razvojne pomoči

Donatorji uradne razvojne pomoči so lahko države članice DAC, države nečlanice DAC in multilateralne institucije (Walz in Ramachandran, 2011; Zimmermann in Smith, 2011; Gore, 2013). Na tem mestu je treba opozoriti, da aktivnosti drugih akterjev (nevladnih organizacij, zasebnih fundacij, verskih organizacij idr.) ne spadajo v okvir uradne klasifikacije uradne razvojne pomoči DAC OECD. V primeru, ko govorimo o aktivnostih drugih akterjev, gre za različne oblike finančne ali tehnične pomoči v okviru človekoljubnih aktivnosti, ki pa so lahko primerljivi s podatki ODA zgolj, ko akterji upoštevajo statistične standarde DAC za poročanje (OECD, 2018b).

Dilema, ki se pojavi pri tem, je, ali so lahko akterji uradne razvojne pomoči dejansko tudi multilateralne institucije ali pa gre zgolj za podaljšek državnih akterjev, ki določajo, koliko sredstev bo namenjenih multilateralni razvojni pomoči. V najboljšem primeru lahko trdim, da so mednarodne institucije zgolj izvajalke MRS, medtem ko so države edini akter, ki določa delovanje in cilje v okviru MRS. Tudi če države ne določajo, kam natančno bo uradna razvojna pomoč usmerjena, pa s sprejemanjem različnih mednarodnih dokumentov, članstvom v mednarodnih organizacijah in (so)oblikovanjem razvojnega področja posredno vplivajo na odločitve multilateralnih institucij glede usmeritve tokov uradne razvojne pomoči. Že sama definicija uradne razvojne pomoči jasno določa, da so države tiste, ki se odločijo, ali bo razvojna pomoč namenjena neposredno DVR ali posredno, prek multilateralnih institucij. Izjemnega pomena je torej, da so uradno razvojno pomoč 20. stoletja financirale države (Lancaster, 2009), vključno z bilateralno in multilateralno razvojno pomočjo.

Sklenemo lahko, da je MRS v 20. stoletju pravzaprav izenačeno s konceptom uradne razvojne pomoči. Razvojno sodelovanje je temeljilo na hierarhičnih odnosih med razvitim Severom in manj razvitim Jugom, kjer je bila (uradna) razvojna pomoč sredstvo za pospeševanje gospodarske rasti v državah globalnega Juga. Konceptualni okvir MRS so zastavile države globalnega Severa v okviru odbora DAC OECD in posledično opredelile merila za ciljee razvojne pomoči in njeno učinkovitost.

MRS v 20. stoletju je temeljilo na pomoči iz uradnih virov financiranja, ki je bilo usmerjeno izključno v spodbujanje gospodarskega razvoja in blaginje držav globalnega Juga. Poleg tega

je obstajala splošno sprejeta predpostavka, da je bilo pri razvoju treba pomagati zgolj tistim državam, ki so bile na seznamu prejemnic uradne razvojne pomoči, kar je izhajalo prav iz razumevanja razvoja v smislu gospodarske rasti. Čeprav danes velja, da je razvoj celovit koncept, ki ga je treba spodbujati tudi v gospodarsko razvitih državah, je 20. stoletje postavilo temelje gospodarskemu razvoju.

Cilji razvojnega sodelovanja v 20. stoletju so bili predvsem politične, ekonomske in humanitarne narave. Pri tem pa ugotavljam, da je kljub altruizmu, ki je postal eno od vodil za dajanje uradne razvojne pomoči, še vedno prevladovalo zasledovanje političnih in ekonomskih ciljev držav Severa. Te so namreč določale, kako bodo sredstva uradne razvojne pomoči namenjena državam Juga (posredno ali neposredno) in katerim državam. MRS v 20. stoletju bi bilo torej smiselno konceptualizirati v smislu mednarodnega gospodarskega razvoja, kjer je bilo bolj malo sodelovanje in veliko pogojevanja. Mednarodni gospodarski razvoj pa je, zaradi neoklasične ekonomske politike, predstavljal ključno vodilo razvitih držav Severa, ki so s krepitevijo gospodarskega razvoja manj razvitih držav pravzaprav okrepile svojo pozicijo v mednarodnem (ekonomskem) sistemu. Razvojno sodelovanje je torej v celoti slonelo na instrumentu, ki je predstavljal pomoč za (ne)posredno pospeševanje gospodarske rasti v državah Juga in posledično krepitev svetovnega gospodarstva.

2.3.3 Teoretski vidiki razumevanja razvoja in razvojnega sodelovanja v 21. stoletju

Na temeljih razvojne strategije 20. stoletja, ki je temeljila na gospodarski rasti, se konec devetdesetih let 20. stoletja različni avtorji vse bolj pogosto ukvarjajo z rekonceptualizacijo razvoja. Nezadovoljstvo s programi strukturnih prilagajanj, ki niso zagotovili stabilnosti, rasti ali gospodarskega razvoja, je pokazalo potrebo po drugačnem razumevanju razvoja (Offer, 2000; McNeill, 2007). Poleg tega pa so se pojavili tudi pristopi in razprave, ki so poudarjali človeško blaginjo in omogočili konceptualne temelje novemu razumevanju razvoja izven okvirov gospodarske rasti (Sen, 1987).

Ključni premik v razumevanju razvoja in posledični rekonceptualizaciji MRS se je zgodil leta 1990, ko je Program Združenih narodov za razvoj (*United Nations Development Program – UNDP*) predstavil koncept človeškega razvoja.¹¹⁷ Človeški razvoj je bil definiran kot proces povečevanja izbire ljudi, ki so sicer lahko neskončne in se sčasoma spreminjajo. Vendar so na

¹¹⁷ Koncept človeškega razvoja se je pojavil v Poročilu o človekovem razvoju (*Human Development Report*) (UNDP, 1990).

vseh stopnjah razvoja ključne tri, in sicer možnost izbire, »da ljudje živijo dolgo in zdravo življenje, pridobivajo znanje in imajo dostop do virov, potrebnih za dostojen standard življenja« (UNDP, 1990, str. 10). Gospodarska rast in večanje blaginje države sta bili še vedno razumljeni kot pomemben del spodbujanja razvoja, vendar zgolj v smislu uresničevanja polnega potenciala posameznikov in ne kot cilj sam po sebi.¹¹⁸ Ključni element v razvoju ni več gospodarska rast, temveč človek in njegovo počutje (Sen, 1987; UNDP, 1990). Nova konceptualizacija razvoja je omogočila premagovanje omejitev prejšnjega koncepta razvoja, ki je temeljil na gospodarski rasti in zavračal prepričanje, da med gospodarsko rastjo in razvojem obstaja samodejna povezava, kjer so ljudje zgolj sredstvo za pospeševanje proizvodnje in blaginje države (UNDP, 1990, str. 11).¹¹⁹

Smiselno je izpostaviti razpravo o *odrasti*,¹²⁰ ki predstavlja kritiko (gospodarske) rasti in njeno odpravo kot glavni družbeni cilj (Kallis, Demaria in D'Alisa, 2015, str. 34). Odrast lahko razumemo kot razpravo, ki globalni Sever razume kot del razvojnega problema (Bendix, 2017) in izpostavlja, da za povečanje blaginje ljudi ni potrebna gospodarska rast (Bilancini in DiAlessandro, 2012). V svojem bistvu predstavlja kritiko rasti in kapitalizma, ki izpostavlja priložnost za repolitizacijo družbe (Murac in Döring, 2018). Kot izpostavljajo Kallis in drugi (2019, str. 36), pa cilj razprave o odrasti ni, da bi globalnemu Jugu vsiljevali koncept, ki izvira iz globalnega Severa, ampak predvsem v širitvi konceptualnega prostora, ki bi omogočil državam globalnega Juga, da same opredelijo kakovost življenja.¹²¹ Pri tem je seveda treba upoštevati zgodovinske, geopolitične in epistemološke posebnosti razvojnih razprav globalnega Severa in Juga. Nikakor namreč ne smemo odrasti razumeti zgolj z vidika razprave globalnega Severa v smislu, da je za razvoj Juga potrebna odrast držav globalnega Severa in

¹¹⁸ Kot ugotavlja UNDP v poročilu, je dohodek neprimeren za merjenje razvoja, saj podatki o povprečnem dohodku ne razkrivajo sestave premoženja ali njihovih upravičencev (UNDP, 1990, str. 9). Prav tako ljudje pogosto cenijo dosežke, ki se v višje merjenih dohodkih oz. podatkih o rasti niti ne prikažejo takoj, predvsem pa ni bilo nikakršne empirične povezave med rastjo dohodka in povečanjem izbire (izražene npr. v stopnji izobrazbe) (prav tam).

¹¹⁹ Glede na razpoložljivost in primernost podatkov med državami, je UNDP določil tri osnovne dimenzije razvoja, ki jih je združil v indeksu človekovega razvoja, ki predstavlja enega od ključnih kazalnikov razvoja družbe in blaginje. Vključuje dejavnik človekovega blagostanja, zdravja ter izobrazbe in dohodka (UNDP, 1990).

¹²⁰ Termin odrast (fr. *décroissance*) je prvič uporabil André Gorz leta 1972 (Kallis, Demaria in D'Alisa, 2019), razprava pa je ponovno oživela v devetdesetih letih 20. stoletja na temeljih idej ekološke ekonomije. Med drugim se ukvarja predvsem z iskanjem alternativnih odgovorov na ekološke, družbene in ekonomske izzive v družbi (Hočevar in Vodovnik, 2018; Kallis, Demaria in D'Alisa, 2019).

¹²¹ Poleg *ubuntuja* v Južni Afriki, in *ekonomije stalnosti* v Indiji, obstaja v Latinski Ameriki alternativa razprave odrasti v okviru *buen vivir* (Kallis in drugi, 2019, str. 36), ki na teoretskem in praktičnem nivoju po mnenju Hočevarja in Vodovnika (2018, str. 56) predstavlja korak »k procesom emancipacije in demokratizacije družbe ter kliče po politični rekompoziciji onkraj kapitalističnega imperativa rasti in akumulacije«. Pravzaprav gre v omenjenih primerih za reakcijo na neoliberalizem in predlaga spremembe imaginarija gospodarske rasti, ki je nastal na globalnem Severu (Ziai, 2017).

obratno z vidika razprav globalnega Juga, da je hitra rast držav globalnega Juga sprejemljiva, saj lahko zgolj tako ujamejo države globalnega Severa, ki bi se morale odmakniti od zasledovanja gospodarske rasti (Escobar, 2015). Odrast v tem kontekstu predstavlja politično vizijo družbene transformacije, ki odpira polje kulturnih, ekoloških in ekonomskih kritik kapitalizma, trga, rasti in razvoja (Demaria Schneider, Sekulova in Martinez-Alier, 2013; D'Alisa, Demaria in Kallis, 2015).

Podoben cilj alternativnega osmišljanja razvoja, ki se odmika od izključno ekonomskega razumevanja, pa lahko zasledimo tudi v porazvojnih teorijah,¹²² ki poudarjajo omejenost koncepta razvoja, oblikovanega v času hladne vojne. Poleg zavračanja preteklih razvojnih praks in teoretskih izhodišč izpostavljajo potrebo po alternativnem razumevanju razvoja. Razvoj namreč ni zgolj skupek projektov, katerih cilj je reševanje nabora problemov, ampak je razvoj ideologija oz. diskurz (Alvares, 1992; str. 90; Escobar, 1995; str. 5), ki zaobjema več kot zgolj razvojne politike in prakse (Marglin, 1990). Porazvojne teorije opozarjajo, da problem razvoja ni v neuspehih samih praks in politik, ki so prevladovale v času hladne vojne, temveč v razumevanju in ideji o razvoju (Rist, 1997). Zato samo sprememba razvojnih praks in politik ne zadostuje za reševanje težav, spremeniti je potrebno teoretski okvir, ki legitimira razvojne prakse (Marglin, 1990, str. 1). Porazvojne teorije zavračajo koncept razvoja, ki so ga oblikovale države Severa v 20. stoletju in posledično zavračajo tudi temeljne ideje ter besedišče, ki se je v tem obdobju oblikovalo. Problematizirajo in zavračajo idejo, da so izkušnje držav Severa tiste, ki bi jih morali nujno prenesti na preostali del sveta. Koncept razvoja so namreč prav te države oblikovale po svojem vzoru in določile, kaj so kriteriji za razvitost oz. nerazvitost, brez ozira na preostanek sveta. Če je razviti svet tisti, v katerem je revščina izkoreninjena, krivice in konfliktov pa ni, potem porazvojne teorije izpostavljajo, da razviti svet sploh ne obstaja, čeprav se nekateri deli sveta nenehno označujejo kot razviti (Marglin, 1990; Verhelst, 1990).

Zapletenost samega koncepta razvoja pa je ob prelomu tisočletja povzročila mnoštvo razlag, kaj je pravzaprav razvoj. Medtem ko Thomas (2000) izpostavlja, da je razvoj koncept, ki predstavlja strukturne spremembe v družbi, ki vključujejo dolgoročno preobrazbo družbe, Hickey in Mohan (2005) trdita, da je razvoj večdimenzionalen koncept, ki vključuje oceno napredka in se osredotoča na izboljšanje človekovega počutja. K temu Myrdal (1974) dodaja, da je razvoj napredek celotnega družbenega sistema, ki vključuje tako ekonomske in

¹²² Kljub temu da razprava o odrasti in porazvojne teorije ponujajo širok nabor kritik kapitalizma in razvoja, se porazvojne teorije veliko bolj osredotočajo na kritiko modernosti in razvoja, postkolonializem in dekolonizacijo, medtem ko je poudarek odrasti na trajnosti in ekološki ekonomiji (Escobar, 2015).

neekonomske dejavnike. Konceptualizacija razvoja pa bi morala poleg ekonomskih dejavnikov nujno vključevati tudi kulturne specifike, lokalni kontekst, širitev izobraževalnih, zdravstvenih ter državljskih pravic (Sen, 1999; Herath, 2009). Zaradi upoštevanja drugih dejavnikov, ki vplivajo na razvoj, je ta v 21. stoletju razumljen kot večdimenzionalen koncept, ki se ne osredotoča zgolj na gospodarsko učinkovitost, temveč poudarja tudi dobro počutje ljudi, ki vključuje socialna, gospodarska, politična ter okoljska vprašanja, upoštevajoč vidike in izkušnje zapostavljenih družbenih skupin (Fukuda-Parr, 2003).

2.3.4 Značilnosti mednarodnega razvojnega sodelovanja v 21. stoletju

Poleg novih-starih akterjev, ki so zagotovo spremenili področje razvojnega sodelovanja in so na svoj obstoj opozorili že v osemdesetih letih 20. stoletja, so pomembne mejnike glede konceptualizacije MRS predstavljali tudi sprejeti dokumenti na tem področju. Stari, neoliberalni diskurz paradigme washingtonskega konsenza je zamajal val t. i. novih akterjev, kar je posledično povzročilo tudi preskok iz unipolarne v multipolarno mednarodno skupnost. S tem pa se je tudi končalo obdobje enodimenzionalnega razumevanje razvoja in prešlo v večdimenzionalno, ki poleg gospodarske rasti vključuje številne druge okoljske, socialne in politične dejavnike. Nove gospodarske sile globalnega Juga so s svojimi aktivnostmi spremenile ravnotežje moči na področju razvojnega sodelovanja in mednarodne družbe in sistema, saj so z zahtevami za pravičnejšo porazdelitev glasov v mednarodnih institucijah in porazdelitvijo odgovornosti med državami na mednarodni ravni izzvale obstoječe strukture mednarodnega vladanja (Subramania, 2011; Spence, 2012). Sprememba v razumevanju razvoja se je zato začela odražati v vseh vidikih razvojnega sodelovanja, opozorila o zastareli razvojni strategiji pa so postajala vse glasnejše.

Rezultat ene od takšnih sprememb je zagotovo sodelovanje Jug – Jug, ki se mu podrobneje posvečam v nadaljevanju in je poskus pravičnejšega uravnoteženja porazdelitve politične in ekonomske moči v svetu (Mawdsley, 2012). V praksi sodelovanje Jug – Jug zavrača pretekle temelje preteklih razvojnih praks, ki so jih oblikovale države Severa. Evropocentrično razumevanje razvoja, ki je temeljilo na predpostavki, da je določena regija sveta homogena enota z enakimi značilnostmi, ne drži in države Juga z opozarjanjem na razlike med državami močno prispevajo k razumevanju, da je zaradi heterogenosti držav globalnega Juga potrebno spremeniti tradicionalne prakse, ki ne prinašajo zagotovljenega napredka. Razvojni problemi in zmogljivosti posameznih držav so namreč tako različne, da mora razvojna strategija delovati

bolj celovito in kompleksno kot v preteklosti (Alonso, 2014; 2018), upoštevajoč širok spekter dejavnikov, ki pomembno vplivajo na razvoj.

Zaradi tega so države globalnega Juga zahtevale bolj uravnotežene in predvsem horizontalne odnose med partnerji v razvojnem sodelovanju, s čimer so neposredno zavrnile klasični pristop k razvojnim strategijam. Večdimenzionalno razumevanje razvoja je namreč zahtevalo tudi širitev razvojnih politik in aktivnosti, s katerimi je razvoj mogoče zagotoviti. Zato države globalnega Juga izpostavljajo pomembnost izmenjave izkušenj, tehnične zmogljivosti in preseganje okvirov uradne razvojne pomoči kot edinega instrumenta za doseganje razvoja. Ta odmik od monopolne nadvlade OECD nad področjem razvoja in smernic MRS (Waltz in Ramachandran, 2011; Zimmerman in Smith, 2011; Chaturverdy in drugi, 2012; Muhr, 2016; Santander in Alonso, 2017), predstavlja nov zagon, ki t. i. novim razvojnim akterjem omogoča, da opozarjajo in naslavlajo pomanjkljivosti razvojnega diskurza 20. stoletja. Zato v 21. stoletju zasledimo odmik od klasične konceptualizacije MRS, ki je bilo izenačeno z uradno razvojno pomočjo. Mnoštvo novih akterjev je namreč močno vplivalo na razširitev koncepta, pri katerem je poleg uradne razvojne pomoči pomembna tudi izmenjava izkušenj, tehničnih zmogljivosti in široka uporaba različnih sredstev, ki pomagajo pri uresničevanju celovitega razvoja.

Čeprav so države globalnega Juga zagotovo med najglasnejšimi, ki so vplivali na spremembe MRS, pa niso edini akterji. Nove uradne donatorice v okviru odbora DAC (npr. nove članice Evropske unije in OECD) ter druge donatorice, ki niso članice DAC, a kljub temu odboru redno poročajo (npr. arabske države) in upoštevajo regulacije in usmeritve OECD (Alonso, 2018), so s svojimi aktivnostmi opozorile, da je koncept MRS nesmiselno omejevati zgolj na uradno razvojno pomoč in njene cilje. Veljavo so pridobili tudi akterji zasebnega sektorja, ki so bili v prejšnjem stoletju zgolj posredno vključeni v financiranje razvojnih projektov in so neposredno sodelovali le pri zagotavljanju blaga in storitev za razvojne naložbe. Čeprav so bili nekdanje zgolj izvajalci uradne razvojne pomoči in niso aktivno sodelovali pri oblikovanju področja MRS, so v 21. stoletju postali pomemben akter. S poudarjanjem prednostnih nalog, drugačno organizacijsko kulturo in novim načinom delovanja so na področje razvoja vnesli spremembe. Kot ugotavlja Alonso (2018), so na primer podjetja neposredno podpirala razvojne pobude z različnimi pobudami (programi družbene odgovornosti podjetij, naložbami v blago in storitve, prilagojenimi potrebam revnih in druge aktivnosti izboljšanja družbe in okolja ipd.). Zato njihovih aktivnosti v 21. stoletju preprosto ne moremo več zanemarjati. Kljub temu da je v letu 2017 zgolj 26 največjih zasebnih fundacij poročalo o podatkih o dodeljevanju nepovratnih

sredstev in naložb v zvezi z razvojnimi programi po enakih statističnih standardih, kot veljajo za uradno razvojno pomoč (OECD, 2018a; 2018d),¹²³ to ne pomeni, da (novi) akterji iz zasebnega sektorja niso pomembno vplivali na spremembe MRS v 21. stoletju. Bolj kot poročanje so pomembne aktivnosti in spodbujanje razvojnih programov, ki se ne osredotočajo zgolj na spodbujanje gospodarske rasti.

Poleg vseh naštetih se je pojavilo tudi množstvo multilateralnih akterjev, in sicer regionalnih razvojnih bank, ki so jih ustanovile države globalnega Juga. Obstoječim tovrstnim institucijam, Latinskoameriški razvojni banki (*Latin American Development Bank*), Islamski razvojni banki (*Islamic Development Bank*) idr., so se pridružile tudi Azijska infrastrukturnorazvojna banka (*Asian Infrastructure Development Bank*), Nova razvojna banka (*New Development Bank*) idr., kar kaže na novo ravnovesje moči v mednarodni skupnosti in splošno nezadovoljstvo nad tradicionalnimi (severnimi) razvojnimi bankami in njihovo učinkovitostjo (Bhattacharya in Kharas, 2016; Prizzon in drugi, 2017).

Vsi novi akterji torej s svojimi aktivnostmi in delovanjem izzivajo prevladujočo pozicijo in delovanje tradicionalnih donatorjev na področju MRS, prav tako pa uporaba njihovih instrumentov za izvajanje MRS, kot že omenjeno, pogosto presega uporabo instrumenta uradne razvojne pomoči (Alonso, 2018). Kot ugotavlja Benko (2000) je heterogenost akterjev in procesov vse prej kot slabost, saj omogoča različnim akterjem njim lasten razvoj, ne glede na morda že vnaprej predpisane »recepte«, ki so jih izkusili drugi akterji. Čeprav nekateri zagovorniki tradicionalne konceptualizacije MRS iz 20. stoletja nove razvojne akterje razumejo kot potencialne konkurente oz. alternativo tradicionalnim donatorjem, pa drugi poudarjajo, da so novi akterji sprožili val sprememb in proces evolucije, kar je povzročilo paradigmatško spremembo v mednarodnem razvojnem diskurzu ter načinih sodelovanja (Walz in Ramachandran, 2011; Chin in Quadir, 2012; de Renzio in Seifert, 2014).¹²⁴

Vendar rekonceptualizacija MRS ni zgolj posledica novih akterjev in razširitve razvojnih aktivnosti, temveč tudi novega normativnega okvira, ki se je vzpostavil v 21. stoletju. Pritiski

¹²³ Kot izpostavlja poročilo OECD za leto 2017, so glede na poročanja fundacij zasebni filantropski finančni tokovi znašali 6,1 milijarde ameriških dolarjev, medtem ko je bruto izplačilo uradne razvojne pomoči znašalo 178,4 milijarde ameriških dolarjev (OECD, 2018a; 2018d; 2019a). Kot ugotavlja OECD (2018a; 2018d; 2019a), 74 % vključenih fundacij zagotavlja finančne informacije o letnih proračunih, vendar jih zgolj 33 % razkrije tudi merjenje uspešnosti ocen razvojnih programov.

¹²⁴ Kot ugotavljajo Fejerskov, Lundsgaarde in Cold-Ravnkilde (2016), so nekatere države donatorice (Danska, Norveška, Avstralija, Kanada itd.) posledično prilagodile svoje institucionalne ureditve tako, da odražajo politične spremembe notranjega in mednarodnega okolja, z združevanjem razvoja, trgovine in zunanjih zadev.

različnih akterjev, predvsem držav globalnega Juga, da so razvojne strategije 20. stoletja preživete, se odraža v številnih razvojnih dokumentih, ki določajo nove usmeritve na področju MRS. Vse od Milenijske deklaracije (2000),¹²⁵ ki je določila razvojne cilje tisočletja, Rimske deklaracije o usklajevanju iz leta 2003 (2003),¹²⁶ Pariške deklaracije o učinkovitosti pomoči iz leta 2005 (OECD, 2005),¹²⁷ Programa za delovanje iz Akre iz leta 2008 (OECD, 2005/2008), Partnerskega sporazuma iz Busana leta 2011 (Fourth High-Level Forum, 2011), pa do Agende za trajnostni razvoj do leta 2030 (2015),¹²⁸ je področje MRS z novimi normativnimi okviri doživelo številne spremembe. Razvojna agenda se je ob prelomu tisočletja razširila in izpostavila nova področja, ki jih uradna razvojna pomoč v preteklosti ni ustrezno naslavljala (Alonso, 2018). Čeprav smo bili od dekolonizacije pa vse do danes priča številnim spremembam v mednarodni skupnosti, je razvoj v 21. stoletju dobil širši normativni okvir, ki je presegal postulate washingtonskega konsenza. Pokazala pa se je tudi potreba po učinkovitejšem MRS, saj zaradi spodbujanja trajnostnega razvoja zgolj količinsko povečanje razvojne pomoči ni več zadostovalo. Poleg gospodarske rasti je namreč treba nasloviti tudi druga vprašanja, ki jih razvojna pomoč ni, na primer okoljska, družbena in politična, upoštevajoč načela dobrega vladovanja (angl. *good governance*).¹²⁹

Deklaracije, ki so jih države sprejele na štirih visokih forumih (v Rimu, Parizu, Akri in Busanu), so večji del pozornost usmerile k učinkovitosti razvojne pomoči. Medtem ko je bila Rimska deklaracija o usklajevanju¹³⁰ namenjena zgolj donatoricam DAC, da bi te bolje uskladile svoje

¹²⁵ Milenijska deklaracija – *Millenium Declaration*, sprejeta in razglašena z resolucijo Generalne skupščine Združenih narodov št. A/RES/55/2, 18. septembra 2000.

¹²⁶ Rimska deklaracija o usklajevanju – *Rome Declaration on Harmonization*, sprejeta na Visokem forumu o usklajevanju v Rimu, 25. februarja 2003.

¹²⁷ Pariška deklaracija o učinkovitosti pomoči – *The Paris Declaration on Aid Effectiveness*, sprejeta na Visokem forumu o usklajevanju in prilagajanju za učinkovitost pomči v Parizu, 2. marca 2005.

¹²⁸ Sprejeta in razglašena z resolucijo Generalne skupščine Združenih narodov št. 70/1, 25. septembra 2015.

¹²⁹ Gre za odgovorno vodenje javnih zadev in upravljanje z javnimi viri, ki je participativno, soglasno, odgovorno, pregledno, odzivno, učinkovito in uspešno, pravično, vključujoče in sledi načelom pravne države (UNESCAP, 2009). Koncept dobrega vladovanja se je v povezavi z MRS prvič pojavil v poznih osemdesetih letih 20. stoletja, ko je Svetovna banka ob koncu tretjega desetletja (1981–1990) razvoja izpostavila, da je razlog za nerazvitost številnih držav v Podzaharski Afriki, kljub obsežni razvojni pomoči, potrebno iskati v neučinkoviti vladi (World Bank, 1989). Dobro vladovanje je bilo razumljeno kot merilo za učinkovito oblikovanje finančnih in ekonomskih politik in sposobnost za njihovo implementacijo (prav tam). Hkrati pa dobro vladovanje v okviru MRS predstavlja na nek način tudi simbolno vizijo demokracije držav donatoric, uveljavljanje človekovih pravic v državah prejemnicah in usmerjanju državnih organov držav prejemnic v boj proti revščini (Moore in Robinson, 1994). Zato je potrebno v okviru dobrega vladovanja izpostaviti, da ne bi smelo biti vsiljeno s strani držav globalnega Severa, ampak se bi moralo razviti znotraj držav globalnega Juga, upoštevajoč nacionalne ideale in strukture (Khan, 2017).

¹³⁰ V Rimski deklaraciji je določeno, da naj države donatorice uradno razvojno pomoč oblikujejo na osnovi prioriteta in časovnega okvira določenega s strani držav prejemnic, prav tako se naj donatorice osredotočajo na sodelovanje in poskušajo spodbujati dobre prakse in krepijo vodenje, da bodo lahko države prejemnice same prevzele odločanje pri usmerjanju razvojne pomoči (OECD, 2003).

ukrepe na področju razvojnega sodelovanja (OECD, 2003), vse nadaljnje deklaracije odražajo dejstvo, da zgolj uradna razvojna pomoč ni dovolj za spodbujanje razvoja (Janus, Klingebiel in Paulo, 2015, str. 157). Vendar je Rimska deklaracija (2003) pomembno prispevala tudi h konceptualizaciji MRS, saj izpostavlja tudi sodelovanje, spodbujanje dobrih praks ter oblikovanje razvojnih prioritet glede na potrebe držav prejemnic. Dihotomija donatorica – prejemnica ostaja, a je predvsem zaradi poudarjanja sodelovanja možno opaziti nagibanje k bolj horizontalnemu odnosu razvojnih akterjev.

Po drugi strani je bil glavni cilj Pariške deklaracije o učinkovitosti pomoči (2005) doseganje boljših rezultatov s sredstvi uradne razvojne pomoči. Gre pravzaprav za neke vrste akcijski načrt za izboljšanje kakovosti razvojne pomoči in njenih neposrednih učinkov na razvoj v državah Juga. Kot pet osnovnih načel za učinkovitejšo razvojno pomoč identificira lastništvo, prilagoditve, uskladitve, merjenje doseženih rezultatov in vzajemno odgovornost (OECD 2005/2008, str. 3–8).¹³¹ Izjemnega pomena je, da gre za skupen dokument držav globalnega Severa in Juga ter sodelujočih institucij. Pariško deklaracijo je na začetku sprejelo 91 držav in 26 mednarodnih organizacij, končno število pa se je kasneje povečalo na kar 127 držav in 28 mednarodnih organizacij (Bissio, 2013, str. 234). Gre za nadgradnjo Rimske deklaracije o usklajevanju in načel z okrogle mize v Marakešu, o upravljanju razvojnih politik za doseganje učinkovitih razvojnih rezultatov (OECD, 2005/2008, str. 1). Zanimivo je, da se pojavita sintagmi *države donatorice* in *države partnerke*, kar ponovno nakazuje na spremembo iz hierarhično vertikalnega v horizontalni, enakovrednejši odnos med razvitimi državami in DVR.

Leta 2008 je Program za delovanje iz Akre potrdil zavezanost k Pariški deklaraciji in pozval k sodelovanju med različnimi akterji s področja razvoja. Osrednja pozornost konference v Akri je bila namenjena hitrejšemu izvajanju ciljev Pariške deklaracije. Izpostavilo se je lastništvo, vključevalno partnerstvo (vseh akterjev na področju MRS in zasebnega sektorja), doseganje rezultatov in pomembnost razvojne zmogljivosti (OECD, 2005/2008, str. 15–21). Pomembnost Programa za delovanje iz Akre v luči rekonceptualizacije MRS je zagotovo spodbujanje vključevalnega partnerstva, kjer je poudarek na prenosu znanja in sodelovanju na bilateralni in multilateralni ravni, z vključevanjem zasebnega sektorja (OECD, 2005/2008, str. 17).

¹³¹ Pariška deklaracija o učinkovitosti pomoči izpostavlja, da države prejemnice same določajo svoje strategije za zmanjševanje revščine (lastništvo), države donatorke pa svoje aktivnosti uskladijo s cilji držav prejemnic in jih uskladijo, da se aktivnosti ne podvajajo (prilagoditve in uskladitve). Donatorice in prejemnice so odgovorne za razvojne rezultate (medsebojna odgovornost), ki se jih lahko izmeri (OECD, 2005/2008).

Izjemnega pomena je torej poudarek, da se kot pomembne akterje na področju MRS prepozna tudi akterje zasebnega sektorja, kar je bilo v 20. stoletju skoraj nepredstavljivo.

Dodaten korak k dejanski spremembi v razumevanju MRS pa je bil narejen na Četrtem visokem forumu o učinkovitosti pomoči v Busanu leta 2011.¹³² Sprejet je bil Partnerski sporazum iz Busana (2011), kjer so sodelovale tudi nevladne organizacije in države nečlanice OECD (OECD, 2015). Ob priznavanju načel (in ciljev) iz Pariške deklaracije Partnerski sporazum iz Busana izpostavlja predvsem transparentnost in opredeljuje prožne in prilagodljive mehanizme za ranljive države in države, ki so partnerice v okviru sodelovanja Jug – Jug (Fourth High-Level Forum, 2011). Z vidika konceptualizacije MRS je ključnega pomena premik od razprave o učinkovitosti pomoči (angl. *aid effectiveness*), ki je vztrajala vse od Rimske deklaracije, k razpravi o razvojni učinkovitosti (angl. *development effectiveness*). Izvirna angleška izraza ponazarjata korak k spremembam v konceptualizaciji MRS, saj je razvojno sodelovanje razumljeno širše od razvojne pomoči (pomoč – razvoj). Ta sprememba v diskurzu razvojno sodelovanje postavlja v širši kontekst in ga povezuje z drugimi pomembnimi elementi razvoja, in sicer socialnim, okoljskim, tržnim, gospodarskim ter političnim (OECD, 2012), ki skupaj pomembno prispevajo k celovitemu razvoju držav.¹³³ Prav tako pa je nujno poudariti tudi uporabo pojma partnerstvo oz. partnerske države, beseda *prejemnice* se namreč v celotnem dokumentu pojavi zgolj enkrat, kar pomeni, da se je sprememba, ki se je začela s Pariško deklaracijo, nekaj let kasneje dodobra zasidrala v razvojni diskurz.

A če so se dokumenti štirih visokih forumov primarno ukvarjali z učinkovitostjo razvojne pomoči, sta Milenijska deklaracija (2000) in Agenda za trajnostni razvoj do leta 2030 (2015) osredotočeni predvsem na vsebinski vidik področja oblikovanja MRS in doseganja razvoja v manj razvitih državah. Razvojni cilji tisočletja so bili razviti kot impliciten odgovor na kritike posameznikov in organizacij, ki so se pojavile že v devetdesetih letih 21. stoletja, da so koristi globalizacije izredno neenakomerno porazdeljene, stroške politike, ki krepi lastne ekonomske koristi, pa nosijo prav vsi akterji v mednarodni skupnosti (Carant, 2017). Po drugi strani pa cilji trajnostnega razvoja predstavljajo nekakšno posodobitev in preureditev (neizpolnjenih) razvojnih ciljev tisočletja. Predstavljajo odraz spremembe konceptualizacije MRS vsaj na normativni ravni, saj širijo razvojno področje od tradicionalnega modela Sever – Jug in

¹³² Kljub jasnemu cilju Pariške deklaracije je bil do leta 2011 dosežen zgolj eden od trinajstih indikatorjev, ki so bili določeni v Pariški deklaraciji za izboljšanje učinkovitosti razvojne pomoči. Zanimivo je, da so največ napora pri spremembah glede učinkovitosti razvojne pomoči pokazale predvsem države globalnega Juga, medtem ko so članice odbora DAC v tem oziru precej razočarale (OECD, 2012; 2015).

¹³³

izpostavljajo pomembnost sodelovanja Jug – Jug ter triangularnega sodelovanja. Izpostavim lahko tudi pomembno spremembo, ki se je zgodila v obdobju petnajstih let in zgolj potrjuje spremembe konceptualizacije MRS, tj. dejstvo, da so razvojni cilji tisočletja veljali zgolj za države globalnega Juga, cilji trajnostnega razvoja pa veljajo za vse države članice OZN in so bistveno bolj obsežni in ambiciozni od razvojnih ciljev tisočletja.

Milenijska deklaracija (2000) je sicer poudarjala globalno partnerstvo za zmanjšanje ekstremne revščine in določila globalno strategijo s kvantitativno merljivimi indikatorji za uspešnost izpolnjevanja zastavljenih osmih ciljev, a dihotomija med razvitimi državami in DVR oz. donatoricami in prejemnicami je ostajala.¹³⁴ Cilji trajnostnega razvoja, določeni v Agendi za trajnostni razvoj do leta 2030, pa te dihotomije, ki je prevladovala več kot šestdeset let in v celoti zaznamovala področje MRS, ne zajemajo več, saj so namenjeni prav vsem državam sveta. Slednji tudi izpostavljajo MRS, ki vključuje uradno razvojno pomoč in druge oblike sodelovanja, ki bodo pripomogle k izboljšanju razvoja. Dolgotrajni proces spremembe diskurza iz enačenja MRS z razvojno pomočjo do veliko širšega koncepta je torej trajal skoraj šestdeset let in je bil kodificiran z Agendo za trajnostni razvoj do leta 2030.

Spremljanje zgodovinskega razvoja razvojnega diskurza in prepoznavanje akterjev ter družbenega, gospodarskega in političnega ozračja, ki je spodbudilo njegov razvoj, s poudarkom na izzivih in reakcijah na prevladujoče diskurze nam lahko torej močno pomaga pri temeljiti in nepristranski konceptualizaciji določenega koncepta (Carant, 2017, str. 17). In prav s pomočjo zgodovinske analize razvoja MRS ugotavljam, da je MRS v 21. stoletju vse prej kot zgolj koncept uradne razvojne pomoči in bi bila tovrstna konceptualizacija izjemno pristranska in necelovita. Države globalnega Juga so namreč postale vse manj odvisne od uradne razvojne pomoči, zmožnost držav donatoric, da oblikujejo različne politike skozi uradno razvojno pomoč pa se je zmanjšala (Klingebiel, 2014), kar je vodilo do rekontekstualizacije in rekonceptualizacije MRS. Spremembe, ki sta jih deloma povzročila gospodarska rast in razvoj v različnih državah Juga, hkrati pa globalizacija in različni družbeno-politični premiki na področju razvoja, predstavljajo pomemben pritisk na tradicionalno konceptualizacijo MRS, ki je izenačena s konceptom razvojne pomoči, in predvsem izziv za OECD in države članice DAC, da premislijo svoje prakse in opredelitve (Mthembu, 2018, str. 4).

¹³⁴ Dihotomija, ki se je ustvarila v okviru odnosov Sever – Jug, se je ohranila, zato tudi uporaba izraza DVR.

MRS, kot ga razumem v doktorski disertaciji, so torej tiste javne in zasebne mednarodne aktivnosti ter intervencije, ki so usmerjene izključno k podpori nacionalnih in mednarodnih razvojnih prednostnih nalog, združenih v skupno dogovorjene cilje (npr. razvojne cilje tisočletja, cilje trajnostnega razvoja) (Alonso in Glennie, 2015, str. 1).¹³⁵ Gre torej za aktivnosti in ukrepe, ki jih trg ne bi spodbujal in katerih cilj je zagotavljanje možnosti za napredek, temelječ na sodelovanju in krepitvi razvoja (držav globalnega Juga), medtem ko v ta okvir ne spadajo aktivnosti, kot je na primer vojaška pomoč ali dobava luksuznih dobrin za višji socialni sloj (Klingeziel, 2014; Alonso in Glennie, 2015). Med drugim je izjemnega pomena, da aktivnosti MRS ne prinašajo dobička oz. prinašajo dosti manjši dobiček, kot bi ga omogočil trg, saj gre s tovrstnimi aktivnostmi za popraviljanje tržnih nepopolnosti in pravil, ki ovirajo oz. spodkopavajo uresničevanje razvojnih ciljev (Alonso in Glennie, 2015). Pravzaprav pa so aktivnosti MRS takšne narave, da pozitivno diskriminirajo države globalnega Juga, s ciljem izboljšanja ekonomskega razvoja in življenjskih pogojev ter temeljijo na odnosih sodelovanja in enakosti med partnerji (Alonso in Glennie, 2015).

Aktivnosti MRS morajo podpirati in dopolnjevati prizadevanja držav globalnega Juga pri uresničevanju temeljnih človekovih pravic; spodbujati zблиževanje držav globalnega Juga in spodbujanje delitve medsebojnih praks in izkušenj ter podpirati aktivno sodelovanje za zagotavljanje mednarodnih javnih dobrin (Severino in Ray, 2009; Ocampo, 2015). Poznamo tri vrste aktivnosti MRS, in sicer 1) finančne (uradna razvojna pomoč, drugi finančni transferji) in stvarne transferje (hrana, obleke, humanitarni paketi), 2) krepitev zmogljivosti (angl. *capacity building*), ki vključujejo izobraževanja, delavnice in treninge, prenos tehnologij ter izmenjavo izkušenj in 3) spremembe politik v luči razvojne agende, izogibanje konfliktom, oblikovanje ter uveljavitev boljših pravil za mednarodno vladanje v smeri pravičnejše porazdelitve razvojnih priložnosti med državami in ljudmi ter učinkovitejše zagotavljanje mednarodnih dobrin (Alonso in Glennie, 2015, str. 3). Pomembno je torej razlikovati med MRS in uradno razvojno pomočjo, ki je v zadnjih petnajstih letih predvsem instrument za izvajanje MRS in ne njen sinonim. Čeprav še vedno predstavlja pomemben vidik finančnih tokov v države globalnega Juga, pa se je ta v zadnjem desetletju močno spremenil, predvsem zaradi pojava novih akterjev iz zasebnega sektorja in novih donatoric (Alonso, 2018).

¹³⁵ MRS torej predstavlja »delovanje izvajalcev ali izvajalk [MRS] na vseh področjih, ki prispevajo k odpravi revščine, zmanjševanju neenakosti in pospeševanju trajnostnega razvoja v partnerskih državah, ter vključuje uradno razvojno pomoč, skupaj z ozaveščanjem javnosti, druge uradne tokove in zasebne tokove, ki jih ti spodbudijo« (Zakon o mednarodnem razvojnem sodelovanju in humanitarni pomoči Republike Slovenije – ZMHRSP, sprejet v Državnem zboru Republike Slovenije 17. aprila 2018, v veljavi od 11. maja, 3. člen).

Medtem ko MRS predstavlja široko področje javnih in zasebnih mednarodnih aktivnosti in intervencij, namenjenih podpori nacionalnih in mednarodnih razvojnih prednostnih nalog, je ODA instrument za prenos finančnih sredstev iz razvitih držav v DVR pod ugodnimi pogoji (Alonso in Glennie, 2015). Uradna razvojna pomoč na bilateralni ali multilateralni ravni predstavlja javno financiranje, ki je usmerjeno izključno k spodbujanju gospodarskega razvoja in blaginje DVR (Alonso, 2018). Nasprotno MRS predstavlja širši koncept, ki predstavlja celovito, kompleksno in raznoliko politiko, ki zasleduje skupno dogovorjene cilje (npr. razvojni cilji tisočletja, cilji trajnostnega razvoja), s katerimi želi spodbujati trajnostni razvoj v vseh državah in zagotoviti porazdelitev svetovnega dohodka (Alonso, 2016, str. 115–117).¹³⁶ Poleg ODA v okvir MRS štejemo na primer tudi skupno uradno podporo trajnostnemu razvoju,¹³⁷ triangularno sodelovanje,¹³⁸ pomoč za trgovino,¹³⁹ sodelovanje privatnih akterjev v infrastrukturnih projektih itd. (Alonso in Glennie, 2015, Alonso, 2018; Horner, 2020).¹⁴⁰

MRS je torej zelo širok koncept, ki zajema številne aktivnosti, instrumente in akterje, ki v okviru razvojnega sodelovanja delujejo (tabela 2.2). Nasprotno pa je MRS ožji koncept kot na primer financiranje za razvoj (angl. *financing for development*), ki vključuje tudi privatne transakcije, ki prinašajo dobiček (npr. tuje neposredne naložbe) (Alonso, 2016, str. 130) in

¹³⁶ Cilj MRS v okviru enakomerne porazdelitve svetovnega dohodka je veliko bolj pomemben v primeru revnejših držav, v katerih prenos finančnih sredstev predstavlja znaten delež socialnih stroškov najbolj ogroženih posameznikov. Medtem ko spodbujanje trajnostnega razvoja zadeva vse države, tudi tiste z višjo stopnjo razvoja, kjer finančna pomoč predstavlja razmeroma majhen vir financiranja razvoja (Alonso, 2015, str. 116).

¹³⁷ Instrument uradne podpore trajnostnemu razvoju (angl. *Total Official Support for Sustainable Development – TOSSD*) vključuje vse uradno podprte vire finančnih tokov, ki spodbujajo trajnostni razvoj v DVR. Pravzaprav predstavlja instrumente ter aktivnosti ODA in nekoncesijske in druge dolžniške instrumente, lastniške naložbe ter finančne naložbe, ki so bile z uradnimi intervencijami sproščene iz zasebnega sektorja (Alonso in Glennie, 2015, Alonso, 2016).

¹³⁸ Pri triangularnem sodelovanju sodelujejo vsaj trije akterji, ni pa omejeno izključno na povezavo med dvema partnericama v sodelovanju Jug – Jug in članico odbora DAC, kot se pogosto domneva. Pravzaprav gre za sodelovanje, kjer država partnerka upravičenka (angl. *beneficiary partner*) zahteva podporo za reševanje specifičnega razvojnega izziva, ključna partnerka (angl. *pivotal partner*) ima dokazane izkušnje pri reševanju tega vprašanja in lahko deli svoje vire, strokovno znanje ter tretja partnerica (angl. *facilitating partner*), ki partnerje v sodelovanju poveže in jih podpira finančno ter tehnično (OECD, 2019d).

¹³⁹ Iniciativa pomoči za trgovino (angl. *aid for trade*) je nastala na pobudo Svetovne trgovinske organizacije (*World Trade Organization – WTO*) leta 2005 in pomaga DVR pri izgradnji trgovinskih zmogljivosti in infrastrukture, ki jih potrebujejo za odpiranje svoje trgovine (WTO, 2020). Podobna iniciativa je nastala tudi v okviru Evropske unije, in sicer leta 2007, za spodbujanje vloge trgovine v zasledovanju ciljev trajnostnega razvoja v DVR (Evropska komisija, 2019).

¹⁴⁰ Sem štejemo številne aktivnosti in instrumente, med drugim tudi obliko projektnega financiranja za zagotavljanje infrastrukturnih storitev, ki ga poznamo v okviru instrumenta *Build-Operate-Transfer* (BOT). Gre za projektno sodelovanje, pri katerem zasebni akter prejme koncesijo iz javnega ali zasebnega sektorja za financiranje, načrtovanje, gradnjo, lastništvo in upravljanje objekta, ki je naveden v koncesijski pogodbi. Preprosto gre za načelo »zgraditi-upravljati-prenesti« (Savvides, 2016).

mednarodnega sodelovanja, ki vključuje tudi sodelovanje na področju varnosti, boja proti terorizmu, človekovim pravicam itd. (prav tam).

Tabela 2.1: Konceptualizacija MRS

MEDNARODNO RAZVOJNO SODELOVANJE						
ODA	TRIANGULARNO SODELOVANJE	TOSSD	POMOČ ZA TRGOVINO	NOVE OBLIKE FINANCIRANJA	SODELOVANJE PRIVATNIH AKTERJEV V INFRASTRUKTURNIH PROJEKTIH	DRUGE OBLIKE

MRS torej predstavlja sredstvo držav, ki s pomočjo različnih instrumentov in aktivnosti, ki jih ta zaobjema, dosegajo svoje politične, ekonomske in druge zunanjepolitične cilje (Bučar in Udovič, 2007). Predstavlja sredstvo, ki se je počasi razvilo iz tuje pomoči v izjemno močno orodje, s katerim države lahko prispevajo k skupnemu trajnostnemu razvoju in hkrati krepijo tudi svoje lastne interese.

A primarni cilj se vse od nastanka MRS ni tako korenito spremenil, saj je tudi danes izboljšanje življenjskih pogojev revnejših držav ključnega pomena (Heiner, Klingebiel in Paulo, 2014). Različni akterji v 21. stoletju poskušajo z MRS poleg omenjenega zagotoviti tudi minimalne družbene standarde, zmanjšati mednarodno neenakost in zagotoviti javne dobrine na mednarodni ravni (Alonso, 2018).¹⁴¹ Konceptualizacija MRS, kot jo razumem v doktorski disertaciji, vsekakor v večji meri vključuje bistvo in pomen razvoja, kot je definiran v Deklaraciji o pravici do razvoja (1986, preambula)¹⁴², kjer je ta opredeljen kot »celovit gospodarski, socialni, kulturni in politični proces, katerega cilj je nenehno izboljšanje blaginje celotnega prebivalstva in vseh posameznikov na podlagi njihovega aktivnega, prostovoljnega in smiselnega sodelovanja pri razvoju in pravični porazdelitvi koristi, ki iz tega izhajajo«. Akterji MRS so torej odgovorni za zagotavljanje pravice do razvoja posameznikom, tako da v okviru mednarodne skupnosti sodelujejo in drugim, slabše razvitim državam omogočijo izpolnjevanje te obveznosti, ki jo določa Deklaracija o pravici do razvoja (Sengupta, 2013, str. 72). Z zmanjšanjem revščine in vključevanjem ekonomskih, družbenih in političnih sprememb

¹⁴¹ Mednarodne javne dobrine so ključne za doseganje razvojnih rezultatov. Ker pa te temeljijo na soodvisnosti držav, je treba okrepiti njihovo sodelovanje. Gre na primer za raziskave in razvoj, infrastrukturo za mednarodno povezljivost, vlaganje v kmetijstvo itd. (Alonso, 2018, str. 11). Zagotavljanje mednarodnih javnih dobrin zahteva sistemsko soodvisnost med različnimi akterji, zato je sodelovanje eden od pogojev za uspešno uresničevanje razvojnih ciljev (Alonso, 2018, str. 26)

¹⁴² Deklaracija o pravici do razvoja – *Declaration on the Right to Development*, sprejeta in razglašena z Resolucijo Generalne skupščine Združenih narodov št. 41/128, 4. decembra 1986.

lahko države izboljšajo svoj napredek v mednarodni skupnosti, kar pa je nemogoče brez okvira sodelovanja, ki ga omogoča MRS.

Iz povedanega sledi, da je MRS v 21. stoletju doživelo korenite spremembe. Zaradi sprememb v razumevanju koncepta razvoja, novih državnih in nedržavnih akterjev, aktivnosti ter normativnega okvira je MRS razumljeno kot sredstvo za zagotavljanje celovitega gospodarskega, družbenega, kulturnega, političnega in okoljskega razvoja. Razvojno sodelovanje ni več osredotočeno zgolj na gospodarski razvoj, temveč zaobjema aktivnosti, ki krepijo napredek tudi na družbenem, okoljskem in političnem področju. Poudarja se vključevalno partnerstvo vseh akterjev na področju MRS in zasebnega sektorja, ki spodbuja prenos znanja ter horizontalnega sodelovanja na bilateralni in multilateralni ravni. MRS je torej koncept, s katerim akterji prevzemajo odgovornost za zagotavljanje pravice do razvoja posameznika. Zato morajo v okviru medsebojnega sodelovanja stremeti k zmanjševanju revščine ter vključevanju ekonomskih, družbenih in političnih sprememb, ki celovito pripomorejo k uresničevanju razvojnih postulatov.

Aktivnosti držav globalnega Juga in njihovo povezovanje zagotovo je ključni vidik sprememb, ki so pripomogle k rekonceptualizaciji MRS. Z načeli in aktivnostmi, ki so zavračale tradicionalno evropocentrično razumevanje razvoja, pa so države globalnega Juga opozorile na ključne pomanjkljivosti razvojnih strategij in politik držav globalnega Severa, ki niso delovale. Razlike v razvojnih problemih, s katerimi so se soočale države globalnega Juga, so namreč zahtevale tudi primerne politike, ki upoštevajo heterogenost dejavnikov, ki vplivajo na razvoj neke države. Zato v nadaljevanju podrobneje analiziram sodelovanje Jug – Jug, ki predstavlja odmik od klasičnega razvojnega diskurza in je močno vplivalo na novo obdobje razvojnega sodelovanja, na katerega se osredotočam v doktorski disertaciji.

2.4 Sodelovanje Jug – Jug

Sodelovanje Jug – Jug ima kljub prepogosto zmotnemu razumevanju zelo dolgo zgodovino. Vzpostavilo se je v petdesetih letih prejšnjega stoletja, kot odgovor na (še vedno) severno razumevanje delitve sveta na gospodarsko razviti Sever in nerazviti Jug, in predstavlja

normativno komplementarno obliko sodelovanju Sever – Jug.¹⁴³ Po drugi svetovni vojni, ko je bil svet v ekonomskem smislu razdeljen na Sever in Jug, so bili zaradi strukturnih pozicij v mednarodnem sistemu interesi Juga pogosto preslišani. A postopno so se države Juga organizirale v različnih regionalnih in mednarodnih organizacijah (Gibanje neuvrščeni, Skupina 77, BRICS) in se pričele pogajati z državami Severa, z uporabo svoje skupne moči (Sá e Silva, 2009).

Po drugi svetovni vojni so se gospodarske neenakosti in razkorak med industrializiranimi državami Severa ter državami Juga postopno povečevale. Mednarodne institucije političnoekonomskega sistema (Svetovna banka in IMF) pa so bile vodene s strani držav Severa, ki so prek teh institucij manipulirale z gospodarstvi in politikami držav Juga. Te so kaj kmalu spoznale, da je obstoječi mednarodni gospodarski sistem pravzaprav ključni razlog za njihovo nerazvitost in da načela enake obravnave v mednarodnem sistemu za njih ne veljajo. Tako so se postopoma med seboj povezale in želele ustvariti novi mednarodni ekonomski red, ki bi reformiral obstoječega, to zahtevo pa so formalno razglasile v Beogradu leta 1962, kjer so države Juga izpostavile, da je treba za pospeševanja mednarodne pravičnosti dobičke znanstvene in tehnološke revolucije uporabiti na vseh področjih gospodarskega razvoja (Shameer, 2015).

A temelj sodelovanja je bil postavljen že leta 1955 na konferenci v Bandungu,¹⁴⁴ ki je združila 29 držav Azije in Afrike, da bi spodbudile gospodarsko in kulturno sodelovanje v azijsko-afriški regiji na podlagi skupnega interesa in spoštovanja nacionalne suverenosti ter varstva človekovih pravic. Deklaracija o spodbujanju svetovnega miru in sodelovanja, ki je nastala na konferenci v Bandungu, je začrtala gospodarske in politične odnose med tistimi akterji, ki so kasneje postali aktivni soustvarjalci sodelovanja Jug – Jug (Choucri, 1969; Mackie, 2005; Lee, 2010).¹⁴⁵

¹⁴³ Sodelovanje Jug – Jug ne nadomešča sodelovanja Sever – Jug, prav nasprotno, predstavlja komplementarno obliko MRS, ki skupaj z oblikami sodelovanja Sever – Jug, Jug – Sever, triangularnim sodelovanjem ter drugimi oblikami razširja področje MRS.

¹⁴⁴ Konferenco v Bandungu so organizirali Indonezija, Mjanmar, Šrilanka, Indija in Pakistan, glavna razprava pa je bila usmerjena na vprašanje, ali je treba socialistično politiko v vzhodni Evropi in srednji Aziji ter zahodni kolonializem cenzurirati. Dosežen je bil konsenz, da je treba kolonializem v vseh oblikah in socialistično politiko Sovjetske zveze obsoditi in cenzurirati (Augustyn in drugi, 2019).

¹⁴⁵ Sprejetih je bilo tudi t. i. deset bandunških načel, ki so delno slonela tudi na petih načelih mirnega sobivanja med Kitajsko in Indijo, ki jih podrobneje analiziram v nadaljevanju disertacije. Bandunška načela pa so: 1) spoštovanje temeljnih človekovih pravic in ciljev ter načel Ustanovne listine OZN; 2) spoštovanje suverenosti in ozemeljske nedotakljivosti držav; 3) enakost med vsemi (rasami, narodi, velikimi in malimi državami); 4) nevmešavanje v notranje zadeve druge države; 5) spoštovanje pravic vsakega naroda do obrambe (individualno ali kolektivno), v skladu z Ustanovno listino OZN; 6) izogibanje uporabi kolektivnih obrambnih sporazumov v prid specifičnim interesom kater od velikih sil in izogibanje pritiskom en države na drugo; 7) izogibanje grožnjam

Kljub različnim agendam in pričakovanjem popolnoma različnih kultur, ki so se srečale na konferenci, so na diskurz konference vplivali različni dejavniki, na primer, kako bodo nacionalne države pridobile svojo neodvisnost in politični prostor v mednarodnih odnosih, raven njihovega socio-ekonomskega razvoja in raven ter kakovost boja za neodvisnost (Lumumba-Kasongo, 2015).¹⁴⁶ Konferenca v Bandungu je torej prav zaradi izjemne povezanosti med različnimi narodi še vedno prepoznana kot simbol enotnosti in zблиževanja med državami popolnoma različnih kultur ter družbenih in ekonomskih statusov. Ker pa se je odvila sredi napetosti med Sovjetsko zvezo, ZDA in Kitajsko ter svetovno prevlado globalnega kolonialističnega Severa, je njen pomen še toliko večji in predstavlja temelj solidarnega sodelovanja med dvema celinama (prav tam).

Čeprav je nerazvitost postala splošno sprejeta ideološka in politična kategorija šele po drugi svetovni vojni, so bila najbolj pereča gospodarska in politična vprašanja v Aziji, Afriki in Latinski Ameriki politizirana v okviru diskurza »kolonizatorjev in koloniziranih«, in prav ta skupna kolonialna zgodovina je bila ključno vodilo (Chaturvedi, 2016) v skupnem ideološkem boju proti državam Severa. Bandunška konferenca kot simbol držav Juga, ki so zahtevale enakost, pa je utrla tudi pot Gibanju neuvrščenih leta 1961 in Skupine 77 v letu 1964. Obe koaliciji sta imeli za cilj zagovarjanje in spodbujanje kolektivnih interesov držav globalnega Juga ter izboljšanje skupnih pogajalskih izhodišč znotraj mednarodnega sistema (Ghali in Ostojić, 2014). Medtem ko je Gibanje neuvrščenih še naprej razvijalo predvsem politične ideje z Bandunške konference za zmanjšanje gospodarske in politične odvisnosti držav Juga, pa so države Skupine 77 pozivale k ustanovitvi nove mednarodne ekonomske ureditve (Gray in Gills, 2016, str. 558).¹⁴⁷ Oba foruma političnega sodelovanja DVR sta močno spodbujali tehnično in ekonomsko sodelovanje med državami Juga, kar pa je pozneje, leta 1974, vodilo tudi k pozivom za ustanovitev novega mednarodnega ekonomskega reda (*New International Economic*

in agresiji ali uporabi sile proti ozemeljski celovitosti in suverenosti katerekoli države; 8) mirno reševanje mednarodnih sporov, skladno z Ustanovno listino OZN; 9) spodbujanje skupnih interesov in sodelovanja; 10) spoštovanje pravičnosti in mednarodnih obveznosti (Ministrstvo za zunanje zadeve Indonezije, 1955, str. 161 – 169).

¹⁴⁶ Zaradi izjemno bipolarne mednarodne skupnosti, ki jo je zaznamovala hladna vojna, med katero so se liberalne azijske države branile pred žaljivimi potezami komunističnih ali nevtralnih držav, npr. Indije in Kitajske (Lumumba-Kasongo, 2015).

¹⁴⁷ Cilj novega mednarodnega ekonomskega reda je bilo doseganje izboljšanje trgovinskih pogojev (rešitev za strukturno neenakopravno blagovno menjavo s pomočjo pravičnega odnosa med izvoznim blagom DVR in uvoznim blagom), s poudarkom na suverenosti nad naravnimi viri in pravico do nacionalizacije ključnih industrij. Prav tako pa so se v okviru nove mednarodne ekonomske ureditve znašle tudi želje po znižanju carin in izdatnejši razvojni pomoči (Gray in Gills, 2016, str. 558).

Order).¹⁴⁸ Cilj so bili boljši trgovinski pogoji, s poudarkom na suverenosti nad naravnimi viri in pravico do nacionalizacije ključnih industrij (Gosovic in Ruggie, 1976; Lopez Cabana, 2014; Gray in Gills, 2016).¹⁴⁹ Ta poziv je predstavljal potrditev, da je obstoječi gospodarski red pomanjkljiv pri ustvarjanju pravičnega političnoekonomskega svetovnega sistema, kjer bi tudi države globalnega Juga imela enake možnosti za svoj razvoj (Shameer, 2015).

V obdobju sedemdesetih let je bilo veliko dogajanja, ki je močno zaznamovalo sodelovanje Jug – Jug. Leta 1972 je bila v OZN ustanovljena delovna skupina, ki je nastala kot posledica ločitve instrumenta tehničnega sodelovanja (angl. *Technical Cooperation Among Developing Countries* – TCDC) od ekonomskega sodelovanja med državami v razvoju (angl. *Economic Cooperation Among Developing Countries* – ECDC),¹⁵⁰ kar je bil tudi prvi korak k uveljavitvi novega instrumenta tehničnega sodelovanja na multilateralnih forumih in posledično prvih formalno začrtanih ciljev sodelovanja Jug – Jug (Lopez Cabana, 2014). Med naftno krizo (1973–1974) so države Juga vsaj za trenutek dobile svoj glas, saj je znatno povišanje cen nafte, ki ga je uvedla OPEC, močno prizadelo države Severa, ki so morale priznati pomen naravnih virov DVR, kar so te poskusile vnovčiti v svojih nadaljnjih pogajanjih (Shameer, 2015, str. 370 – 371).¹⁵¹

¹⁴⁸ Pripravljalni odbor DVR za posebno šesto sejo Generalne skupščine OZN je pripravil osnutek deklaracije in akcijskega programa za vzpostavitev novega mednarodnega ekonomskega reda, in sicer na podlagi različnih načel in ukrepov, ki so bili razviti v prejšnjih letih v okviru Konference Združenih narodov o trgovini in razvoju (angl. *United Nations Conference on Trade and Development* – UNCTAD) (Gosovic and Ruggie, 1976, str. 313–314). Vztrajale so pri zahtevah po ohranjanju trajne suverenosti nad naravnimi viri ter pravici do nacionalizacije v skladu z nacionalnimi zakoni, pravici do ustanavljanja združenj proizvajalcev blaga, predlogu za povezovanje izvoznih cen surovin DVR s cenami uvoženega industrijskega blaga z indeksacijo ter mednarodni ureditvi delovanja transnacionalnih podjetij (Gosovic in Ruggie, 1967, str. 314).

¹⁴⁹ Cilj izboljšanja trgovinskih pogojev je med drugim vključeval rešitve za strukturno neenakopravno blagovno menjavo s pomočjo pravičnega odnosa med izvoznim blagom DVR in uvoznim blagom, prav tako pa so želele države globalnega Juga z novo mednarodno ekonomsko ureditvijo znižati carine in povečati razvojno pomoč (Gray in Gills, 2016, str. 558).

¹⁵⁰ Poudarek na TCDC in ECDC se je pojavil v sedemdesetih letih 20. stoletja zaradi potrebe po povečanju horizontalne izmenjave med državami Juga, da bi lahko s tem dopolnili pretežno vertikalno izmenjavo Sever – Jug, ki je bila značilna za takratne mednarodne odnose. Kot je bilo prvotno zasnovano v akcijskem načrtu v Buenos Airesu ter resolucijah Generalne skupščine OZN, se je TCDC obravnavalo kot sestavni del ECDC. Vendar je skozi leta postala težnja po ločitvi obeh instrumentov vse močnejša, čeprav sta ostala močno povezana, vendar sta uresničevala cilje držav neodvisno drug od drugega. Oba instrumenta sta bila tudi institucionalno ločena znotraj sistema OZN, saj je za TCDC skrbel UNDP, za ECDC pa UNCTAD (OZN, 1995). Pri tem Svetličič (1986, str. 56), da je bila vzpostavitev ECDC (in posledično tudi TCDC) v večji meri posledica obrambne reakcije DVR na številne težave pri uresničevanju njihovih gospodarskih odnosov z industrializiranimi državami Severa, kot pa globoko zakoreninjena potreba po ekonomskem razvoju DVR.

¹⁵¹ Sedemdeseta in osemdeseta leta 20. stoletja so bile izjemno turbulentna, saj je bila mednarodna skupnost močno obremenjena s finančnimi šoki. Leta 1973 je Nixon odpravil zlati standard, leta 1980 pa je sledil Volkerjev šok (tj. hitro zvišanje obrestnih mer in kasnejše recesije v letih 1981–1982) in vedno večja dolžniška kriza (Kilian in Vigfusson, 2017). V začetku osemdesetih let je dolžniška kriza v več DVR ogrozila mednarodni finančni sistem, medtem ko sta se v državah Severa povečala brezposelnost in socialno nezadovoljstvo. Za večino DVR so

Cilji sodelovanja Jug – Jug so bili tako prvič definirani na 32. zasedanju Generalne skupščine OZN leta 1977 in zapisani v Deklaraciji o tehničnem sodelovanju med državami v razvoju.¹⁵² V okviru razprave o organizaciji tehničnega sodelovanja med DVR so države definirale naslednje cilje sodelovanja Jug – Jug: pospeševanje nacionalne in kolektivne samozavesti DVR in povečanje njihove ustvarjalne sposobnosti za reševanje lastnih razvojnih problemov (Deklaracija o tehničnem sodelovanju med državami v razvoju, 1977). Temu je sledil drugi najpomembnejši mejnik sodelovanja Jug – Jug, in sicer Akcijski načrt iz Buenos Airesa, ki ga je leta 1978 podpisalo 138 držav, s ciljem organizacije tehničnega sodelovanja med DVR (Ojeda, 2010). Po sprejetju Akcijskega načrta se je želja po večji institucionalizaciji tehničnega sodelovanja med DVR pokazala kot izjemno pomembna, saj so nastale številne formalne skupine oz. odbori, ki so se ukvarjali z institucionalizacijo tega instrumenta (Lopez Cabana, 2014).¹⁵³ Zanimivo je, da je instrument tehničnega sodelovanja med DVR z ustanovitvijo Odbora Združenih narodov na visoki ravni za tehnično sodelovanje med DVR postal glavni instrument sodelovanja DVR znotraj sistema OZN, medtem ko je v okviru Skupine 77 in Gibanja neuvrščenih primarni instrument sodelovanja še vedno predstavljalo ekonomsko sodelovanje med DVR, tehnično sodelovanje pa je bilo zgolj mehanizem za pospeševanje primarnega instrumenta sodelovanja med DVR (Ojeda, 2010; Lopez Cabana, 2014). Prav tako se v tem obdobju pojavijo tudi različni finančni mehanizmi v obliki skladov za sodelovanje Jug – Jug, vedno več pa je bilo tudi dogodkov, kjer so države globalnega Juga med seboj delile izkušnje in načine, kako sodelovanje še izboljšati (Lopez Cabana, 2014).

Nujno je seveda omeniti Brandtovo komisijo,¹⁵⁴ ki je bila ustanovljena leta 1977 in je leta 1980 predložila poročilo z naslovom »Sever – Jug, program za preživetje: poročilo neodvisne komisije za mednarodna razvojna vprašanja«, v katerem je predvidela obsežen prenos sredstev iz bogatih držav v revne za njihov trajnostni razvoj in zmanjšanje svetovne revščine. Ključno dejstvo, ki ga je izpostavila, je soodvisnost globalnega gospodarstva, zato je Brandtova komisija trdila, da je blaginja Severa vezana na razvoj Juga. Gre za pomemben mejnik v razvoju

osemdeseta leta predstavlja t. i. izgubljeno desetletje zaradi preobrata v družbenem in gospodarskem napredku, ki so ga gradile prejšnjih dvajset let (Sagasti in Alcalde, 1999).

¹⁵² Deklaracija o tehničnem sodelovanju med državami v razvoju – *Declaration on Technical Co-operation among Developing Countries*, sprejeta in razglašena z resolucijo Generalne skupščine Združenih narodov št. A/RES/32/183, 19. decembra 1977.

¹⁵³ Leta 1981 je bil ustanovljen Odbor Združenih narodov za pregled tehničnega sodelovanja med DVR, leta 1981 Medvladni koordinacijski odbor za gospodarsko sodelovanje med državami v razvoju, leta 1986 Komisija globalnega Juga (angl. *South Commission*) ustanovitve Centra za tehnično sodelovanje Jug – Jug v Indoneziji leta 1995 (Lopez Cabana, 2014, str. 17).

¹⁵⁴ Brandtova komisija je krajše poimenovanje za Neodvisno komisijo za mednarodna razvojna vprašanja (angl. *International Commission on International Development Issues*).

sodelovanja Jug – Jug, saj je bilo prav v poročilu komisije jasno izpostavljeno, da je soodvisnost med državami ključna za svetovno gospodarstvo in je v tem oziru potrebno zavedanje, da se globalni Sever ne more razvijati neodvisno od globalnega Juga in da je za skupen gospodarski razvoj potrebno sodelovanje in ne hierarhični odnosi. Priporočilo komisije je vodilo do vrha dvaindvajsetih držav na konferenci o sodelovanju in razvoju v Cancunu leta 1981, na kateri se je zbralo osem držav Severa in štirinajst držav Juga in kateri so ZDA in Velika Britanija zavrnile idejo o prenosu virov v DVR ter nasprotovale nadvladi OZN nad specializiranimi mednarodnimi ekonomskimi institucijami (IMF in Svetovna banka) itd. (Harris, 1997; Shameer, 2015, str. 371). Vrh v Cancunu je tako predstavljal neuspeli poskus oživitve dialoga med Severom in Jugom, zato so države Juga na naslednji konferenci v Pjongjangu leta 1987 izpostavile, da je za njihov razvoj ključna kolektivna samostojnost in ekonomska neodvisnost, kasneje pa oblikovale t. i. Komisijo Juga, ki je leta 1990 pripravila poročilo z naslovom »Izzivi Juga« in priporočila samostojne razvojne strategije, osredotočene na ljudi in solidarnost med DVR, kar bi omogočilo pogajanja o boljšem dogovoru s Severom o globalni trgovini, finančah in dostopu do tehnologije (The South Commission, 1990; Shameer, 2015, str. 371).¹⁵⁵

Dvajseto stoletje je bilo za države Juga težavno z več vidikov, saj so se borile za svoj glas na več ravneh. Tako so leta 1989 na devetem vrhu Gibanja neuvrščenih ustanovile koalicijo G-15,¹⁵⁶ ki naj bi skupaj zavzela dogovorjeno stališče v urugvajskem krogu pogajanj v okviru Splošnega sporazuma o carinah in trgovini (angl. *General Agreement on Tariffs and Trade – GATT*). Vendar so bile ob hkratni ustanovitvi skupine G-8, ki so jo sestavljale države globalnega Severa, države Juga ponovno v podrejenem položaju, GATT in kasneje WTO pa izjemno sistemsko pristranska do razvitih držav, kar je onemogočalo vzpostavitev enakovrednih odnosov med državami Severa in Juga (Shameer, 2015, str. 372). Ob koncu 20. stoletja so se države globalnega Juga in Severa soočale s številnimi preobrti v mednarodni skupnosti. Po daljšem obdobju gospodarske stagnacije, družbeni izključenosti zaradi

¹⁵⁵ Komisija Juga je bila na podlagi pobude, sprejete na srečanju Gibanja neuvrščenih v Harareju leta 1986, ustanovljena leta 1987 (The South Commission, 1990; Svetličič, 2016, str. 49). Njen cilj je bil analizirati težave, s katerimi se soočajo države Juga, strategije, ki so jih sprejele za spopadanje s temi težavami, ter lekcije, ki bi jih lahko črpale iz preteklih izkušenj ob upoštevanju trenutnih in pričakovanih razmer (The South Commission, 1990). Komisija Juga je izpostavila potrebo po krepitvi sodelovanja Jug – Jug ter sodelovanja med državami Severa in Juga na globalni ravni. Med drugim je tudi predlagala ustanovitev organizacije, ki bi bila odgovorna za uresničevanje predlaganih ciljev, kar se je uresničilo leta 1995. Ustanovljena medvladna organizacija držav globalnega Juga (*The South Centre*), ki se ukvarja z razvojnimi težavami držav globalnega Juga in jih spodbuja pri izmenjavi skupnih izkušenj ter jim pri tem nudi podporo (South Centre, 1995).

¹⁵⁶ Skupino G-15 so sestavljale naslednje države: Alžirija, Egipt, Nigerija, Senegal, Zimbabve, Indija, Indonezija, Malezija, Šrilanka, Argentina, Brazilija, Jamajka, Mehika in Venezuela.

dohodkovne neenakosti, koncu hladne vojne in kolapsu dvopolne ureditve sveta, širjenju etničnega in verskega nasilja, novih mednarodnih varnostnih pomislekov ter širitvi kapitalizma po vsem svetu (Sagasti in Alcalde, 1999), razvojno sodelovanje ni bilo prioriteta.

Mednarodna skupnost se je v devetdesetih letih 20. stoletja na eni strani soočala s številnimi razvojnimi težavami, ki so se poglobile zaradi gospodarske stagnacije, na drugi strani pa je bil opazen trend upada uradne razvojne pomoči kot tradicionalnega sredstva za podporo mednarodne skupnosti pri reševanju razvojnih težav (Hulme, 2007; Takahashi, 2000).¹⁵⁷ Konec hladne vojne in glavni »realistični motivi« za dajanje pomoči so izginili, prav tako pa so države globalnega Severa zaradi recesij svoja proračunska sredstva raje prerazporedile drugače (Baker, 2014).

A kljub upadu zanimanja za razvojno sodelovanje v devetdesetih letih 20. stoletja, na prelomu tisočletja z Milenijsko deklaracijo (2000) in Dogovorom iz Monterreya o financiranju razvoja (2002) države dobijo nov zagon, da pomagajo najbolj prikrajšanim državam sveta. To se je odrazilo tudi v alokaciji uradne razvojne pomoči, ki je bila večinoma namenjena državam z nizkimi dohodki. In prav zaradi različne obravnave držav z nizkimi in srednjimi dohodki so države globalnega Juga vztrajale pri sodelovanju Jug – Jug, katerega gonilna sila so bile gospodarsko močnejše države Juga. Sodelovanje Jug – Jug je namreč vzpostavilo okvir za delovanje, pri katerem lahko države s podobnimi (zgodovinskimi) izkušnjami in različnimi razvojnimi problemi med seboj delijo dobre prakse in izkušnje, brez omejevanja sodelovanja glede na dohodek. Kljub številnim poskusom so v krog odločevalcev o (dejanski in normativni) prihodnosti MRS države globalnega Juga postale aktivno vključene šele na Tretjem forumu na visoki ravni v Akri leta 2008, ko so v akcijski načrt prvič vključili tudi sodelovanje Jug – Jug kot enega izmed mehanizmov izvajanja tehničnega sodelovanja (Lopez Cabana, 2014). Po letu 2008 je mogoče zaznati porast v številu formalnih aktivnosti in srečanj v okviru sodelovanja Jug – Jug, kar je odraz spremembe globalne klime na področju razvoja in sprememb, ki so (bile) nujne, glede na družbene, politične in gospodarske razmere v svetu.

Novo tisočletje je prineslo nov vzpon držav Juga, tako v ekonomskem kot političnem smislu, države globalnega Juga so začele ustanovljati koalicije v multilateralnih organizacijah in *ad hoc*

¹⁵⁷ Devetdeseta leta 20. stoletja imenujemo tudi obdobje »utrujenosti držav donatoric« (angl. *aid fatigue* oz. *donor fatigue*). Leta 1991 je namreč vrednost uradne razvojne pomoči z 62,7 milijard ameriških dolarjev padla na 34,7 milijarde ameriških dolarjev v letu 1996 in je znašala v povprečju zgolj 0,25 % bruto nacionalnega proizvoda, kar je bil najnižji delež v zadnjih tridesetih letih (Bird, 2004, str. 227).

forume, kot sta BRICS¹⁵⁸ ali CIVETS¹⁵⁹, z željo po spodbujanju skupnih interesov, programov ter vizij globalnega Juga za mednarodni razvoj (Alden, Morphet in Vieira, 2010; Hurrel in Sengupta, 2012). Skladno s tem je prišlo tudi do večjega obsega sodelovanja Jug – Jug, ki se je od leta 2000 podvojilo in je na primer leta 2008 predstavljalo 9,5 % celotne vrednosti razvojne pomoči (Chaturvedi in drugi, 2012).¹⁶⁰ V MRS, ki je (bilo) močno zaznamovano z neoliberalno logiko in ekonomskimi interesi držav donatoric, so države globalnega Juga ustvarile alternativno obliko sodelovanja, na temeljih, ki se jim zdijo sprejemljivejši od klasičnega sodelovanja Sever – Jug. Vendar kljub vsemu tudi konceptualizacija sodelovanja Jug – Jug ni enostavna, kot bi sprva morda pričakovali. Vključuje namreč številne ekonomske pobude ter politične realnosti, ki zaobjemajo politične, gospodarske ali kulturne odnose, humanitarno in tehnično sodelovanje med državami globalnega Juga, dodeljevanje finančnih sredstev za razvojne projekte ter regionalne integracije in koalicije v multilateralnih pogajanjih (Bergamaschi in Tickner, 2017). Gre torej za izjemno širok spekter aktivnosti, ki so združene v konceptu sodelovanja Jug – Jug, ki ga je zaradi številnih pogledov in uradnih diskurzov držav globalnega Juga pogosto tudi težko definirati.

Sodelovanje Jug – Jug se v 21. stoletju izvaja na številne načine in vključuje ekonomsko povezovanje, oblikovanje pogajalskih blokov znotraj multilateralnih institucij, vojaških zavezništev itd. Vključuje tudi humanitarno pomoč in tehnično sodelovanje ter zagotavljanje koncesijskega financiranja razvojnih projektov, programov, proračunsko podporo ter krepitev plačilne bilance. Sodelovanje med državami Juga pa poteka na ravni vlad in njihovih agencij ter med zasebnimi podjetji ali organizacijami civilne družbe. A vsa ta širina aktivnosti in ravni sodelovanja Jug – Jug prispeva h krepitvi pogojev za družbeni in gospodarski razvoj

¹⁵⁸ BRICS je je koalicija Brazilije, Rusije, Indije, Kitajske in Južne Afrike. Prvotno je bila ta koalicija sestavljena zgolj iz štirih držav v vzponu, in sicer brez Južne Afrike. Njihova koalicija predstavlja izjemen vpliv pri oblikovanju regionalnih zadev, gre pa obenem tudi za članice Skupine 20 (*Group 20 – G20*), od leta 2009 pa se države BRICS vsako leto srečujejo na uradnih srečanjih (Hounshell, 2011).

¹⁵⁹ CIVETS predstavlja forum šestih držav, in sicer Kolumbije, Indonezije, Vietnama, Egipta, Turčije in Južne Afrike (Bergamaschi in Tickner, 2017).

¹⁶⁰ V tem obdobju so se na primer povečali naložbe in obseg kitajskega sodelovanja v Afriki in presegle celo vrednost ter obseg tradicionalnih držav donatoric, Brazilija (ABC v letu 1987), Republika Koreja (KOIKA v letu 1991), Mehika (AMEXID v letu 2011), Indija (Uprava razvojnega partnerstva v letu 2012) in Južna Afrika (Agencija za razvojno partnerstvo v letu 2013) pa imajo tudi svoje agencije za razvojno sodelovanje (Bergamaschi in Tickner, 2017). Pri tem je treba opozoriti, da se empirične analize sodelovanja Jug – Jug večinoma zanašajo na uradne diskurze, politične dokumente ter malo kvantitativnih podatkov. Slednji so pogosto skopi, saj države globalnega Juga nimajo institucionalnih zmogljivosti za zbiranje in sistematizacijo podatkov, prav tako pa pogosto ne želijo objavljati informacij o svojih politikah zaradi potencialnih notranjih družbenih izzivov (velika neenakost, revščina, nenaklonjenost razvojnemu sodelovanju prebivalcev itd.) (Bergamaschi in Tickner, 2017, str. 9).

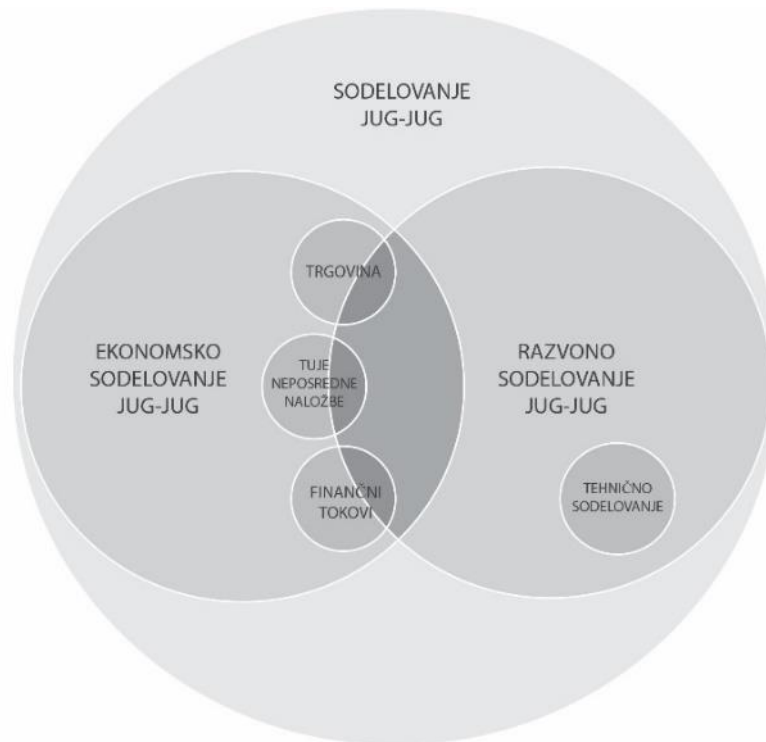
sodelujočih držav.¹⁶¹ Ključna razlika med sodelovanjem Sever – Jug in Jug – Jug je poleg dejanskih načel in ciljev, ki jih države zasledujejo, tudi v diskurzu, saj države globalnega Juga ne uporabljajo dihotomije donatorica – prejemnica. Gre namreč za pojma iz kolonialne preteklosti, njuna izključitev iz besedišča sodelovanja Jug – Jug pa predstavlja pomemben del razumevanja bistva tovrstnega sodelovanja in jasnega odmika od zgodovinske hierarhične prevlade globalnega Severa nad globalnim Jugom (Chaturvedi in drugi, 2012; Mawdsley, 2012).¹⁶²

Na podlagi pregleda literature je torej mogoče zaključiti, da so glavni cilji sodelovanja Jug – Jug uresničevanje razvojnih ciljev, varovanje interesov držav globalnega Juga z združevanjem na multilateralni ravni, prizadevanja za mehko opolnomočenje držav globalnega Juga, ekonomska neodvisnost in samooskrbo ter oblikovanje alternativnih struktur za izmenjavo znanja in krepitev (regionalnih) odnosov med državami globalnega Juga (Soares de Lima in Hirst, 2006; Dreher in drugi, 2011; Zimmermann in Smith, 2011; Ayllón, 2012; 2013). Gre za sodelovanje, pri katerem se prepletata tako ekonomski kot tudi razvojni vidik sodelovanja (slika 2.3). Aktivnosti in instrumenti, ki jih države uporabljajo, pa so pogosto del ekonomskega in razvojnega sodelovanja Jug – Jug in je zato včasih težko jasno razločiti, za katero od podoblik sodelovanja pravzaprav gre.

¹⁶¹ Nekateri avtorji izpostavljajo, da zaradi nejasne opredelitve, kaj sodelovanje Jug – Jug pravzaprav je, donatorice globalnega Severa tovrstno sodelovanje velikokrat vidijo kot problematično. Po njihovi oceni predstavlja podporo nedemokratskim državam, spodbuja razdrobljenost pomoči in predvsem ogroža učinkovitost razvojnega sodelovanja (Manning, 2006; Zimmerman in Smith, 2011; Ayllón, 2012; 2013; Bergamaschi in Tickner, 2017). A zgolj nerazumevanje koncepta ni dovolj za kritično vrednotenje in ocene o njegovi (ne)primernosti in (ne)učinkovitosti. Zato je celovita konceptualizacija nujna za razumevanje področja, s katerim se ukvarjam. Dodajam pa, da se v disertaciji ne ukvarjam z učinkovitostjo sodelovanja Jug – Jug in ne analiziram percepcije držav upravičenk, ki so deležne aktivnosti in finančnih sredstev v okviru sodelovanja Jug – Jug, zato tudi ne ocenjujem kritik in problematiziranja, ki ga podajajo države globalnega Severa.

¹⁶² Čeprav bi lahko v okviru tega razpravljali o deklarativni ravni odmika od dihotomije donatorica – prejemnica, države globalnega Juga v svojih akcijah aktivno in jasno poudarjajo, da je to ena ključnih razlik v primerjavi s sodelovanjem Sever – Jug. Partnerstvo namreč izpostavljajo tudi države, ki so v stari dihotomiji pravzaprav prejemnice, saj gre za sodelovanje brez pogojevanja in vmešavanja v notranje zadeve. Kljub številnim kritikam (neokolonializem, izkoriščanje itd.) to potrjujejo tudi opravljeni intervjuji.

Slika 2.2: Konceptualizacija sodelovanja Jug – Jug

V diskurzu članic OECD DAC velikokrat zasledimo, da je sodelovanje Jug – Jug razumljeno v smislu koncepta razvojne pomoči, a s to (veliko) razliko, da ne spoštuje načel in postulatov, ki so jih določile države globalnega Severa v okviru OECD (Gray in Gills, 2015, str. 563–564). A to ne drži povsem, saj je izjemnega pomena, da razločujemo med sodelovanjem Jug – Jug (angl. *South–South Cooperation*) in razvojnim sodelovanjem Jug – Jug (angl. *South–South Development Cooperation*). Sodelovanje Jug – Jug, ki temelji na instrumentih TCDC in ECDC, vključuje ekonomsko sodelovanje in razvojno sodelovanje Jug – Jug, vendar kljub jasni institucionalni ločitvi predhodnic med UNDP in UNCTAD sedaj v praksi prihaja do vse večje prepletenosti in povezanosti med instrumentoma. Sodelovanje Jug – Jug torej predstavlja mednarodno sodelovanje z drugimi državami na vseh ravneh (od gospodarske diplomacije, trgovine do razvojnega sodelovanja). Praktično predstavlja vse zunanjepolitične aktivnosti držav globalnega Juga (Bry in drugi, 2014), ki s konceptom sodelovanja Jug – Jug lažje uokvirjajo svoje aktivnosti in jih razlikujejo od aktivnosti držav globalnega Severa, kar je v osnovi bistvo diskurza držav globalnega Juga. ECDC je instrument, ki je omogočal državam globalnega Juga integracijo v svetovno gospodarstvo, TCDC pa je po drugi strani instrument za spodbujanje in izvajanje ECDC (OZN, 1995). Zato je zmotno trditi, da gre v primeru sodelovanja Jug – Jug in razvojnega sodelovanja Jug – Jug za dva različna koncepta.

Razvojno sodelovanje Jug – Jug je skupaj z ekonomskim sodelovanjem sestavni del sodelovanja Jug – Jug in predstavlja del sodelovanja Jug – Jug, ki spodbuja ekonomsko sodelovanje med državami globalnega Juga. Medtem ko v okviru ekonomskega sodelovanja države globalnega Juga uporabljajo različne instrumente (npr. tuje neposredne naložbe, trgovino, finančne tokove) in z ekonomskih sodelovanjem spodbujajo gospodarsko rast ter zasledujejo svoje zunanjepolitične cilje, z razvojnim sodelovanjem poskušajo krepiti in spodbujati medsebojno ekonomsko sodelovanje. Z ekonomskim sodelovanjem države globalnega Juga spreminjajo ekonomsko geografijo sveta (Gray in Gills, 2015, str. 558) in zmanjšujejo odvisnost od držav globalnega Severa, saj je to za njih sredstvo za spodbujanje gospodarskega razvoja, industrializacije in finančnih zmogljivosti, ki vodi do morebitnega prestrukturiranja razmerij moči in institucionalnih reform globalnega upravljanja svetovnega gospodarstva (Gray in Gills, 2015, str. 559).

Podobno kot v primeru ekonomskega sodelovanja, ki izvira iz zgodovinske potrebe po ekonomski neodvisnosti in spremembi mednarodnega gospodarskega sistema, ki bi omogočal gospodarski razvoj tudi državam globalnega Juga,¹⁶³ so tudi temeljna načela razvojnega sodelovanja Jug – Jug močno zasidrana v zgodovinskem kontekstu borbe za neodvisnost in osvoboditev od kolonialne vladavine ter v iskanju vzajemnega (gospodarskega) razvoja. Temelji na spoštovanju suverenosti, brez pogojevanja sodelovanja in vmešavanja v notranje zadeve partnerske države (Eyben, 2013), pri čemer države partnerke svojih projektov ne pogojujejo s spoštovanjem človekovih pravic, vladnimi reformami in drugimi notranjimi zadevami. Prav tako je tovrstno razvojno sodelovanje načrtano na temelju obojestranskih koristi, pri katerem so gospodarske vezi zaželeno, spodbujanje lastnih interesov partnerjev v sodelovanju pa ni prepovedano (Mawdsley, 2012; Quadir, 2013).¹⁶⁴ Prav tako partnerski odnos temelji na horizontalnosti in lastništvu, ki temelji na povpraševanju in v središče postavlja upravičenko (angl. *beneficiary*), ki je enakovredna partnerka v procesu sodelovanja (Park, 2011). Partnerke v procesu sodelovanja z enakovrednim položajem namreč krepijo močno politično zavezanost do tovrstnega sodelovanja in poudarjajo potrebe držav upravičenk kot eno izmed glavnih priorit, ki jo je treba zasledovati. Predvsem pa je razvojno sodelovanje Jug –

¹⁶³ Politični proces dekolonizacije v sedemdesetih letih 20. stoletja je povzročil, da so lahko države globalnega Juga začele namenjati več pozornosti drugim zadevam, med drugim tudi vprašanjem gospodarskega razvoja. Ker pa so bili interesi, potrebe in posebni pogoji držav globalnega Juga prezrti in so zaradi tega ostale v revščini ter odvisnosti od držav globalnega Severa, je ekonomsko sodelovanje predstavljalo sredstvo za vzpostavitev novega okvira za razvoj in ustvarjanja ekonomske neodvisnosti (Pande, 1982).

¹⁶⁴ Nasprotno, države kot na primer Kitajska zasledovanje lastnih nacionalnih interesov stalno poudarjajo v svojem diskurzu o razvojnem sodelovanju (Quadir, 2013, Fister, b. d.).

Jug zasnovano na načelu učinkovitosti in prilagodljivosti tehničnega sodelovanja in znanja, saj zaradi skupne zgodovine, izkušnje s kolonializmom in razvojnega procesa predstavlja dodano vrednost, ki je v odnosih Sever – Jug ni (Bobiash, 1992). Zato je sodelovanje Jug – Jug tudi izjemno regionalno usmerjeno, ker države zaradi skupnih izzivov, vezi, zgodovine in jezika lažje in bolj učinkovito sodelujejo med seboj (Fordelone, 2009).

Predvsem pa sodelovanje Jug – Jug predstavlja instrument držav globalnega Juga, ki ne upošteva OECD DAC standardov (Pickup, 2012). Ker pa v teoriji razvojno sodelovanje Jug – Jug temelji na povpraševanju in spoštuje suverenost, države globalnega Juga nimajo nobene želje po sprejetju načel iz Pariške deklaracije, ki so jih implementirale države članice OECD DAC in predstavljajo vodilo njihovega MRS (Park, 2011; Pickup, 2012). Usklajevanje in nadzor, dve pomembni načeli Pariške deklaracije, sta namreč nezdržljivi s pristopom, ki temelji na povpraševanju in posledično tudi lastnih gospodarskih interesih držav, ki medsebojno sodelujejo. Prav tako pa je (razvojno) sodelovanje Jug – Jug v celoti zasnovano na podlagi zunanjepolitičnih prioritet držav in je v večini primerov izvajano na bilateralni ravni, v obliki tehnične pomoči.

Sodelovanje Jug – Jug v 21. stoletju torej predstavlja okvir ekonomskega in razvojnega sodelovanja držav globalnega Juga, s katerim poskušajo zmanjšati svojo odvisnost od držav globalnega Severa (Gosovic, 2016). Predstavlja pomembno razsežnost prizadevanj držav globalnega Juga za razvoj in povečanje raznolikosti svojih gospodarstev. Prav tako gre za politični projekt emancipacije, osvoboditve ter politične in gospodarske neodvisnosti, ki presega enosmerne povezave z globalnim Severom. Sodelovanje Jug – Jug je sredstvo za pridobivanje vpliva in glasu držav globalnega Juga v svetovnih zadevah (Gosovic, 2016, str. 733–738).

2.5 Sklep

Poglavje podaja konceptualizacijo temeljnih konceptov, ki jih analiziram v nadaljevanju. Da bi lahko analizirala, kako države globalnega Juga gradijo konceptualizacijo gospodarske diplomacije in MRS, je bilo naprej treba operacionalizirati in konceptualizirati razumevanje obeh konceptov kot delov družbenopolitičnega sistema držav globalnega Severa in sodelovanja Sever – Jug. Čeprav je teoretska podlaga izrazito zaznamovana s perspektivo Severa, ki je oba

koncepta tudi razvil, je prav to tisto nujno izhodišče, ki omogoča nadaljnjo analizo teoretskega in praktičnega odnosa med MRS in gospodarsko diplomacijo držav globalnega Juga.

Medtem ko analiza in razmišljanje o zunanji politiki predstavljata temeljni okvir za razumevanje obeh konceptov, pa hkrati predstavljata tudi teoretsko podlago, ki določa izvajanje gospodarske diplomacije in MRS. Gre za dve zunanjepolitični sredstvi oz. konkretna mehanizma, s katerima država udejanja svoje cilje, ki so skladni z njenim vrednostnim sistemom. Ker države za vzpostavljanje in spodbujanje političnoekonomskega sodelovanja uporabljajo ekonomska in politična sredstva, me je najprej zanimalo, kam na tem kontinuumu lahko gospodarsko diplomacijo in MRS umestim. Medtem ko politična sredstva državam omogočajo komunikacijo ter zastopstvo v mednarodni skupnosti in izhajajo iz družbenopolitičnih odnosov v neki državi ter njene notranje pravne ureditve, ekonomska sredstva izhajajo iz družbenoekonomskih odnosov in njene notranje ekonomske ureditve. In ker se ekonomska in politična sredstva med seboj ne izključujejo, sem v nadaljevanju poglavja poskušala pokazati, da sta tako gospodarska diplomacija kot MRS pravzaprav političnoekonomsko sredstvo zunanje politike in je delitev na eno ali drugo skoraj nemogoča.

Gospodarska diplomacija, ki predstavlja bilateralni odnos med dvema državama za spodbujanje konkretne mednarodne menjave je postala pomembno sredstvo zunanje politike držav v 20. stoletju. Kljub njenemu dolgemu zgodovinskemu obstoju je bila v ospredje ponovno postavljena z gospodarsko liberalizacijo v 19. stoletju, po koncu druge svetovne vojne pa je postala izjemno pomembno sredstvo. Poleg ekonomskih ciljev, ki jih države z gospodarsko diplomacijo zasledujejo, je pomembno tudi zasledovanje političnih ciljev. S krepitvijo svojega gospodarskega razvoja države namreč krepijo tudi svojo mehko moč, ki jim omogoča zasledovanje političnih ciljev. Politične in diplomatske akcije in interakcije namreč pospešujejo ekonomske koristi države, medtem ko gospodarske aktivnosti, akcije in interakcije omogočajo lažje doseganje političnih zahtev in ciljev. Čeprav gospodarska diplomacija s svojimi instrumenti primarno koristi domačim podjetjem in zagotavlja doseganje ekonomskih zunanjepolitičnih ciljev in interesov držav, s krepitvijo bilateralnega političnega in gospodarskega odnosa med državami krepí tudi svojo mehko moč. Posledično lahko trdim, da je gospodarska diplomacija političnoekonomsko sredstvo zunanje politike, s katerim država zasleduje politične in ekonomske cilje.

Tovrstna konceptualizacija, ki izhaja iz klasične neoliberalne perspektive, služi za nadaljnjo analizo gospodarske diplomacije držav globalnega Juga. To političnoekonomsko sredstvo

zunanje politike je namreč izum držav globalnega Severa, zato je njena konceptualizacija s tem tudi zamejena. Do sedaj ni bilo veliko pozornosti namenjene temu, kakšne so značilnosti gospodarske diplomacije držav globalnega Juga, zato je predstavljeno odraz obstoječih analiz in razprav. A nasprotno drži za osmišljanje MRS, ki je zaradi jasnih in glasnih interesov držav globalnega Juga doživelo korenite spremembe v zadnjih sedemdesetih letih. Če se za gospodarsko diplomacijo v literaturi (Rana 2001; Naray, 2008; van Bergeijk, de Groot in Yakop, 2011; Yakop in van Bergeijk, 2011; van Bergeijk, 2014; Villanueva Lop, 2017) predpostavlja, da ima enake značilnosti na Severu in Jugu in se o njenih značilnosti pravzaprav ne razpravlja, pa to v primeru MRS ne drži. Zato sem v pričujočem poglavju MRS razumela v okviru temeljnih politik in aktivnosti dveh časovnih obdobj, ki sta ključno vplivali na oblikovanje njenih značilnosti.

Medtem ko za MRS 20. stoletje velja, da je definirano kot (uradna) razvojna pomoč, pa je v 21. stoletju njeno razumevanje razširjeno in poleg uradne razvojne pomoči vključuje tudi druge instrumente. Zato sem na podlagi zgodovinskorazvojne analize primerov ter analize in interpretacije primarnih in sekundarnih virov preučevala spremembo razvojnega diskurza in same konceptualizacije MRS. Strategije razvoja v 20. stoletju so temeljile na spodbujanju gospodarske rasti, uradna razvojna pomoč pa je večinoma predstavljala sredstvo za uresničevanje nacionalnih interesov držav donatoric. Po drugi svetovni vojni so namreč države globalnega Severa, z ustanovitvijo brettonwoodskih institucij, OZN in izvajanjem Marshallovega načrta za obnovo povojne Evrope, uradno razvojno pomoč uporabljale za promocijo gospodarskega razvoja v revnejših regijah in državah sveta. Pod pretvezo pomoči so krepile svoja gospodarstva in si zagotavljale neoviran pretok surovin in kapitala. Uradno razvojno pomoč so med tem uporabljale za širitev in krepitev zavezništev, geopolitično pozicioniranje ter krepitev svoje (mehke) moči v mednarodni skupnosti.

Upoštevajoč razmere, ki so vladale v mednarodni skupnosti v času hladne vojne, je jasno, da so države globalnega Severa potrebovale zavezništva in neovirane vire za krepitev lastnih gospodarstev. Ker je bila večina držav Severa takoj po drugi svetovni vojni močno odvisna od pomoči ZDA, pa je krepitev gospodarskega razvoja pomenila tudi krepitev ekonomske moči in s tem pozicije v mednarodni skupnosti. Države globalnega Severa so torej z razvojno pomočjo na eni strani krepile gospodarstva držav globalnega Juga in ustvarjala ugodno ekonomsko okolje zase. Ker so bile države globalnega Juga bolj ali manj nezmožne lastne akumulacije kapitala za naložbe zaradi strukturnih, institucionalnih in zgodovinskih omejitev, je uradna razvojna pomoč držav globalnega Severa reševala njihovo nezmožnost lastne akumulacije in

dopolnjevala nezadosten pretok zasebnega kapitala. Po drugi strani pa je razvojna pomoč predstavljala tudi sredstvo za povečevanje političnega vpliva v državah globalnega Juga ter geostrateško pozicioniranje držav globalnega Severa. Konceptualni okvir MRS v 20. stoletju so oblikovale industrijsko razvite države globalnega Severa v okviru DAC OECD in na podlagi uradnih virov financiranja poskušale spodbuditi gospodarski razvoj in blaginjo držav globalnega Juga, s ciljem lastnega pozicioniranja v mednarodni skupnosti.

A pri tem so države globalnega Severa pozabile na ključno omejitev, in sicer strukturne in institucionalne ovire v državah globalnega Juga. Zato modernizacija, ki je bila večji del 20. stoletja razumljena kot ključni dejavnik spodbujanja gospodarske rasti, ni povsem delovala. Ker so države Severa predvidevale, da so institucionalni in strukturni pogoji v državah globalnega Juga enaki, kot so bili v industrializiranih državah Severa, recepti spodbujanja razvoja preprosto niso bili učinkoviti. V luči tega so države Juga pričele izpostavljati, da morajo zmanjšati odvisnost od držav Severa, ki so jih sistematično izkoriščale, in se začeti zanašati na lastne sile in razvoj lastnega sistema političnoekonomskega sodelovanja. Kljub liberalizaciji svetovnega gospodarstva proti koncu 20. stoletja je razvoj pomenil izključno gospodarsko rast, pospeševanje slednje v državah globalnega Juga pa krepitev koristi držav Severa. Izrazito hierarhični odnosi med razvitim Severom in manj razvitim Jugom so bili posledica ravnotežja moči v mednarodni skupnosti, zato je MRS 20. stoletja (oz. razvojna pomoč) predstavljala zunanjepolitično sredstvo, s katerim so države krepile svojo pozicijo, moč in prestiž v mednarodni skupnosti.

Naraščajoče nezadovoljstvo z razvojnimi strategijami globalnega Severa, konec hladne vojne, razpad bipolarne mednarodne skupnosti, rekonceptualizacija razvoja ter vzpon novih akterjev so povzročili niz sprememb, ki so vplivale na sam pomen MRS. Ker gospodarska rast kot edino merilo razvoja države ni prinašala predvidenega napredka in je bolj ali manj predstavljala zgolj gonilno silo krepitev blaginje držav Severa, je bila potreba po upoštevanju drugih dejavnikov nujna. Razvoj je postal koncept, ki ga razumemo večdimenzionalno in izpostavlja dobro počutje ljudi, ki vključuje elemente družbenega, političnega okoljskega ter gospodarskega razvoja. Ponovni zagon pa so ob prelomu tisočletja dobile tudi države globalnega Juga, ki so začele opozarjati na svoje aktivnosti na razvojnem področju in izpostavljati tudi na normativne pomanjkljivosti razvojnega področja. Kot odgovor na t. i. razvojni model Severa, temelječ na kolonializmu in (neo)liberalizmu, ki je odražal binarnost razdelitve sveta na bogati in razviti Sever ter revni in nerazviti Jug, so države Juga začele krepiti medsebojne političnoekonomske odnose.

Pritiski različnih (novih) akterjev, predvsem držav globalnega Juga, se odražajo v novem razumevanju MRS v 21. stoletju. Kot že omenjeno, se je razvojna agenda ob prelomu tisočletja razširila in izpostavila nova področja, ki jih uradna razvojna pomoč v preteklosti ni naslavljala. Poleg državnih akterjev so veljavo pridobili tudi akterji zasebnega sektorja, ki so s poudarjanjem prednostnih nalog, drugačno organizacijsko kulturo in novim načinom delovanja vnesli pomembne spremembe na področju razvoja. Pojavili so se tudi številni novi multilateralni akterji (npr. regionalne razvojne banke), ki so jih ustanovile države globalnega Juga, s čimer so zgolj poudarile novo ravnovesje moči v mednarodni skupnosti in splošno nezadovoljstvo nad tradicionalnimi pristopi Severa, ki jih predolgo nihče ni preizpraševal. Nov, širši normativni okvir, ki je presegel postulate washingtonskega konsenza, pa je ponudil nov premislek o učinkovitosti uradne razvojne pomoči ter vsebinskem vidiku področja oblikovanja MRS. Gre torej za sredstvo, ki služi za zagotavljanje celovitega gospodarskega, družbenega, političnega in okoljskega razvoja, pri katerem so vse dimenzije enako pomembne.

Gospodarska diplomacija in MRS, ki jo konceptualiziram in operacionaliziram v tem poglavju, torej predstavljata političnoekonomski sredstvi zunanje politike držav. Ključne značilnosti obeh povzemam v tabeli 2.2.

Tabela 2.2: Konceptualizacija mednarodnega razvojnega sodelovanja in gospodarske diplomacije

	POLITIČNOEKONOMSKI SREDSTVI ZUNANJE POLITIKE		
	MRS		GOSPODARSKA DIPLOMACIJA
	MRS 20. STOLETJA	MRS 21. STOLETJA	
DEFINICIJA	Uradna razvojna pomoč iz uradnih virov financiranja za spodbujanje gospodarskega razvoja in blaginje DVR.	Javne in zasebne mednarodne aktivnosti ter intervencije, ki so usmerjene izključno k podpori nacionalnih in mednarodnih razvojnih prednostnih nalog, združenih v skupno dogovorjenih ciljih.	Gospodarska diplomacija poteka med dvema suverenima in neodvisnima državama, ki je usmerjena v izgradnjo in uporabo bilateralnih političnih in gospodarskih odnosov med državami za doseganje zunanjepolitičnih ciljev.
TEMELJNO BESEDIŠČE	razvojna pomoč; DVR; odnos med donatorico in prejemnico pomoči	razvojno sodelovanje; države globalnega Juga/globalnega Severa; sodelovanje med partnerji	/
TEMELJ POLITIKAM	klasične teorije razvoja (modernizacijska teorija, teorija strukturnih sprememb); neoklasične teorije razvoja	kritične teorije razvoja (strukturalistična teorija, teorija odvisnosti, teorija svetovnih sistemov), kot podlaga; porazvojne teorije	Neoklasična ekonomska politika
CILJI	politični in diplomatski (prestíž, mehka moč), gospodarski, spodbujanje gospodarskega razvoja, humanitarnost	spodbujanje trajnostnega razvoja, zasledovanje ciljev trajnostnega razvoja, politični, ekonomski in družbeni cilji	spodbujanje domačega gospodarskega razvoja; krepitev mehke moči
AKTERJI	države in multilateralne institucije	države, multilateralne institucije, podjetja, fundacije, nevladne organizacije	država
INSTRUMENTI (AKTIVNOSTI)	bilateralna in multilateralna uradna razvojna pomoč (nepovratna sredstva, ugodna posojila, tehnična pomoč na bilateralni in multilateralni ravni)	uradno razvojno sodelovanje, triangularno sodelovanje, TOSSD, pomoč za trgovino, nove oblike financiranja, razvojno sodelovanje Jug-Jug in drugo (finančni in stvarni transferji, krepitev zmogljivosti ter politične spremembe za zagotavljanje celovitega razvoja)	<u>primarne aktivnosti</u> (promocija trgovine, spodbujanje neposrednih tujih naložb, sodelovanje znanosti in tehnologije, promocija in zagovarjanje nacionalnih podjetij) in <u>podporne aktivnosti</u> (obveščanje, mreženje in odnosi z javnostmi, pogodbeno pogajanja, reševanje problemov)

Glede na temeljne teoretske predpostavke trdim, da sta predstavljena koncepta kljub morebitnim spremembam, ki so se zgodile v preteklih sedemdesetih letih, primarno sredstvi držav globalnega Severa, zato me v nadaljevanju zanima, kakšne so značilnosti obeh v primeru držav globalnega Juga. Čeprav v tem poglavju analiziram tudi sodelovanje Jug – Jug, pa zgolj konceptualni okvir ne omogoča preprostega sklepa, da države globalnega Juga niso zgolj prenesle obeh sredstev v svoj zunanjepolitični okvir in ju prilagodile. Kljub značilnostim

sodelovanja Jug – Jug, ki vključuje ekonomsko in razvojno sodelovanje držav globalnega Juga, še ne morem trditi, v kakšnem odnosu sta oba elementa, glede na predstavljene značilnosti MRS in gospodarske diplomacije. Ker gre primarno za politični projekt emancipacije, osvoboditve ter politične in gospodarske neodvisnosti, ki presega enosmerne povezave z globalnim Severom, me v nadaljevanju pričujočega dela zanima, kako so države ob upoštevanju tega vzpostavljale gospodarsko diplomacijo in MRS in kakšne so njune značilnosti.

3 Gospodarska diplomacija in mednarodno razvojno sodelovanje kot sredstvi sodelovanja držav globalnega juga

Konceptualizacija gospodarske diplomacije in MRS kot političnoekonomskega sredstva zunanje politike v prejšnjem poglavju ne zadošča, da bi lahko pokazala, kako države globalnega Juga obe sredstvi uporabljata v medsebojnih političnoekonomskih odnosih. Zato je treba najprej razumeti teoretski odnos med obema konceptoma, ki sta se razvila na Severu in šele zatem lahko analiziram njun teoretski odnos na Jugu. Pri tem je temeljno vprašanje, kako oblikovanje in vzpostavljanje zunanje politike določene države vpliva na oblikovanje obeh sredstev.

Ker gospodarska diplomacija in MRS večinoma vključujeta ekonomske aktivnosti držav v zunanji politiki, me zanima, kako se pravzaprav oblikujejo zunanjepolitične ekonomske aktivnosti države. K temu pristopam interdisciplinarno, in sicer s teoretskimi pristopi mednarodnih odnosov, mednarodne politične ekonomije, diplomatskih ter razvojnih študij,¹⁶⁵ ki jih vključujem zaradi celovite analize. Če želim ugotoviti, kako gospodarska diplomacija in MRS vplivata na političnoekonomsko sodelovanje med državami globalnega Juga ter kakšne so njune značilnosti (v primerjavi z državami globalnega Severa), analize ne smem omejiti na eno od disciplin. Sodelovanje med državami globalnega Juga namreč zaobjema sodelovanje med posamezniki, institucijami, narodi, vladami, državami itd., pri čemer prihaja do prepletanja vprašanj razvoja, politične ekonomije, mednarodnih odnosov ter diplomacije. Zato analiza izoliranih elementov v okviru ene od disciplin ni primerna.

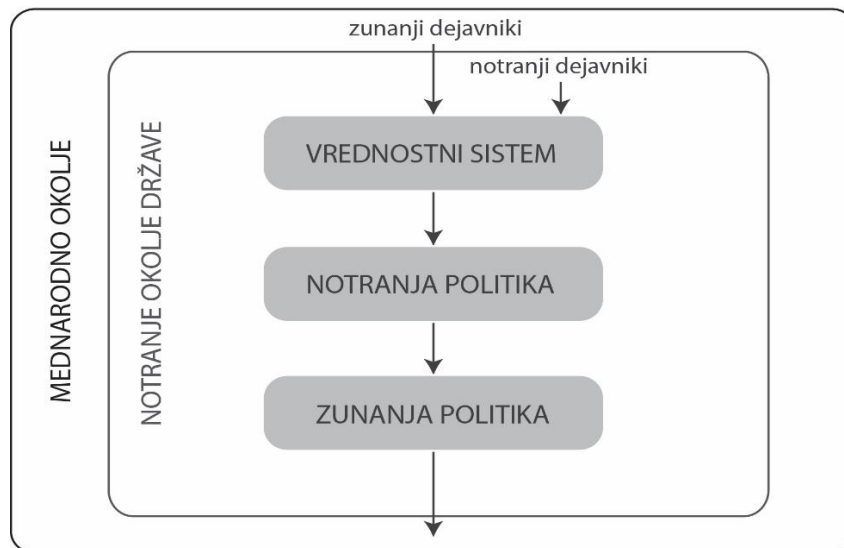
3.1 Oblikovanje zunanjepolitičnih ekonomskih aktivnosti države

Ob predpostavki, da notranja politika, ki temelji na vrednotah in institucijah, določa oblikovanje zunanje politike (Benko, 1997; Brglez 2002; Udovič, 2009; 2011; Bojinovič Fenko, 2011), moram v analizi razumevanja odnosa med notranjo in zunanjo politiko nujno upoštevati

¹⁶⁵ Analiza gospodarske diplomacije in MRS je velikokrat osredotočena zgolj na teoretske pristope ene od disciplin. Avtorji se namreč pogosto ukvarjajo z gospodarske diplomacije v okviru diplomatskih študij, ki poudarjajo kvalitativni pristop in inherentno politično logiko (prim. Berridge, 2005; Okano-Heijmans, 2016), mednarodne politične ekonomije (prim. Strange in Stopford; Strange, 1992/2004) ali najpogostejše kombinacije obeh disciplin (prim. Bayne in Woolcock, 2011; van Bergeijk, 1994; van Bergeijk, 2014; van Bergeijk in Moons, 2011 itd.). Raziskave, ki pa posegajo v razvojne študije, v analizi ne upoštevajo razvojnih teoretskih pristopov ali samega koncepta razvoja, temveč ga vzamejo za danega in preučujejo vpliv gospodarske diplomacije na razvoj neke države (npr. Yakop in van Bergeijk, 2009). Po drugi strani je proučevanje MRS pogosto omejeno na razvojne študije (ter politične ekonomije) in širše, mednarodne odnose (npr. Agrawal, 2007; de Haan, 2009; Alonso, 2016; 2018; Horner, 2020; medtem ko so analize v okviru diplomacije redke (npr. Spies, 2019).

prepletanje dejavnikov notranjega in zunanjega okolja, ki vplivajo na oblikovanje sistema družbenih vrednot znotraj neke države in posredno tudi oblikovanje njene zunanje politike (Vukadinović, 1989; Benko, 1997; Morgenthau, 1948; Clarke in White, 1989; Oppenheim, 1998; Bojinović Fenko, 2011). Celotno razumevanje oblikovanja in odnosa med notranjo in zunanjo politiko podajam na sliki 3.1.

Slika 3.1: Vpliv zunanjih in notranjih dejavnikov na oblikovanje vrednostnega sistema države

Vir: Prirejeno in dopolnjeno po Bučar (2001), Udovič (2009) in Udovič in Brglez (2011).

Zunanji dejavniki iz mednarodnega okolja vplivajo neposredno na sistem družbenih vrednot v neki državi.¹⁶⁶ Vendar na vrednostni sistem ne vplivajo zgolj dejavniki iz mednarodnega okolja, temveč tudi dejavniki iz notranjega okolja.¹⁶⁷ Ko se torej zaradi vseh (notranjih in zunanjih) dejavnikov oblikuje določen vrednostni sistem v državi, ki je običajno določen v najvišjem pravnem aktu države (tj. ustava), država skladno s tem oblikuje svojo notranjo politiko. Vrednostni sistem torej neposredno vpliva na oblikovanje notranje politike, slednja pa neposredno na oblikovanje zunanje politike. Vendar nikakor ne smemo zanemariti posrednega

¹⁶⁶ Med zunanje dejavnike štejemo strukturo mednarodnega sistema, obnašanje držav v mednarodni skupnosti, dejavnike mednarodnega (ne)sodelovanja, mednarodno politično ekonomijo, transnacionalne procese in subjekte, mednarodni pravni okvir ter mednarodne organizacije (Benko, 1997).

¹⁶⁷ Med notranje dejavnike štejemo geografske, demografske, politične, gospodarskorazvojne ter kulturne, pri čemer gre natančneje za dejavnike, kot so družba z nekim določenim območjem, prebivalstvo, strukturo družbe, njen zgodovinski razvoj in zgodovinski spomin, narodno integracijo, gospodarske značilnosti družbe, kulturne, zdravstvene ter prosvetne dejavnike, politično kulturo s političnim sistemom itd. (Benko, 1997; Russett in Starr, 1996; Bojinović Fenko, 2010).

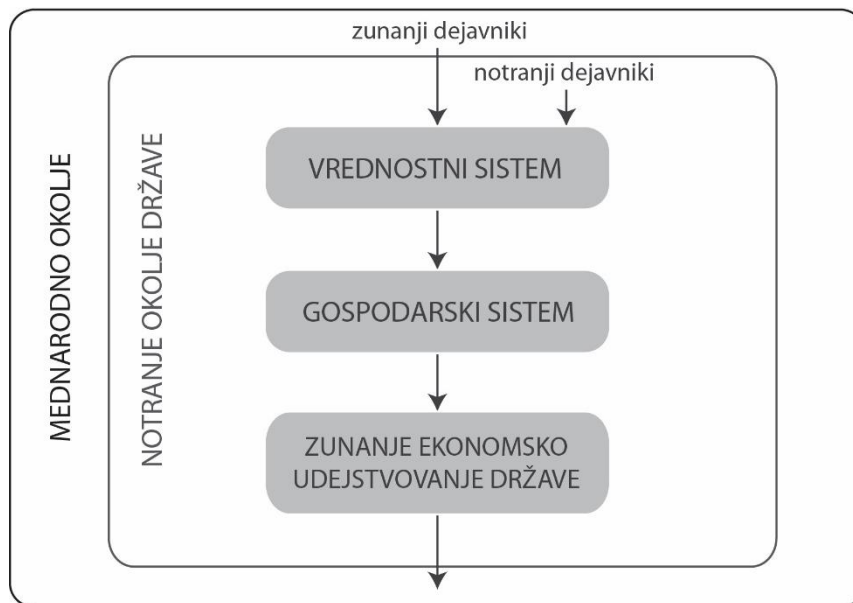
vpliva dejavnikov iz zunanjega (mednarodnega) in notranjega okolja, ki prek vrednostnega sistema posredno vplivajo na oblikovanje zunanje politike (Vukadinović, 1989; Benko, 1997; Bučar, 2001; Udovič in Brglez, 2011). Istočasno pa, kot v primeru posrednega vpliva mednarodnega okolja na oblikovanje notranje politike neke države, tudi slednja posredno vpliva nazaj na mednarodno okolje. Države, ki delujejo v mednarodnem okolju, namreč niso izolirane, zato s svojimi zunanjepolitičnimi aktivnostmi pravzaprav posredno vplivajo tudi na oblikovanje notranjih politik drugih držav in njihovega vrednostnega sistema. To torej pomeni, da gre za ciklični proces, kjer zunanje okolje vpliva na notranje okolje in obratno. Dokler se dejavniki ne spremenijo, gre torej za utečen proces znotraj določenega mednarodnega sistema in družbe, ki pa se začne spreminjati v trenutku, ko se dejavniki zaradi posrednega in neposrednega vplivanja notranje in zunanje politike začnejo spreminjati.

Za razumevanje odnosa med gospodarsko diplomacijo in MRS je v okviru obravnavane problematike torej ključno, da razumemo, kako notranji in zunanji dejavniki oblikujejo vrednote in cilje držav ter s tem posledično izbiro sredstev za doseganje teh ciljev. Države namreč na podlagi sistema družbenih vrednot oblikujejo želje oz. cilje, ki jih želijo uresničiti v svoji zunanji politiki in temu primerno uporabijo tista sredstva, s katerimi je doseganje teh ciljev možno. Na podlagi predstavljenih okvirov predpostavljam, da je oblikovanje vseh ekonomskih (in političnih) aktivnosti države (navznoter in navzven)¹⁶⁸ odvisno od vpliva mednarodnega okolja in s tem povezanih zunanjih dejavnikov ter notranjega okolja in notranjih dejavnikov na vrednostni sistem neke države, iz katerega vse ekonomske (in politične) aktivnosti države pravzaprav izhajajo (slika 3.2).¹⁶⁹ Države torej na podlagi vrednostnega sistema razvijejo določen gospodarski sistem, ki vpliva na oblikovanje ekonomskih aktivnosti navzven, kar posredno vpliva tudi na oblikovanje sredstev, ki jih države uporabljajo za doseg ciljev, ki so skladni z notranjepolitičnim usmeritvami države in, posredno, njenim vrednostnim sistemom.

¹⁶⁸ Baldwin (1985) notranje in zunanje ekonomsko udejstvovanje države razume kot koncept ekonomskega državnštva, ki določa gospodarski sistem države (notranje ekonomske aktivnosti) in zunanjepolitične ekonomske aktivnosti v mednarodnem okolju (zunanja ekonomska politika in ekonomska zunanja politika).

¹⁶⁹ Pri tem izpostavljam, da se v disertaciji osredotočam zgolj na analizo ekonomskih aktivnosti države navzven, ki sicer izhajajo iz notranjih ekonomskih aktivnosti oz. gospodarskega sistema države, vendar me gospodarski sistem zanima zgolj do mere, kako so na njegovo oblikovanje vplivali notranji in zunanji dejavniki ter kako se to odraža v ekonomskih aktivnostih države navzven.

Slika 3.2: Vpliv zunanjih in notranjih dejavnikov na oblikovanje ekonomskega državnštva

V teoretskem osmišljanju vzpostavljanja in ustvarjanja zunanje politike neke države, ki za svoje delovanje uporablja gospodarsko diplomacijo in MRS, delno izhajam iz Udovičevega (2009b, str. 149) razumevanja zunanjih ekonomskih aktivnosti države. Ne glede na omejitve je temeljno izhodišče, iz katerega izhaja, enako mojemu. Čeprav sta gospodarska diplomacija in MRS političnoekonomski sredstvi zunanje politike, so njuni instrumenti (aktivnosti) za izvajanje bolj ali manj ekonomske narave (uradna razvojna pomoč, promocija trgovine, spodbujanje neposrednih tujih naložb, zagovarjanje nacionalnih podjetij, finančni in stvarni transferji itd.). Zato je smiselno analizirati oblikovanje ekonomskih aktivnosti države navzven, ki, kot že omenjeno, vpliva na oblikovanje zunanjepolitičnih sredstev, ki jih države uporabljajo. Kljub temeljni predpostavki pa ima Udovičeva shema (prav tam), ki predstavlja temelj konceptualizacije gospodarske diplomacije, nekatere omejitve.

Ekonomske aktivnosti države navzven razume v okviru ekonomskega državnštva, ki predstavlja najvišjo obliko državnega in ekonomskega udejstvovanja države navznoter in navzven (Udovič, 2009b, str. 146). Ekonomsko državnštvo torej določa gospodarski sistem neke države in njene ekonomske zunanjepolitične aktivnosti (Baldwin, 1985). Vendar ekonomske aktivnosti države navzven definira znotraj ekonomske zunanje politike, ki je po svojem cilju zunanja politika za doseganje ekonomskih ali neekonomskih ciljev (Udovič, 2009b, str. 112–115). Kot izpostavlja, slednje »dosega mimo lastnega gospodarskega sistema, ker je ta ne ovira niti ne spodbuja pri doseganju neekonomskih ciljev« (Udovič, 2009b, str.

148). Vendar predpostavka, da so neekonomski oz. politični cilji tisti, ki jih država dosega neodvisno od lastnega gospodarskega sistema, ne drži.¹⁷⁰ Upoštevajoč konceptualizacijo gospodarske diplomacije in MRS, lahko aktivnosti enega in drugega zunanjepolitičnega sredstva pomagajo pri uresničevanju ekonomskih in političnih ciljev. Iz tega izhaja, da so tudi politični cilji povezani z gospodarskim sistemom države in je posledično treba Udovičevo (2009b, str. 149) zamejeno razumevanje razširiti, saj ne upošteva vpliva temeljnih elementov zunanje politike, ki vplivajo na oblikovanje državnih aktivnosti navzven.

Udovič (2009b, str. 149) v svoji konceptualizaciji ne upošteva vpliva zunanjih in notranjih dejavnikov na vrednostni sistem države, ki pravzaprav vpliva na oblikovanje notranje in zunanje politike ter posledično na oblikovanje vseh ekonomskih aktivnosti države. Pravzaprav upošteva zgolj to, da dejavniki iz okolja vplivajo na notranje in zunanje ekonomske aktivnosti države, pri tem pa ne pojasni, ali gre za okolje znotraj države ali za mednarodno okolje. Čeprav »na vse ravni odločanja v okviru ekonomskega državnštva, tako notranje kot zunanje, vpliva okolje« (Udovič, 2009b, str. 128), pa je pomembno, ali obstaja morda razlika med vplivom dejavnikov iz notranjega ali zunanjega okolja. Ker v svoji konceptualizaciji razume gospodarsko diplomacijo kot sredstvo zunanje politike za doseganje ekonomskih ciljev ter uradno razvojno pomoč kot sredstvo, s katerim države zasledujejo politične cilje (Udovič, 2009b), predpostavljam, da pri osmišljanju obeh sredstev izhaja iz neoklasične ekonomske logike. V svoji raziskavi se namreč ne osredotoča na spremembe MRS v 21. stoletju in izhaja iz logike, ki so jo države globalnega Severa začrtale na podlagi lastnih aktivnosti in jo poskušale prenesti na države globalnega Juga.

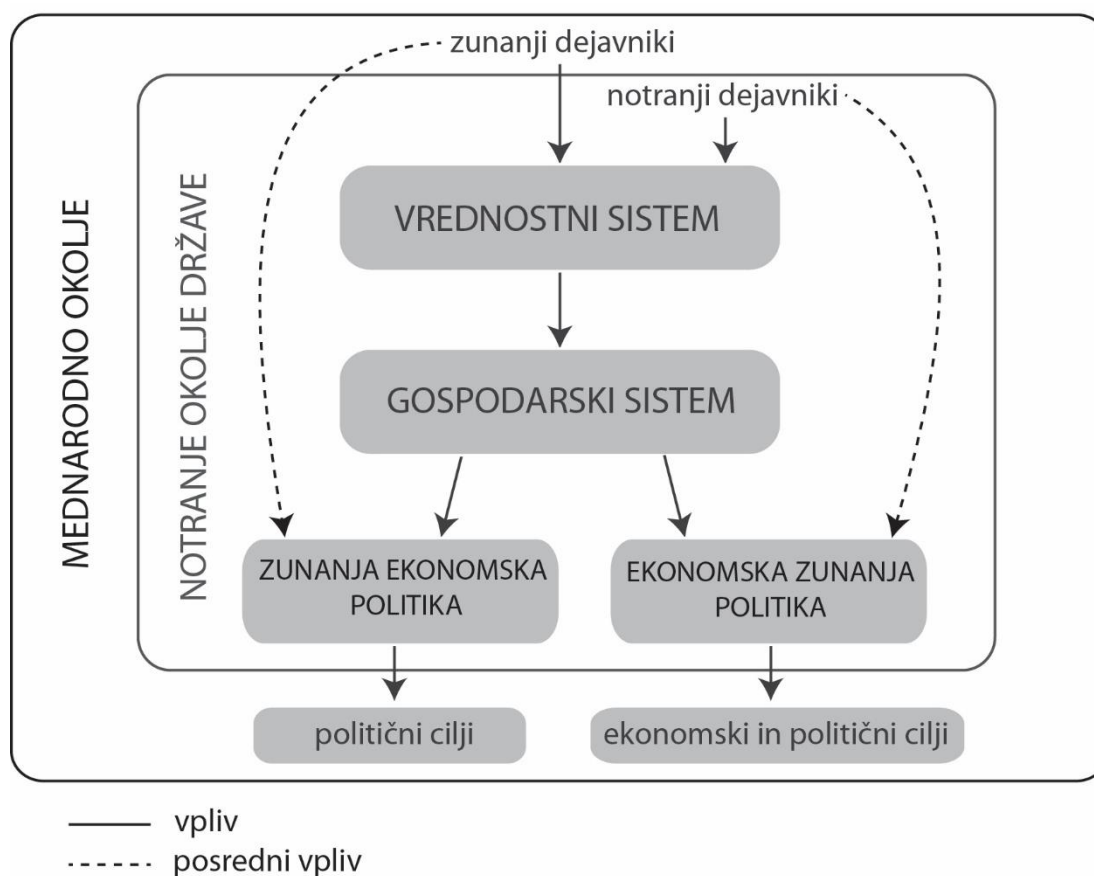
A upoštevajoč zgodovinski razvoj obeh sredstev in temelje politik v 20. stoletju, vse kaže na to, da so države globalnega Severa pred paradigmatsko spremembo svetovnega ekonomskega reda v osemdesetih letih 20. stoletja s svojimi zunanjepolitičnimi sredstvi primarno zasledovala politične cilje in ne ekonomskih. Zaradi tega je treba v proučevanje gospodarske diplomacije in MRS vpeljati tudi vpliv dejavnikov notranjega okolja države in mednarodnega okolja. Več kot očitno so namreč tako notranji kot zunanji dejavniki takoj po koncu druge svetovne vojne

¹⁷⁰ Udovič na podlagi predpostavke, da je ekonomsko državnštvo temelj ekonomskih zunanjih aktivnosti države, gradi konceptualizacijo gospodarske diplomacije. V razumevanju odnosa med ekonomskih državnštvom, ekonomsko zunanjo politiko in ekonomsko diplomacijo (Udovič, 2009b, str. 149) gospodarska diplomacija predstavlja sredstvo za doseganje ekonomskih ciljev, ki izhajajo iz okolja države. Neekonomski cilji ob tem izhajajo okolja, ki je najverjetneje razumljeno kot mednarodno okolje, ki pa ni jasno opredeljeno, in se uresničujejo s pomočjo ekonomskih sankcij.

vplivali na zunanje politike držav in uporabo zunanjepolitičnih sredstev. Ker so se države primarno ukvarjale z ravnotežjem moči in krepitevijo lastne pozicije v mednarodnem sistemu in družbi, so v svojih zunanjepolitičnih aktivnostih (tudi ekonomskih) zasledovale politične cilje, s katerimi so krepile svojo moč v razmerju do drugih držav. Iz tega torej izhaja, da je v primeru zasledovanja političnih ciljev ekonomska zunanja politika pravzaprav nezadosten okvir za analizo obeh sredstev, saj gre za zunanjo politiko, ki je v svoji naravi primarno ekonomska in zasleduje primarno ekonomske cilje države (prim. Udovič, 2009b; 2009b).

Zato kot temeljno teoretsko izhodišče postavljam predpostavko, da se lahko glede na vpliv zunanjih in notranjih dejavnikov na vrednostni sistem neke države v okviru ekonomskega državnštva razvijejo ekonomske aktivnosti države navzven, ki zasleduje izključno politične ali pa takšne cilje, ki zasledujejo ekonomske in politične. V primeru, ko ekonomske aktivnosti države navzven zasledujejo politične cilje, to poimenujem zunanja ekonomska politika, medtem ko v primeru zasledovanja političnih in ekonomskih ciljev upoštevam Udovičevo (2009b) konceptualizacijo in jih prav tako imenujem ekonomska zunanja politika. Kot je prikazano na sliki 3.3, glede na posredni oz. neposredni vpliv zunanjih in notranjih dejavnikov določim, v okviru katere od zunanjih politik se bodo oblikovale ekonomske aktivnosti države navzven in kakšne cilje bo država s svojimi ekonomskimi aktivnostmi v zunanji politiki zasledovala. Pri tem trdim, da je v primeru večjega posrednega vpliva zunanjih dejavnikov, ki izhajajo iz mednarodnega okolja, oblikovan intervencionistični gospodarski sistem. Iz tega se oblikuje zunanja ekonomska politika, s katero države zasledujejo primarno politične cilje. V primeru večjega posrednega vpliva notranjih dejavnikov, ki izhajajo iz notranjega okolja države, pa se je oblikoval neoliberalni gospodarski sistem, ki vpliva na oblikovanje ekonomske zunanje politike, pri čemer je primarni zunanjepolitični cilj pravzaprav zasledovanje ekonomskih ciljev države.

Slika 3.3: Vpliv zunanjih in notranjih dejavnikov na oblikovanje ekonomskih aktivnosti države navzven

Medtem ko so države Severa spodbujale MRS in gospodarsko diplomacijo, so države Juga razvijale vzporedni sistem medsebojnega mednarodnega ekonomskega in političnega sodelovanja. To pomeni, da ne morem analizirati slednjega neodvisno od odnosov Sever – Jug, ki so v okviru mednarodnega političnega in ekonomskega sodelovanja prevladovali vse do 21. stoletja. Najprej pa je treba razumeti, kakšen mednarodni sistem je prevladoval v 20. stoletju in kako so dejavniki iz tega okolja neposredno vplivali na oblikovanje vrednostnega sistema držav, da lahko pojasnim in analiziram zunanjepolitična sredstva držav globalnega Juga. Izhajajoč iz temeljnih teoretskih pristopov, ki sem jih predstavila in analizirala v prejšnjem poglavju, analiziram značilnosti zunanje ekonomske politike in ekonomske zunanje politike držav globalnega Severa in globalnega Juga. V teoretski okvir gospodarske diplomacije in MRS, ki je veljal vse do 21. stoletja in je posledično uokvirjal delovanje držav v mednarodnih ekonomskih odnosih, pa dodajam teoretsko analizo političnega in ekonomskega sodelovanja DVR in analizo pristopov na podlagi zgodovinskih primerov, ki omogočajo razumevanje političnoekonomskih odnosov med državami v 21. stoletju.

3.2 Zunanja ekonomska politika kot okvir vzpostavljanja gospodarske diplomacije in mednarodnega razvojnega sodelovanja

Mednarodno okolje takoj po drugi svetovni vojni je bilo zaznamovano s ciljem ponovne krepitve (svetovnega) gospodarstva in gospodarsko rastjo kot ključno razvojno aktivnostjo, ki naj bi državam omogočila napredek in izhod iz situacij, v kateri so se znašle zaradi posledic vojne. Varnostne dileme so bile potisnjene ob stran, zamenjala so jih vprašanja ekonomske narave (Katzenstein, 1977). Vse do osemdesetih let 20. stoletja je prevladovalo realistično načelo igre ničelne vsote (angl. *zero-sum game*), kar se je odražalo tudi na področju mednarodne politične ekonomije,¹⁷¹ v okviru katere so razvite države z uporabo sredstev zunanje politike (npr. razvojne pomoči) zasledovale lastne interese in v bipolarno naravnani mednarodni skupnosti hladne vojne omejevale širjenje komunizma (Thérien, 2002). Tako sta dve svetovni velesili, ZDA in Sovjetska zveza, ki sta bili najmanj oslabljeni zaradi posledic vojne, v mednarodni skupnosti želeli popolno prevlado in moč, ki bi eno od njiju postavila na pedestal sicer anarhičnega mednarodnega sistema. Svet, ki je bil v tem obdobju razdeljen na tri dele, je torej odražal borbo držav za (pre)moč in velike razlike med ZDA ter Sovjetsko zvezo, ki so se kazale predvsem v ameriški hegemonski prevladi povojnega finančnega in političnega mednarodnega sistema (Dodds, 2014).

Takšno obnašanje držav lahko razumemo v okviru političnega realizma, ki mednarodno skupnost razume kot povsem anarhično, kjer je edini akter država in moč ter preživetje edina motiva. Čeprav obstaja klasično prepričanje, da je politični realizem, ki je predstavljal prevladujočo teorijo mednarodnih odnosov tega obdobja, skušal moč zreducirati na osnovno obliko materializma, kjer sta moč in interes definirana v izključno vojaškem smislu (Williams, 2004), to ne drži povsem. Morgenthau namreč moč razume tudi kot človekov nadzor nad umom in dejanji drugih ljudi (Morgenthau, 1995, str. 102–104), kar pomeni, da je osrednji element politike, želja po moči, pravzaprav ena od oblik družbene moči,¹⁷² katere cilj je vplivanje na delovanje drugih akterjev v mednarodni skupnosti (Morgenthau, 1995; Barnett in Duval, 2005). Države so torej zaradi želje po doseganju lastnih ekonomskih in političnih ciljev s pomočjo

¹⁷¹ Tako je na primer ameriška hegemonika prisotnost v mednarodni politični ekonomiji v povojnem času močno vplivala na strategije (ekonomskih) zunanjih politiki drugih industrijsko razvitih držav (Gilpin, 1975; Aron, 1973; Waltz, 1979).

¹⁷² Družbena moč izhaja iz komunikacije, družbenega znanja, političnih interakcij ter gospodarstva in predstavlja sposobnost ustvarjati standard, norme in vrednote, brez zatekanja k uporabi prisile (van Ham, 2010; Saar, 2010). Izvajanje družbene moči namreč vedno poteka v okviru nekega določenega družbenega položaja in je odvisna od percepcije akterjev, ki so del določenih odnosov, kjer se družbena moč izvaja (van Ham, 2010).

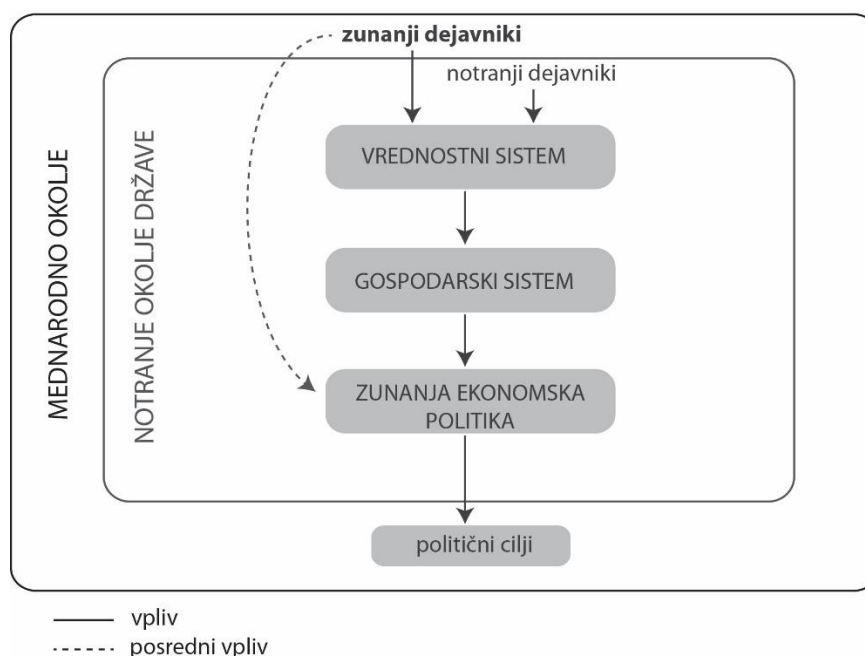
politične moči poskušale vplivati na ostale države in s tem pozicionirati sebe kot najmočnejšega in najpomembnejšega akterja v mednarodni skupnosti. To pa ni bilo mogoče brez državnega intervencionizma v ekonomske politike, kar se je odražalo tudi na zunanjih ekonomskih aktivnostih države.

V tem obdobju so bile ekonomske aktivnosti podrejene političnim, kar posledično pomeni, da je bila ekonomska politika podrejena tudi zunanji politiki (Rohrlich, 1987). Tovrstno značilnost zunanjih ekonomskih aktivnosti države v tem obdobju razumem kot zunanjo ekonomsko politiko, prav zaradi podrejenosti ekonomskih politik. Gre torej za zunanje ekonomske aktivnosti, ki so združene v okviru koncepta zunanje ekonomske politike, ki jo razumem kot primarno zunanjo politiko države, ki ji je ekonomska politika podrejena (Rohrlich, 1987). Pravzaprav je pristop *realpolitike* k zunanji ekonomski politiki določal, da so države s krepitvijo gospodarske konkurenčnosti, zagotavljanjem materialnih potreb in spodbujanjem širokih zunanjepolitičnih ciljev poskušale v mednarodnem okolju zagotavljati svojo suverenost in moč, ki jo na mednarodnem prizorišču imajo oz. želijo imeti (Krasner, 1976; 1978; Gilpin, 1975; Knorr, 1975; Tucker, 1977).

Zunanja ekonomska politika torej predstavlja primarno zunanjepolitične aktivnosti, ki so ji ekonomske politike in posledično tudi ekonomske aktivnosti podrejene. Pristop *realpolitike*, ki v zunanjepolitičnih aktivnosti v ospredje postavlja nacionalni interes in borbo za (politično) moč, ki omogoča doseganje nacionalnih varnostnih, družbenih in ekonomskih ciljev, poudarja, da je naloga zunanje politike uresničevanje političnih ciljev države (Morgenthau, 1948/1995; Krasner, 1978). V času, ko so države z vzpostavitvijo brettonwoodskih institucij priznale, da mednarodni odnosi ne morejo biti prepuščeni avtomatičnemu delovanju ekonomskih zakonov, kot je to veljalo pred vojno, je bila država kot osrednji akter mednarodnih (ekonomskih) odnosov tista, ki je na podlagi anarhičnega mednarodnega okolja poskušala doseči prevlado nad drugimi državami. Z nastankom Svetovne Banke in IMF ter Marshallovim načrtom so ZDA povzročile, da je bila borba za (pre)moč v mednarodni skupnosti tisto vodilo, ki je začelo določati vrednostne sistem znotraj posameznih držav. Ameriška hegemonška pozicija v mednarodni skupnosti, ki je temeljila na vojaški in ekonomski neranljivosti, je bila prisotna vse do sredine sedemdesetih let 20. stoletja (Katzenstein, 1978), kar pa je pomenilo, da so notranji dejavniki, ki so izvirali iz usmeritev ZDA, vplivali na mednarodno okolje in posredno na zunanjepolitične strategije drugih držav (Gilpin, 1975, Aron, 1973; Cohen, 1970). Kot že omenjeno na začetku tega poglavja, je proces vplivanja mednarodnega okolja na notranje okolje

države ciklični proces, v katerem prvo neposredno vpliva na drugo in obratno, zato tudi notranje okolje posredno vpliva na mednarodni sistem (slika 3.4).¹⁷³

Slika 3.4: Vpliv zunanjih in notranjih dejavnikov na oblikovanje zunanje ekonomske politike

Iz tega izhaja, da sta notranje okolje ZDA in njena zunanjepolitična aktivnost posredno vplivala na delovanje mednarodne politične ekonomije, kar se je neposredno odrazilo v značilnostih zunanjih ekonomskih aktivnosti ostalih držav. Dejavniki iz mednarodnega okolja so torej močnejše vplivali na oblikovanje vrednostnega sistema držav in posredno tudi na njihovo notranjo in zunanjo politiko. Države, katerih glavni cilj je bila pozicija moči v mednarodni skupnosti, so na podlagi zunanjih dejavnikov iz mednarodnega okolja, v katerem je torej prevladovala borba za močjo in zasledovanje nacionalnih interesov, oblikovale sistem družbenih vrednot, iz katerega so (povečini) oblikovale intervencionistični gospodarski sistem. Ta je temeljil na prepričanju, da so države raznolike glede na velikost, konkurenčnost in tudi tehnološko razvitost. Zunanja ekonomska politika je bila torej v celoti podrejena državnim zmogljivostim in nacionalnemu interesu (Stein, 1984), ki ga je oblikovala keynesijanska ekonomska politika, s katero so države dosegale neekonomske zunanjepolitične cilje (Bozyk, 2006, str. 17). Zunanja ekonomska politika je torej predstavljala instrumentarij nacionalne

¹⁷³ Na sliki 8 je s krepko označen večji vpliv zunanjih dejavnikov na vrednostni sistem države, ki posredno močnejše vpliva na oblikovanje državne zunanje politike.

politike, da z ekonomskimi sredstvi v mednarodnih odnosih dosega politične cilje držav (Stanovnik, 1982; O'Brien in Williams, 2016).

3.2.1 Sredstva zunanje ekonomske politike

Obdobje od leta 1945 pa vse do osemdesetih let prejšnjega stoletja je v celoti zaznamovano z zunanjo ekonomsko politiko, ki je s pomočjo ekonomskih zunanjepolitičnih sredstev zasledovala politične cilje držav v odnosih Sever – Jug. Ekonomska sredstva zunanje politike, ki so izhajala iz ekonomske ureditve držav, so po principu »nagrajevanja« oz. »kaznovanja« služila za doseganje zunanjepolitičnih ciljev. Eno od ključnih sredstev tega obdobja, v okviru obravnavane problematike, je bila tudi tuja pomoč (angl. *foreign aid*), ki so jo države uporabljale za doseganje nacionalnih interesov (Morgenthau, 1962; Hook, 1993). Pravzaprav je tovrstna finančna pomoč, namenjena državam »tretjega sveta«, služila kot sredstvo za doseganje geostrateških interesov držav »prvega« in »drugega sveta«, predvsem pa za kopičenje moči v mednarodni skupnosti, ki je omogočala politična zavezištva (Morgenthau, 1962). Tuja pomoč tistega časa je bila, v okviru realističnega in neorealističnega paradigmskega okvira mednarodnih odnosov, razumljena tudi kot sredstvo za krepitev ekonomske moči držav globalnega Severa (Hollis in Smith, 1990; Hook, 1993; Wendt, 1995; Schraeder in drugi, 1998).¹⁷⁴

Po drugi strani je bila gospodarska diplomacija v tem obdobju kot sredstvo države izredno prepletena s tujo pomočjo in je bilo prehajanje med eno in drugo tako zelo nejasno, zato je težko trditi, da je gospodarska diplomacija v okviru klasične konceptualizacije v tem obdobju obstajala kot samostojno sredstvo. Čeprav je konec druge svetovne vojne prinesel drugačno ekonomsko ureditev,¹⁷⁵ je bila vedno večja povezava med politično in gospodarsko diplomacijo že na obzorju (Udovič, 2018). Blokavska delitev mednarodnega (gospodarskega) sistema na kapitalistični, k liberalizaciji naklonjeni zahodni blok ter socialistični blok Vzhoda, ki je bil usmerjen v centralnoplansko gospodarstvo (Udovič, 2018 str. 214 – 215), je ob upoštevanju popolnega uničenja evropskega gospodarstva zaradi vojne imela povsem druge skrbi v svojih zunanjepolitičnih usmeritvah. Glavna naloga je bila ponovna vzpostavitev gospodarstva, da bi lahko gospodarska diplomacija sploh začela opravljati svoje naloge. Zato jo v luči duha časa

¹⁷⁴ Ekonomska moč je predstavljala eno od oblik mehke moči, s katero so države utrjevale svojo pozicijo v mednarodni skupnosti in z njo poskušale nadomestiti trdo (materialno) moč, v smislu vojaške sile.

¹⁷⁵ Udovič (2018) ugotavlja, da je povojni gospodarski sistem doživel pomembne spremembe, ki so se odražale v porastu znotrajpanožne mednarodne menjave, porastu v menjavi vmesnih proizvodov, gibki proizvodnji, vedno večjem pretoku storitev ter množičnem pojavljanju transnacionalnih podjetij.

razumem zgolj kot podporni instrument razvojni pomoči, ki je bila ključno sredstvo vse do sedemdesetih let 20. stoletja, za vzpostavitev okolja, v katerem gospodarska diplomacija lahko opravlja svoje aktivnosti in zasleduje nacionalne cilje.

Zunanja ekonomska politika je torej predstavljala okvir za ekonomske aktivnosti države v mednarodnem okolju, s katerimi so poskušale krečiti svojo pozicijo v mednarodni skupnosti. Ustvarjanje ugodnega ekonomskega okolja v državah globalnega Juga je predstavljal način za krepitev ekonomske moči držav globalnega Severa, ki so morale poleg klasične trde moči, krečiti tudi svojo mehko moč. Poleg krepitev ekonomske moči na račun gospodarskega izkoriščanja držav globalnega Juga so države Severa z zunanjo ekonomsko politiko širile tudi svoj vpliv na drugih celinah in poskušale pridobiti čim več zaveznic. Zato gospodarsko diplomacijo in razvojno pomoč v tem obdobju razumem kot ekonomsko zunanjepolitično sredstvo, s katerim so države zasledovale politične cilje.

Čeprav se je zunanja ekonomska politika oblikovala predvsem zaradi večjega vpliva dejavnikov iz mednarodnega okolja, pa je prav paradigmatična sprememba v mednarodnem (gospodarskem) sistemu ob koncu sedemdesetih let 20. stoletja povzročila tudi spremembe zunanjih ekonomskih aktivnosti držav.

3.3 Ekonomska zunanja politika

V času hegemonije Zdrženih držav Amerike, dekolonizacije in pritiskov držav globalnega Juga, ki so želele spremembe pravil mednarodnega gospodarstva, so ob vseh ekonomskih in političnih spremembah novoindustrializirane države globalnega Juga oz. t. i. azijski tigri (Južna Koreja, Tajvan, Hongkong in Singapur) doživele izjemno gospodarsko rast ter napredek v izobraževalnem sistemu in določenih ekonomskih sektorjih, kar je tik pred spremembo iz realističnega v liberalistični svetovni red povzročilo, da so se centri moči zamajali (Gilpin, 1987; Keohane, 1984). Moč razvitih držav Severa je bila izzvana in potreba po spremembah na mednarodnem ekonomskopolitičnem odru je bila z vidika izkušenih industrializiranih držav več kot dobrodošla. Tako so neoklasiki uspehe azijskih tigrov videli prav v pristopu, ki so ga te države ubrale. Za razliko od Kitajske, Indije, Brazilije, Indonezije in številnih afriških držav, ki so se soočale z vrsto težav pri vzpostavljanju razvoja zaradi izredno protekcionistične ekonomske politike, so azijski tigri deregulirali svoja gospodarstva

in so zaradi liberalnih ekonomskih politik ustvarili ugodno okolje za tuje naložbe ob minimalni vlogi države (Hughes, 1988; World Bank, 1993b).

Na krilih thatcherizma¹⁷⁶ v Veliki Britaniji in reaganomike¹⁷⁷ v Združenih državah Amerike, ki sta v praksi udejanjala načela neoklasičnega pristopa proste trgovine, privatizacije in restriktivno monetarno politiko, se je svetovni red mednarodne politične ekonomije spremenil. Zaradi neuspehov državnega intervencionizma, ki ni spodbujal gospodarske rasti, zaposljivosti in stabilnosti cen, so se obudile ideje klasične ekonomske teorije o prostem trgu. Paradigmatski prelom od protekcionistične keynesijanske politike, kjer so države z zunanjo ekonomsko politiko zasledovale predvsem politične cilje, k novemu, neoliberalnemu političnoekonomskemu redu, je povzročil tudi spremembo v zasledovanju zunanjepolitičnih ciljev in uporabi zunanjepolitičnih sredstev. Neoliberalni političnoekonomski red, ki se je v celoti udejanjil v washingtonskem konsenzu in je od leta 1989 dalje močno zaznamoval zunanjepolitično delovanje držav v mednarodni skupnosti je povzročil, da so države začele uporabljati ekonomska sredstva zunanje politike za doseganje predvsem ekonomskih ciljev. Poudarjena je bila pomembnost celotnega sistema za sprejemanje odločitev države (Carlsnaes, 2002). Države so s svojimi zunanjimi ekonomskimi aktivnostmi poskušale dosegati skupne mednarodne ekonomske interese (Keohane in Nye, 1989). Neoklasična paradigma mednarodne ekonomije je namreč predpostavljala, da je razvoj držav možen zgolj z obnovitvijo klasične ideje o prosti trgovini, v kombinaciji z nacionalnimi politikami prostega tržnega gospodarstva ter socialno in politično svobodo posameznikov (Sen, 1999). Treba je bilo torej prilagoditi notranje politike glede na »naravne« zakone mednarodnega trga, brez vmešavanja države v tokove, ki jih ta ustvarja.

Ugotavljam, da je (neo)liberalni ekonomski pristop pravzaprav ekvivalenten liberalistični teoriji v mednarodnih odnosih, ki temelj mednarodne skupnosti vidi v soodvisnosti med državami, kjer obči interesi prevladujejo nad nacionalnimi (Keohane in Nye, 1989; Mawdsley, 2012). Čeprav je podobno kot v okviru realistične teorije tudi liberalistična teorija razumela mednarodno skupnost kot anarhično okolje, so, za razliko od realistov, liberalisti poudarjali, da

¹⁷⁶ Thatcherizem predstavlja spremembo v britanski družbi s sprejetjem neoliberalizma kot prevladujoče političnoekonomske paradigme. Močno je povezan z ekonomsko teorijo monetarizma, s katero se je v obdobju vodenja Thatcherjeve Velike Britanije približala politiki, ki je dajala prednost nadzoru inflacije nad nadzorom brezposelnosti. Prav tako pa se je v okviru thatcherizma spodbujalo nevmešanje države v ekonomske zadeve in odmikanje od keynesijanske ekonomske logike (Green, 1999).

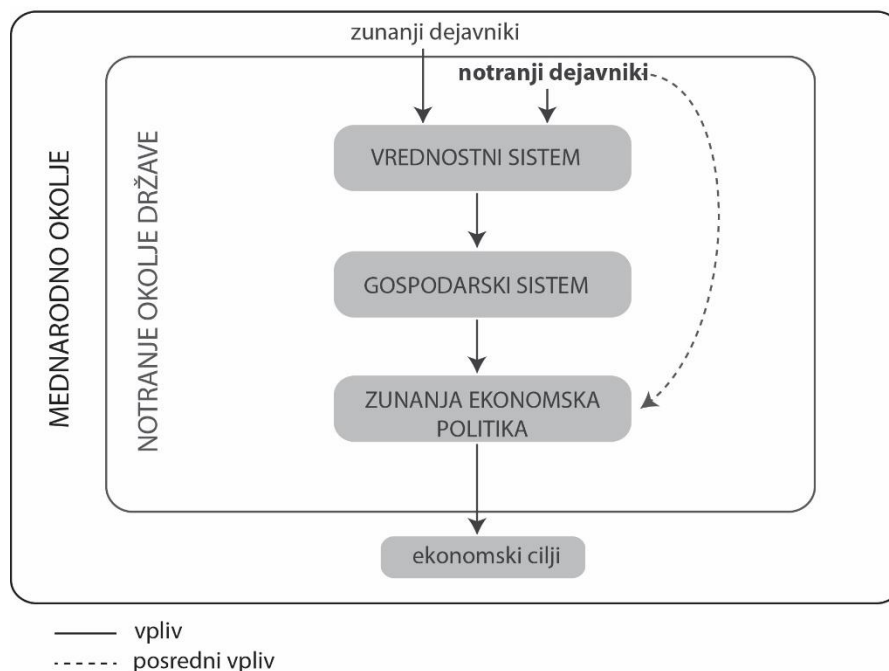
¹⁷⁷ Podobno kot thatcherizem z izrazom reagonomika označujemo ekonomske politike pod ameriškim predsednikom Ronaldom Reaganom v osemdesetih letih 20. stoletja, pri kateri je bilo ključno poudarjanje nevmešavanja države v ekonomske zadeve in prosti trg (Blanchard, 1987).

sta prosta trgovina in sodelovanje med državami ključni za zagotavljanje razvoja, nacionalne varnosti in svetovnega miru (Morgan, 2007; Van de Haar, 2009). Moč pa predstavlja soodvisnost držav, ki temelji na institucijah, kjer obstoj vsemogočne in močne države, ki bi imela popoln nadzor, ni možen (Keohane in Nye, 2001; Van de Haar, 2009). Enako kot v notranji so torej tudi v zunanji politiki liberalisti zagovarjali, da je maksimizacija posameznikove svobode nujna za to, da se lahko družba in posledično države prilagajajo spreminjajočim se okoliščinam v mednarodnem sistemu (Van de Haar, 2009).

Ker država ni bila več akter, ki bi intervencionistično določal delovanje mednarodnega ekonomskega sistema, ampak je država na podlagi zaupanja v logiko prostega trga, primerjalnih prednosti in naravnega ravnovesja (Rohrlich, 1987) sprejela ustrezne notranje ekonomske politike, so se te odražale tudi v zunanjih ekonomskih aktivnostih države. Paradigmatska sprememba v svetovnem redu je povzročila, da so se, kot že omenjeno, države začele obnašati drugače tudi v zunanjepolitičnih odnosih. Opazimo lahko prehod od zunanje ekonomske politike, ki je predstavljala rezultat protekcionističnega pristopa k mednarodni politični ekonomiji, ko so na zunanje ekonomske aktivnosti države vplivali predvsem dejavniki iz mednarodnega okolja, k ekonomski zunanji politiki. Ta je ubrala t. i. behavioristični pristop, ki se osredotoča na mehanizme procesa oblikovanja zunanje politike in se ukvarja z analizo ter razlago reakcij držav na mednarodno ekonomsko okolje, pri čemer na odločitve glede zunanjih ekonomskih aktivnosti vpliva delovanje različnih struktur in dejavnikov znotraj države (Katzenstein, 1978; Bozyk, 2006).

Zunanje ekonomske aktivnosti v okviru ekonomske zunanje politike so bile od osemdesetih let 20. stoletja dalje rezultat notranje ureditve ekonomskega sistema, iz katerega je izvirala ekonomska zunanja politika, ki je bila v prvi vrsti ekonomska in šele za tem zunanja. Doseganje skupnih mednarodnih gospodarskih interesov je namreč pomenilo najboljšo možnost za maksimalno krepitev nacionalnih koristi, kar je temeljilo na prepričanju, da v odnosu ne sme biti poraženek (t. i. pristop *win-win*). Čeprav podobno kot zunanja ekonomska politika tudi ekonomska zunanja politika izvira iz notranje ureditve ekonomskega sistema, pa je ključna razlika v tem, da je ta zdaj neoliberalen in na njegovo oblikovanje v prvi vrsti prek vrednostnega sistema vplivajo dejavniki notranjega okolja države (slika 3.5).

Slika 3.5: Vpliv notranjih in zunanjih dejavnikov na oblikovanje ekonomske zunanje politike

Iz povedanega lahko ugotovim, da se je ekonomska zunanja politika razvila na podlagi značilnosti mednarodnega političnoekonomskega sistema in značilnosti obnašanja mednarodnih akterjev. Predstavlja ekonomsko politiko države, ki deluje tudi navzven in s katero so države proti, predvsem pa po koncu hladne vojne poleg političnih, zasledovale primarno ekonomske cilje (Galtung, 1967; Stopford in Strange, 1991; Strange, 1992/2004; van Bergeijk, 1994; Selden, 1999; Udovič, 2009; Bozyk, 2006).

3.3.1 Dve sredstvi ekonomske zunanje politike: gospodarska diplomacija in razvojna pomoč

Liberalistična teorija mednarodnih odnosov, ki je med drugim vplivala tudi na razvoj ekonomske zunanje politike, je posledično vplivala tudi na uporabo sredstev v zunanji politiki. Države niso več uporabljale tuje (finančne) pomoči, temveč uradno razvojno pomoč. Čeprav je morda prva razlika zgolj v terminologiji, pa je bila sprememba, kot že večkrat omenjeno, tudi vsebinska. Vzrok je bila zahteva po sodelovanju pri globalnih izzivih (Lancaster, 2007; De Haan, 2009), ki so močno vplivali tudi na mednarodne ekonomske odnose. Tovrstno poseganje v svetovni red je bilo razumljeno kot sprejemljivo zaradi prepričanja držav globalnega Severa, da bo spodbujanje demokratičnih režimov in svobodnih tržnih gospodarstev v državah globalnega Juga sčasoma prineslo globalne koristi in posledično zmanjšalo posledice nepravilnih mednarodnih ekonomskih odnosov (Mawdsley, 2012). Zaradi slednjih so

industrializirane države globalnega Severa čutile moralno dolžnost, da pomagajo državam globalnega Juga, saj je bilo treba problem nepravilnosti, ki je tako dolgo vladal svetu, kolektivno rešiti (Weber, 2005; Hattori, 2003, Pankaj, 2005). Čeprav zgolj na papirju, je razvojna pomoč postala altruistični instrument, s katerim naj bi se države globalnega Severa oddolžile za svoje pretekle napake. V ospredje pa je bilo postavljeno zagotavljanje osnovnih človeških potreb, kar bi pomagalo premostiti revščino in nerazvitost. Kljub novi moralni odgovornosti, ki so jo čutile razvite države, pa je razvojna pomoč ohranila svojo primarno funkcijo, saj je posredno še vedno opravljala funkcijo krepitve mednarodnih ekonomskih odnosov z izboljšanjem gospodarskega okolja v državah globalnega Juga (Kaul, Grunberg in Stern, 1999).

Ker pa je bilo treba tovrstni altruizem, ki so ga države pravno kodificirale in jasno določile njegove omejitve, razširiti tudi na zagotavljanje ekonomskih in političnih ciljev držav globalnega Severa, so tisti primarni cilj tuje pomoči pravzaprav nadomestile s sredstvom gospodarske diplomacije, s katerim so začele udeleževati svoje ekonomske zunanje politične interese. Benko (1997) k temu dodaja, da države pravzaprav nikoli ne razmišljajo altruistično, zato altruizem vedno združujejo s svojim lastnim nacionalnim interesom, kar pomeni, da so države z navidezno ločitvijo gospodarske diplomacije od MRS v resnici poskušale zgolj združiti ekonomske koristi gospodarske diplomacije z altruističnim odnosom MRS.

Izhajajoč iz predstavljenega sta skozi perspektivo globalnega Severa gospodarska diplomacija in MRS »dvojčka«, ki sta bila »izumljena« s strani razvitih držav, da bi udeleževale postulate washingtonskega konsenza (in neoklasične ekonomike). Ključna razlika med obema aktivnostma pa je predvsem v njunem cilju: medtem ko je cilj gospodarske diplomacije krepitev gospodarskega sodelovanja ene države z drugo (Udovič, 2009; Bayne in Woolcock, 2011; Bergeijk in drugi, 2011; Reuvers in Ruël, 2012), pri čemer gre za pridobivanje konkretnih koristi za določena podjetja iz države A v državi B, pa je cilj MRS predvsem v tem, da ustvarja ugodno okolje v državi gostiteljici za aktivnosti iz države donatorke (Bučar M., 2011a, str. 736). Seveda to ustvarjanje ugodnega okolja ni enkratni dogodek, ampak gre za sistematično aktivnost države donatorke. Čeprav se to ne izpostavlja, je eden od kazalnikov v tej smeri tudi

t. i. vezana pomoč¹⁷⁸, ki naj bi se ji države izogibale oz. je skoraj prepovedana, a *de facto* še vedno obstaja.

Če sta v tem okviru gospodarska diplomacija in mednarodna razvojna pomoč različni po cilju, pa ju povezuje skupen instrument. Obe aktivnosti sta del zunanje politike držav, pa tudi njihove ekonomske zunanje politike (Bozyk, 2006). To potrjuje tudi Bučarjeva, ko pravi, da »uresničevanje političnih in gospodarskih interesov države zahteva sistematično vsebinsko načrtovanje mednarodnega razvojnega sodelovanja in usmerjanja sredstev v skladu s prioriteta zunanje politike /in/ gospodarskega zanimanja za določeno področje« (M., 2011a, str. 736). Navedeno pomeni, da je izvajanje gospodarske diplomacije in razvojne pomoči inherentno odvisno od zunanje političnih prioritete države. Te pa so običajno definirane znotraj t. i. zunanje političnega trikotnika, ki prioritete izvede iz vrednot oz. ideologije zunanje politike (Benko, 1997, str. 223), za njihovo udejanjanje pa potrebuje določena zunanje politična sredstva (Holsti, 1988). V primeru gospodarske diplomacije in razvojne pomoči gre za politična sredstva zunanje politike, natančneje diplomacijo (Holsti, 1988; Vukadinović, 1989; Benko, 1997; Bojinović Fenko, 2011). Naloga diplomacije je v tem konkretnem okviru predvsem v tem, da z vzpostavljanjem možnosti za MRS po načelu *ex ante* pomaga pripraviti okolje za razvijanje gospodarskih odnosov med državama. Naslednji korak k intenzivnejšemu gospodarskemu sodelovanju pa naredi gospodarska diplomacija s tem, ko poišče konkretne gospodarske priložnosti v državi gostiteljici ter vedenje o njihovem obstoju posreduje zainteresiranim poslovnim subjektom v državi pošiljateljici (Feltham, 1998; Saner in Yiu, 2003; Lee, 2004; Berridge, 2005; Matteucci, 2008; Naray, 2008; Reuvers in Ruel, 2012). V tem kontekstu je gospodarska diplomacija nadaljevanje MRS oz. MRS lahko močno pripomore k uspešnemu razvoju gospodarske diplomacije in mednarodne gospodarske vpetosti določene države v odnose z drugimi državami – bodisi bilateralno bodisi multilateralno (Mawdsley in drugi, 2014; Okano-Heijmans, 2008; Demena in Bergeijk, 2014).

Zunanji dejavniki, ki izhajajo iz mednarodnega okolja, ter notranji dejavniki države so se v zgodovinskem razvoju mednarodne politične ekonomije vse od sredine 19. stoletja močno prepletali. Tako so na primer spremembe v domačih strukturah privedle do temeljnih sprememb

¹⁷⁸ Vezana pomoč je nudenje razvojne pomoči pod pogojem, da se uporablja za nabavo blaga ali storitev od države donatorice (OECD, 2018). Gre torej za neposredno pogojevanje razvojne pomoči, za doseganje gospodarskih in političnih interesov države donatorice (Bučar M., 2011).

v britanski in ameriški strategiji zunanje ekonomske politike. Mednarodne okoliščine, v katerih so se države znašle, pa so močno vplivale na njihove nacionalne institucionalne strukture in s tem posredno na oblikovanje zunanjepolitičnih strategij, ki so jih sprejela za delovanje v mednarodnem političnoekonomskem sistemu.

Ugotavljam, da je proti koncu hladne vojne zaradi paradigmatške spremembe v mednarodnem ekonomskem in političnem redu ter počasnem usihanju hegemonске moči ZDA relativna teža domačega okolja in dejavnikov, ki so izhajali iz institucionalnih struktur, politične ureditve, zgodovinskega spomina, razvoja družbe itd. pridobivala veljavo. Dokler je bila porazdelitev moči v mednarodnem političnoekonomskem sistemu jasna in nesporna, so bile ekonomske aktivnosti držav navzven pogojene predvsem s strukturami mednarodne politične ekonomije. Ko pa je proti koncu hladne vojne postajalo vse bolj jasno, da obstoječa struktura mednarodne skupnosti ni več samoumevna, se je povečal tudi relativni pomen domačega okolja in notranjih dejavnikov pri oblikovanju državnih ekonomskih aktivnosti navzven.

3.4 Teorija političnoekonomskega sodelovanja držav globalnega Juga

Mednarodna skupnost, v kateri so se razvile različne oblike političnoekonomskih odnosov med državami, je sestavljena iz dejavnikov objektivnega značaja, in sicer subjektov mednarodne skupnosti, procesov in odnosov med subjekti ter mednarodnih norm (Benko, 2000, str. 133–34). Izhajajoč iz Benkovega sociološkega razumevanja mednarodne skupnosti zato razumem mednarodno skupnost kot skupek elementov mednarodnega oz. meddržavnega sistema ter mednarodne družbe držav. V okviru tega lahko namreč analiziram procese in odnose med državami, družbene oblike teh odnosov ter spremembe in njihov vpliv na vzpostavljanje odnosov med državami (Benko, 1997, str. 45).

Čeprav se v doktorski disertaciji osredotočam na političnoekonomske odnose med državami globalnega Juga, pa so tudi odnosi med drugimi državami (ne)posredno vplivali na njihovo oblikovanje in vzpostavitev. Medtem ko sodelovanje Jug – Jug večinoma razumemo kot antitezo sodelovanja Sever – Jug, pa je njihova vzpostavitev zagotovo vsaj posredno pogojena tudi z odnosi med državami globalnega Severa. Čeprav preplet različnih oblik odnosov med državami ni osrednja naloga mojega raziskovanja, njihovega obstoja kljub vsemu ne smem zanemariti. Preden je prišlo do oblikovanj odnosov med državami globalnega Severa in Juga,

so namreč obstajali tudi odnosi med državami globalnega Severa. Te so zaradi političnih in gospodarskih ambicij začele raziskovati svet in osvajati čezmorske teritorije, kar je vodilo do vzpostavitve političnih in kasneje tudi ekonomskih odnosov z državami globalnega Juga.

Države globalnega Severa so v svojem političnoekonomskem sodelovanju z uporabo ekonomskih aktivnosti in sredstev zasledovale svoje politične in ekonomske cilje. Vendar to sodelovanje ni bilo omejeno zgolj na države severne poloble, temveč se je kmalu, kot že omenjeno, razširilo tudi na preostali svet. V odnosih z državami globalnega Juga so zato najprej v okviru zunanje ekonomske politike in kasneje v okviru ekonomske zunanje politike, zasledovale politične in ekonomske cilje, ki so jih vodili pri vzpostavljanju različnih političnoekonomskih odnosov z drugimi državami. Če so, kot že omenjeno, države globalnega Severa v mednarodni skupnosti najprej zasledovale politične cilje, pa so s korenitimi spremembami mednarodnega političnega in ekonomskega sistema spremenile tudi svoj zunanjepolitični okvir za pospeševanje političnega in ekonomskega sodelovanja. Začele so zasledovati primarno ekonomske cilje, politični pa so bili potisnjeni na stranski tir.¹⁷⁹

Upoštevajoč spremembe in izzive v mednarodni skupnosti, ki so vplivale na spremembe v zunanji politiki držav globalnega Severa in njihovih zunanjih ekonomskih aktivnostih, sklepam, da podobno velja tudi v 21. stoletju. Ob množstvu novih akterjev, vzponu držav globalnega Juga in številnih konceptualnih spremembah, ki sem jih že omenila, je torej pričakovati, da ustaljeni vzorci obnašanja in delovanja držav globalnega Severa več ne delujejo povsem oz. ne držijo za vse države sveta. Čeprav so odnosi med državami zaradi narave mednarodne skupnosti zagotovo zamejeni z odnosi med državami Severa (Sever – Sever) in Sever – Jug, pa se postavlja vprašanje, ali so značilnosti političnoekonomskega sodelovanja držav globalnega Juga zaradi tega enake. Če je razvoj zunanjepolitičnih aktivnosti držav globalnega Juga posledica aktivnosti in politik držav globalnega Severa, še namreč ni nujno, da so tudi značilnosti njihovega sodelovanja enake. Zato v nadaljevanju, upoštevajoč zgodovinskorazvojno analizo sodelovanja Sever – Jug, razvijam teoretski okvir sodelovanja Jug – Jug, s katerim bom lahko v nadaljevanju (empirično) analizirala tudi značilnosti gospodarske diplomacije in MRS.

¹⁷⁹ Podobno lahko opazujemo tudi v diplomaciji, ko je po dolgi prevladi politične diplomacije v ospredju ponovno ekonomska oz. gospodarska diplomacija (Udovič, 2018).

3.4.1 Temelj političnoekonomskega sodelovanja držav globalnega Juga

Upočasnitev rasti gospodarstev OECD je predstavljala glavno skrb razvojnih ekonomistov ob koncu sedemdesetih let 20. stoletja, kar je vodilo v spremembo političnoekonomske paradigme v osemdesetih letih. Vzporedno se je izpostavljala potreba po tem, da so v političnoekonomskem sodelovanju držav globalnega Juga prednosti, ki jih morajo te nujno izkoristiti. Temu primerno se morajo organizirati na političnem, gospodarskem in intelektualnem področju, da okrepijo svojo moč in povečajo domači kmetijski razvoj, uvozno substitucijo in raziščejo priložnosti za trgovinsko medsebojno menjavo (UNDP, 1990). Ideja, kako povezati države globalnega Juga in jih spodbuditi k medsebojnemu sodelovanju, je torej temeljila na kritičnem pristopu razumevanja razvoja v 20. stoletju (Prebisch, 1959; Dos Santos, 1970; Cardoso, 1972; Cardoso in Faletto, 1979; Pease, 2003).¹⁸⁰ Politična podlaga okrepitvi moči držav globalnega Juga skozi uvozno substitucijo ter iskanju priložnosti za medsebojno trgovanje pa je izhajala tudi iz ideje o naslanjanju na lastne sile ter omejitvi povezav (*delinking*) globalnega Juga s takratnim mednarodnim (gospodarskim) sistemom (Frank, 1969; 1972; 1979; Amin, 1990).¹⁸¹

Razdelitev na globalni Sever in Jug je proti koncu 20. stoletja postajala vse manj pomembna, predvsem zaradi svetovnih sprememb in premikov, ki so povzročili mednarodno prestrukturiranje v zadnjih tridesetih letih 20. stoletja in odpravili tradicionalni razkorak med razvitimi državami in DVR (Harris, 1986; Hoogvelt, 1997; Held, McGrew, Goldblatt in Perraton, 1999; Hardt in Negri, 2000; Robinson in Harris, 2000). Ker so krize sedemdesetih in osemdesetih let povzročile iskanje novih oblik akumulacije kapitala, je to vodilo do globalizacije (Robinson, 1998) ter posledičnega izkoriščanja najcenejšega trga dela, najugodnejših factorskih stroškov, regulativnega okolja ter političnih pogojev. Strukturna moč kapitala nad delom pa je bila po vsem svetu zelo okrepljena (Burbach in Robinson, 1999, str. 27–28). Tovrstne spremembe v kapitalističnem sistemu in svetovno zmanjševanje razlik zaradi globalizacije so pomenili, da je tudi razdelitev na Sever in Jug, center in periferijo oz. »prvi«, »drugi« in »tretji svet«, izgubljala pomen (Burbach in Robinson, 1999). Zato so premiki

¹⁸⁰ Gre za t. i. heterodoksn pristop, ki je izpostavljala uvozno substitucijo kot primerno sredstvo za doseganje razvoja DVR, vključuje pa strukturalistično teorijo, institucionalizem, teorijo odvisnosti ter neoklasični marksistični pristop (Cypher in Dietz, 1997; Griffin in Gurley, 1985).

¹⁸¹ *Delinking* predstavlja »zavrnitev svetovnih zakonov o vrednosti ali domnevni racionalnosti sistema svetovnih cen, ki zahtevajo reprodukcijo svetovnega kapitala. Zato predpostavlja sposobnost družbe, da opredeli alternativni obseg meril racionalnosti notranjih ekonomskih možnosti, ki temelji na uporabi zakona vrednosti« (Amin, 1990, str. 70).

gospodarskih odnosov med globalnim Severom in Jugom ustvarili novo ravnovesje moči med enimi in drugimi (Arrighi, Silver in Brewer, 2003).

Na podlagi predhodne konceptualne in teoretske razprave v doktorski disertaciji o odnosih Sever – Jug trdim, da so se pristopi k razumevanju (kolonialne) razdelitve sveta nenehno spreminjali, kar je posledično vplivalo na oblikovanje nove percepcije o odnosih med različnimi akterji v mednarodni skupnosti. Premiki v političnoekonomskih odnosih so bili posledica tega, da je države globalnega Juga neprimerno obravnavati kot homogeno skupino držav, s povsem enakimi strukturnimi, družbenimi, ekonomskimi, kulturnimi in drugimi značilnostmi (Gilpin, 1987; The South Commission, 1990; Doval, 2010). Te pa so zaradi različnih zunanjih in notranjih dejavnikov spremenile način obnašanja v mednarodni skupnosti in ugotovile, da so razlike, ki so včasih veljale za odnose Sever – Jug, vpete v vsako družbeno strukturo in jih ne moremo tako generalizirano obravnavati (Cox in Sanclair, 1996).

Nastanek novih političnih in gospodarskih vezi držav globalnega Juga je povzročil porast sodelovanja Jug – Jug in posledično razumevanje svetovne ureditve v novi luči. Ker so vse do konca 20. stoletja zaradi tradicionalne delitve dela in značilnosti mednarodnega (ekonomskega) sistema odnosi primarno temeljili na klasični percepciji odnosov Sever – Jug, so bili odnosi med državami globalnega Juga skromno razviti (Carlsson, 1982). A z vplivom številnih dejavnikov iz notranjega in mednarodnega okolja se je pojavilo razumevanje, da je treba odvisnost globalnega Juga od Severa, ki narekuje političnoekonomske odnose držav v mednarodni skupnosti, prekiniti (de la Fontaine in Seifer, 2009), kar je povzročilo krepitev ekonomskih in političnih vezi med DVR.

Primer tega lahko najdemo z analizo (ne)posredne krepitve gospodarske rasti ZDA, ki so v okviru protikomunistične propagande vplivale tudi na spremembe znotraj globalnega Juga (Dargin, 2013). Ko je zaradi naftnega embarga med letoma 1973 in 1974 sledilo obdobje upočasnjene gospodarske rasti in istočasne visoke inflacije, so ameriška podjetja določene proizvodne obrate preselile v nekatere države globalnega Juga zaradi nižjih proizvodnih stroškov. Ker pa so se hkrati tudi države globalnega Juga začele vse hitreje razvijati, so se v svojem političnoekonomskem sodelovanju odmaknile od centraliziranega okvira vertikalne integracije v bolj horizontalno, kar je posledično tudi pospešilo trende sodelovanja Jug – Jug (Dargin, 2013). Države Severa so torej s svojimi aktivnostmi, s katerimi so želele povečati svojo gospodarsko uspešnost in posledično tudi gospodarsko rast svojih zaveznic v DVR, posredno vplivale tudi na oblikovanje novih odnosov, ki jih analiziram v doktorski disertaciji.

3.4.2 Teoretska kontekstualizacija političnoekonomskega sodelovanja držav globalnega Juga

Izhajajoč iz Benkovega sociološkega razumevanja mednarodne skupnosti kot skupka elementov mednarodnega oz. meddržavnega sistema in mednarodne družbe držav, političnoekonomsko sodelovanje Jug – Jug razumem v okviru Bullove mednarodne družbe oz. družbe držav, ki predstavlja osrednji koncept teorije angleške šole. Države na podlagi zavedanja o skupnih interesih in vrednotah, oblikujejo mednarodno družbo, kjer jih v medsebojnem odnosu vežejo skupna pravila in sodelovanje v različnih skupno ustvarjenih institucijah (Bull, 1977, str. 13).¹⁸² To kaže na to, da so podobno tudi države globalnega Juga na podlagi skupnega vrednostnega sistema, ki izvira iz kolonialnih časov in skupnih interesov kot posledica dekolonizacije, vse od konference v Bandugu leta 1955, Gibanja neuvrščenih, Skupine G77, zahtev po novem mednarodnem ekonomskem redu, Akcijskega načrta iz Buenos Airesa (1978), vzpostavitve multilateralnih koalicij (BRICS, MICs, CIVETS itd.), razvojnih bank in drugih institucionalnih instrumentov, oblikovale mednarodno družbo, ki temelji na skupnih interesih.

Mednarodno družbo razumem kot skupino suverenih držav, ki ne tvorijo zgolj sistema v smislu, da je vedenje vsake od njih nujen dejavnik pri predvidevanju obnašanja drugih, ampak so ga države vzpostavile z dialogom in soglasjem o skupnih pravilih in institucijah za vodenje odnosov ter priznavanje njihovega skupnega interesa za ohranjanje teh dogovorov (Bull in Watson, 1984, str. 1). Edinstveno »članstvo« v mednarodni družbi pa je omejeno zgolj na suverene države, ki to pravico uveljavljajo in isto dovoljujejo drugim (Wight, 1977). In prav vzajemno priznavanje suverenosti kaže na prisotnost družbene prakse, da je priznanje suverenosti pravzaprav prvi korak v izgradnji mednarodne družbe (Wight, 1977, str. 753). Iz tega izhaja, da je do nastanka mednarodne družbe odnosov med državami globalnega Juga prišlo šele v času dekolonizacije, ko so države kolonizatorke priznale pravico do uveljavljanja suverenosti tudi svojim kolonijam, današnjim državam globalnega Juga. Dialog in soglasje o skupnih pravilih in institucijah pa sta sledila. Pri tem je nujno opozoriti, da so države globalnega Juga kljub sodelovanju v družbi globalnega Severa skozi proces dialoga in soglasja glede skupnih pravil vzpostavile svojo mednarodno družbo, ki je temeljila na njihovem vrednostnem sistemu. Vrednostni sistem držav globalnega Severa in posledično mednarodne družbe odnosov Sever – Jug so namreč zavračale in se odmikale od pravil, načel in institucij, ki so temeljile na

¹⁸² Vzpostavitev mednarodne družbe torej temelji na spoštovanju neodvisnosti držav, spoštovanju različnih sporazumov, ki jih države med seboj sklepajo, ter omejevanju izvajanja sile druga proti drugi (Bull, 1977, str. 13).

vrednostnem sistemu držav Severa.¹⁸³ Primer, ki slikovito ponazarja odklik od vrednostnega sistema držav globalnega Severa, je zavračanje pravil sistema OECD DAC o MRS, ki po mnenju držav globalnega Juga ni v skladu z vrednostnim sistemom držav globalnega Juga. Zato ga tudi ne upoštevajo in so razvile svoja pravila in institucije, ki vodijo njihovo razvojno sodelovanje.

Vendar zgolj suverenost in dialog nista dovolj za vzpostavitev mednarodne družbe držav. Države morajo namreč poleg vzajemnega priznavanja suverenosti vzpostaviti tudi diplomatsko in zunanjepolitično zastopstvo držav v določeni mednarodni družbi, v kateri diplomatski predstavniki kot edini pravi zastopniki mednarodne družbe v zunanjepolitičnih odnosih predstavljajo vrednote in interese držav (Der Derian, 2003; Frey in Frey, 1999), ki morajo biti v skladu z vrednostnim sistemom te družbe. Zakaj torej razumem obstoj odnosov Sever – Jug in Jug – Jug v okviru dveh vzporednih mednarodnih družb? Ker so postkolonialne države globalnega Juga v očeh globalnega Severa še vedno zgolj »kvazisuverene«, saj jih mednarodna družba globalnega Severa sicer priznava, vendar gre še vedno za neko obliko kvaziskrbništva oz. prehodne oblasti. V očeh držav globalnega Severa namreč države globalnega Juga niso sposobne notranje učinkovito vzdrževati vlade in zagotavljati lastnega razvoja (Jackson, 1990), zato jim je treba pomagati. Ker pa se vrednostni sistem v okviru odnosa med Severom in Jugom ni pretirano spremenil, kljub spremembam v državah globalnega Juga, so bile slednje prisiljene vzpostaviti svoj družbeni sistem, v katerem lahko delujejo in se razvijajo.

Poleg priznavanja suverenosti, ki je temeljni pogoj za obstoj mednarodne družbe držav, pa je po mnenju teoretikov angleške šole nujen tudi obstoj minimalnih skupnih interesov, in sicer v obliki političnoekonomskih odnosov in aktivnosti, ki te odnose vzpostavljajo (trgovina, politična stabilnost itd.). Višje kot so ekonomske soodvisnosti, večja je verjetnost, da bodo države razvile institucije za uresničevanje skupnih interesov in namenov,¹⁸⁴ pri čemer neodvisnost suverenih držav ostaja pomemben omejevalni dejavnik pri uresničevanju skupnih ciljev (Bull, 1977, str. 45).¹⁸⁵ Ker sodelovanje držav globalnega Juga z razvitimi državami

¹⁸³ Zgodovina širitve mednarodne družbe globalnega Severa predstavlja zgodbo o vključenosti in izključenosti. Kitajski je bila na primer suverena državnost zanikana vse do leta 1942, in sicer na podlagi severnih civilizacijskih standardov, ki so postavljali pogoje za notranje upravljanje in je ustrezalo evropskim vrednotam in prepričanjem (Gong, 1984).

¹⁸⁴ Skupni interesi predstavljajo strukturo za sobivanje in sodelovanje ter tiho soglašanje s skupnimi pravili in institucijami v mednarodni družbi (Bull, 1977, str. 120).

¹⁸⁵ Ekonomsko sodelovanje med državami znotraj družbe torej hkrati širi in omejuje avtonomijo pravno suverenih držav. Širi jo s povečevanjem dohodkov skozi specializacijo, z odpiranjem trgov za nove proizvodne linije ter s ponudbo večje raznolikosti potrošnje. Omejuje pa z vključevanjem različnih gospodarskih akterjev (podjetij, delavcev itd.), saj je mednarodno trgovanje lahko tudi škodljivo za nekatera domača podjetja (Bull, 1977, str. 45).

globalnega Severa dolgo ni bilo možno oz. je bilo omejeno, so te poiskale možnosti med sebi podobnimi državami, s katerimi so povezane zaradi skupne preteklosti in podobnih političnih in gospodarskih teženj. Gre namreč za države, »ki imajo skoraj enake poglede na genezo in značaj prevladujočih mednarodnih ekonomskih odnosov, ki so usklajeni v njihovih prizadevanjih za enake spremembe« (Štajner, 1986, str. 156). Na podlagi tega lahko torej lažje razumemo težnjo po političnoekonomskem sodelovanju v okviru sodelovanja Jug – Jug, kjer je bila izmenjava izkušenj, znanja, tehnologije, kapitala in trgovine pravzaprav glavno vodilo za razvoj držav globalnega Juga.

Čeprav so veliko bolj heterogena skupnost od držav globalnega Severa, nekateri avtorji govorijo celo o družbenem imaginariju globalnega Juga (Taylor, 2004).¹⁸⁶ je državam globalnega Juga kljub razlikovanju po teritorialni razsežnosti, prebivalstvu, naravnih virih, stopnjah gospodarskega razvoja, kulturi in političnem sistemu, skupna marginalizacija v mednarodni skupnosti, kot posledica krepitve blaginje in napredka držav globalnega Severa (Doval, 2010). In prav skupna zgodovinska izkušnja marginalizacije, kolonizacije oz. zatiranja predstavlja temelj, na katerem države globalnega Juga gradijo svoje skupne prakse, odnose, pričakovanja ter normativnost za temi pričakovanji (Taylor, 2004). Izhajajoč iz tega so države globalnega Juga svoje odnose gradile na ideji, da položaj držav globalnega Juga ne zaostaja za položajem držav globalnega Severa. Hkrati pa je na oblikovanje skupnih vrednot, simbolov, institucij in značilnosti vzpostavljanja odnosov vplival tudi družbeno-kulturni značaj Juga, da se je bil sposoben učinkovito odzivati na pritiske, ki jih je izvajal Sever.

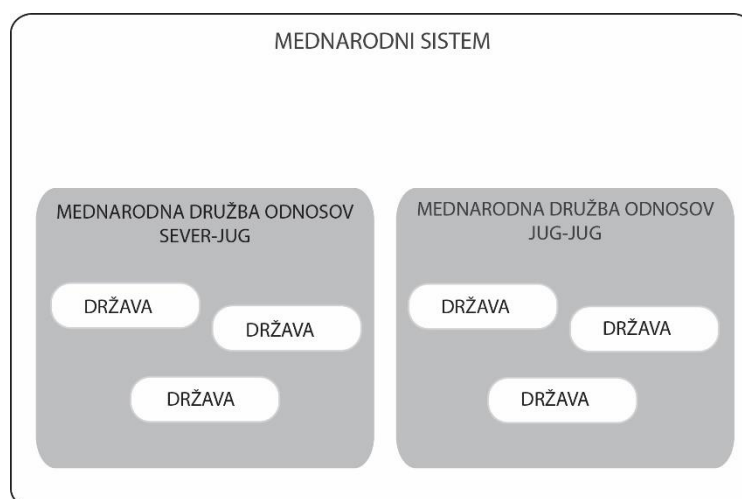
Da pa bi lahko resnično razumeli težnjo po vzpostavljanju političnoekonomskega sodelovanja medsebojnem držav globalnega Juga, je ključno, da preučujemo odnose, ki jih imajo države globalnega Juga med seboj in v razmerju do moči, ter kakšni so njihovi odnosi z drugimi državami. Zgolj tako lahko ugotovimo, kakšno pozicijo države globalnega Juga zasedajo v mednarodni skupnosti oz. mednarodnem sistemu (Taylor, 2004). Ker Bullova mednarodna

¹⁸⁶ Medtem ko globalni družbeni imaginarij v kontekstu razvoja izhaja iz prepričanja, da je znanje strokovnjakov globalnega Severa univerzalno, zato jih je potrebno v okviru projektov in programov MRS mobilizirati, da bi pomagali državam na globalnem Jugu, ki sicer imajo svojo kulturo, tradicije, prepričanja in vrednote, vendar nimajo potrebnih znanj, da bi se lahko razvile (Andreotti, 2011; Heron, 2007). Ker družbeni imaginarij razumem kot skupek vrednot, institucij, zakonov in simbolov, ki so skupni neki določeni družbeni skupini in družbi, skozi katero si ljudje predstavljajo svojo družbeno celoto, lahko na podlagi tega izhajam, da je v okviru odnosov Sever – Jug obstajal samo en družbeni imaginarij, imaginarij globalnega Severa. Razvojni model globalnega Severa je namreč razširil svoj družbeni imaginarij, ki je temeljil na severnem razumevanju napredka, razvoja, kulture, vrednot itd. (Bryan, 2008; Andreotti, 2011; Tallon, 2012). Z vzpostavljanjem odnosov med državami globalnega Juga pa so se počasi izjasnile tudi skupne vrednote, simboli, institucije in značilnosti vzpostavljanja odnosov, ki bi jih lahko razumeli tudi v okviru družbenega imaginarija.

družba, ki deluje v mednarodnem (anarhičnem) sistemu, temelji na ohranjanju vzpostavljenega sistema znotraj mednarodne družbe, državni suverenosti, miru in ohranjanju domačega reda (Bull, 1977, str. 16–19), se pojavlja vprašanje, kako soobstoj dveh (ali več) mednarodnih družb vpliva na oblikovanje mednarodnega sistema, v katerem različne interesne skupine držav delujejo.

Mednarodni sistem, katerega razumevanje utemeljujem na podlagi konstruktivističnega, hobbesovskega, lockovskega in kantovskega razumevanja človeške narave in družbene povezanosti, predstavlja prepletanje sovraštva in borbe za močjo (Hobbes), rivalstva in politike ravnotežja moči (Lock), ter prijateljstva (Kant), kjer so skupni interesi in identitete držav institucionalizirani (Wendt, 1999, str. 18–43). Ne gre torej za klasično razumevanje anarhičnosti mednarodnega sistema, kot ga poznamo v okviru racionalističnih pristopov, temveč za mednarodni sistem, v katerem države poskušajo preprečiti nastanek prevladujoče, hegemonске države, s sodelovanjem pa poskušajo krepiti svojo pozicijo in posledično uresničevati skupne, mednarodne interese (Wight, 1978; Watson, 1992). Pomembno je, da mednarodni sistem, ki ga sestavljata dve ali več držav, med katerimi morajo obstajati zadostni stiki, lahko obstaja ločeno, ne da se razvije v mednarodno družbo (Bull, 1977, str. 15). Torej predpogoj za obstoj mednarodnega sistema ni hkratni obstoj mednarodne družbe, kar pomeni, da obstoj mednarodne družbe odnosov Sever–Jug pravzaprav ne predpostavlja, da je mednarodni sistem enak vrednostnemu sistemu in interesom mednarodne družbe Sever–Jug, saj lahko v mednarodnem sistemu soobstaja več mednarodnih družb, ki vplivajo na značilnosti tega mednarodnega sistema (slika 3.6).

Slika 3.6: Mednarodni (političnoekonomski) sistem

A delovanje ene države, kot sem že pojasnila, vpliva na delovanje druge in obratno prek zunanjepolitičnih aktivnosti (Bull in Watson, 1984, str. 1–9), tudi če državi morda nista del iste mednarodne družbe, ampak sta zgolj del istega mednarodnega sistema, kar v svojem temelju nasprotuje Wightovemu razumevanju, da med mednarodno družbo in mednarodnim sistemom ni razlik (Watson, 1992).¹⁸⁷ Razlikovanje med mednarodnim sistemom in družbo torej predstavlja normativno merilo, kako daleč mednarodna družba sega (Wight in Porter, 1991), kakšne so materialne sile v svetovni politiki (pretok informacij in trgovine, zmožnost vplivanja akterjev na svoje okolje) in predvsem razumevanje mehanizmov mednarodnega sistema, ki vplivajo na oblikovanje oz. propad mednarodnih družb (Dunne, 2011).

Ker racionalistično razumevanje mednarodnega sistema v okviru neorealistične in neoliberalistične teorije, ki sta prevladovali v 20. stoletju, jemlje ideološke in ontološke predpostavke le-tega za samoumevne, nam preprečuje proučevanje potencialov strukturnih in institucionalnih sprememb v mednarodni politiki (Wendt, 1999). Med tem pa konstruktivistični pristop analize mednarodnega sistema omogoča,¹⁸⁸ da razumemo vrednostni sistem držav in njihove interese kot pomemben del oblikovanja nacionalnih politik, ki vplivajo na spreminjanje strukture mednarodnega sistema (prav tam). Pravzaprav mednarodni sistem predstavlja družbeno oblikovane strukture in dejavnike, ki so odraz skupnih vrednot in znanja akterjev (Dunne, 2007). Nprekinjeno medsebojno delovanje držav pa sčasoma vodi do spreminjanja družbenih strukturnih kontekstov, ki posledično vplivajo na to, kako države definirajo svoje interese in vrednote, kar v procesu socializacije v mednarodni sistem ali mednarodno družbo pomeni, da akterji na podlagi družbenih interakcij pridejo do pričakovanih načinov razmišljanja, občutkov in delovanja (Johnston, 2001; Dunne, 2007; Fierke, 2007; Reus-Smit, 2009).

Na podlagi konstruktivističnega pristopa k angleški šoli in razumevanju odnosa med sodelovanjem Sever – Jug in Jug – Jug predpostavljam, da podobno, kot na vrednostni sistem države vplivajo notranji in zunanji dejavniki, velja tudi za vrednostni sistem znotraj družbe. Skupni interesi, vrednote in cilji suverenih držav, ki te primarno sploh združujejo v mednarodno družbo, vplivajo tudi na oblikovanje skupnega vrednostnega sistema te družbe. Na njen vrednostni sistem pa vplivajo tudi zunanji dejavniki mednarodnega sistema. Vrednostni sistem

¹⁸⁷ Mednarodni sistem lahko obstaja brez pomoči nekaterih regulativnih pravil in institucij, ki so prisotne, a nezadostne za oblikovanje mednarodne družbe (Watson, 1992, str. 151).

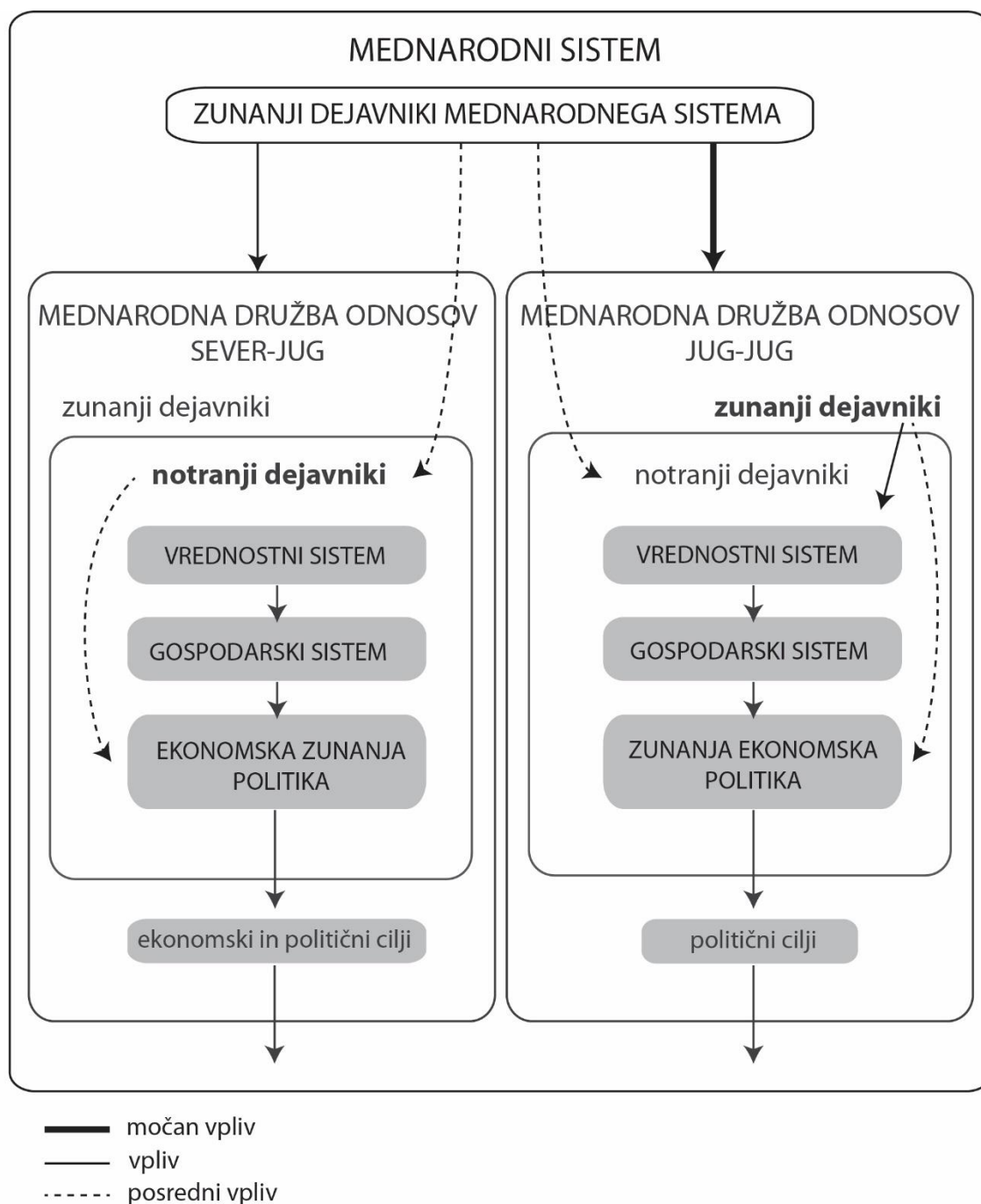
¹⁸⁸ Konstruktivistični pristop predstavlja družbeno teorijo, na kateri temeljijo različni konstruktivistični pristopi analize mednarodne politike (Adler, 1997).

mednarodne družbe torej neposredno vpliva na obnašanje držav znotraj mednarodne družbe. Notranjepolitične in zunanjepolitične aktivnosti držav pa neposredno vplivajo nazaj na zunanje okolje mednarodne družbe. Ali povedano drugače, na vrednostni sistem držav globalnega Juga so vplivali notranji dejavniki (kolonialna zgodovina, demografija, geografska pozicija, gospodarskorazvojna odvisnost od globalnega Severa ter kulturna dediščina) ter zunanji dejavniki (racionalistična percepcija mednarodnega sistema, ki temelji na borbi za moč, gospodarski rasti, državnem intervencionizmu in prostem trgu itd.), na podlagi katerih so države globalnega Juga razvile mešani gospodarski sistem, ki združuje tako značilnosti državnega intervencionizma (protekcijonizem) in prostega trga (neoliberalizem).

S svojimi zunanjimi ekonomskimi aktivnostmi so vplivale na vrednostni sistem mednarodne družbe odnosov Jug – Jug, ki predstavljajo kakovostno drugačen vrednostni sistem, od tistega, ki ga ima mednarodna družba odnosov Sever – Jug. Vrednostni sistem mednarodne družbe Jug – Jug se je torej oblikoval na podlagi dejavnikov, ki izhajajo iz mednarodnega sistema ter zunanjih dejavnikov mednarodne družbe odnosov Jug – Jug, kot prikazuje slika 3.7. Pravzaprav je bil vpliv zunanjih dejavnikov iz mednarodnega sistema na vpliv oblikovanja mednarodne družbe odnosov Jug – Jug nekoliko močnejši, saj je mednarodna družba odnosov Sever – Jug, kjer so prevladovali države globalnega Severa, s svojimi zunanjepolitičnimi aktivnostmi oblikovala mednarodni sistem, ki je omogočil nastanek nove mednarodne družbe.¹⁸⁹ Ob tem izpostavljam, da je bil začetni vpliv dejavnikov iz mednarodnega sistema šibkejši na mednarodno družbo odnosov Sever – Jug, kot je na primer v 21. stoletju. Odnosi Jug – Jug so namreč vedno pomembnejši, države postajajo močnejše, zato je močnejši tudi njihov zunanjepolitični vpliv na oblikovanje mednarodnega sistema in vplivanje dejavnikov v njem.

¹⁸⁹ Ob tem ne smemo zanemariti niti njihovih skupnih prizadevanj in potenciala dejavnikov znotraj mednarodne družbe odnosov Jug – Jug, saj lahko s skupnimi naporji še okrepijo svoja razvojna prizadevanja in s tem tudi lastno gospodarsko in politično neodvisnost ter skupno pogajalsko moč v mednarodni skupnosti (Štajner, 1980).

Slika 3.7: Odnos med mednarodno družbo odnosov Jug – Jug in Sever – Jug v mednarodnem sistemu

3.4.3 Zunanja ekonomskorazvojna politika

Mednarodna družba odnosov Sever – Jug ni nikoli obstajala sama, istočasno je obstajala vsaj še družba odnosov Sever – Sever. Kljub poskusom povezovanju držav globalnega Juga pa o vzpostavljanju mednarodne družbe sodelovanja Jug – Jug začnemo govoriti šele po Bandunški konferenci, ko so države globalnega Juga z dialogom, sodelovanjem in povezovanjem počasi

gradile mednarodno družbo, o kateri govorimo zadnjih dvajset let. Prepletanje med različnimi mednarodnimi družbami pa je povzročilo spremembe v mednarodni skupnosti in v samih družbah političnoekonomskega sodelovanja. Ob številnih spremembah, ki smo jim priča v mednarodnem sistemu mednarodnega ekonomskega in razvojnega sodelovanja, ki se je zaradi različnih dejavnikov ter prepletanja mednarodnih družb, začel redefinirati v 21. stoletju. Razvoj in vzpostavitev mednarodne družbe odnosov Jug – Jug, ki se je razvila kot posledica delovanja držav mednarodne družbe Sever – Jug in neprekinjenega medsebojnega delovanja držav, sta povzročila spreminjanje družbenih strukturnih kontekstov v mednarodnem političnoekonomskem sistemu. Zato so tudi države globalnega Juga začele drugače definirati svoje interese in vrednote, kar je vplivalo na novo konceptualizacijo sredstev političnoekonomskega sodelovanja.

Na podlagi predpostavke, da so države globalnega Juga razvile mešani gospodarski sistem (kombinacijo protekcionističnega in neoliberalnega gospodarskega sistema), trdim, da so tudi zunanje ekonomske aktivnosti države drugačne od tistih, ki jih poznamo v razvitih državah, predvsem z vidika zasledovanja ciljev. Trdim, da države globalnega Juga na podlagi gospodarskega sistema, na oblikovanje katerega so po večini vplivali zunanji dejavniki iz mednarodnega sistema na mednarodno družbo odnosov Jug – Jug in je zato prišlo do kombinacije obeh prej omenjenih gospodarskih sistemov,¹⁹⁰ razvijajo temu primerne zunanje ekonomske aktivnosti. Te so posledica večdesetletnih vplivov mednarodne družbe odnosov Sever – Jug na mednarodni sistem. Ker so skupna kolonialna preteklost, nasprotovanje obstoječi strukturi mednarodnega sistema ter počasnega družbeno-ekonomskega razvoja (Pardesi, 1976) tisti zunanji in hkrati notranji dejavniki, ki so močno vplivali na vrednostni sistem mednarodne družbe odnosov Jug – Jug, je pomembno izpostaviti, da se je zunanjepolitična aktivnost držav globalnega Juga oblikovala drugače kot v primeru držav Severa.

Ker so zunanji dejavniki mednarodnega sistema odnosov Sever – Jug¹⁹¹ neposredno vplivali na oblikovanje zunanje ekonomske politike in notranji dejavniki neposredno na oblikovanje ekonomske zunanje politike, pa je v primeru držav globalnega Juga primarno viden vpliv zunanjih dejavnikov mednarodne družbe in tudi zunanjih dejavnikov mednarodnega sistema,

¹⁹⁰ Čeprav je zelo pomembno tudi razumevanje notranjih dejavnikov mednarodne družbe odnosov Jug – Jug, ki se, kljub heterogenosti držav globalnega Juga, skozi kolektivno opiranje na lastne sile, kažejo v krepitvi nove oblike političnoekonomskih odnosov (Štajner, 1980, str. 246).

¹⁹¹ Mednarodni sistem Sever – Jug je bil do nastanka mednarodne družbe Jug – Jug pravzaprav preslikava mednarodne družbe Sever – Jug,

ki so ga oblikovale države Severa. Ekonomski in družbeni dejavniki, ki so bili posledica vpliva prevladujočega prepričanja globalnega Severa, da se bodo države globalnega Juga s pomočjo gospodarske rasti po njihovem vzoru uspešno integrirale v mednarodni političnoekonomski sistem (Stanovnik, 1982), so se razvili zaradi zunanjih dejavnikov mednarodnega sistema in mednarodne družbe odnosov Sever – Jug.

Močne mednarodne sile globalnega Severa so s svojimi pritiski na slabše razvita nacionalna gospodarstva svojo gospodarsko moč izražale tudi s politično in vojaško močjo, kar je povratno vplivalo na mednarodne gospodarske odnose (Stanovnik, 1982, str. 185) in posledično na oblikovanje in delovanje mednarodnega sistema. Zagovarjanje »naravnih« zakonov mednarodnega trga s strani razvitih držav ob sicer asimetrični ekonomski moči in pogajalski poziciji je predstavljalo zgolj in samo nacionalne interese in jasno strukturo moči, kjer so razvite države prevladoval in oblikovale mednarodni sistem (Stanovnik, 1982, str. 177–185). Kljub dekolonizaciji je gospodarski in tehnološki razvoj razvitega sveta še vedno prevladoval in države globalnega Juga so ostale odvisne od globalnega Severa, kar je pomenilo, da smo »od neposredne dominacije prišli do posrednega nadzora in subordinacije« (Stanovnik, 1982, str. 196). In prav dekolonizacijski zgodovinski kontekst je pomemben za razumevanje vpliva zunanjih dejavnikov mednarodne družbe Sever – Jug in dejavnikov iz mednarodnega sistema, ki so ga razvite države oblikovale, na odnose Jug – Jug, ki jih analiziram v doktorski disertaciji.

V zunanji aktivnosti držav globalnega Juga se torej prepletajo značilnosti zunanje ekonomske politike (političnoekonomske aktivnosti) in ekonomske zunanje politike (ekonomskopolitične aktivnosti), pri čemer je na zunanjo ekonomsko politiko vplival vrednostni sistem mednarodne družbe, v kateri države globalnega Juga delujejo, in na ekonomsko zunanjo politiko dejavniki neoliberalnega mednarodnega sistema. Ker pa države globalnega Juga, kot že omenjeno, niso homogena enota z enakimi značilnostmi, na kar kaže tudi njihova neenotna gospodarska razvitost, pa se glede na vrednostni sistem znotraj države ta odloči, h kateri vrsti zunanjih ekonomskih aktivnosti se bo bolj nagibala.¹⁹² Ne glede na izbiro sredstev (ekonomskih ali političnih), poudarjam, da je prevladujoči model držav globalnega Juga zunanja ekonomska politika, ki zgolj ob določenih aktivnostih spominja na ekonomsko zunanjo politiko. V svojem bistvu pa z uporabo zunanjepolitičnih sredstev ne zasleduje primarno ekonomskih interesov, čeprav je morda včasih tako videti, temveč politične, za katere uporablja ekonomska sredstva.

¹⁹² Ali bo uporabljala pretežno ekonomska ali politična sredstva zunanje politike.

Zasledovanje ciljev in interesov držav globalnega Juga utemeljujem v okviru mehke moči. Razlog za to je ključna sprememba mednarodne skupnosti, ki se je po koncu hladne vojne prevesila iz unipolarne v multipolarno, ko se je glavni interes držav od zagotavljanja njihovega lastnega preživetja in krepite materialne moči prevesil v zagotavljanje ekonomske varnosti (Nye, 1990). Zato se v 21. stoletju države večinoma zanašajo na uporabo mehke moči, ki je opredeljena z nematerialnimi zmožnostmi države (kultura, politične vrednote, zunanja politika) in zajema nematerialne zmožnosti in relacijske analitične elemente delovanja ene države na drugo (Bojinović Fenko in Požgan, 2017). Predstavlja moč, s katero države uresničujejo svoje interese, brez prisile, skozi ustvarjanje pozitivne privlačnosti za druge akterje, kar jim olajša kopičenje drugih oblik moči (Nye, 2011). Države globalnega Juga namreč v svojem zunanjepolitičnem delovanju poskušajo opolnomočiti svojo pozicijo v mednarodni skupnosti z uporabo mehke moči. Pri tem je potrebno upoštevati vedenje akterja s katerim krepijo svojo mehko moč, kako to mehko moč razumejo drugi akterji v mednarodni skupnosti ter zunanjepolitične strategije, s katero krepijo svojo pozicijo v mednarodni skupnosti (Vuving, 2009; Kearn, 2011; Hayden, 2012).

Izhajajoč iz tega, sodelovanje Jug – Jug predstavlja strategijo držav globalnega Juga, ki lahko z uporabo mehke moči dvignejo ugled svoje države v mednarodni skupnosti in posledično tudi vpliv na sooblikovanje mednarodnega političnoekonomskega sistema. Pri tem pa uporabljajo sredstva zunanje ekonomskorazvojnne politike, ki posredno ali neposredno pomagajo pri uresničevanju glavnega političnega cilja držav globalnega Juga, in sicer pridobivanju prepoznavnosti, vpliva in pozicije moči v mednarodni skupnosti. Poudarjanje enakosti, vzajemnosti in skupne krepitev zmogljivosti kaže prav na mehko moč, ki v okviru sodelovanja Jug – Jug, v nasprotju s sodelovanjem, ki se pogojuje z institucionalnimi reformami (prim. odnosi Sever – Jug), omogoča krepitev nacionalnega (gospodarskega) razvoja (Chichava in drugi, 2013). Horizontalni, simetrični odnosi držav globalnega Juga pa svojo legitimnost črpajo iz zgodovinskega kolonialnega spomina, ki še bolj legitimira uporabo mehke moči v mednarodnih odnosih.

Ne glede na ekonomsko razvitost posameznih držav globalnega Juga vse družbe želja po družbenoekonomskem razvoju, ki bi države globalnega Juga rešil odvisnosti od držav globalnega Severa in predstavlja cilj, z doseganjem katerega utrjujejo svojo politično pozicijo v mednarodnem sistemu (Pardesi, 1976; Moons, 2017). Krepitev ekonomske moči je pravzaprav sredstvo za krepitev mehke moči držav globalnega Juga. Skupni zgodovinski

moment dekolonizacije,¹⁹³ ki je povzročil vzpostavitev vrednostnega sistema v odnosih Jug – Jug, tako predstavlja prelom v mednarodnem sistemu, ki je omogočil, da države globalnega Juga z različnimi (političnimi in ekonomskimi) sredstvi zasledujejo cilje, ki so jih oblikovale države že v času gibanja neuvrščenih in s katerimi želijo spreminjati mednarodni red in obstoječi mednarodni sistem (Pardesi, 1976).¹⁹⁴

Zunanjepolitične aktivnosti držav globalnega Juga zato opredeljujem v okviru zunanje ekonomske (in razvojne) politike, kjer države globalnega Juga z različnimi političnimi in ekonomskimi sredstvi zasledujejo primarno politične cilje, ki jim omogočajo utrjevanje politične svobode, neodvisnosti in vpliva na mednarodni sistem. Gospodarski in družbeni razvoj, kot posledica vpliva zunanjega okolja na oblikovanje mednarodne družbe odnosov Jug – Jug, pa predstavlja temelj, da države s krepitvijo svojih gospodarstev v neoliberalnem mednarodnem sistemu krepijo svojo politično oz. mehko moč. Sodelovanje Jug – Jug, ki vključuje politično, ekonomsko ter razvojno sodelovanje med državami globalnega Juga (Besharati, 2018), predstavlja zunanjepolitično strategijo za uresničevanje nacionalnih ciljev držav globalnega Juga. Ta je okvir za oblikovanje zunanje ekonomskorazvojne politike, gospodarska diplomacija in razvojno sodelovanje Jug – Jug pa predstavljata sredstvi za doseganje primarno političnih ciljev. Kljub neposrednemu zasledovanju ekonomskih ciljev v kontekstu trgovinskih in finančnih vidikov slednji v resnici pomagajo pri zasledovanju političnih, saj se s krepitvijo ekonomske moči krepiti tudi mehka moč držav globalnega Juga (Bry in drugi, 2014).

Izhajajoč iz predpostavk o zunanji ekonomskorazvojni politiki, gospodarska diplomacija in MRS držav globalnega Juga predstavljata političnoekonomski sredstvi, ki jih države uporabljajo za doseganje primarno političnih ciljev. Zanje je namreč izjemnega pomena, kako so njihova gospodarstva razumljena in dojeta v drugih državah, zato so njihovi diplomati pogosto vključeni v oblikovanje dolgoročnih državnih politik za spodbujanje in usklajevanje zunanjih ekonomskih aktivnosti države skozi javne in privatne institucije, ki krepijo državni ugled v mednarodnem okolju. Dvig ugleda gospodarstva države je namreč ključen, da lahko

¹⁹³ Čeprav je dekolonizacija v resnici potekala v dveh različnih valovih, je njen pomen ključen za izgradnjo mednarodne družbe odnosov Jug – Jug. Čeprav so se države Latinske Amerike dekolonizirale že v 19. stoletju, pa so se azijske in afriške države osamosvojile po koncu druge svetovne vojne (Haynes, 2008).

¹⁹⁴ Gre za 1) nasprotovanje kolonializmu in imperializmu v vseh oblikah; 2) doseganje popolnejše gospodarske in politične neodvisnosti; 3) zmanjšanje svetovne oborožitve in uničenje jedrskega orožja; 4) spodbujanje mirnega sobivanja; 5) prestrukturiranje mednarodnega gospodarskega reda na podlagi sodelovanja; 6) vzpostavitev pogojev za medsebojno sodelovanje in pomoč; 7) spodbujanje medregionalne trgovine; 8) stabilizacijo blagovne menjave, povpraševanja in cen ter 9) vzpostavitev mednarodnega miru in socialne pravičnosti (Pardesi, 1976, str. 30).

države globalnega Juga krepijo svojo mehko moč v mednarodni skupnosti. Zato na primer v okviru gospodarske diplomacije spodbujajo in razlagajo reforme nacionalnih politik, ki bi lahko pritegnile tuja podjetja in s tem okrepila nacionalno gospodarstvo (Villanueva Lop, 2017). Čeprav nekateri avtorji izpostavljajo, da imajo diplomatska in konzularna predstavništva večjo vlogo pri pospeševanju izvoza držav globalnega Severa (Mercier, 2007; Moons, 2017), pa je gospodarska diplomacija pomembnejša v mednarodnih političnoekonomskih odnosih držav globalnega Juga (Villanueva Lop, 2017; Yakop in van Bergeijk, 2009). Hkrati pa z razvojnim sodelovanjem Jug – Jug z drugimi državami globalnega Juga izmenjujejo izkušnje, znanje, vire in posledično tudi gospodarske koristi. Torej je nekorektno trditi, da je eno od sredstev pravzaprav v nadrejenem položaju ali odvisno od delovanja drugega.

3.5 Sklep

Teoretsko poglavje, kjer sem temeljne koncepte teoretsko osmislila, združila in medsebojno povezala, predstavlja logično nadaljevanje drugega, konceptualnega poglavja. Izhajajoč iz teoretskega odnosa med gospodarsko diplomacijo in MRS držav globalnega Severa, sem na podlagi analize in interpretacije primarnih ter sekundarnih virov in predhodne zgodovinskorazvojne analize izpeljala teoretski odnos gospodarske diplomacije in MRS držav globalnega Juga. Ker so, kot predstavljeno, aktivnosti oz. instrumenti gospodarske diplomacije in MRS bolj ali manj ekonomske narave (uradna razvojna pomoč, promocija trgovine, spodbujanje neposrednih tujih naložb, finančni transferji itd.), sem izhajala iz predpostavke, da je za razumevanje njunega odnosa treba analizirati vzpostavljanje ekonomskih aktivnosti države navzven. Ker pa na slednje prek vrednostnega sistema države in njene notranje politike posredno vplivajo dejavniki iz notranjega in zunanjega okolja, sem pri analizi njunega odnosa upoštevala tudi to.

Zunanja politika države se namreč na podlagi njenega vrednostnega sistema ter notranje politike oblikuje tako, da dejavniki iz mednarodnega in notranjega okolja neposredno vplivajo na sistem družbenih vrednot in njene notranje politike ter posredno na oblikovanje zunanje politike. Hkrati pa zunanja politika neposredno vpliva na dejavnike v mednarodnem okolju in posledično tudi na oblikovanje notranjih politik drugih držav. Razumevanje tega cikličnega procesa pa služi kot okvir za razumevanje oblikovanja in vzpostavljanja obeh obravnavanih zunanjepolitičnih sredstev. Kot ugotavljam, države glede na različen vpliv notranjih in zunanjih dejavnikov, oblikujejo svoje notranje in zunanje ekonomske aktivnosti države, ki jih skupaj

razumem kot ekonomsko državništvo. V okviru slednjega se, glede na vpliva dejavnikov iz mednarodnega okolja in države, oblikuje določena oblika gospodarskega sistema, ki posledično določa tudi ekonomske zunanjepolitične aktivnosti. Ta proces in predvsem vpliv dejavnikov, ki posredno določajo njihovo oblikovanje, sta ključna za razumevanje značilnosti gospodarske diplomacije in MRS držav globalnega Juga.

Vse do osemdesetih let 20. stoletja je bil posredni vpliv dejavnikov iz zunanjega okolja na oblikovanje ekonomskih aktivnosti držav navzven močnejši, zato so države s temi aktivnostmi zasledovale primarno politične cilje. Države so se namreč v tem obdobju primarno ukvarjale z ravnotežjem moči in krepitvijo lastne pozicije v mednarodni skupnosti. Na podlagi intervencionističnega gospodarskega sistema, ki je izhajal iz temeljnih teoretskih predpostavk o delovanju svetovnega gospodarskega sistema, so oblikovale zunanjo ekonomsko politiko. Slednja je predstavljala okvir za uresničevanje političnih ciljev s pomočjo (politično)ekonomskih sredstev (npr. tuje finančne pomoči). Ekonomske aktivnosti so bile podrejene političnim, kar je posledično pomenilo, da je bila tudi ekonomska politika podrejena zunanji politiki. Pristop *realpolitike* k zunanji politiki je namreč določal, da so države s krepitvijo svoje gospodarske konkurenčnosti poskušale okrepiti svojo (politično) moč v mednarodni skupnosti, ki bi jim je omogočala posredno doseganje nacionalnih varnostnih, družbenih in tudi ekonomskih ciljev.

Zunanja ekonomska politika držav je bila podrejena državnim zmogljivostim in nacionalnem interesu, ki ga je oblikovala keynesijanska ekonomska politika in s katero so države zasledovale neekonomske zunanjepolitične cilje (boj za moč). Hegemonska prevlada ZDA, ki se je vzpostavila kmalu po drugi svetovni vojni, pa je določala obnašanje ostalih akterjev v mednarodni skupnosti. S svojimi zunanjepolitičnimi aktivnostmi so ZDA namreč prek dejavnikov mednarodnega okolja vplivale na oblikovanje vrednostnih sistemov posameznih držav, kar je povzročila, da so preostale države za glavni cilj vseh svojih zunanjepolitičnih aktivnosti določile moč, prestiž in željo po prevladi. Pozicija moči, ki so jo želele ostale države, je bila glavni cilj zunanje politike držav, zato so tudi ekonomska sredstva zunanje politike služila političnim ciljem.

MRS oz. razvojna pomoč je v prvih desetletjih po drugi svetovni vojni predstavljala sredstvo globalnega Severa, da v državah globalnega Juga širi svoj vpliv in prisotnost. Bila je sredstvo za nagrajevanje oz. spodbujanje določenega obnašanja držav globalnega Juga in uresničevanje geostrateških interesov držav globalnega Severa. Gospodarska diplomacija je bila po drugi

strani močno prepletena z razvojno pomočjo in prehajanje med obema je bilo zelo nejasno in težko določljivo. Ker je bilo najprej potrebno vzpostaviti primerno okolje, kjer bi lahko gospodarska diplomacija izpolnjevala svoje cilje, kot jih osmišljam v drugem poglavju, je bilo opravljanje njene naloge oteženo. Kvečjemu je bila uporabljena kot podporno (diplomatsko) sredstvo za krepitev zavezništev in povečevanje vpliva držav globalnega Severa.

Ker pa državni intervencionizem ni zagotavljal željene gospodarske rasti, se je v osemdesetih letih gospodarstvo začelo liberalizirati. Novi neoliberalni ekonomski red, ki se je v celoti udejanjil v washingtonskem konsenzu, je pomenil spremembo tudi v uporabi zunanjih ekonomskih aktivnosti držav. Države globalnega Severa so z vero v logiko prostega trga, primerjalnih prednosti in naravnega ravnovesja sprejele ustrezne notranje ekonomske politike, zato se niso več intervencionistično vpletale v delovanje mednarodnega ekonomskega sistema. Posledično ekonomska politika ni bila več podrejena politični, saj so države izpostavljale pomembnost proste trgovine in sodelovanja med državami, da bi lahko okrepile svoje gospodarske koristi. Maksimizacija gospodarskih koristi pa je temeljila na prepričanju, da morajo imeti vse države v sodelovanju koristi. Na podlagi tega se je oblikovala ekonomska zunanja politika, ki je odražala paradigmatske spremembe v mednarodnem političnoekonomskem sistemu in obnašanju mednarodnih akterjev. Nanjo pa je primarno vplivalo delovanje različnih notranjih struktur in dejavnikov, ki so države preusmerili od *realpolitike* k sodelovanju, kjer obstoj hegemonске moči ni bil možen.

V mednarodni skupnosti, ki proti koncu 20. stoletja ni bila več zaznamovana s hegemonско prevlado ene države in je vzpostavila soodvisnost akterjev, je ekonomska zunanja politika pravzaprav predstavljala orodje držav za doseganje ekonomskih ciljev. Ker pa je postalo poseganje države v svetovni red nesprejemljivo in sodelovanje temeljno načelo nove ureditve, je tudi MRS moralo odražati te spremembe. Države globalnega Severa so se pod krinko altruizma poskušale oddolžiti za svoje pretekle napake in vsaj uradno z MRS (oz. razvojno pomočjo) niso več smele zasledovati lastnih političnih ali ekonomskih ciljev. Čeprav je MRS ohranila funkcijo krepitev gospodarskega okolja v državah globalnega Juga, pa to uradno ni bilo dovoljeno oz. zaželeno. Zato se je pomen gospodarske diplomacije okrepil, saj so države potrebovale sredstvo, ki bi nadomestilo prejšnje naloge in cilje razvojne pomoči. Države so torej z navidezno ločitvijo gospodarske diplomacije in MRS poskušale zgolj združiti ekonomske koristi gospodarske diplomacije, pod pretvezo altruističnega sodelovanja, ki ga je spodbujalo MRS.

Čeprav sta v okviru ekonomske zunanje politike gospodarska diplomacija in MRS različni po cilju, pa sta medsebojno povezani. Medtem ko MRS pomaga pri pripravljanju ugodnega okolja za razvijanje gospodarskih odnosov med državami, gospodarska diplomacija za tem išče konkretne gospodarske priložnosti v državi gostiteljici, ki jih posreduje zainteresiranim poslovnim subjektom doma. Gospodarska diplomacija je torej nadaljevanje MRS, kjer MRS pravzaprav predstavlja zasledovanje primarno političnih ciljev, gospodarska diplomacija pa ekonomskih.

Povzamem lahko, da so bile ekonomske aktivnosti države navzven pogojene s strukturami mednarodne politične ekonomije, dokler je bila porazdelitev moči v mednarodni skupnosti jasna in je bila hegemonška prevlada ene države tista, ki je vplivala na oblikovanje zunanjih politik drugih držav. Ko pa se je obstoječa struktura mednarodne skupnosti spremenila, se je povečal tudi relativni pomen domačega okolja in dejavnikov, ki izhajajo iz njega in so vplivali na zunanje ekonomske aktivnosti držav.

Izhajajoč iz zunanjepolitičnega okvira me je zanimalo, kaj je vplivalo na oblikovanje odnosov Jug – Jug in kako sta se posledično oblikovala MRS in gospodarska diplomacija. Obnašanje in aktivnosti držav Severa so kljub hierarhičnim odnosom Sever – Jug vplivali na oblikovanje zunanjepolitičnih aktivnosti držav globalnega Juga. Države v mednarodni skupnosti, ki jo razumem kot skupek elementov mednarodnega oz. meddržavnega sistema in mednarodne družbe države, niso v vakumu, zato je (ne)zavedno vplivanje na zunanje politike drugih držav pravzaprav logična posledica njihovih aktivnosti. Zato so aktivnosti držav globalnega Severa, s katerimi so želele povečati svojo gospodarsko uspešnost in posledično tudi gospodarsko rast svojih zaveznic, posredno vplivale na vzpostavitev novih političnoekonomskih odnosov.

Zato je teoretsko osmišljanje slednjih smiselno v okviru Bullove mednarodne družbe držav, ki jo države oblikujejo na podlagi skupnih interesov in vrednot. Tako lahko namreč pojasnim, kaj je vplivalo na oblikovanje sodelovanja Jug – Jug, ki ga razumem kot eno od mednarodnih družb, ki obstaja v mednarodni skupnosti. Mednarodno družbo namreč suverene države vzpostavijo z dialogom in soglasjem o skupnih pravilih ter institucijah za vodenje odnosov, na podlagi priznanja njihovega skupnega interesa za ohranjanje dogovorjenega. Na podlagi predpostavke, da imajo države globalnega Juga skupen vrednostni sistem, izhajajoč iz njihovega družbenega imaginarija, sem predhodno analizo oblikovanja zunanje politike prek zunanjih in notranjih dejavnikov aplicirala na oblikovanje mednarodne družbe. Ker družbeni imaginarij oz. vrednostni sistem globalnega Juga temelji na zgodovinskem spominu kolonializma, družbeno-

kulturnem značaju Juga, željo po medsebojnem političnoekonomskem sodelovanju ter ideji, da si zaslužijo enakovreden položaj v mednarodni skupnosti kot države globalnega Severa, me je zanimalo, kateri dejavniki so vplivali na njegovo oblikovanje. Zato sem na podlagi analize odnosov, ki jih imajo države globalnega Juga med seboj in v razmerju do moči, preučevala vpliv zunanjih in notranjih dejavnikov na skupni vrednostni sistem, ki po mojem prepričanju vpliva na oblikovanje vrednostnih sistemov posameznih držav v mednarodni družbi.

Izhajajoč iz predpostavke, da v mednarodnem (anarhičnem sistemu), ki temelji na ohranjanju vzpostavljenega sistema znotraj mednarodne družbe, državnih suverenosti, miru in ohranjanju domačega reda, obstaja več mednarodnih družb (Sever – Sever, Sever – Jug, Jug – Jug), me je zanimal njihov medsebojni vpliv. Kot ugotavljam, so na vrednostni sistem mednarodne družbe globalnega Juga močnejše vplivali zunanji dejavniki mednarodnega sistema političnoekonomskih odnosov, in sicer racionalistična percepcija mednarodnega sistema, ki je temeljila na boju za prevlado, težnjah po gospodarski rasti, državnem intervencionizmu in kasneje prostem trgu itd. Zunanjepolitične aktivnosti držav globalnega Severa so namreč prek mednarodne družbe odnosov Sever – Jug vplivale na dejavnike mednarodnega sistema in posredno povzročile oblikovanje mednarodne družbe odnosov Jug – Jug.

Vendar pa vzpostavljanje gospodarske diplomacije in MRS ni bilo pogojeno zgolj z vplivom dejavnikov iz mednarodnega sistema, temveč tudi z notranjimi dejavniki posameznih držav (kolonialna zgodovina, demografija, geografska pozicija, kulturna dediščina itd.) in zunanjimi dejavniki mednarodne družbe (gospodarskorazvojna odvisnost od globalnega Severa, želja po politični in ekonomski neodvisnosti, vzpostavljanje političnoekonomskih odnosov). Ker pa je bil neposredni vpliv zunanjih dejavnikov mednarodnega sistema na mednarodno družbo odnosov Jug – Jug večji kot v primeru odnosov Sever – Jug, so za vzpostavljanje svojih ekonomskih aktivnosti navzven oblikovale zunanjo ekonomskorazvojno politiko, s ciljem uresničevanja političnih ciljev v mednarodni skupnosti.

Izhajajoč iz skupne izkušnje s kolonializmom oz. izkoriščanjem, odvisnostjo, hierarhičnimi odnosi moči in počasnega družbeno-ekonomskega razvoja, ki predstavljajo tako zunanje in notranje dejavnike, ki so vplivali na vrednostni sistem mednarodne družbe odnosov Jug – Jug in držav globalnega Juga, so njihove zunanjepolitične aktivnosti kvalitativno (in normativno) drugačne od tistih na Severu. Močan vpliv zunanjih dejavnikov mednarodnega sistema in mednarodne družbe, ki so posledica aktivnosti držav Severa, so oblikovale svojo zunanjepolitično strategijo, v kateri se prepletajo političnoekonomske aktivnosti (vpliv

mednarodne družbe odnosov Jug – Jug) in ekonomskopolitične aktivnosti (vpliv neoliberalnega mednarodnega sistema). Sodelovanje Jug – Jug torej predstavlja strategijo držav globalnega Juga, ki v svojih zunanjepolitičnih ekonomskih aktivnostih želijo uresničevati politične cilje in krepiti svojo mehko moč za pozicioniranje v mednarodni skupnosti, utrjevanje politične svobode, neodvisnosti ter vplivanja na mednarodni sistem.

Čeprav države globalnega Juga morda z gospodarsko diplomacijo in razvojnim sodelovanjem Jug – Jug neposredno uresničujejo ekonomske interese, v smislu trgovinskih in finančnih vidikov, pa ti pravzaprav pomagajo pri zasledovanju političnih ciljev. Ekonomska moč namreč krepi pozicijo držav globalnega Juga v svetu, saj je mednarodna skupnost vedno bolj usmerjena v uporabo mehke moči. Obe političnoekonomski sredstvi, ki sta zaradi drugačnega vpliva dejavnikov kot v primeru držav globalnega Severa medsebojno izredno prepleteni, pa je včasih težko razločiti. Zato je treba na študijah primerov empirično preveriti, ali države globalnega Juga pravzaprav uporabljajo dve ločeni sredstvi zunanje ekonomskorazvojne politike ali pa gre v resnici za odnos med njima, ki ga prikazujem na sliki 3.8.

Slika 3.8: Odnos med razvojni sodelovanjem Jug – Jug in gospodarsko diplomacijo držav globalnega Juga

4 Študije primerov

Teoretični okvir prejšnjega poglavja, v katerem ugotavljam, da se gospodarska diplomacija in MRS držav globalnega Juga razlikujeta od obeh sredstev v državah globalnega Severa, je nujno tudi empirično preveriti. Zato v tem poglavju preučujem in analiziram tri ključne centre moči globalnega Juga, Brazilijo, Indijo in Kitajsko, ki so bile izjemno aktivne pri vzpostavljanju temeljev sodelovanja Jug – Jug. Čeprav se zavedam, da empirična analiza študij primerov ne služi za posploševanje na vse države globalnega Juga in da tudi izbira držav ni reprezentativna za celotno skupino držav globalnega Juga, pa v okviru doktorske disertacije predstavlja empirični prispevek k lažjemu razumevanju političnoekonomskega sodelovanja med državami globalnega Juga. Kljub temu da Brazilija, Indija in Kitajska predstavljajo tri velike, regionalne gospodarske sile globalnega Juga, ne trdim, da so reprezentativne predstavnice držav globalnega Juga kot celote. Odločitev, da iz heterogene skupine držav globalnega Juga podrobneje analiziram prav te tri, izhaja med drugim tudi iz njihove zgodovinske vloge, ki so jo imele pri vzpostavljanju in sooblikovanju sodelovanja Jug – Jug, izrazitega gospodarskega razvoja, ki so ga doživele v preteklih letih, ter dostopnosti podatkov o številnih aktivnostih v okviru sodelovanja Jug – Jug. Čeprav bi lahko razpravljala o primernosti izbire študij primerov, posploševanje na globalni Jug ne bi bilo mogoče, ne glede na izbiro držav. Zato se v empirični analizi omejujem na države, ki so večji del 20. stoletja počasi, a vztrajno stopale po samozadostni razvojni poti.

Predvsem Brazilija in Indija, občasno pa tudi Kitajska, so bile namreč dejavne udeleženke številnih pogajanj glede sprememb v okviru odnosov Sever – Jug, kjer so zahtevale spremembe v ureditvi mednarodnega političnoekonomskega sistema. Prav tako so ob prelomu tisočletja postale izredno odzivne na ideje o globalnem vladanju (angl. *global governance*), ki bi omogočalo napredek in enakost držav globalnega Juga (Chin, 2013). Z vedno večjo vpetostjo v svetovno gospodarstvo so tudi zaradi določene mere nujnosti postale vse bolj proaktivne in vključene v iskanje rešitev v primeru finančnih pretresov ali nazadovanja svetovnega gospodarstva. Ker pa so se s povečanjem njihove ekonomske moči povečala tudi pričakovanja drugih držav, da prevzamejo več mednarodne odgovornosti, so bile prisiljene v svojih zunanjepolitičnih aktivnostih izstopiti iz obstoječih načinov razmišljanja in delovanj (Chin, 2013, str. 884).

Države globalnega Juga so v zadnjih desetletjih doživele znatno gospodarsko rast, kar je povzročilo, da so začele jasneje izpostavljati pomembnost horizontalnih in bolj enakovrednih odnosov med državami. Diskurz izbranih držav (Brazilije, Indije in Kitajske) na normativni ravni pa je, do nedavnega,¹⁹⁵ vsaj deloma spominjal na diskurz preteklih koalicij držav globalnega Juga (Narlikar, 2013),¹⁹⁶ čeprav v zadnjih nekaj letih (npr. pod Bolsonarom v Braziliji ter Modijem v Indiji) opazamo pomemben vpliv notranje politike na delni odmik od sodelovanja Jug – Jug. Medtem ko Kitajska ne peša v okviru sodelovanja Jug – Jug in pravzaprav še bolj spodbuja gospodarsko povezovanje držav globalnega Juga v svojih zunanjepolitičnih aktivnostih (Lin, 2019), je na primer Bolsonarova zunanjepolitična strategija drugačna. Njegova konservativna notranja politika je vplivala na preoblikovanje zunanjepolitičnih prioritet, pri čemer je bilateralno sodelovanje z državami globalnega Severa pomembnejše od sodelovanja Jug – Jug (Ribiero Hoffmann, 2021). Nasprotno je vsaj na normativni ravni sodelovanje Jug – Jug in povezovanje med državami globalnega Juga v Indiji pod Modijem še vedno pomembno, tudi če gre praksi pravzaprav zgolj in izključno za uresničevanje nacionalnih interesov in krepitev pozicije moči v regiji in širše (Chaturvedi, osebni intervju, 2020, 30. januar).

Upoštevajoč te omejitve so se tri analizirane države, ki predstavljajo del BRICS, v svojih zunanjepolitičnih aktivnostih odmaknile od sistema MRS, ki so ga države Severa razvile v 20. stoletju, spremenile pa so tudi samo razumevanje pojma MRS, ki vključuje bistveno širši nabor aktivnosti in instrumentov. Hkrati so imele v svojih zunanjepolitičnih aktivnostih izjemno vlogo vplivanja na oblikovanje svetovnega političnoekonomskega sistema, še posebej na področju razvojnih vprašanj (Cooper in Thakur, 2013). Bile pa so tudi pomembne zagovornice reform multilateralnih organizacij, ki bi naj po njihovem mnenju odražale multipolarno realnost 21. stoletja in ne značilnosti mednarodne skupnosti v času hladne vojne.

¹⁹⁵ V doktorski disertaciji se zaradi razpoložljivih empiričnih podatkov osredotočam na analizo posameznih držav v izbranih časovnih obdobjih. Tako je na primer analiza Brazilije omejena na obdobje do leta 2013. Kot opozarjata sogovornika (Barenboim Šalej, osebni intervju, 2020, 9. maj; diplomatski predstavnik Brazilije, osebni intervju, 2020, 21. maj), je cilj trenutne zunanje politike pod predsednikom Bolsonarom ideloško izjemno prepleten z njegovo konzervativno notranjo politiko. Kot sta opozorila, pod njegovim vodenjem sodelovanje Jug – Jug ni brazilska zunanjepolitična prioriteta, zato je z vidika analize v disertacijo bolj smiselno omejiti empirično analizo obdobja predsednika Lula da Silve in predsednice Rousseff. Podobno radikalizacijo politike lahko zasledimo tudi v Indiji pod Modijem, kjer je sodelovanje Jug – Jug postranskega pomena. Prav tako pa so podatki, dostopni za analizo, na voljo zgolj do leta 2016, zato je bilo analizo temu primerno smiselno tudi omejiti.

¹⁹⁶ Pri tem se poraja vprašanje, ali gre morda zgolj za izkoriščanje bandunškega diskurza za vzpon teh treh gospodarskih velesil globalnega Juga ali ne, kar bi lahko vodilo do ustanovitve nove koalicije manj razvitih držav globalnega Juga, ki bi izzvale delovanje gospodarsko močnejših in razvitejših držav globalnega Juga (Arrighi, 2007).

Glede na podatke v tabeli 4.1 lahko zelo hitro ugotovimo, da so tri izbrane države pravzaprav med največjimi državami po številu prebivalcev in predstavljajo skoraj štirideset odstotkov celotne svetovne populacije. So tudi med prvimi desetimi državami sveta glede na nominalno vrednost BDP. Odločitev, da analiziram zgolj tri od petih držav BRICS, temelji tudi na podatku, da Brazilija, Indija in Kitajska prispevajo največji delež k skupnemu BDP držav BRICS.

Tabela 4.1: Število prebivalcev in BDP Brazilije, Indije in Kitajske

DRŽAVA	ŠTEVILO PREBIVALCEV (v letu 2019)	SVETOVNA LESTVICA DRŽAV GLEDE NA ŠTEVILO PREBIVALCEV	BDP 2019 (nominalna vrednost v milijonih USD)*	SVETOVNA LESTVICA DRŽAV GLEDE NA BDP
Brazilija	211.049.527	6	1.839.758	9
Indija	1.366.417.754	2	2.875.142	5
Kitajska	1.433.783.686	1	14.342.903	2
Svet	7.594.270.356		87.751.541	
BRICS	3.157.074.333		21.109.112	
Brazilija, Indija, Kitajska/svet	39,24 %		21,72 %	
BRICS/svet	41,89 %		24,01 %	

Vir: World Bank Group (b. d.).

Za vsako izbrano državo, ki jih podrobneje analiziram v nadaljevanju, je bila opravljena tako kvalitativna kot tudi kvantitativna analiza. Na podlagi primarnih in sekundarnih virov sem analizirala značilnosti njihove zunanje ekonomske politike ter obeh sredstev, gospodarske diplomacije in MRS. Dodatno pa sem vrzeli dopolnjevala tudi s polstrukturiranimi individualnimi intervjuji s strokovnjaki, akademiki in diplomati, ki prihajajo iz teh treh držav oz. v njih delujejo. Kot že omenjeno uvodoma, sem načrtovala, da vsako od držav tudi obiščem in tam izvedem večje število intervjujev ter obiskov ključnih institucij, kar pa je bilo zaradi objektivnih omejitev v svetu, ki so se pojavile v času mojega raziskovanja, žal onemogočeno. Zato sem obiskala samo Indijo, kjer sem izvedla dva intervjuje. Intervjuje z brazilskimi in kitajskimi sogovorniki pa sem opravila prek videokonferenc.

S kvantitativno metodologijo sem razvojno sodelovanje Jug – Jug analizirala glede na razpoložljivost podatkov. Gre za preproste statistične metode, saj je primerjava med državami izredno zahtevna, ker te v svojih poročilih ne beležijo nujno enakih podatkov. Države namreč

poročajo na različne načine v različnih obdobjih, podatki za razvojno sodelovanje Jug – Jug pa na primer za Brazilijo zajemajo zgolj sredstva, namenjena za tehnično pomoč itd., medtem ko na primer za Indijo, podatki vključujejo tudi posojila. Za Kitajsko tovrstne opredelitve v statističnih podatkih ni, iz česar lahko zgolj sklepamo, kaj vse je zajeto v finančne transakcije, ki so opravljene v okviru razvojnega sodelovanja.¹⁹⁷ Zato se v pričujočem delu osredotočam izključno na kvalitativno analizo razvojnega sodelovanja izbranih držav, in sicer na analizo in interpretacijo primarnih in sekundarnih virov ter analizo sekundarnih statističnih podatkov zunanega izvora. Nasprotno je bilo zaradi dostopnosti statističnih podatkov iz različnih podatkovnih baz gospodarsko diplomacijo mogoče poleg analizirati tudi kvantitativno. Tako sem statistično analizo gospodarske diplomacije in njenega vpliva na gospodarsko sodelovanje med državami globalnega Juga izvedla na podlagi zbranih podatkov za 138 držav globalnega Juga za leto 2017. Pri tem sem izhajala iz raziskave, ki sta jo leta 2011 opravila Yakop in van Bergeijk (2011), ki sta preučevala vpliv gospodarske diplomacije na geografijo mednarodne trgovine za 63 držav. Izhajajoč iz njune ugotovitve, da imajo diplomatska in konzularna predstavništva vpliv na pospeševanje bilateralnih trgovinskih odnosov v državah globalnega Juga, me je zanimalo, ali to drži tudi v primerih Brazilije, Indije ter Kitajske in ali se povečanje števila diplomatskih in konzularnih predstavništev odraža tudi v povečanju bilateralne trgovinske menjave med državami. Potrditev bi namreč pomenila, da države globalnega Juga razumejo gospodarsko diplomacijo popolnoma enako kot države globalnega Severa in jo zato posledično uporabljajo za doseganje istih ciljev.

4.1 Brazilija

Brazilija si je vse od začetka 20. stoletja prizadevala za vidnejše mesto na svetovnem prizorišču, kar je temeljilo na njenem lastnem prepričanju, da bi morala prevzeti svojo naravno vlogo velike države v svetovnih zadevah (Soares de Lima in Hirst, 2006, str. 21; Gomes Saraiva, 2007). Svojo pozicijo je utemeljevala na podlagi klasičnih materialnih realističnih elementov moči, in sicer na podlagi številčnega prebivalstva, naravnih virov (rezerve sveže vode in nafta) ter gospodarskih sposobnosti (je namreč eden najpomembnejših izvoznikov in proizvajalcev hrane (Soares de Lima in Hirst, 2006, str. 21; Dauvergne in Farias, 2012, str. 95). Poleg jasnih političnih interesov se je razvila tudi posredna želja po uresničevanju gospodarskih interesov,

¹⁹⁷ Države globalnega Juga nimajo skupno določene metodologije glede poročanja o obsegu svojega MRS, zato je tudi primerjava med državami izjemno zahtevna.

ki bi ji lahko koristili pri udejanjanju političnih ciljev v okviru regionalnega in predvsem mednarodnega pozicioniranja (Gomes Saraiva, 2007).

A na premik brazilske zunanje politike v smeri krepitve sodelovanja Jug – Jug, s katerim se ukvarjam v nadaljevanju, so močno vplivale tudi nekatere notranjepolitične aktivnosti. Po dvajsetih letih diktature (1964–1985)¹⁹⁸ je ponovna demokratizacija države konec osemdesetih let 20. stoletja spodbudila pomembne spremembe v zunanjepolitičnem obnašanju Brazilije (Rodrigues, Urdinez in de Oliveira, 2019, str. 373). V tem oziru je zelo pomembno, da je bilo v novi brazilski ustavi iz leta 1988 določeno, da je predsednik države glavni akter zunanje politike, ki določa obseg in stopnjo avtonomije brazilskega ministrstva za zunanje zadeve (Milani in Nery, 2019, str. 75). Zato lahko spremembe v zunanjepolitičnih aktivnostih in usmeritvah Brazilije pravzaprav spremljamo glede na to, kdo je bil v določenem obdobju predsednik države.

Z vidika analize je pomembno izpostaviti predvsem notranjepolitično okolje od leta 1995 dalje. Medtem ko je pod predsednikom Cardoso brazilska zunanja politika v okviru strategije avtonomije skozi integracijo skušala spodbujati nacionalne interese v okviru mednarodnega sodelovanja in povezovanja (Rodrigues in drugi, 2019, str. 374), je v času Lula da Silve glavna prioriteta zunanje politike postalo razvojno in gospodarsko sodelovanje Jug – Jug (Borges, 2009). Čeprav je do nedavnega za brazilsko zunanjo politiko veljalo, da je imuna na spremembe in vmešavanje vladnih agencij, podjetij, medijev in civilne družbe, kar je izviralo iz zgodovinskega procesa institucionalizacije (Milani in Pinheiro, 2017). A kljub vsemu je v zadnjih dvajsetih letih moč opaziti nekatere spremembe v zunanji politiki: pluralizacijo akterjev, predsedniško diplomacijo in izredno politizacijo. Slednje je posledica vpliva učinkov odpiranja Brazilije svetu in posledičnega povečevanja vpliva notranje politike pri oblikovanju zunanje politike države (Milani in Nery, 2009, str. 79).

Predsedniški politični sistem v Braziliji, kjer predsednik ohranja učinkovito upravljanje, zahteva od slednjega, da med političnimi strankami pridobi podporo, ki posledično posredno vplivajo na zunanjepolitična vprašanja (Milani in Pinheiro, 2017). Politizacija zunanje politike Brazilije je torej posledica širitve medinstitucionalnega dialoga, vpliv političnih strank na zunanjo politiko pa je vsekakor opazen v zadnjih dvajsetih letih. Tako je Cardoso kot član stranke socialne demokracije izpostavljal, da si mora Brazilija po dolgem obdobju avtoritarnega

¹⁹⁸ V času avtoritarnega režima so bila zunanjepolitična vprašanja izključena iz javnih razprav, kongres je imel omejene možnosti ukrepanja v političnih odločitve, civilna družba pa ni bila vključena v politične razprave (Milani in Pinheiro, 2017).

nacionalizma prizadevati za konkurenčno vključitev v svet in omejiti morebitno stagnacijo gospodarske rasti (Rodrigues in drugi, 2019). Zunanjepolitična avtonomija z integracijo in sodelovanjem je sicer pomenila spoštovanje mednarodnih režimov, zlasti bolj liberalnih, a brez izgube zunanjepolitičnega upravljanja, ključni zunanjepolitični cilj pa je bilo vplivanje na oblikovanje načel in pravil, ki so določala delovanje mednarodnega sistema (Vigevani in Capeluni, 2007). Po drugi strani je Lula da Silva, član delavske stranke (*Partido dos Trabalhadores*), strategijo zunanje politike Brazilije preusmeril v t. i. avtonomijo z diverzifikacijo, ki predvideva spoštovanje mednarodnih norm in načel s pomočjo zavezništev v okviru sodelovanja Jug – Jug in sporazumov z netradicionalnimi partnerji (npr. Kitajsko, državami azijsko-pacifiške regije, Afrike, vzhodne Evrope, Bližnjega vzhoda itd.) (Vigevani in Capluni, 2007, str. 1313). To obdobje pa se je nadaljevalo tudi v čas Rouseffove, ki je bila prav tako članica delavske stranke (Milani in Pinheiro, 2017).¹⁹⁹

Glede na vpliv notranje politike in političnega sistema na oblikovanje zunanje politike Brazilije pa je v okviru disertacije pomembno izpostaviti, da njene zunanjepolitične aktivnosti predstavljajo tudi sredstvo za krepitev njene mehke moči (Soares de Lima in Hirst, 2006, str. 21; Narlikar, 2010).²⁰⁰ Izhajajoč iz zunanjepolitičnega okvira Brazilije v obdobju od leta 2003 do 2013 (oz. 2016), je Brazilija poudarjala pomembnost spodbujanja sodelovanja v koalicijah in zavezništvih, diplomacijo pa uporabljala kot sredstvo mehke moči, ki je služila za krepitev lastne pozicije v mednarodni skupnosti, do te mere, da bi bila prepoznana kot ključni akter, ki lahko vpliva na oblikovanje mednarodnega sistema in pravil znotraj njega (Soares de Lima in Hirst, 2006; Narlikar, 2010; Milani in Pinheiro, 2017). Značilnosti brazilske zunanje politike in posledična uporaba sredstev za doseganje njenih ciljev so torej močno pogojene z nihanjem med iskanjem avtonomije in mednarodne verodostojnosti, kar povzroča, da poskuša kljub omejenim virom in zmogljivostim s kolektivnimi akcijami in sodelovanjem s podobnimi državami uveljaviti določeno stopnjo mehke moči in s tem vplivati na mednarodni sistem (Soares de Lima, 2005).²⁰¹

¹⁹⁹ V nadaljevanju se osredotočam prav na analizo MRS in GD v obdobju predsednika Lula da Silve in predsednice Rouseff.

²⁰⁰ Brazilija se je v zgodovini dosledno izogibala uporabi klasične trde moči v vojaškem smislu, ki si jo na primer uporabljale številne velike sile, za uspešno pozicioniranje v mednarodni skupnosti (Soares de Lima in Hirst, 2006).

²⁰¹ Medtem Bolsonarova zunanja politika predstavlja sistematičen poskus rušenja statusa Brazilije, ki sta ga uspešno gradila Cardoso in Lula da Silva od leta 1995, in sicer mednarodni status Brazilije kot uspešne pogajalke in potencialnega predstavnika globalnega Juga (Chagas-Bastos in Franzoni, 2019). V okolju korupcije, ki predstavlja stalno prakso v Braziliji zaradi nizke participacije in odgovornosti, so leta 2018 potekale predsedniške volitve, na katerih je zmagal skrajno desni kandidat socialnoliberalne stranke, Jair Bolsonaro. Skrajna desnica se je v boju za zmago posluževala širjenja dezinformacij in lažnih novic prek različnih medijev, ki so v državi, kjer

Lokacija Brazilije, zaradi bližine ZDA in hkratne relativne stabilnosti v regionalnem okolju (Soares de Lima in Hirst, 2006), predstavlja ključen dejavnik vpliva na oblikovanje vrednostnega sistema Brazilije in posledično oblikovanje njenih zunanjepolitičnih aktivnosti.²⁰² Regija je bila na eni strani podvržena vplivom moči ZDA in posledično tudi njenim kulturnim in gospodarskim vzorcem. Po drugi strani pa je Brazilija v preteklosti mirno reševala odprte teritorialne spore s sosednjimi državami, njen proces izgradnje države pa je predstavljal rezultat uspešnih diplomatskih pogajanj in posredovanj (Soares de Lima in Hirst, 2006).

Ker pa je bila strateška pomembnost Južne Amerike, z izjemo druge svetovne vojne, precej omejena s strani Združenih držav Amerike, so bili zunanje grožnje in tveganja razumljena predvsem v gospodarskem in ne vojaškem smislu. Tako je prevladujoči mednarodni gospodarski model tisti zunanji dejavnik, ki je vplival na oblikovanje brazilske zunanje politike, ki s sredstvi sodelovanja in posredovanja v okviru uporabe mehke moči uresničuje lasten gospodarski razvoj, s katerim poskuša doseči politično moč in vpliv v mednarodni skupnosti (Soares de Lima in Hirst, 2006; Dauvergne in Farias, 2012; Nye, 2004).

Poleg tega pa so na oblikovanje zunanjepolitičnih aktivnosti Brazilije močno vplivali tudi notranji dejavniki (sistemske in domače spremembe).²⁰³ Vpliv notranjih in zunanjih dejavnikov se torej kaže v brazilski zunanjepolitični aktivnosti, ki omogoča razumevanje povezav sredstev zunanje politike, ki jih države uporabljajo za krepitev lastnega političnoekonomskega sodelovanja. Glede na njeno namero, da razširi svojo vlogo in odgovornost pri oblikovanju regionalnih in mednarodnih politik ter agende sodelovanja med državami globalnega Juga (Soares de Lima in Hirst, 2006, str. 21), je torej analiza njenih zunanjepolitičnih aktivnosti nujna za razumevanje uporabe sredstev, ki ji pomagajo pri zasledovanju tovrstnih ciljev.

4.1.1 Brazilska zunanja ekonomskorazvojna politika v 20. stoletju

Na zunanjo politiko Brazilije je v veliki meri vplivalo sodelovanje v multilateralnih institucijah, ki je zaznamovalo pot za oblikovanje njenih zunanjepolitičnih aktivnosti. Kot edina

je skoraj 70 % populacije nepismene, dosegli svoj cilj (prav tam). V zunanji politiki sta razvoj in multilateralizem, ki sta predstavljala temelj brazilske zunanje politike, skoraj popolnoma izginila, nov zagon pa so, namesto poglobljanja odnosov z državami globalnega Juga, dobili odnosi z ZDA (Borges, 2017).

²⁰² To se prav tako kaže v času Bolsonaro, ko so odnosi z ZDA pravzaprav ena od ključnih zunanjepolitičnih prioritet Brazilije. Bolsonaro namreč poudarja pomembnost prostega trga in sodelovanje z ekonomskimi integracijami razvitih držav (npr. ZDA in EU) (Chagas-Bastos in Franzoni, 2019). Pravzaprav gre za konservativno, antiglobalistično zunanjo politiko z verskimi in ideološkimi elementi (Casarões, 2020, str. 85).

²⁰³ Brazilija je namreč v tridesetih letih 20. stoletja začela zasledovati strategijo uvozne substitucije, ki ji je v devetdesetih letih sledila strategija konkurenčne integracije v svetovno gospodarstvo (Soares de Lima in Hirst, 2006, str. 23).

južnoameriška država, ki je zaradi udeležbe v prvi svetovni vojni sodelovala tudi na pariški mirovni konferenci leta 1919, si je že na začetku 20. stoletja prizadevala za reformo obstoječega sistema kolektivne varnosti, ki je bil ustanovljen v okviru Društva narodov (Fonseca Jr., 2011). Tovrstna drža se je ohranila celotno stoletje, s ciljem spreminjanja mednarodnih pravil, ki bi lahko posledično vplivala tudi na njeno lastno pozicioniranje v mednarodni skupnosti. Brazilija je svojo zunanjepolitično strategijo vzdrževala z aktivnim sodelovanjem na konferencah, ki so vodile do vzpostavitve multilateralnega reda po letu 1945,²⁰⁴ na katerih je kot posrednica med velikimi silami in manjšimi državami branila pravice slednjih, hkrati pa se predstavlja kot država, ki lahko prevzame enakovredno pozicijo, status in pripadajoči prestiž, ki ga imajo velike sile (de Paiva Abreu, 1998; Garcia, 2000; Cervo, 2010).

A po letu 1945 je bilo institucionalno sodelovanje držav globalnega Juga razumljeno predvsem v luči spodbujanja gospodarskega razvoja in poglobljanja politične avtonomije, kar je vodilo tudi do sprememb v nacionalnih gospodarskih strategijah. Tako je Brazilija kmetijskoizvozno strategijo v drugi polovici 20. stoletja zamenjala za razvojno strategijo industrializacije z uvozno substitucijo,²⁰⁵ pri kateri je imela država osrednjo vlogo pri reguliranju gospodarstva, spodbujanje tujih neposrednih naložb v različne industrijske sektorje pa je predstavljalo ključ za gospodarski razvoj Brazilije (Soares de Lima in Hirst, 2006). V šestdesetih in sedemdesetih letih je k temu dodala še izvozno komponento, vse do osemdesetih let pa je bila Brazilija zaradi visoke zaščite pred uvozom in širokega državnega posredovanja v gospodarstvo med najhitreje rastočimi gospodarstvi na svetu (Maddison, 1995). Zunanja politika pa je v okviru obstoječe gospodarske strategije postala pomemben instrument, s katerim je Brazilija med drugim skušala v okviru GATT doseči tudi splošni preferencialni sistem za izvoz držav globalnega Juga, odpiranje novih tujih trgov ter širitev gospodarskega sodelovanja med državami globalnega Juga (Soares de Lima in Hirst, 2006; Hurrell, 2010).

In prav želja po ustvarjanju pravičnejšega globalnega sistema za države globalnega Juga predstavlja temeljno utemeljitev brazilskega diskurza v dolgoletnem boju za vpliv in moč v mednarodni skupnosti. Brazilija se je v svoji zunanji politiki, kljub nekaterim poskusom

²⁰⁴ Brazilija je ena od ustanovnih članic OZN in ena od ustanoviteljic GATT, bila je prisotna na zasedanju Mednarodne trgovinske organizacije v Havani in je ustanovna članica latinskoameriškega združenja za prosto trgovino (*Latin America Free Trade Association – LAFTA*) (de Paiva Abreu, 1998; Cervo, 2010; Fonseca Jr., 2011).

²⁰⁵ Zaradi intenzivne industrializacije z uvozno substitucijo, ki je industrijo spremenila v gonilno silo gospodarstva, je v Braziliji v tem obdobju vladala hitra gospodarska rast, država pa je v tem obdobju odpravila tudi mehanizme za nadzor tujih naložb. A niso bili vsi učinki uvozne substitucije pozitivni, saj se je država soočala z neenako distribucijo dohodka, ki je povečevala regionalne razlike v državi (Hudson, 1997).

regionalnega (gospodarskega) povezovanja,²⁰⁶ vse do konca 20. stoletju namreč primarno osredotočala na širše, mednarodno prizorišče. V mednarodni skupnosti se je poskušala povezovati s podobnimi državami iz drugih regij globalnega Juga s ciljem lastnega pozicioniranja v mednarodni skupnosti. Svoje cilje je v tem obdobju poskušala doseči s strategijo, da je treba mednarodne institucije spremeniti do te mere, da bi predstavljale glas vseh držav, ne glede na velikost, bogastvo ali moč (Sotero, 2010; Dauvergne in Farias, 2012; Burges, 2007; 2013). Hkrati pa je sebe v zunanjih odnosih predstavljala kot akterja, ki lahko v mednarodni skupnosti zastopa interese globalnega Juga, kar je utemeljevala (in še vedno utemeljuje) na podlagi geografske in demografske velikosti, stopnje gospodarskega razvoja ter bogastva z naravnimi viri (Soares de Lima, 2008). Ta lastna percepcija je tisto glavno nespremenjeno vodilo brazilske zunanje politike, zaradi katerega ves čas zahteva aktivno vlogo v mednarodni politiki, pri čemer za doseganje tega cilja izbira različna sredstva.

Kot ugotavlja Diniz (2003), je aktivna participacija v mednarodnih institucijah izjemnega pomena, saj lahko spremeni zanimanje glavnih sil in spremeni dinamiko ravnotežja moči. Tako je bila njena vloga v razvojnih pogajanjih vse od leta 1945 precej aktivna, saj je Brazilija poskušala delovati kot predstavnica skupine narodov, ki ščiti interese globalnega Juga. V šestdesetih in sedemdesetih letih je v svojih diplomatskih aktivnostih izražala prepričanje, da predstavlja most med državami globalnega Severa in Juga, ki lahko v vlogi mediatorja v mednarodnih razvojnih pogajanjih okrepi svojo lastno moč in pozicijo v mednarodni skupnosti (Santos in Cerqueira, 2015). In prav koalicijsko povezovanje z državami globalnega Juga predstavlja temelj sodelovanja Jug – Jug, iz katerega izhaja zagovarjanje političnoekonomskih interesov držav globalnega Juga, kot odgovor na gospodarske odnose Sever – Jug, ki so bili finančno neugodni za DVR (prav tam). Tako je v povojnem času skupaj z Indijo in Mehiko na primer prevzela pomembno vlogo pri usklajevanju koalicij DVR in postala ena od vodilnih držav v skupini G77 (Soares de Lima in Hirst, 2006).

V svojih zunanjepolitičnih aktivnostih se je osredotočala predvsem na ekonomske zunanje grožnje, zato je v poznih sedemdesetih in začetku osemdesetih let 20. stoletja na primer poskušala odložiti oz. celo blokirati uvedbo trgovinskih pravil in postopkov, ki bi kakorkoli razlikovali med državami globalnega Juga, oslabili multilateralna pravila in bolj strogo podredili domače politike držav Juga mednarodnemu trgovinskemu režimu (Soares de Lima in

²⁰⁶ V okviru LAFTA velike države, vključno z Brazilijo, niso bile zainteresirane za trgovino znotraj regije, brazilski izvoz pa je v obdobju med letoma 1960 in 1985 znašal zgolj 13,8 % (Alendar, 1985). Po drugi strani je bilo sodelovanje v okviru MERCOSUR uspešnejše.

Hirst, 2006, str. 26). Močno je zagovarjala prednosti trgovinskega režima glede norm sodelovanja in razvoja, kot jih je poudarjal UNCTAD (2010), medtem ko je nasprotovala načelom odprtega trga, ki so prevladovala v okviru GATT, kar je vodilo do vzpostavitve jasne pozicije, ki jo je zavzemala v trgovinskih pogajanjih (de Paiva Abreu, 1998). Čeprav je zagovarjala enakost med državami in preferencialno obravnavo DVR, pa je tako v tokijskem kot tudi urugvajskem krogu pogajanj v okviru GATT²⁰⁷ jasno zasledovala svoje lastne cilje. Kriza koalicije držav globalnega Juga v času urugvajskega kroga pogajanj je privedla do pojava novih koalicij, ki so vključevale države Severa in Juga (Cairnis Group, 2020),²⁰⁸ kar je pomenilo, da so morale slednje ponovno premisliti o svojih zunanjepolitičnih strategijah in nekaj spremeniti (de Paiva Abreu, 1998).

Zaradi naftne krize in krize zunanjega dolga (1980–1982), ki sta povzročili izjemno fiskalno krizo države, posledična strukturna prilagajanja pa so vodila do sprememb v gospodarski politiki Brazilije (Dalto, 2019), se je osredotočila predvsem na ohranjanje zunanjepolitične avtonomije. To je poudarilo omejitve in nevarnosti politične izolacije oz. delovanje zgolj v okviru koalicije držav globalnega Juga, politični razpad Skupine 77 pa je opozoril na omejitve njihovih načel in pozicij ter izpostavil, da je poleg skupnih načel za uspešno delovanje političnih koalicij potreben tudi skupni materialni interes (Soares de Lima in Hirst, 2006).

A brazilsko zasledovanje gospodarskih interesov v različnih koalicijah je bila posledica širše politične perspektive, ki jo je imela. Poleg jasne želje po moči in vplivu v mednarodni skupnosti je vse od (ponovnega) procesa demokratizacije v poznih sedemdesetih in osemdesetih letih 20.

²⁰⁷ Tokijski krog trgovinskih pogajanj v okviru GATT (1973–1979), katerega glavni cilj je bila odprava, zmanjšanje in nadzorovanje nevarinskih ovir, ki so omejevale nevarinsko trgovino, je sicer vodil do nadaljnjega znižanja carin, a kljub temu ni bil uspešen, saj pogajanja niso privedla do temeljnih reform kmetijske trgovine (World Trade Organisation, 2020a). Brazilija se je v okviru tega kroga pogajanj poskušala izogniti odpravi različne obravnave bolj razvitih DVR od ostalih DVR ter okrepi multilateralni sistem s klavzulo o najnižjih finančnih pogojih različnih nevarinskih ovirah, kar je bilo izjemnega pomena za Brazilijo (Soares de Lima in Hirst, 2006, str. 26). Glavni cilj urugvajskega kroga pogajanj, ki se je pričel leta 1986, je bila nadaljnja liberalizacija in širitev svetovne trgovine, ki bi koristila vsem državam, predvsem DVR (World Trade Organization, 2020a). Ker je urugvajski krog pravzaprav vključeval celotno trgovino (carine, tekstil, kmetijstvo, storitve, intelektualna lastnina, naložbe, subvencije, damping, zaščitni ukrepi, institucionalna struktura, reševanje sporov), se je posledično spremenila tudi struktura pogajalskega procesa, kar pa ni koristilo krepitvi koalicije DVR (Soares de Lima in Hirst, 2006, str. 26; World Trade Organization, 2020a). V pogajalski proces so bile vključene politične zaveze, ki bi lahko imele velike nacionalne posledice za DVR, vključno z Brazilijo, kar je privedlo do krize Skupine 77 in politične delitve med DVR ter do pojava novih koalicij, ki so vključevale tako DVR kot razvite države (Soares de Lima in Hirst, 2006, str. 27).

²⁰⁸ Štirinajst prvotnih držav članic – Argentina, Avstralija, Bolivija, Brazilija, Kanada, Čile, Kolumbija, Fidži, Madžarska, Indonezija, Malezija, Nova Zelandija, Filipini, Tajski in Urugvaj – se je združilo v skupino kot odziv na spiralne trgovinske subvencije skupne kmetijske politike Evropske unije in programa za povečanje izvoza ZDA. V času urugvajskega kroga pogajanj je skupina uspešno vsilila kmetijstvo na program pogajanj, kar je na koncu pripeljalo od sporazuma o kmetijstvu (Cairnis Group, 2020).

stoletja²⁰⁹ iskala možnosti, kako to doseči, poleg sredstev, s katerimi je krepila svojo gospodarsko moč. Proti koncu hladne vojne in kasneje je zato odnose z drugimi državami globalnega Juga opredeljevala kot glavno zunanjepolitično prednostno nalogo (Soares de Lima in Hirst, 2006). Kot svoj glavni zunanjepolitični cilj je izpostavila prizadevanja za zasedbo stalnega sedeža v Varnostnem svetu, ki bi pomenil tudi mednarodno priznanje njenega vpliva, moči in velikosti. Širitev Varnostnega sveta je utemeljevala s potrebo po prilagajanju mednarodnih institucij novi realnosti po hladni vojni, ki bi odražala novo razmerje moči. Širitev je razumela kot jasno posledico, ki bi omogočila uravnoteženo zastopstvo in povečano legitimnost ter učinkovitost kolektivnih mednarodnih odločitev (Soares de Lima in Hirst, 2006). Po mnenju Brazilije bi morali OZN in posledično tudi Varnostni svet odražati novo multipolorano ureditev mednarodne skupnosti po hladni vojni, sama pa je svojo priložnost videla v vlogi posrednice med šibkimi in močnimi.

Ker pa kljub jasnim zunanjepolitičnim ciljem tega nikakor ni uspela doseči sama, je bila potreba po regionalnem povezovanju in povezovanju z državami, ki naj bi jih predstavljala in zastopala, nujna. Vse od sedemdesetih let prejšnjega stoletja dalje je kot prednostno nalogo zunanje politike izpostavljala izgradnjo dobrih odnosov z drugimi državami v regiji in spodbujanje regionalnega povezovanja, vse s ciljem pozicioniranja v mednarodni skupnosti kot regionalne velesile, kar je začela resnično udeleževati šele po koncu hladne vojne (Soares de Lima in Hirst, 2006; Gomes Saraiva, 2007; Burbach, Fox in Fuentes, 2013; Schenoni, 2016). Z vzpostavitvijo skupnega južnoameriškega trga Mercosur leta 1991²¹⁰ je Brazilija poskušala prevzeti aktivno držo v Južni Ameriki in graditi vidnejšo vlogo v regiji (Soares de Lima in Hirst, 2006, str. 29–30). Vse od leta 1996 dalje je bila ta njena aktivna drža v Latinski Ameriki jasna, zato se je v svojih zunanjepolitičnih aktivnostih usmerila predvsem k razvoju jasnejše vloge v regiji. Na to je vplivala tudi izvolitev predsednika Cardosa (1994–2002), ki je s svojo politiko močno pospešil odpiranje zunanjega ministrstva.²¹¹ Zunanjepolitično agendo je preusmeril od logike avtonomije, ki je prevladovala v času hladne vojne in je temeljila na uvozni substituciji, v proaktivni mednarodni program, ki je upošteval načela neoklasične ekonomije in logiko avtonomije v okviru vključevanja v številne mednarodne integracije (Vigevani, de Oliveira in

²⁰⁹ Peta brazilska republika oz. brazilska vojaška vlada je izvajala diktatorsko vladavino v Braziliji od leta 1964 do 1985.

²¹⁰ Vladno carinsko unijo Mercosur so ustanovile Argentina, Brazilija, Paragvaj in Urugvaj (Pio, 2011).

²¹¹ Vse do leta 1990 je imelo zunanje ministrstvo pravzaprav monopolno pristojnost z malo ali nič birokratskimi tekmeči in minimalnimi političnimi omejitvami ter jasnim poslanstvom in razumevanjem osrednjih nalog (Wilson, 1989, str. 182).

Thompson, 2007; Burges in Chagas Bastos, 2017; Cason in Power, 2009; Soares de Lima, 2000; Milani in Pinheiro, 2017).

Aktivno prispevanje k oblikovanju mednarodnih norm in smernic globalnega reda bi, poleg neposredne politične moči, omogočilo tudi posredno vzpostavljanje ugodnega okolja za gospodarski razvoj države (Fonseca, 1998). Zato je regionalno povezovanje, v luči zunanjepolitičnih sprememb, pomenilo priložnost, da se Brazilija aktivneje vključi v mednarodne zadeve kot pomemben globalni akter, ki svojo pozicijo utemeljuje z gospodarskim, trgovinskim, znanstvenim in kulturnim vplivom (Abdenur, 1994). Poleg aktivne vloge v regionalnem kriznem upravljanju²¹² so se pojavili tudi poskusi oživitve Amazonskega pakta, ki je bil ustanovljen leta 1978, želela pa je poglobiti sodelovanje tudi z Bolivijo, Perujem, Venezuelo in Kolumbijo (Soares de Lima in Hirst, 2006, str. 30).

Brazilija je v regionalnem povezovanju, še posebej v okviru Mercosurja, videla priložnost za krepitev svoje pogajalske pozicije v mednarodni skupnosti, saj bi lahko utrjena in boljša integracija v Južni Ameriki pomenila tudi večjo podporo držav Braziliji (Vigevani, de Oliveira in Thompson, 2007). Tesnejše vezi z državami svoje regije in drugimi državami globalnega Juga je Brazilija vse od leta 1993 poskušala uresničevati na dva dopolnjujoča se načina, in sicer 1) s sodelovanjem v okviru trgovinskih pogajanj znotraj Mercosurja, kjer je iskala možnosti za trgovinske sporazume med Južno Ameriko in drugimi vzhajajočimi silami, ter 2) z bilateralnimi akcijami in vzpostavljanjem strateških partnerstev (Gomes Saraiva, 2007).²¹³ Razlika med mednarodnim in regionalnim pristopom, ki ga je ubrala Brazilija v svoji zunanji politiki, je na eni strani predstavljala univerzalizem in sodelovanje, na drugi pa uporabo mehke moči za preprečevanje supranacionalizma in zagotavljanje avtonomnosti v primerjavi s partnerji zunaj regije (prav tam).

Vendar širitev politične vpletenosti Brazilije v regiji, skupaj z naraščajočimi trgovinskimi in naložbenimi dejavnostmi v svojih sosedah, ni pripeljala do samodejnega priznanja regionalnega vodstva države v svetovnih zadevah s strani južnoameriških držav (Soares de Lima in Hirst, 2006). Ob koncu stoletja se je tako Mercosur znašel v globoki krizi,²¹⁴ pomanjkanje

²¹² Leta 1998 sta Ekvador in Peru v glavnem mestu Brazilije podpisala mirovno pogodbo, s katero sta končali vojne sovražnosti, ki so se začele leta 1995. Prav tako pa je v zvezi s Paragvajem Brazilija dosledno usklajevala svoje diplomatske aktivnosti z Argentino, da bi skupaj preprečili drsenje Paragvaja nazaj v avtoritarizem.

²¹³ Razprava o prosti trgovini med Mercosurjem in Evropsko unijo ter iskanjem strateških partnerjev, kot sta Kitajska in Indija, je treba razumeti v okviru regionalne razsežnosti, ki je Braziliji, s spodbujanjem izgradnje integriranega prostora v Južni Ameriki, omogočala participativno vlogo pri vplivanju na mednarodne zadeve (Pio, 2011).

²¹⁴ Posledica krize je bila devalvacija argentinskega reala.

osredotočenosti brazilske zunanjepolitične usmeritve, ki je dajala prednost multilateralnim mednarodnim pogajanjem, pa je povzročila, da je nekatere sosednje države (Argentina in Čile) niso preveč podpirale pri njenih mednarodnih podvigih (Soares de Lima in Hirst, 2006; Gomes Saraiva, 2007). Šibka zunanjepolitična strategija, ki je s pomočjo regionalnega povezovanja poskušala doseči mednarodni prestiž, moč in vpliv v okviru Varnostnega sveta, je bila zaradi neodločenosti še vedno nedosegljiva.

Ključne značilnosti, ki so zaznamovale oblikovanje brazilske zunanje ekonomske (in razvojne) politike, so torej brazilska avtonomija v mednarodni skupnosti, njena naravna vloga, ki jo je utemeljevala na podlagi številnih materialnih dejavnikov. V svojih zunanjih ekonomskih aktivnostih je poskušala spodbujati lasten gospodarski razvoj, z regionalnim povezovanjem pa pridobiti vpliv in moč v mednarodni skupnosti.

4.1.2 Brazilska zunanja ekonomskorazvojna politika v 21. stoletju

Brazilska zunanja politika po koncu hladne vojne je močno zaznamovala njeno zunanjo ekonomskorazvojno politiko tudi v 21. stoletju, ki je sicer še vedno utemeljena v okviru mehke moči, s sredstvi sodelovanja in posredovanja. Pomemben vpliv je zagotovo pustila t. i. predsedniška diplomacija Cardosa, ki jo je prevzel tudi predsednik Lula da Silva. Predsednik, kot šef izvršilne oblasti, ima v Braziliji namreč pravna pooblastila za vzpostavljanje in oblikovanje zunanje politike države (Farias, 2017). Lula da Silva je bil priljubljen tako na domačem kot mednarodnem prizorišču, njegove diplomatske veščine pa so močno pripomogle k temu, da je Brazilija postala prepoznavna na širšem mednarodnem prizorišču (Gomes Saraiva, 2007; Burbach in drugi, 2013). Brazilijo je usmeril na pot, na kateri je iskanje odnosov s katerokoli državo, ki se strinja z njenimi načeli in prepričanji, sprejemljivo, brazilsko zunanjo politiko pa je preusmeril od tradicionalnih severnih partnerjev k državam globalnega Juga v regiji in širše, s ciljem doseganja strukturnih sprememb v multilateralnih institucijah (Gomes Saraiva, 2007). Brazilija se je v svoji zunanjepolitični usmeritvi 21. stoletja vrnila v čase pred avtoritarnim režimom iz leta 1964, ko je izrazito poudarjala sodelovanje držav Juga in izpostavljala pomembnost sodelovanja za brazilsko zunanjo politiko (Costa Vaz in Inoue, 2007). Čeprav je vse napore glede sodelovanja Jug – Jug Bolsonarova zunanja politika pravzaprav skoraj izničila, pa še vedno lahko govorimo o tem, da se Brazilija kljub pragmatizmu in skupnemu vrednostnemu sistemu držav Juga svoji zunanji politiki ni odrekla

svojim nacionalnim načelom in vrednotam, ki jo vodijo v boju za pridobitvijo vpliva in moči v mednarodni skupnosti (Amorim, 2017; Hurrell, 2010).²¹⁵

Sprememba v zunanjepolitični usmeritvi Brazilije se je, poleg aktivne predsedniške diplomacije Lule, odražala tudi v ponovni oživitvi koalicijskega duha iz časov Bandunške konference. Če je ta v devetdesetih letih 20. stoletja doživel krizo, je bilo povsem drugače ob nastopu novega stoletja. Lulova administracija (2003–2011) je spodbudila brazilsko zunanjo politiko k bolj reprezentativni arhitekturi globalnega upravljanja in izpostavljala ustvarjanje nove trgovinske geografije Juga (Kahler, 2013; Amorim, 2017). Poskušala je razširiti svoje trgovinske povezave in s tem povečati število tujih trgov (Dávila, 2010). Širitev izven okvirov Mercosurja je namreč predstavljala dodatne gospodarske trge in posledično povečanje ekonomskih koristi, še bolj pomembno pa razširitev svojega vpliva na čim več držav Juga, kar je želela uporabiti za povečanje svojega političnega vpliva in moči v mednarodni skupnosti.

Po urugvajskem krogu multilateralnih trgovinskih pogajanj v okviru GATT²¹⁶ je v letu 2001 sledil nov krog pogajanj, ki se je začel v Dohi v okviru Svetovne trgovinske organizacije.²¹⁷ Slednja so pripomogla k ponovnemu zagonu povezovanja držav globalnega Juga in oživitvi načel sodelovanja Jug – Jug v brazilski zunanji politiki. V ministrski deklaraciji iz Dohe leta 2001 so se države članice Svetovne trgovinske organizacije zavezale, da bodo države članice progresivno odpravile vse oblike izvoznih substitucij ter izboljšale dostopnost do trgov in zmanjšale domače podporne ukrepe, ki povzročajo izkrivljanje cen na mednarodnem trgu (Giordano Delgado in Campolina de O. Soares, 2005). Prav tako je bilo v zavezi omenjena tudi preferenčno obravnava držav globalnega Juga v pogajanjih, s ciljem ustreznega upoštevanja njihovih potreb po preskrbi s hrano in razvojem podeželja (Giordano Delgado in Campolina de O. Soares, 2005, str. 6). Tovrstne zaveze iz Dohe bi torej morale predstavljati temelj za ministrsko konferenco v Cancunu leta 2003, kar pa ni preprečilo ZDA in EU, da bi popolnoma zanemarili politični mandat in razvojni program iz Dohe. Tako so ZDA leta 2002 povečale

²¹⁵ Na tem mestu bi seveda lahko razpravljali o učinkovitosti pridobivanja moči v okviru zunanjepolitičnih aktivnosti Brazilije v času pred Bolsonaro in sedaj.

²¹⁶ Vse od leta 1948 pa do leta 1994 je Splošni sporazum o carinah in trgovini (GATT) zagotavljal pravila za večji del svetovne trgovine. Skoraj pol stoletja so osnovna pravila in načela ostala enaka kot na začetku, a različne dopolnitve o razvoju in prizadevanja za nadaljevanje zniževanja carin so potekala v okviru trgovinskih pogajanj. Osmi urugvajski krog pogajanj (1986–1994) je bil najobsežnejši, kar je vodilo do vzpostavitve svetovne trgovinske organizacije in novega sklopa sporazumov (World Trade Organization, 2020a).

²¹⁷ Glavni cilj pogajalskega kroga, ki se je pričel leta 2001 v Dohi, je bilo znižanje trgovinskih ovir in posledično povečanje globalne trgovine. Pogajanja v Dohi, imenovana tudi Razvojni program iz Dohe, zajema približno 20 trgovinskih področjih in v svojem bistvu poskuša izboljšati trgovinsko perspektivo DVR (World Trade Organization, 2020b).

domače subvencije za kmetijske proizvode (bombaž, pšenico, koruzo, sojo, riž), EU pa je zavezo iz Dohe ignorirala z reformo skupne kmetijske politike, ki je ohranjala izvozne subvencije na visoki ravni (Giordano Delgado in Campolina de O. Soares, 2005, str. 7).

Brazilija se je kot odgovor na skupno pogajalsko pozicijo Evropske unije in ZDA, brez prekinitve sodelovanja s skupino Cairns,²¹⁸ v kmetijskih pogajanjih odpovedala svojemu pozitivnemu stališču v zvezi z liberalizacijo kmetijske trgovine ter pozvala k oblikovanju koalicije držav globalnega Juga v skupini G20 (Veiga, 2005).²¹⁹ Skupina G20 je združila države, ki so sicer tradicionalne zavzemale različna, celo nasprotna stališča v zvezi s kmetijskimi pogajaji, a so s skupnim ciljem uresničevanja razvojnega programa iz Dohe ponovno našle skupne interese in jezik glede skupnega razvoja. Brazilija je celotno situacijo videla kot odlično priložnost za promocijo lastne države kot povezovalnega akterja med globalnim Severom in Jugom. Sebe je predstavljala kot državo globalnega Juga, ki je solidarna s preostalim razvijajočim se svetom, a hkrati vneta udeleženka v mednarodnih forumih, ki si želi enakovrednega statusa s svojimi severnimi kolegi (Narlikar, 2010).

Poleg vodenja skupine G20 jo je med pomembne sile globalnega Juga trdno uvrstilo tudi članstvo v BRICS²²⁰ in IBSA²²¹, kar ji je omogočilo še vidnejše mesto in jasen glas v mednarodni skupnosti. Koalicija BRICS, ki je bila formalno ustanovljena leta 2007 (Cervo, 2010), je kljub svoji osredotočenosti na pridobivanje gospodarskih in poslovnih prednosti držav članic v mednarodni skupnosti združila države s podobnim prepričanjem, da si zaslužijo vplivnejšo vlogo v mednarodnih zadevah (Hurell, 2006, str. 2). Zdi se, da je prav Brazilija, sicer vojaško najšibkejša država, največ pridobila, ko se je povezala z močnejšimi, a hkrati podobnimi državami. V zunanjih zadevah jo še vedno v največji meri vodi politična želja po vplivu in moči v mednarodni skupnosti, kar ji po njenem mnenju v političnoekonomskem smislu pripada glede na materialne dejavnike, povezovanje v koalicije držav globalnega Juga pa ji daje jasno konkurenčno prednost.

²¹⁸ Argentina, Avstralija, Bolivija, Brazilija, Kanada, Čile, Kolumbija, Kostarika, Gvatemala, Indonezija, Malezija, Nova Zelandija, Pakistan, Paragvaj, Peru, Filipini, Južna Afrika, Tajska, Urugvaj, Vietnam (Cairns Group, 2020).

²¹⁹ Skupni dokument ZDA in EU je oživil polarizacijo Sever – Jug na ključnem pogajalskem področju in ustvaril konkretna tveganja za marginalizacijo interesov držav globalnega Juga glede kmetijstva, saj bi lahko oba ključna trgovinska partnerja močno vplivala na ambiciozne cilje, zastavljene v Razvojni agendi iz Dohe, zlasti glede interesov DVR in njihovih razvojnih vprašanj (Narlikar in Tussie, 2003).

²²⁰ BRICS predstavlja koalicijo petih držav, Brazilije, Rusije, Indije, Kitajske in Južne Afrike, ki se je koaliciji pridružila šele leta 2010. Vse države so tudi članice skupine G20. V svojih skupnih akcijah pa se osredotočajo predvsem na medsebojno gospodarsko in razvojno sodelovanje.

²²¹ Forum IBSA združuje Indijo, Brazilijo in Južno Afriko, ki spodbujajo medsebojno mednarodno sodelovanje in izpostavljajo pomembnost povezave med tremi celinami.

Če je oblikovanje koalicije BRICS temeljilo predvsem na povezovanju zaradi gospodarskih prednosti, je oblikovanje koalicije IBSA temeljilo primarno na ideoloških in družbenih ciljih, kjer so se največje države svojih celin povezale v skupino, ki reprezentativno predstavlja globalni Jug in izpostavlja vprašanja, povezana z državami globalnega Juga ter revščino na globalnem Jugu (Soares de Lima in Hirst, 2006). Medtem ko je zavezništvo BRICS Braziliji prineslo moč in gospodarske prednosti, je IBSA dvignila njeno verodostojnost in legitimnost kot predstavnice globalnega Juga, čeprav morda zgolj v očeh globalnega Severa (Burges, 2013).

Brazilija je vse od demokratizacije dalje zagovarjala multipolarnost v mednarodni skupnosti, saj je le tako lahko upravičila svoje želje po vidnejši poziciji v njej (Schenoni, 2016). Vse do nastopa mandata predsednika Bolsonaro je v sodelovanju z državami Juga zagovarjala kulturno raznolikost in poudarjala, da ima strokovno znanje in tehnologije, ki je prilagojeno potrebam po ekonomskem in institucionalnem razvoju drugih držav Juga, predvsem zaradi bližine, kulture in jezika ter celo agroklimatskih razmer (Cabral, Shankland, Favareto in Costa Vaz, 2013). Brazilija je v svojem aktivnejšem obdobju zasledovanja načel sodelovanja Jug – Jug (1995–2016) sledila zunanjepolitični strategiji globalne difuzije moči (Christensen, 2012) in ustanavljala zavezništva z velikimi državami Juga, ki so ji pomagale pri izgradnji nove gospodarske in politične geografije mednarodnih odnosov (Bernal-Meza, 2010). Hkrati pa je to omogočalo vzpon Brazilije pri uresničevanju njenega ključnega zunanjepolitičnega cilja, in sicer uresnitve stalnega članstva v Varnostnem svetu Organizacije združenih narodov (Dávila, 2010; Christensen, 2012). Ker pa samostojni poskusi niso obrodili sadov, je bilo v tem obdobju delovanje v okviru kolektivnega pola držav globalnega Juga pravzaprav nujno in prav južnoameriška regija²²² je bila za to najbolj obetaven prostor. Brazilija se je zato ob prelomu tisočletja osredotočila na pozicioniranje v regiji, da bi postala vodilni akter, kar je predstavljalo ključno predispozicijo v njeni zunanji politiki za uresničevanje zunanjepolitičnih ciljev. Južnoameriška integracija, kot glavna prioriteta brazilske Lulove zunanje politike, s tesnejšimi gospodarskimi in političnimi odnosi je prispevala k rasti in stabilnosti, kar je posledično pomagalo pri povečevanju vpliva Južne Amerike (in posredno Latinske Amerike) ter Brazilije v svetovnih pogajanjih (Amorim, 2010, str. 227). Kot platforma za brazilske geopolitične ambicije v regionalnem in globalnem okolju je regija predstavljala možnost Brazilije za konkurenčno vključitev v svetovni političnoekonomski sistem (Christensen, 2012).

²²² Južnoameriška regija zajema večji del Latinske Amerike in zajema neposredne sosede Brazilije.

4.1.3 Sodelovanje Jug – Jug

Povezovanje z državami globalnega Juga je v obravnavanem obdobju (2003–2015) pomagalo Braziliji pri razvijanju strateškega partnerstva, sodelovanje Jug – Jug pa se je kot sredstvo zunanje politike skladalo z njeno agendo in ambicijami, saj je bilo sredstvo politike prestiža, s katerim je Brazilija poskušala deliti znanje in izkušnjo lastnega političnoekonomskega razvoja (Inoue in Costa Vaz, 2012; Christensen, 2012). Izpostavljala je, da ima razvojno sodelovanje pozitivne učinke, vendar je bila brazilska pozicija jasna glede klasične uradne razvojne pomoči, ki je po njenem mnenju državam Juga preprečila premagovanje težav z nerazvitostjo. Zato je obstajalo prepričanje, da so njene izkušnje kot prejemnice pomoči ključne, saj jih lahko deli z ostalimi državami globalnega Juga (Costa Leite in drugi, 2014). Poleg političnih motivov je imela Brazilija tudi povsem praktične motive, ki so vključevali odpiranje in širjenje novih trgov, s čimer je ustvarjala več kupcev za svoje izdelke in storitve (Borges, 2014). Kljub očitkom držav globalnega Juga krepitev gospodarskih koristi v okviru sodelovanja Jug – Jug namreč ni problematično, saj načelo vzajemne koristi omogoča, da države globalnega Juga od partneric ne pričakujejo altruističnih dejanj. Pomoč državam pri razvoju je tako pravzaprav dolgoročno koristna tudi za Brazilijo, zlasti glede njenega regionalnega položaja – Brazilija je namreč želela, da bi se sosednje države razvijale ob njej, s tem pa bi posledično preprečila tudi naraščajoče priseljevanje zaradi regionalne neenakosti (prav tam).²²³

Zunanjepolitično delovanje Brazilije, pojasnjeno v prejšnjem podpoglavju, je bilo močno zaznamovano tudi z razvojnimi strategijami držav globalnega Severa, ki so v določenem časovnem obdobju prevladovale. Med letoma 1940 in 1960 so se Brazilija in tuji donatorji razvojne pomoči osredotočali na gospodarsko rast.²²⁴ Brazilija je v tem obdobju prednost dajala prejetju sredstev iz naslova mednarodnega razvojnega sodelovanja, da bi lahko podprla razvoj osnovne infrastrukture ter znanstveni in tehnološki napredek. V sedemdesetih letih 20. stoletja se uradna globalna strategija razvoja za reševanje revščine ni skladala z brazilsko

²²³ Čeprav se je ta cilj Brazilije z Bolsonaroom izrazilo spremenil, je z vidika proučevanja sodelovanja Jug – Jug pomembno, da analiziram ključne značilnosti brazilske zunanje politike v obdobju, ko se je s sodelovanjem Jug – Jug tudi dejansko ukvarjala. Danes bi namreč težko govorili o želji po krepitvi regionalnega položaja Brazilije in želji, da se sosednje države razvijajo z njo. Zunanjepolitični cilji so namreč preusmerjeni v konservativno politiko, ki išče zaveznitva s podobno mislečimi voditelji (npr. Trumpom, Orbanom, Dudo in Salviniem) (Casarões, 2020, str. 88).

²²⁴ Vse do sedemdesetih let 20. stoletja je Brazilija pravzaprav ohranjala strateško dvoumnost v zvezi z zaveznitvi držav globalnega Juga. Veliko bolj je podpirala protikolonialni boj kot pa razvojno gibanje držav globalnega Juga, kljub vsemu pa ni javno obsojala kolonizatorov. Odnose z ostalimi državami globalnega Juga je ohranjala skozi gospodarsko povezanost (izvoz nafte), dokler po naftni krizi ni bila označena za državo, ki izkorišča sebi enake države za lastne gospodarske koristi (Carlsson, 1982a; 1982b).

osredotočenostjo na gospodarsko rast. A prav ta globalna usmeritev in posledično tudi neposredna pomoč donatorjev civilnim gibanjem je pomembno vplivala na demokratične reforme v državi v osemdesetih letih. Hkrati je v sedemdesetih in osemdesetih letih prišlo tudi do izpostavljanja ideje o horizontalnosti sodelovanja, kar je močno vplivalo tudi na brazilsko tehnično sodelovanje, predvsem z vidika neintervencije, avtonomije, pacifizma in univerzalizma (Cervo in Bueno, 2002; Costa Leite, 2011).²²⁵ V devetdesetih letih je Brazilija opustila svojo dotedanjo razvojno strategijo, programi strukturnega prilagajanja so pričeli delovati, uradna razvojna pomoč pa je bila preusmerjena v projekte za zmanjševanje revščine (Cervo, 1994). V 21. stoletju je brazilska strategija razvoja osredotočena na socialno vključenost, hkrati pa spodbuja razvoj ključnih strateških sektorjev v tehnologiji, industriji in kmetijstvu (Bresser-Pereira, 2011; Arbix in Martin, 2010; Barbosa, 2011; Cervo, 1994).

Brazilsko pozicijo akterja na področju MRS je treba razumeti v okviru prepletanja brazilskega zunanjega predsednika Cardosa in Lula da Silve ter notranje politike, ponovni vzpon sodelovanja Jug – Jug v 21. stoletju pa kot obliko državnega aktivizma v obdobju neoliberalnega političnoekonomskega reda ter promocije prenosa najboljših praks Juga, za doseganje razvojnih ciljev in ciljev trajnostnega razvoja (Hirst, 2011; Costa Leite, 2012b; Sá e Silva, 2009; Ayllón, 2012; Milani, 2011).²²⁶ Brazilija je namreč izrazito poudarjala, da ni tradicionalni akter razvojnega sodelovanja, saj sebe ni razumela kot države donatorice (kar predvideva asimetrične odnose v smislu odnosov Sever – Jug), temveč partnerko v razvojnem sodelovanju (Puente, 2010). S spoštovanjem načela povpraševanja je spodbujala horizontalne oblike sodelovanja, čeprav je stopnja razvitosti držav v partnerskem odnosu vseeno ostajala pomembna, saj ima relativno bolj razvita država zagotovo večjo težo pri določanju prioritet ali izmenjavi znanja (Corrêa, 2010). Brazilija pa je kot akter mednarodnega razvojnega sodelovanja trdila, da revščino in nerazvitost razume iz prve roke, kar ji v sodelovanju z drugimi državami Juga daje prednost pred industrializiranimi državami Severa (Abdenur, 2007).

Ena najpomembnejših ponazoritev pomembnosti sodelovanja Jug – Jug v obdobju med letoma 2003 in 2015, ko je sploh smiselno proučevati MRS Brazilije (diplomatski predstavnik

²²⁵ V sedemdesetih letih prejšnjega stoletja je aktivno sodelovala na konferenci v Buenos Airesu o tehničnem sodelovanju med državami globalnega Juga, v osemdesetih letih pa je svoje tehnično sodelovanje z drugimi državami globalnega Juga okrepila, saj je ta instrument razumela kot možnost za povečanje lastnega političnega in gospodarskega vpliva v regionalni in mednarodni razsežnosti (Filho, 2007).

²²⁶ Ker pod trenutnim predsednikom Bolsonarom sodelovanje Jug – Jug ni prioriteta (diplomatski predstavnik Brazilije, osebni intervju, 2020, 21. maj), se v nadaljevanju osredotočam na aktivnosti Brazilije v okviru sodelovanja Jug – Jug, do pričetka njegovega mandata. Pri tem sogovornik izpostavlja, da je bila Brazilija v sodelovanju Jug – Jug najbolj dejavna v obdobju predsednika Lula da Silve.

Brazilije, osebni intervju, 2020, 21. maj), je zagotovo dejstvo, da je bila ena prvih držav globalnega Juga, ki je ustanovila agencijo za sodelovanje med državami Juga (Corrêa, 2010). Direktna umestitev Brazilske agencije za sodelovanje (Agência Brasileira de Cooperação ABC) pod okrilje zunanjega ministrstva je kazala na izrazito pomembnost ekonomskorazvojnega sodelovanja kot sredstva zunanje politike (Abdenur, 2007; Cabral in Weinstock, 2010a; 2010b; Dauvergne in Farias, 2012).²²⁷ Dodatno pa je (razvojno) sodelovanje Jug – Jug uporabljala kot sredstvo za izboljšanje lastne prepoznavnosti in legitimnosti na mednarodni ravni (Hirst, 2011). Države globalnega Juga, vključno z Brazilijo, poleg diskurza o partnerstvu in povezanosti zagotavljajo sodelovanje, da bi dosegle svoje strateške cilje, pa naj bo to regionalna varnost, dostop do trga, dostop do virov, mednarodna podpora ali povečanje mednarodnega prestiža (Burges, 2012). Geopolitični in gospodarski interesi v sodelovanju Jug – Jug nikoli niso zanikani, medsebojne koristi pa so prepoznane kot ključne pri zagotavljanju domače podpore pri tehničnem sodelovanju in drugih oblikah ekonomskega in razvojnega sodelovanja Jug – Jug, politične in gospodarske koristi pa so razumljene kot srednjeročne in dolgoročne posledice tesnejših vezi med državami globalnega Juga (Costa Leite in drugi, 2014). Tako je bil cilj sodelovanja Jug – Jug krepitev dvostranskih odnosov med Brazilijo in ostalim svetom, s čimer bi se izboljšal ugled države na svetovnem prizorišču (ABC, 2010).

Brazilija je izpostavljala, da je njen pristop k sodelovanju temeljil na načelu solidarnostne diplomacije, ki v horizontalnih odnosih med državami Juga združuje elemente altruizma (podpiranje tistih, ki pomoč potrebujejo) in recipročnosti (krepitev vzajemnih koristi v partnerstvu) (Cabral in drugi, 2013). Oboje pa lahko razumemo v kontekstu dveh instrumentov, in sicer razvojnega in gospodarskega sodelovanja v odnosih Jug – Jug. Svoje sodelovanje z Jugom je utemeljevala na svoji zgodovinski (kolonialni) izkušnji ter preizkušenih rešitvah za razvojne težave, pri čemer je spodbujala tehnično in znanstveno sodelovanje, vzajemno učenje, spodbujanje izmenjave znanja, pridobljenega na podlagi uspešnih izkušenj na socialnem in gospodarskem področju, ter igranje ključne vloge pri spodbujanju razvoja zmogljivosti v državah globalnega Juga.

4.1.3.1 Razvojno sodelovanje Jug – Jug

Brazilija je razvojno sodelovanje Jug – Jug, dokler je to bilo del zunanjepolitičnih prioritet (Barenboim Šalej, osebni intervju, 2020, 9. maj; diplomatski predstavnik Braziliije, osebni

²²⁷ UNDP je močno podpiral ustanovitev ABC kot osrednjega akterja pri operacionalizaciji tehničnega sodelovanja Braziliije (Costa Leite in drugi, 2014). V mandatu Bolsonara je MRS postranskega pomena in ni del zunanjepolitičnih prioritet Braziliije (Barenboim Šalej, osebni intervju, 2020, 9. maj).

intervju, 21. maj), izvajala predvsem v okviru tehničnega, finančnega, izobraževalnega, znanstvenega in tehnološkega ter humanitarnega sodelovanja. Dodatno pa je v okvir razvojnega sodelovanja Jug – Jug štela tudi sredstva namenjena pomoči beguncem, mirovnim operacijam ter mednarodnim organizacijam (Baumann, 2014; Bezerra Lima, 2017).²²⁸ Sama je izpostavljala, da je bil v obravnavanem obdobju glavni instrument zunanje ekonomskorazvojne politike v okviru razvojnega sodelovanja Jug – Jug Brazilije in hkrati tudi sredstvo njene diplomacije tehnično sodelovanje oz. sodelovanje s tehničnimi dogovori (Dauvergne in Farais, 2012).²²⁹ S tehničnim sodelovanjem je namreč zagotavljala usposobljene strokovnjake in vire za izvajanje projektov in programov, ki so jih predlagale države partnerice, običajno na področjih, na katerih je bila najbolj uspešna, in sicer v zdravstvu, izobraževanju in kmetijstvu (Santos in Cerqueira, 2015).²³⁰ Kot je zapisano v Priročniku za tehnično sodelovanje Jug – Jug (ABC, 2017, str. 16), je

/b/razilsko tehnično sodelovanje Jug – Jug /.../ usmerjeno v krepitev zmogljivosti posameznikov, organizacij in institucij v tujini. Osnova tega procesa je izmenjava znanja, izkušenj in virov, ki so prilagodljivi in se lahko asimilirajo ter ustvarjajo pozitivne učinke na avtonomni razvoj partnerskih držav. Z usklajenimi prizadevanji partnerskim državam ponuja izvedljive možnosti, da dosežejo neodvisnost na tehničnih in političnih področjih, kar na koncu prispeva k doseganju nacionalnih razvojnih ciljev in ciljev trajnostnega razvoja.

Raziskava o brazilskem sodelovanju za mednarodni razvoj (angl. *Brazilian Cooperation for International Development*) izpostavlja, da se brazilsko tehnično sodelovanje razlikuje od tradicionalne uradne razvojne pomoči (Bezerra Lima, 2017, str. 23), saj je učinkovita izvedba (oblikovanje, tehnična implementacija ter koordinacija projektov) možna zgolj ob neposrednem in aktivnem sodelovanju Brazilije in partnerske države od načrtovanja do spremljanja ter ocenjevanja rezultatov (ABC, 2017, str. 16).²³¹ Poleg finančnih sredstev je v okvir tehničnega

²²⁸ Podrobnosti o sredstvih, ki jih je Brazilija od leta 2005 do 2013 namenila za posamezno kategorijo razvojnega sodelovanja Jug – Jug, so v prilogi A.

²²⁹ Tehnično sodelovanje običajno vključuje prenos in prilagajanje strokovnega znanja, spretnosti in tehnologije, predvsem s tečajji, usposabljanji, delavnicami, svetovanji, programi izmenjave in občasno donacijo opreme (Cabral in drugi, 2013).

²³⁰ Zasnova analizirane strukture tehničnega sodelovanja je bila postavljena že v petdesetih letih 20. stoletja, ko je bilo zunanje ministrstvo osrednji akter za njegovo koordinacijo. V šestdesetih letih je ministrstvo za načrtovanje (angl. *Ministry of Planning*), ki je imelo glavno koordinacijsko vlogo tudi v sedemdesetih letih, pri sodelovanju pa niso sodelovala diplomatska in konzularna predstavništva Brazilije v tujini. Šele z ustanovitvijo ABC je nadzor nad tehničnim sodelovanjem ponovno prevzelo zunanje ministrstvo (Puente, 2010).

²³¹ Metodološka pomanjkljivost analize podatkov razvojne komponente sodelovanja Jug – Jug Brazilije je javna dostopnost podatkov. Na podlagi zbranih virov so na voljo podatki zgolj za obdobje od leta 2005 do 2013, saj pred letom 2005 Brazilija ni sistematično zbirala podatkov v okviru MRS (Bezerra Lima, 2017). Dodatno pa je treba

sodelovanja mogoče vključiti tudi številne aktivnosti, ki so razvrščene v okviru ustreznih politik (družbeni razvoj, boj proti lakoti, razvoj mest, finančna vključenost, človekove pravice, kmetijske raziskave, gospodarske raziskave in javno zdravje) in načinov implementacije (znanje in tehnike) (prav tam).²³² Kot pomembne aktivnosti se izpostavlja deljenje izkušenj in znanja na okroglih mizah, konferencah, seminarjih in delavnicah (Bezerra Lima, 2017).²³³

Medtem ko je od leta 2005 do 2013 brazilska vlada za razvojno sodelovanje Jug – Jug namenila dobrih 4,146 milijarde ameriških dolarjev, je bilo za tehnično sodelovanje namenjenih zgolj 294 milijonov ameriških dolarjev (Bezerra Lima, 2017 str. 17).²³⁴ Kljub trditvam, da je tehnično sodelovanje ključni instrument razvojnega sodelovanja Brazilije, je bilo največ državnih sredstev namenjenih mednarodnim organizacijam, mirovnim operacijam ter humanitarnemu sodelovanju. To lahko najprej razumemo skozi načela, ki jih je Brazilija s tehničnim sodelovanjem zasledovala, in sicer krepitev medsebojnih zmogljivosti partneric v medsebojnem sodelovanju ter krepitev obojestranskih (gospodarskih) koristi, kjer sredstva niso bila nujno primarna skrb. Hkrati pa tudi dejstvu, da bi bilo k temu treba dodati tudi sredstva zasebnih akterjev, o katerih pa Brazilija ni poročala in še vedno ne poroča in bi morda lahko močno preseglala sredstva, ki jih je za tehnično sodelovanje namenjala država. Večina akterjev, vključenih v tehnično sodelovanje, je namreč zasebnih, ki v okviru sodelovanja Jug – Jug posredno pomagajo pri zasledovanju nacionalnih ciljev in interesov. Kljub temu je tehnično sodelovanje Brazilije pomembno z vidika sklepanja partnerstev in poglobljanja sodelovanja. Zato lahko na primer opazimo, da se je med letoma 2003 in 2009 število dogovorov o tehničnem sodelovanju povečalo s 23 na 413 (Cabral in Weinstock, 2010a, str. 4), s čimer je postala Brazilija največji ponudnik tovrstnih sporazumov na globalnem Jugu (Dauvergne in Farias,

izpostaviti tudi dejstvo, da podatkov o razvojnem sodelovanju Jug – Jug ne bi smeli gledati izolirano od drugih vrst sodelovanja Jug – Jug, in sicer političnega in gospodarskega. V predstavljene podatke tudi niso vključena sredstva zasebnih institucij, ki so prav tako pomemben akter sodelovanja Jug – Jug, kar onemogoča prikaz objektivne realne slike področja z vidika analize kvantitativnih podatkov (prav tam).

²³² Brazilija je na primer leta 2011 gostila 80 delegacij iz 50 držav, leta 2012 136 delegacij iz 65 držav ter leta 2013 68 delegacij iz 41 držav, ki so prišle v Brazilijo z željo po razumevanju brazilske izkušnje z izboljšanjem družbenega razvoja in spremembami na področju socialnih politik (Bezerra Lima, 2017, str. 37).

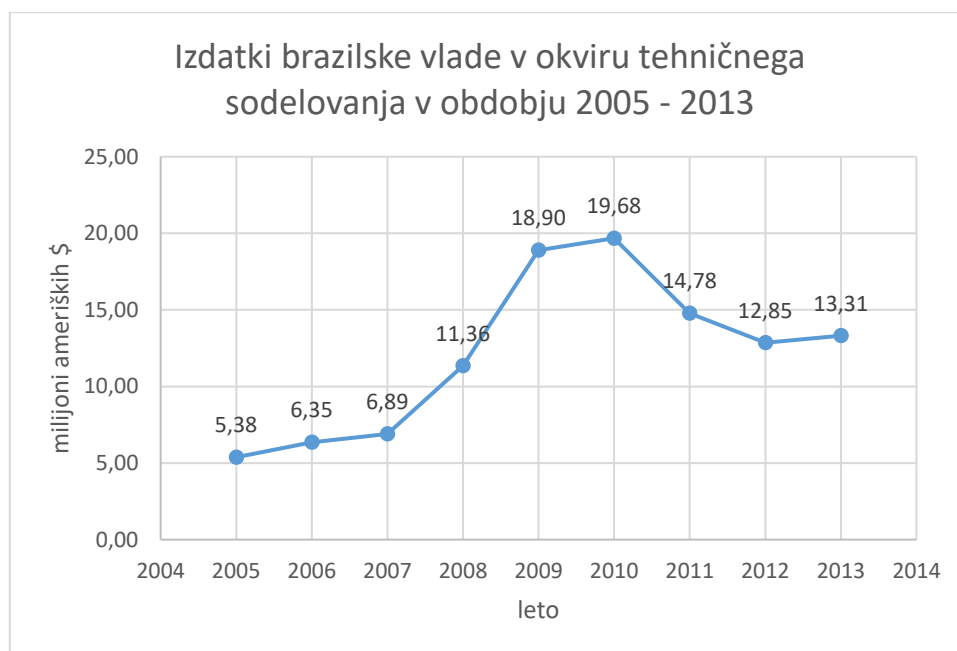
²³³ Na področju družbenega razvoja in boja proti lakoti je izpostavljen mednarodni seminar z naslovom Socialne politike za razvoj ter bilateralne aktivnosti Brazilije doma (npr. 5. ministrski razvojni forum UNDP, Južnoameriški teden družbenega razvoja itd.) in v tujini (sodelovanje na dogodkih drugih držav in regionalnih institucij) z drugimi državami (Bezerra Lima, 2017, str. 36 – 37).

²³⁴ Za podrobnosti glej prilogo A.

2012). Od leta 2011 do 2013 pa je kar 88 zveznih vladnih agencij izvajalo aktivnosti v okviru tehničnega sodelovanja v 128 državah v štirih regijah (Bezerra Lima, 2017, str. 23).²³⁵

Na sliki 4.1 so prikazana sredstva, ki jih je brazilska vlada namenila za tehnično sodelovanje med letoma 2005 in 2013. Na podlagi analize poročil (Baumann, 2014; Bezerra Lima, 2017) ugotavljam, da je vzrok za velik porast sredstev tehničnega sodelovanja v letu 2010 močno povezan tudi s sredstvi, namenjenimi Haitiju, kot posledica potresa v januarju 2010.²³⁶ A izdatki zvezne vlade za tehnično sodelovanje so se, kljub porastu do leta 2010, v letu 2011 in 2012 zmanjšali, leta 2013 pa so se nekoliko povežali in ostali višji kot v letu 2008. Na znižanje sredstev, namenjenih za tehnično sodelovanje, je vplivala zamrznitev proračuna ABC leta 2011 in posledično znižanje sredstev v letu 2012 (Costa Leite in drugi, 2014, str. 49).²³⁷

Slika 4.1: Izdatki brazilske vlade za tehnično sodelovanje

Vir: Lasten prikaz na podlagi Bezerra Lima (2017, str. 26).

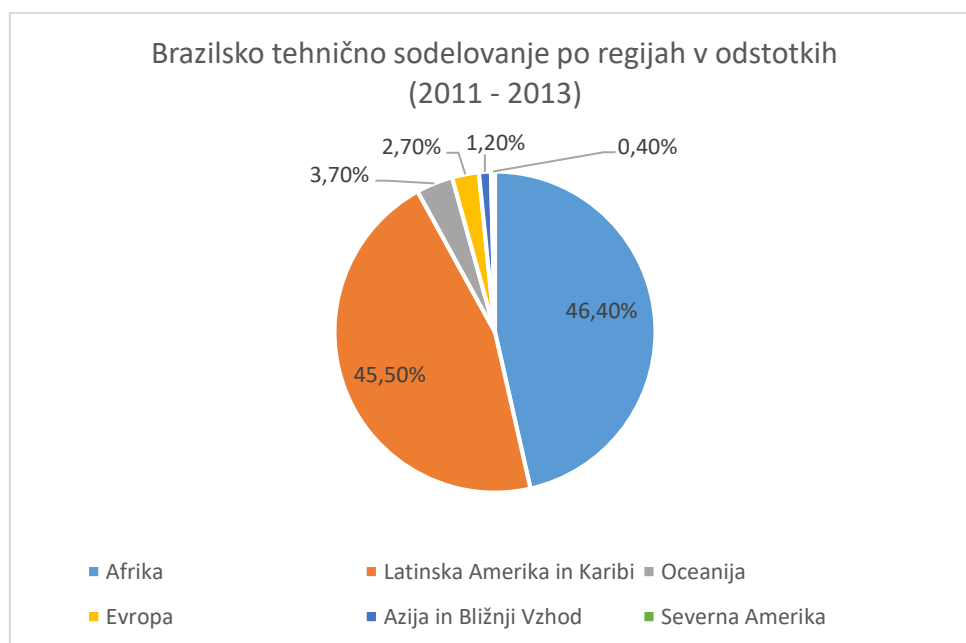
²³⁵ Brazilija je sodelovala s skupnostjo portugalskih jezikovnih držav, z afriškimi državami, v katerih je uradni jezik portugalščina, z južnoatlantskim območjem miru in sodelovanja (angl. *South Atlantic Peace and Cooperation Zone – ZPCSA*) in državami članicami Mercosurja.

²³⁶ Leta 2010 je bil Haiti največji prejemnik sredstev tehničnega sodelovanja Brazilije (89.688 ameriških \$), medtem ko je že med letoma 2011 in 2013 prvo mesto zasedel Mozambik, Haiti pa je padel na deseto mesto (Pochmann, 2010; Bezerra Lima, 2017). Več podrobnosti v prilogi B.

²³⁷ V letih 2012 in 2013 so se sredstva za tehnično sodelovanje zmanjšala za dobrih 7 milijonov ameriških dolarjev (Fleck, 2013).

Glavne partnerice v okviru tehničnega sodelovanja so po številu aktivnosti in izvedenih projektov države Latinske Amerike in Karibov, sledijo pa jim afriške države, kjer je bil glavni fokus brazilskega tehničnega sodelovanja v kmetijski sektor (Bezerra Lima, 2017).²³⁸ Če pa se osredotočim zgolj na proračunska sredstva, so bile države Latinske Amerike in Karibov med letoma 2005 in 2010 glavne prejemnice sredstev tehničnega sodelovanja brazilskih vladnih agencij (49 %), medtem ko so afriške države zasedle drugo mesto (35 %). Leta 2010 se je odstotek tehničnega sodelovanja v Latinsko Ameriko in karibske države povečal na 53,3 %, ²³⁹ v Afriko pa na 39 %. A kot prikazuje graf 4.2, so se med letoma 2011 in 2013 sredstva v okviru tehničnega sodelovanja z Afriko občutno povečala in Afrika je na regionalni razvrstitveni lestvici prehitela tehnično sodelovanje z Latinsko Ameriko in Karibi.

Slika 4.2: Brazilsko tehnično sodelovanje po regijah

Vir: Lasten prikaz na podlagi Bezerra Lima (2017).

Razlika med obema regijama je manj kot enoodstotna, vendar je pomembno izpostaviti, da gre za skokovit porast sredstev namenjenih tehničnemu sodelovanju z Afriko, in sicer za dobrih

²³⁸ V odnosih z Afriko je bilo za Brazilijo vedno pomembno poudarjanje razvoja kmetijstva ter tehnološka modernizacija (Cabral in drugi, 2013). Vse skupaj pa je bilo močno povezano predvsem z brazilskimi ambicijami na področju biogoriv, s ciljem širitve svetovnega trga za etanolne proizvode in internacionalizacijo brazilskih podjetij za biogoriva (Dauvergne in Farais, 2012).

²³⁹ 55 % vseh izplačil v regiji je bilo namenjenih mobilizaciji vojaških čet na Haitiju, 26 % so predstavljali prispevki za regionalne organizacije (Mercosur, Strukturni konvergenčni sklad, Organizacija ameriških držav itd.) 13 % pa je predstavljalo sredstva za promet in logistiko (Costa Leite in drugi, 2014).

7 %. Sodelovanje z Afriko temelji na skupnih kulturnih in jezikovnih povezavah, saj je bila večina sredstev Brazilije do leta 2001 namenjenih predvsem portugalsko govorečim državam v regiji (Cabral in Weinstock, 2010a; 2010b Puente, 2010). Vendar je temu sledil porast sodelovanja tudi z ostalimi afriškimi državami, kar se odraža na skupnem povišanju brazilskih proračunskih sredstev, namenjenih tehničnemu sodelovanju z Afriko.²⁴⁰ V letu 2012, na primer, z izjemo Mozambika, druge portugalsko govoreče države niso bile uvrščene med države z največ projekti tehničnega sodelovanja (Costa Leite in drugi, 2014).²⁴¹

Poleg klasičnega tehničnega sodelovanja pa je bila Brazilija izjemno aktivna tudi v triangularnem sodelovanju, ki predstavlja eno od oblik tehničnega sodelovanja za povečanje obsega in izboljšanje učinka ter priznavanje odličnosti in tehnične učinkovitosti brazilskega tehničnega sodelovanja (IPEA, 2010). Med letoma 2003 in 2010 je ocenjeno, da je Brazilija investirala 20 milijonov ameriških dolarjev v triangularno sodelovanje, leta 2010 pa je skupni proračun za 19 pobud v koordinaciji ABC, znašal 49 milijonov ameriških dolarjev, od katerih je Brazilija prispevala najmanj 30 % (Ayllón, 2013). Za Brazilijo je delitev finančnih bremen in delovanje kot posrednika med Severom in Jugom, predstavljalo tudi del širše zunanjepolitične strategije (Ayllón, 2013; Barbosa, 2011; Hirst, 2011), čeprav temu pod Boslonarom več ni tako. Brazilija se je posluževala različnih oblik razvojnega sodelovanja Jug – Jug, ki ga je izvaja preko javnih in zasebnih institucij, regijska usmerjenost tovrstnih tokov pa ni bila nujno tudi skladna z zunanjepolitično strategijo države. Čeprav je bilo največ aktivnosti izvedenih v okviru tehničnega sodelovanja, kar se sicer glede na podatke o finančnih sredstvih države (Bezerra Lima, 2017, str. 17) ne odraža, pa, kot že omenjeno, Brazilija v okvir razvojnega sodelovanja Jug – Jug šteje tudi izobraževalno sodelovanje,²⁴² znanstveno in

²⁴⁰ Med letoma 2011 in 2013 je bila glavna država partnerica v tehničnem sodelovanju Mozambik, med prvimi tridesetimi partnericami glede na višino sredstev tehničnega sodelovanja pa najdemo kar 44 % afriških držav (Mozambik, Sao Tome in Principe, Benin, Burkina Faso, Čad, Mali, Guinea Bissau, Angola, Zelenortske otoki, Senegal, Benin, Alžirija, Demokratična republika Kongo) (Bezerra Lima, 2017, str. 28–32). Več podrobnosti o višini sredstev tehničnega sodelovanja po državah je v prilogi B.

²⁴¹ Leta 2012 je bilo tako v afriških državah izvedenih 110 projektov in 35 aktivnosti, medtem ko je bila po številu projektov in aktivnosti na prvem mestu Latinska Amerika s karibskimi državami, pri čemer je treba izpostaviti, da ni jasno, ali gre za zaključene projekte in aktivnosti ali tudi tiste, ki so še v teku (Abreu, 2013).

²⁴² Gre za usposabljanja srednješolskih učiteljev, štipendije na različnih visokošolskih stopnjah (dodiplomski, magistrski, doktorski študij), programi izmenjave učiteljev. Vključuje zasebne in javne institucije, ki jih je financirala vlada in izvajajo nacionalni (visoko)šolski program (Bezerra Lima, 2017, str. 65). Vladna sredstva, namenjena sodelovanju na področju izobraževanja, so zbrana v prilogi A.

tehnološko sodelovanje,²⁴³ humanitarno sodelovanje,²⁴⁴ podporo in zaščito beguncev,²⁴⁵ mirovne operacije²⁴⁶ ter izdatke za mednarodne organizacije.²⁴⁷

Ker je ABC del institucionalne strukture brazilskega zunanjega ministrstva in gre pravzaprav v večini primerov za zunanjepolitične aktivnosti, bi bilo logično sklepati, da je tehnično sodelovanje Jug – Jug instrument zunanje politike (Ayllón in Costa Leite, 2009; Barbosa, 2011; Cervo, 1994; Puente, 2010; Filho, 2007), ki je v skladu z zunanjepolitično strategijo države. A regionalna in finančna razporeditev sredstev tehničnega sodelovanja za analizirano obdobje ne kaže na to, da bi aktivnosti v koordinaciji ABC tesno zasledovale zunanjepolitično strategijo. Kot je poudarjeno v Poročilu za obdobje 2011–2013, dejavnosti brazilskega sodelovanja Jug – Jug ni mogoče omejiti zgolj na določeno državo, skupino držav ali regionalno dejavnost, saj se aktivnosti v okviru sodelovanja Jug – Jug izvajajo regionalno in hkrati v okviru mednarodnih organizacij. Sem sodi tudi sodelovanje brazilske vlade na različnih dogodkih, kjer se izmenjuje znanje doma in v tujini (Bezerra Lima, 2017, str. 33). Na podlagi analiziranih podatkov ugotavljam, da razporeditev proračunskih sredstev za tehnično sodelovanje in število projektov ali aktivnosti ni nujno skladno z brazilskimi geografskimi diplomatskimi prednostnimi nalogami, saj je med letoma 2011 in 2013 na prvem mestu po višini sredstev med latinskoameriškimi državami pravzaprav El Salvador, ki pa je skupno šele na šestem mestu.²⁴⁸ Sosednje države in cilji sodelovanja z državami v bližnji regiji torej niso povsem usklajeni z distribucijo sredstev tehničnega sodelovanja, kar pa je posledica logike razvojnega sodelovanja

²⁴³ Glavni cilj znanstvenega in tehnološkega sodelovanja je spodbujanje usposabljanja na področju človeških virov in razširjanje znanja v brazilski družbi, prav tako pa sodelovanje zagotavlja dostop naprednim znanstvenim in tehnološkim znanjem, spodbuja inovacije, izboljšuje proizvodnjo z dodano vrednostjo ter izboljšuje konkurenčne prednosti v Braziliji in v tujini (Bezerra Lima, 2017, str. 97). Vladna sredstva, namenjena znanstvenemu in tehnološkemu sodelovanju, so zbrana v prilogi A.

²⁴⁴ V primeru humanitarnega sodelovanja gre predvsem za finančne prispevke ali donacije nujnih predmetov v primeru humanitarnih katastrof (npr. potres na Haitiju leta 2010). Brazilija si prizadeva zagotoviti kratkoročne, srednjeročne in dolgoročne odzive na mednarodne humanitarne prošnje s finančnimi prispevki, donacijami hrane, zdravil in drugih osnovnih potrebščin. Kratkoročni odzivi so osredotočeni na prispevke, ki rešujejo življenja in blažijo človeško trpljenje zaradi naravnih in drugih katastrof ter izrednih razmer, srednjeročni in dolgoročni odzivi pa poskušajo povečati zmožnost skupnosti za preprečevanje in odzivanje na socialne in okoljske katastrofe (Bezerra Lima, 2017, str. 121–132).

²⁴⁵ Zaščita beguncev je ključnega pomena pri zagotavljanju človekovih pravic skupinam ljudi, ki imajo poseben mednarodnopравни status. Med letoma 2011 in 2013 je bilo največ beguncev v Braziliji iz Angole, Kolumbije in Demokratične republike Kongo, Brazilija pa v okviru teh aktivnosti, poleg zagotavljanja za iskalce azila, sodeluje tudi z mednarodnimi organizacijami (Bezerra Lima, 2017, str. 131 – 150).

²⁴⁶ Gre za aktivnosti Brazilije v mirovnih operacijah Varnostnega sveta OZN, ki po njenem mnenju pomagajo pri dvigu ugleda države kot odgovornega globalnega akterja (Bezerra Lima, 2017, str. 151).

²⁴⁷ Gre za plačilo članarin v mednarodnih orgnaizacijah in drugih finančnih obveznosti (Bezerra Lima, 2017, str. 157).

²⁴⁸ El Slavadorju sledijo Peru (7. mesto), Gvatemala (8. mesto), Paragvaj (12. mesto), Urugvaj (14. mesto), Ekvador (17. mesto), Venezuela (18. mesto), Bolivija, (20. mesto), države Mercosurja skupaj (21. mesto), Kolumbija (24. mesto), Gvajana (25. mesto), Nikaragva (26. mesto), Argentina (28. mesto) itd. (Bezerra Lima, 2017, str. 28 – 32). Več podrobnosti v prilogi B.

Jug – Jug, ki temelji na povpraševanju, hkrati pa je veliko odvisno tudi od sposobnosti države partnerice, da lahko pokrije del stroškov v okviru sodelovanja (Barbosa, 2011; Puente, 2010).

Braziliya je na podlagi zunanjepolitičnih ciljev določala višino in dodeljevanje sredstev za tehnično sodelovanje, vendar ni imela čisto jasne strategije, ki bi definirala prednostne naloge geografske politike razvojnega sodelovanja Jug – Jug in je zato težko najti konsistentne vzorce skozi čas (Cabral in Weinstock, 2010a; 2010b). Kljub temu da lahko na seznamu držav partneric najdemo kar nekaj portugalsko govorečih držav (npr. Mozambik, São Tomé in Príncipe, Gvineja Bissau, Angola), pa je temu težko pripisati statistično vzročnost (Bezerra Lima, 2017). Kot že omenjeno, je tehnično sodelovanje zgolj eden od instrumentov sodelovanja Jug – Jug in ga je treba v tem kontekstu tudi razumeti. Čeprav cilj tehničnega sodelovanja niso primarno gospodarske koristi (Puente, 2010; Barbosa, 2011), je eden od jasnih ciljev brazilske vlade zagotovo zasledovanje političnih ciljev, ki je z razvojnim sodelovanjem Jug – Jug poskušala pridobiti podporo za kandidaturo v Varnostnem svetu OZN in posledično tudi povečanje lastnega vpliva v mednarodni skupnosti (Puente, 2010). Zasledovanje političnih ciljev je torej glavni razlog, da težko najdemo jasen vzorec glede alokacije sredstev tehničnega sodelovanja v določeno, zunanjepolitično pomembno, geografsko regijo, saj je Braziliya želela z razpršenim partnerskim sodelovanjem doseči čim več držav članic OZN in posledično podporo.

4.1.4 Gospodarska diplomacija Brazilije

Braziliya je želela spodbujati multipolaren svet, v katerem bi tudi sama lahko imela vidnejše mesto, bodisi samostojno bodisi kot del kolektivnega pola (Schenoni, 2016). Južnoameriška regija je bila najbolj obetaven prostor za to, zato se je Braziliya osredotočila na pozicioniranje kot ključen akter v regiji. »Južnoameriška integracija je glavna prioriteta brazilske zunanje politike. Tesnejši gospodarski in politični odnosi namreč prispevajo k rasti in stabilnosti. Prav tako se povečuje tudi vpliv Južne Amerike (in posledično Brazilije) v svetovnih pogajanjih« (Amorim, 2010, str. 227). Čeprav vedno znova obstaja težnja v akademskih krogih, da se povezuje zunanjo politiko, razvojno sodelovanje Jug – Jug in interese zasebnega sektorja, pa gre pravzaprav za krepitev povečanja zmogljivosti Brazilije, ki omogoča državi razvoj in odpira nove priložnosti za sodelovanje Jug – Jug (Costa Leite in drugi, 2014). Gospodarska

diplomacija,²⁴⁹ ki jo Brazilija uporablja kot zunanjepolitično sredstvo, torej opravlja nalogo krepitve domačega razvoja in širitve ekonomskih priložnosti na tujih trgih.

Van Bergeijk in Moons (2018) ugotavljata, da je brazilska gospodarska diplomacija sicer učinkovita, vendar ni preveč osredotočena in posledično ni najbolj usklajena glede na zunanjepolitične cilje. Je pa Brazilija svojo zavezanost regiji in globalnemu Jugu izkazovala tudi s širitvijo diplomatskih odnosov. Tako je v letih Lulovega predsedovanja odprla 35 novih veleposlaništev v državah globalnega Juga (Sotero, 2010). Poleg tega si je prizadevala tudi za tesnejše vezi s Kitajsko, ki je hitro postala največji trgovinski partner Brazilije (Cervo, 2010; Sotero, 2010; Inoue in Costa Vaz, 2012).

Brazilija se je naučila izkoriščati svoj napredek v zadnjih dveh desetletjih, ko je dosegla kakovostno rast in milijone iz revščine potegnila v srednji razred,²⁵⁰ povečala dostop večine prebivalstva do visokošolskega izobraževanja ali tehničnega usposabljanja, hkrati pa postala veliko in raznoliko gospodarstvo, vzpostavila red v domačem fiskalnem položaju, držala inflacijo pod nadzorom in odprla nove izvozne trge (Kitajska je ključni izvozni trg za brazilske naravne vire in surovine), zmanjšala in nacionalizirala državni dolg, izboljšala splošno porazdelitev dohodka in okrepila demokracijo (Chin, 2013, str. 884). Vendar kljub temu gospodarsko diplomacijo uporablja za razširitev svoje geografske prisotnosti, vstopa na tuje trge in posledično širšo mednarodno prisotnost, s katero lahko poveča svoj politični vpliv v mednarodni skupnosti (Baracuchy, 2011). Slednji lahko glede na njene cilje in predvidevanja pripomore k pogajanjih za stalni sedež v Varnostnem svetu. Hkrati pa gospodarska diplomacija predstavlja sredstvo za krepitev nacionalnega razvoja in v sodelovanju z razvojnimi politikami poskuša krepiti politične, gospodarske in druge nacionalne cilje (Soares de Lima in Hirsti, 2006).

Gospodarska diplomacija je v svojem bistvu tudi sredstvo za premagovanje kulturnih razlik, kjer diplomatska in konzularna predstavništva (DKP) ponujajo znanje, povezano s trgovino in naložbami za izvoznike za lažje premagovanje kulturnih in informacijskih ovir (van Bergeijk, 2009; Yakop in van Bergeijk, 2011). Zato se postavlja vprašanje, ali je vpliv diplomatskih in

²⁴⁹ Brazilsko zunanje ministrstvo uporablja tri različne termine, in sicer ekonomsko, gospodarsko in finančno diplomacijo, a se glede na definicijo v okviru doktorske disertacije večinoma poslužuje gospodarske diplomacije. Z vidika analize različnih dokumentov je to lahko težavno, saj je prevod besedne zveze *Diplomacia Comercial* iz portugalščine lahko *gospodarska* ali *poslovna* diplomacija (Cavalcanti Muniz, 2018). Kljub temu glede na zastavljeno konceptualizacijo analiziram podatke, ki spadajo v okvir mojega razumevanja gospodarske diplomacije.

²⁵⁰ Kar ne pomeni, da je država revščino odpravila.

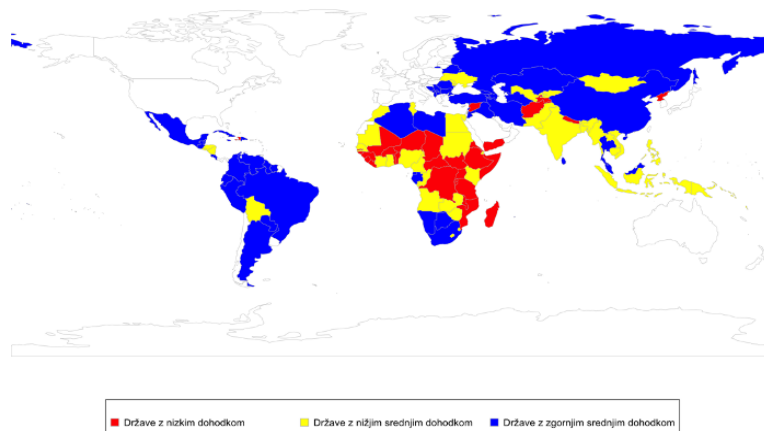
konzularnih predstavništev na izvoz in uvoz Brazilije pomemben ali ne. Izhajajoč niz značilnosti gospodarske diplomacije držav Severa je, da spodbuja gospodarske koristi s pospeševanjem izvoza ter privabljanjem tujih neposrednih naložb. Kot ugotavljata Yakop in van Bergeijk (2011, str. 262), sta vloga gospodarske diplomacije in aktivnosti DKP pomembni predvsem v odnosih Sever – Jug in Jug – Sever. DKP namreč zagotavljajo težje dostopne informacije in pomagajo pri premostitvi kulturnih razlik, kar je ključno za krepitev gospodarskega sodelovanja in odpiranje tujih trgov. Veleposlaništva in konzulati torej predstavljajo instrument za krepitev stabilnih političnih odnosov med državami, ki z zagotavljanjem informacij in znanj o trgovinskih priložnostih zmanjšujejo prihodnje težave v gospodarskih odnosih med državami (Yakop in van Bergeijk, 2011, str. 253). Na podlagi tega predpostavljam, da tudi DKP Brazilije pomagajo pri pospeševanju izvoza in spodbujanju uvoza. Zato v nadaljevanju podrobno analiziram gospodarsko diplomacijo Brazilije skozi vpliv različnih spremenljivk na brazilski izvoz in uvoz.

Na podlagi razpoložljivosti podatkov in njihove smiselnosti sem za vseh 127 analiziranih držav (slika 4.3) po vzoru analize Yakopa in van Bergeijka (2011)²⁵¹ izbrala analizo naslednjih spremenljivk, ki vplivajo na izvoz in uvoz Brazilije (Rose, 2007; Yakop in van Bergeijk, 2011, str. 256): skupni kolonialni odnos, skupna kopenska meja, skupni jezik, skupna denarna valuta ter število DKP. Na podlagi različnih statističnih analiz sem poskušala ugotoviti vpliv omenjenih neodvisnih spremenljivk na izvoz in uvoz Brazilije. Narava podatkov, ki sem jih zbrala iz uradnih statističnih baz za leto 2017,²⁵² je zahtevala, da sem pri analizi uporabila logaritemsko transformacijo, kar je omogočilo standardizacijo držav z visokim izvozom in uvozom na enakomerni skali ter posledično lažji grafični prikaz podatkov.

²⁵¹ Avtorja sta v svojo analizo vključila spremenljivke, ki krepijo trgovino, in sicer skupni jezik, valuto in mejo, (nekdanje) kolonialne odnose ter geografsko lokacijo. Ugotovila sta, da povečanje števila DKP pozitivno vpliva na povečanje izvoza in uvoza držav (Yakop in van Bergeijk, 2011).

²⁵² UN Comtrade (b. d.), World Bank Group (b. d.), CEPII (b. d.), Mayer in Zignano (2011), Melitz in Toubal (2012), Werner (2008) in spletne strani zunanjih ministrstev analiziranih držav.

Slika 4.3: Grafični prikaz analiziranih držav

Osnovna analiza vpliva različnih spremenljivk na izvoz in uvoz Brazilije je temeljila na analizi varianc (ANOVA), ki analizira vpliv fiksnega X , ki ma K različnih ravni (Rice, 2006). Ravni proučevanega dejavnika pa opredeljujejo skupine. Predpostavke pri enosmerni analizi variance za en fiksni dejavnik so naslednje:

- odzivna spremenljivka $y_{ij} \sim N(\mu, \sigma^2)$, $i = 1, \dots, K$; pri čemer je K število skupin, ki jih določa analizirani dejavnik X ; $j = 1, \dots, n_i$, n_i je število enot v i -ti skupini. Po skupinah je varianca za odzivno spremenljivko ista;
- ter podatki, ki jih dobimo po skupinah in so neodvisni.

Glavni cilj analize varianc je namreč primerjati povprečja posameznih skupin in njihove razlike skozi variance (Rice, 2006; Rencher in Schaalje, 2008). ANOVA je v svoji osnovi le izhodiščna statistična analiza, vendar bistveni del empirične analize temelji na njej, vendar zgolj v primeru, da je model ustrezen in je F -statistika pri ANOVI statistično značilna. V primeru, ko sta se pojavili samo 2 skupini ($K = 2$), se to rešuje s t -testom. Ko pa je skupin več ($K > 2$), pa je ANOVA uporabljena za primerjavo skupin. V ta namen sem definirala ničelno hipotezo, ki je $\mu_1 = \mu_2 = \dots = \mu_K$. Če je ničelna hipoteza zavrnjena, se analiza nadaljuje s testi mnogoterih primerjav, natančneje s Tukeyjevim HSD-testom (angl. *Honest Significant Difference Test*) (Tukey, 1949).

Ker pa analiza varianc ne omogoča celovite analize, sem dodatno preučila tudi soodvisnosti oz. povezanosti med dvema statističnima spremenljivkama, za kar sem uporabila korelacijsko analizo, in sicer Pearsonov koeficient povezanosti. Ta meri jakost linearne povezanosti med X in Y , pri čemer mora veljati, da sta X in Y normalno porazdeljena (Rice, 2006; Rencher in

Schaalje, 2008). Če predpostavka o normalni porazdeljenosti ni izpolnjena, je uporabljen Spearmanov koeficient korelacij, ki meri moč povezanosti med X in Y (prav tam). Pri tem je treba opozoriti da je nujna določena mera pazljivosti, saj lahko soodvisnost določa tretja spremenljivka, ki v analizi ni bila upoštevana. Interpretacija slednjega je prikazana v tabeli 4.2.

Tabela 4.2: Interpretacija vrednosti Spearmanovega korelacijskega koeficienta

Koefient	Intepretacija
$r = 0$	Spremenljivki nista linearno povezani
$0 < r \leq 0,1 $	Spremenljivki sta zanemarljivo linearno povezani
$0,1 \leq r < 0,3 $	Spremenljivki sta šibko linearno povezani
$ 0,3 \leq r < 0,5 $	Spremenljivki sta srednje linearno povezani
$ 0,5 \leq r < 1 $	Spremenljivki sta močno linearno povezani
$r = 1 $	Spremenljivki sta popolnoma linearno povezani

Vir: Lasten prikaz na podlagi Rencher in Schaalje (2008).

Dodatno pa sem v empirično analizo vključila tudi model linearne regresije (Rice, 2006, str. 542–591), ki predstavlja premico, ki se po metodi najmanjših kvadratov najbolje prilaga podatkom. Model ima odzivno spremenljivko (angl. *response variable*) y in n napovednih/pojasnjevalnih spremenljivk (angl. *predictors/explanatory variables*) x . Odzivna spremenljivka y je številska, njene vrednosti pa so medsebojno neodvisne. Enačba se glasi:

$$y = \beta_0 + \beta_1 x_1 + \beta_2 x_2 + \beta_3 x_3 + \dots + \beta_n x_n + \varepsilon$$

Iz tega izhaja, da ocena β_0 predstavlja presečišče premice z ordinatno osjo, ostali pa vpliv spremenljivk, ki jih vključimo v model na odzivno spremenljivko. Metoda najmanjših kvadratov ima naslednje predpostavke: * $\varepsilon \sim N(0, \sigma^2)$ * ε so neodvisni * homogenost variance: $Var(\varepsilon|x_1, \dots, x_k) = \sigma^2$

Ob koeficientih, ki so ocenjeni z metodo najmanjših kvadratov in so testirani pod enostavno hipotezo $\beta_i = 0$ za $i = 0,1,2,3 \dots n$, je interpretiran tudi koeficient determinacije - R^2 . Gre za enostavno mero, ki izraža kakovost linearnega regresijskega modela. Koeficient determinacije je delež variabilnosti za y , ki je pojasnjen z regresijskim modelom. Stopnja značilnosti pa je postavljena na $\alpha = 5\%$. Zato je v nadaljnji analizi podatkov možna 5-% napaka pri linearnih regresijskih modelih oz. podatke lahko intepretiram s 95-% odstotnim zaupanjem.

Predstavljene statistične analize sem uporabila tudi v primerih Indije in Kitajske, zato teoretskih podrobnostih posamezne statistične metodologije v nadaljevanju ne ponavljam. V vseh treh študijah primerov sem analizirala podatke za 127 držav,²⁵³ v primeru Brazilije pa je preliminarna analiza (tabela 4.3) pokazala, da ima 7 držav skupno mejo z Brazilijo, 5 jih ima skupne kolonialne odnose, 6 držav ima skupni jezik. Ker nobena od držav nima iste denarne valute kot Brazilija, sem spremenljivko izločila iz nadaljnje analize. Predhodna analiza je pokazala, da ima Brazilija največ DKP v državah z višjimi srednjimi dohodki in najmanj v državah z nizkimi dohodki, od skupno 112, medtem ko je skupno število DKP DVR v Braziliji višje (142).

Tabela 4.3: Razporeditev spremenljivk glede na dohodkovno kategorijo analiziranih držav

	skupna kopenska meja z Brazilijo	skupni kolonialni odnosi z Brazilijo	skupni uradni jezik (portugalsčina)	število DKP Brazilije v državah globalnega Juga	število DKP država globalnega Juga v Braziliji
države z nizkimi dohodki	0	2	2	15	16
države z nižjimi srednjimi dohodki	1	3	4	37	43
države z višjimi srednjimi dohodki	6	0	0	60	83
SKUPAJ	7	5	6	112	142

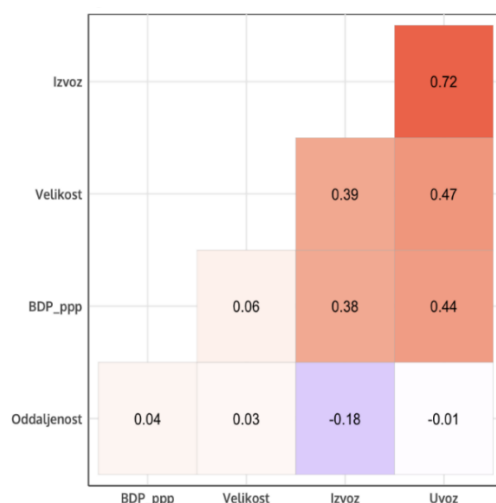
V okviru empirične analize me je zanimala socio-geografska, političnoekonomska ter kulturna povezanost Brazilije in drugih držav globalnega Juga in vpliv posamezne povezanosti na izvoz Brazilije v te države in uvoz Brazilije iz teh držav. V primeru analize socio-geografske povezanosti sem zato analizirala vpliv naslednjih spremenljivke na izvoz in uvoz Brazilije: BDP glede na pariteto kupne moči, skupno kopensko mejo, velikost države ter oddaljenost od Brazilije. Oblikovan je bil linearni model za izvoz Brazilije v države globalnega Juga (*angl. export*) in uvoz Brazilije iz teh istih držav (*import*), zaradi upoštevanja predpostavk metod najmanjših kvadratov pa sta bili pri analizi izpuščeni Rusija in Kitajska.²⁵⁴

²⁵³ Prvotna baza podatkov je vključevala 138 držav, vendar sem zaradi nedostopnosti podatkov za 16 držav te izločila iz analize.

²⁵⁴ Če bi bili v model vključeni tudi Rusija in Kitajska, linearni model ne bi izpolnil temeljnih predpostavk in bi posledično bila interpretacija nepravilna, zato sta obe državi iz modela izpuščeni.

V tabeli 4.4 so predstavljeni Spearmanovi korelacijski koeficienti, saj ni bila izpolnjena predpostavka o normalno porazdeljenih spremenljivkah. Med seboj spremenljivke BDP glede na pariteto kupne moči, velikost držav globalnega Juga ter oddaljenost države od Brazilije niso povezane. Po drugi strani pa je izvoz Brazilije v državah globalnega Juga zmerno pozitivno povezan z velikostjo držav globalnega Juga ($r = 0,39$)²⁵⁵ ter nično zanemarljivo negativno povezan z razdaljo držav globalnega Juga do Brazilije ($r = -0,18$). Uvoz Brazilije iz držav globalnega Juga je zmerno pozitivno povezan z velikostjo držav ($r = 0,47$) in BDP glede na pariteto kupne moči ($r = 0,44$). Na vzorcu pa se kaže nična povezanost med razdaljo držav globalnega Juga do Brazilije in uvozom Brazilije v te države, kar pomeni, da razdalja med državami ne vpliva na uvoz Brazilije iz teh držav.²⁵⁶

Tabela 4.4: Spearmanov korelacijski koeficient (izvoz in uvoz Brazilije, velikost, oddaljenost ter BDP glede na pariteto kupne moči držav globalnega Juga)

Linearni model za analizo linearne povezanosti med velikostjo države in njene oddaljenosti od Brazilije ter BDP glede na pariteto kupne moči vseh držav na izvoz Brazilije je zastavljen sledeče:

$$\log(\text{izvoz}) = \beta_0 + \beta_1 \text{velikost} + \beta_2 \text{oddaljenost} + \beta_3 \text{BDP}_{ppp}$$

Model linearne povezanosti za izvoz Brazilije v države globalnega Juga (brez Kitajske in Rusije) pokaže, da so statistično pomembne vse spremenljivke za velikosti države, oddaljenost

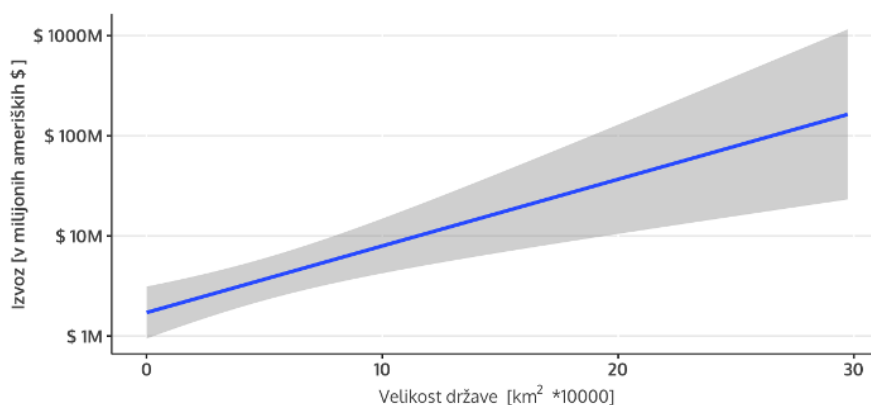
²⁵⁵ Pri tem je treba opozoriti, da v analizo ni vključena Kitajska, v katero Brazilija izvažata največ, kar pomeni, da bi se korelacija, v primeru, da bi bilo možno Kitajsko vključiti v model, bila korelacija najverjetneje nižja.

²⁵⁶ Na to kaže tudi podatek uvoza Brazilije iz Kitajske, ki je njen največji trgovinski partner, kljub temu da podatki za Kitajsko niso zajeti v analizo modela.

držav globalnega Juga od Brazilije in BDP glede na pariteto kupne moči. Z modelom je pojasnjenih 25 % celotne variabilnosti izvoza Brazilije v državah globalnega Juga.

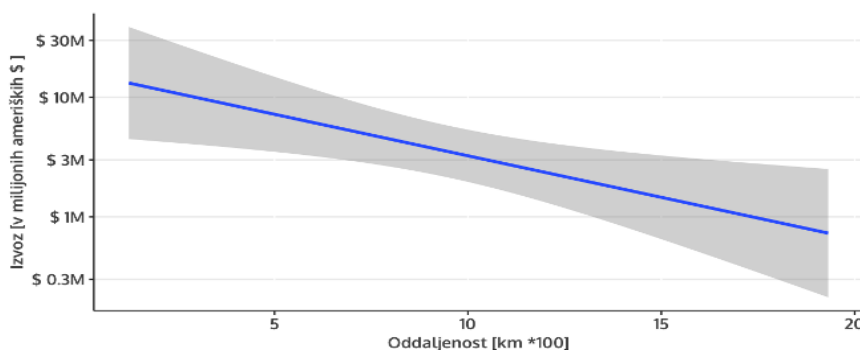
Velikost držav globalnega Juga je v linearnem modelu statistično značilna ($p < 0,002$). Ob upoštevanju oddaljenosti držav globalnega Juga in BDP glede na pariteto kupne moči, kot prikazano na sliki 4.4, pa velja, da se v primeru povečanja velikosti države za 10000 km^2 izvoz v povprečju poveča za 13,2 %.²⁵⁷

Slika 4.4: Velikost analiziranih DVR in izvoz Brazilije v analizirane države

Po drugi strani ugotavljam, da oddaljenost držav globalnega Juga vpliva na zmanjšanje izvoza Brazilije iz teh držav. Oddaljenost držav globalnega Juga, ki je v linearnem modelu statistično značilna ($p = 0,002$), ob upoštevanju velikosti držav globalnega Juga in BDP glede na pariteto kupne moči namreč pokaže, da se v primeru povečanja oddaljenosti države za 100 km , izvoz v povprečju zmanjša za 16,2 % (graf 4.5).²⁵⁸

Slika 4.5: Oddaljenost analiziranih držav od Brazilije in izvoz Brazilije v analizirane države

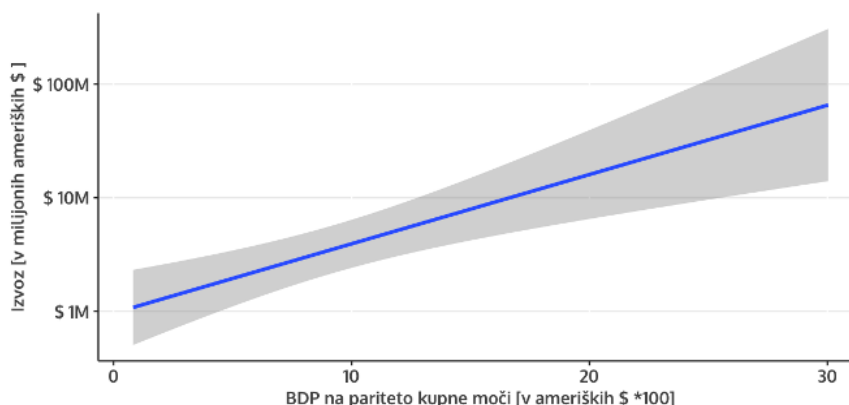

²⁵⁷ Interval zaupanja (IZ) za 13,2 % je (4,3 %, 22,1 %), kar prikazuje sivi pas na grafu.

²⁵⁸ IZ je 3,3 % in 29,2 %.

S preverjanjem vpliva BDP (glede na pariteto kupne moči), ki je v linearnem modelu statistično značilen ($p < 0,001$), ugotavljam, da ob hkratnem upoštevanju velikosti in oddaljenosti držav globalnega Juga v modelu velja, da se v primeru povečanja BDP na pariteto kupne moči za 100 ameriških dolarjev, izvoz v povprečju poveča za 12 % (slika 4.6).²⁵⁹

Slika 4.6: Vpliv BDP glede na pariteto kupne moči na izvoz Brazilije v DVR

Na enak način sem oblikovala tudi model za uvoz Brazilije iz držav globalnega Juga, in sicer:

$$\log(import) = \beta_0 + \beta_1 area + \beta_2 razdalja$$

Model za uvoz Brazilije iz držav globalnega Juga pokaže, da so statistično pomembne spremenljivke velikost države in BDP glede na pariteto kupne moči, z njim pa pojasnujem 25 % celotne variabilnosti spremenljivke. Ker oddaljenost držav Juga od Brazilije ni statistično značilna, v spodnjem grafičnem prikazu ni analizirana.

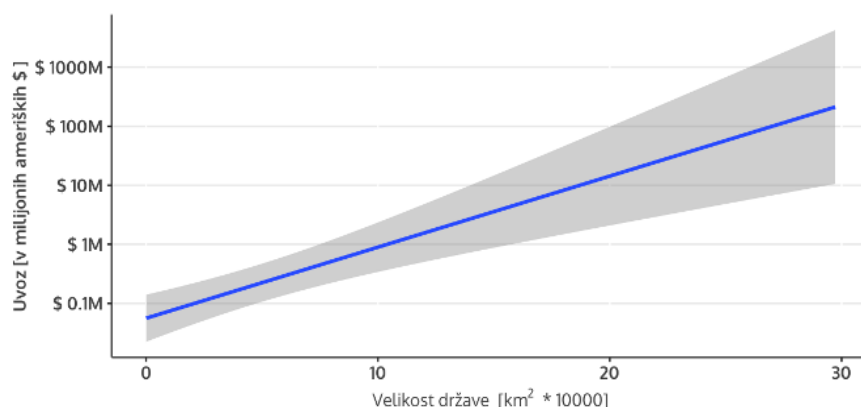
Na primeru linearnega modela uvoza Brazilije iz analiziranih držav Juga ugotavljam,²⁶⁰ da se takrat, ko se velikost držav globalnega Juga, ob upoštevanju oddaljenosti od Brazilije in BDP glede na pariteto kupne moči, poveča za 10000 km², poveča tudi uvoz, in sicer v povprečju za 23,8 % (slika 4.7).²⁶¹

²⁵⁹ IZ je 3,7 % in 20,2 %.

²⁶⁰ Tudi v primeru vpliva velikosti držav globalnega Juga v linearnem modelu je ta statistično značilen ($p < 0,0001$).

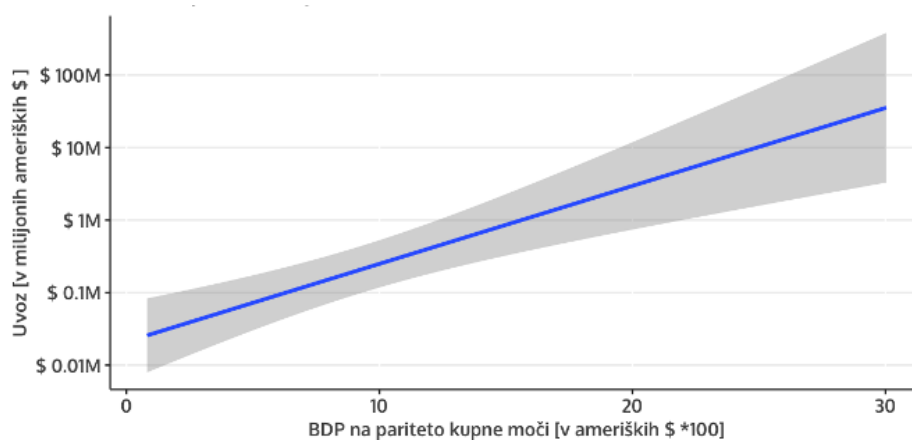
²⁶¹ IZ je 9,9 %, 37,7 %

Slika 4.7: Vpliv velikosti držav globalnega Juga na uvoz Brazilije iz teh držav

Podobno pa je zaznati tudi pri vplivu BDP (glede na pariteto kupne moči) držav globalnega Juga na uvoz Brazilije iz teh istih (analiziranih) držav (slika 4.8).²⁶² Pri vplivu je upoštevana velikost in oddaljenost držav globalnega Juga od Brazilije, model pa kaže na povprečno povečanje uvoza za 20,9 %, ²⁶³ v primeru povečanja BDP (glede na pariteto kupne moči) držav globalnega Juga za 100 ameriških dolarjev.

Slika 4.8: Vpliv BDP (ppp) držav globalnega Juga na uvoz Brazilije iz teh držav

V analizi sem upoštevala tudi zunanjepolitične usmeritve Brazilije, ki močno poudarja sodelovanje znotraj regije, predvsem s sosednjimi državami. Zato sem preverila, ali skupna kopenska meja vpliva na povečanje izvoza Brazilija v države, s katerimi je sosedna, oz. ali je uvoz Brazilije iz teh držav večji. Kot prikazuje slika 4.9, je povprečje izvoza Brazilije v države globalnega Juga, na katere meji, 89,54 milijona ameriških dolarjev, povprečje izvoza v ostale države Juga pa je občutno manjše (3,18 milijona ameriških dolarjev).²⁶⁴ Opravljeni t-test za

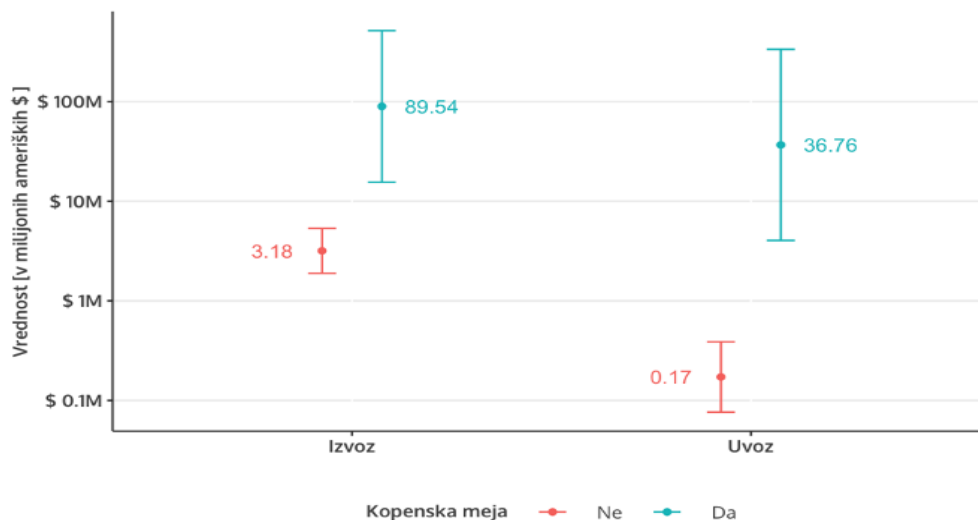
²⁶² Vpliv BDP držav globalnega Juga je v linearnem modelu statistično značilen ($p < 0,001$).

²⁶³ IZ je 8 % in 33,9 %.

²⁶⁴ Ob upoštevanju dejstva, da je iz analize izključena Kitajska, ki je najpomembnejša trgovinska partnerica Brazilije.

neodvisna vzorca je pokazal, da prihaja do statistično pomembnih razlik ($p < 0,001$) glede izvoza v države, ki mejijo na Brazilijo, in druge države globalnega Juga. S 95-% verjetnostjo lahko trdim, da je povprečje izvoza Brazilije v sosednje države za 28,19 milijona ameriških dolarjev (IZ je [3,12; 254,7]) večje od držav globalnega Juga, s katerimi Brazilija nima kopenske meje.

Slika 4.9: Vpliv skupne kopenske meje z državami globalnega Juga na izvoz in uvoz Brazilije

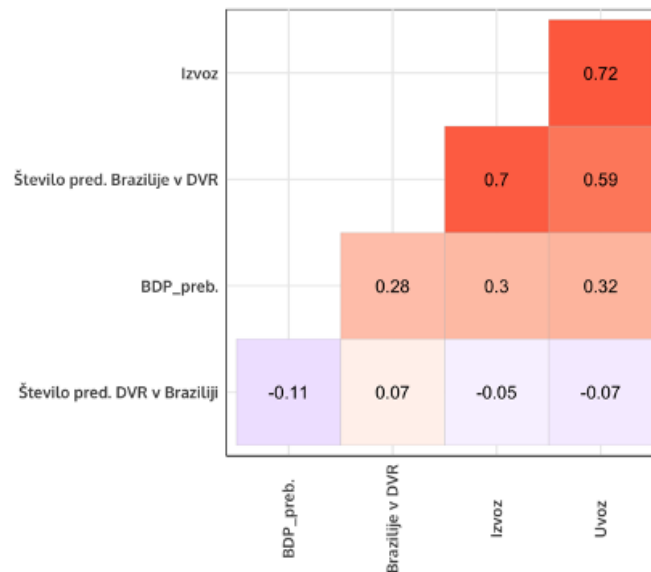
Tudi pri uvozu je opaziti enak trend, saj je povprečje uvoza Brazilije iz sosednjih držav 36,76 milijona ameriških dolarjev, povprečje uvoza iz drugih držav globalnega juga pa zgolj 0,17 milijona ameriških dolarjev. Tudi v tem primeru je opravljeni t-test za neodvisna vzorca pokazal, da prihaja do statistično pomembnih razlik ($p = 0,002$) med uvozom glede na to, ali Brazilija na državo meji ali ne. S-95 % zaupanjem torej lahko trdim, da je povprečje uvoza Brazilije iz sosednjih držav globalnega Juga za 213,8 milijona ameriških dolarjev (IZ je [13,18; 3463,38]) višje od držav, s katerimi Brazilija nima skupne kopenske meje.

Tako ugotavljam, da socio-geografski dejavniki vplivajo na izvoz in uvoz Brazilije v države globalnega Juga oz. iz njih. Brazilija več izvažata in uvažata v države, ki so bližje in imajo višji BDP (glede na pariteto kupne moči). Z državami, ki imajo višji BDP in so bližje, je pričakovano tudi večja trgovinska izmenjava. Ker pa bi to lahko sklepala tudi brez podrobnih statističnih analiz, k temu dodajam še analizo ekonomskopolitičnih dejavnikov, ki bi lahko vplivali na pospeševanje brazilske trgovine.

Za preverjanje povezanosti ekonomskopolitičnih dejavnikov ter njihovega vpliva na brazilsko trgovino sem analizirala naslednje spremenljivke: BDP na prebivalca, število DKP in skupen

kolonialni odnos. Ponovno sem s Spearmanovim korelacijskim koeficientom za spremljanje spremenljivk preverila njihovo povezanost zaradi potrebe po izpolnitvi predpostavke o normalno porazdeljenih spremenljivkah (tabela 4.5).

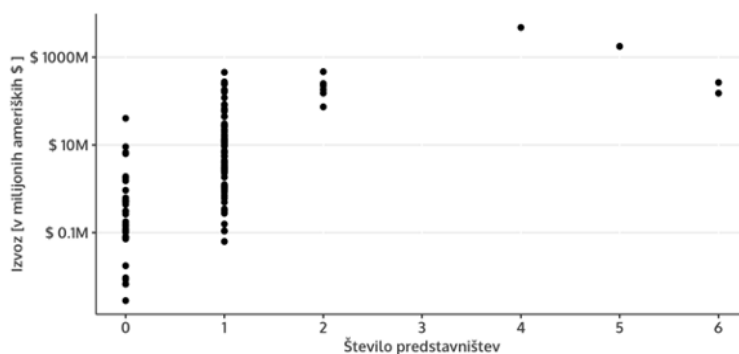
Tabela 4.5: Spearmanov korelacijski koeficient (izvoz Brazilije, število brazilskih držav globalnega Juga v državah globalnega Juga, število DKP držav globalnega Juga v Braziliji in BDP na prebivalca držav)

Spremenljivka BDP na prebivalca je šibko pozitivno povezana z vsemi ostalimi spremenljivkami. Nasprotno pa je izvoz Brazilije v države globalnega Juga močno pozitivno povezan s številom DKP Brazilije v državah globalnega Juga in DKP držav globalnega Juga v Braziliji ($r = 0,71$ in $r = 0,7$). Tudi uvoz Brazilije iz držav globalnega Juga je podobno močno pozitivno povezan s številom DKP Brazilije v državah globalnega Juga in številom njihovih DKP v Braziliji ($r = 0,67$ in $0,59$). Obstaja pa tudi močna povezanost med uvozom in izvozom ($r = 0,72$).

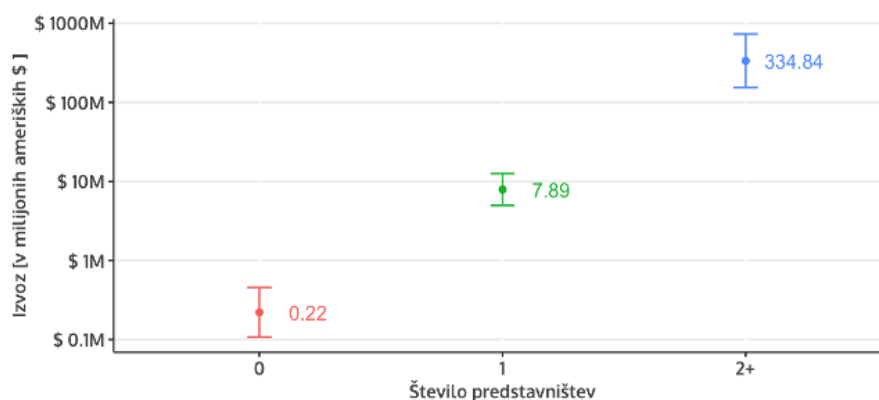
Kljub ugotovitvi, da obstaja močna pozitivna korelacija med številom DKP (Brazilije v države globalnega Juga in obratno) ter izvozom in uvozom Brazilije v države globalnega Juga oz. iz njih, pa me zanima, kakšna je ta povezava. Zato na grafu 9 potrjujem prej ugotovljeno korelacijsko povezanost, saj se s povečanjem števila DKP Brazilije v državi globalnega Juga poveča tudi izvoz Brazilije v to državo.

Slika 4.10: Izvoz Brazilije v držav globalnega Juga, glede na število DKP Brazilije v države globalnega Juga

Vzorec držav, kjer je število predstavništev večje ali enako 3, je majhen (4). Zato sem se odločila, da to spremenljivko analiziram kot diskretno spremenljivko s 3 skupinami, kar je pomenilo, da sem naredila 3 skupine glede na število DKP v državi (0 predstavništev, 1 predstavništvo, 2 in več predstavništev). Ko ponovno preverim povprečja, glede na novo ustvarjeno spremenljivko s 3 skupinami, ugotovim, da je povprečni izvoz Brazilije v države, v katerih nima DKP, enak 0,22 milijona ameriških dolarjev (slika 4.11). Povprečni letni izvoz Brazilije v države, v katerih ima Brazilija samo eno predstavništvo, je 7,89 milijona ameriških dolarjev, v državah z 2 ali več predstavništvi pa povprečen izvoz znaša 333,84 milijona ameriških dolarjev.

Slika 4.11: Izvoz Brazilije v državah globalnega Juga glede na število DKP Brazilije

Na podlagi analize varianc in Tukeyjevimi popravki sem analizirala tudi razlike med posameznimi skupinami, ki so sledeče:

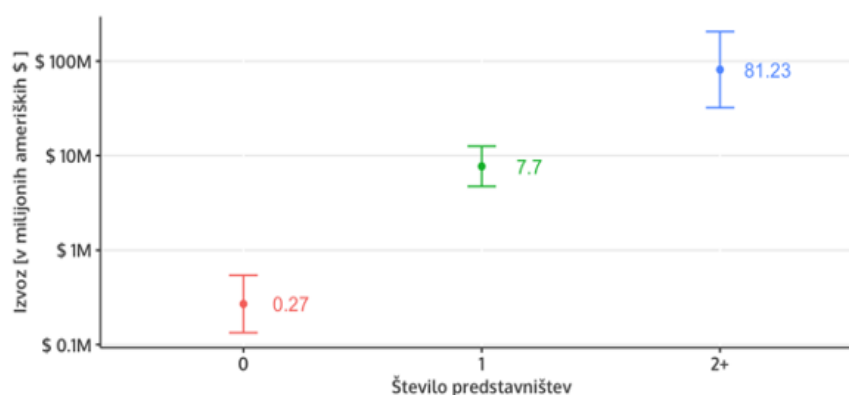
- Za skupino držav globalnega Juga, kjer ima Brazilija 1 diplomatsko predstavništvo, je izvoz Brazilije v te države v povprečju med 13,33 in 95,65 milijona ameriških dolarjev večji v primerjavi s skupino držav, kjer Brazilija nima diplomatskega predstavništva.

- Za skupino držav globalnega Juga, kjer ima Brazilija 2 ali več DKP, je izvoz Brazilije v te države v povprečju za vsaj 267,72 milijona ameriških dolarjev večji v primerjavi s skupino držav, kjer Brazilija nima nobenega diplomatskega predstavništva.
- Za skupino držav globalnega Juga, kjer ima Brazilija 2 ali več DKP, je izvoz Brazilije v te države v povprečju za vsaj 8,36 milijona ameriških dolarjev večji v primerjavi s skupino držav, kjer ima Brazilija 1 predstavništvo.

Pri tem sem izhajala iz predpostavke, da povečanje števila DKP močneje vpliva na povečanje izvoza ter uvoza in ne obratno. DKP bi naj namreč pomagale pospeševati trgovinsko menjavo z informacijami o trgu, ki ga zagotavljajo svojim podjetjem, da se ta čim lažje izognejo morebitnim oviram na novem trgu (Yakop in van Bergeijk, 2011). Če bi trgovinska menjava vplivala na povečanje števila DKP, bi to pomenilo, da kljub uspešnemu vstopu na tuje trge podjetja še zmeraj potrebujejo institucionalno podporo svoje države, ki jim pomaga pri pospeševanju izvoza in uvoza. Zato so informiranje, zastopstvo v državi in krepitev ugleda v državi gostiteljici pomembni pri pospeševanju trgovinske menjave.

Zato me je zanimalo, ali tudi število DKP držav globalnega Juga v Braziliji vpliva na njen izvoz v te države. Izhajajoč iz predpostavke, da DKP držav pospešujejo trgovinsko menjavo, kar bi pomenilo, da DKP držav globalnega Juga pospešujejo uvoz iz Brazilije. Podobno kot prej je tudi tukaj zaradi majhnih deležev pri velikih frekvencah diplomatskih in konzularnih predstavništev spremenljivka DKP držav globalnega Juga v Braziliji razdeljena v tri skupine.²⁶⁵

Slika 4.12: Izvoz Brazilije v državah globalnega Juga glede na število DKP držav globalnega Juga v Braziliji

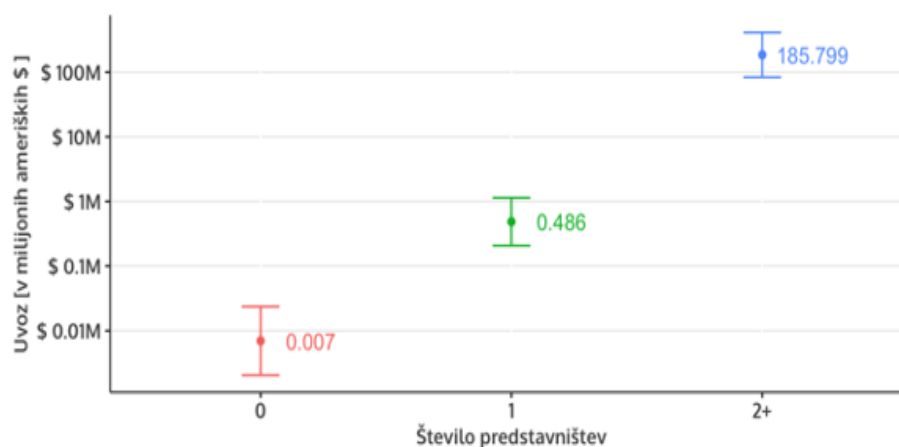
²⁶⁵ Pri tem opozarjam, da sem zaradi tega izgubila vpliv držav z večjim številom DKP, konkretno dve državi, ki imata v Braziliji 11 DKP (Argentina in Paragvaj), in eno, ki jih ima 8 (Bolivija).

Na sliki 4.12 so prikazani povprečni izvozi Brazilije v države globalnega Juga glede na število DKP držav Juga v Braziliji. Povprečni izvoz Brazilije v države, ki nimajo svojih predstavništev v Braziliji, je enak 0,27 milijona ameriških dolarjev, v primeru enega diplomatskega predstavništva pa je povprečni izvoz Brazilije v te države 7,7 milijona ameriških dolarjev. Za države, ki imajo v Braziliji 2 ali več DKP, je izvoz Brazilije v te države v povprečju enak 81,23 milijona ameriških dolarjev. Analiza varianc in Tukeyjev popravek pa pokažeta naslednje statistične razlike med posameznimi skupinami:

- Za skupino držav globalnega Juga, ki imajo v Braziliji 1 diplomatsko predstavništvo, je izvoz Brazilije v te države v povprečju med 10,45 in 78,34 milijona ameriških dolarjev večji v primerjavi s skupino držav, ki v Braziliji nima diplomatskega predstavništva.
- Za skupino držav globalnega Juga, ki ima 2 ali več DKP v Braziliji, je izvoz Brazilije v povprečju za vsaj 79,50 milijona ameriških dolarjev večji v primerjavi s skupino držav, ki v Braziliji nima predstavništva.
- Za skupino držav globalnega Juga, ki ima 2 ali več DKP v Braziliji, je izvoz Brazilije v povprečju med 3,01 in 36,9 milijona ameriških dolarjev večji v primerjavi s skupino držav, ki ima v Braziliji 1 diplomatsko predstavništvo.

Analiza podatkov torej pokaže, da je korelacija med izvozom in DKP pravzaprav odvisna od njihovega števila v državah globalnega Juga in v Braziliji. Zato je pomembno preveriti, ali podobno ob istih predpostavkah velja tudi za uvoz Brazilije iz držav globalnega Juga.

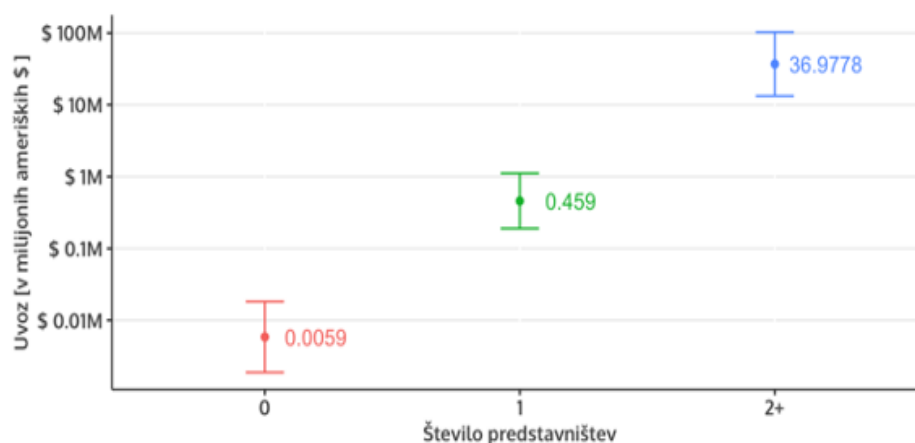
Slika 4.13: Uvoz Brazilije iz držav globalnega Juga glede na število DKP Brazilije v državah globalnega Juga

Na sliki 4.13 so predstavljeni povprečni uvozi Brazilije iz držav globalnega Juga, pri katerih ima Brazilija različno število predstavništev. Iz držav, kjer Brazilija nima svojega diplomatskega predstavništva, uvoz Brazilije v povprečju znaša 0,007 milijona ameriških dolarjev. Uvoz Brazilije iz držav, kjer ima Brazilija 1 diplomatsko predstavništvo, je v povprečju enak 486.000 ameriških dolarjev. Iz držav, kjer pa ima Brazilija 2 ali več DKP, je povprečen uvoz Brazilije 185,79 milijona ameriških dolarjev. Razlike med različnimi skupinami, glede na analizo varianc in Tukeyjev popravek, so sledeče:

- Za skupino držav globalnega Juga, v katerih ima Brazilija 1 diplomatsko predstavništvo, je uvoz Brazilije iz teh držav v povprečju med 12,45 in 399 milijoni ameriških dolarjev večji v primerjavi s skupino držav, kjer Brazilija nima diplomatskih predstavništev.
- Za skupino držav globalnega Juga, v kateri ima Brazilija 2 ali več DKP, je uvoz Brazilije iz teh držav v povprečju za vsaj 1242,84 milijona ameriških dolarjev večji v primerjavi s skupino držav, kjer Brazilija nima diplomatskih predstavništev.
- Za skupino držav globalnega Juga, v kateri ima Brazilija 2 ali več DKP, je uvoz Brazilije iz teh držav v povprečju za vsaj 21,57 milijona ameriških dolarjev večji v primerjavi s skupino držav, kjer ima Brazilija le 1 diplomatsko predstavništvo.

Slika 4.14: Uvoz Brazilije iz držav globalnega Juga glede na število DKP držav globalnega Juga v Braziliji

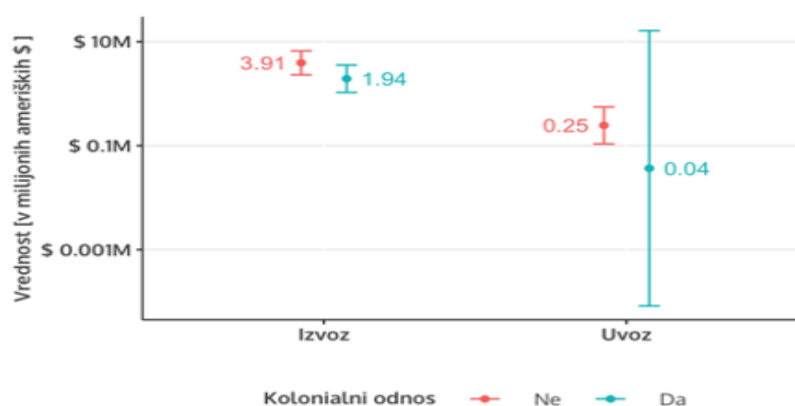
Na sliki 4.14 je prikazana povprečna vrednost uvoza Brazilije iz držav Juga glede na število DKP držav globalnega Juga v Braziliji. Tudi v primeru uvoza ugotavljam, da se ta povečuje glede na povečanje števila DKP v Brazilije v država Juga, in sicer v primeru, ko Brazilija

diplomatskega predstavništva nima v državah globalnega Juga, je povprečni uvoz iz teh držav 0,059 milijona ameriških dolarjev. Povprečni uvoz Brazilije iz držav, kjer ima samo eno predstavništvo, je 0,46 milijona ameriških dolarjev. Za države, ki imajo v Braziliji 2 ali več predstavništev, pa je uvoz Brazilije iz teh držav v povprečju enak 36,98 milijona ameriških dolarjev. Na podlagi analize so razlike med posameznimi skupinami sledeče:

- Za skupino držav globalnega Juga, ki ima v Braziliji 1 diplomatsko predstavništvo, je uvoz Brazilije iz teh držav v povprečju med 15,09 in 403,9 milijona ameriških dolarjev večji, če jo primerjamo s skupino držav, ki v Braziliji nimajo diplomatskih predstavništev.
- Za skupino držav globalnega Juga, ki ima 2 ali več DKP v Braziliji, je uvoz Brazilije iz teh držav v povprečju za vsa 713,21 milijona ameriških dolarjev večji v primerjavi s skupino držav, ki v Braziliji nimajo diplomatskih predstavništev.
- Za skupino držav globalnega Juga, ki ima 2 ali več DKP v Braziliji, je uvoz Brazilije iz teh držav v povprečju za vsaj 10,44 milijona ameriških dolarjev večji v primerjavi s skupino držav, ki imajo 1 diplomatsko predstavništvo v Braziliji.

Kot ugotovljeno, število DKP vpliva na povečanje izvoza in uvoza Brazilije v države globalnega Juga in iz njih, vendar pri tem niso upoštevane ostale spremenljivke. To pomeni, da bi lahko na povečanje uvoza oz. izvoza vplivala tudi katera od drugih spremenljivk. Zato me v nadaljevanju zanima, kakšen je vpliv skupnega kolonialnega odnosa na izvoz in uvoz Brazilije v države globalnega Juga oz. iz njih (slika 4.15).

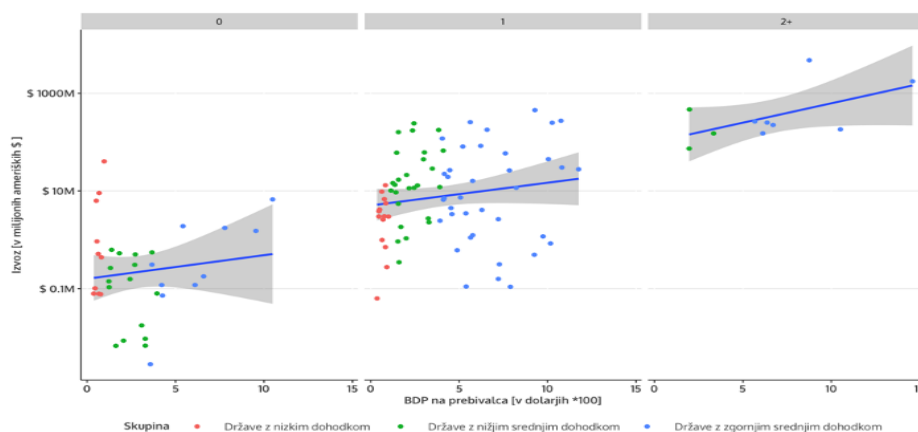
Slika 4.15: Vpliv skupnega kolonialnega odnosa na izvoz in uvoz Brazilije

Slika 4.15, na kateri so prikazane povprečne vrednosti izvoza in uvoza na vzorcu in z možnostjo 5-% napake, kaže, da skupni kolonialni odnosi ne vplivajo na izvoz Brazilije v državah globalnega Juga in uvoz iz njih. Odnos je analiziran na podlagi t-testa ter povprečnih podatkov, prikazanih v grafu. Zaradi tega je tudi nesmiselno analizirati vpliv kolonialnega odnosa v analizi vpliva števila DKP na izvoz in uvoz Brazilije.

Kljub temu pa je v linearni regresijski model smiselno dodati spremenljivko BDP na prebivalca, ki bi lahko jasneje pokazala povezanost med spremenljivkami. Analiza je prikazana na sliki 4.16, kjer vsak stolpec predstavlja korelacijo med spremenljivko BDP na prebivalca ter izvozom Brazilije v državah globalnega Juga glede na število DKP Brazilije v teh državah. Ugotavljam, da kljub ugotovitvi, da število DKP Brazilije v državah globalnega Juga, vpliva na njen izvoz v te države, pa ima BDP na prebivalca različen vpliv pri različnih vzorcih (glede na število DKP, ki jih ima Brazilija v državah globalnega Juga), kar je prikazano z višino premice glede na ordinatni osi. Hkrati pa naklon premice kaže na vpliv BDP. Na podlagi grafičnega prikaza ugotavljam, da je v državah, kjer ima Brazilija več kot 2 DKP, opazen večji vpliv števil DKP in BDP na izvoz Brazilije v državah globalnega Juga, medtem ko je v primeru preostalih dveh vzorcev ta vpliv nižji. Ker pa naklon premic ni statistično značilen, ne moremo trditi, da je vpliv BDP različen pri različnih vzorcih držav, določenih glede na število držav globalnega Juga Brazilije.

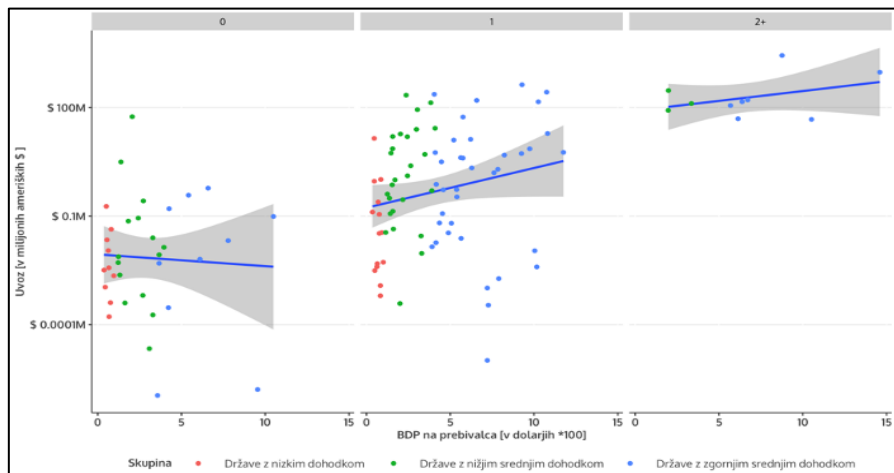
Slika 4.16: Izvoz Brazilije v državah globalnega Juga glede na BDP na prebivalca in število DKP Brazilije v državah globalnega Juga

Podobno ugotavljam tudi pri analizi vpliva BDP na prebivalca na uvoz glede na število DKP Brazilije v države globalnega Juga. Slika 4.17 zgolj potrjuje, da so nakloni premic na vzorcu pri vsaki skupini števil DKP med seboj izredno različni. Ker pa primerjave med nakloni v linearnem modelu ne dajejo statistično pomembnih rezultatov, tega ne moremo posploševati na

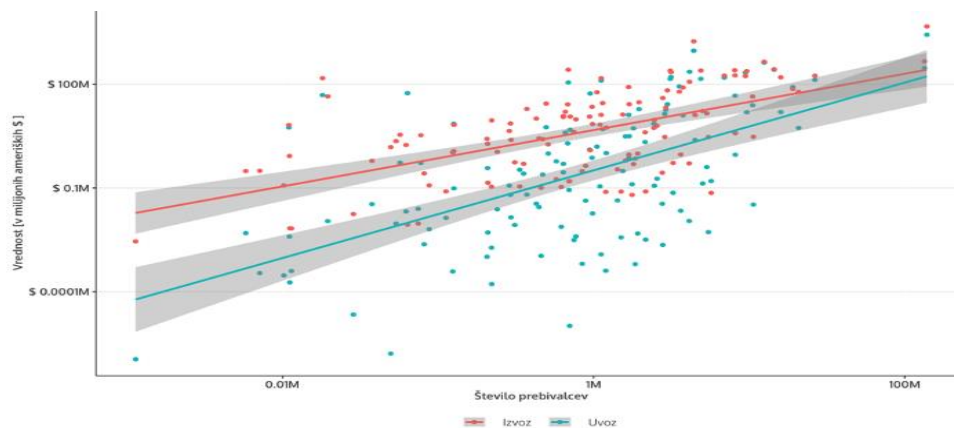
celotno analizo. Pomembna razlika pri uvozu iz držav globalnega Juga je ta, da je na vzorcu držav, kjer Brazilija nima diplomatskega predstavništva, pravzaprav viden negativni linearni vpliv med uvozom in njihovim BDP na prebivalca.

Slika 4.17: Uvoz Brazilije iz držav globalnega Juga v primerjavi z BDP na prebivalca držav globalnega Juga in številom brazilskih DKP

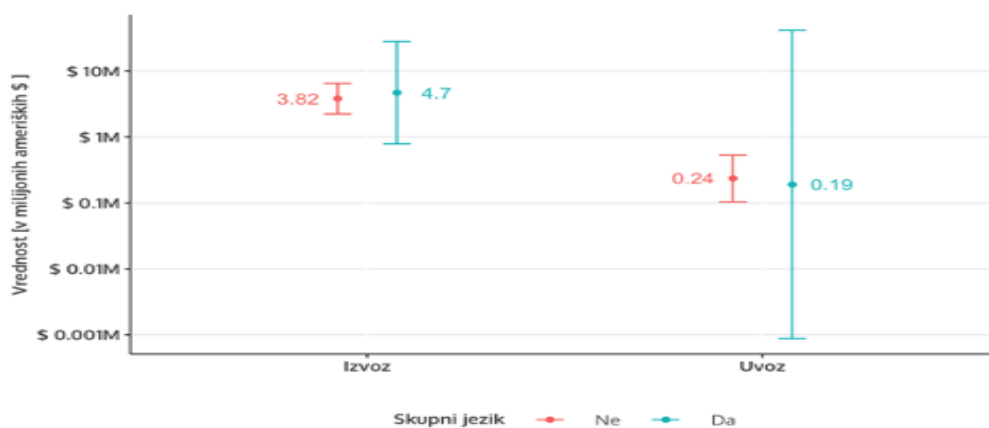
Ugotavljam tudi, da na podlagi opravljene statistične analize obstaja linearna povezanost med izvozom Brazilije v države globalnega Juga in številom prebivalcev (slika 4.18). Na spodnji sliki sta predstavljeni linearni povezanosti med izvozom Brazilije v države globalnega Juga z njenim številom prebivalstva. Enako velja za uvoz. Na podlagi grafa in prirejenega linearnega modela (črti na grafu), lahko rečemo, da če se število prebivalstva poveča za 1% se izvoz Brazilije poveča za 0,8 %, medtem ko se uvoz Brazilije iz držav globalnega Juga poveča za 1,2 %.

Slika 4.18: Izvoz in uvoz Brazilije v/iz držav globalnega Juga glede na število prebivalcev

Medtem ko v primeru analize vpliva skupnega jezika na izvoz Brazilije v države globalnega Juga in uvoz iz njih ne moremo trditi, da skupni jezik držav globalnega Juga vpliva na izvoz in uvoz Brazilije (slika 4.19).

Slika 4.19: Izvoz in uvoz Brazilije v držav globalnega Juga glede na skupni jezik

Na podlagi podanih ugotovitev lahko napravim naslednje sklepe:

1. Diplomatska in konzularna predstavništva niso edini dejavnik, ki vpliva na izvoz in uvoz Brazilije v države globalnega Juga in iz njih. Čeprav se glede na povečanje števila DKP Brazilije v državah globalnega Juga poveča tudi povprečni letni izvoz Brazilije v te države, pa ta povezava ni povsem enaka v primeru uvoza. Čeprav je opazno povečanje povprečnega letnega uvoza možno zaslediti iz držav globalnega Juga, kjer ima Brazilija eno ali dve diplomatski in konzularni predstavništvi, pa v primeru treh ali več DKP uvoz ponovno upade. Razlog za to je tudi izločitev Kitajske iz analize, s katero ima Brazilija največ blagovne menjave in v kateri ima 4 DKP. Ostale štiri države, v katerih ima več kot 3 DKP, so Venezuela, Argentina, Paragvaj in Bolivija. Skupni uvoz iz teh držav je še vedno manjši od uvoza iz Kitajske.²⁶⁶
2. Pri analizi gospodarske diplomacije in njene vloge pri pospeševanju ekonomskega sodelovanja je nujno upoštevati tudi druge materialne in nematerialne dejavnike (velikost držav globalnega Juga in njihovo oddaljenost od Brazilije, BDP na prebivalca ter morebitno skupno mejo).
3. Analiza je pokazala nekatere značilnosti, ki bi jih lahko pripisali gospodarski diplomaciji.

²⁶⁶ Seštevek letnega povprečnega uvoza Brazilije iz omenjenih sosednjih držav je za dobrih 15 milijard ameriških dolarjev manjši od uvoza iz Kitajske.

- a. Brazilija ima vsekakor več trgovinske izmenjave s svojimi sosedi kot z ostalimi državami globalnega Juga, z izjemo Kitajske. Slednje bi lahko pripisali sodelovanju znotraj koalicije BRICS.
 - b. Kolonialni odnosi nasprotno ne vplivajo na povečanje izvoza Brazilije v države globalnega Juga ali uvoza iz njih.
4. Trdim lahko, da Brazilija v svojem zunanjem ekonomskem udejstvanju zasleduje načela sodelovanja Jug – Jug, pri čemer na podlagi opravljene analize ne morem zaključiti, kako uspešna je pri tem gospodarska diplomacija. Empirična analiza je namreč zgolj pokazala kakšne značilnosti ima gospodarska diplomacija v okviru spodbujanja brazilske trgovine.

Ob upoštevanju omejitev, predstavljenih na začetku analize, ugotavljam, da je Brazilija v okviru sodelovanja Jug – Jug uporabljala razvojno sodelovanje Jug – Jug za doseganje zunanjepolitičnih ciljev v izbranem obdobju od leta 2003 do 2015. Čeprav nima jasno določene strategije, ki bi definirala prednostne naloge geografske usmerjenosti razvojnega sodelovanja, kar onemogoča določanje jasnih vzorcev, pa svoje razvojno sodelovanje utemeljuje na svoji zgodovinski (kolonialni) izkušnji ter deljenju lastnih razvojnih izkušenj. Z razvojnim sodelovanjem poskuša krepiti svojo mehko moč, ki ji lahko pomaga pri pridobivanju podpore za kandidacijo v Varnostnem svetu OZN. Ugotavljam, da kljub dejstvu, da državna sredstva za razvojno sodelovanje ne odražajo zunanjepolitičnih (geografskih) usmeritev (na primer sodelovanje v regiji), pa je razlog za to zagotovo v pomanjkljivosti podatkov o sredstvih, namenjenih za razvojno sodelovanje. Brazilija (in ostale države globalnega Juga) namreč v svoja poročila navadno ne vključujejo podatkov o sredstvih zasebnih akterjev oz. lahko slednje najdemo vključene kvečjemu v podatke o izvozu. Zato je tudi težko v celoti oceniti, kolikšna so dejanska sredstva, ki jih Brazilija skupno nameni za razvojno sodelovanje. Prav tako je temelj razvojnega sodelovanja izmenjava izkušenj, znanja in virov, kar včasih ni (namensko) ovrednoteno. Dodatno pa je razlog tudi v zasledovanju političnih ciljev Brazilije, ki jih lahko doseže zgolj z razpršenim partnerskim sodelovanjem, s katerim lahko doseže čim večje število držav članic OZN in poskuša pridobiti njihovo podporo (diplomatski predstavnik Brazilije, osebni intervju, 2020, 21. maj).

Podobno velja tudi za gospodarsko diplomacijo, ki ni preveč osredotočena na določene zunanjepolitične cilje. Predstavlja zunanjepolitično sredstvo, s katerim si želi Brazilija v

multipolarni mednarodni skupnosti zagotoviti vidnejše mesto. Pomaga pri krepitvi domačega gospodarskega razvoja in širitvi ekonomskih priložnosti na tujih trgih, hkrati pa s podobnim pristopom kot razvojno sodelovanje Jug – Jug deluje izjemno razpršeno. Čeprav ima Brazilija največ DKP prav v sosednjih državah, pa z njimi nima tudi največ trgovinske menjave, kar pomeni, da primarna naloga gospodarske diplomacije ni zagotavljanje gospodarskih koristi, temveč vzpostavljanje bilateralnih odnosov z drugimi državami. Empirična analiza to ugotovitev zgolj potrjuje, saj kljub vplivu DKP na trgovinsko menjavo Brazilije z državami globalnega Juga težko trdimo, da staa izvoz in uvoz pogojena zgolj in samo s številom DKP v državah globalnega Juga. Ker Brazilija izpostavlja, da njeno sodelovanje Jug – Jug temelji na načelu solidarnostne diplomacije, empirična analiza obeh sredstev pravzaprav potrjuje, da v svoji zunanji politiki združuje elemente altruizma in recipročnosti. Hkrati pa analiza obeh sredstev kaže na to, da je težko določiti jasno ločnico med njima, saj je ekonomsko sodelovanje tudi del razvojnega sodelovanja.

4.2 Indija

Podobno kot Brazilija je tudi Indija regionalna velesila. Ima namreč največje število prebivalstva v jugovzhodni Aziji, izrazito gospodarsko rast v primerjavi z drugimi državami v regiji in vojaško močjo. Podobno kot v primeru Brazilije je tudi indijska zunanja politika v veliki meri pogojena z odločitvami izvršilne oblasti oz. bolj konkretno z odločitvami in usmeritvami predsednika vlade. Na to nakazujejo tudi cilji indijske zunanje politike, ki so utemeljeni na Nehrujevi ideji o izboljšanju mednarodnega ekonomskega in političnega reda,²⁶⁷ neodvisnosti v zunanjih odnosih, enaki obravnavi in neodvisnosti kolonij (Alden in Vieira, 2005). Nehru je bil na primer izjemno aktiven v zunanjepolitičnih aktivnostih in je poleg funkcije predsednika vlade opravljal tudi funkcijo ministra za zunanje zadeve. Njegova zunanja (ekonomska) politika je temeljila na neuvrščeni, v okviru katere se je Indija osredotočala na zasledovanje pragmatičnih razvojnih interesov in zmanjševanje odvisnosti od globalnega

²⁶⁷ Temeljna načela indijske zunanje politike so medsebojno spoštovanje ozemeljske celovitosti in suverenosti med državami, medsebojnega nenapadanja, medsebojnega nevmešavanja v notranje zadeve držav, enakost in obojestranske koristi ter mirno sobivanje (Gangopadhyay, 2012). Temeljna načela indijske zunanje politike, ki jih je Nehru utemeljil na podlagi budističnega prepričanja, so zapisana tudi v sporazumu Panchsheel med Indijo in Kitajsko iz leta 1954, ki naj bi okvirjali kitajsko-indijske odnose in indijsko zunanjo politiko na splošno. A leta 2014, ko je na oblast prišel Modi, se temeljna načela indijske zunanje politike vse bolj odmikajo od *panchsheela* in se približujejo hinduističnemu prepričanju v *panchamrit*, ki izpostavlja pomembnost t. i. azijskih oz. nezahodnjaških vrednot, ki se ne ujemajo nujno z vrednotami odprte in kritične družbe, družbene enakosti in radikalnih nasprotij in nestrinjanj v politiki (Mishra in Miklian, 2016).

Severa (Andersen, 1983). Notranje težnje po neodvisnosti, za katero se je Indija borila, pa so se odražale tudi v zunanji politiki, s ciljem doseganja vplivnejše vloge v mednarodnih zadevah (Blarel in Paliwal, 2019). A sredi devetdesetih let so zaradi razcveta številnih zasebnih medijskih hiš, velikih podjetij, nevladnega sektorja ter zasebnih raziskovalnih centrov poleg kabineta predsednika vlade na oblikovanje zunanje politike Indije začeli vplivati tudi drugi notranji akterji (Blarel in Paliwan, 2019, str. 461). Vsekakor pa na oblikovanje indijske zunanje politike vpliva tudi raznolikost kultur in etničnih skupin ter izredna dualnost družbene razslojenosti,²⁶⁸ ki v zvezni državi pogosto ustvarjajo nasprotujoče si pritiske na zunanjo politiko (Chadda, 2019, str. 489).

V mednarodni skupnosti je torej Indija večji del svoje neodvisnosti zavračala koncept ravnotežja in, izhajajoč iz Nehrujeve ideje, sledila politiki neuvrščenih držav, čeprav je v svoji regiji želela doseči izključno sfero vpliva (Chattopadhyay, 2010). Medtem ko je v mednarodni skupnosti močno nasprotovala posredovanju velikih sil v notranje zadeve šibkejših držav in zagovarjala multilateralizem, je v svoji soseski prevzela pozicijo zagotavljanja varnosti manjšim narodom in njihovim režimom ter izpostavljala pomembnost bilateralizma (prav tam).²⁶⁹ Njeno zunanjepolitično strategijo so močno zaznamovale države v regiji in njen odnos z njimi (npr. stalni konflikt s Pakistanom vse od kašmirskega spora dalje leta 1947). Zapletena indijska družbenopolitična heterogenost in neenakomeren gospodarski razvoj sta bili omejitvi za razvoj in utrditev nacionalne identitete. Notranjepolitični interesi, ki so močno pogojeni z vladajočo politično stranko in njeno (ne)naklonjenostjo določenim verskim/etničnim skupinam, napeti odnosi s Pakistanom in težave s Šrilanko v osemdesetih letih 20. stoletja pa so temelj za razumevanje zunanje politike Indije (Alden in Vieira, 2005, str. 1087).

Indija multilateralizem vidi kot priložnost za širjenje svojih vrednot,²⁷⁰ bilateralizem pa za doseganje lastnih nacionalnih interesov (Spies, 2019, str. 2018). Njene geostrateške aspiracije so bile delno odziv na pakistansko vojaško zavezništvo z ZDA, ki je pripomoglo k preusmeritvi

²⁶⁸ Porast etnonacionalizma v Džamaju in Kašmirju na primer močno vpliva na odnose s sosednjimi državami. Prav tako pa je izrazita družbena razslojenost razvidna tudi v indijski zunanji politiki in njeni dvojni vlogi prejemnice razvojne pomoči in pobudnice partnerskih sodelovanj v okviru razvojnega sodelovanja Jug – Jug (Chadda, 2019).

²⁶⁹ To izhaja iz izredne družbene heterogenosti Indije in sobivanja različnih etničnih in verskih skupin v zvezni državi. Slednje namreč glede na svojo številčnost in podporo s strani vladajoče politične stranke vplivajo na geopolitično usmeritev indijske zunanje politike in (ne)sodelovanje z državami v regiji (Blarel in Paliwal, 2019; Chadda, 2019).

²⁷⁰ Multilateralizem lahko predstavlja socializacijski trenutek, ki z upoštevanjem skupnih norm in vrednot daje akterjem legitimnost in spoštovanje v mednarodni skupnosti (March in Olsen, 1984; Axelrod, 1986; Finnemore in Sicking, 1998). Hkrati pa multilateralizem predstavlja instrumentalno motivacijo z doseganjem prednosti v mednarodni skupnosti (Goldstein in Keohane, 1993).

indijske zunanje politike v smeri Sovjetske zveze (Alden in Vieira, 2005). Želja po moči, uresničevanju nacionalnega interesa ter aktivizem v okviru Gibanja neuvrščenih pa so dejavniki, ki so močno zaznamovali indijsko zunanjo politiko in njeno delovanje na mednarodnem prizorišču v prihodnje. A številni konflikti v regiji so Indijo v 20. stoletju oddaljili od solidarnosti z državami globalnega Juga in jo preusmerili k nacionalizmu (Alden in Vieira, 2005, str. 1087).²⁷¹ Ti dejavniki so eden od vzrokov, da Indija danes glede na svojo geopolitično pozicijo upravičuje zahteve po večji vlogi v mednarodnih forumih globalnega vodenja, kjer bi lahko svoj prestiž in vpliv zgolj še utrdila (Jordaan, 2003). Svoje vloge ne utemeljuje zgolj z materialnimi dejavniki, ampak tudi s pogosto enostranskim tolmačenjem svoje pozicije moči in dobrotnika v regiji. Podobno kot Brazilijo pa tudi Indijo pri njenih zunanjepolitičnih podvigih vodi lastno prepričanje, da ima inherentno pravico do stalnega sedeža v Varnostnem svetu OZN, kar se posledično odraža tudi v njenih zunanjepolitičnih aktivnostih.

Indijska zunanja politika je bila v prvih petdesetih letih od osamosvojitve (1947) močno zaznamovana z enostranskimi posegi v notranje konflikte sosednjih držav, šele v devetdesetih letih 20. stoletja pa je začela svojo zunanjepolitično strategijo usmerjati v multilateralne aktivnosti in krepitev prijateljskih odnosov v bližnji soseščini (Chattopadhyay, 2010). Večji del 20. stoletja je bila pravzaprav, kot ugotavlja sogovornik iz diplomatskih krogov (osebni anonimni pogovor, 2020, 4. maj),²⁷² obremenjena predvsem sama s seboj in svojim obstojem ter razvojem. Kljub silnim željam po vodilni poziciji v regiji in širše je sprememba v oblikovanju politike temeljila na spoznanju, da Indija ne more postati velika sila brez sodelovanja s sosedskimi državami. Če je želela biti priznana kot vodilna država v Južni Aziji, si je morala prislužiti spoštovanje in občudovanje sosedov, na podlagi odnosov z njimi ter možnostjo zблиževanja skupnih interesov regije (Chattopadhyay, 2010, str. 1253).²⁷³ Indija je ne glede na geopolitične pritiske postala sposobna združevati sosednje države. Kljub številnim kritičnim pozicijam sosednjih držav do indijske moči in vpliva je namreč uspela ohraniti tradicionalne vezi s svojimi manjšimi sosedami zaradi geografske (skupna meja) ali kulturne povezanosti (verske, jezikovne in etnične povezave na obeh straneh meja) (Chattopadhyay, 2010, str. 1255).

²⁷¹ Indijsko-kitajski konflikt leta 1962 in poznejši spopadi s Pakistanom predstavljajo pomembno varnostno vprašanje, ki je močno vplivalo na zunanjepolitično pozicijo Indije (Alden in Vieira, 2005, str. 1087).

²⁷² Zapiski iz intervjuja so v obliki surovih podatkov na voljo pri avtorici. Sogovornik je želel ostati anonimen.

²⁷³ V literaturi se tovrsten paradigmatski premik v zunanji politiki Indije označuje kot Gujralova doktrina, saj je Inder Kumar Gujral, zunanji minister Indije, v devetdesetih letih preoblikoval temelje indijske zunanjepolitične strategije do sosednjih držav (Chattopadhyay, 2010).

V obdobju hladne vojne je bilo glavno načelo indijske zunanje politike neuvrščenost, izogibala se je možnosti udeležbe v hladni vojni, prednost pa je dajala svojim dejavnostim v multilateralnih institucijah in gibanju neuvrščenih. Po hladni vojni je sprejela strategijo multilateralnega usklajevanja, s katero si prizadeva za vzdrževanje dobrih odnosov z močnimi konkurenčni akterji, kot so ZDA, Rusija, Kitajska in Evropska unija. Glavni cilj indijske zunanje politike je izkoriščanje gospodarskih in strateških odnosov z razvitimi državami in državami globalnega Juga, s poudarkom na izgradnji multipolarnega sveta, ki temelji na soglasju med velikimi silami (Suri, osebni intervju, 2020, 30. januar). V tem okviru želi Indija projicirati svojo moč v mednarodni skupnosti in opravljati funkcijo regionalne velesile (prav tam). Kot izpostavljata sogovorca, želi Indija namreč pridobiti stalni sedež v Varnostnem svetu OZN in sebe predstavlja kot državo, ki zagotavlja največ sredstev za političnoekonomsko sodelovanje na svetu (Chaturvedi, osebni intervju, 2020, 30. januar; Suri, osebni intervju, 30. januar 2020).²⁷⁴ Izhajajoč iz tega je razvojno sodelovanje eno od zunanjepolitičnih sredstev, ki je kljub Modijevim posegom v temeljne značilnosti in vrednote indijske zunanje politike (Mishra in Miklian, 2016)²⁷⁵ še vedno pomembno, saj z njim povečuje svoj vpliv in krepi (gospodarski) razvoj v drugih državah in doma (Chaturvedi, osebni intervju, 2020, 30. januar).²⁷⁶

4.2.1 Indijska zunanja ekonomska politika 20. stoletja

Temelji indijske zunanje politike so bili postavljeni v času boja za svobodo in neodvisnost, glavno načelo zunanje politike pa je bil protiimperializem, s ciljem ekonomskega samoodločanja in prizadevanja za lasten razvoj (Prasadi, 1962; Bandyopadhyaya, 2009). Čeprav je napol fevdalna indijska družbena realnost pomenila, da Indija nima potrebnih zmožnosti za vodenje protiimperialistične in samostojne zunanje politike, pa so odločevalci tovrstno politiko utemeljevali na zapuščini indijskega boja za svobodo, ki je vključeval zavezanost procesu dekolonizacije, gospodarskemu razvoju ter svetovnemu miru (Chimni, 2010). Številni notranji in zunanji dejavniki so vplivali na oblikovanje indijske zunanje politike,

²⁷⁴ Komunikacija in zapiski obeh intervjujev so na voljo pri avtorici.

²⁷⁵ Modijeve tržne ekonomske politike, davčne reforme, okrepitev varnostnih sil ter nacionalizem se odražajo v vodenju zunanje politike po načelu »treh C-jev«: kulture (angl. *culture*), trgovine (angl. *commerce*) in povezanosti (angl. *connectivity*). Kulturne in verske vire uporablja kot element mehke moči v mednarodni skupnosti (npr. razglasitev mednarodnega dneva joge, izpostavljanje hinduističnih načel itd.) (Blarel in Paliwal, 2019; Chadda, 2019). A kljub izjemni nestrpnosti do drugih verskih skupin, predvsem muslimanske, ki se odraža tudi v zunanjepolitičnih aktivnostih Indije (Mishra in Miklian, 2016), pa Modi ni pretirano posegal na področje razvojnega in ekonomskega sodelovanja Jug – Jug.

²⁷⁶ Ključni cilj Modijeve zunanje politike je omogočiti Indiji, da postane tretje največje gospodarstvo na svetu in ključen akter v multipolarni mednarodni skupnosti (Chadda, 2019). Izhajajoč iz tega je sodelovanje Jug – Jug razumljeno kot ključno sredstvo za krepitev regionalnih odnosov in privabljanje tujih naložb.

na primer ustanovitev Pakistana, ekstremna revščina, vojaška šibkost, nerazvitost, regionalne in religijske napetosti itd. (Mitra, 2006).

Vse do leta 1962 si je Indija na mednarodnem prizorišču v številnih kontekstih prizadevala odpraviti negotovost hladne vojne. Bila je ena od prvih zagovornic pogodbe o prepovedi jedrskih poskusov, kot glasna zagovornica dekolonializma pa je svojo diplomacijo v celoti usmerila v načela Gibanja neuvrščenih (Ganguly in Pardesi, 2009, str. 7). Po sporu s Pakistanom o Kašmirju je poskušala težave rešiti na ravni OZN, vendar je bilo indijsko politično vodstvo po številnih razpravah na mednarodni ravni vse bolj razočarano nad reševanjem bilateralnih teritorialnih sporov prek mehanizma OZN (prav tam). Po izgonu Portugalcev iz Goe leta 1960 je potrdila dejstvo, da je za ohranjanje podpore svojih državljanov morala zagovarjati izredno protiimperialistično zunanjo politiko (Chimni, 2010). Na nacionalni ravni je bila zaradi pripadnosti h gibanju neuvrščenih zavezana sprejeti niz pomembnih političnih odločitev, ki so temeljile na skupnem spoštovanju teritorialne integritete in suverenosti držav, izogibanju vojaškemu posredovanju in agresiji, nevmešavanju v notranje zadeve drugih držav in zagotavljanju enakih in obojestranskih koristi ter mirnem sobivanju s sosednjimi državami (Ranganathan, 2007).²⁷⁷

Vojna s Kitajsko je povzročila preobrat v indijski zunanji politiki in posledično njeno teoretsko umestitev v okvir realizma, ko je Indija začela v svojo zunanjo politiko vključevati tudi sredstva trde moči (vojaško silo) in se odmaknila od idealizma Nehrujeve zunanje politike (Nayar in Paul 2003, str. 254). Vojna s Pakistanom leta 1965 je okrepila potrebo po obrambni pripravljenosti. Osvobodilna vojna v Bangladešu leta 1971 in posledični prihod 10 milijonov beguncev pa je realistične nagibe po borbi za močjo in varnostjo v zunanji politiki Indije še okrepil (Nayar in Paul, 2003, str. 166). Krepitev realistične zunanje politike se je nadaljevala vse do konca osemdesetih let 20. stoletja. Po prvem kitajskem jedrskem poskusu leta 1964 so indijski politiki pozivali k opustitvi načel neuvrščenih in celo pozivali k pridobitvi indijskega jedrskega orožja (Ganguly in Pardesi, 2009). Kljub zavezanosti k neuvrščenosti je Indija leta 1974 izvedla svojo prvo (mirno) jedrsko eksplozijo, da bi se postavila ob bok močnim državam in s tem pridobila vpliv. Slednje se je izjalovilo, Indija pa je postala v svoji zunanji politiki izjemno kontradiktorna. Na eni strani je podpirala dekolonizacijo in še naprej vodila Gibanje

²⁷⁷ Na račun načel neuvrščenosti so se zmanjšali izdatki za obrambo države, kar se je izkazalo za slabo odločitev Indije, ko so pogajanja s Kitajsko na območju himalajske meje leta 1962 privedla do vojne (Schelling, 1966).

neuvrščenih v imenu šibkejših držav v mednarodnem sistemu,²⁷⁸ po drugi strani pa je sprejela pomembnost obrambne pripravljenosti in premagala lastne zadržke glede uporabe sile v mednarodni politiki (Ganguly in Pardesi, 2009; Nayar in Paul, 2003).²⁷⁹ V začetku sedemdesetih let 20. stoletja je indijska zunanja politika izpostavljala velikost države, regionalni pomen in okrepljeno vojaško moč, medtem ko se je odmikala od postkolonialnih idealov iz obdobja takoj po osamosvojitvi (Abraham, 2007).

Čeprav na prvi pogled deluje, da v prvih obdobjih po osamosvojitvi zunanja ekonomska politika ni bila deležna posebne pozornosti, to ne drži, saj je indijska podpora dekolonizacijskemu procesu v Afriki in Aziji imela tudi pomembno ekonomsko dimenzijo. Indija je namreč novim neodvisnim državam v okviru tehničnega sodelovanja namenila precejšnja sredstva. Po naftni krizi leta 1973 je z vodenjem skupine G77 in aktivnim delovanjem v okviru Gibanja neuvrščenih želela temeljito spremeniti svetovni gospodarski red in je svoje aktivnosti usmerjala predvsem v uresničevanje novega mednarodnega ekonomskega reda (NIEO) (Dubey, 1987; Ganguly in Pardesi, 2009). Kasneje pa je bila vključena tudi v pogajanja o več ključnih mednarodnih instrumentih, vključno s sporazumom o ustanovitvi skupnega sklada za surovine (1980), osnutka kodeksa ravnanja pri prenosu tehnologij in osnutku kodeksa o ravnanju multinacionalnih korporacij. Indija je bila prav tako dejavna v GATT in UNCTAD pri preoblikovanju trgovinskih odnosov, s poudarkom na načelu preferenčnega ali posebnega in različnega obravnavanja držav globalnega Juga, zlasti v GATT, katerega ustanovna članica je. Prav tako je iskala spremembe v strukturah upravljanja in pogojevanja mednarodnih finančnih institucij, kot sta Mednarodni denarni sklad in Svetovna banka, čeprav je od slednje uspešno prejela koncesijska sredstva (Dubey, 1987, str. 48 – 49). Večji del hladne vojne je bila Indija močan voditelj držav globalnega Juga in svoje stališče predstavljala v okviru Skupine 77 in Gibanja neuvrščenih (Nayar in Paul, 2003, str. 12; Rajan, 1978).

Pomemben premik v zunanji politiki Indije se je zgodil po koncu hladne vojne, saj je od sedemdesetih let prejšnjega stoletja pa vse do razpada Sovjetske zveze prevladoval socialistični

²⁷⁸ V Južni Afriki je bila glasen nasprotnik apartheida, nepopustljiv podpornik Palestine in odločen nasprotnik portugalske kolonialne prisotnosti v Angoli in Mozambiku (Ganguly in Pardesi, 2009).

²⁷⁹ Leta 1974 je izvedla (mirno) jedrsko eksplozijo in se soočila s sankcijami. Ko pa leta 1979 ni obsodila sovjetske intervencije v Afganistanu, so se regionalne geopolitične razmere spremenile tako močno, da je Pakistan postal trden zaveznik ZDA in od nje prejel zajetno vojaško pomoč. Indija se je na to morala odzvati z nadaljnjim izboljšanjem lastnih vojaških zmogljivosti, vključno s spodbujanjem svojega programa za jedrsko orožje, glavna prioriteta zunanje politike pa je bilo zagotavljanje nacionalne varnosti (Nayar in Paul, 2003, str. 158). A to obdobje ni imelo posebnega vpliva na indijsko zunanjo ekonomsko politiko, ker tudi v nacionalnih ekonomskih politikah ni bilo znatnih sprememb (Chimni, 2010, str. 166).

ideal, ki je prežemal celoten politični diskurz (Mohan, 2006).²⁸⁰ Šele s koncem hladne vojne se je Indija namreč začela prilagajati novim izzivom globalizacije in se začela pospešeno približevati tržnemu kapitalističnemu sistemu Zahodnega sveta. Pričela se je zavedati, kako pomembno je, da preusmeri svoje zunanjepolitične napore v privabljanje tujih neposrednih naložb in vstopanje na tuje trge, namesto da se še naprej zanaša na razvojno pomoč držav globalnega Severa (Mohan, 2006). Poleg tega je v Indiji in širše potekala tudi razprava o pomembnosti Gibanja neuvrščenih. Počasi, a zanesljivo je indijski okvirni program prešel od politike neuvrščenih k politiki medsebojne izgradnje ugodnih odnosov s prioritetskimi državami in regijami (prav tam). Sprememba v zunanji politiki pa je pomenila, da se je premaknila od ideje o vodenju koalicije držav globalnega Juga do priznanja in zavedanja o potencialu, ki ga lahko ima kot velika sila.

Razumevanje, da je za lažjo integracijo indijskega gospodarstva v mednarodni trg treba spremeniti nacionalno ekonomsko politiko, je pomenila, da se je odmaknila od klasičnega protiimperialističnega mišljenja in se začela osredotočati na lastne interese (Mohan, 2006). Liberalne reforme, izvedene po letu 1991, so predstavljale za indijsko zunanjo ekonomsko politiko novo obdobje. Takratni zunanji minister Dixit je izziv zunanje ekonomske politike opisal kot oblikovanje ekonomske zunanje politike, ki bi ustrezala zahtevam globalizacije in glavnim prostotrgovinskim in ekonomskim trendom mednarodnega sistema (Dixit, 1996, str. 51). Sprememba zunanje ekonomske politike Indije je bila poleg zunanje liberalizacije odvisna od številnih materialnih in ideoloških dejavnikov,²⁸¹ dodatno pa je na spremembo zunanje politike po hladni vojni vplival tudi stalni pritisk držav Severa, zlasti prek mednarodnih finančnih institucij. Države globalnega Severa so namreč želele večji tržni dostop do indijskega trga dobrin, kapitala in storitev (Chimni, 2010, str. 168).

Trgom prijazne zunanje ekonomske politike, ki jo je Indija izvajal po letu 1991, ni bilo mogoče uresničiti s tradicionalnimi diplomatskimi instrumenti v okviru Skupine 77, UNCTAD in Gibanja neuvrščenih, saj so bile te institucije zasnovane za izzivanje neoklasičnih ekonomskih politik in ne za spodbujanje njenega izvajanja. Zato je Indija sodelovanje v teh zavezništvih

²⁸⁰ Leta 1976 je bila celo sprejeta ustavna sprememba, ki je Indijo spremenila v socialistično republiko.

²⁸¹ Gre pravzaprav vpliv krize plačilne balance leta 1991, ki je povzročila, da se je Indija obrnila po pomoč na IMF, vzpostavitev Svetovne trgovinske organizacije, ki je ohranjala neoliberalno politiko, naraščajoča moč dela indijskega kapitalističnega razreda, ki je imel koristi od tesnejše integracije s svetovnim gospodarstvom, vzdržna stopnja gospodarske rasti po koncu vojne, zanikanje jedrskih poskusov in naraščajoči strateški odnosi z ZDA. Dodatno pa je vpliv možno iskati tudi pri ideoloških dejavnikih, in sicer naraščajoči potrošniški kulturi med artikuliranim in vplivnim srednjim slojem, vlogo medijev pri širjenju indijske vizije, sprejetju liberalnega mednarodnega ekonomskega reda ter diskreditaciji politik iz Nehrujevega obdobja (Chimni, 2010).

postavila na stranski tir z izgovorom, da so imele v trenutnem mednarodnem političnoekonomskem sistemu zmanjšan vpliv (Dixit, 1996, str. 44). Indija je bila ena od triindvajsetih podpisnic splošnega sporazuma o carinah in trgovini, kar pa ne smemo razumeti kot popolno predanost povojnemu mednarodnemu ekonomskemu redu, saj je bila ena od vodilnih držav, ki je države globalnega Juga usmerjala in vodila pri izzivanju temeljnih načel takratnega trgovinskega režima (Narlikar, 2014). Indija je sodelovala in celo vodila neformalno skupino držav globalnega Juga v GATT, da se podpre razvojne težave tretjega sveta, skupaj z drugimi državami globalnega Juga pa je bila leta 1964 pomembna akterka pri ustanovitvi Konference Združenih narodov za trgovino in razvoj (UNCTAD), ki je bila v očeh držav globalnega Juga razumljena kot alternativa GATT (Narlikar, 2014, str. 11). A že v okviru urugvajskega kroga večstranskih trgovinskih pogajanj (1986–1994) je bila njena pozicija predstavnice držav Juga zmanjšana, ker je v obdobju do zaključka pogajanj že sprejela liberalno mednarodno ekonomsko ureditev kot organizacijsko načelo svetovnega gospodarstva (Ikenberry, 2010, str. 511).²⁸²

Indija je skupaj z zagovorniki liberalnega mednarodnega reda verjela, da je morda to najuspešnejši mednarodni red na svetu, ker je drugačen od imperialnega mednarodnega reda, v katerem se bogate države nesorazmerno okoriščajo v primerjavi z revnejšimi (Ikenberry, 2010, str. 512–513). Indija je verjela, da je kriza liberalnega reda kriza uspeha in ne kriza neuspeha (Ikenberry, 2010, str. 520). Liberalni političnoekonomski red je namreč omogočil, da s svojimi vgrajenimi mehanizmi omogoča prilagajanje na spremembe v strukturah moči, na primer v skupini G-20, ki je bila ustanovljena za razpravo in sprejemanje ključnih odločitev o delovanju svetovnega gospodarstva (Ikenberry, 2010). Indija je sprejela, da je odprtost trga ključna za pridobivanje vpliva v mednarodni skupnosti, saj so se politična povezovanja DVR izkazala za dokaj neuspešna. Kljub indijskemu aktivizmu v multilateralnih trgovinskih pogajanjih pa je tudi s svojo zunanjepolitično strategijo uspela doseči naraščajoči gospodarski potencial in posledično večji vpliv v glavnih institucijah večstranskega gospodarskega upravljanja.²⁸³

4.2.2 Zunanja ekonomskorazvojna politika 21. stoletja

Devetdeseta leta predstavljajo ključni prelom v indijski zunanji politiki, saj je država poskušala spremeniti svoj tradicionalni zunanjepolitični tok in se oddaljiti od zgodovinske zapuščine

²⁸² Liberalna mednarodna ekonomska ureditev teži k pospeševanju prostega pretoka blaga, kapitala in storitev s ciljem, da se ustvari enoten gospodarski prostor, ki temelji na uporabi enotnih svetovnih standardov, kjer je to le mogoče (Ikenberry, 2010, str. 511). Gre torej za odprt sistem odnosov, temelječ na vladajočih silah in zgrajen okoli razširjenih oblik institucionaliziranega sodelovanja.

²⁸³ Postala je na primer stalna članica Svetovne trgovinske organizacije.

neuvrščenosti, socializma ter solidarnosti tretjega sveta, s sprejetjem gospodarskih reform in odpiranjem svetu (Gangopadhyay, 2012). Premik od idealistične zunanje politike prejšnjega stoletja predstavlja trenutek, ko je bila Indija soočena z bolečo realnostjo, da se je njen relativni položaj v svetu med hladno vojno bistveno poslabšal. Zato je Indija začela zagovarjati realistični pristop k zunanji politiki s poudarjanjem moči in nacionalne blaginje. Kljub vsemu se ni odmaknila od svoje tradicije v zunanji politiki, ki je utemeljena na temeljnih vrednotah delitve sveta na tri koncentrične kroge. Prvi zajema neposredno soseščino, v kateri si je Indija že v preteklosti prizadevala utrditi svoj položaj in poskušala na omejen način preprečiti neposredni zunanji vpliv na vmešavanje v zadeve v regiji. Drugi vključuje razširjeno soseščino, ki se razteza čez Azijo in Indijski ocean, kjer je Indija poskušala uravnovežiti vpliv drugih sil in poskušala preprečiti, da bi bili spodkopani njeni nacionalni interesi. Tretji krog pa vključuje celoten svet, kjer si Indija prizadeva, da bi se pozicionirala kot ena izmed velesil in ključen akter mednarodnega miru in varnosti (Mohan, 2006; Chaturvedi, osebni intervju, 2020, 30. januar; Suri, osebni intervju, 2020, 30. januar). A številni dogodki iz 20. stoletja so močno vplivali na zunanjepolitično delovanje Indije v 21. stoletju. Ob neizogibnem vzponu Kitajske, intenzivnejši konkurenci ZDA in Kitajske v Aziji in Tihem oceanu, oživitvi odnosov z Afriko in nestanovitnih razmerah na Bližnjem vzhodu ter mnogih drugih vplivih so prizadevanja Indije po odnosih z drugimi državami po svetu dobila močan zagon. Sodelovanje v koalicijah držav globalnega Juga pa je postalo ena od ključnih platform za uresničevanje indijskega nacionalnega interesa (Gangopadhyay, 2012).²⁸⁴

Izzivi indijske zunanje politike v 21. stoletju so usmerjeni v ohranjanje gospodarske rasti države, zagotavljanje energetske varnosti, reševanje notranjih varnostnih problemov, mirno reševanje sporov²⁸⁵ ter spodbujanje sodelovanja Jug – Jug (Gangopadhyay, 2012; Chaturvedi, osebni intervju, 2020, 30. januar; Suri, osebni intervju, 2020, 30. januar). Če je vizija glede energetske varnosti zelo jasna, saj bo do leta 2030 postala tretji največji svetovni porabnik energije, takoj za Kitajsko in ZDA (Madan, 2010),²⁸⁶ pa odnosi s sosednjimi državami (Bangladeš, Pakistan, Kitajska, Mjanmar, Maldivi) še vedno predstavljajo enega od glavnih

²⁸⁴ Od leta 2014, ko je na oblasti stranka *Bharaiya Janata Party* z Modijem na čelu, pa je zaradi izjemne usmerjenosti v tržno ekonomijo in želje po gospodarskem napredku sodelovanje Jug – Jug še toliko bolj pomembno. A hkrati Modi indijsko zunanjo politiko utemeljuje na temeljnih vrednotah hinduizma in ekonomske koristi postavlja pred temeljna demokratična načela (Mishra in Miklian, 2016).

²⁸⁵ Leta 2007 je bila Indija tretji največja država po številu zagotovljenih mirovniških sil OZN (Gangopadhyay, 2012).

²⁸⁶ Da pa bi tovrstno rast lahko zagotavljala, potrebuje zanesljiv in povečan dostop do virov energije, kot so premog, nafta, zemeljski plin, jedrska energija in hidroelektrarne. Do leta 2003 se je odstotek uvoza celotne porabe energije povečal z 18 na 30 odstotkov (Pardesi in Ganguly, 2009).

izzivov njene zunanje politike (Tripathi, 2012; Chaturvedi, osebni intervju, 2020, 30. januar). Indija namreč mora sodelovati s svojimi sosedomi, predvsem z vidika gospodarske liberalizacije in krepitve političnoekonomskih odnosov v soseščini, ki posledično pomagajo pri dvigu vpliva Indije v regiji (Ganguly in Pardesi, 2009). A svoje ambicije po moči in vplivu v mednarodni skupnosti poskuša dosežati s pomočjo sredstev mehke moči, s promocijo kulture,²⁸⁷ političnih vrednot²⁸⁸ ter bilateralne in multilateralne diplomacije. Njen glavni cilj je namreč utrditev lastne pozicije in vzpostavitev vloge velike sile v mednarodni skupnosti, ki lahko prevzame vodilno vlogo v mednarodnih zadevah (Parashar, 2015; Wagner, 2010). Kljub temu pa je treba opozoriti, da

Indija ne verjame v vmešavanje v notranje zadeve drugih držav. Če pa katerakoli /.../ poseže v indijski nacionalni interes, Indija ne bo oklevala pri hitrem in pravočasnem posredovanju. Intervencija se namreč razlikuje od vmešavanja, zlasti na zahtevo zadevne države, kot na primer v Bangladešu (1971), na Šrilanki (1987–1990) in Maldivih (1988)« (Malhotra, 2019).

Nacionalni interes je torej sredstvo za marsikatero indijsko zunanjepolitično akcijo, pri čemer je težko ocenjevati njihovo upravičenost.

Če povzamem, so glavni cilji indijske zunanje politike naslednji: 1) zaščita Indije pred (ne)tradicionalnimi grožnjami; 2) ustvarjanje zunanjega okolja, ki bo pripomoglo k vključujočemu razvoju Indije, da bi lahko koristi njene rasti dosegle tudi najrevnejše države Juga; 3) zagotoviti, da se indijski glas sliši na svetovnih forumih in da bo lahko Indija vplivala na svetovno mnenje o vprašanih svetovnih razsežnosti (terorizem, podnebne spremembe, razorožitev, reforme institucij itd.) ter 4) vključitev in zaščita indijske diaspore (Malhotra, 2019). In prav v okviru zasledovanja drugega, tretjega in četrtega cilja Indija uporablja sredstva v okviru sodelovanja Jug – Jug. Indija je na primer glavni zagovornik gospodarskega razvoja v regiji, z Južnoazijskim sporazumom o prosti trgovini (angl. *South Asian Free Trade Arrangement* – SAFTA) pa si je odprla tudi nove priložnosti za povečanje intraregionalne trgovine (Wagner, 2010). V okviru Južnoazijskega združenja za regionalno sodelovanje (angl. *South Asian Association for Regional Cooperation* – SAARC),²⁸⁹ ki je bilo ustanovljeno leta

²⁸⁷ V svojih zunanjepolitičnih pobudah za privabljanje tujih investorjev se osredotoča na nepolitične vidike indijske kulture in širi idejo o pluralni, večkulturni družbi, ki je moderna ter dinamična S promocijo indijske filmske industrije (Bollywood), joga in medkulturnosti poskuša svetu pokazati moderno sliko o Indiji, ki je lahko konkurenčna ostalim velikim silam (Wagner, 2010).

²⁸⁸ Po vojaški intervenciji v pakistanski državljanski vojni in porazu zahodnega Pakistana je indijska vojska podpisala številne pogodbe z Bangladešem za podporo politične in gospodarske rekonstrukcije nove države. A promocija demokracije je v indijskih zunanjepolitičnih akcijah uporabljena selektivno za promocijo lastnih interesov (Wagner, 2010).

²⁸⁹ Članice SAARC so Afganistan, Bangladeš, Butan, Indija, Maldivi, Nepal, Pakistan in Šrilanka (SAARC, 2020).

1985, ter številnih bilateralnih trgovinskih dogovorov z državami v regiji (npr. prostotrgovinski sporazum s Šrilanko) poskuša Indija svojo strategijo v soseščini nadomestiti s sredstvi mehke moči (Wagner, 2010).

Pravzaprav je večji del indijskih zunanjepolitičnih aktivnosti usmerjen v zagotavljanje indijskega razvoja in zagotavljanje lastnega vpliva v mednarodni skupnosti. Ponovna oživitev sodelovanja Jug – Jug in repozicioniranja Indije v letih 2002 in 2003, ko je postala tako prejemnica kot partnerica razvojnega sodelovanja, je spodbudilo premike v zunanji ekonomski politiki Indije. Povečale so se njene težje po večji vlogi v mednarodni politični sferi, kar je vključevalo prizadevanje za stalni sedež v Varnostnem svetu OZN. Indija je namreč s podporo drugih držav globalnega Juga v okviru razvojnega sodelovanja Jug – Jug želela pridobiti podporo držav pri svojih političnih podvigih. Prav tako je želela povečati svoj delež predstavnikov in kvot v IMF, da bi posledično imela tudi večjo vlogo v mednarodnem gospodarskem sistemu. Zagovarjali so namreč prepričanje, da naj delež kvot DVR ustreza njihovemu naraščajočemu pomenu v svetovnem gospodarstvu in okrepljenemu upravljanju IMF (The Economic Times, 2003). Indija se namreč dosledno zavzema za reforme v okviru Mednarodnega denarnega sklada, da bi vzhajajoča gospodarstva lahko imela več moči, da bi zaščitila države z nizkimi dohodki ali »nedolžne opazovalce« (Chidambaram, 2012). Ustrezno pogajalsko stališče za Indijo bi torej bilo, da postane predstavnica Juga v organih odločanja globalne finančne in varnostne strukture ter tudi povezava med Jugom in Severom v organih, kot je G20.

Zato v nadaljevanju podrobneje analiziram dve sredstvi zunanje politike, gospodarsko diplomacijo in razvojno sodelovanje Jug – Jug, ki ju Indija v okviru diplomacije za razvoj tudi združuje in aktivno uporablja. Zagotavljanje nacionalnih interesov in vključujočega razvoja je glede na indijsko perspektivo možno doseči prek tujih partnerjev, neposrednih tujih naložb, prenosa tehnologij itd., ki s povezovanjem ekonomske in politične diplomacije omogočajo dvig indijskega vpliva v regiji in širše (Malhotra, 2019).

4.2.3 Sodelovanje Jug – Jug

Pragmatizem je ključen za razumevanje nastanka in razvoja sodelovanja Jug – Jug v Indiji, ki odraža široka načela njene zunanje politike, in sicer suvereno enakost ter prijateljske odnose z vsemi državami, zlasti s sosedi (Chaturvedi, 2016; Chaturvedi, osebni intervju, 2020, 30. januar). Vodilna načela sodelovanja Jug – Jug temeljijo na spodbujanju človeške svobode, nasprotovanju kolonializmu in ustvarjanju pravičnih pogojev za miren in skladen družbeno-

politični razvoj vseh držav. In takoj po neodvisnosti se je Indija kot del zaveze sodelovanja Jug – Jug v svojih zunanjepolitičnih aktivnostih zavzemala za podporo drugih držav globalnega Juga in vključevanju načel v svojo zunanjo politiko (Chaturvedi, 2011).

Sodelovanje Jug – Jug izpostavlja načelo komplementarnosti v proizvodnji, potrošnji, trgovini, naložbah ter tehnološkem in razvojnem sodelovanju, vsi procesi pa so med seboj povezani za pozitivno sinergijo v gospodarstvih Juga (Chaturvedi, Chakrabarti, Seksaria in Pratyush, 2015). Indija sodelovanje Jug – Jug razume kot zavezanost razvoju v državah globalnega Juga, ki v okviru petih elementov oblikuje sodobno prakso in načela sodelovanja Jug – Jug (RIS, 2019). Gre, kot že večkrat omenjeno, za partnerski odnos med državami Juga, ki ga Indija razume v okviru razvojnega pakta (angl. *development compact*) in ga izvaja na pet načinov: krepitev zmogljivosti, donacije, koncesijske finance, prenos tehnologije in trgovina (Chaturvedi in drugi, 2015). Sodelovanje Jug – Jug vključuje tudi naložbe, razvojne finance in druge ekonomske instrumente, ki lahko pomagajo pri razvoju držav Juga (Chaturvedi, 2016).

4.2.4 Razvojno sodelovanje Jug – Jug

Izkušnja Indije v okviru mednarodnega razvojnega sodelovanja je zelo podobna izkušnjam drugih držav globalnega Juga. Podobno kot Brazilija je svojo pot začela kot država prejemnica razvojne pomoči. Od osamosvojitve leta 1947 pa do leta 1992 je prejela približno 55 milijard ameriških dolarjev tuje pomoči, s čimer je postala ena izmed držav, ki so v osemdesetih letih prejemale največ tuje pomoči (Bijoy, 2010). Svoje razvojno sodelovanje pa je začela izvajati že leta 1950, in sicer z Nepalom in Mjanmarom. Takrat je tudi aktivno začela sodelovati v okviru Gibanja neuvrščenih in UNCTAD ter bila ena od ustanovnih članic Skupine 77 (Alden in Vieira, 2005).

Čeprav je v petdesetih in šestdesetih letih sodelovala v triangularnem sodelovanju s članicami odbora DAC, pa je kasneje tovrstno (projektno) sodelovanje zamrlo (Chaturvedi in Mohanty, 2016). Leta 1964, v prvih letih po osamosvojitvi, je v okviru indijskega tehničnega in gospodarskega sodelovanja (angl. *Indian Technical and Economic Cooperation – ITEC*) sistematično organizirala svoje prve poskuse krepitev zmogljivosti v državah Juga (Chaturvedi, 2016, str. 8). Eden od primerov indijskega razvojnega sodelovanja Jug – Jug je zagotovo odobritev sedmih indijsko-afriških poslovnih dogovorov, ki so jih sklenili z Etiopijo, Zambijo, Gano, Somalijo, Nigerijo in Tanzanijo, in sicer na področju gradbeništva, industrije aluminija, kmetijstva in tehnologije. Hkrati je Indija zagotovila tudi tehnično znanje in podroben urnik programov usposabljanja v okviru ITEC-a in Programa za skupno pomoč Afriki (angl. *Special*

Commonwealth Assistance for Africa Programme – SCAAP) (Ministrstvo za zunanje zadeve Indije, 1990). Leta 1964 je Indija pričela tudi s sodelovanjem v Nepalju ter Afganistanu, ki je pomembno predvsem z institucionalnega vidika. Zaradi vprašanja vrednotenja in ocene učinkov sodelovanja je bil med Indijo in Nepalom (1964) ter Indijo in Afganistanom (1969) sklenjen dogovor o rednem pregledu napredka pri projektih. To je vodilo do ustanovitve komisije na ministrski ravni, katere glavna naloga je bilo opredeljevanje virov in zmogljivosti za izvajanje projektov s skupnimi interesi ter preučitev možnosti za povečanje trgovine in širitev trgovinskih sporazumov med partnerskimi državami (Ministrstvo za zunanje zadeve Indije, 1975).

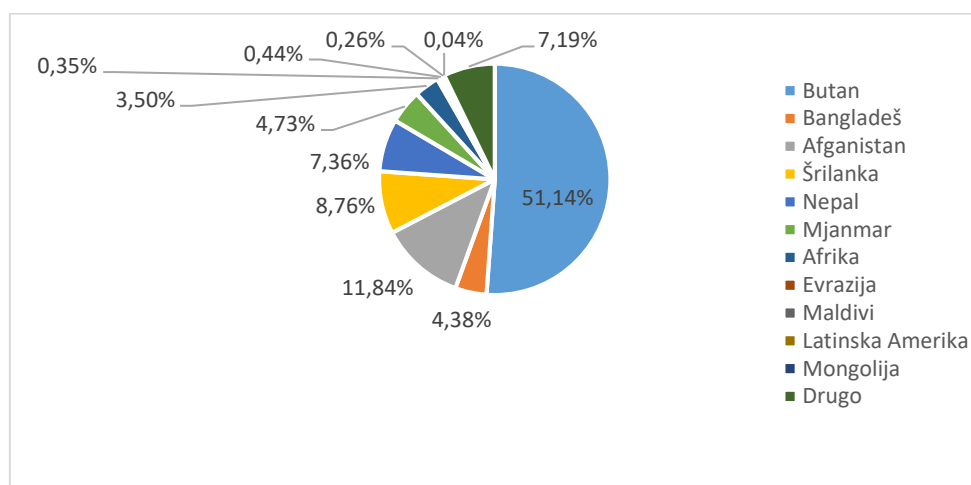
Poudarek na industrijskem razvoju med letoma 1956 in 1961 je dal zagon indijski zunanji politiki. Jasna uradna navodila misijam v tujini so se glasila, da si prizadevajo za povečanje izvoza ter iščejo možnosti za bilateralno gospodarsko in tehnično sodelovanje (Ministrstvo za zunanje zadeve Indije, 1971). S preusmeritvijo indijske zunanje politike predvsem v zunanje ekonomske odnose pa je ITEC najprej spadal pod ekonomski oddelek zunanjega ministrstva, s pridobivanjem veljave pa je leta 1995 postal novoustanovljeni samostojni oddelek (Ministrstvo za zunanje zadeve Indije, 1997). To je, poleg jasne vloge, kako pomembno je sodelovanje Jug – Jug v okviru ITEC, dalo tudi večji poudarek ekonomski komponenti s širitvijo gospodarskega sodelovanja Indije v okviru sodelovanja Jug – Jug. Dodatna odgovornost, ki je bila dodeljena novemu oddelku, je bila tudi podpora programu za obsežno industrijsko sodelovanje v okviru skupine G-15 in vzpostavitvi pogajalskih sporazumov s skupino G-7 (Panchamukhi, 1993). Indijsko razvojno sodelovanje Jug – Jug je bilo torej do leta 1995 večinoma omejeno na tri glavne aktivnosti: tehnično sodelovanje, promocijo ekonomskega sodelovanja in analitično ter svetovalno funkcijo o trgovinskih in razvojnih zadevah (Chaturvedi, 2016). Ob različnih političnih spremembah²⁹⁰ je leta 2012 zunanje ministrstvo ustanovilo Upravo za razvojno partnerstvo (*Development Partnership Administration – DPA*), ki se ukvarja z upravljanjem projektov razvojnega sodelovanja, od faze zasnove do dokončanja (Chaturvedi in Mendiratta, 2015).

²⁹⁰ Leta 2003 je finančni minister v svojem govoru o proračunu predlagal indijsko razvojno iniciativo (angl. *Indian Development Initiative*), v kateri je predvidel razvojno sodelovanje kot instrument za promocijo Indije kot proizvodnega središča in naložbene destinacije. Leta 2005 pa je zunanje ministrstvo ustanovilo oddelek za razvojno partnerstvo (angl. *Development Partnership Division*), kjer je bilo razvojno sodelovanje močno prepleteno z gospodarskim sodelovanjem, Indija pa je pravzaprav v zunanjih odnosih izvajala aktivnosti v okviru TCDC in ECDC. V vladnem nagovoru o proračunu za leti 2007–2008 je bila predstavljena ideja o vzpostavitvi Indijske agencije za razvojno sodelovanje (angl. *Indian International Development Cooperation*), ki bi imela vlogo promocije Indije v tujini ter hkratnega spodbujanja tehničnega, ekonomskega in intelektualnega sodelovanja (Chaturvedi, 2016, str. 29 – 37), a do njene vzpostavitve ni prišlo.

Indija je po letu 2000 s spremembo svoje strategije in odmikom od OECD razumevanja razvojnega sodelovanja, najprej spremenila diskurz in izpostavila, da bo prenehala s klasično prakso Severa in se bo raje usmerila v dodeljevanje nepovratnih sredstev in projektnega sodelovanja drugim državam globalnega Juga (Singh, 2003, str. 22–3). V svojem delovanju je povezala donacije in koncesije s trgovino, kjer je v okviru razvojnega pakta (*development compact*) v kombinaciji s kreditnimi linijami, koncesijskimi posojili, olajšavami za dolg, subvencioniranimi posojili in tehničnim sodelovanjem, sodelovala z državami globalnega Juga po načelu medsebojnih koristi (Chaturvedi, Chenoy, Chopra, Anuradha in Laghyan, 2014). V okviru razvojnega pakta partnerski odnos, ki je vodilo sodelovanja z državami globalnega Juga, temelji na krepitvi zmogljivosti, trgovini, tehnologiji, ugodnih (koncesijskih) finančnih ter nepovratni finančni pomoči. Razvojno sodelovanje Jug – Jug Indije temelji na trgovini, naložbah in finančni podpori skozi kreditne linije.

Razvoj indijskega MRS poudarja usklajevanje sodelovanja, zagotavljanje lastništva, upravljanja in makroekonomske stabilnosti (Chaturvedi in drugi, 2014). Bilateralno sodelovanje Jug – Jug poteka primarno preko ITEC programa, ki krepi tehnično sodelovanje ter zmogljivosti partnerskih držav v Aziji, Vzhodni Evropi, Afriki, Latinski Ameriki ter malih pacifiških in karibskih otoških državah. Največ sredstev je namenjenih afriškim in azijskim državam, vključujoč programe usposabljanja študentov v Indiji na področju naložb in tehnologije, projekte v okviru Ekonomske komisije za Afriko, skupine G-77, Afriško-azijske organizacije za razvoj podeželja, skupine G-15 ter Južnoafriške razvojne skupnosti, delegacije indijskih strokovnjakov v tujini ter pomoč pri nesrečah (Chaturvedi in drugi, 2014).

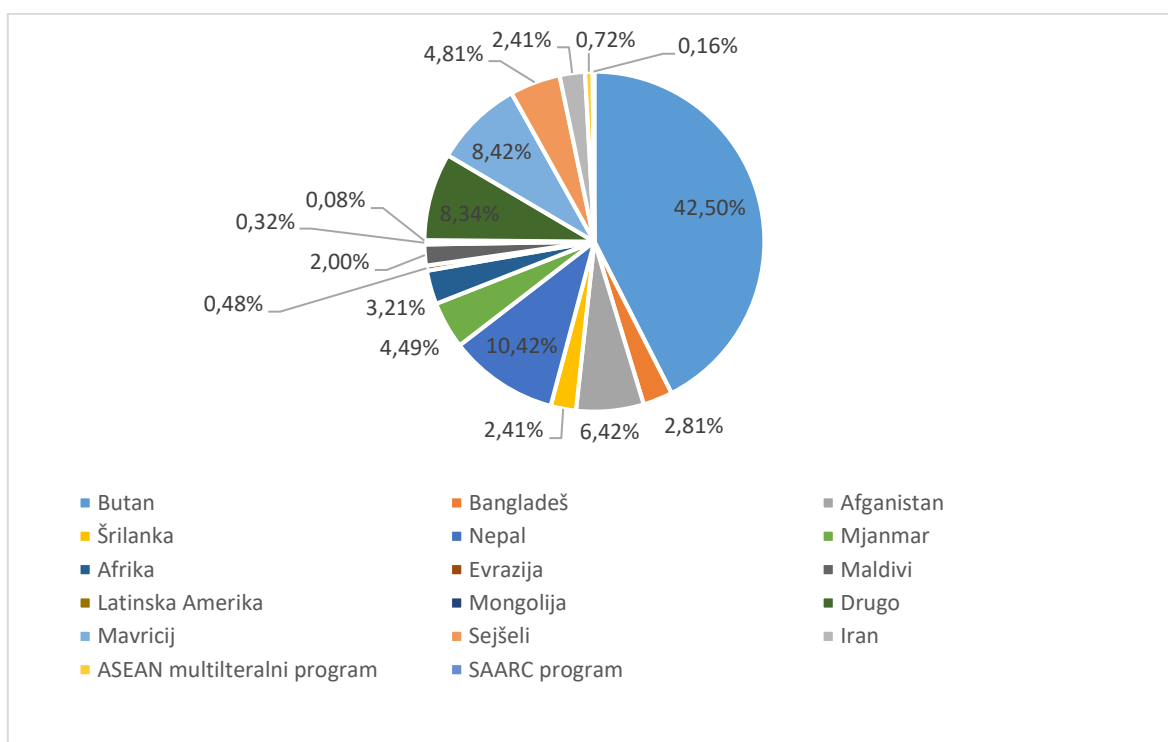
Slika 4.20: Geografska distribucija sredstev v okviru programa ITEC v letu 2015

Vir: Lasten prikaz na podlagi podatkov Ministrstva za zunanje zadeve Indije (2016).

Največ sredstev v okviru programa ITEC je namenjenih Butanu in Nepalju (slika 4.20), s čimer Indija z MRS poskuša zagotoviti varnost zunanje meje. Če je geopolitični interes glavno vodilo dodeljevanja sredstev v okviru programov ITEC v svoji sosesčini, kjer poskuša z MRS zmanjšati vpliv Kitajske (Maldivi, Šrilanka, Mjanmar), je ekonomski interes vidnejši v partnerskem sodelovanju z afriškimi državami, ki so bogate z naravnimi viri (Samuel in George, 2016). Zanimiva pa je primerjava z letom 2018, ko se je število identificiranih partneric v tehničnem sodelovanju povečalo, kar prikazuje slika 4.21, saj so dodatno prisotni Iran, Mavricij, Sejšeli, Maldivi ter ASEAN in SAARC.

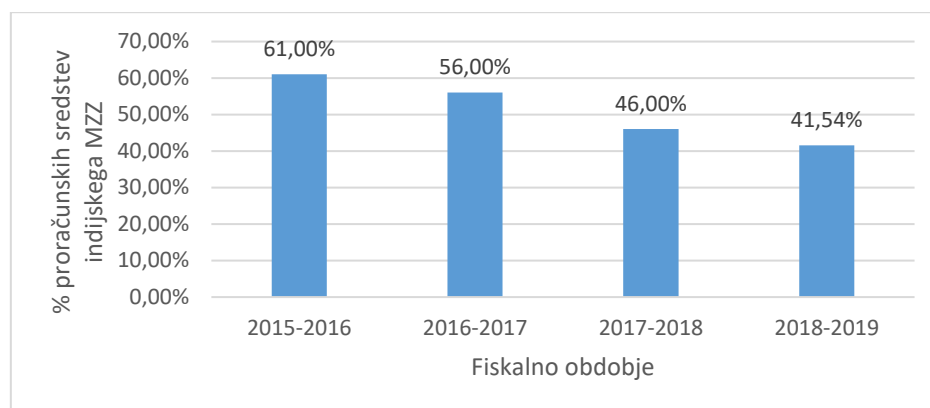
Slika 4.21: Geografska distribucija sredstev v okviru programa ITEC v letu 2018

Vir: Lasten prikaz na podlagi podatkov Ministrstva za zunanje zadeve Indije (2019).

V obdobju 2015–2016 je Indija namenila 38 % vseh sredstev zunanjega ministrstva za aktivnosti v okviru programa ITEC ter 23 % za posojila v okviru razvojnega sodelovanja Jug – Jug. Od tega so sredstva, namenjena Butanu, znašala kar 32,06 % vseh sredstev za ITEC in posojila ter 4,61 % za Nepal (Ministrstvo za zunanje zadeve Indije, 2016). V obdobju 2018–2019 pa so sredstva zunanjega ministrstva za tehnično sodelovanje v okviru programa ITEC in posojila znašala 41,54 % (slika 4.22), od tega 42,50 % Butanu ter 10,42 % Nepalju (Ministrstvo za zunanje zadeve Indije, 2019).

Slika 4.22: Odstotek proračunskih sredstev indijskega zunanjega ministrstva za tehnično sodelovanje in posojila

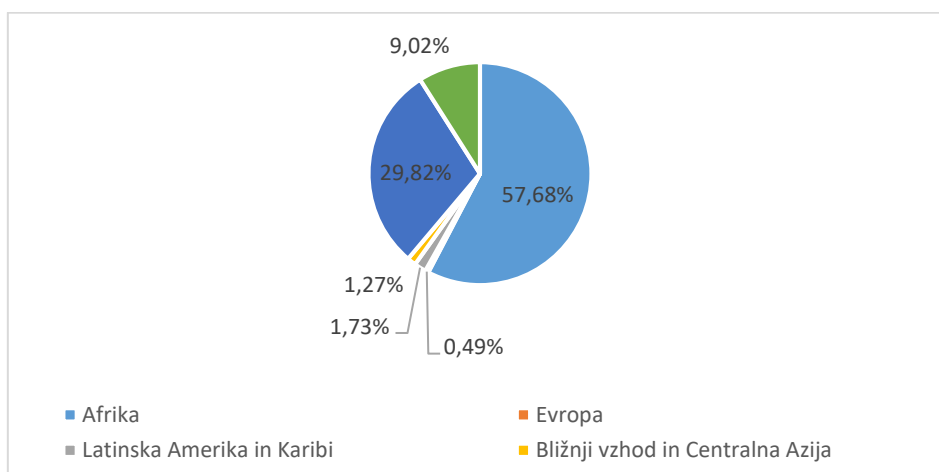

Vir: Lasten prikaz na podlagi letnih poročil Ministrstva za zunanje zadeve Indije (2016; 2019).

Če slika 4.20 prikazuje geografsko usmerjenost tehničnega sodelovanja, pa lahko na sliki 4.23 vidimo geografsko usmeritev posojil. Ta so večinoma namenjena afriškim državam, ki jim sledijo azijske. Posojila pod koncesijskimi pogoji so eden od glavnih instrumentov, ki omogoča uvoz blaga in storitev iz Indije ter izvajanje projektov za razvoj infrastrukture ter krepitev zmogljivosti (Chaturvedi, 2012; Samuel in George, 2016). Pravzaprav gre za instrument, ki uresničuje indijske ekonomske interese, leta 2016 pa je bilo tako za afriške države namenjenih 134 od 191 posojil.²⁹¹ A kot opozarjajo nekateri avtorji, je kljub spodbujanju nacionalne rasti držav, ki prejmejo indijska posojila, vprašljiv njihov učinek na državljane in civilno družbo (Chaturvedi in drugi, 2014).

²⁹¹ Objavljeni niso zneski, zgolj število sklenjenih sporazumov o posojilih.

Slika 4.23: Geografska distribucija posojil (angl. *lines of credits*), 2016

Vir: Lasten prikaz na podlagi Samuel in George (2016).

Skladno z indijskimi zunanjepolitičnimi interesi je največji odstotek posojil v partnerskih državah porabljen za razvoj energetskega sektorja (26 % za sektor električne energije in 18 % za hidroelektrarne), sledi mu kmetijski sektor (14,8 %), naložbe v železnice (13,5 %) ter infrastrukturo (12 %) (Samuel in George, 2016).²⁹²

Indija sodelovanje Jug – Jug razume kot priložnost za širitev svojih gospodarskih interesov na druge trge Juga, pri čemer je razvojno sodelovanje Jug – Jug motivirano za spodbujanje trgovine kot del razvojnega pakta. Hkrati pa z razvojnim sodelovanjem ustvarja tudi trgovinske povezave, ki ji omogočajo konkurenčnost z drugimi vzhajajočim gospodarskimi silami, kot je na primer Kitajska (Jobelius, 2007). Indijski diskurz v okviru sodelovanja Jug – Jug izpostavlja, da za razliko od političnega in komercialnega nacionalnega interesa držav članic odbora DAC razvojni pakt zagotavlja ustrezne tehnologije, realne in stroškovno učinkovite rešitve ter financiranje z razumnimi stroški, brez pogojevanj, zaradi česar je tovrstno sodelovanje bolj zaželeno med partnerji Juga (Fuchs in Vadlamannati, 2013). Če na primer indijsko razvojno sodelovanje v regiji pogosto spremlja tudi vojaško sodelovanje, kar krepi idejo po povečevanju indijskega političnega vpliva (Agrawal, 2007), pa je v Afriki opaziti premik od političnega sodelovanja k ekonomskemu, saj skupni projekti povečujejo tudi obseg trgovinske menjave med Indijo in Afriko (Chaturvedi in drugi, 2014). A Afrika še vedno predstavlja predvsem geostrateško pozicioniranje Indije, ki poskuša na tej celini konkurirati Kitajski in posledično povečevati svoj diplomatski in gospodarski vpliv (Agrawal, 2007).

²⁹² Distribucija posojil po sektorjih v letu 2016.

Pragmatizem kot temelj indijskega razvojnega sodelovanja Jug – Jug vodi strateška politična in ekonomska vprašanja, ki določajo delovanje indijskega MRS Jug – Jug. S poudarjanjem načel človekove svobode, nasprotovanjem kolonializmu in ustvarjanjem pravičnih pogojev za miren in skladen družbenoekonomski razvoj vseh držav (Chaturvedi, 2016) pa poskuša dosežati tudi nacionalne interese. Razvojno sodelovanje lahko torej razumemo v dveh kontekstih, in sicer 1) v okviru vzhajajoče ekonomske moči Juga, ki v nasprotju s tradicionalnimi donatorji Severa uporablja politično in ekonomsko diplomacijo za zasledovanje strateških interesov ter 2) v okviru alternativnega MRS, ki temelji na razvojnem paktu, ki za razliko od ODA zagovarja enakovreden odnos moči med partnerji in pospešuje razvoj držav, vključenih v sodelovanje. Pravzaprav indijsko razvojno sodelovanje Jug – Jug zasleduje geopolitične, diplomatske in gospodarske interese države, pri čemer lahko z uporabo tega instrumenta omogoča tudi zasledovanje lastnih gospodarskih interesov (Mullen in Ganguly, 2012).

4.2.5 Gospodarska diplomacija

Indijska ekonomska strategija je do leta 1990 temeljila predvsem na uvozni substituciji, gospodarska diplomacija pa je predstavljala instrument za zagotavljanje razvojne pomoči. Šele v devetdesetih letih pa je z liberalizacijo indijskega gospodarstva dobila večji poudarek. Preden podrobneje predstavim delovanje gospodarske diplomacije, moram izpostaviti, da ni povsem jasno, ali gre v literaturi o Indiji za konceptualizacijo ekonomske diplomacije v smislu multilateralne ekonomske diplomacije ali bilateralne ekonomske diplomacije. Različni primeri kažejo, da so s konceptom ekonomske diplomacije zaobjete vse aktivnosti multilateralne in bilateralne ekonomske diplomacije.²⁹³ Chaturvedi (osebni intervju, 2020, 30. januar) celo izpostavlja, da sta gospodarska diplomacija in razvojno sodelovanje Jug – Jug združena v okviru razvojnega pakta (angl. *development pact*). Suri (osebni intervju, 2020, 30. januar) k temu dodaja, da je razvojni pakt pravzaprav teoretska osnova za izvajanje gospodarske diplomacije, ki pomaga pri pospeševanju in promociji trgovine ter zagotavljanju indijskega razvoja. Oba se strinjata, da gre za uveljavljanje gospodarskih interesov skozi orodje diplomacije, ki skuša zasledovati državne interese.

²⁹³ Zato sem na podlagi predhodno zastavljene definicije svojo analizo omejila na bilateralne aktivnosti ekonomske diplomacije, ne glede na poimenovanje v literaturi.

Gospodarska diplomacija predstavlja jedro indijske razvojne diplomacije,²⁹⁴ ki služi za spodbujanje zblíževanja strateških, političnih in gospodarskih interesov Indije, s posebnim poudarkom na razvojnih vprašanjih (Bhatia, 2016). Pregled literature kaže, da nekateri avtorji gospodarsko diplomacijo razumejo v okviru sodelovanja Jug – Jug. Ta predstavlja širši okvir, znotraj katerega deluje tudi razvojno sodelovanje, ki omogoča gospodarsko rast in razvoj partnerskih držav in Indije (Malone in Chaturvedy, 2009; Shameer, 2015; Chaturvedi, 2011; 2012; 2016; Chaturvedi in Mohanty, 2016; Aneja, 2019). Nekateri avtorji izpostavljajo, da se gospodarska diplomacija in razvojno sodelovanje Jug – Jug v določenih kontekstih in pogledih sicer prekrivata in delujeta kot enoten instrument, v določenih pa delujeta povsem ločeno, kot na primer v primeru izvedbe humanitarne pomoči, tehničnega sodelovanja ipd. (Rana in Chatterjee, 2011).

Ne glede na delna razhajanja v konceptualnem razumevanju gospodarske diplomacije med avtorji, je dejstvo, da v okviru načela obojestranskih koristi sodelovanja Jug – Jug gospodarska diplomacija predstavlja sredstvo Indije, s katerim poskuša zagotoviti energetska varnost in dostop do naravnih virov (Aneja, 2019). Prav tako je sredstvo, s katerim lahko politične odnose razumemo skozi prizmo ekonomskega sodelovanja in vezi z drugimi državami (Chinoy, 2011). Gre torej za zunanjepolitično sredstvo, ki omogoča doseganje širših zunanjepolitičnih ciljev Indije (Malone in Chaturvedy, 2009).²⁹⁵

Tudi za Indijo sem na podlagi zbranih podatkov izvedla analizo različnih dejavnikov, ki potencialno vplivajo na gospodarsko diplomacijo in posledično pospeševanje izvoza in uvoza Indije v države globalnega Juga in iz njih. Kot v primeru Brazilije sem uporabila isti metodološki instrumentarij. Preliminarna analiza je pokazala, da ima Indija od 127 držav, ki so bile vključene v analizo, s 7 državami skupno mejo, s 37 državami skupen kolonialni odnos, s 6 državami deli skupini jezik. Skupno ima v državah globalnega Juga 139 DKP, medtem ko imajo države globalnega Juga v Indiji skupaj 130 DKP. Ker pa nobena druga država nima iste denarne valute kot Indija, sem to spremenljivko izločila iz analize (tabela 4.6).

²⁹⁴ Razvojna diplomacija je oblika javne diplomacije, ki gradi dvostranske odnose na podlagi dejavnosti, ki spodbujajo razvoj in blaginjo DVR (Pamment, 2016; Zielińska, 2016). Je sredstvo za krepitev mehke moči države, ki omogoča doseganje nacionalnih interesov, usmerjena pa je v povezave med interesi držav, mednarodnim sodelovanjem in lastnim nacionalnim razvojem in zunanjepolitičnimi cilji (Papa in Gleason, 2012).

²⁹⁵ Van Bergeijk in Moons (2018) izpostavljata, da je indijska gospodarska diplomacija, kljub pravi osredotočenosti in ekonomskim politikam, pravzaprav neučinkovita. Nadaljnja ocena tega presega okvire doktorske disertacije.

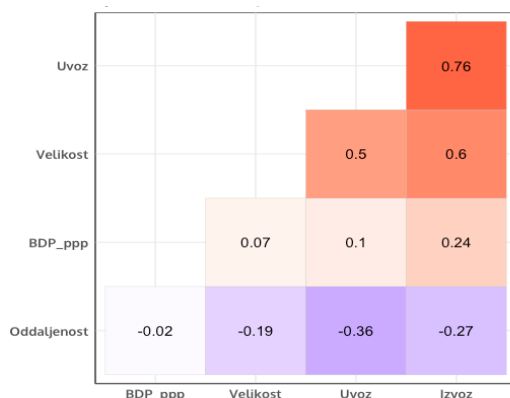
Tabela 4.6: Razporeditev spremenljivk glede na dohodkovno kategorijo analiziranih držav

	skupna kopenska meja z Brazilijo	skupni kolonialni odnosi z Brazilijo	skupni uradni jezik	število DKP Indije v DVR	število DKP DVR v Indiji
države z nizkimi dohodki	2	5	1	32	23
države z nižjimi srednjimi dohodki	4	13	2	44	40
države z višjimi srednjimi dohodki	1	19	3	63	67
SKUPAJ	7	37	6	139	130

Tudi v primeru Indije me je zanimala socio-geografska, političnoekonomska ter kulturna povezanost z drugimi državami globalnega Juga in vpliv na njen izvoz in uvoz v zajete države globalnega Juga oz. iz njih. V linearnih modelih za izvoz Indije v države globalnega Juga in uvoz Indije iz držav globalnega Juga sem zaradi upoštevanja predpostavk metode najmanjših kvadratov morala iz analize izpustiti Rusijo.

Za ugotavljanje socio-geografskega vpliva na izvoz in uvoz Indije sem najprej analizirala Spearmanov korelacijski koeficient, saj ni bila izpolnjena predpostavka o normalno porazdeljenih spremenljivkah. Kot je prikazano v tabeli 4.7, spremenljivke BDP glede na pariteto kupne moči, razdalja med Indijo in ostalimi državami ter površina niso povezane. Nasprotno pa je izvoz Indije v države globalnega Juga močno pozitivno povezan z njihovo velikostjo ($r = 0,6$) ter negativno zanemarljivo povezan z njihovo oddaljenostjo od Indije ($r = -0,27$). Uvoz Indije iz držav globalnega Juga je močno povezan s površino ($r = 0,5$) in zanemarljivo povezan z BDP glede na pariteto kupne moči ($r = 0,1$). Na vzorcu pa je jasna tudi šibka negativna povezanost med oddaljenostjo držav globalnega Juga od Indije ter uvozom Indije v te države ($r = -0,36$).

Tabela 4.7: Spearmanov korelacijski koeficient (izvoz in uvoz Indije, velikost ter oddaljenost držav globalnega Juga, BDP na pariteto kupne moči)

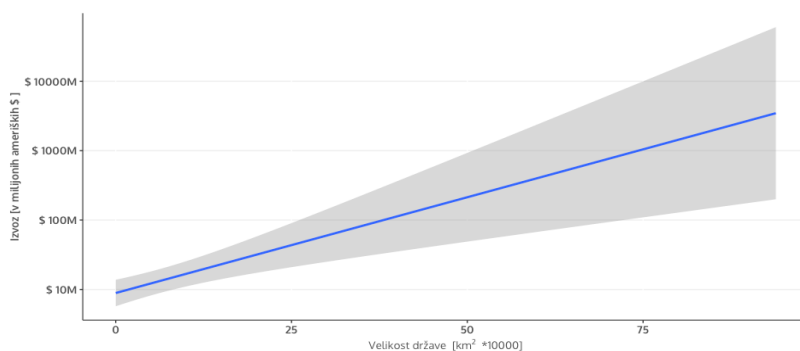
Linearni model za analizo linearne povezanosti med velikostjo države in njene oddaljenosti od Indije ter BDP glede na pariteto kupne moči vseh analiziranih držav na njen izvoz je zastavljen, kot sledi:

$$\log(\text{izvoz}) = \beta_0 + \beta_1 \text{velikost} + \beta_2 \text{oddaljenost} + \beta_3 \text{BDP}_{ppp}$$

Model za izvoz Indije v države globalnega Juga (brez Rusije) nam pokaže, da sta spremenljivki njihove velikosti in oddaljenosti od Indije statistično pomembni. Z modelom je pojasnjene 20 % celotne variabilnosti spremenljivk.

Velikost držav globalnega Juga je v linearnem modelu statistično značilna ($p < 0,001$), ob upoštevanju oddaljenosti držav globalnega Juga in BDP glede na pariteto kupne moči. Iz tega sledi, da se v primeru povečanja države za 10000 km^2 izvoz v povprečju poveča za 5,9 %, kot je prikazano na sliki 4.24.²⁹⁶

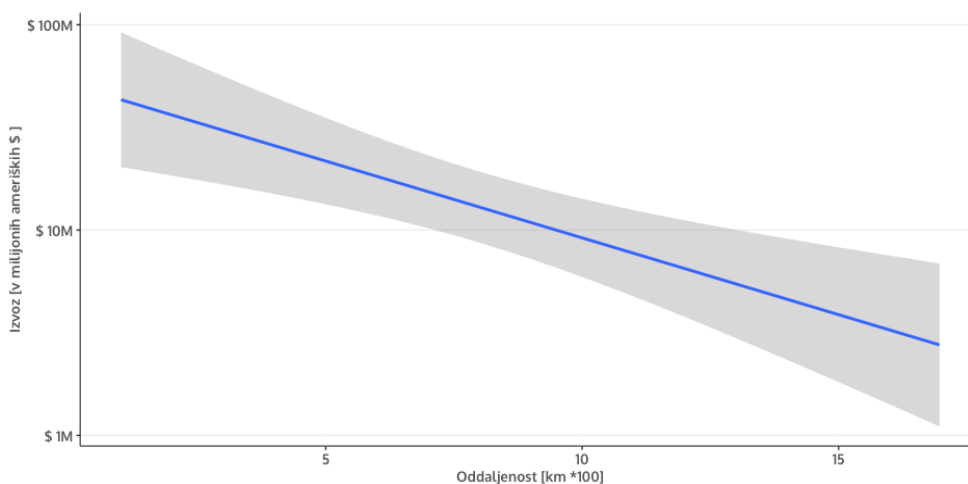
Slika 4.24: Velikost analiziranih držav globalnega Juga in izvoz Indije v te države

²⁹⁶ IZ za napoved je (2,8 %, 9,9 %).

Podobno kot pri Braziliji se tudi pri Indiji pokaže, da se v primeru oddaljenosti držav globalnega Juga, ki je v linearnem modelu statistično značilna spremenljivka ($p < 0,001$), ob upoštevanju velikosti držav globalnega Juga in BDP glede na pariteto kupne moči izvoz v povprečju zmanjša za 17,1 %, če se oddaljenost države poveča za 100 km (slika 4.25).²⁹⁷

Slika 4.25: Oddaljenost držav globalnega Juga od Indije in njen izvoz v te države

V nasprotju z Brazilijo BDP glede na pariteto kupne moči v modelu ni statistično značilen, zato interpretacija ni smiselna. To pomeni, da se je bolj smiselno osredotočiti na uvoz Indije iz držav globalnega Juga, upoštevajoč enake spremenljivke. Model se glasi:

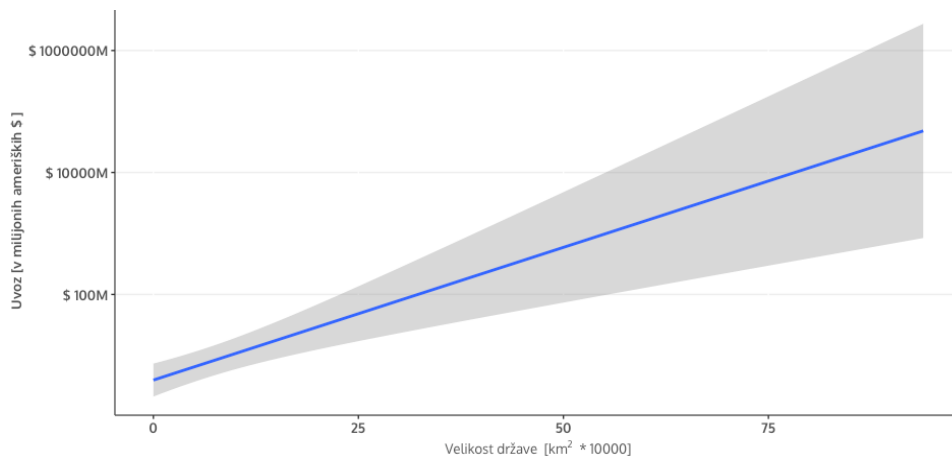
$$\log(uvoz) = \beta_0 + \beta_1 velkost + \beta_2 oddaljenost + \beta_3 BDP_{ppp}$$

Model za uvoz Indije iz držav globalnega Juga, v katerem je bilo treba zaradi zagotovitve predpostavk odstraniti še Brazilijo in Kitajsko, pokaže, da sta tudi tukaj statistično pomembni spremenljivki velikost države in oddaljenost držav globalnega Juga od Indije, medtem ko BDP na pariteto kupne moči ni statistično značilen. Z modelom je pojasnjene 21 % celotne variabilnosti spremenljivke. Ugotavljam, da se, kot prikazano na sliki 4.26, uvoz Indije iz držav globalnega Juga v povprečju poveča za 18,4 %, če se velikost držav globalnega Juga poveča za 10000 km².²⁹⁸ Pri tem je seveda upoštevana tudi oddaljenost držav globalnega Juga in BDP glede na pariteto kupne moči, velikost držav globalnega Juga pa je v modelu statistično značilna ($p < 0,0001$).

²⁹⁷ IZ za napoved je (8,4 %, 25,7 %).

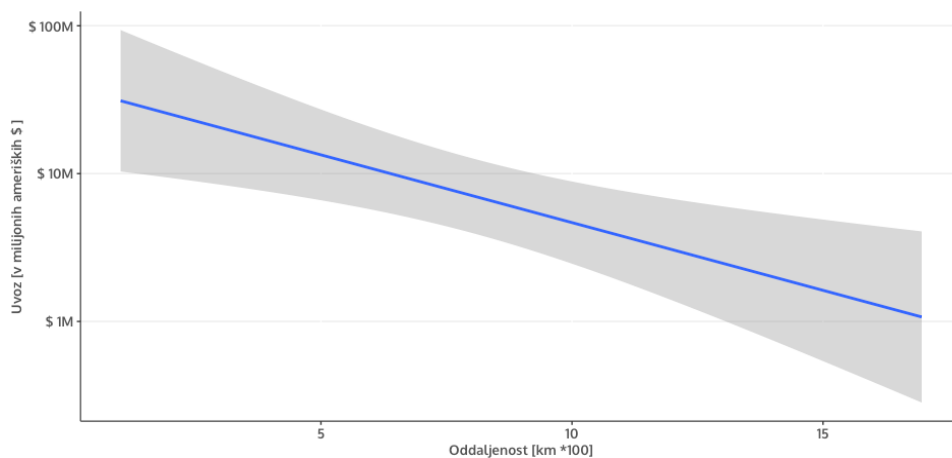
²⁹⁸ IZ za napoved je (9,3 %, 27,4 %).

Slika 4.26: Velikost analiziranih držav globalnega Juga in uvoz Indije iz teh držav

Nasprotno pa se z oddaljenostjo držav globalnega Juga od Indije za 100 km uvoz Indije iz teh držav v povprečju zmanjša za 20,1 %, upoštevajoč vpliv njihove velikosti in njihovega BDP glede na pariteto kupne moči v modelu (slika 4.27).²⁹⁹

Slika 4.27: Oddaljenost držav globalnega Juga od Indije in njen uvoz iz teh držav

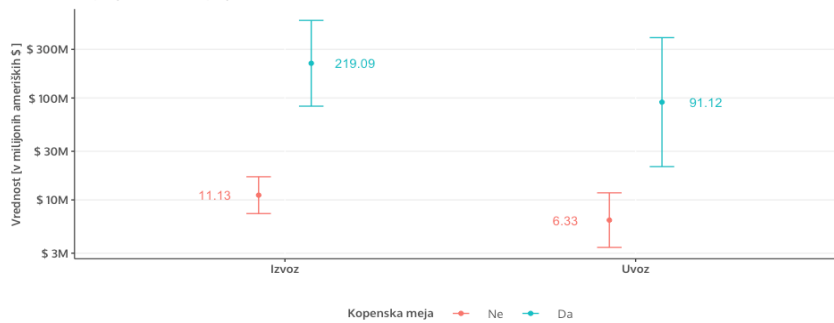

Tudi v primeru Indije sem upoštevala zunanjepolitične geografske usmeritve države, ki močno poudarja sodelovanje znotraj regije in predstavlja okolje, v katerem želi postati vodilna sila. Zato sem preverila vpliv skupne kopenske meje na povečanje izvoza ter uvoza Indije v države globalnega Juga. Povprečje izvoza Indije v države globalnega Juga, na katere meji, je enako 219,09 milijona ameriških dolarjev, medtem ko je povprečje izvoza v ostale države enako 11,18 milijona ameriških dolarjev. Opravljeni t-test za neodvisna vzorca pokaže, da prihaja da statistično pomembnih razlik ($p < 0,001$) med sosednjimi državami, glede na izvoz Indije v te države. S 95 % zaupanja lahko trdim, da je povprečje izvoza Indije v sosednje države, na katere

²⁹⁹ IZ za napoved je (7,8 %, 32,5 %), spremenljivka oddaljenosti DVR od Indija pa je linearno značilna ($p < 0,001$).

meji, za 19,67 milijona ameriških dolarjev (IZ = [5,75; 67,36]) večji od držav, s katerimi Indija nima skupne kopenske meje (slika 4.28).

Slika 4.28: Vpliv skupne kopenske meje z analiziranimi državami globalnega Juga na izvoz in uvoz Indije

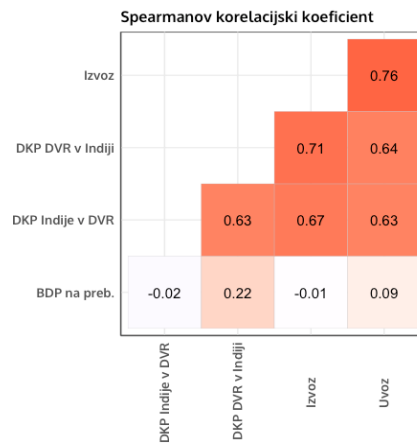
Podobno velja tudi v primeru uvoza Indije iz sosednjih držav, kjer je povprečje uvoza iz držav globalnega Juga, na katere meji, 91,12 milijona ameriških dolarjev, medtem ko je povprečje uvoza iz ostalih držav enako 6,33 milijona ameriških dolarjev. Opravljeni t-test za neodvisna vzorca je pokazal, da prihaja do statistično pomembnih razlik ($p = 0,01$) med državami, ki mejijo na Indijo, glede na uvoz Indije iz teh države. S 95 % zaupanja lahko trdim, da je povprečje uvoza Indije iz držav globalnega Juga, na katere meji, za 14,38 milijona ameriških dolarjev (IZ = [2,26; 91,35]) večji od držav, s katerimi Indija nima skupne kopenske meje.

Ugotavljam, da socio-geografski dejavniki v večjem delu vplivajo na izvoz in uvoz Indije v države globalnega Juga in njen uvoz iz teh držav, zato v nadaljevanju preverjam tudi vpliv gospodarskih in političnih dejavnikov, ki bi lahko vplivali na pospeševanje indijske trgovine ter njeno povezanost. To je potrebno, da lahko ugotovim, kakšen vpliv ima dejansko gospodarska diplomacija in kakšen ostali dejavniki. Zato analiziram naslednje spremenljivke: BDP na prebivalca, število diplomatskih in konzularnih predstavništev ter kolonialni odnos. Spearmanov korelacijski koeficient za spremljanje spremenljivk³⁰⁰ pokaže, da je spremenljivka BDP na prebivalca zanemarljivo oz. celo nično pozitivno povezana z vsemi ostalimi spremenljivkami. Izvoz Indije v države globalnega Juga pa je močno pozitivno povezan z obema skupinama DKP (DKP Indije v državah globalnega Juga ter DKP držav globalnega Juga v Indiji) ($r = 0,67$ in $r = 0,71$). Uvoz Indije iz držav globalnega Juga je močno pozitivno povezan z obema spremenljivkama števila DKP ($r = 0,63$ in $0,64$). Med uvozom in izvozom pa obstaja

³⁰⁰ Spearmanov korelacijski koeficient je uporabljen, ker ni bila izpolnjena predpostavka o normalno porazdeljenih spremenljivkah.

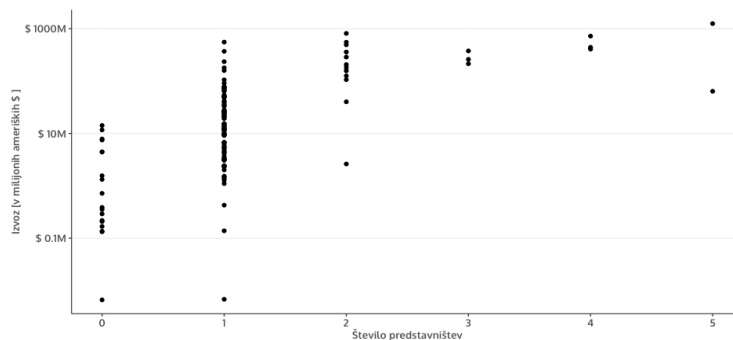
močna pozitivna povezanost ($r = 0,76$). Prav tako analiza pokaže, da obstaja močna pozitivna korelacija med številom DKP držav globalnega Juga v Indiji in Indije v države globalnega Juga z uvozom Indije v DVR in uvozom Indije iz držav globalnega Juga (tabela 4.8).

Tabela 4.8: Spearmanov korelacijski koeficient (izvoz Indije, število indijskih DKP v države globalnega Juga, število DKP držav globalnega Juga v Indiji ter BDP na prebivalca)

Slika 4.29 potrjuje povezanost števila DKP in izvoza Indije v države globalnega Juga, ker pa je, kot v primeru Indije, število držav, kjer je število DKP večje ali enako 3,³⁰¹ spremenljivko analiziram kot diskretno spremenljivko s 3 skupinami (0 predstavništev, 1 predstavništvo, 2 predstavništvi ali več).

Slika 4.29: Izvoz Indije v države globalnega Juga glede na število njenih DKP v te države

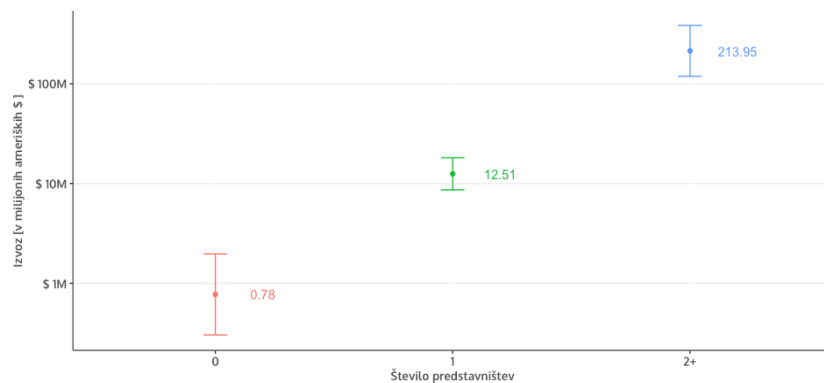
Po uvedbi treh skupin za diskrecijsko spremenljivko števila DKP Indije v državah globalnega Juga se pokaže (slika 4.30), da povprečni izvoz Indije v države globalnega Juga, v katerih Indija nima predstavništva, znaša 0,78 milijona ameriških dolarjev. Povprečni izvoz Indije v države, v katerih ima Indija samo eno predstavništvo, pa znaša 12,51 milijona ameriških dolarjev. V državah, kjer ima Indija 2 ali več DKP, povprečni letni izvoz Indije v te države znaša 213,95

³⁰¹ Zgolj štiri države.

milijonov ameriških dolarjev. Analiza varianc ter Tukeyjev popravek pa pokažeta še naslednje razlike med posameznimi skupinami:

- Za skupino držav globalnega Juga, v katerih ima Indija 1 diplomatsko predstavništvo, je izvoz Indije v te države povprečju med 5,64 in 46,41 milijona ameriških dolarjev večji v primerjavi s skupino držav, v katerih Indija nima DKP.
- V države globalnega Juga, v kateri ima Indija 2 ali več DKP, je izvoz Indije v povprečju vsaj za 73,751 milijona ameriških dolarjev večji kot v države, v katerih Indija nima DKP.
- Za skupino DKP, v kateri ima Indija 2 ali več predstavništev, je izvoz Indije v te države v povprečju med 6,28 in 47,03 milijona ameriških dolarjev višji v primerjavi z državami, kjer ima Indija 1 diplomatsko predstavništvo.

Slika 4.30: Izvoz Indije v države globalnega Juga, glede na število DKP Brazilije

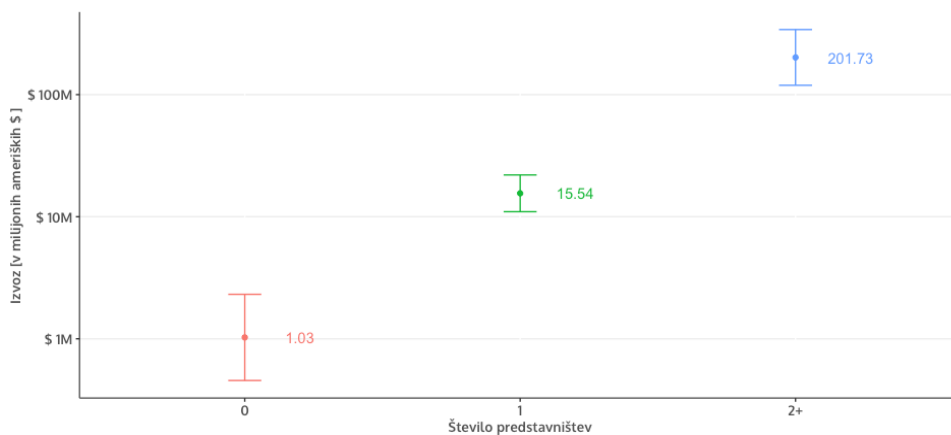
Na enak način analiziram tudi vpliv števila DKP držav globalnega Juga v Indiji na njen izvoz v te države. Tudi tukaj se poslužujem diskrecijske spremenljivke s tremi skupinami DKP.³⁰²

Na sliki 4.31 so izrisani povprečni letni izvozi Indije v države globalnega Juga glede na njihovo število DKP v Indiji. Tako vidimo, da povprečni izvoz Indije v države, ki nimajo svojih DKP v Indiji, znaša 1,03 milijona ameriških dolarjev. Povprečni izvoz Indije v države, ki imajo samo eno predstavništvo v Indiji, je 15,54 milijona ameriških dolarjev. Za države, ki imajo v Indiji 2 ali več DKP, izvoz Indije v te države v povprečju znaša 201,73 milijona ameriških dolarjev. Statistične razlike med skupinami so naslednje:

³⁰² Pri tem sicer izgubim podatek, da imata dve državi 11 DKP in ena 8 DKP v Indiji.

- Za skupino držav globalnega Juga, ki imajo v Indiji 1 predstavništvo, je izvoz Indije v te države v povprečju med 6,34 in 36,15 milijona ameriških dolarjev večji kot v državah, ki v Indiji nimajo predstavništev.
- Za skupino držav globalnega Juga, ki imajo 2 ali več DKP v Indiji, je izvoz Indije v povprečju med 63,85 in 604,65 milijona ameriških dolarjev večji kot v državah, ki v Indiji nimajo predstavništev.
- Za skupino držav globalnega Juga, ki imajo 2 ali več predstavništev v Indiji, je izvoz Indije v povprečju med 4,99 in 33,78 milijona ameriških dolarjev večji kot v državah, ki imajo v Indiji 1 predstavništvo.

Slika 4.31: Izvoz Indije v države globalnega Juga glede na število njihovih DKP v Indiji

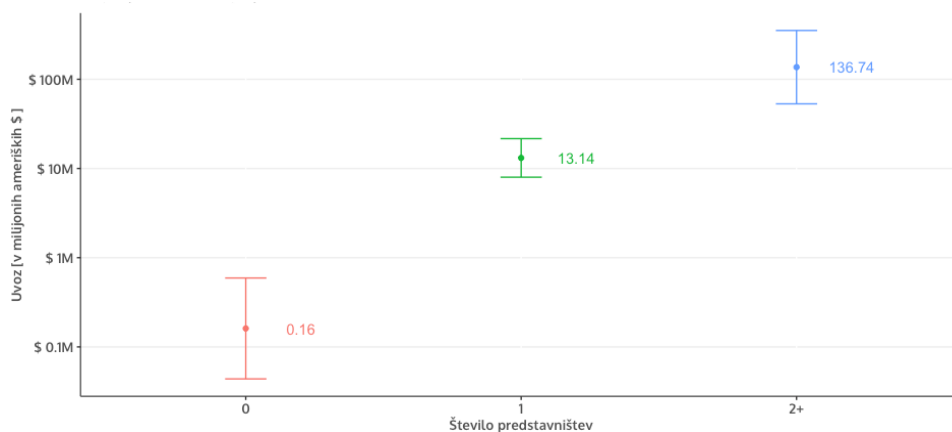

Glede na podatke ugotavljam, da analiza podatkov kaže na korelacijo med izvozom in DKP, ki je odvisna od njihovega števila v Indiji. Zato me zanima, ali enako velja tudi za uvoz Indije iz držav globalnega Juga ob upoštevanju enakih predpostavk.

Na sliki 4.32 je jasno prikazano, da povprečni uvoz Indije iz države, kjer nima DKP, znaša 0,16 milijona ameriških dolarjev. Povprečni uvoz Indije iz držav, kjer ima samo eno predstavništvo, je 13,14 milijona ameriških dolarjev. Za države, v katerih ima Indija 2 ali več DKP, uvoz Indije iz teh držav v povprečju znaša 136,74 milijona ameriških dolarjev. Prav tako velja, da iz skupine držav globalnega Juga, kjer ima Indija 1 predstavništvo, uvoz Indije v povprečju znaša med 21,36 in 311,6 milijona ameriških dolarjev večji kot v državah, kjer Indija nima predstavništev. Iz držav globalnega Juga, kjer ima Indija 2 ali več DKP, je uvoz Indije v povprečju za vsaj 150,35 milijona ameriških dolarjev večji kot v državah, kjer Indija nima DKP. Prav tako velja,

da je indijski uvoz iz držav globalnega Juga, kjer ima 2 ali več DKP, v povprečju večji med 2,39 in 45,38 milijona ameriških dolarjev v primerjavi z državami, kjer ima 1 DKP.

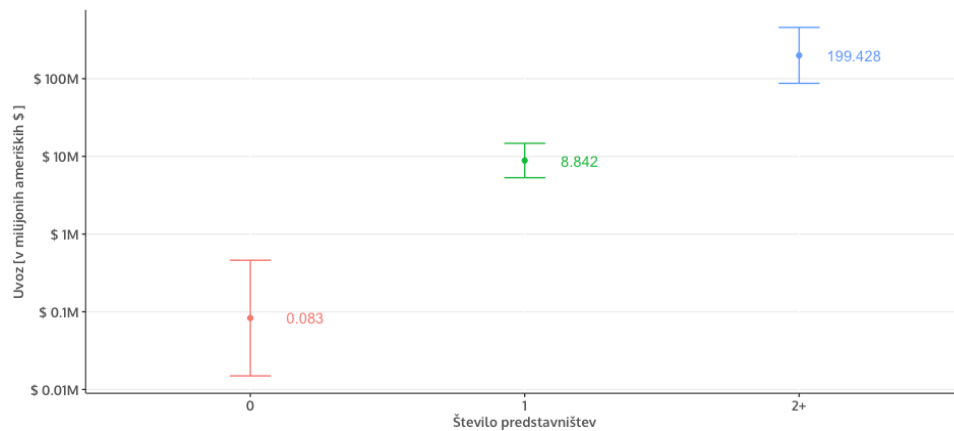
Slika 4.32: Uvoz Indije iz držav globalnega Juga glede na število DKP Indije v teh državah

Podoben trend je opazen tudi v primeru uvoza Indije iz držav globalnega Juga glede na število DKP teh držav v Indiji. Iz držav, ki v Indiji nimajo diplomatskega predstavništva, uvoz Indije v povprečju znaša 0,083 milijona ameriških dolarjev. Uvoz Indije iz držav, ki imajo v Indiji 1 predstavništvo, v povprečju znaša 8,84 milijona ameriških dolarjev. Iz držav, ki imajo v Indiji 2 ali več DKP, povprečni letni uvoz Indije znaša 199,428 milijona ameriških dolarjev (slika 4.33). Razlike med skupinami so naslednje:

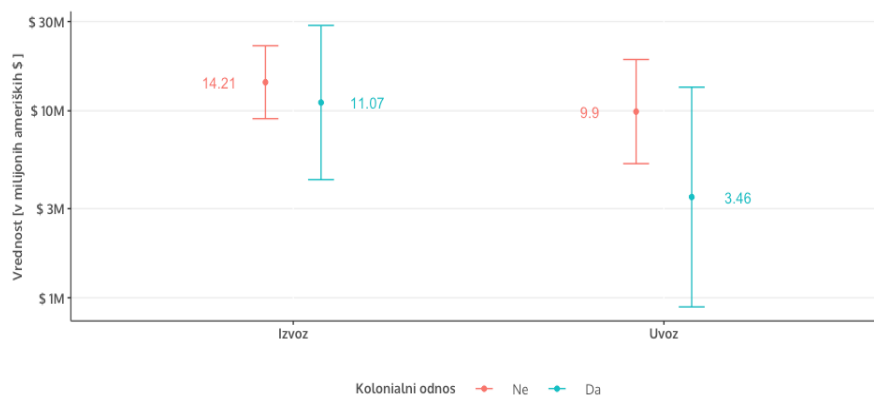
- Uvoz Indije iz držav globalnega Juga, ki imajo v Indiji 1 predstavništvo, je v povprečju vsaj za 22,36 milijona ameriških dolarjev večji kot uvoz iz držav, ki v Indiji nimajo predstavništva.
- Uvoz Indije iz držav globalnega Juga, ki imajo v Indiji 2 ali več predstavništev, je v povprečju za vsaj 341,57 milijona ameriških dolarjev večji kot iz držav, ki v Indiji nimajo predstavništva.
- Uvoz Indije iz držav globalnega Juga, ki imajo v Indiji 2 ali več predstavništev, je v povprečju med 5,06 in 100,6 milijona ameriških dolarjev večji kot iz držav, ki imajo v Indiji le 1 predstavništvo.

Slika 4.33: Uvoz Brazilije iz držav globalnega Juga glede na število DKP teh držav v Indiji

Ker pa me zanima, ali na trgovinsko menjavo vplivajo tudi druge spremenljivke poleg DKP, sem analizirala tudi vpliv kolonialnega odnosa na uvoz in izvoz Indije. Slika 4.34 prikazuje povprečne vrednosti izvoza in uvoza na vzorcu in pripadajoči 95-% interval zaupanja. Na podlagi slike in narejenega t-testa za dva neodvisna vzorca ne moremo trditi, da kolonialni odnosi vplivajo na izvoz Indije v države globalnega Juga ali uvoz iz njih.

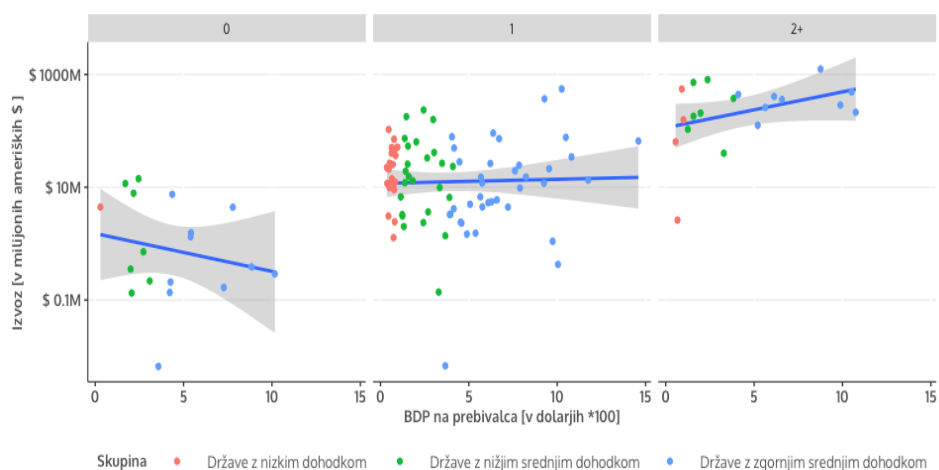
Slika 4.34: Vpliv kolonialnega odnosa na izvoz in uvoz Indije

V linearni model je smiselno dodati tudi spremenljivko BDP na prebivalca, ki lahko jasneje pokaže povezanost med spremenljivkami. Analiza je prikazana na sliki 4.35, na kateri vsak stolpec predstavlja korelacijo med spremenljivko BDP na prebivalca ter izvozom Indije v države globalnega Juga glede na število DKP Indije v teh državah. Premica na grafu 35 predstavlja ujemanje podatkov med izvozom in BDP na prebivalca. Večji kot je naklon premice, večji je vpliv BDP na izvoz. Višje kot je premica na ordinatni osi, večji vpliv ima število DKP. Naklon vseh treh premic med seboj ni statistično značilen, tako da ne morem

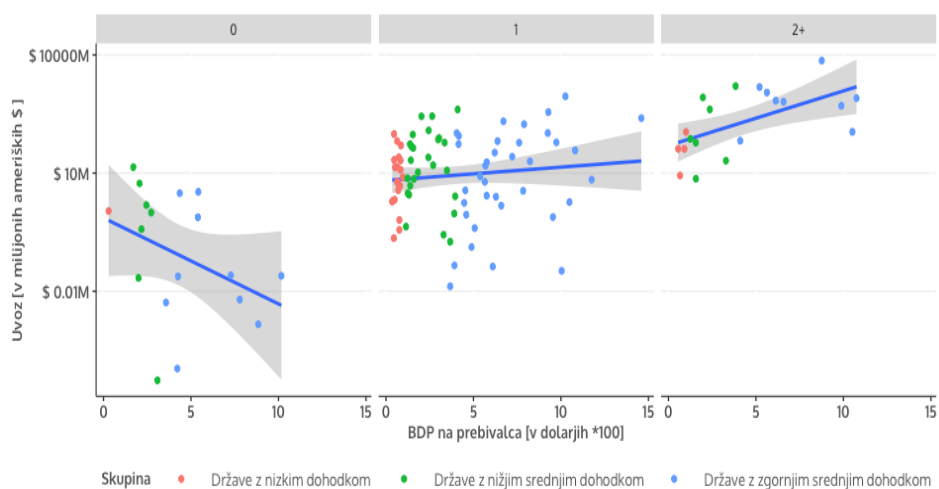
trditi, da ima BDP na prebivalca različen vpliv pri različnih skupinah števila DKP, vpliv samega števila DKP pa sem že ponazorila.

Slika 4.35: Izvoz Indije v države globalnega Juga glede na BDP na prebivalca in število DKP Indije v teh državah

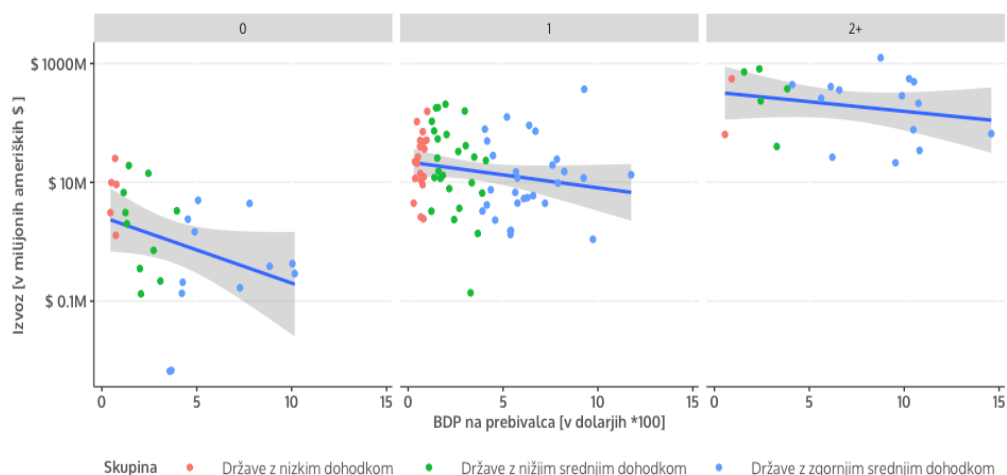
Po drugi strani linearni model, v katerem so bile vključene vse analizirane države, kaže, da BDP na prebivalca držav globalnega Juga deluje različno glede na število DKP Indije v državah globalnega Juga in indijski uvoz iz teh držav (slika 4.36). Na vzorcu lahko vidimo, da je vpliv BDP na prebivalca za države, v katerih Indija nima DKP, negativen za uvoz Indije iz teh držav. Tega sicer ne moremo posplošiti na celotno populacijo ($p > 0,05$). Tako lahko s 95 % zaupanja trdim, da če se BDP na prebivalca držav, v katerih ima Indija 1 DKP, poveča za 100 ameriških dolarjev, se uvoz Indije iz teh držav v povprečju poveča za vsaj 2,3 % in ne več kot 113 %, v primerjavi z državami, kjer Indija nima DKP. Prav tako lahko s 95 % zaupanja trdim, da če se BDP na prebivalca držav, v katerih ima Indija 2 ali več DKP, poveča za 100 ameriških dolarjev, se uvoz Indije iz teh držav v povprečju poveča za vsaj 17,4 % in ne več kot 147 %, v primerjavi z državami, kjer Indija nima predstavnitva. Razlika med skupinama DKP (2+ in 1) Indije v državah globalnega Juga ni statistično značilna, kar pomeni, da ne morem trditi, da se vpliv BDP na prebivalca med tema dvema skupinama razlikuje.

Slika 4.36: Uvoz Indije iz držav globalnega Juga glede na BDP na prebivalca in število DKP Indije v teh države

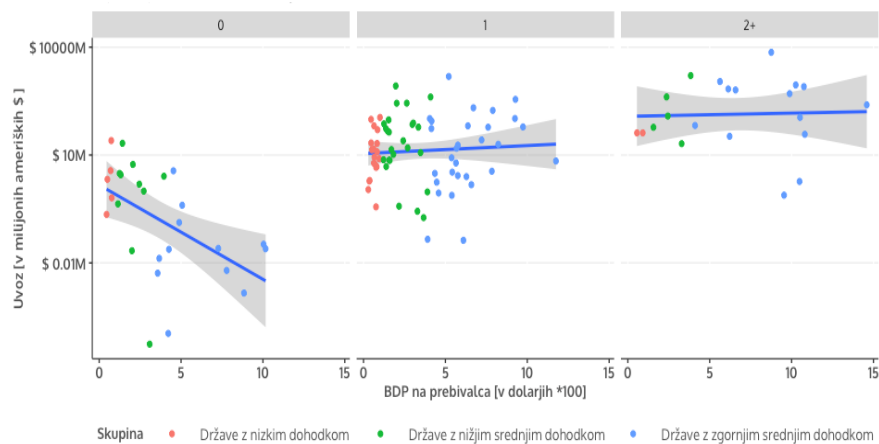
Enaka analiza linearnega modela je bila opravljena tudi za izvoz in uvoz Indije glede na BDP na prebivalca DVR ter vpliv DKP teh držav v Indiji. Slika 4.37 kaže, da se naklon premice na vzorcu pri vsakem številu predstavništev razlikuje. Tega žal ne moremo posploševati, saj primerjave med nakloni v linearnem modelu ne dajejo statistično pomembnih rezultatov.

Slika 4.37: Izvoz Indije v države globalnega Juga glede na BDP prebivalca teh držav ter njihovo število DKP v Indiji

Enako velja za uvoz Indije v primerjavi z BDP na prebivalca v državah globalnega Juga ter vplivom števila DKP teh držav v Indiji (slika 4.38).

Slika 4.38: Uvoz Indije iz držav globalnega Juga glede na BDP na prebivalca ter število DKP držav globalnega Juga v Indiji

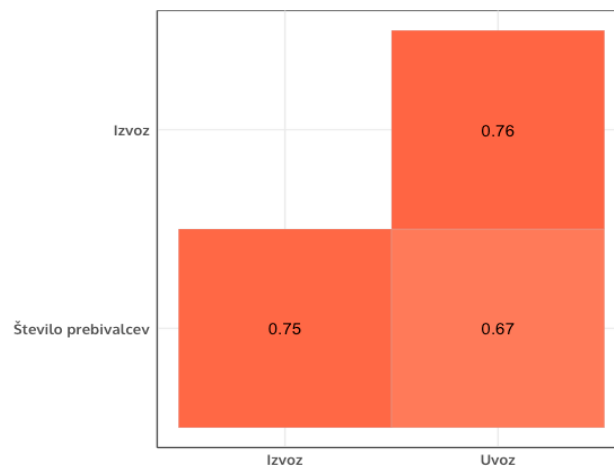

Linearni model, v katerem so bile vključene vse opazovane države, kaže, da BDP na prebivalca držav globalnega Juga deluje različno glede na število DKP držav globalnega Juga v Indiji. Na vzorcu lahko vidimo, da je vpliv BDP na prebivalca za države, ki v Indiji nimajo predstavništva, negativen za uvoz Indije iz teh držav. Tega sicer ne moremo posplošiti na celotno populacijo ($p > 0,05$). S 95 % zaupanja trdim, da se v primeru povečanja BDP na prebivalca DVR, ki imajo v Indiji 1 DKP, poveča za 100 ameriških dolarjev, se uvoz Indije iz teh držav v povprečju poveča za vsaj 20,2 % in ne več kot 110,8 %, v primerjavi s državami, ki v Indiji nimajo predstavništva. Z enakim odstotkom zaupanja lahko trdim tudi, da se v primeru povečanja BDP na prebivalca držav globalnega Juga, ki imajo v Indiji 2 ali več DVR, poveča za 100 ameriških dolarjev, uvoz Indije iz teh držav v povprečju poveča za vsaj 12,8 % in ne več kot 112,1 %, v primerjavi z državami, ki v Indiji nimajo predstavništva. Razlika med skupinama diskrecijske spremenljivke število DKP (2+ in 1) DVR v Indiji ni statistično značilna, kar pomeni, da ne morem trditi, da je vpliv BDP na prebivalca različen med tema dvema skupinama.

Ugotavljam, da med izvozom in številom DKP obstaja pozitivna povezanost (za obe vrsti DKP). Enako velja tudi za uvoz, pri tem pa je treba izpostaviti, da je analiza opravljena zgolj za razlike med 3 skupinami števila DKP (0, 1, 2+). Torej ne morem trditi, kaj se dogaja z državami, ki imajo 3 ali več DKP, saj sem te podatke »izgubila« z združevanjem v skupine. Prav tako ugotavljam, da razlike med skupinami niso enakomerne, kar kažejo tudi podatki. Zanimivo je, da je razlika v naklonu premic pri dodatni spremenljivki BDP statistično značilna samo pri uvozu. To namiguje na to, da je BDP na prebivalca bolj povezan z uvozom kot z izvozom.

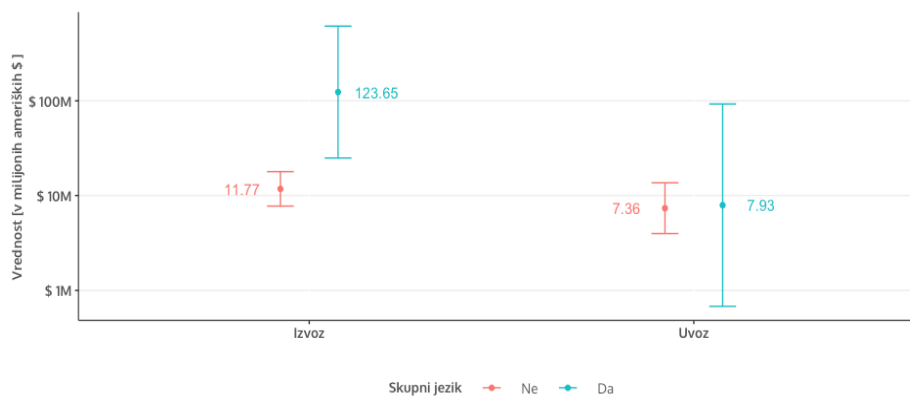
Za zaključek analize Indije analiziram še vpliv kulturnih spremenljivk na indijsko trgovino. Spearmanov korelacijski koeficient pokaže (tabela 4.9), da sta spremenljivki število prebivalcev v države globalnega Juga in uvoz Indije iz teh držav močno pozitivno povezani ($r = 0,67$). Prav tako obstaja močna pozitivna povezanost med številom prebivalcev držav globalnega Juga in izvozom Indije v te države ($r = 0,75$).

Tabela 4.9: Spearmanov korelacijski koeficient povezanosti kulturnih spremenljivk z indijsko trgovino

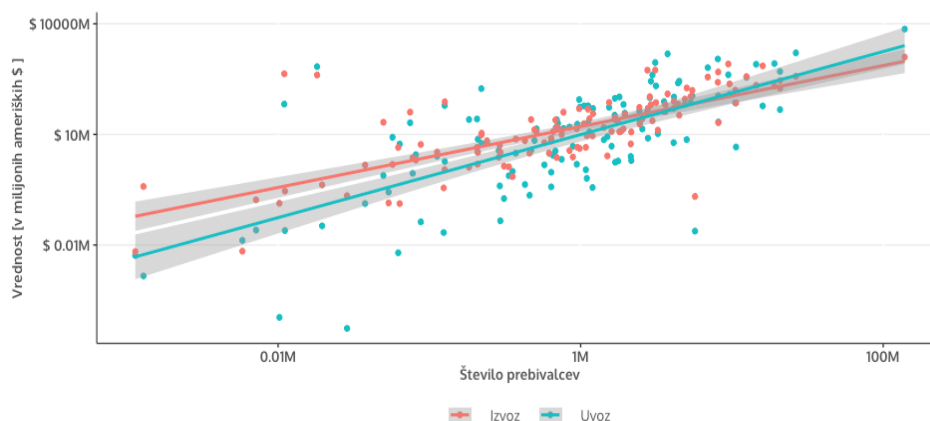
V tej skupini je ena binarna spremenljivka, zato najprej primerjava povprečij (slika 4.39) na podlagi 95 % IZ in narejenega t-testa za uvoz pokaže, da skupni jezik držav globalnega Juga in Indije ne vpliva na uvoz Indije iz teh držav. Po drugi strani pa prihaja v primeru izvoza Indije v DVR, glede na skupni jezik, do statistično pomembnih razlik. S 95 % IZ lahko trdim, da skupni jezik vpliva na izvoz Indije v DVR, še več, izvoz Indije v isto govoreče DVR je v povprečju za 10,51 milijona ameriških dolarjev (IZ - [1,92; 85,35]) večji od izvoza Indije v ostale države.

Slika 4.39: Izvoz in uvoz Indije glede na skupni jezik

Analiza linearne povezanosti med izvozom Indije v države globalnega Juga in njihovim številom prebivalstva pa pokaže (slika 4.40), da se v primeru povečanja števila prebivalstva za 1 % izvoz Indije poveča za 0,84 %, medtem ko se uvoz Indije iz držav globalnega Juga poveča za 1,13 %.

Slika 4.40: Izvoz in uvoz Indije v/iz držav globalnega Juga glede na število prebivalstva

Glede na empirično analizo lahko podam naslednje zaključke:

1. Diplomatska in konzularna predstavništva vplivajo na izvoz iz uvoz Indije v države globalnega Juga in iz njih. Vendar ne morem trditi, da se izvoz oz. uvoz pospešujeta zgolj zaradi DKP, čeprav obstaja korelacija med povečanjem njihovega števila in povečanjem izvoza oz. uvoza Indije.
2. Ko analiziramo gospodarsko diplomacijo in njeno vlogo pri pospeševanju ekonomskega sodelovanja, je nujno upoštevati tudi druge materialne in nematerialne dejavnike.
3. Analiza je pokazala nekatere značilnosti, ki bi jih lahko pripisali gospodarski diplomaciji.
 - a. Indija ima več trgovinske izmenjave s svojimi sosedi, kar je skladno tudi z njeno zunanje-politično strategijo.
 - b. Pomembna je tudi kulturna povezanost, saj Indija trguje več z državami, s katerimi ima skupni jezik.
 - c. Med izvozom in številom DKP obstaja pozitivna povezanost, ne glede na to, ali gre za DKP Indije v država globalnega Juga ali obratno. Enako velja tudi za uvoz. Ugotavljam, da spremenljivka BDP na prebivalca, ki sem jo dodatna uvedla v linearni model, vpliva zgolj na uvoz, upoštevajoč število DKP. V primeru izvoza pa ni statistično značilna.

4. Trdim lahko, da Indija v svojem zunanjem ekonomskem udejstvovanju zasleduje načela sodelovanja Jug – Jug, pri čemer na podlagi opravljene analize ne morem predpostavljati, kako uspešna je pri tem gospodarska diplomacija. Empirična analiza je zgolj pokazala, kakšne so značilnosti gospodarske diplomacije v okviru spodbujanja indijske trgovine oz. kateri dejavniki vplivajo na analizo.

Posledično lahko trdim, da Indija uporablja razvojno sodelovanje Jug – Jug kot sredstvo zunanje politike, s katerim poskuša uresničevati primarno geopolitične in diplomatske interese. Hkrati pa ji uporaba MRS omogoča tudi zasledovanje gospodarskih interesov. Širitev njenih gospodarskih zmožnosti na druge trge globalnega Juga, v okviru razvojnega pakta, predstavlja sredstvo za krepitev njene mehke moči. Z zasledovanjem načela komplementarnosti proizvodnje, potrošnje, trgovine, naložb, tehnološkega in razvojnega sodelovanja, razvojno sodelovanje Jug – Jug pravzaprav uporablja za uresničevanje nacionalnih interesov. Aktivnosti v okviru razvojnega pakta pa velikokrat posegajo v okvir gospodarske diplomacije in obratno, vse s ciljem krepitev svoje pozicije v mednarodni skupnosti in povečanjem svojega vpliva v mednarodnem političnem okolju. Zato je sodelovanje Jug – Jug političnoekonomsko sredstvo zunanje politike, s katerim širi svoj vpliv med državami globalnega Juga in posledično poskuša pridobivati politično podporo v teh državah.

Gospodarska diplomacija je po drugi strani sredstvo zunanje ekonomske politike, ki temelji na razvojnem paktu in je izjemno prepletena z razvojnim sodelovanjem. Meja med njima je zabrisana in je zato težko jasno določiti, kdaj se aktivnosti ene končajo in aktivnosti druge začnejo. Velikokrat namreč tudi gospodarska diplomacija opravlja razvojno funkcijo, ko z različnimi diplomatskimi aktivnostmi naslavlja razvojna vprašanja. S pomočjo krepitev gospodarskih interesov (npr. dostopom do naravnih virov) skuša zasledovati politične nacionalne interese (npr. zagotavljanje energetske varnosti), kjer je ekonomska moč razumljena kot sredstvo, ki ji omogoča pozicioniranje v mednarodni skupnosti, za kar potrebuje močno gospodarstvo. Predstavlja jedro indijske razvojne diplomacije, ki ji omogoča spodbujanje strateških povezav ter uresničevanje političnih in gospodarskih ciljev. Gre torej za političnoekonomsko sredstvo indijske zunanje politike, ki bi ga težko ločili od razvojnega sodelovanja Jug – Jug.

4.3 Kitajska

Kitajska zunanja politika formalno temelji na petih načelih mirnega soobstoja: 1) medsebojnem spoštovanju teritorialne celovitosti in suverenosti, 2) medsebojnem nenapadanju, 3) nevmešavanju v notranje zadeve partnerskih držav, 4) enakosti in obojestranskih koristih ter 5) mirnem sobivanju (Ministrstvo za zunanje zadeve Kitajske, 2014).³⁰³ Pet temeljnih načel je bilo prvič kodificiranih v Sporazumu med Kitajsko in Indijo leta 1954,³⁰⁴ in sicer v preambuli, kjer je bilo določeno sodelovanje med obema državama na področju Tibeta.³⁰⁵ Načela, ki bi se morala po mnenju obeh podpisnic uporabljati tudi v odnosih z drugimi državami, kar bi omogočilo trden temelj za mir in varnost ter zaupanje v mednarodni skupnosti, skoraj v celoti, z izjemo zadnjega, predstavljajo tudi ključna načela, zapisana v Ustanovni listini OZN.³⁰⁶ Njihova potrditev in oživitev leta 1954 pa je predstavljala izraz zaupanja obeh držav v multilateralizem OZN (Ministrstvo za zunanje zadeve Kitajske, 2004). Omemba petih načel je pomembna z vidika razumevanja sodelovanja Jug – Jug kot celote, saj je bilo teh pet načel na konferenci v Bandungu aprila 1955 tudi temelj za določitev načel Gibanja neuvrščenih. Vsebina petih načel je namreč močno pogojena s kolonialno zgodovino in bojem proti hegemonski prevladi industrializiranega Severa, kar nakazuje tudi na možnost multilateralizma, kjer je hkraten (miren) soobstoj več (močnih) držav možen.

Gre za državo z največjim številom prebivalcev in hkrati drugo državo na svetu glede na nominalno vrednost BDP (World Bank Group, 2020; IMF 2019). Njena zunanjepolitična usmeritev izvira iz grajenja statusa glavne regionalne sile in prepoznanja, da je velika sila v mednarodni skupnosti (Medeiros, 2009). A zaradi zgodovinskega spomina t. i. stoletja

³⁰³ Pod predsednikom Mao Cetungom, ki je večkrat izjavil, da je Kitajska pripravljena vzpostaviti diplomatske odnose z vsemi državami, ki so pripravljene spoštovati načela enakosti, vzajemne koristi in medsebojnega spoštovanja ozemelske celovitosti in suverenosti, je premier Džou Enlaj ob srečanju s člani indijske vladne delegacije 31. decembra 1953 prvič predstavil pet načel mirnega soobstoja (angl. *five principles of peaceful co-existence*) držav v mednarodni skupnosti. Pri tem se je indijska stran strinjala, da so ta načela temelj za pogajanja, kar je bilo določeno v Sporazumu med Ljudsko republiko Kitajsko in Republiko Indijo o trgovini in medsebojnih odnosih med tibetansko regijo na Kitajskem in v Indiji (Ministrstvo za zunanje zadeve Kitajske, 2014a).

³⁰⁴ Sporazum med Republiko Indijo in Ljudsko republiko Kitajsko o trgovini in posredovanju med tibetansko regijo Kitajske in Indije – *Agreement Between the Republic of India and the Peoples Republic of China on Trade and Intercourse between Tibet Region of China and India*, podpisan 29. aprila 1954 v Pekingu, v veljavi od 3. junija 1954.

³⁰⁵ Sporazum Panshsheel oz. Sporazum o trgovini in medsebojnih odnosih med kitajsko in indijsko tibetansko regijo (1954) predstavlja temelj odnosov med Kitajsko in Indijo za pospeševanje gospodarskega in varnostnega sodelovanja.

³⁰⁶ Prvo načelo je med drugim omenjeno tudi v 10. členu Pakta Društva narodov, drugo načelo je bilo prvič omenjeno v Briand-Kelloggovem Paktu iz leta 1928 ter v drugem odstavku 2. člena Ustanovne listine OZN, tretje načelo pa najdemo prvič v 8. členu Pakta Društva narodov in v drugem odstavku 2. člena Ustanovne listine OZN. Četrto načelo je zapisano v preambuli Ustanovne listine OZN (Ministrstvo za zunanje zadeve Kitajske, 2004).

ponižanja,³⁰⁷ ki opisuje obdobje vmešavanja Rusije, Japonske in Zahodnih sil v notranje zadeve Kitajske med letoma 1893 in 1949, je zunanja politika miru eno ključnih vodil pri zagotavljanju »naravnega« statusa v regiji in širše (Peng, 1996). V svojem zunanjepolitičnem delovanju poskuša z zagovarjanjem načel suverenosti in ozemeljske celovitosti ter spodbujanjem gospodarskega razvoja pridobiti mednarodno spoštovanje in status, ki ji je bil zaradi hegemonске prevlade Zahoda v stoletju ponižanja odvzet in ji po lastnem prepričanju pritiče glede na velikost, naravne vire in gospodarsko moč.

Hkrati pa je kitajska zunanja politika močno pogojena tudi s politiko Komunistične partije Kitajske (KPK), ki oblikuje aktivnosti kitajskih podjetij in drugih akterjev znotraj države (Duckett in Stepen, 2018). Boj za oblast (*kenryoku tōsō*) predstavlja temelj odločanja tako v notranji kot zunanji politiki (Takeuchi, 2019), kar se odraža tudi v uradni retoriki KPK, kljub zavezanosti Kitajske k miru, sodelovanju in razvoju, medtem ko ne skriva prizadevanj po preoblikovanju svetovnega reda in zasledovanju lastnih interesov (Duckett in Stepen, 2018, str. 38). KPK razume gospodarsko rast in modernizacijo kot predpogoj za vzpon gospodarsko in politično močne Kitajske,³⁰⁸ s čimer bi se posledično legitimizirala tudi moč KPK (Takeuchi, 2019). Zato je smiselno zunanjepolitične aktivnosti Kitajske razumeti tudi v tej luči, upoštevajoč aktivnosti z drugimi državami globalnega Juga. Medtem ko je krepitev kitajske ekonomske moči, s pomočjo številnih in zelo intenzivnih ekonomskih zunanjepolitičnih aktivnosti na Jugu in tudi na Severu prioriteta KPK, pa je po drugi strani odprtost za tuje naložbe v državi izjemno selektivna in omejena zgolj na sektorje, kjer Kitajska potrebuje oz. želi tuje znanje oz. tehnologije (Duckett in Stepan, 2018; Hiroki, 2019).

Kitajska namreč z zunanjepolitičnimi sredstvi ščiti svojo neodvisnost in suverenost, pri tem pa na normativni ravni izpostavlja pomembnost vzdrževanja in zasledovanja svetovnega miru ter spodbujanje skupnega (gospodarskega) razvoja, ki zagotavlja ugodno mednarodno okolje za domačo izgradnjo socializma (strokovnjak za kitajsko zunanjo politiko, osebni anonimni intervju, 2020, 29. april).³⁰⁹ Zunanja politika služi kot sredstvo za ustvarjanje lastnega gospodarskega in družbenega razvoja, pri čemer so gospodarska rast in razvoj, odpravljanje omejitev, diverzifikacija (naravnih) virov ter zasledovanje diplomatskih ciljev ključni za

³⁰⁷ Pomembno je opozoriti, da je obdobje od leta 1839 do 1949 močno zaznamovalo zunanjepolitično delovanje Kitajske v mednarodnih skupnosti.

³⁰⁸ Na 19. Kongresu stranke leta 2017 se je KPK na primer zavezala k ustvarjanju »zmerno uspešne družbe« do leta 2020, »socialistične modernizacije« do leta 2035 ter »velike moderne socialistične države«, ki bo uspešna in močna do sredine 21. stoletja (Duckett in Stepan, 2018, str. 38).

³⁰⁹ Zapiski z intervjuja v obliki surovih podatkov so na voljo pri avtorici. Sogovornik je želel ostati anonimen.

krepitev notranjega političnega prostora Kitajske (Medeiros, 2009). Predstavlja okvir za uresničevanje nacionalnih interesov in t. i. kitajskih sanj (*zhōngguó mèng*), ki predstavljajo nabor osebnih in nacionalnih moralnih vrednot in idealov Kitajske, ki z materializacijo trajnostne gospodarske rasti, enakosti in kulturnih vrednot, omogočajo povrnitev nacionalnega ponosa in osebne blaginje prebivalcev (Chai in Chai, 2013; Zhu in Webber, 2017).³¹⁰

4.3.1 Zunanja ekonomskorazvojna politika v 20. stoletju

Kitajsko zunanjo politiko lahko razdelimo na dve obdobji, in sicer od osamosvojitve leta 1949 pa vse do leta 1978 ter na drugo obdobje, ki se je začelo po letu 1979 in se nadaljuje v 21. stoletju. Leto 1978 je z vidika notranje in zunanje politike Kitajske ključno prav zaradi sprejetih odločitev in reform, ki so močno vplivale na družbeni in ekonomski razvoj države. Če poskušam v tem podpoglavju prikazati značilnosti zunanje ekonomske politike Kitajske 20. stoletja, naletim na oviro, saj do leta 1979 pravzaprav težko govorimo zunanji ekonomski politiki, saj je bilo do obdobja odpiranja Kitajske v zunanji trgovini in naložbam ter izvajanju reform na prostem trgu minimalno aktivnosti. Vse do kitajske liberalizacije govorimo o zunanji politiki, ki je temeljila na marksistično-leninistični in maoistični ideologiji (Kirby, 1997). Medtem ko je bila osvoboditev leta 1949 razumljena kot konec kitajskega stoletja ponižanja, pa sta politična katastrofa velikega skoka naprej (1958 – 1961) in kulturna revolucija (1966 – 1976) predstavljali črni madež v zgodovini (zunanje) politike Kitajske, zaradi katerega bi jo lahko skozi zahodnjaško perspektivo označili tudi za nazadnjaško vse do konca sedemdesetih let prejšnjega stoletja (Rašković, 2018).³¹¹ A za lažje razumevanje zunanjepolitičnih aktivnosti po letu 1979 je nujno orisati politično ekonomsko stanje tudi pred tem.³¹²

Kitajska je takoj po svoji osamosvojitvi leta 1949 svojo pozornost usmerila v ekonomsko obnovo države (Saje, 2006), Mao Cetung pa je uvedel več petletnih načrtov za prehod v socializem, ki je ideološko predstavljal edino možno rešitev. Za Mao Cetunga je bila kitajska

³¹⁰ Novembra 2012 je kitajski voditelj Ši Džinping predstavil vizijo za prihodnost Kitajske, ki jo je poimenoval kitajske sanje (*Chinese Dream*) in ki med drugim vključuje cilj, postati popolnoma razvita država do leta 2049, glede na gospodarske in socialne standarde (Kuhn, 2013). Gre za vizijo, ki predvideva gospodarsko, politično, diplomatsko, vojaško in znanstveno močno Kitajsko, v kateri veljajo visoki moralni standardi in je kultura izjemnega pomena, sožitje med družbenimi razredi pa poteka v manj onesnaženem okolju (Zhu in Webber, 2017).

³¹¹ Tudi Zahod v tem obdobju, vsaj v smislu družbenopolitičnih sprememb, ni predstavljal napredka, upoštevajoč neenakopravnost žensk v praktično vseh zahodnih državah do konca šestdesetih let 20. stoletja in seveda še pozneje.

³¹² A kljub omejitvam je nujno izpostaviti, da je bilo od leta 1500 do 1800 kitajsko gospodarstvo največje na svetu, kljub močnim omejitvam za zunanjeekonomske odnose (Pearson, 2014). Sicer se je vzpon Kitajske v 19. stoletju ustavil, tudi zaradi t. i. stoletja ponižanja, kar se je po osamosvojitvi nadaljevalo čez celotno maoistično dobo (Maddison, 2001). Gospodarsko modernizacijo je komunistična partija utemeljevala zgolj na konceptu primerjalnih prednosti in mednarodne delitve dela, mednarodni trg pa je razumela kot priložnost, ki ji omogoča dostop do tujih tehnologij, s katerimi bo lahko dosegla modernizacijo (Pearson, 1991).

kultura ideološko sredstvo, s katerim je bilo mogoče doseči najvišjo stopnjo komunizma s stabilnostjo v politiki ter vzponom gospodarstva. Vsaka kultura je s svojim vrednostnim sistemom odraz politike in ekonomije neke družbe, pri čemer politika vpliva na gospodarstvo, hkrati pa je slednja temelj, ki se koncentrirano izraža skozi politiko (Spence, 1990). Zaradi podrejenosti in zatiranja v času imperializma je bila potreba po državnem sistemu, ki je temeljil na skupni diktaturi vseh revolucionarnih razredov ter demokratičnem centralizmu, razumljena kot predpogoj za vzpostavitev nove demokratične države (Saje, 2006). Kitajska zunanja politika je v tem obdobju temeljila na domačem gospodarskem in vojaškem razvoju, ki bi Kitajski omogočil primerno moč za odzive na aktivnosti velikih sil v mednarodni skupnosti. Poleg ozemeljske celovitosti, v okviru katere je Kitajska želela priključitev Tajvana, Mandžurije, dela Mongolije, pokrajine Sinkiang in Tibeta, je bil eden od ključnih ciljev takratne zunanje politike modernizacija, in sicer s pomočjo povečanja gospodarske, politične in vojaške moči (Hinton, 1972).

Leta 1953 je Kitajska prevzela model za gospodarski razvoj od Sovjetske zveze, kjer je država nadzorovala industrijsko proizvodnjo v okviru petletnih načrtov (Spence, 1990, str. 541).³¹³ Prvi petletni načrt (1953–1957) je močno povečal industrijsko proizvodnjo. Tesno sodelovanje Kitajske s Sovjetsko zvezo pa se je poglobilo tudi zaradi tehnične pomoči slednje (Spence, 1990, str. 541).³¹⁴ Industrijska plat prvega petletnega načrta je bila glede na naravo kitajskega gospodarstva v tistem obdobju tesno povezana s kmetijskim razvojem, saj je bilo treba večino sredstev za industrijo črpati iz kmetijskega sektorja (del v obliki davkov in prihrankov) (Spence, 1990, str. 547). Osrednji cilj zunanje politike Kitajske v petdesetih letih 20. stoletja je bila ponovna vzpostavitev mednarodnega prestiža, ki je bil med drugim tudi zaradi korejske vojne³¹⁵ na trhlih tleh. Džou Enlaj je vodil zunanjo politiko, ki je Kitajsko v mednarodnem sistemu predstavljala kot odgovornega člana svetovne skupnosti, primarno pa se je osredotočil na odnose z Indijo, ki so temeljili na medsebojnem spoštovanju.³¹⁶ Džou Enlaj je bil hkrati močno

³¹³ Leta 1954 je ob reorganizaciji vlade prišlo do močno centraliziranega političnega sistema, v katerem so deželni sekretarji KKP nadzirali upoštevanje in razširjanje centralnega komiteja (Spence, 1990, str. 542).

³¹⁴ Številni tehnični sodelavci Sovjetske zveze so prihajali na Kitajsko, kjer so pomagali pri izgradnji tovarn, industrijskem načrtovanju ter razvoju hidroelektrarn, širitvi železniškega omrežja in mestni urbanizaciji.

³¹⁵ Korejska vojna je bila vojna med Severno Korejo, s podporo Sovjetske zveze in Kitajske, ter Južno Korejo, ki so jo podpirali Združeni narodi in Združene države Amerike. Več podrobnosti v Millet (2020).

³¹⁶ Džou Enlaj je uspel v letih 1950 in 1951 celo prepričati indijsko vlado v sprejem kitajske okupacije Tibeta.

osredotočen tudi na tkanje prijateljskih vezi s komunističnimi državami v regiji (Spence, 1990, str. 552).³¹⁷

Leta 1955 so se kitajski predstavniki, skupaj z drugimi predstavniki azijskih in afriških držav, udeležili konference v Bandungu, kjer je premier Džou Enlaj pokazal zmeren in spravljiv odnos, ki pa je s strahom spremljal nekatere predhodne namere predstavnikov držav, ki so bile izredno protikomunistično naravnane (Spence, 1990; Augustyn in drugi, 2019).³¹⁸ S kitajske pozicije je izjemnega pomena prizadevanje Kitajske na konferenci v Bandungu, ki je bilo usmerjeno v reševanje težav velikega števila Kitajcev, ki so živeli v jugovzhodnih azijskih državah. To je leta 1955 celo vodilo do podpisa sporazuma z Indonezijo o dvojnem državljanstvu, v katerem je bilo Kitajcem v naslednjih dveh letih omogočeno, da izberejo kitajsko državljanstvo ali državljanstvo države, v kateri prebivajo, kar pa se je leta 1959 končalo zaradi indonezijske odločitve, da zapre številna kitajska podjetja in šole (Spence, 1990, str. 555). Razumevanje začetnih poskusov širjenja kitajske kulture in skrbi za »svoje« ljudi je izjemnega pomena tudi z vidika sedanjega razumevanje zunanje politike poudarja tudi ta vidik.

Zunanje politične aktivnosti petdesetih let 20. stoletja so predstavljale boj proti imperialističnemu taboru Združenih držav Amerike preko kitajsko-sovjetske naveze, kar je v zgodovini pojmovano v okviru strategije *yibiandao* (strategija naslanjanja na eno stran) (Cheng in Zhang, 1999). V okviru zaveznitva s Sovjetsko zvezo je poskušala razviti svoje gospodarstvo in industrijo, ob tehnični pomoči, ki ji jo je nudila Sovjetska zveza. S to strategijo se je v Kitajska v mednarodnih odnosih pozicionirala na socialistični blok bipolarne mednarodne skupnosti hladne vojne, s katero je poskušala zagotavljati svojo suverenost, neodvisnost in varnost. Leta 1952 je bilo ustanovljeno tudi ministrstvo za zunanjo trgovino, ki je bilo odgovorno za usklajevanje in distribucijo vseh proizvodov ter storitev in je zagotavljalo tujo pomoč. Leta 1954 je tako Kitajska začela pomagati Mongoliji, Vietnamu, Albaniji in Severni Koreji, cilj pomoči pa je bil primarno politične narave (de Haan in Warmerdam, 2017).

³¹⁷ Leta 1952 je bil podpisan ekonomski in kulturni sporazum z Mongolijo in Severno Korejo o rekonstrukciji njihovega gospodarstva.

³¹⁸ Leta 1954 so Združene države Amerike, Velika Britanija, Francija, Avstralija, Nova Zelandija, Filipini, Pakistan in Tajski podpisali sporazum, ki je predvideval mednarodno zaveznitvo (angl. *Southeast Asia Treaty Organization*) za zaustavitev nadaljnjih komunističnih uporov v jugovzhodni Aziji (Spence, 1990, str. 554). Premier Džou Enlaj se je na očitke o političnih in ideoloških usmeritvah odzval z izjavo, da so se »v/se azijske in afriške države /.../ osamosvojile od kolonialistične vladavine, ne glede na to, ali te države vodijo komunisti ali nacionalisti. Morali bi si prizadevati, da bi se razumeli in se spoštovali, sočustvovali in se medsebojno podpirali ter upoštevali pet načel miroljubnega sodelovanja, ki nam lahko služijo kot osnova za vzpostavitev odnosov prijateljstva, sodelovanja in dobrega sosedstva« (China Daily, 2019).

Tuja pomoč je za Kitajsko predstavljala predvsem sredstvo za vplivanje na mednarodno politiko s svojo ideologijo (strokovnjak za kitajsko zunanjo politiko, osebni anonimni intervju, 2020, 29. april), s katerim je širila svoja politična prepričanja med podobno misleče narode.

A zaradi potrebe po razvoju industrijskega sektorja je bila Kitajska bolj kot na zunanje sodelovanje osredotočena na povečanje svoje gospodarske rasti, zato je v drugem petletnem načrtu predvidevala stalno rast proizvodnje žita, ki bi omogočila rast v kmetijskem sektorju, ki je bil glavni za podporo industrijskega razvoja (Spence, 1990, str. 575–602). Z drugo petletno strategijo velikega skoka naprej (angl. *The Great Leap Forward*) je Mao Cetung poskušal prenoviti državo iz agrarnega gospodarstva v komunistično družbo, sočasno pa se je država začela tudi odmikati od sovjetskega razumevanja gospodarske ureditve, rahljali so se tudi odnosi med Kitajsko in Sovjetsko zvezo (Spence, 1990). A do konca leta 1960 je bila strategija velikega skoka močno diskreditirana.³¹⁹ S kulturno revolucijo leta 1966 (Spence, 1990, str. 596–602) je Mao Cetung skušal okrepiti svojo oblast, odstraniti nasprotnike komunističnega režima in okrepiti maostično ideologijo KPK (Jung in Chen, 2019).³²⁰ V tem obdobju se je okrepila tudi revolucionarna usmeritev zunanje politike Kitajske. V okviru slednje je močno podpirala vietnamsko osvobodilno vojno, afriško osvobodilno gibanje ter palestinski osvobodilni boj (Spence, 1990). V letih kulturne revolucije je obrnila hrbet tudi Sovjetski zvezi in zahodnim državam, saj je želela ustvariti brezrazredno družbo, prežeto z močjo misli Mao Cetunga (Spence, 1990, str. 621). Kulturna revolucija je poleg močnega vpliva na notranjo in zunanjo politiko vplivala tudi na gospodarstvo, kar se je kazalo na uvozu tuje tehnologije in zahtevah po tehnološkem napredku, postavljeni pa so bili temelji za kasnejšo modernizacijo (Saje, 2006).

V šestdesetih letih je Kitajska sprejela antiimperialistično in antirevizionistično zunanjepolitično strategijo, znano kot *liangge quantou daren* (strategija boja dveh pesti), ki je predstavljala pasiven odziv na novo mednarodno strateško konfiguracijo moči (Cheng in Zhang, 1999). Ob vzponu kulturne revolucije je na devetem nacionalnem kongresu KPK leta 1969 razglasila podporo revolucionarnim bojem vseh držav ter pet načel mirnega soobstoja z državami z različnim družbeno-političnim sistemom. Pozvala je k oblikovanju široke enotne fronte narodov in držav proti ameriškim in sovjetskim mednarodnim podvigom (Spence, 1990,

³¹⁹ Veliki skok naprej je predstavljal strategijo, s katero je Kitajska želela podvojiti proizvodnjo jekla, pri čemer so morali pomagati tudi kmeti, ki so namesto obdelovanja zemlje izdelovali jeklo, kar je povzročilo hudo lakoto (Spence, 1990).

³²⁰ Kulturna revolucija je poleg gospodarske izgube povzročila tudi velike družbeno-politične pretrese: nemire, zastoje v izobraževanju in izgubo talenta ter človeških virov (Jung in Chen, 2019, str. 58).

str. 628–633; Cheng in Zhang, 1999). V tem obdobju je premier Džou Enlaj objavil tudi osem načel zunanjega ekonomskega sodelovanja zaradi pridobivanja politične podpore med novimi neodvisnimi afriškimi državami, pomoč pa je služila kot brezpogojni instrument, ki se osredotoča na obojestranske koristi sodelujočih držav (de Haan in Warmerdam, 2017). Kitajska je v tem obdobju tudi jasno kritizirala t. i. severni model tuje pomoči, zato je svoje razvojno sodelovanje širila z drugimi instrumenti in vztrajno povečevala število držav partneric. Slednje so se vedno bolj ogrevale za novo obliko razvojnega sodelovanja brez pogojev, z obojestranskimi koristmi ter brez vmešavanja v notranje zadeve. Čeprav je tovrstna pomoč, ironično, predstavljala sredstvo kitajske zunanje politike za krepitev svojega političnega vpliva na globalnem Jugu, pa države partnerice tega nikakor niso dojemale tako. Skupaj s Skupino 77 (angl. *G-77 plus China*) je Kitajska močno zagovarjala zmanjšanje neenakosti in vključenost DVR v mednarodni sistem (Timossi, 2019).³²¹

Ob koncu šestdesetih let in v začetku sedemdesetih let je opazna sprememba v zunanji politiki Kitajske, ki je proti koncu šestdesetih let intenzivno lobirala za stalni sedež v Varnostnem svetu OZN, kar je obrodilo sadove leta 1971, ko so Združene države Amerike popustile (Spence, 1990, str. 628). Pravzaprav so Združene države Amerike in Kitajska našle skupni jezik zaradi skupnega nasprotovanja Sovjetski zvezi, Kitajska pa je razkol med obema velesilama videla v luči lastnih interesov. S pomočjo strategije *yitiaoxian* (strategija združene fronte) je zблиževanje z Združenimi državami Amerike razumela v okviru lastnih varnostnih koristi, kar je posledično spodbujalo tudi odnose z drugimi zahodnimi državami (Spence, 1990, str. 628 – 633; Cheng in Zhang, 1999). Strategija združene fronte je torej omogočila Kitajski, da se aktivno vključi v mednarodni sistem in začne krepiti svojo pozicijo.

Prelomno leto 1978 je predstavljalo tisto, ki ga v zgodovini kitajske (zunanje) politike označujemo kot ključnega, da lahko danes sploh govorimo o Kitajski kot veliki sili. Spremembe gospodarstva³²² so se odvijale na področjih organizacije in upravljanja, samo gospodarstvo pa je postajalo vse bolj decentralizirano (Černe, 1988). Dodatno so bile sprejete tudi reforme na področju kmetijstva, industrije ter urbanizacije, in sicer s spodbujanjem preseljevanja v mesta. Ključna z vidika pričujoče analize pa je zagotovo politika odpiranja, ki je po letu 1978 povzročila postopno odpiranje Kitajske tujim trgov, izvoz ter aktivna promocija uporabe tujega

³²¹ Kitajska s skupino G-77 sodeluje, vendar ni njena članica.

³²² Štiri modernizacije (angl. *four modernizations*) so bili cilji, ki jih je postavil Deng Šjaopeng za krepitev kmetijstva, industrije, obrambe ter znanosti in tehnologije na Kitajskem, predstavljale pa so sredstvo za okrepitev in oživitvet kitajskega gospodarstva po letu 1977 (Spence, 1990).

kapitala za pospeševanje razvoja zunanje trgovine, novih delovnih mest, sodobne tehnologije in celovitega gospodarskega razvoja (Spence, 1990; Ferfila, 2011).

Vse od leta 1978 pa do konca 20. stoletja se je Kitajska s svojo zunanjepolitično strategijo pod Deng Šjaopengom poskušala gospodarsko razviti ter odpiranje zunanjemu svetu, nacionalnemu združevanju, zagotavljanju globalne in regionalne varnosti ter vzpostavitvi novega političnega in gospodarskega reda (Cheng in Zhang, 1999). Kitajski voditelji reform so v poznih sedemdesetih letih sprejeli stališče, ki je dajalo prednost večji integraciji Kitajske v mednarodni političnoekonomski sistem. Prvotna dengistična vizija je bila, da poskuša Kitajska z odpiranjem v mednarodni sistem pravzaprav jemati zgolj tisto, kar koristi njenemu razvoju (Pearson, 2014). Evolucija kitajske zunanje politike se je pričela v sedemdesetih letih pod vodstvom Denga Šjaopenga (Cencen, 2011), hitra rast domačega gospodarstva in naraščajoča potreba po naravnih virih pa je državo vodila do uporabe sredstev mehke moči in posledično uporabe MRS in GD (Power, 2011).

Kljub številnim spremembam je kot edina stalnica kitajske zunanje politike v celotnem 20. stoletju ostajalo načelo neodvisnosti in miru, ki ju je kot temelj kitajske zunanje politike v osemdesetih letih ponovno poudaril Deng Šjaopeng v svojem uvodnem nagovoru v Kongresu leta 1982.

Kitajska politika bi morala biti vodena ob upoštevanju posebnih pogojev na Kitajskem. Neodvisnost in samozadostnost sta bili vedno naši osnovni stališči. Čeprav Kitajci cenimo svoje prijateljstvo in sodelovanje z drugimi državami in ljudmi, še bolj cenimo svojo težko pridobljeno neodvisnost in suverene pravice. Nobena tuja država ne more pričakovati, da bo Kitajska njen vazal, niti ne sme pričakovati, da bo Kitajska sprejela kaj škodljivega za kitajske interes (Maxwell, 1987, str. 86).

V osemdesetih je Kitajska popolnoma spremenila svoje gospodarstvo, leta 1982 pa celo ustanovila ministrstvo za zunanjo ekonomijo in trgovino, kar je kazalo na vedno večji poudarek na zunanjih ekonomskih odnosih (de Haan in Warmerdam, 2017). Dodatno je bil glavni cilj kitajske zunanje ekonomske politike promocija in ustvarjanje novega mednarodnega političnega in ekonomskega reda (Cheng in Zhang, 1999). Zanimivo je, da je od leta 1976 do leta 1980 sicer prišlo do upada sredstev, namenjenih za razvojno sodelovanje, pojavljala so se tudi vprašanja, ali je sploh smotno, da Kitajska pomoč nudi, glede na to, da je tudi sama razvijajoča se država, a kaj kmalu je bilo odločeno, da razvojno sodelovanje in s tem tudi tuja pomoč predstavljata ključno sredstvo kitajske zunanje politike pri uresničevanju lastnega gospodarskega razvoja (de Haan in Warmerdam, 2017).

V devetdesetih letih je Kitajska z uporabo mehke moči in sredstvi zunanje ekonomske politike (štipendije za tuje študente, tuja finančna pomoč, prevzemanje kritične vloge v mednarodni organizacijah) začela pozicionirati sebe kot akterja, ki predstavlja model za družbeni in gospodarski uspeh (Mingjiang, 2008). Obdobje 20. stoletja pa je v okviru zunanje ekonomske politike močno zaznamovano s pragmatičnostjo in ideologijo vladajočih (Pearson, 2014). Paradigmatska sprememba v poznih sedemdesetih letih, da je treba dati prednost večji integraciji v svetovno gospodarstvo, ni pomenila popolne podrejenosti neoliberalnemu mednarodnemu redu, saj je bilo glavno kitajsko vodilo usvojiti in prinesiti v državo zgolj tisto, kar lahko koristi njenemu nacionalnemu razvoju in njeni poziciji v mednarodni skupnosti (Pearson, 2014; strokovnjak za kitajsko zunanjo politiko, osebni anonimni intervju, 2020, 29. april). Azijska finančna kriza med letoma 1997 in 1998 je sprožila vsesplošno regionalno reakcijo azijskih držav, da okrepijo regionalno sodelovanje (Pearson, 2014). Države globalnega Severa se namreč niso pretirano ukvarjale z gospodarskimi nihanji, ki se jih niso direktno dotaknila, zato so bile azijske države še toliko bolj prepričane, da morajo same poskrbeti, da s sodelovanjem tovrstna nihanja ustavijo oz. preprečijo. V devetdesetih letih se je Kitajska soočala tudi s težkimi pogajanjmi o svojem članstvu v GATT in kasneje v Svetovni trgovinski organizaciji. Želja po pridružitvi je v devetdesetih letih prinesla močno liberalizacijo kitajske trgovine in investicijskih politik ter hkrati večjo zavezanost k mednarodni (političnoekonomski) integraciji (Pearson, 2014, str. 169). Navkljub vsemu se je leta 1991 vključila v Azijsko-pacifiško ekonomsko sodelovanje (*Asia Pacific Economic Cooperation* – APEC), leta 1994 v ASEAN regionalni forum (*ASEAN Regional Forum* – ARF), leta 1996 pa se je začelo sodelovanje v okviru ASEAN + 1 (*ASEAN plus China*) in leta 1997 v ASEAN + 3³²³ (Medeiros, 2009, str. 78). S počasnim odpiranjem mednarodnem sistemu se je Kitajska začela vključevati v različne koalicije in regionalne forume, kar je rezultiralo v hitri rasti njenega gospodarstva v 21. stoletju.

4.3.2 Zunanja ekonomskorazvojna politika v 21. stoletju

Če sta bila gospodarski razvoj in modernizacija ključna cilja kitajske zunanje politike 20. stoletja, se v 21. stoletju Kitajska osredotoča na promocijo gospodarskega razvoja, ki služi za krepitev domače konstrukcije socializma (strokovnjak za kitajsko zunanjo politiko, osebni anonimni intervju, 2020, 29. april). Predvsem zunanjo ekonomsko politiko in posledično tudi vse njene instrumente uporablja za krepitev svoje ekonomske moči, kjer so ekonomski interesi

³²³ ASEAN in Kitajska, Japonska in Južna Koreja.

države namenjeni zagotavljanju širših interesov države (prav tam). Zadnjih štirideset let je glavni cilj kitajske zunanje politike ugodno mednarodno okolje, ki omogoča domače reforme, razvoj in modernizacijo, s čimer poskuša zmanjšati grožnje v svoji bližnji regiji, ki bi jo odvrnile od gospodarske reforme in upravljanj razvojnih ciljev (Medeiros, 2009; Svetličič, 2020).³²⁴ Z zunanjo politiko skuša razširi trgovinsko menjavo, razvojno sodelovanje, naložbe, naravne vire, tehnologijo in vzdrževati bilateralne politične odnose, ki lahko zagotavljalo stalen dostop do teh kritičnih elementov za zagotavljanje gospodarske rasti (prav tam). Ne pozabimo, da je bila moč Kitajske v mednarodni skupnosti vse do 19. stoletja pogojena z elementom mehke moči, in sicer gospodarsko stabilnostjo in rastjo. Vrednostni sistem Kitajske, ki svojo moč, vpliv in prestiž meri skozi gospodarsko uspešnost že več stoletij, je torej tisti, ki določa usmeritve njene zunanje politike.

V začetku 21. stoletja je bila potreba po naravnih virih, ki bi še naprej zagotavljali hitro gospodarsko rast države (rast BDP je od leta 2002 do leta 2007 poskočila iz 8 na 12 odstotkov letno), visoka, zato je bila liberalizacija kitajskega trga in s tem vse večje odpiranje, nujno (Medeiros, 2009).³²⁵ Dodatno je zunanja ekonomska politika služila za krepitev države in izboljšanje notranjega političnega stanja ter zmogljivost Kitajske, da postane velesila v mednarodni skupnosti. Majhna in srednja podjetja so se lahko privatizirala, lahko so se ravnala glede na tržne razmere in so posledično tudi prevladovala v izvoznem sektorju, kar je samo pripomoglo h krepitvi državne moči. Ob prestrukturiranju kitajskega gospodarstva, ki je hkrati povečal izvoz in gospodarsko rast države, pa se je krepil tudi nadzor države v strateških panogah, kot so telekomunikacije, bančništvo in električna energije (Naughton, 2007).³²⁶ Močno zasledovanje državnih interesov v gospodarskih politikah je vsekakor značilnost zunanje ekonomske politike, kjer je prioriteta politične narave, ki se dosega z ekonomskimi sredstvi in ne obratno, kot je v primeru ekonomske zunanje politike. To lahko vidimo predvsem na primer v sektorju domače proizvodnje nafte in električne energije, kjer so tuje naložbe močno omejene, delovanje energetskega sektorja pa je močno odvisno od zagotavljanja

³²⁴ Za kitajsko je značilno, da skozi krepitev lastnega gospodarstva, poskuse dominacije nad globalno razpravo o Kitajski, ciljano naslavljanje kitajske diaspore v svetu ter uvajanje avtoritarnih norm, skuša krepiti vpliv KPK doma in po svetu. Nagrajevanje »prijateljev« in kaznovanje »sovražnikov« na nacionalni in mednarodni ravni KPK razume kot sredstvo, s katerim krepil lastno politično moč in vpliv v državi ter mednarodni skupnosti. Globalizacijo Kitajske pa razume kot možnost za širitev svojega razumevanja svetovnega reda, ki je daleč od liberalnega (Schrader, 2020).

³²⁵ Povečala je uvoz železove rude, surove nafte, zemeljskega plina, bakra, lesa, cementa, soje in mangana (Medeiros, 2009).

³²⁶ Pravzaprav je vlada želela oblikovati velike skupine podjetij pod nadzorom velikega državnega podjetja, ki omogoča vodenje državnih interesov v gospodarstvu (Naughton, 2007).

posebnih in naprednih tehnologij, ki jih Kitajska lahko uvozi, kar brez liberalizacije vsekakor ne bi bilo mogoče (Pearson, 2014).

Članstvo v Svetovni trgovinski organizaciji leta 2001 je pomenilo priznanje Kitajske, da ima od mednarodne politične ekonomije tudi koristi in da je spodbujanje liberalnega reda neproduktivno (Pearson, 2014). Leta 2002 je bila ena od ustanovnih članic Azijskega dialoga o sodelovanju (*Asia Cooperation Dialogue – ACD*), ki predstavlja medvladno organizacijo za spodbujanje azijskega sodelovanja na celinski ravni in pomoč pri vključevanju in sodelovanju ločenih regionalnih organizacij, kot so na primer ASEAN, SAARC, Šanghajska organizacija za sodelovanje itd. (Medeiros, 2009, str. 79).³²⁷ Med drugim je leta 2000 bila tudi ustanovna članica Kitajsko-afriškega foruma za sodelovanje (*Forum on China/Africa Cooperation – FOCAC*), leta 2014 pa se je pridružila tudi medvladnemu forumu Azijsko-pacifiškega ekonomskega sodelovanja (*Asia-Pacific Economic Cooperation – APEC*) in številnim regionalnim forumom Latinske Amerike (Medeiros, 2009; Kolmas, 2016).

Od leta 2009 je sklenila tudi številne prostotrgovinske sporazume s Čilom, Hongkongom, Macaom, Pakistanom, Singapurjem, Perujem, Novo Zelandijo itd.,³²⁸ s katerimi zasleduje svoje zunanjepolitične cilje: razširitev dostopa Kitajske do trgov, naložb in tehnologije; pridobivanje dostopa do strateških virov; ter promocije ideje, da kitajska gospodarska rast ne bo slabila gospodarstev drugih držav (Medeiros, 2009, str. 63). Prostotrgovinski sporazumi, ki jih Kitajska sklepa, torej služijo kot sredstvo za sklepanjem zavezništov. Ekonomska diplomacija, kot temelj kitajske zunanje politike, s pomočjo gospodarske diplomacije in razvojnega sodelovanja, poskuša krepiti svojo pozicijo v mednarodni skupnosti. Ena ključnih aktivnosti zunanjepolitičnega delovanja je bila zagotovo napoved trgovinske pobude En pas, ena cesta (*Belt and Road Initiative – BRI*) leta 2014, ko je tudi ustanovila Novo razvojno banko, ki temelji na delovanju skupine BRICS (Heath, 2016, str. 161). »BRI je transkontinentalni dolgoročni politični naložbeni program, katerega cilj je razvoj infrastrukture in pospeševanje gospodarskega povezovanja držav na poti zgodovinske svilene poti« (BRI, 2020).

³²⁷ Ustanovitev Šanghajske organizacije za sodelovanje (*Schanghai Cooperation Organisation – SCO*) je bila napovedana leta 2001, ustanovne članice (Kitajska, Kazahstan, Kirgizistan, Rusija, Tadžikistan in Uzbekistan), pa so pogodbo o ustanovitvi podpisale leta 2002, ki je v veljavo stopila leta 2003.

³²⁸ Kitajska ima sklenjene prostotrgovinske sporazume poleg že omenjenih tudi z Mavricijem, Maldivi, Gruzijo, Avstralijo, Korejo, Švico, Islandijo, Kostariko, državami ASEAN (China FTA Network, 2020). Kar nekaj dogovorov pa jih je še v fazi pogajanj (s Šrilanko, Izraelom, Norveško, Moldavijo, Panamo, Palestino, Kambodžo, zalivskimi državami), nekateri pa so v obravnavi (s Kolumbijo, Fidžijem, Nepalom, Papuo Novo Gvinejo, Kanado, Bangladešem) (prav tam).

Sodelovanje in članstvo v mednarodnih organizacijah se je kljub zadržkom, izkazalo za pozitivno, saj posredno legitimizira KPK, hkrati pa omogoča forum za sodelovanje s pomembnimi globalnimi akterji (Ross in Zhu, 2008; Medeiros, 2009). Kitajska se nekaterim mednarodnim organizacijam ni pridružila, kot na primer OECD, ker imajo tam druge države (Severa) prevladujočo vlogo, ki bi lahko izpostavile pomanjkljivosti Kitajske, kar bi jo oviralo pri krepitvi svoje mednarodne pozicije (Wu in Landsdowne, 2008). Kitajska zunanja ekonomska politika 21. stoletja torej služi za maksimizacijo regionalne moči, ki krati pomaga pri krepitvi moči in statusa Kitajske v primerjavi z drugimi svetovnimi silami (Hughes, 2005). Prav tako lahko kitajsko odpiranje v mednarodno skupnost in njeno zunanjo ekonomsko politiko razumemo tudi v širšem kontekstu njene zunanje politike, ki je zaradi socializacijskega momenta, na podlagi zgodovinske izkušnje sodelovanja z azijskimi državami in hkratne socializacije v novo družbeno ureditev razumela mednarodno skupnost kot priložnost za zagotavljanje medsebojnega sodelovanja, multilateralne varnosti in regionalnega povezovanja, ki krepi interese posameznih držav (March in Olsen, 1984; Johnston, 2008; Li, 2015).

Z večanjem kitajskega gospodarstva in pospešeno globalizacijo kitajska zunanja politika in diplomacija ne služita zgolj zaščiti njene suverenosti, regionalne varnosti in mednarodnega statusa, temveč dajeta večji poudarek posebnim koristim k domačemu razvoju (Medeiros, 2009, str. 52).³²⁹ Kitajska zunanja ekonomska politika spodbuja svoje izkušnje hitre in trajne gospodarske rasti kot alternativo zahodnim razvojnim modelom. Govorimo pravzaprav o t. i. pekinškem konsenzu,³³⁰ ki je nastal leta 2004, ki predstavlja variacijo razvojne strategije washingtonskemu konsenzu in predlaga pragmatično politiko uporabe inovacij ter mirne visokokakovostne gospodarske rasti ter obrambe nacionalnih interesov in meja Kitajske (Chen, 2017).

³²⁹ Kitajska politika, analitiki ter širša javnost ameriško politiko razumejo v smislu, da le-ta poskuša preprečevati kitajski napredek in preoblikovanje v veliko silo. Menijo, da ZDA s svojo zunanjo politiko uporabljajo zavezništva v Aziji za zadrževanje kitajske moči (Medeiros, 2009, str. 54), pri čemer poskušajo s krepitvijo svoje surove gospodarske moči, vse morebitne poskuse velikih sil odvrniti oz. omejiti. Pravzaprav poskuša Kitajska v svojih zunanjepolitičnih aktivnostih graditi politična zavezništva, s katerimi bi lahko ustvarila okolje, kjer ZDA ne bi mogle uporabljati svoje diplomacije in vojaškega sodelovanja za omejevanje kitajske svobode (Medeiros, 2009, str. 55). Sodelovanje Jug – Jug pa pravzaprav predstavlja točno tisti instrument, ki države Juga tako močno povezuje v gospodarskem, političnem in tudi socialnem smislu, da je od sodelovanja več koristi kot škode, kar pomeni, da te koristi prevladajo nad drugimi.

³³⁰ Dowdle in Prado (2017) trdita, da bi bilo pekinški konsenz, ki ga je tako poimenoval Joshua Ramo, primerneje poimenovati tajpejski konsenz

4.3.3 Razvojno sodelovanje Jug – Jug

Kitajsko razvojno sodelovanje vključuje razvojni in humanitarni vidik, pri čemer razvojni vidik, podobno kot pri drugih dveh analiziranih državah, vključuje različne donacije, posojila ter tehnično sodelovanje, hkrati pa v ta okvir šteje tudi čezmorske naložbe, ki se zagotavljajo preko kitajske razvojne banke ali kitajske izvozno-uvozne banke (Medeiros, 2009, str. 66). Kot izpostavlja sama, »/.../ je največja DVR«, ³³¹ v (svojem) razvoju pa si (je) prizadeva(la) za vključevanje interesov lastnih državljanov in ljudi drugih držav, z željo po razvoju najmanj razvitih držav, zmanjšanjem revščine in izboljšanjem preživetja (Državni svet Kitajske, 2014). V okviru razvojnega sodelovanja se na normativni ravni drži načel nevmešavanja v notranje zadeve partnerskih držav in spoštovanje suverenosti, brez političnega pogojevanja, medsebojno spoštovanje, enakost, izpolnjevanje obljub ter vzajemne koristi držav (prav tam). ³³² Razvojno sodelovanje razlikuje od ODA, poimenuje ga *duiwai yuanzhu* (Bräutigam, 2009), kar sicer v direktnem prevodu pomeni tuja pomoč, a glede na uradna načela, ki jih pri tem zasleduje, prej lahko govorimo o sodelovanju, kot pa o izključno pomoči v klasičnem smislu konceptualizacije.

V analizirani uradnih dokumentih (CIDCA, 2018; Državni svet Kitajske, 2014) so opredeljene tri vrste razvojnega sodelovanja, in sicer donacije, brezobrestna ter koncesijska posojila. Leta 2018 je bila ustanovljena Agencija za mednarodno razvojno sodelovanje, ki je prevzela nadzor nad aktivnostmi v okviru razvojnega sodelovanja Jug – Jug (Huang, 2019, str. 18). Še vedno nima, podobno kot druge države globalnega Juga celovite zakonodaje o upravljanju mednarodnega razvojnega sodelovanja. Leta 2014 je zgolj razglasila vrsto predpisov, ki delovanje na področju usmerjajo, a ga pravno ne določajo (Huang, 2019, str. 15–16).

Kitajska je med letoma 1960 in 2010 zagotovila 37,7 milijard ameriških dolarjev razvojni pomoči različnim državam, od tega 15,6 milijard ameriških dolarjev v nepovratnih sredstvih, 11,3 milijarde za brezobrestna posojila ter 10,8 milijarde ameriških dolarjev za koncesijska posojila (de Haan in Warmerdam, 2017). O porastu sredstev za razvojno sodelovanje govorimo predvsem po letu 1990, leta 2011 pa je Kitajska 2,5 milijardi ameriških dolarjev namenila za

³³¹ Tudi Xi Jinping je v svojem govoru na okrogli mizi o sodelovanju Jug – Jug, ki je potekala v okviru Vrha o trajnostnem razvoju izpostavil, da je sicer Kitajska dosegla dolgo pot, vendar je še vedno DVR in ostaja zavezana sodelovanju Jug – Jug (Ministrstvo za zunanje zadeve Kitajske, 2015).

³³² Vse to drži ob predpostavki, da druge države ne kritizirajo ali komentirajo notranjepolitičnih procesov na Kitajskem, saj so v na sprotnem primeru obravnavane kot »sovražnice«, ki jih je potrebno kaznovati (predvsem s pomočjo različnih ekonomskih ukrepov).

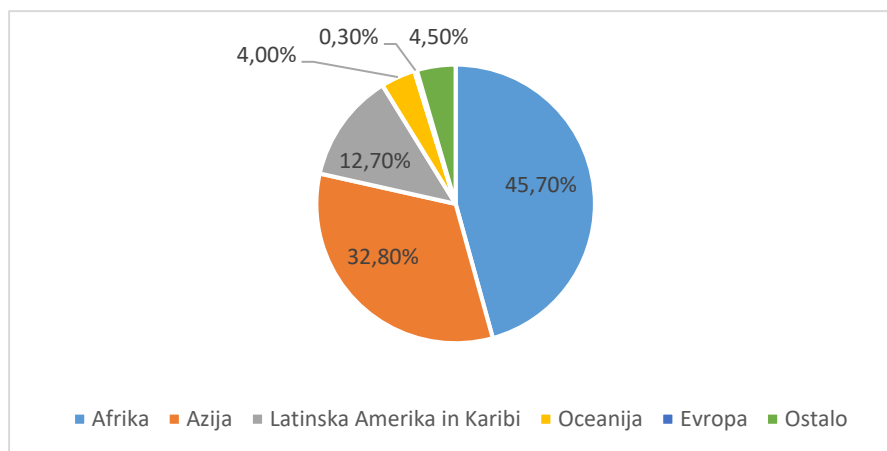
razvojno sodelovanje, medtem ko je leta 2000 ta znesek znašal zgolj 0,55 milijarde ameriških dolarjev (de Haan in Warmerdam, 2017).

Pri analizi višine sredstev razvojnega sodelovanja je veliko ugibanj, saj so podatki razpršeni, neenotni, hkrati pa je glavni izziv klasifikacija in pomanjkanje preglednosti (Xu in Carey, 2015). Zato obstajajo v večjem delu dostopne literature ocene obsega kitajskega razvojnega sodelovanja Jug – Jug (Zhang in Smith, 2017), natančne številke pa so na voljo zgolj v redkih javno dostopnih dokumentih. Kot dodajajo Strange Austin, Dreher, Fuchs, Bradley in Tierney Michael (2017), drugačna metodologija merjenja obsega razvojnega sodelovanja Kitajske, ki se razlikuje od drugih držav vodi do različnih ocen obsega razvojnega sodelovanja, kar raziskovalcem otežuje pripravo sklepov o naravi in obsegu razvojnega programa Kitajske. Navkljub temu, je nekatere značilnosti mogoče določiti na podlagi podatkov, dostopnih na spletni strani Agencije za mednarodno razvojno sodelovanje.

Kitajska je leta 2009 največ sredstev za razvojno sodelovanje Jug – Jug namenila Afriki,³³³ ki ji sledita Azija in Latinska Amerika (slika 4.41). Pri tem je nujno izpostaviti zgodovinsko povezavo z Afriko in Latinsko Ameriko, ko je je Kitajska v času Maove revolucionarne zunanje politike nudila veliko materialno podporo revolucionarnim gibanjem in pro-kitajskim voditeljem v Afriki. Medtem ko je povezava z Latinsko Ameriko posledica poskusov spodkopavanja ameriškega imperializma in sovjetskega revizionizma (Medeiros, 2009). Kitajska osredotočenost na azijske sosede pa je močno povezana z vsemi njenimi zunanjepolitičnimi cilji in predstavlja prostor za uresničevanje geostrateških ciljev (prav tam).

³³³ Krepitev odnosov z afriškimi državami pogosto utemeljena na podlagi kitajskega interesa po zagotavljanju naravnih virov in je skladna z njihovo strategijo iskanja naravnih virov, kar posledično odpira vprašanje kitajskega neokolonializma (Zweig in Bi, 2005; Melber, 2007). Čeprav nekateri avtorji opozarjajo, da bo imel t. i. pekinški konsenz podobno »škodljive« rezultate za afriški razvoj kot zahodne razvojne politike, je potrebno kitajske aktivnosti v Afriki razumeti nekje na sredi med neokolonialnim izkoriščanjem zaradi naravnih virov in dolgoročnim spodbujanjem afriškega razvoja (Rich in Recker, 2013, str. 72). Kitajska sredstva v okviru razvojnega sodelovanja Jug – Jug so na primer pogosto namenjena infrastrukturnim projektom, ki predstavljajo ključni pogoj za obojestranske ekonomske koristi in jih razvojna pomoč Severa redko pokriva (Rich in Recker, 2013, str. 69). Kljub vsemu, da kitajska sredstva namenjena krepitvi afriške infrastrukture vsekakor niso brez obveznosti, saj je veliko posojil in nepovratnih sredstev vezanih na pravice do rudarjenja Kitajske v afriških državah, to ne pomeni, da infrastrukturni projekti, ki jih Sever ne financira, niso ključnega pomena pri zagotavljanju okolja za afriški razvoj (Rich in Recker, 2013, str. 68–72).

Slika 4.41: Geografska distribucija sredstev razvojnega sodelovanja Jug – Jug Kitajske v letu 2009

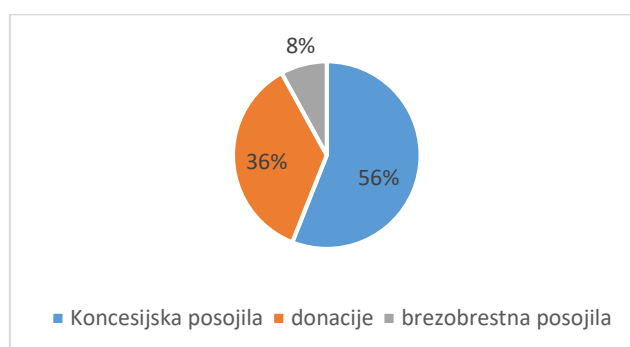

Vir: Lasten prikaz na podlagi podatkov CIDCA (2018).

Med letoma 2010 in 2012 so sredstva za razvojno sodelovanje v obliki donacij, brezobrestnih in koncesijskih posojil, na podlagi uradnih podatkov, ki jih prikazujem na sliki 4.42, znašala 14,41 milijard ameriških dolarjev (Državni svet Kitajske, 2014). Poročilo izpostavlja, da so donacije, ponujene državam namenjena spodbujanju majhnih ali srednje velikih projektov socialnega varstva ter financiranju sodelovanja na področju človeških virov, tehničnega sodelovanja, materialne pomoči in nujne humanitarne pomoči. Brezobrestna posojila so namenjena državam za krepitev javnih zmogljivosti in zagonu projektov za izboljšanje življenjske dobe ljudi, koncesijska posojila pa za izvajanje proizvodnih projektov in velikih ter srednje velikih infrastrukturnih projektov z gospodarskimi ter socialnimi koristmi (prav tam).

V okviru tega je bilo 7,6 milijarde ameriških dolarjev namenjenih koncesijskih posojilom, 5 milijard ameriških dolarjev je bilo v obliki donacij (nepovratnih sredstev) ter 1,1 milijarda ameriških dolarjev za brezobrestna posojila (slika 4.42). A kot opozarjajo nekateri avtorji, ti zneski ne vključujejo multilateralnih prispevkov in ne predstavljajo vseh odhodkov za razvojno sodelovanje različnih državnih oddelkov, temveč se osredotočajo na izdatke ministrstva za gospodarstvo in kitajsko Exim banko (Grimm, Rank in Schickerling, 2011; Kitano, 2016). Po podatkih iz poročila (Državni svet Kitajske, 2014) je bilo za multilateralne institucije namenjenih 0,3 milijarde ameriških dolarjev.

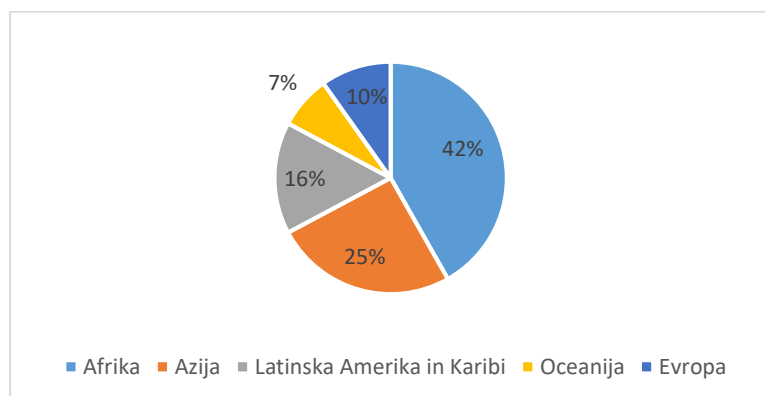
Slika 4.42: Razdelitev sredstev razvojnega sodelovanja Kitajske v obdobju 2010 - 2012

Vir: Lasten prikaz na podlagi Državni svet Kitajske (2014).

Med letoma 2010 in 2012 je bilo razvojno sodelovanje v okviru zgornjega razumevanja namenjeno 121 državam, od tega največ afriškim državam (slika 4.43). V okviru omenjenega je Kitajska v 80 državah izvedla 580 projektov na področju infrastrukture in kmetijstva, v 96 državah je zagotovila pisarniški material, mehanska oprema, pregledovalna oprema, transportna vozila, izdelki za vsakodnevno uporabo, zdravila in medicinski pripomočki. Izvedla je tudi 170 projektov v okviru tehničnega sodelovanja, in sicer v 61 državah in regijah, ki so se izvajala v industrijski proizvodnji ter upravljanju, kmetijskem sajenju in vzreji, kulturi in izobraževanju, športu, zdravstvu, razvoju čiste energije ter načrtovanju in svetovanju. Prav tako je v istem obdobju sodelovala na področju razvoja človeških virov in opravila 1951 usposabljanj za partnerske države globalnega Juga ter programov akademskega izobraževanja. V 54 držav globalnega Juga je poslala tudi 55 skupin medicinskega osebja ter 7000 prostovoljcev in prostovoljnih učiteljev kitajskega jezika v več kot 60 držav. V okviru humanitarne pomoči pa je v več kot 30 državah razširila material in denarno pomoč v vrednosti 193 milijonov ameriških dolarjev.

Slika 4.43: Geografska distribucija sredstev razvojnega sodelovanja Jug – Jug Kitajske v obdobju 2010 - 2012

Vir: Lasten prikaz na podlagi podatkov Državnega sveta Kitajske (2014).

Razvojno sodelovanje Kitajske, kot v primeru obeh drugih držav, presega tradicionalni okvir razvojne pomoči (Xu in Carey, 2015). Vključuje namreč tudi druge oblike financiranja: krediti izvoznih kupcev, uradna posojila po tržnih tečajih in strateških kreditnih linijah za afriška podjetja, Kitajska razvojna banka in Exim banka pa predstavljata ključna akterja za posojila držav globalnega Juga (Lakatos, Maliszewska, Osorio-Rodarte in Go, 2016). Predstavlja sredstvo za zagotavljanje političnega in ekonomskega interesa Kitajske, pri čemer je politična komponenta včasih celo močnejša od ekonomske. Krepitev političnih odnosov namreč prinaša tudi ekonomske koristi za države v mednarodni skupnosti, Kitajska pa poskuša svoje zunanjepolitično sredstvo izkoristiti v polnosti. Kot je izpostavil Xi Jinping v svojem govoru na okrogli mizi v okviru Vrha o trajnostnem razvoju leta 2015, bodo lahko države globalnega Juga s povečanjem svoje moči v mednarodni skupnosti zagotovile, da bo imelo (razvojno) sodelovanje Jug – Jug večjo vlogo pri vzponu držav globalnega Juga in spodbujanju močne, trajne, uravnotežene in vključujoče rasti svetovnega gospodarstva (Ministrstvo za zunanje zadeve Kitajske, 2015; China Aid Blog, 2017). Posredno pa je možno v njegovem govoru razumeti, da je sodelovanje Jug – Jug pravzaprav instrument, ki je pripomogel k zagotovitvi stalnega sedeža v Varnostnem svetu OZN. Izpostavil je, da sodelovanje Jug – Jug predstavlja sredstvo za doseganje moči države s pomočjo enotnosti in odpira novo pot do skupnega razvoja in blaginje (Ministrstvo za zunanje zadeve Kitajske, 2015; China Aid Blog, 2017). Politično motivacijo razvojnega sodelovanja Jug – Jug Kitajske kažejo tudi podatki, da države, ki niso

uradno priznale Tajvana kot države, prejmejo 2,8 % več sredstev na leto,³³⁴ prav tak pa je več sredstev namenjenih državam, ki niso povezane z delom Varnostnega sveta (Dreher, Fuchs, Parks, Strange in Tierney, 2018), saj začasno članstvo v Varnostnem svetu pritegne porast ODA donatorjev Severa (Vreeland in Dreher, 2014).³³⁵

4.3.4 Gospodarska diplomacija

Kitajska gospodarska diplomacija (*jingji waijiao*)³³⁶ zadeva tako ekonomsko razsežnost zunanje politike, kot tudi politično razsežnost gospodarske politike. S tem zunanjepolitičnim sredstvom si poskuša pridobiti boljšo gospodarsko pozicijo v mednarodni skupnosti in posledično povečati svojo mehko moč (Heath, 2016). Kitajska gospodarsko diplomacijo razume kot uporabo trgovine, naložb in finančnih politik, ki podpirajo kitajske diplomatske cilje in uporabo klasične diplomacije za promocijo kitajskega gospodarskega razvoja, s katerimi si zagotavljajo dostop na tuje trge (Medeiros, 2009).³³⁷ Od leta 2002 do leta 2012 je pod vodenjem Hu Jintaoa predstavljala osrednje sredstvo zunanje politike (Medeiros, 2009, str. 61). Gre za sredstvo, ki zagotavlja tako politične kot tudi gospodarske interese države, s pomočjo izhodnih neposrednih naložb in spodbujanjem trgovine (Medeiros, 2009, str. 65–66). Gospodarska diplomacija predstavlja enega od instrumentov Kitajske, s katerim v zunanjepolitičnih aktivnostih izkazuje svoj slog močne države (Jiang, 2011).³³⁸ Gospodarska diplomacija pomaga pri krepitvi nacionalnega interesa in širjenju političnega vpliva v mednarodni skupnosti, na kar kaže tudi usklajeno glasovanje v Generalni skupščini OZN.³³⁹ Na kitajsko gospodarsko diplomacijo torej v največji meri vpliva državna politika, ki tudi

³³⁴ Kitajski veleposlaniki lahko na različne načine vplivajo na kitajsko razvojno sodelovanje, saj v regiji Tihega oceana, kjer je tajvansko vprašanje še vedno aktualno, razpolagajo z diskrecijskimi sredstvi v višini približno 50.000 ameriških dolarjev za male razvojne projekte (Smith in drugi, 2014).

³³⁵ Dodatno Dreher in drugi (2018) to potrjujejo tudi z analizo glasovanja v Generalni skupščini OZN, saj so države, ki so glasovale podobno kot Kitajska, »kaznovane« zaradi simpatiziranja s Severnimi državami, na kar nakazuje njihovo članstvo v Varnostnem svetu.

³³⁶ Izraz je v angleščino preveden kot ekonomska diplomacija, direkten prevod v slovenščino pa je gospodarske diplomacija.

³³⁷ Geografsko so aktivnosti gospodarske diplomacije močno pogojene s strategijo iskanja naravnih virov (npr. Afrika) in strategijo trženja virov (BRI).

³³⁸ Kitajski voditelji v svoje delegacije na obiskih v tujini vključijo veliko število vladnih uradnikov in poslovnežev, zelo radi pa najavijo možnost razvojnega sodelovanja, naložbene dogovore ter podpise številnih trgovinskih in političnih dogovorov (Kastner in Saunders, 2012).

³³⁹ Dodatno pa to potrjuje tudi t. i. Dalai Lama učinek, ki kaže na zmanjšanje izvoza držav, ki jih je obiskal Dalai Lama, na Kitajsko. Kitajska namreč srečanja z njim razume kot vmešavanje v notranje zadeve Kitajske, kar posledično škodi bilateralnim odnosom s Kitajsko in se odraža na zmanjšanem uvozu iz teh držav (Fucsh in Klann, 2013). Avtorja sta analizirala potovalni vzorec Dalai Lame v obdobju 2002 – 2008. Hkrati pa Du, Ramirez in Yao (2017) izpostavljajo, da je nižja trgovinska izmenjava opazna zgolj prva dva meseca po političnem »šoku«, kasneje se gospodarske vezi vzpostavijo nazaj.

nadzira nacionalne ekonomske aktivnosti. Državno lastništvo podjetij predstavlja kanal, ki bilateralne politične odnose povezuje s trgovino (Davis in Meunier, 2011).³⁴⁰

Država je naravni partner v gospodarstvu (Moons in van Bergeijk, 2017) in številne poslovne odločitve zahtevajo potrditev vlade. Ena od ključnih sprememb za gospodarsko diplomacijo je zagotovo iniciativa BRI, poleg Azijske infrastrukturne naložbene banke (*Asian Infrastructure Investment Bank – AIIB*). BRI predstavlja iniciativo za izgradnjo infrastrukture za povezovanje trgov v Aziji, Evropi in Afriki, ki ji omogoča sodelovanje s ključnimi sosednjimi državami,³⁴¹ državami ASEAN, balkanskimi državami in drugimi državami globalnega Juga (strokovnjak za kitajsko zunanjo politiko, osebni intervju, 2020, 29. april). Sogovornik izpostavlja, da je BRI temelj kitajske zunanje politike vse od njenega nastanka, prav tako pa v okviru BRI tudi ključne partnerske države za gospodarsko sodelovanje (strokovnjak za kitajsko zunanjo politiko, osebni intervju, 2020, 29. april; bivši diplomatski predstavnik na Kitajskem, osebni intervju, 2020, 4. maj). BRI povezuje šest glavnih gospodarskih koridorjih, ki zajemajo Kitajsko in Mongolijo ter Rusijo, evro-azijske države, Srednjo ter Zahodno Azijo, Pakistan ter druge države indijske podceline (OECD, 2018b). V kitajski perspektivi predstavlja aktivno promocijo mednarodnega sodelovanja, s spodbujanjem politik, infrastrukture, trgovine, finančne ter medsebojne povezanosti, ki gradi novo platformo za mednarodno sodelovanje ter ustvarjanje novih gonilnikov skupnega razvoja (Xi, 2017). Hkrati pa je tudi geopolitični instrument za združevanje držav, ki so ekonomsko blizu Kitajski.

Gospodarska diplomacija je torej sredstvo za premagovanje kulturnih razlik, diplomatska in konzularna predstavništva pa ponujajo znanje, povezano s trgovino in naložbami za izvoznike na Kitajsko in s tem zmanjšujejo informacijske ovire (van Bergeijk, 2009; Yakop in van Bergeijk, 2011). Predvsem omogoča zaščito nacionalnih interesov in njihovo nadaljnje zagotavljanje, zato izvaja ukrepe, kot je politično vodeno gospodarstvo in uporaba gospodarstva za spodbujanje politike. S pridobivanjem virov, trga, kapitala, tehnologij in človeškega kapitala, zagotovi nacionalni razvoj in učinkovito ubrani državo pred različnimi tveganji, ki jih mednarodni trg lahko povzroči. Zato v nadaljevanju empirično analiziram gospodarsko diplomacijo Kitajske, in sicer vpliv različnih spremenljivk na mednarodno trgovino. S ciljem

³⁴⁰ Flores-Macís in Kreps (2013) ugotavljata, da na primer glasovanje latinskoameriških držav v OZN o zadevah, ki se tičejo človekovih pravic, kaže na spremembe v kitajsko korist, kar je močno povezano z vedno večjo odvisnostjo od trgovine s Kitajsko.

³⁴¹ Kitajska besedne zveze prioritete države ne uporablja, saj je to v nasprotju z njeno zunanjepolitično usmeritvijo o enakosti, zato govori o partnerskih državah. Označba ključna država je poimenovanje avtorice.

ugotavljanja ali je kitajska gospodarska diplomacija podobna gospodarski diplomaciji držav Severa ali ne.

Tabela 4.10 prikazuje koliko analiziranih držav si deli katero od spremenljivk s Kitajsko, in seveda ključno, koliko diplomatskih in konzularnih predstavništev je imela Kitajska v drugih globalnega Juga leta 2017 in obratno. Ker z ostalimi državami globalnega Juga nima skupnega jezika ali iste denarne valute, sem obe spremenljivki izločila iz analize.

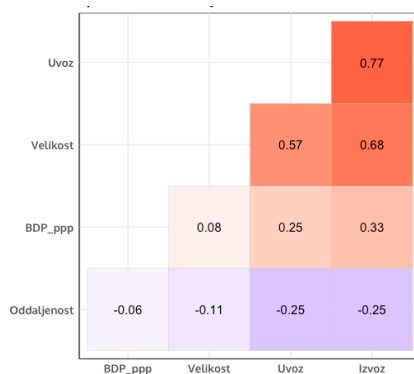
Tabela 4.10: Razporeditev spremenljivk glede na dohodkovno kategorijo analiziranih držav

	kopenska meja	kolonialni odnosi	število DKP Kitajske v državah globalnega Juga	število DKP držav globalnega Juga na Kitajskem
države z nizkimi dohodki	3	0	28	34
države z nižjimi srednjimi dohodki	8	1	63	96
države z višjimi srednjimi dohodki	2	0	76	107
SKUPAJ	13	1	167	237

Za razumevanje čim širšega vpliva na izvoz oz. uvoz Kitajske v države globalnega Juga oz. iz njih, je analiza, enako kot v primeru Brazilije in Indije, osredotočena na ključne dejavnike, ki bi lahko vplivali na kitajsko mednarodno trgovino z državami globalnega Juga. Najprej s pomočjo korelacijske analize in linearne povezanosti ugotavljam ali BDP na prebivalca, skupna kopenska meja s Kitajsko, velikost držav globalnega Juga in njena oddaljenost od Kitajske vplivajo na izvoz in uvoz Kitajske. Zaradi upoštevanja predpostavk metode najmanjših kvadratov je pri analizi linearnega modela izpuščena Rusija.

Če se najprej osredotočim na korelacijsko analizo, je v tabeli 4.11 prikazan Spearmanov korelacijski koeficient, saj ni bila izpolnjena predpostavka o normalno porazdeljenih spremenljivkah. Izvoz Kitajske v državah globalnega Juga je močno pozitivno povezan z velikostjo držav DVR ($r = 0,68$) in negativno zanemarljivo povezan z razdaljo držav globalnega Juga do Kitajske ($r = -0,25$). Uvoz Kitajske iz držav globalnega Juga je po drugi strani močno pozitivno povezan s površino ($r = 0,57$) in šibko povezan z BDP na prebivalca ($r = 0,25$). Prav tako obstaja šibka negativna povezanost med razdaljo držav globalnega Juga do Kitajske in uvozom Kitajske v te države ($r = -0,25$).

Tabela 4.11: Spearmanov korelacijski koeficient za uvoz, velikost, BDP na prebivalca ter oddaljenost

Da bi lahko resnično razumeli povezanost spremenljivk med seboj, se v nadaljevanju osredotočam na linearno povezanost med velikostjo analiziranih držav, oddaljenost držav globalnega Juga od Kitajske ter BDP na pariteto kupne moči glede na izvoz in uvoz Kitajske.

Linearni model za izvoz Kitajske v države globalnega Juga in povezavo z ostalimi spremenljivkami je zastavljen sledeče:

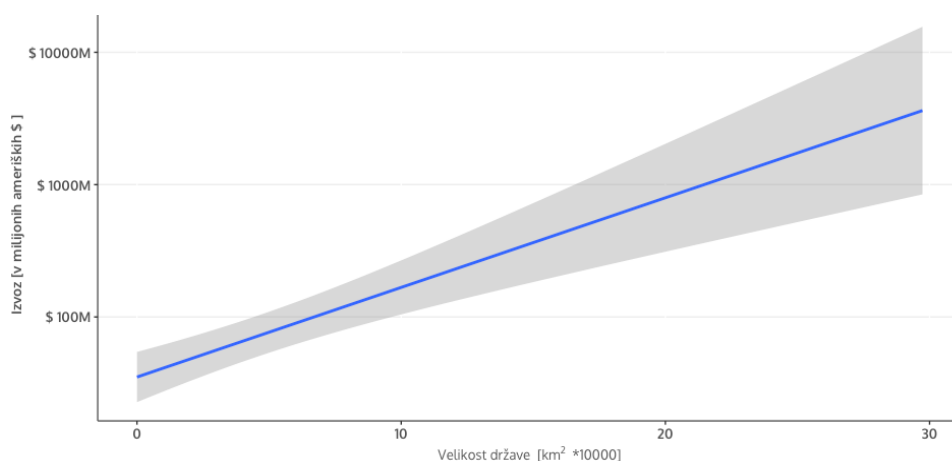
$$\log(\text{izvoz}) = \beta_0 + \beta_1 \text{velikost} + \beta_2 \text{oddaljenost} + \beta_3 \text{BDP}_{ppp}$$

Model za izvoz Kitajske v države globalnega Juga (brez Rusije in Brazilije) nam pokaže, da obstajajo statistično pomembne spremenljivke za velikosti države in oddaljenost držav globalnega Juga do Kitajske. Z modelom je pojasnjenih 25 % celotne variabilnosti spremenljivk.

Velikost držav globalnega Juga je v linearnem modelu statistično značilna ($p < 0,001$), ob upoštevanju njihove oddaljenosti in BDP glede na pariteto kupne moči pa v modelu velja, da se v primeru povečanja velikosti države za 1000 km^2 , izvoz Kitajske v povprečju poveča za 14,3 % (slika 4.44).³⁴²

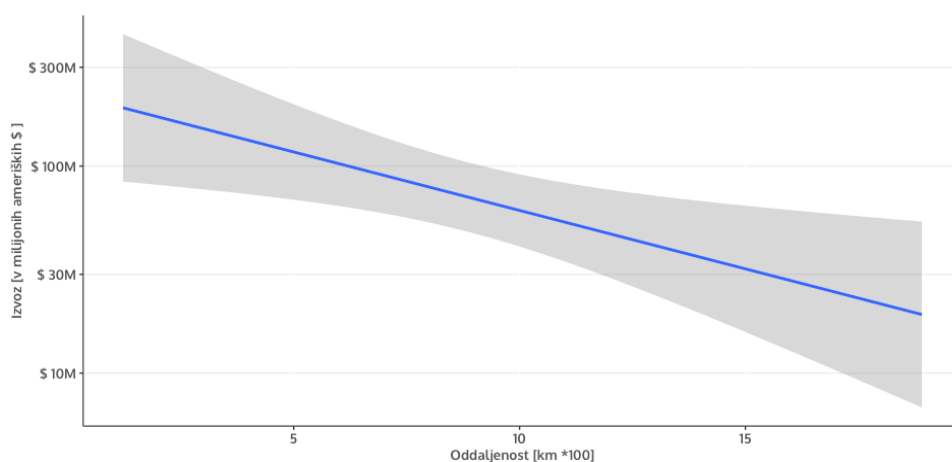
³⁴² IZ za napoved je (7,4 %, 21,3 %).

Slika 4.44: Linearna povezanost med velikostjo držav globalnega Juga in izvozom Kitajske

Po drugi strani analiza oddaljenosti držav v linearnem modelu (slika 4.45), ki je statistično značilna ($p < 0,001$) pokaže, da se v primeru povečanja oddaljenosti držav globalnega Juga za 100 km, izvoz v povprečju zmanjša za 11,8 %.³⁴³ Seveda upoštevajoč, da je iz analize izvzeta Brazilija, ki predstavlja njen drugi največji izvozni trg med državami globalnega Juga.

Slika 4.45: Linearna povezanost med oddaljenostjo držav globalnega Juga in izvozom Kitajske

BDP na pariteto kupne moči držav globalnega Juga v linearnem modelu ni statistično značilen, zato interpretacija ni smiselna.

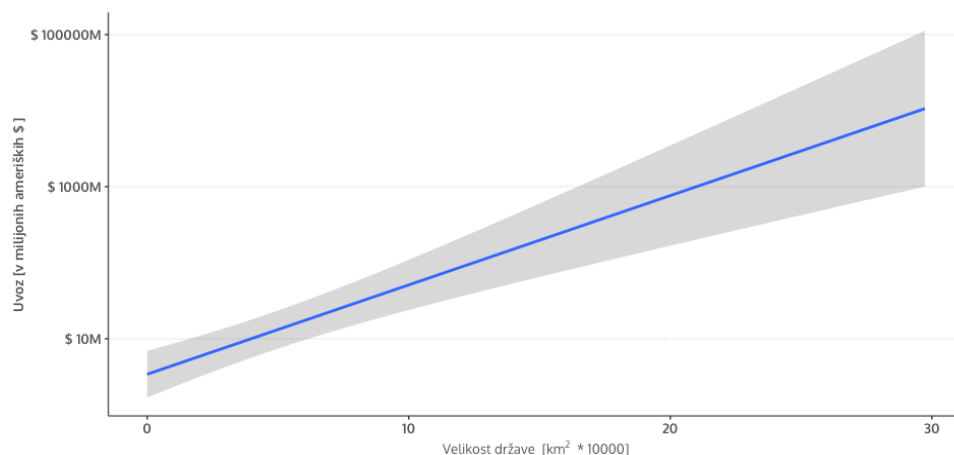
Enaka analiza je bila narejena tudi za uvoz Kitajske iz držav globalnega Juga, in sicer na podlagi linearnega modela:

$$\log(uvoz) = \beta_0 + \beta_1 velikost + \beta_2 oddaljenost + \beta_3 BDP_{ppp}$$

³⁴³ IZ za napoved je (1,2 %, 22,4 %).

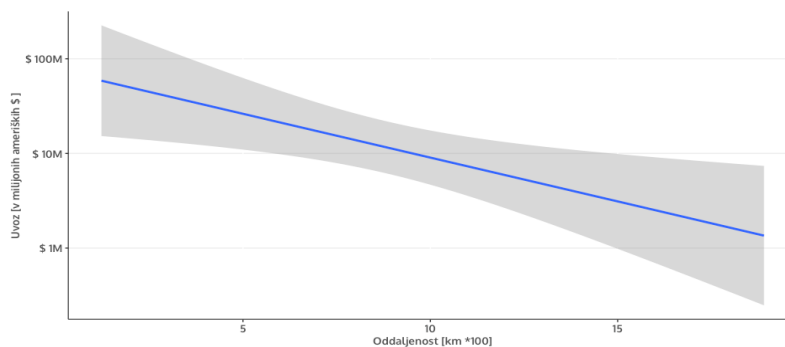
Analiza uvoza iz držav globalnega Juga, v katerem sta zaradi zagotovitve predpostavk odstranjeni iz analize Brazilija in Rusija, pokaže, da so statistično pomembne spremenljivke velikost držav globalnega Juga in njena oddaljenost od Kitajske ter BDP glede na pariteto kupne moči. Z modelom je pojasnjena 30 % celotna variabilnost spremenljivke. Velikost držav globalnega Juga je v linearnem modelu statistično značilna ($p < 0,0001$), pri čemer velikost držav globalnega Juga in njen BDP glede na pariteto kupne moči kaže, da se v primeru povečanja velikosti držav globalnega Juga za 10000 km^2 , uvoz Kitajske v povprečju poveča za 24,5 %, ³⁴⁴ kot je razvidno na sliki 4.46.

Slika 4.46: Linearna povezanost velikosti držav globalnega Juga in uvoza Kitajske iz teh držav

Kot prikazuje slika 4.47, tudi v primeru uvoza, podobno kot pri izvozu, v linearnem modelu, ki je statistično značilen ($p = 0,022$), ob upoštevanju velikosti držav globalnega Juga in njihovega BDP-ja glede na pariteto kupne moči velja, da se v primeru povečanja oddaljenosti države za 100 km izvoz v povprečju zmanjša za 19,1 %. ³⁴⁵

Slika 4.47: Linearna povezanost oddaljenosti držav globalnega Juga in uvoz Kitajske iz teh držav

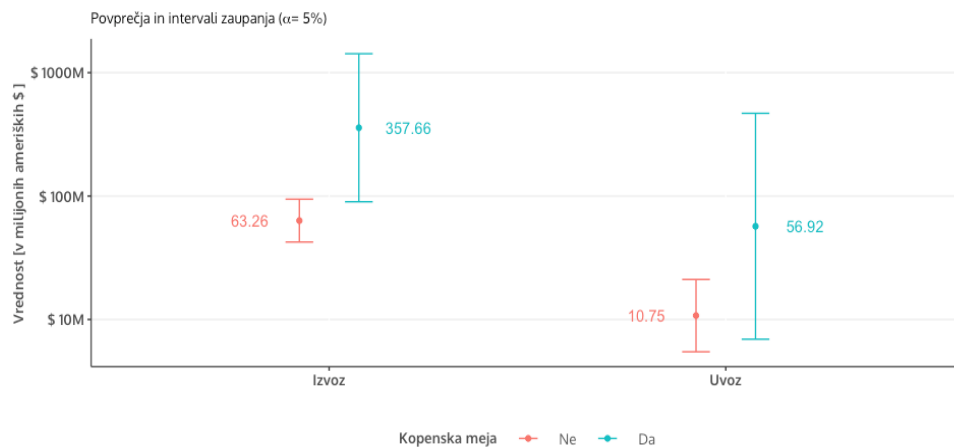

³⁴⁴ IZ za je (13,5 %, 35,5 %).

³⁴⁵ IZ za napoved je (2,1 %, 36,1 %).

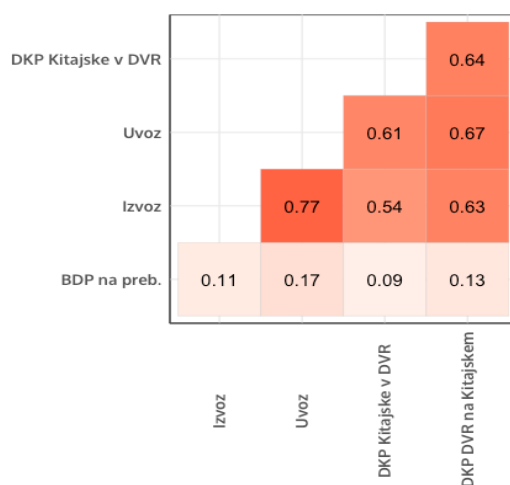
Ker pa je celovita analiza nujna, me zanima tudi vpliv skupne kopenske meje na izvoz in uvoz Kitajske glede na analizo njene zunanje politike in posledično osredotočenost na regijo. Kot prikazuje na sliki 4.48, povprečni izvoz Kitajske v sosednje države globalnega Juga obsega 357,66 milijona ameriških dolarjev, medtem ko povprečni izvoz v ostale države globalnega Juga obsega 63,26 milijona ameriških dolarjev, kar pomeni, da skupno več izvažata v sosednje države. Opravljeni t-test za neodvisna vzorca pokaže, da prihaja do statistično pomembnih razlik ($p = 0,03$) med državami, ki mejijo na Kitajsko, glede na izvoz Kitajske v te države. V okviru analize lahko s 95-% zaupanjem trdim, da je izvoz Kitajske v sosednje DVR v povprečju za 5,65 milijona ameriških dolarjev ($IZ = [1,17; 27,25]$) večji od DVR, s katerimi Kitajska nima kopenske meje.

Slika 4.48: Vpliv skupne kopenske meje na izvoz in uvoz Kitajske v države globalnega Juga in iz njih

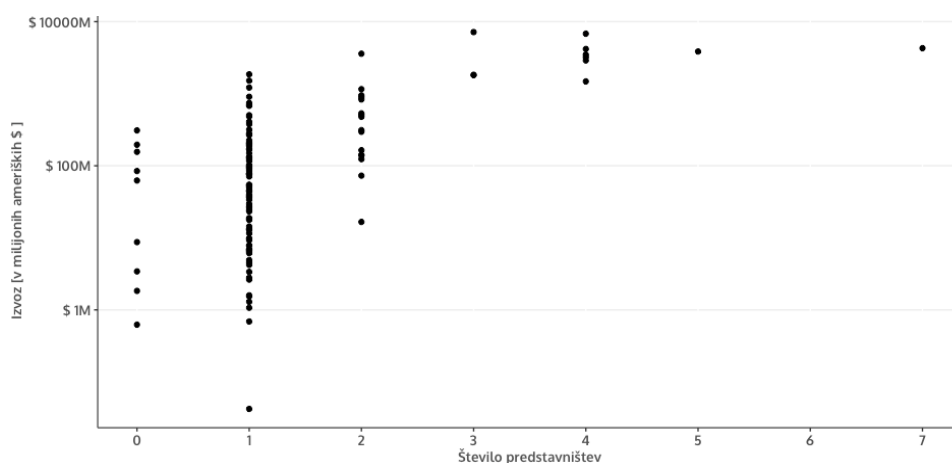
V primeru ekonomsko-političnega vpliva dejavnikov na izvoz in uvoz Kitajske v države globalnega Juga oz. iz njih analiziram naslednje spremenljivke: BDP na prebivalca, število DKP in skupen kolonialni odnos. Spearmanov korelacijski koeficient pokaže (tabela 4.12), da je BDP na prebivalca zanemarljivo pozitiven ali celo nično pozitivno povezan z vsemi ostalimi spremenljivkami. Izvoz Kitajske v države globalnega Juga je močno pozitivno povezan s številom DKP Kitajske v državah globalnega Juga in številom DKP držav globalnega Juga na Kitajskem ($r = 0,54$ in $r = 0,63$). Enako velja tudi v primeru uvoza Kitajske iz DVR glede na DKP ($r = 0,61$ in $0,67$). Med uvozom in izvozom pa obstaja močna pozitivna povezanost ($r = 0,64$). Obstaja torej močna pozitivna korelacija med številom DKP držav globalnega Juga na Kitajskem in Kitajske v državah globalnega Juga z izvozom Kitajske v države globalnega Juga in uvozom Kitajske iz teh držav.

Tabela 4.12: Spearmanov korelacijski koeficient za ekonomsko-politično povezanost spremenljivk z izvozom in uvozom Kitajske

Spodnja analiza natančneje pokaže, za kakšne povezave gre. Slika 4.49 potrjuje povezanost, saj se s povečanjem števila DKP poveča izvoz Kitajske v to državo.

Slika 4.49: Izvoz Kitajske v DVR glede na število DKP Kitajske v DVR

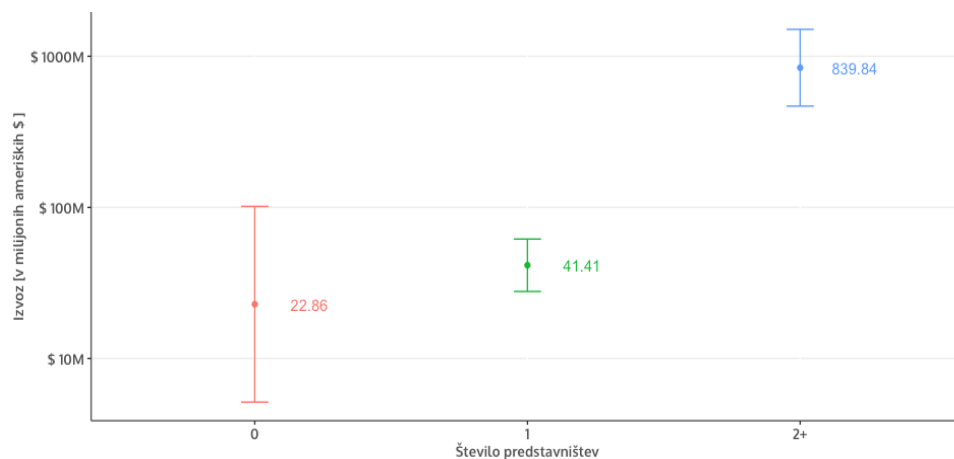

Kot v primeru obeh predhodnic sem tudi za Kitajsko oblikovala tri skupine (0 DKP, 1 DKP, 2+ DKP), zaradi majhnega števila držav, v katerih ima Kitajska visoko frekvenco DKP. Slika 4.50 nam pokaže, da povprečni izvoz Kitajske v države, v katerih Kitajska nima DKP, obsega 22,86 milijona ameriških dolarjev. Povprečni izvoz Kitajske v države, v katerih ima Kitajska samo eno predstavništvo, je 41,41 milijona ameriških dolarjev. V države, kjer ima Kitajska 2 ali več DKP, povprečni kitajski izvoz obsega 839,84 milijona ameriških dolarjev. Na podlagi analize varianc in Tukeyjevega popravka predstavljam statistične razlike med posameznimi skupinami:

- Izvoz Kitajske v države globalnega Juga, v katerih ima Kitajska 2 ali več DKP, je v povprečju od 6,68 do 201,84 milijona ameriških dolarjev večji kot v državah, v katerih Kitajska nima DKP.

- Izvoz Kitajske v države globalnega Juga, v katerih ima Kitajska 2 ali več DKP, je v povprečju od 7,68 do 53,57 milijona ameriških dolarjev večji kot državah, v katerih ima Kitajska eno predstavništvo.
- Razlika med 0 in 1 predstavništvom ni statistično pomembna, kar je posledica širokega intervala pri 0 predstavništvih na grafu in nizkega števila držav, v katerih Kitajska nima DKP.

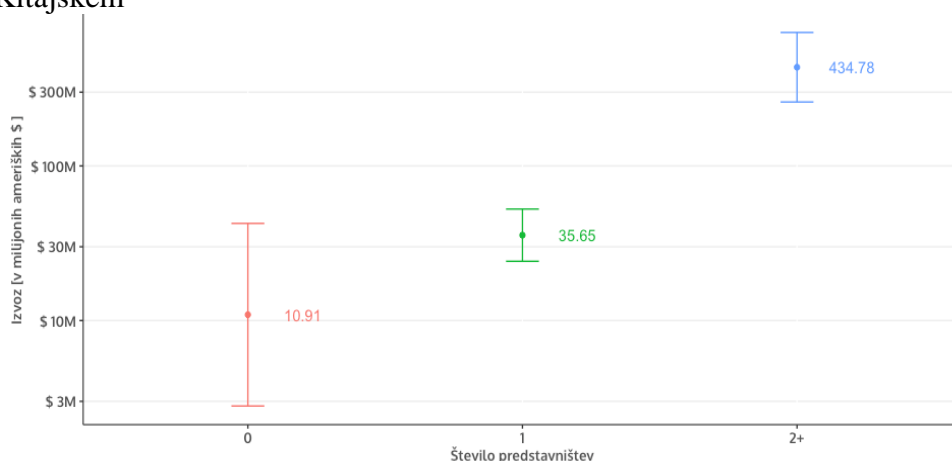
Slika 4.50: Izvoz Kitajske in število njenih DKP v državah globalnega Juga

Podobno analizo sem naredila tudi za izvoz Kitajske v države globalnega Juga (slika 4.51) glede na število DKP analiziranih držav na Kitajskem. Ugotavljam, da povprečni izvoz Kitajske v države, ki nimajo svojih DKP na Kitajskem, obsega 10,91 milijona ameriških dolarjev. Povprečni izvoz Kitajske v države, ki imajo samo eno predstavništvo na Kitajskem, znaša 35,65 milijonov ameriških dolarjev. Za države, ki imajo na Kitajskem 2 ali več DKP, izvoz Kitajske v te države v povprečju znaša 434,78 milijona ameriških dolarjev. Statistične razlike med skupinami so naslednje:

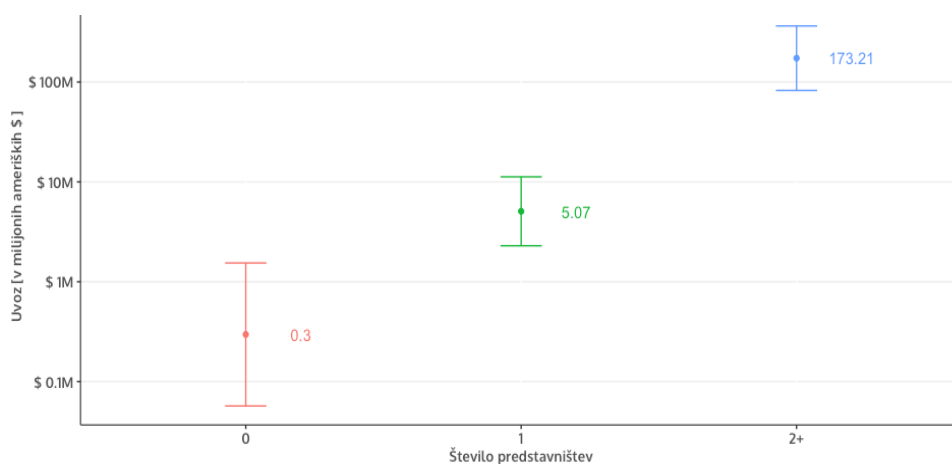
- Izvoz Kitajske v države globalnega Juga, ki imajo 2 ali več DKP na Kitajskem, je v povprečju od 11,09 do 143,35 milijona ameriških dolarjev večji kot v državah, ki na Kitajskem nimajo DKP.
- Izvoz Kitajske v države globalnega Juga, ki imajo 2 ali več predstavništev na Kitajskem, je v povprečju od 5,32 do 27,96 milijona ameriških dolarjev večji kot v državah, ki imajo na Kitajskem 1 predstavništvo.

Slika 4.51: Izvoz Kitajske v države globalnega Juga glede na število DKP držav globalnega Juga na Kitajskem

Na sliki 4.52 je prikazana analiza za uvoz Kitajske iz držav globalnega Juga. Povprečni uvoz Kitajske iz države, kjer nima svojih predstavništev, je enak 0,3 milijona ameriških dolarjev. Povprečni uvoz Kitajske iz držav, kjer ima samo eno predstavništvo, je 5,07 milijona ameriških dolarjev. Za države, kjer ima Kitajska 2 ali več DKP, pa uvoz Kitajske iz teh držav v povprečju znaša 173,21 milijona ameriških dolarjev. Iz držav globalnega Juga, kjer ima Kitajska 1 predstavništvo, je uvoz Kitajske v povprečju od 2,2 do 133,1 milijona ameriških dolarjev večji kot v državah, v katerih Kitajska nima predstavništev. Uvoz iz držav globalnega Juga, kjer ima Kitajska 2 ali več DKP, je v povprečju večji vsaj za 68,85 ameriških dolarjev večji kot v državah, v katerih Kitajska nima DKP. Za skupino držav globalnega Juga, kjer ima Kitajska 2 ali več DKP, je uvoz Kitajske iz teh držav v povprečju od 8,53 do 136,6 milijona ameriških dolarjev večji kot v državah, kjer ima 1 predstavništvo.

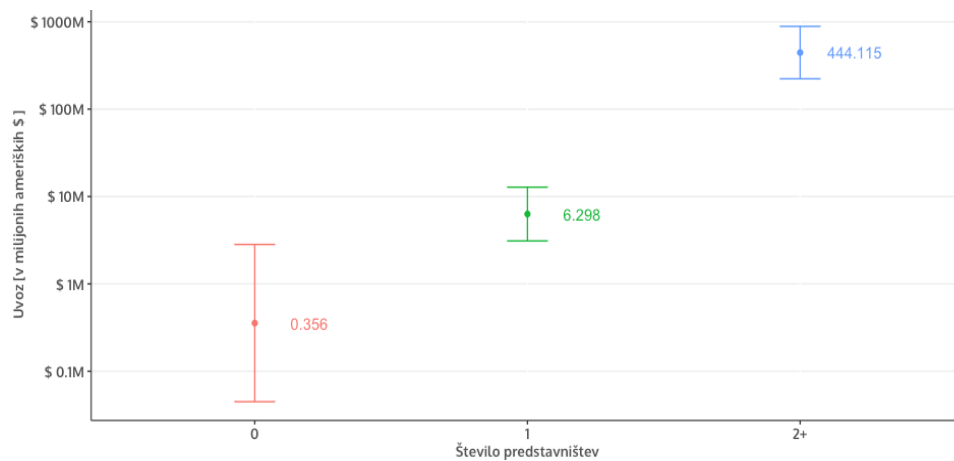
Slika 4.52: Uvoz Kitajske glede na število DKP v države globalnega Juga

Na sliki 4.53 lahko vidimo, da uvoz iz držav, ki nimajo svojega DKP na Kitajskem, v povprečju znaša 0,35 milijona ameriških dolarjev. Uvoz Kitajske iz držav, kjer imajo države globalnega

Juga na Kitajskem 1 predstavništvo, v povprečju znaša 6,3 milijona ameriških dolarjev. Iz držav, kjer imajo države globalnega Juga na Kitajskem 2 ali več DKP, je povprečen uvoz 444,11 milijona ameriških dolarjev. Za skupino držav globalnega Juga, ki imajo na Kitajskem 1 predstavništvo, je uvoz Kitajske iz teh držav v povprečju od 1,34 in 233,1 milijona ameriških dolarjev večji kot v državah, ki na Kitajskem nimajo predstavništva. Za skupino držav globalnega Juga, ki imajo na Kitajskem 2 ali več DKP, je uvoz Kitajske iz teh držav v povprečju za vsaj 73,04 milijona ameriških dolarjev večji kot v državah, ki na Kitajskem nima predstavništva. Za skupino DVR, ki imajo na Kitajskem 2 ali več DKP, je uvoz Kitajske iz teh držav v povprečju med 13,98 in 355,6 milijona ameriških dolarjev večji kot v državah, ki imajo na Kitajskem 1 diplomatsko predstavništvo.

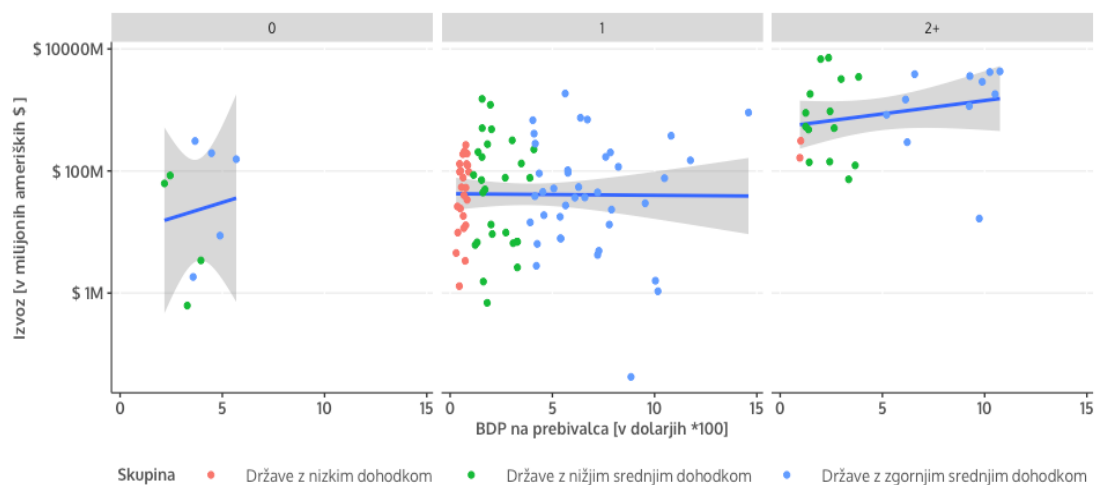
Slika 4.53: Uvoz Kitajske iz držav globalnega Juga glede na število DKP držav globalnega Juga na Kitajskem

Dodatno analiziram tudi, ali kolonialni odnos vpliva na uvoz in izvoz med Kitajsko in državami globalnega Juga, vendar ga ne morem izračunati, saj ima v vzorcu 127 držav samo ena država (Mongolija) skupen kolonialni odnos s Kitajsko.

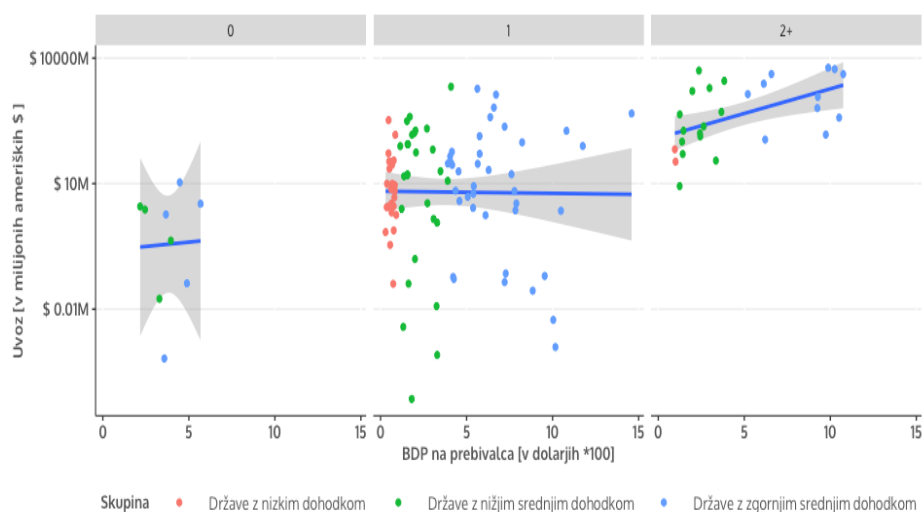
V linearni model sem zato dodala še dodatno spremenljivko, in sicer BDP na prebivalca, ki bi morda bolje pojasnila povezanost med spremenljivkama (slika 4.54). Naklon vseh treh premic med seboj ni statistično značilen, tako da ne morem trditi, da ima BDP na prebivalca različen vpliv pri različnih skupinah števila DKP (0, 1, 2+). Skoraj ravne črte na vzorcu nakazujejo, da BDP na prebivalca, ne glede na skupino DKP, nima vpliva na izvoz.

Slika 4.54: Izvoz Kitajske v države globalnega Juga v primerjavi z BDP na prebivalca z vplivom DKP Kitajske v teh državah

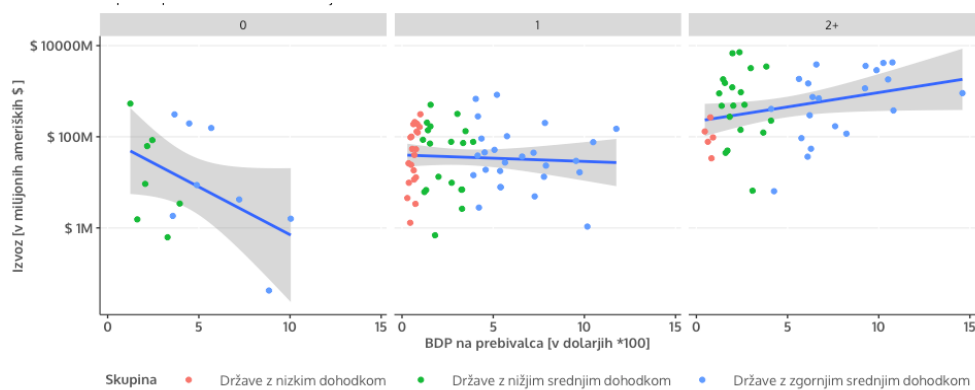
Vsak stolpec na grafu predstavlja povezanost med BDP na prebivalca in uvozom Kitajske iz držav globalnega Juga (slika 4.55) glede na število predstavništev Kitajske v teh državah. Premica v prvem grafu predstavlja ujemanje podatkov med uvozom in BDP na prebivalca. Večji kot bi bil naklon premice, pomembnejši je vpliv BDP. Višje kot je premica postavljena glede na ordinatno os, večji vpliv ima število DKP. Linearni model, v katerega so vključene vse opazovane države, pokaže, da BDP na prebivalca držav globalnega Juga deluje različno glede na število DKP Kitajske v države globalnega Juga. Na vzorcu lahko vidimo, da je vpliv BDP na prebivalca skoraj nič. To nam povedo skoraj ravne premice, zato statistično relevantnih zaključkov ni možno narediti.

Slika 4.55: Uvoz Kitajske iz držav globalnega Juga v primerjavi z BDP na prebivalca, z vplivom DKP Kitajske v teh državah

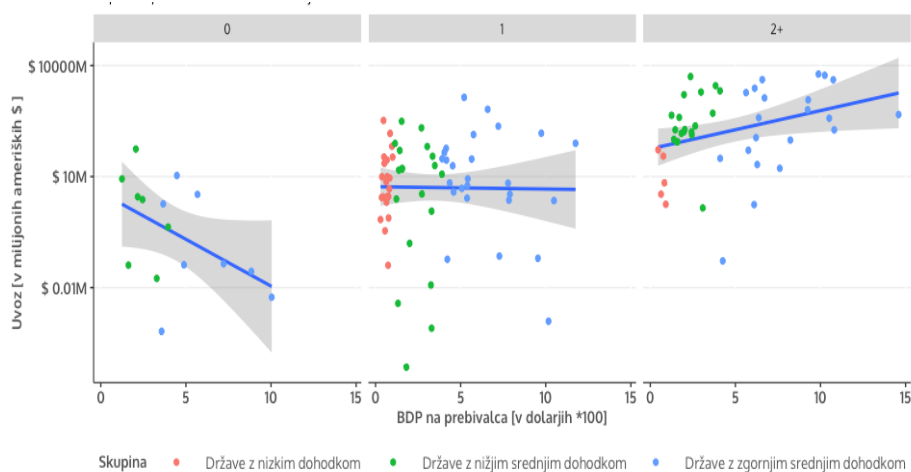
Obenem lahko s 95 % gotovosti trdim, da se v primeru povečanja BDP na prebivalca DVR za 100 ameriških dolarjev, ki imajo na Kitajskem 2 ali več DKP, se uvoz Kitajske iz teh držav v povprečju poveča vsaj za 17,8 % in ne več kot 108,7 % v primerjavi z državami, ki na Kitajskem nimajo predstavništva (slika 4.56). Razlika med skupinama 2+ in 1 DKP držav globalnega Juga na Kitajskem ni statistično značilna, kar pomeni, da ne morem trditi, da se vpliv BDP na prebivalca med tema skupinama razlikuje.

Slika 4.56: Izvoz Kitajske v države globalnega Juga v primerjavi z BDP na prebivalca z vplivom predstavništva teh držav na Kitajskem

Nasprotno na grafičnem prikazu linearnega modela za uvoz vidimo (slika 4.57), da BDP na prebivalca DVR deluje različno, glede na število DKP držav globalnega Juga na Kitajskem. Na vzorcu lahko vidimo, da je vpliv BDP na prebivalca za države, ki na Kitajskem nimajo predstavništva, negativen za uvoz Kitajske iz teh držav. Tega sicer ne morem posplošiti na vse analizirane države ($p > 0,05$). S 95 % gotovosti trdim, da če se BDP na prebivalca držav globalnega Juga, ki imajo na Kitajskem 2 ali več DKP, poveča za 100 ameriških dolarjev, se uvoz Kitajske iz teh držav v povprečju poveča vsaj za 4,2 % in ne več kot 160 %, v primerjavi z državami, ki na Kitajskem nimajo predstavništva. Razlika med skupinama 2+ in 1 DKP držav globalnega Juga na Kitajskem ni statistično značilna, kar pomeni, da ne morem trditi, da se vpliv BDP na prebivalca med tema dvema skupinama razlikuje. Prav tako tudi razlika med skupinama 1 in 0 DKP držav globalnega Juga na Kitajskem ni statistično značilna in velja enako.

Slika 4.57: Uvoz Kitajske iz držav globalnega Juga v primerjavi z BDP na prebivalca z vplivom DKP teh držav na Kitajskem

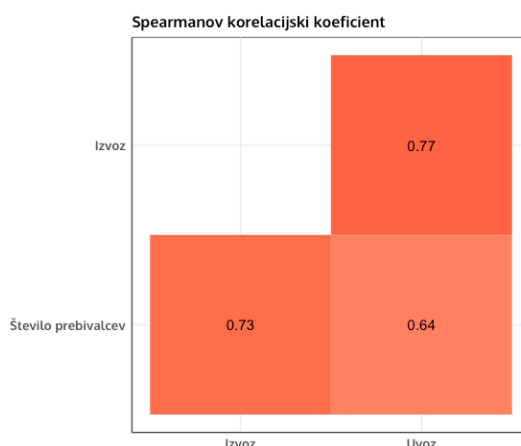

Ugotovila sem, da med uvozom in DKP obstaja pozitivna korelacija (za obe skupini števil DKP). Pri tem je treba izpostaviti, da sem pogledala zgolj razlike med 3 skupinami (0, 1, 2+), zato ne morem predvidevati, kaj se dogaja z državami, ki imajo 3 ali več DKP. Prav tako razlike med skupinami niso enakomerne, kar kažejo tudi podatki. Pri Kitajski se je izkazalo, da majhen vzorec v skupini, kjer Kitajska nima predstavništva v državah globalnega Juga, močno vplivana manjše razlike med skupinami.

Za zaključek sem analizirala še vpliv kulturnih spremenljivk na izvoz in uvoz, in sicer število prebivalcev in binarno spremenljivko.³⁴⁶ Na podlagi Spearmanovega korelacijskega koeficienta ugotavljam (tabela 4.13), da sta število prebivalcev DVR in uvoz Kitajske iz DVR močno pozitivno povezani spremenljivki ($r = 0,64$). Prav tako obstaja močna pozitivna povezanost med številom prebivalcev DVR in izvozom Kitajske v te države ($r = 0,73$).

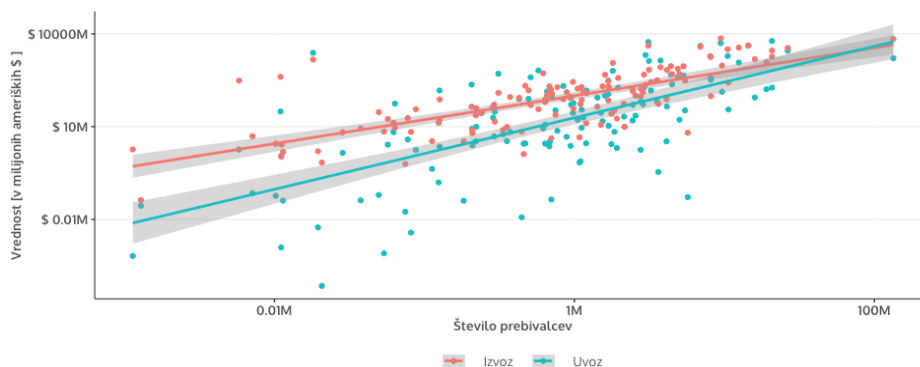
³⁴⁶ Ker v vzorcu 127 držav ni nobene, ki ima skupen jezik s Kitajsko, te spremenljivke ne analiziram.

Tabela 4.13: Spearmanov korelacijski koeficient za kulturno povezanost spremenljivk pri Kitajski

Na sliki 4.58 sta predstavljeni linearni povezanosti med izvozom in uvozom Kitajske v državah globalnega Juga z njenim številom prebivalstva. enako velja za uvoz. Na podlagi grafa in prirejenega linearnega modela (črti na grafu), lahko trdim, da se v primeru povečanja števila prebivalstva za 1 % izvoz Kitajske poveča za 0,77 %, medtem ko se uvoz Kitajske iz držav globalnega Juga poveča za 1,6 %.

Slika 4.58: Izvoz in uvoz Kitajske v države globalnega Juga in iz njih glede na število prebivalstva

Na podlagi empirične analize lahko zaključim naslednje:

1. Podobno kot v primeru Brazilije in Indije tudi za Kitajsko analiza kaže, da diplomatska in konzularna predstavništva niso edini dejavnik, ki vpliva na njen izvoz in uvoz.
2. Na povečanje izvoza in uvoza vplivajo število prebivalcev v državah globalnega Juga, skupna kopenska meja, njihova velikost in oddaljenost. Skupna kopenska meja kaže na to, da Kitajska z gospodarsko diplomacijo zasleduje svojo zunanjepolitično strategijo osredotočenosti na regijo. Prav tako je, z izjemo Brazilije, ki ni zajeta v analizo,

oddaljenost dejavnik, ki vpliva na izvoz in uvoz Kitajske. Dlje kot so države globalnega Juga, manjša je mednarodna trgovina z njimi.

3. Prav tako med izvozom in številom DKP obstaja pozitivna povezanost, tako v primeru DKP Kitajske v državah globalnega Juga in obratno. Enako velja tudi za uvoz. Po drugi strani BDP na prebivalca nima vpliva na izvoz glede na število DKP Kitajske v državah globalnega Juga in enako vela tudi za uvoz. Medtem ima BDP na prebivalca vpliv na izvoz Kitajske glede na število DKP držav globalnega Juga na Kitajskem in enako velja tudi za uvoz.
4. Trdim lahko, da Kitajska v svojem zunanjem ekonomskem udejstvovanju zasleduje načela sodelovanja Jug – Jug, predvsem z vidika geografske usmerjenosti. Ob tem pa ne morem trditi kako uspešna je v tem oziru gospodarska diplomacija. Empirična analiza je namreč zgolj pokazala kakšne je vpliv določenih spremenljivk na pospeševanje trgovinske menjave.

Povzamem lahko, da razvojno sodelovanje Kitajske vključuje razvojno, humanitarno in gospodarsko komponento. Sodelovanje Jug – Jug je političnoekonomsko sredstvo, kjer Kitajska na normativni ravni upošteva načela nevmešavanja v notranje zadeve partnerskih držav in spoštuje suverenost ter spodbuja krepitev vzajemnih (gospodarskih) koristi. Zasledovanje političnih ciljev je močnejše, saj posledično zagotavlja tudi krepitev gospodarskih koristi. Razvojno sodelovanje Jug – Jug ima pomembno vlogo pri vzponu držav globalnega Juga in spodbujanju trajne, uravnotežene in vključujoče rasti svetovnega gospodarstva. Je sredstvo, ki omogoča doseganje moči države s pomočjo enotnosti in odpira pot proti skupnemu razvoju in blaginji. Geografska usmerjenost tokov razvojnega sodelovanja Jug – Jug pa je povezana s strategijo iskanja in zagotavljanja naravnih virov, trženjem virov ter geostrateškimi strateškimi usmeritvami Kitajske.

Gospodarska diplomacija po drugi strani zaobjema tako ekonomsko razsežnost zunanje politike kot politično razsežnost gospodarske politike. S tem političnoekonomskim sredstvom poskuša okrepiti svojo gospodarsko moč, ki ji pomaga pri pozicioniranju v mednarodni skupnosti. Kitajska z uporabo naložb, finančnih poetik ter pospeševanjem mednarodne trgovine krepi svoje politične cilje (oz. gospodarsko moč), z uporabo instrumentov klasične diplomacije pa promovira kitajski gospodarski razvoj. Država je v primeru Kitajske ključni partner gospodarstva in zato številne poslovne odločitve zahtevajo potrditev vlade. Aktivnosti

gospodarske diplomacije pa služijo za premagovanje kulturnih razlik, širjenje njene ideologije in krepitev vpliva v drugih državah globalnega Juga.

4.4 Sklep

Izbrane študije primerov so pokazale, da so Brazilija, Indija in Kitajska svojo zunanjo ekonomsko politiko gradile na podlagi vplivov dejavnikov iz mednarodnega okolja. Vse tri države izpostavljajo svojo naravno pomembno vlogo v mednarodni skupnosti, ki jim naj bi, po njihovem prepričanju, zaradi velikosti pripadala. V svojih zunanjepolitičnih aktivnostih jasno izpostavljajo potrebo po reformah večjih multilateralnih institucij, ki bi morale odražati realnost multipolarne mednarodne skupnosti. V svojih zunanjepolitičnih aktivnostih opozarjajo na neenakomerno porazdelitev moči v multilateralnih institucijah, ki še vedno odražajo stare vzorce odnosov Sever – Jug, in ravnotežje moči, ki je vladalo v 20. stoletju. Razpad dvopolnega sistema in novo ravnotežje moči je razlog, na podlagi katerega tri analizirane države utemeljujejo svojo željo po vidnejši poziciji v mednarodni skupnosti.

Z gospodarsko diplomacijo in razvojnim sodelovanjem Jug – Jug želijo spodbujati skupen gospodarski razvoj, ki ga razumejo kot temelj lastnega razvoja. Izpostavljajo svojo politično avtonomijo in se hkrati predstavljajo kot posrednice med močnimi in šibkimi državami, saj so zaradi zgodovinske izkušnje izkusile, kako je biti na strani šibkih; lasten napredek pa jih uči, kako je okusiti moč. Z regionalnim sodelovanjem in povezovanjem v regionalnih integracijah krepijo svoje političnoekonomsko sodelovanje z drugimi državami globalnega Juga. Na podlagi pragmatizma izbirajo partnerje, od katerih lahko imajo največ (političnih in gospodarskih) koristi. Geopolitičnih in gospodarskih interesov ne zanikajo, pri tem pa poudarjajo, da lahko vsaka država v političnoekonomskem sodelovanju s krepitvijo partnerja pravzaprav krepi tudi sebe in s tem uresničuje svoje interese.

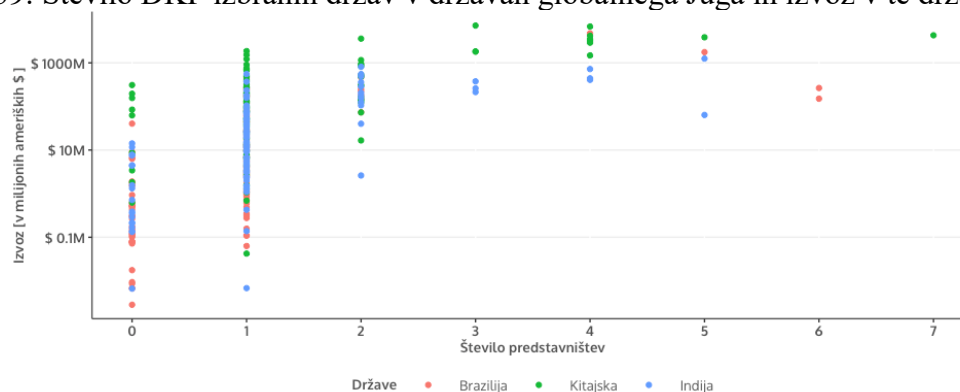
Razvojno sodelovanje Jug – Jug uporabljajo kot (politično)ekonomsko sredstvo, kjer v okviru tehničnega sodelovanja, donacij, posojil, prenosa znanj in tehnologij, trgovinske izmenjave ter drugih instrumentov prek številnih državnih in zasebnih akterjev poskušajo krepiti svoj vpliv v regiji in širše na globalnem Jugu, s ciljem doseganja večjega vpliva v mednarodnih odnosih in napram državam Severa. Z razvojnim sodelovanjem Jug – Jug poskušajo krepiti svojo kulturo in posledično svoje interese ter moč. Poleg dejstva, da večina podatkov o sredstvih, namenjenih za razvojno sodelovanje Jug – Jug ni javno objavljenih ali pa so pomanjkljivi, pa je vsem trem državam skupno to, da jasno definirajo države, s katerimi sodelujejo, a razlogov ne navajajo.

Kot poudarjajo, razvojno sodelovanje temelji na načelu povpraševanja in tako predstavlja popolno nasprotje od uradne razvojne pomoči.

Po drugi strani gospodarska diplomacija predstavlja tako ekonomsko kot politično razsežnost zunanje ekonomske politike držav, zato ugotavljam, da je gospodarska diplomacija treh izbranih držav političnoekonomsko sredstvo. S kombinacijo ekonomskih in političnih aktivnosti krepijo svojo gospodarsko moč in gospodarski razvoj. Z gospodarsko diplomacijo zasledujejo tako politične kot tudi ekonomske cilje, ki omogočajo zasledovanje nacionalnih interesov ter širjenje političnega vpliva v mednarodni skupnosti. Gospodarska diplomacija predstavlja sredstvo za uveljavljanje ekonomskih interesov skozi orodje diplomacije. Tri analizirane države poskušajo krepiti svoj nacionalni razvoj, napredek in blaginjo, ki jim omogoča povečanje mehke moči v mednarodni skupnosti. Gospodarski razvoj namreč razumejo kot orodje, s katerim lahko povečajo svoj vpliv v mednarodni skupnosti. Država je ključni partner v gospodarstvu in interesi podjetij niso tisti, ki oblikujejo zunanje politične aktivnosti države, temveč obratno. Država na podlagi lastnih interesov in ciljev spodbuja in usmerja podjetja na določene trge. Prav tako pa gospodarska diplomacija Brazilije, Indije in Kitajske predstavlja sredstvo, s katerim premagujejo kulturne razlike v svoji zunanji ekonomskorazvojni politiki.

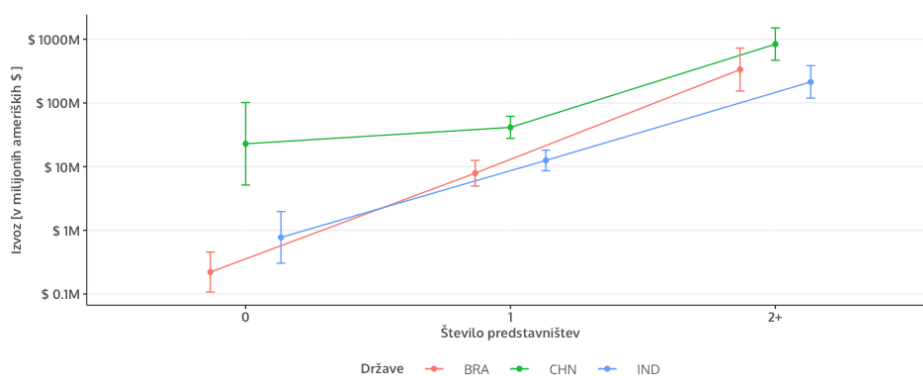
Empirična analiza gospodarske diplomacije je pokazala, da ne pospešuje nujno gospodarskih koristi. Izhajajoč iz predpostavke, da povečanje števila diplomatskih in konzularnih predstavništev vpliva na izvoz in uvoz izbranih držav, namreč ne drži povsem. Kot lahko vidimo na sliki 4.59, se izvoz pri večjem številu diplomatskih in konzularnih predstavništev ne povečuje tako sunkovito, kot je to opazno v primeru, ko se število predstavništev v državah globalnega Juga poveča z enega na dva.

Slika 4.59: Število DKP izbranih držav v državah globalnega Juga in izvoz v te države

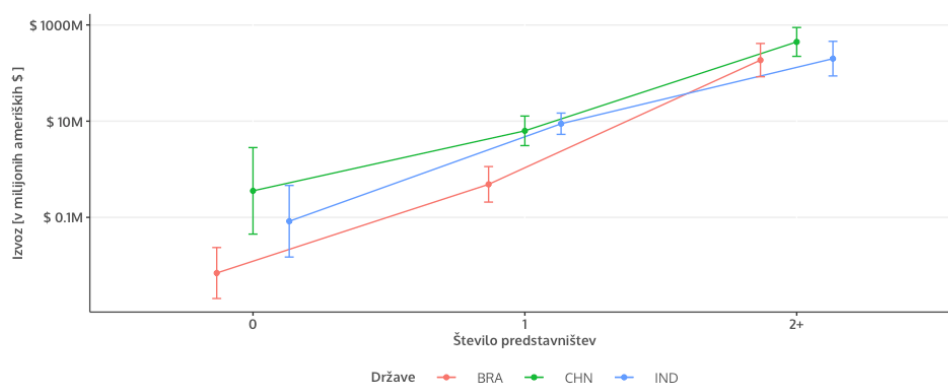
Posploševanje na primeru treh držav ni mogoče, saj je analiza pokazala, da je v primeru Kitajske pomen DKP majhen, saj je izvoz obsežen tudi v države, v katerih Kitajska nima DKP (slika 4.60). To bi sicer lahko interpretirali kot dejstvo, da gospodarska diplomacija sploh ne opravlja svoje naloge pospeševanja mednarodne trgovine, vendar lahko to pomeni tudi, da je povezava med gospodarsko diplomacijo in razvojnim sodelovanjem Jug – Jug tako močna in prepletena, da je takšen vpliv empirično težko izmeriti. V primeru Brazilije in Indije pa lahko na podlagi analize zaključim, da se izvoz povečuje enako med različnimi skupinami, ki sem jih določila glede na število DKP v državah globalnega Juga (0, 1, 2+).

Slika 4.60: Vpliv števila DKP izbranih držav v države globalnega Juga na njihov izvoz v te države

Medtem ko v primeru analize vpliva na izvoz države precej statistično različne med seboj, je ta razlika pri analizi uvoza manjša (slika 4.61). Ugotavljam, da je viden trend vpliva enega diplomatskega predstavništva v državah globalnega Juga na povečanje uvoza iz te države. Še večji vpliv imata dve diplomatski in konzularni predstavništvi. Vendar ne morem zaključiti, da gre za enakomerno povečevanje in da je razlog temu zgolj povečanje števila DKP.

Slika 4.61: Vpliv števila DKP izbranih držav v države globalnega Juga na njihov uvoz v te države

Opazen je trend, da se v primeru povečanja števila diplomatskih in konzularnih predstavništev v državah globalnega Juga izvoz in uvoz povečujeta. Vendar zaradi omejitve analize ne morem pojasniti, kaj se dogaja v primeru, ko imajo te tri države v državah globalnega Juga več kot štiri diplomatska in konzularna predstavništva. Prav tako je na podlagi prikazanega težko zaključiti ali je pospeševanje mednarodne trgovine in gospodarskih koristi glavni cilj gospodarske diplomacije analiziranih držav. Empirična analiza je namreč pokazala, da na izvoz in uvoz vplivajo tudi drugi (materialni in nematerialni) dejavniki, ki so prav tako pomembni, ko analiziramo vzroke za pospeševanje zunanje trgovine držav.

Posledično ugotavljam, da kljub empirični analizi, ki je bila opravljena, ta ni bistveno doprinesla k prepoznavanju značilnosti gospodarske diplomacije. Nasprotno je kvalitativna analiza primarnih in sekundarnih virov omogočila jasnejši pregled obeh zunanjepolitičnih sredstev in prepoznavanje njunih značilnosti. Na podlagi kvantitativne analize ne morem potrditi, da gospodarska diplomacija pomaga pri zasledovanju primarno ekonomskih ciljev. Dejansko podatki kažejo, da na krepitev gospodarskih odnosov v smislu mednarodne trgovine med izbranimi državami in drugimi državami globalnega Juga vplivajo tudi drugi dejavniki, ki *per se* nimajo nič z gospodarsko diplomacijo in njenimi aktivnostmi. Nasprotno pa lahko na podlagi kvalitativne analize trdim, da je prispevek gospodarske diplomacije izbranih držav pri zasledovanju političnih izjemno pomemben. Prav tako ugotavljam, da je zaradi narave obeh sredstev, ki sta močno prepleteni in ju je težko ločiti, težko celovito empirično analizirati značilnosti enega in drugega.

5 Razprava in zaključki

V doktorski raziskavi sem preverjala, kako države globalnega Juga uporabljajo gospodarsko diplomacijo in MRS za krepitev medsebojnega političnoekonomskega sodelovanja. Zanimalo me je, ali so države globalnega Juga prevzele vzorce obnašanja, ki so prevladovali (in še prevladujejo) v odnosih Sever–Jug, ali pa so jih sprejele in primerno spremenile oz. vzpostavile popolnoma na novo. Spremembe ravnotežja moči po koncu hladne vojne, pojav novih (pomembnih) akterjev ter nove globalne gospodarske in politične strukture nas namreč vodijo, da je treba v luči številnih izzivov, s katerimi se v 21. stoletju soočamo, proučevati tudi morebitne spremembe temeljnih sredstev političnoekonomskega sodelovanja držav.

V okviru zunanjepolitičnih aktivnosti držav globalnega Juga sem preučevala značilnosti dveh zunanjepolitičnih sredstev, gospodarske diplomacije in MRS, ki sta v klasični konceptualizaciji držav globalnega Severa razumljeni kot sredstvi za doseganje političnih oz. ekonomskih ciljev. Države globalnega Severa so gospodarsko diplomacijo oblikovale z razlogom, da bi tudi z diplomatskimi sredstvi pomagale krepiti svoje gospodarske interese. Medtem ko je MRS primarno predstavljalo sredstvo za krepitev političnih zavezništev. Takšna binarna konceptualizacija sicer najverjetneje v celoti ne drži niti za države Severa, zato sem predpostavljala, da so države globalnega Juga uporabo obeh sredstev prilagodile svojim potrebam in ciljem. Glavno vprašanje, ki je vodilo moje raziskovanje, je bilo, kakšne so značilnosti gospodarske diplomacije in MRS držav globalnega Juga in ali pri tem prenašajo vzorce obnašanja držav globalnega Severa ali pa ustvarjajo lastne.

Poskusila sem se odmakniti od klasične percepcije političnoekonomskega sodelovanja v kontekstu odnosov Sever–Jug in na njih graditi razumevanje političnoekonomskega sodelovanja držav globalnega Juga. Zato sem z analizo zgodovinskega razvoja, pripadajočega diskurza, akterjev ter družbenega, gospodarskega in političnega ozračja, ki so spodbudili teoretski okvir za oblikovanje gospodarske diplomacije in MRS v 20. stoletju, poskušala osmisliti in v teh okvirih poiskati izzive in reakcije na prevladujoče (razvojne) politike, kar mi je pomagalo pri temeljiti konceptualizaciji obeh konceptov (Carant, 2017). Pri tem se zavedam ene od (metodoloških) omejitev disertacije: pozicije raziskovalke, ki se zaveda lastnih predpostavk, ideologij in diskurzov, ki niso zanemarljive, ko raziskovalka s Severa izvaja

raziskave in analize o državah Juga (Schönberg, 2019).³⁴⁷ Vendar političnoekonomskega sodelovanja držav globalnega Juga ni mogoče konceptualizirati brez upoštevanja značilnosti modelov sodelovanja držav globalnega Severa, zato je ta omejitev lahko hkrati tudi prednost, saj dodaja pomembno perspektivo k raziskovanju značilnosti držav globalnega Juga.

5.1 Značilnosti gospodarske diplomacije in razvojnega sodelovanja držav globalnega Juga

Gospodarska diplomacija in MRS sta političnoekonomski sredstvi zunanje ekonomske politike držav globalnega Juga, s katerimi v prvi vrsti zasledujeta politične cilje, kar je v nasprotju z uveljavljeno konceptualizacijo obeh sredstev v državah globalnega Severa. Ta ključna ugotovitev izhaja iz analize konceptualizacije in značilnosti gospodarske diplomacije in MRS držav globalnega Severa. Ker sta oba koncepta pravzaprav izum držav globalnega Severa, za udejanjanje zunanjepolitičnih ekonomskih aktivnosti v okviru odnosov Sever – Jug (in Sever – Sever), me je poleg obstoječe konceptualizacije zanimalo tudi, kako se obe sredstvi vzpostavljata. Zgolj tako sem namreč lahko pojasnila, zakaj v političnoekonomskih odnosih držav globalnega Severa zasledujeta določene zunanjepolitične cilje, ki (ne)posredno vplivajo na njuno konceptualizacijo in s tem povezane značilnosti. Analiza zgodovinskega razvoja uporabe obeh sredstev je pokazala, da so države globalnega Severa v svojih medsebojnih političnoekonomskih odnosih in odnosih s preostalim delom sveta obe sredstvi uporabljale za krepitev svojih političnih in ekonomskih interesov. Ko je pomen poleg politične začela pridobivati tudi gospodarska komponenta, pa so se nekdanji kolonizacijski odnosi po koncu druge svetovne vojne pretvorili v asimetrične odnose moči med Severom in Jugom, kjer so države globalnega Severa gospodarsko diplomacijo in MRS uporabljale predvsem za udejanjanje lastnih (političnih in ekonomskih) interesov. V tem oziru so bile države globalnega Juga, kljub svoji neodvisnosti, še vedno razumljene kot prostor, kjer so države globalnega Severa lahko krepile svoje gospodarske koristi in politično moč.

Z združevanjem značilnosti političnoekonomskih odnosov držav globalnega Severa od konca druge svetovne vojne dalje in teoretskega okvira vzpostavljanja oz. oblikovanja zunanjepolitičnih aktivnosti držav sem na podlagi analize izpeljala sledeče. Države globalnega Severa so takoj po drugi svetovni vojni oblikovale zunanjo ekonomsko politik, v okviru katere

³⁴⁷ Na tem mestu se seveda odpira vrsta novih vprašanj, in sicer kakšno lahko imamo razmerje do osrednjih držav globalnega Juga in kako se na primer naše polje raziskovanja razume v osrednjih državah globalnega Severa.

sta se zaradi različnih dejavnikov iz mednarodnega okolja in okolja držav vzpostavili tudi gospodarska diplomacija in MRS. Ker pa je bila mednarodna skupnost močno zaznamovana z borbo po (hegemonski) prevladi, so države v svoji zunanji politiki ekonomske aktivnosti podredile političnim. Krepitev lastne pozicije in ravnotežje moči sta bila glavna cilja držav globalnega Severa, zato sta tudi obe analizirani sredstvi služili za doseganje političnih ciljev. Zunanja ekonomska politika držav je bila podrejena državnim zmogljivostim in nacionalnemu interesu, ki ga je oblikovala keynesijanska ekonomska politika. Krepitev gospodarske konkurenčnosti, zagotavljanje materialnih potreb in spodbujanje širokih zunanjepolitičnih ciljev pa je predstavljalo ključno usmeritev zunanje ekonomske politike držav globalnega Severa.

Vzpostavitev brettonwoodskih institucij je odražala soglasno priznanje držav globalnega Severa, da mednarodni sistem ne sme biti prepuščen avtomatičnemu delovanju ekonomskih zakonov in da mora nad gospodarskimi aktivnostmi bdeti država. Intervencionistični gospodarski sistem posameznih držav, ki je bil posledica mednarodne gospodarske usmeritve in dejavnikov iz mednarodnega okolja (posledice druge svetovne vojne, hegemonika prevlada ZDA itd.) je vplival na oblikovanje zunanje ekonomske politike. V okviru slednje pa sta bili MRS in gospodarska diplomacija sredstvi, s katerima so države krepile svoje politične interese. Iskanje zaveznic v blokovskem boju za politično in geostrateško prevlado v svetu so bili glavni cilji držav globalnega Severa takoj po drugi svetovni vojni, kar so poskušale udejanjiti s pomočjo MRS. Finančna pomoč je namreč po principu »nagrajevanja« oz. »kaznovanja« služila za doseganje političnih ciljev držav. Nasprotno pa je bila gospodarska diplomacija uporabljena kot podporno (diplomatsko) sredstvo za krepitev zavezništev in povečanje vpliva držav globalnega Severa, saj je bila njena primarna naloga, spodbujanje bilateralne menjave, otežena zaradi stanja povojnega svetovnega gospodarstva.

V skladu s spremembami v aktivnostih držav globalnega Severa so se začeli spreminjati tudi vrednostni sistemi držav globalnega Juga. Slednje so, izhajajoč iz svežega spomina na kolonializem, zunanjepolitične ekonomske aktivnosti držav globalnega Severa razumele kot poskus ponovne nadvlade Severa nad Jugom. Kljub dekolonizaciji in radikalnim spremembam političnih struktur znotraj držav globalnega Juga se je namreč ohranila odvisnost od globalnih trgov ter ekonomskega sistema, ki je bil utemeljen na izkoriščanju naravnih virov. To je skupaj z neuspehom razvojnih strategij držav globalnega Severa vplivalo na vedno večjo aktivnost in povezovanje držav globalnega Juga. Industrializacija azijskih tigrov, ki so doživeli izjemen napredek v gospodarski rasti ter izobraževalnem sistemu, pa je tako na primer zamajala

obstoječe centre moči. Zaradi realne krize kapitalističnega sistema, ki se je reševal prek ideoloških politik redistribucije od večine k elitam, so države globalnega Severa v osemdesetih letih 20. stoletja ponovno obudile specifično obliko državnih intervencij, da bi ekonomske procese čim bolj odmaknile od demokratičnih intervencij, primerjalnih prednosti in naravnega ravnovesja, in sprejele ustrezne notranje ekonomske politike ter spremenile tudi svoje zunanjepolitične ekonomske aktivnosti. Posledično so države globalnega Severa tudi na podlagi vpliva delovanja različnih notranjih nacionalnih struktur, politik, ideologij in želje po maksimizaciji gospodarskih koristi, oblikovale ekonomsko zunanjo politiko, na katero so vsekakor vplivali tudi različni notranji in mednarodni spori ter konflikti.

Zasledovanje ekonomskih ciljev je postalo prioriteta, ekonomske aktivnosti pa so bile vse manj podrejene političnim. Ker je bilo poseganje držav v svetovni gospodarski red posledica vzpodbujanja gospodarskih koristi, je tudi sodelovanje postalo izjemnega pomena, kar se je odrazilo tudi pri vzpostavljanju gospodarske diplomacije in MRS. Ker ni bilo več sprejemljivo, da bi MRS služilo za zasledovanje političnih (in ekonomskih) ciljev, so se države globalnega Severa z uporabo MRS, pod krinko altruizma, na normativni ravni poskušale odkupiti za kolonialistično nadvlado, v resnici pa je šlo vsaj v primeru Latinske Amerike in Afrike za neokolonializem. Čeprav je MRS *de facto* ohranila funkcijo krepitve gospodarskega okolja v državah globalnega Juga, pa je *de iure* predstavljala zunanjepolitično sredstvo, s katerim so države globalnega Severa zaradi moralnih dolžnosti pomagale krepiti gospodarski razvoj držav globalnega Juga. Zato se je pomen gospodarske diplomacije za zasledovanje ekonomskih ciljev ekonomske zunanje politike okrepil. Kljub navidezni jasni ločitvi obeh sredstev so države globalnega Severa z njima udeležene postulate washingtonskega konsenza. Ključna razlika med njima je bila zgolj v cilju: gospodarska diplomacija je krepila gospodarski razvoj in sodelovanje, MRS pa ustvarjala ugodno okolje v državah globalnega Juga za gospodarske aktivnosti držav Severa.³⁴⁸

³⁴⁸ Sprememba v zunanjepolitičnem okviru (iz zunanje ekonomske politike v ekonomsko zunanjo politiko), ki je določal značilnosti in delovanje gospodarske diplomacije in MRS, se odraža tudi v analiziranih spremembah teoretskih vidikov razumevanja razvoja in MRS. Države globalnega Severa so, temelječ na klasičnih razvojnih teorijah, s svojimi razvojnimi politikami v državah globalnega Juga s krepitvijo njihovega razvoja, ki je bil razumljen izključno v okviru gospodarske rasti, (ne)posredno krepile tudi svojo ekonomsko in politično moč. Njihovi interesi niso bili prikriti in je bila zato vloga MRS (oz. tuje pomoči) toliko močnejša od gospodarske diplomacije. Prav tako države z gospodarsko diplomacijo v državah globalnega Juga niso mogle zasledovati svojih ključnih ciljev, dokler se niso dovolj razvile, da bi lahko gospodarska diplomacija svoje primarne cilje tudi zasledovala. Ob paradigmatskem premiku v mednarodni politični ekonomiji, ki se je odražal skozi postulate washingtonskega konsenza, pa je kljub razumevanju razvoja izključno v okviru gospodarske rasti bilo treba najti novo sredstvo, s katerim bi lahko države globalnega Severa še vedno uresničevale svoje interese. Ker je prevladalo prepričanje, da je za nerazvitost globalnega Juga kriv močan vpliv države na ekonomsko politiko, korupcije,

To pomeni, da so države globalnega Severa zaradi močnejšega vpliva dejavnikov iz mednarodnega okolja takoj po drugi svetovni vojni oblikovale zunanjo ekonomsko politiko, medtem ko so v osemdesetih letih zaradi notranjih sprememb in odločitev, ki so vplivale na spremembe mednarodnega gospodarskega sistema, oblikovale ekonomsko zunanjo politiko. V okviru prve so se primarno osredotočale na zasledovanje političnih ciljev, medtem ko so se v okviru slednje primarni cilji prevesili bolj proti uresničevanju ekonomskih ciljev, kar se je deloma odražalo tudi pri vzpostavljanju gospodarske diplomacije in MRS. Če je bilo ključno sredstvo zunanje ekonomske politike MRS, ki je krepilo moč in vpliv držav globalnega Severa, sta v okviru ekonomske zunanje politike gospodarska diplomacija in MRS postali enako pomembni sredstvi. Z MRS (in uradno razvojno pomočjo) pa so (ne)posredno ustvarjale ugodno okolje v državah globalnega Juga, da so lahko z gospodarsko diplomacijo krepile gospodarsko sodelovanje med državami in posledično tudi svoje gospodarske koristi.³⁴⁹

Upoštevajoč značilnosti mednarodne družbe, ki jo suverene države oblikujejo na podlagi skupnega vrednostnega sistema, odnose Sever – Jug razumem kot eno od mednarodnih družb v mednarodni skupnosti, kjer je zunanja politika ene države vplivala posredno na oblikovanje zunanje politike druge države znotraj te družbe. A ker države niso v vakuumu, je logično sklepati, da zunanjepolitične aktivnosti države iz določene mednarodne družbe vplivajo tudi na države, ki obstajajo v mednarodnem sistemu in niso del iste mednarodne družbe. Zato sem predvidevala, da so zunanjepolitične aktivnosti držav globalnega Severa v hierarhičnih odnosih Sever – Jug, kjer so vrednostni sistem in »pravila igre« določale države globalnega Severa, vplivale na oblikovanje zunanjepolitičnih aktivnosti držav globalnega Juga in tudi na oblikovanje mednarodne družbe odnose Jug – Jug.

Nove suverene države globalnega Juga, ki so se uspešno dekolonizirale po koncu druge svetovne vojne, so na temeljih skupnega vrednostnega sistema, ki je nastal kot posledica izkušnje podrejenosti, kolonializma, izkoriščanja ter odvisnosti, zaradi omejenega političnoekonomskega sodelovanja z državami globalnega Severa začele vzpostavljati

neučinkovitost ter pomanjkanje ekonomskih spodbud, so bile razvojne strategije podvržene neoklasični razvojni teoriji in idejam popolne finančne liberalizacije, zmanjšanju javnih izdatkov, deregulaciji itd. Na podlagi tega je bila skoraj logična posledica, da je gospodarska diplomacija pridobila veljavo, saj je bilo treba nekako »upravičiti« vpletanje države v krepitev gospodarskega razvoja.

³⁴⁹ Obe sredstvi držav globalnega Severa namreč udejanjata tudi nekatere postulate neoliberalne ekonomske politike, s katerimi se države držijo načel direktnega nevmešavanja v logiko prostega trga, kar pa ne pomeni popolnega nevmešavanja, saj kontinuirana intervencija pravzaprav zaznamuje neoliberalizem. Ravno nasprotno, prav uradna razvojna pomoč predstavlja eno od oblik kontinuirane intervencije, ki posega v robne pogoje držav in na podlagi uresničevanja temeljnih demokratičnih načel (npr. spoštovanje človekovih pravic) pogojuje kontinuiteto sredstev.

medsebojne političnoekonomske odnose. Na podlagi skupnih (ekonomskih in političnih) interesov, zgodovinsko hierarhičnih odnosov z državami Severa, na novo pridobljene suverenosti, skupnega vrednostnega sistema, ki izvira iz odpora proti državam globalnega Severa in izkušnje zatiranja, ter vedno večje političnoekonomske soodvisnosti se je oblikovala mednarodna družba Jug – Jug. Izhajajoč iz političnega in ekonomskega položaja držav globalnega Juga, ki so zaostajale za položajem držav globalnega Severa, in prepričanja, da se mora Jug zaradi družbeno-kulturnega značaja učinkoviteje odzivati na pritiske, ki jih izvaja globalni Sever v mednarodni družbi odnosov Sever – Jug, se je oblikoval temelj skupnega vrednostnega sistema, ki je vodil do oblikovanja skupnih pravil, institucij in načel sodelovanja Jug – Jug.

Če so na oblikovanje zunanjepolitičnih aktivnosti držav globalnega Severa vplivali dejavniki iz zunanjega okolja, ki je bilo enako okolju mednarodne družbe, pa to ne drži v primeru držav globalnega Juga. Države globalnega Severa so s svojimi zunanjepolitičnimi aktivnostmi namreč oblikovale mednarodni sistem, ki je neposredno vplival na oblikovanje nove mednarodne družbe odnosov Jug – Jug. Zato je bilo vzpostavljanje gospodarske diplomacije in MRS držav globalnega Juga drugačno. Ni bilo namreč pogojeno zgolj z vplivom dejavnikov iz mednarodnega sistema (racionalistična percepcija mednarodnega sistema, ki je temeljil na boju za prevlado, gospodarski rasti, državnem intervencionizmu in prostem trgu itd.), temveč tudi z zunanjimi dejavniki mednarodne družbe Jug – Jug (gospodarskorazvojna odvisnost od globalnega Severa, želja po politični in ekonomski neodvisnosti) ter notranjimi dejavniki posameznih držav globalnega Juga (kolonialna zgodovina, demografija, geografska pozicija, kulturna dediščina itd.).

Tako lahko na prvi pogled sklepamo, da imajo države globalnega Juga mešanico ekonomske zunanje politike in zunanje ekonomske politike, vendar to ne drži povsem. Države globalnega Juga namreč v okviru zunanje ekonomske (in razvojne) politike zunanjepolitične ekonomske aktivnosti večinoma podrejajo političnim interesom in krepitvi mehke moči.³⁵⁰ Pri tem ne

³⁵⁰ Na primeru analiziranih držav bi lahko, glede na notranjepolitično okolje, sklenila naslednje. V Braziliji je zunanja politika podrejena predsedniku države Bolsonaru, katerega glavni cilj je, da z zunanjepolitičnimi aktivnostmi krepí predvsem svoj osebni ugled in ga ugled države ne zanima pretirano (Casarões, 2020). Vsekakor bi lahko na prvi pogled enako trdili tudi za Modija v Indiji. A želja po pridružitvi Varnostnemu svetu ZN je kljub vsemu tako močno vpeta v zunanjepolitično strategijo Indije, da slednja z uporabo razvojnega sodelovanja Jug – Jug in gospodarske diplomacije v okviru razvojnega pakta (*development compact*), načrtno širi svojo prisotnost v drugih državah globalnega Juga in poskuša sklepati zavezništva. Kitajska pa se, od vseh treh analiziranih držav, v tem kontekstu še najbolj razlikuje. Ko gre za bližnje države v regiji, gospodarska diplomacija in MRS na podlagi zasledovanja geostrateških ciljev zagotovo služita kot sredstvi za uresničevanje političnih ciljev. Po drugi strani je v primeru strategije iskanja (naravnih) virov v Afriki osrednja naloga obeh sredstev vsekakor bolj ekonomske

trdim, da so politični in ekonomski interesi v praksi dejansko ločeni, vsekakor pa države globalnega Juga ekonomske interese razumejo v okviru širših političnih aspiracij. Zgodovinski moment osamosvajanj držav globalnega Juga je namreč vplival na oblikovanje skupnega vrednostnega sistema in spodbudil, da so na podlagi zgodovinskih izkušenj podrejenosti, imperializma in kolonializma v svojih zunanjepolitičnih ekonomskih aktivnostih začele zasledovati cilje, ki so si jih zastavile že v času Gibanja neuvrčenih in s katerimi želijo, vsaj na deklarativni ravni, spreminjati mednarodni red ter obstoječi mednarodni sistem. Pri tem pa uporabljajo gospodarsko diplomacijo in razvojno sodelovanje kot sredstvi, ki posredno ali neposredno pomagajo pri uresničevanju političnih ciljev držav globalnega Juga: prepoznavnosti, vpliva ter pozicije moči v mednarodni skupnosti.

V državah globalnega Juga je država tista, ki gospodarske koristi podreja svojim političnim ciljem in posledično gospodarska diplomacija in MRS ne služita direktno za krepitev gospodarske rasti, temveč za uresničevanje geopolitičnih interesov držav globalnega Juga. Čeprav številne aktivnosti obeh sredstev še vedno (ne)posredno krepijo gospodarski razvoj držav globalnega Juga, je ta razumljen v smislu krepitve njihove mehke moči. Zato države globalnega Juga vstopanje na tuje trge in pripravo ugodnega okolja v tujini določajo, glede na politične in geostrateške interese, ki jih imajo. S prisotnostjo na tujih trgih namreč povečujejo svoj vpliv v drugih državah in posledično krepijo svoja zavezništva, ki jih potrebujejo pri mednarodnih političnih dejanjih. Na podlagi tega ugotavljam, da je naloga gospodarske diplomacije držav globalnega Juga pretežno v doseganju neekonomskih ciljev zunanje politike držav globalnega Juga s političnoekonomskimi sredstvi, kar ni v skladu z uveljavljeno teorijo gospodarske diplomacije, ki trdi, da je cilj gospodarske diplomacije doseganje predvsem ekonomskih interesov. K temu dodajam, da sem to empirično preverila zgolj za Brazilijo, Indijo in Kitajsko. Posploševanje na celoten globalni Jug bi bilo v nasprotju z metodološkim okvirom doktorske disertacije, ki od mene zahteva, da razumem države globalnega Juga kot heterogeno skupino in s tem dopuščam možnost, da obstajajo države Juga, ki so morda prevzele značilnosti držav Severa. Sicer teoretsko ta predpostavka ne zdrži, saj gre v primeru držav globalnega Juga za instrument zunanje ekonomske politike, vendar vedno lahko obstaja možnost, da je katera od držav svoje zunanjepolitične ekonomske aktivnosti oblikovala na podlagi drugačnega vpliva zunanjih in notranjih dejavnikov.

narave. Kljub temu pa je prevladujoča strategija Kitajske ta, da z vsemi sredstvi okrepi svoj gospodarski razvoj, ki ji omogoča krepitev moči v mednarodni skupnosti.

Še vedno pa drži, da je uporaba gospodarske diplomacije in MRS pogojena s ciljem držav globalnega Juga, da bi multipolarna mednarodna skupnost odražala dejansko stanje (gospodarske) moči v mednarodni skupnosti in ne stanja, ki velja še iz časov hladne vojne. Čeprav so značilnosti gospodarske diplomacije in razvojnega sodelovanja Jug – Jug v državah globalnega Juga v svojem bistvu drugačne od tistih v državah globalnega Severa, pa lahko med njimi najdemo tudi nekaj podobnosti. Predvsem so po cilju primerljive z zunanjepolitičnimi sredstvi zunanje ekonomske politike držav globalnega Severa v obdobju od konca druge svetovne vojne pa vse do osemdesetih let 20. stoletja. Značilnosti gospodarske diplomacije in MRS držav globalnega Severa in Juga podrobno prikazujem v tabeli 15.

Tabela 5.1: Podobnosti in razlike med značilnostmi in odnosom gospodarske diplomacije in MRS držav globalnega Severa in Juga

	DRŽAVE GLOBALNEGA SEVERA	DRŽAVE GLOBANEGA JUGA
ODNOS MED MRS IN GOSPODARSKO DIPLOMACIJO	2 ločeni zunanjepolitični sredstvi od 80. let 20. stoletja dalje	2 prepleteni zunanjepolitični sredstvi, meja med njima ni jasna
	URADNA RAZVOJNA POMOČ	RAZVOJNO SODELOVANJE JUG – JUG
AKTERJI	države in multilateralne institucije	države, multilateralne institucije, podjetja, fundacije, nevladne organizacije, posamezniki
NORMATIVNI CILJI IZVAJALK	spodbujanje gospodarskega razvoja v državah prejemnicah pomoči, ki so na seznamu OECD DAC	solidarnost brez pogojevanja, krepitev zmogljivosti, vzajemne gospodarske in politične koristi, partnersko sodelovanje, zavračanje načel in pravil OECD DAC
ZASLEDOVANJE ZUNANJEPOLITIČNIH CILJEV	<ol style="list-style-type: none"> 1. ekonomski cilj 2. politični in diplomatski cilji 3. spodbujanje razvoja in humanitarnosti 	<ol style="list-style-type: none"> 1. politični cilj 2. ekonomski cilji 3. uresničevanje razvojnih ciljev
AKTIVNOSTI	nepovratna sredstva, ugodna posojila, humanitarna pomoč na bilateralni in multilateralni ravni	ekonomsko in razvojno sodelovanje (mednarodna trgovina, tuje neposredne investicije, uradni in zasebni finančni tokovi, tehnično sodelovanje, humanitarna pomoč idr.)
	GOSPODARSKA DIPLOMACIJA	GOSPODARSKA DIPLOMACIJA
AKTERJI	države	države
CILJI	primarno zasledovanje ekonomskih ciljev (privabljanje tujih neposrednih investicij, spodbujanje izvoza, spodbujanje koristi prenosa tehnologij), ki posredno pomagajo pri krepitvi političnih interesov (krepitev mehke moči)	primarno zasledovanje političnih ciljev (krepitev mehke moči in pozicije v mednarodni skupnosti) z ekonomskimi aktivnostmi in posredno zasledovanje ekonomskih ciljev
ZASLEDOVANJE ZUNANJEPOLITIČNIH CILJEV	primarno zasledovanje ekonomskih ciljev	primarno zasledovanje političnih ciljev

Značilnosti gospodarske diplomacije in MRS držav globalnega Juga so sledeče:

1. Gospodarska diplomacija in MRS sta političnoekonomski sredstvi zunanje politike držav globalnega Juga, s katerima zasledujejo primarno politične cilje.
2. Države v mednarodni skupnosti gospodarsko diplomacijo in MRS vzpostavljajo v okviru svoje zunanje politike, ki se oblikuje na podlagi vrednostnega sistema države in mednarodne družbe, ki ji države pripadajo. Na njeno oblikovanje vplivajo dejavniki notranjega in mednarodnega okolja, ki določajo oblikovanje gospodarskega sistema države in posledično tudi zunanjepolitičnih ekonomskih aktivnosti.
3. Gospodarska diplomacija in razvojno sodelovanje držav globalnega Juga sta se, podobno kot v primeru držav globalnega Severa, vzpostavili v okviru zunanje politike. Medtem ko države globalnega Severa obe sredstvi vzpostavljajo v okviru ekonomske zunanje politike, države globalnega Juga gospodarsko diplomacijo in razvojno sodelovanje vzpostavljajo v okviru zunanje ekonomske politike.
 - a. Države globalnega Juga z gospodarsko diplomacijo in MRS zasledujejo primarno politične cilje, kjer so zunanje ekonomske aktivnosti podrejene političnim.
 - i. To potrjujejo tudi izbrane študije primerov Brazilije, Indije in Kitajske. Vse tri države namreč izpostavljajo svoje prepričanje, da bi morale imeti pomembnejšo vlogo v mednarodni skupnosti zaradi objektivnih dejavnikov. Gospodarsko diplomacijo in razvojno sodelovanje Jug – Jug uporabljajo za spodbujanje gospodarskega razvoja, ki jim omogoča politično neodvisnost in pomaga krepiti njihovo moč v mednarodni skupnosti.
 - b. Vzpostavljanje obeh sredstev je (ne)posredno pogojeno z vplivom zunanjih dejavnikov iz mednarodnega sistema, na katerega vplivajo aktivnosti držav mednarodne družbe odnosov Sever – Jug, zunanjih dejavnikov okolja mednarodne družbe odnosov Jug – Jug, na katerega vplivajo zunanjepolitične aktivnosti držav globalnega Juga ter notranjih dejavnikov držav globalnega Juga.
 - i. To se je potrdilo tudi na izbranih študijah primerov Brazilije, Indije in Kitajske. Svojo zunanje ekonomsko politiko so gradile na podlagi vpliva dejavnikov iz mednarodnega okolja, ki so vplivali na razvoj ter oblikovanje obeh zunanjepolitičnih sredstev.

4. Države globalnega Juga so obe sredstvi sicer vzpostavile v okviru zunanje ekonomske politike, vendar je vrednostni sistem, na podlagi katerega se je ta proces zgodil, drugačen od tistega na Severu.
5. Medtem ko so na oblikovanje vrednostnih sistemov držav globalnega Severa in posredno tudi njihovih ekonomskih zunanjepolitičnih aktivnosti vplivale zgolj druge države globalnega Severa, pa so na oblikovanje vrednostnih sistemov držav globalnega Juga vplivale aktivnosti drugih držav globalnega Juga in držav globalnega Severa. Zato trdim, da so države globalnega Juga obe zunanjepolitični sredstvi vzpostavile drugače kot države globalnega Severa.
 - a. Slednje potrjujejo tudi primeri Brazilije, Indije in Kitajske. Vse tri države so namreč svojo zunanje ekonomsko politiko vzpostavile kot posledico dejavnikov mednarodnega okolja in dejavnikov, ki so izhajali iz mednarodne družbe odnosov Jug – Jug. Vse tri države so bile (ne)posredno vključene v koalicijo držav globalnega Juga v 20. stoletju, čeprav so bile nekatere med njimi bolj aktivne (Indija) kot druge (Kitajska).³⁵¹ To pa ne pomeni, da s svojimi aktivnostmi niso vplivale na sooblikovanje sodelovanja Jug – Jug, ki temelji na skupnem vrednostnem sistemu.
6. Ker so se tako ali drugače v preteklosti soočile s podrejenostjo in izkoriščanjem s strani držav globalnega Severa, zatiranjem ter posledično željo po politični in ekonomski neodvisnosti, so države globalnega Juga v okviru zunanje ekonomske (in razvojne) politike vzpostavile gospodarsko diplomacijo in razvojno sodelovanje, ki predstavljata prepleteni zunanjepolitični sredstvi, s katerima krepijo svoj mednarodni vpliv in moč.
 - a. V vseh treh analiziranih državah se je pokazalo, da je meja med obema sredstvoma zabrisana in težko ločljiva. Aktivnosti gospodarske diplomacije se pogosto prepletajo z aktivnostmi razvojnega sodelovanja in obratno. Preko

³⁵¹ Medtem ko je bila Indija zagotovo najbolj aktivna država v koaliciji držav globalnega Juga, ki je bila skupaj z Gano, Indonezijo, Egiptom ter Jugoslavijo pobudnica ustanovitve Gibanja neuvrščenih (Stanovnik, 1982). Kitajska je bila po drugi strani v gibanju zgolj opazovalka, prav tako pa ni postala članica Skupine 77, čeprav je na srečanjih aktivno sodelovala. Na primer, Kitajska je sodelovala in zagovarjala srečanja Skupine 77 in sestanke v okviru TCDC v osemdesetih letih 20. stoletja, danes pa govorimo o sodelovanju Skupine 77 in Kitajske (*Group 77 plus China*) (Timossi, 2019). Prav tako je 20. stoletju sodelovala v nekaterih drugih regionalnih organizacijah, postala članica Afriškega razvojnega sklada in Afriške razvojne banke, vzpostavila dobre odnose z različnimi organizacijami v Latinski Ameriki, Karibih in Pacifiku ter s tem izkazala svojo podporo regionalnemu povezovanju in TCDC ter ECDC (Prizzon in drugi, 2017). Brazilija je bila po aktivnostih v okviru koalicije globalnega Juga, nekje med Indijo in Kitajsko. Bila je ustvarjanju Gibanja neuvrščenih je bila prisotna kot opazovalka, medtem ko je v polnosti sodelovala v Skupini 77 (Reis da Silva, Piffero Spohr in Loreto da Silveira, 2016).

številnih državnih in zasebnih akterjev namreč poskušajo krepiti svoj vpliv v regiji in širše, da bi lahko krepile svojo pozicijo v mednarodni skupnosti.

7. Težko je določiti jasno ločnico med njima, saj se v udejanjanju svojih ciljev ves čas prepletata in dopolnjujeta. Čeprav bi lahko razloge za to iskali v učinkovitosti zunanjepolitičnih strategij držav globalnega Juga, to ni bila naloga doktorske disertacije.
 - a. Analiza Brazilijske, Indijske in Kitajske je to tudi potrdila. Njune aktivnosti so ves čas prepletene in se medsebojno (ne)hote dopolnjujejo oz. prekrivajo. Glavni cilj obeh pa je reforma mednarodne skupnosti, ki bi odražala realnost mednarodnega sistema, ki se je vzpostavil po koncu hladne vojne. Deljenje znanja, izkušenj in tehnologij pa je ključen za skupni napredek vseh držav globalnega Juga, ki bi lahko tako še bolj jasno zahtevale enakopravnejše odnose v mednarodni skupnosti.
8. Primarna naloga MRS držav globalnega Juga (razvojnega sodelovanja Jug – Jug) ni priprava ugodnega ekonomskega okolja za aktivnosti gospodarske diplomacije, temveč krepitev nacionalnega vpliva v regiji in širše. Razvojno sodelovanje Jug – Jug namreč s svojimi aktivnostmi zagotavlja prisotnost držav globalnega Juga v drugih državah. Partnersko sodelovanje, spoštovanje suverenosti, nevmešavanje v notranje zadeve partnerskih držav ter krepitev obojestranskih koristi namreč omogočajo, da države na podlagi načela povpraševanja, same izkažejo interes po sodelovanju. Zato se tudi predvideva, da je (politična) podpora partnerskih držav (*beneficiaries*) večja kot v primeru klasične razvojne pomoči.
 - a. Analiza sekundarnih statističnih podatkov ter primarnih in sekundarnih virov, ki sem jih dopolnjevala z informacijami iz polstrukturiranih intervjujev, je v izbranih državah globalnega Juga potrdila, da je razvojno sodelovanje zunanjepolitično sredstvo za zasledovanje političnih ciljev. Države jasno definirajo željene regije in konkretne države, s katerimi želijo sodelovati, kar utemeljujejo s svojimi političnimi cilji: krepitev moči in vpliva v mednarodni skupnosti, da bi ta odražala multipolarnost, ki se je vzpostavila koncu druge svetovne vojne
9. Glavni cilj gospodarske diplomacije ni pospeševanje bilateralne trgovinske menjave, temveč krepitev političnega vpliva držav globalnega Juga. S kombinacijo političnih in ekonomskih aktivnosti države globalnega Juga v okviru gospodarske diplomacije skušajo krepiti svoj nacionalni interes in širiti svoj politični vpliv. Gospodarski razvoj

kot posredna posledica aktivnosti gospodarske diplomacije pa predstavlja sredstvo za krepitev mehke moči držav globalnega Juga v mednarodni skupnosti.

- a. Empirična analiza zbranih podatkov, ki sem jih dopolnila s polstrukturiranimi intervjuji v izbranih državah, to potrjuje, saj ni bilo mogoče dokazati, da gospodarska diplomacija neposredno pospešuje trgovinsko izmenjavo z drugimi državami globalnega Juga.

5.2 Odnos gospodarske diplomacije in MRS v okviru sodelovanja Jug – Jug

Značilnosti gospodarske diplomacije pa niso v celoti pojasnile odnosa med gospodarsko diplomacijo in MRS v državah globalnega Juga. Iz njih je bilo potrebno izpeljati teoretsko-metodološki okvir za razumevanje njunega odnosa v političnoekonomskih odnosih držav globalnega Juga, ki so podlagi skupnih (ekonomskih in političnih) interesov, kolonialne oz. imperialistične zgodovine, suverenosti, skupnega vrednostnega sistema,³⁵² oblikovale svojo mednarodno družbo sodelovanja Jug – Jug, ki v mednarodnem sistemu obstaja vzporedno skupaj z mednarodno družbo odnosov Sever – Jug. Kljub izjemni heterogenosti, ki med državami Juga obstaja, pa je njihov t. i. družbeni imaginarij, ki je oblikoval tudi skupni vrednostni sistem, najprej temeljil na ideji, da položaj držav globalnega Juga ne zaostaja za položajem držav globalnega Severa, in na prepričanju, da se družbeno-kulturni značaj Juga učinkovito odziva na pritiske, ki jih izvaja globalni Sever v političnoekonomskem sistemu. Znotraj mednarodne družbe globalnega Juga so se tako oblikovali skupna pravila, institucije in načela sodelovanja, ki jih poznamo v okviru koncepta sodelovanja Jug – Jug.

Izhajajoč iz razumevanja vzpostavljanja odnosov Jug – Jug, sem poskušala ugotoviti, kako značilnosti gospodarske diplomacije in MRS držav globalnega Juga, ki ju oblikujejo v okviru ekonomske zunanje politike, vplivajo na njihovo medsebojno političnoekonomsko sodelovanje. Slednje se je oblikovalo kot posledica vpliva notranjih dejavnikov držav globalnega Juga (kolonialne izkušnje, borbe za neodvisnostjo in suverenostjo, geografske pozicije, gospodarske in razvojne odvisnosti od globalnega Severa ter kvalitetno drugačne kulturne dediščine), ter zunanjih dejavnikov iz mednarodnega okolja (stalni boj za prevlado med velesilami globalnega Severa, nenehni želji po gospodarski rasti, protekcionizmu, svetovnem gospodarskem sistemu

³⁵² Skupni vrednostni sistem držav globalnega Juga izvira iz odpora proti državam globalnega Severa in izkušnje zatiranja ter vedno večje političnoekonomske soodvisnosti, kot posledice paradigmatke spremembe mednarodnega ekonomskega sistema.

itd.) in mednarodne družbe (želja po enakopravni obravnavi v mednarodni skupnosti, želja po moči odločanja v mednarodnih institucijah, skupni gospodarski razvoj, ki spodbuja ugodno domače gospodarsko okolje itd.).

Vrednostni sistem mednarodne družbe Jug – Jug se je torej oblikoval na podlagi dejavnikov, ki izhajajo iz mednarodnega sistema ter zunanjih dejavnikov mednarodne družbe odnosov Jug – Jug. Vpliv zunanjih dejavnikov iz mednarodnega sistema na vpliv oblikovanja mednarodne družbe odnosov Jug – Jug je bil nekoliko močnejši, saj je mednarodna družba odnosov Sever – Jug, kjer so prevladovali države globalnega Severa, s svojimi zunanjepolitičnimi aktivnostmi, oblikovala mednarodni sistem, ki je omogočil nastanek nove mednarodne družbe.³⁵³ Močne mednarodne sile globalnega Severa so s svojimi pritiski na slabše razvita nacionalna gospodarstva svojo gospodarsko moč izražale tudi s politično in vojaško močjo, kar je povratno vplivalo na mednarodne gospodarske odnose. Zagovarjanje naravnih zakonov mednarodnega trga s strani razvitih držav ob sicer asimetrični ekonomski moči in pogajalski poziciji so pravzaprav predstavljali zgolj in samo nacionalne interese in jasno strukturo moči, kjer so razvite države prevladovali in oblikovale mednarodni sistem.

Čeprav bi lahko na podlagi tega sklepali, da so države globalnega Juga prenesle iste vzorce političnoekonomskega sodelovanja, kot so jih imele države globalnega Juga, to ne drži povsem. Morda na prvi pogled sodelovanje Jug – Jug res spominja primarno na zunanje aktivnosti, kjer je zunanja politika podrejena ekonomskim interesom in ekonomski politiki, a to ne drži. Države globalnega Juga želijo, vsaj na normativni ravni, s krepitvijo ekonomske moči vplivati na svojo pozicijo v mednarodni skupnosti in si posledično povečati ugled in vpliv. Pri tem uporabljajo gospodarsko diplomacijo in MRS, ki s svojimi aktivnostmi (ne)posredno pomagata pri krepitvi prepoznavnosti, vpliva ter pozicije moči v mednarodni skupnosti. Njun odnos je v zunanji politikah držav globalnega Juga pa je omejen z osrednjimi načeli sodelovanja Jug – Jug (spodbujanjem enakih možnosti, krepitvijo vzajemnega napredka ter koristi, deljenjem znanja in tehnologij med sodelujočimi partnericami), ki pa se prepletajo s konkretnimi načeli gospodarskega in razvojnega sodelovanja Jug – Jug. Zato so včasih na primer načela

³⁵³ Pri tem pa vpliv notranjih dejavnikov mednarodne družbe globalnega Juga nikakor ni zanemarljiva. Države globalnega Juga so namreč v sodelovanju in povezovanju videle učinkovito izbrano moč, ki bi pripomogla k enakomernejši porazdelitvi dobičkov od tehnološkega napredka (Stanovnik, 1986a). Države globalnega Juga so namreč same težko sledile tempu tehnološkega razvoja, zato je bila vzpostavitev intenzivnega medsebojnega sodelovanja pravzaprav nujna (Štajner, 1986, str. 163).

sodelovanja ali spodbujanja enakih možnosti podrejena načelom krepitve gospodarskih koristi, zasledovanju lastnega napredka ter razvoja.

To potrjujejo tudi analize izbranih primerov. Brazilija je v okviru razvojnega sodelovanja poskušala krepiti svojo mehko moč, ki bi ji lahko pomagala pri pridobivanju podpore za kandidacijo stalne članice v Varnostnem svetu OZN. Čeprav v času Bolsonara to ne drži več, saj je MRS skoraj neobstoječe in ne predstavlja prioritete v brazilski zunanji politiki, pa je pred njim Brazilija z razvojnim sodelovanjem Jug – Jug aktivno zasledovala politične cilje. Z geografsko razpršenim partnerskim sodelovanjem je poskušala pridobiti čim več zaveznic, hkrati pa je v regiji zasledovala geostrateške interese, da bi lahko v mednarodni skupnosti še okrepila svojo vlogo predstavnice regije. Podobno je veljalo tudi za gospodarsko diplomacijo, s katero je v analiziranem obdobju primarno zasledovala politične cilje, in sicer krepitev in vzpostavljanje bilateralnih odnosov z drugimi državami. Analiza je pokazala, da sta obe sredstvi izjemno prepleteni, ki po načelu solidarnostne diplomacije, zasledujeta primarno politične cilje. Njuno ločevanje je pravzaprav umetno ustvarjeno, v praksi pa se aktivnosti obeh izrazito prepletajo.

Še bolj izrazita prepletenost obeh sredstev pa se je pokazala v primeru Indije. Aktivnosti v okviru razvojnega pakta služijo za krepitev indijske pozicije v mednarodni skupnosti in povečanje njenega vpliva v mednarodnem političnem okolju. Obe sredstvi pa se pri zasledovanju ključnih političnih ciljev dopolnjujeta in prepletata. Velikokrat gospodarska diplomacija opravlja razvojno funkcijo, ko z različnimi diplomatskimi aktivnostmi naslavlja razvojna vprašanja, medtem ko razvojno sodelovanje Jug – Jug pogosto posega v polje aktivnosti gospodarske diplomacije. Obe sredstvi Indija uporablja za krepitev ekonomske moči, ki bi ji omogočila lažje pozicioniranje v svetu.

Kitajska, ki se v trojici analiziranih držav še najbolj razlikuje, pa razvojno sodelovanje Jug – Jug razume kot sredstvo, ki omogoča doseganje moči države s pomočjo enotnosti in odpira možnosti za gospodarski razvoj in blaginjo, ki predstavljata temelj kitajske ekonomske moči. Slednjo krepiti tudi z aktivnostmi gospodarske diplomacije, ki služi za premagovanje kulturnih razlik, širjenje njene politične ideologije ter krepitev vpliva v drugih državah globalnega Juga. Čeprav je glavni cilj Kitajske zunanje politike okrepitev ekonomske moči in s tem pozicije v mednarodni skupnosti, pa glede na regijo svoje cilje temu primerno prilagaja. Tako na primer v afriških državah veliko bolj izrazito zasleduje ekonomske cilje kot politične, saj je zagotavljanje virov tudi ključen element krepitve gospodarske rasti in posledično ekonomske

moči držav. Kljub vsemu pa so aktivnosti gospodarske diplomacije in razvojnega sodelovanja tudi v primeru Kitajske prepletene in skoraj neločljive, njihov cilj pa je, pridobiti dovolj (gospodarske) moči, da opolnomočijo vlogo in pozicijo v mednarodni skupnosti.

Čeprav imajo vse države, tudi države globalnega Juga, svoje zunanje politične strategije, pa je vrednostni sistem mednarodne družbe odnosov Jug – Jug vplival na oblikovanje skupne zunanje politične strategije držav globalnega Juga. Sodelovanje Jug – Jug, kot kombinacijo ekonomskega in političnega sodelovanja, bi lahko razumeli kot skupno zunanje politično usmeritev držav globalnega Juga, ki tako krepijo svoj vlogo v mednarodni skupnosti. Zgodovinski razvoj je namreč pokazal, da posamično težko doživijo preboj ali spremembe v sistemu, ki je tako zelo omejen z vzorci obnašanja in načeli, ki so jih vzpostavile države globalnega Severa. Skupni zgodovinski moment dekolonizacije, ki je povzročil vzpostavitev vrednostnega sistema v odnosih Jug – Jug, tako predstavlja prelom v mednarodnem sistemu, ki je omogočil, da države globalnega Juga z gospodarsko diplomacijo in razvojnim sodelovanjem zasledujejo cilje, ki so jih postavile države že v času Gibanja neuvrščenih in s katerimi želijo spreminjati mednarodni red in obstoječ mednarodni sistem.

Odnos med gospodarsko diplomacijo in MRS držav globalnega Juga je komplementaren. Obe sredstvi se medsebojno dopolnjujeta pri zasledovanju skupnih političnih ciljev, velikokrat pa se tudi prepletata. Ker razvojno sodelovanje držav globalnega Juga, ki ga v okviru zunanje politične strategije Jug – Jug udeležujejo s pomočjo razvojnega sodelovanja Jug – Jug, vključuje razvojno, humanitarno in gospodarsko komponento, je umetna ločitev od gospodarske diplomacije skoraj nemogoča. Številne aktivnosti gospodarske diplomacije so namreč hkrati tudi aktivnosti razvojnega sodelovanja Jug – Jug in obratno. Gre torej za odnos med obema zunanje političnima sredstvoma, ki se popolnoma razlikuje od tistega v državah globalnega Juga. Zato lahko na tem mestu zavrnem svojo drugo tezo, da je odnos med gospodarsko diplomacijo in MRS držav globalnega Juga izjemno kompleksen, pri čemer MRS predstavlja sredstvo (vezano pomoč) za udeleževanje gospodarske diplomacije držav globalnega Juga, kar posledično pomeni, da je odnos med njima enak odnosu obeh sredstev v razvitih državah. Čeprav razvojno sodelovanje Jug – Jug skupaj z uradno razvojno pomočjo umeščam v širši okvir MRS, pa tega razumem kot mednarodni sistem razvoja, v katerem tako uradna razvojna pomoč kot razvojno sodelovanje Jug – Jug, skupaj z drugimi instrumenti MRS, skušata krepiti trajnostni razvoj vseh držav in mednarodne skupnosti.

A razvojno sodelovanje Jug – Jug se od razvojnega modela držav globalnega Severa razlikuje po tem, da komplementarno razvojno sodelovanje, ki kot odgovor na klasično razumevanje delitve sveta na globalni Sever in Jug, skupaj z drugimi oblikami razvojnega sodelovanja prispeva k uresničevanju ciljev MRS in se postavlja ob bok razvojnemu modelu globalnega Severa. Temeljna načela so zasidrana v zgodovinskem kontekstu boja za neodvisnost in osvoboditev od kolonializma ter imperializma in iskanju vzajemnega razvoja. Načelna trditev, da je model MRS globalnega Juga enak modelu globalnega Severa, bi bila v nasprotju s temeljnimi postulati sodelovanja Jug – Jug, saj ne glede na jasne normativne razlike tudi v praksi poteka drugače. MRS globalnega Severa se namreč šele v zadnjih letih razširja tudi na nove oblike aktivnosti in instrumentov, ki niso več omejeni zgolj na uradno razvojno pomoč. To nakazuje, da je treba za zagotavljanje ciljev trajnostnega razvoja aktivnosti v okviru MRS razširiti in poiskati različne načine za njihovo uresničevanje. Kljub številnim očitkom, da gre v primeru načel sodelovanja Jug – Jug predvsem za deklarativno raven, ki v praksi ne drži popolnoma, so države globalnega Juga pogosto raje del partnerskih odnosov,³⁵⁴ ki prinašajo zagotovljene (gospodarske in politične) koristi, kot v hierarhičnih odnosih razvojne pomoči, kjer je v praksi najpogostejši predpogoj za prejemanje pomoči spoštovanje temeljnih načel demokratičnosti (npr. spoštovanje temeljnih človekovih pravic, demokratizacija institucij itd).³⁵⁵ Države globalnega Juga so v okvir medsebojnega političnoekonomskega sodelovanja postavile lastništvo (*ownership*) ter enakovredni položaj partneric v ospredje, četudi zgolj na deklarativni ravni, spodbujanja vzajemnih (gospodarskih) koristi ne skrivajo, zato gospodarska diplomacija ni podaljšek razvojnega sodelovanja, da dokonča tisto, kar MRS držav globalnega Severa uradno ne sme niti začeti.

³⁵⁴ To potrjujejo tudi vsi sogovorniki.

³⁵⁵ Kljub temu da obstaja razhajanje med deklarativno ravno razvojnega sodelovanja Jug – Jug in prakso (Svetličič, 1986), lahko na primeru kitajskega razvojnega sodelovanja Jug – Jug vidimo, zakaj se afriške države kljub vsem pastem neokolonialističnih teženj Kitajske in razhajanj med deklarativnimi načeli in dejansko implementacijo ne distancirajo od tovrstnega sodelovanja. Vsekakor je eden od razlogov to, da nekatere države kitajsko financiranje uporabljajo za krpanje lastnega slabega upravljanje in neodgovorne fiskalne politike (Pham, Salam Bello in Barry, 2018). Prav tako lahko razloge iščemo tudi v šibkih demokratičnih vladah, ki se jim v primeru kitajskega financiranja ne treba obremenjevati z demokratičnimi pogoji držav globalnega Severa. Odnosi med afriškimi državami in Kitajsko namreč ne temeljijo na transparentnosti (korupcija) in demokratični odgovornosti vlad (nespoštovanje delavskih pravic, slabi okoljski standardi itd.) (Melber, 2007). Obenem razvojni akterji v afriških državah poudarjajo, da imajo vsi tuji akterji lastne interese, ko želijo pomagati afriškim državam, zato ni smiselno, da slednje ne bi poskusile od vseh, tistih na Severu in tistih na Jugu, iztržiti čim več (Lagerkvist, 2010). Poleg številnih pogojev, ki jih afriškim državam nalagajo institucije in države globalnega Severa, je sodelovanje s Kitajsko veliko bolj pragmatično in izhaja primarno iz finčnih koristi. Ta pragmatični, a kljub vsemu skeptični pristop h kitajskemu razvojnemu sodelovanju kaže na to, da se afriške države zavedajo, da kitajskega razvojnega modela ni smiselno kopirati, tudi zaradi kitajskih notranjepolitičnih omejitev, a nekatere ponujene rešitve niso zanemarljive (Langerkvist, 2010, str. 176).

Na podlagi tega lahko sklenem:

1. Odnos med gospodarsko diplomacijo in MRS držav globalnega Juga ni primerljiv s tistim v državah globalnega Juga. Pri tem izhajam iz teoretičnega okvira vzpostavljanja njihovih zunanjepolitičnih ekonomskih aktivnosti in dejstva, kako so se odnosi Jug – Jug oblikovali.
 - a. Čeprav posploševanje na podlagi treh izbranih primerov ni možno, pa rezultati empirične analize dopolnjujejo teoretsko konceptualizacijo v doktorski disertaciji. Trdim, da Brazilija, Indija in Kitajska v zasledovanju političnih ciljev uporabljajo gospodarsko diplomacijo in razvojno sodelovanje Jug – Jug, ki se medsebojno prepletata. Čeprav je v primeru Kitajske razločevanje med obema sredstvoma lažje, pa sta še vedno izjemno prepleteni in skupaj zasledujeta politične cilje države. Med tem sta obe sredstvi v primeru Indije tako zelo prepleteni, da je težko določiti, na kateri točki se aktivnosti ene končajo in aktivnosti druge začnejo.
2. Odnos med gospodarsko diplomacijo in MRS držav globalnega Juga odraža zunanjepolitično strategijo sodelovanja Jug – Jug. Upoštevajoč načela krepitve medsebojnih (gospodarskih in političnih) koristi, spoštovanja suverenosti in neodvisnosti, solidarnosti in povpraševanja ter partnerskega odnosa pomagata pri krepitvi vpliva in moči držav globalnega Juga.
 - a. Izbrane države v političnoekonomskih odnosih z drugimi državami globalnega Juga uporabljajo gospodarsko diplomacijo in razvojno sodelovanje kot sredstvi za krepitev svoje mehke moči. S tehničnim sodelovanjem, donacijami, posojili, prenosom znanja in tehnologij, trgovinsko izmenjavo ter drugimi aktivnostmi preko zasebnih in javnih akterjev krepijo svoj nacionalni (gospodarski) razvoj in razvoj celotnega globalnega Juga, da bi se lahko postavile ob bok državam globalnega Severa.
3. Gospodarska diplomacija ni nadaljevanje razvojnega sodelovanja Jug – Jug, kjer bi slednje pripravilo ugodno gospodarsko okolje za ekonomske aktivnosti gospodarske diplomacije. Nasprotno, gospodarska diplomacija in razvojno sodelovanje držav globalnega Juga predstavljata zunanjepolitično sredstvo, s katerim te države v medsebojnih političnoekonomskih odnosih zmanjšujejo odvisnost od držav globalnega Severa in krepijo svoje konkurenčne prednosti.

- a. Izbrane države obe sredstvi uporabljajo za pozicioniranje v mednarodni skupnosti kot enakopravni akterji, ki lahko neodvisno od držav globalnega Severa zasledujejo svoje politične in ekonomske interese. Obe sredstvi predstavljata v političnoekonomskih odnosih držav globalnega Juga sredstvo za krepitev partnerskih odnosov, ki omogočajo močnejšo skupno pozicijo držav globalnega Juga v mednarodni skupnosti.
4. Krepitev družbenega in gospodarskega razvoja, ki bi države globalnega Juga rešil odvisnosti od držav globalnega Severa, predstavlja cilj, ki ga želijo doseči z utrjevanjem svoj politične pozicije v mednarodnem sistemu. Politična svoboda, neodvisnost in možnost sooblikovanja mednarodnega sistema predstavljajo glavna načela, ki države globalnega Juga vodijo pri uporabi gospodarske diplomacije in MRS.

5.3 Prispevek k razvoju znanstvenega področja in izhodišča za prihodnje raziskovanje

Doktorska disertacija na podlagi poglobljene analize značilnosti gospodarske diplomacije in MRS držav globalnega Juga ter političnoekonomskega sodelovanja Jug – Jug, ustvarja teoretično-metodološke ter praktične prispevke, ki jih izpostavljam v nadaljevanju. Odmik od neoklasičnega ekonomskega konceptualiziranja raziskovane problematike je omogočil interdisciplinarni pristop k analizi obeh temeljnih konceptov. Ker je narava obeh konceptov v okviru konceptualizacije držav globalnega Severa omejena: 1) na analizo v okviru mednarodnih odnosov oz. bolj konkretno v okviru zunanje politike; 2) na ločeno analizo razvojnega sodelovanja v okviru razvojnih študij in 3) gospodarske diplomacije v okviru diplomatskih študij in mednarodne politične ekonomije, sem svoje raziskovanje razširila na tri znanstvena področja. Pri tem me je vodila ugotovitev, da na preseku diplomacije, mednarodnih odnosov in razvojnih študij nisem zasledila analize značilnosti in odnosa obeh sredstev v okviru političnoekonomskega sodelovanja držav globalnega Juga. Nasprotno, analiza obeh sredstev namreč najpogosteje poteka ločena in zgolj v okviru ene od izbranih znanstvenih disciplin.

Zato sem z odmikom od klasičnega konceptualiziranja držav globalnega Severa gospodarsko diplomacijo in MRS držav globalnega Juga lahko konceptualizirala in operacionalizirala upoštevajoč značilnosti političnoekonomskega sodelovanja držav globalnega Juga. To je omogočilo, da sem namesto ustaljenih analiz, ki prispevajo zgolj k razumevanju obeh sredstev v smislu krepitve gospodarske rasti, gospodarsko diplomacijo in MRS držav globalnega Juga

analizirala, operacionalizirala, konceptualizirala in osmislila kot del mednarodnega družbenega sistema, ki vplivata na procese in odnose med državami globalnega Juga.

Ključni prispevek doktorske disertacije je to, da predstavlja prvi poskus celovite obravnave odnosa gospodarske diplomacije in MRS, tako na Severu kot na Jugu. Na podlagi značilnosti obeh sredstev in njunega odnosa na Jugu pa sem ugotovila, da je njuno ločevanje lahko pravzaprav škodljivo. Z umetnim ločevanjem po vzoru konceptualnega modela globalnega Severa sem namreč v raziskovanju najprej iskala jasno mejo med obema sredstvoma. Vendar je podrobna analiza pokazala, da je to skoraj nemogoče. Seveda lahko, glede na konceptualizacijo in operacionalizacijo gospodarske diplomacije in MRS, vedno omejimo svoje raziskovanje in ju (vsaj umetno) analiziramo ločeno, a se je na primeru držav globalnega Juga pokazalo, da je tovrsten teoretsko-metodološki okvir škodljiv in neprimeren. Z omejevanjem na ločeno analiz obeh sredstev namreč ne moremo dobiti celovitega vpogleda v značilnosti gospodarske diplomacije in MRS držav globalnega Juga, kar posledično pomeni, da ju ne moremo celovito analizirati ali razumeti. Doktorska disertacija torej predstavlja teoretsko-metodološki temelj razumevanja holističnosti obeh konceptov in pojasnjuje njun odnos v državah globalnega Juga. S tem pa posledično posega v same temelje proučevanja in analize obeh konceptov tudi v okviru odnosov Sever – Jug in odpira vprašanja, kaj pravzaprav oba koncepta sta.

Čeprav se z gospodarsko diplomacijo ukvarjajo številni raziskovalci, predvsem na globalnem Severu, v določeni meri tudi na Jugu, pa se nihče zares ni ukvarjal z značilnostmi gospodarske diplomacije držav globalnega Juga. Izhajali so namreč iz predpostavke, da je koncept gospodarske diplomacije Severa enak tistemu na Jugu. V doktorski disertaciji pa, ko jo analiziram celovito in v odnosu z razvojnim sodelovanjem, pokažem ravno nasprotno. Prav zato je razumevanje in proučevanje odnosa tako pomembno. Podobno velja za razvojno sodelovanje, ki so ga številni avtorji proučevali v okviru odnosu Sever – Jug, v zadnjih letih pa vse več tudi v okviru odnosov Jug – Jug. Ob številnih kritikah, da načela razvojnega sodelovanja Jug – Jug ne spoštujejo načel institucionaliziranega modela držav globalnega Severa, pa nihče ni proučeval odnosa, ki ga ima v političnoekonomskem sodelovanju z gospodarsko diplomacijo. Proučevanje in razumevanje odnosa med obema sredstvoma namreč veliko podrobneje pojasni določene značilnosti in razloge za razlikovanje od modela držav globalnega Severa.

Če povzamem, doktorska disertacija teoretično-metodološko prispeva k:

- celoviti obravnavi odnosa gospodarske diplomacije in MRS;
- teoresko-metodološkemu temelju razumevanja holističnosti obeh konceptov;
- celovitemu prikazu in analizi MRS in gospodarske diplomacije v državah globalnega Juga;
- razčlenitvi in opredelitvi značilnosti MRS in gospodarske diplomacije v državah globalnega Juga in primerjavi le-teh z značilnostmi držav globalnega Severa;
- opredelitvi oblikovanja, delovanja in razvoja gospodarske diplomacije v državah globalnega Juga, kar še ni bilo storjeno izven klasične konceptualizacije gospodarske diplomacije globalnega Severa;
- pregledu in analizi funkcije in ciljev gospodarske diplomacije v državah globalnega Juga;
- interdisciplinarni metodi raziskovanja, kjer sem gospodarsko diplomacijo in MRS odmaknila od neoklasične ekonomske konceptualizacije in sem jo zaradi značilnosti, ki jih imata že v svojem bistvu, analizirala na presečišču diplomatskih študij, teorij mednarodnih odnosov in razvojnih študij;
- analizi povezave med gospodarskim sodelovanjem Jug – Jug, MRS in gospodarsko diplomacijo, ki je temeljila na empirični analizi študij primerov, kjer sem kombinirala različne metode raziskovanja diplomatskih in razvojnih študij ter mednarodne ekonomije, kar je omogočilo razumevanje praktičnih značilnosti gospodarske diplomacije in MRS ter njun potencialni vpliv na krepitev mednarodnega političnoekonomskega sodelovanja med državami globalnega Juga.

Poleg teoretičnih in metodoloških prispevkov pa doktorska disertacija ustvarja tudi naslednje praktične prispevke k:

- analizi vpliva diplomatskih in konzularnih predstavništev na pospeševanje trgovinske menjave med državami globalnega Juga;
- razumevanju, da je sodelovanje Jug – Jug okvir političnoekonomskega sodelovanja držav globalnega Juga, ki gospodarske diplomacije in MRS ne omejuje in razločuje, kar se posledično izraža tudi v izrazitem prepletanju med obema instrumentoma;
- analizi političnoekonomskega sodelovanja med državami globalnega Juga, skozi prizmo gospodarske diplomacije in MRS, ki krepi razvoj držav globalnega Juga in posledično tudi njihovo pozicijo v mednarodni skupnosti.

Za konec pa še nekaj premislekov, ki odpirajo polje raziskovanja v prihodnje. V mednarodni skupnosti 21. stoletja, ko je političnoekonomsko sodelovanje vse bolj pomembno in je pomembno analizirati odnose med državami globalnega Juga, ki s svojimi zunanjepolitičnimi aktivnostmi močno vplivajo na mednarodni sistem, ki ga še vedno na žalost prevečkrat osmišljamo v okviru klasične političnoekonomske razvojne paradigme. A z nekaterimi uspešnimi poskusi, kot so cilji trajnostnega razvoja, se kažejo pomembni zametki vzpona držav globalnega Juga. Ne zgolj v gospodarskem smislu, ko centri (gospodarske) moči držav globalnega Juga izzivajo obstoječi svetovni gospodarski sistem, temveč tudi v političnem, družbenem in kulturnem smislu. Države globalnega Juga namreč s svojimi aktivnostmi, povečevanjem vpliva in moči v mednarodni skupnosti pomembno vplivajo na spreminjanje vzorcev obnašanja med državami. Takšen primer je prav proučevanje značilnosti odnosa med gospodarsko diplomacijo in MRS, ki ne odpira zgolj epistemološkega razlikovanja v okviru odnosov Sever – Jug, ki več ne zadošča za celovito pojasnjevanje, kaj sta gospodarska diplomacija in MRS. Hkrati se namreč odpira tudi polje vprašanj, ki zadevajo najbolj splošno razumevanje značilnosti, oblik, aktivnosti in posledično tudi procesov, v katerih se gospodarska diplomacija in MRS uporabljata. Pravzaprav predpostavlja globlje ontološke razlike, ki so povzročile, da oba koncepta analiziramo ločeno in ne proučujemo njunega odnosa, ki v praksi obstaja.

Ozirajoč se na spremembe in izzive, ki zaradi globalizacije in izjemne prepletenosti procesov ter odnosov v mednarodni skupnosti ne zadevajo več enega dela sveta, temveč vse nas, lahko disertacijo sklenem z naslednjimi besedami. Nekateri uspešni poskusi političnega (in ekonomskega) sodelovanja, kot so cilji trajnostnega razvoja pa tudi izredna prepletenost odnosa med gospodarsko diplomacijo in MRS držav globalnega Juga, opozarjajo na medsebojno soodvisnost vseh akterjev v mednarodni skupnosti (od posameznikov do držav) in kažejo na pomanjkljive predpostavke, na katerih analiziramo mednarodno skupnost. Zato se sprašujem, ali proučevanje držav globalnega Juga, ki odpira nova vprašanja in izziva obstoječe konceptualizacije procesov in odnosov v mednarodni skupnosti, usmerja proti novi svetovni ureditvi *Pax Australis*.³⁵⁶ Proti svetovni ureditvi, v kateri bi lahko države globalnega Juga prevzele škarje in platno v mednarodni skupnosti in vplivale na preoblikovanje razumevanja obstoječega mednarodnega sistema. *Pax Australis* kot nadaljevanje dolge zgodovine svetovnih

³⁵⁶ Lat. južna ureditev, mir juga.

ureditev, ki so vsaka na svoj način (so)oblikovale mednarodno skupnost, v kateri danes živimo, in njeno proučevanje. Sledi morda *Pax Franca*, *Pax Britannica*, *Pax Americana*, *Pax Sinica*, *Pax Australis*?

6 Viri in literatura

1. Aaker, D. A., Kumar, V. in Day, G. S. (1998). *Marketing Research*. New York: J. Wiley.
2. ABC. (2010). *Brazilian Cooperation for International Development: 2005–2009*. Brasília: Instituto de Pesquisa Econômica Aplicada and Agência Brasileira de Cooperação.
3. ABC. (2017). *Manual of South-South Technical Cooperation Management* (2. izd.). Brasília: Brazilian Cooperation Agency of the Ministry of Foreign Affairs. Dostopno prek <http://www.abc.gov.br/imprensa/mostrarconteudo/728>
4. Abdenur, A. (2007). *The Strategic Triad: Form and Content in Brazil's Triangular Cooperation Practices* (International Affairs Working Paper, 2007-06). New York: The New School.
5. Abdenur, R. (1994). A politica externa brasileira e o 'sentimento de exclusio'. V G. Fonseca Jr. in S. H. N. de Castro (ur.), *Temas de politica externa brasileira II* (str. 31–46). Sao Paulo: Paz e Terra.
6. Abraham, I. (2007). The Future of Indian Foreign Policy. *Economic and Political Weekly*, 42(42), 4209–4212. doi: 10.2307/4416969
7. Abreu, F. J. M. (2013). A Evolução da Cooperação Técnica Internacional no Brasil – The Evolution of International Technical Cooperation in Brazil. *Mural Internacional*, 4(2), 3–16. doi: 10.12957/rmi.2013.8372
8. Acharya, A. (2008). China and Southeast Asia: Some Lessons for Africa. V K. Ampiah in S. Naidu (ur.), *Crouching Tiger, Hidden Dragon? Africa and China* (str. 314–325). Cape Town: University of KwaZulu-Natal Press.
9. Acharya, S. (2007). *Can India Grow without Bharat?* New Delhi: Academic Foundation.
10. Adler, E. (1997). Seizing the Middle Ground: Constructivism in World Politics. *European Journal of International Relations*, 3(3), 319–363. doi: 10.1177/07399863870092005
11. Afesorgbor, S. K. (2016). *Economic Diplomacy in Africa: The Impact of Regional Integration versus Bilateral diplomacy on Bilateral Trade*. San Domenico di Fiesole: European University Institute.
12. Afman, E. in Maurel, M. (2010). Diplomatic relations and trade reorientation in transition countries. V P. A. G. van Bergeijk in S. Brakman (ur.), *The Graviti Model in International Trade; Advances and Applications* (str. 278–295). Cambridge: Cmbridge University Press.

13. Agenda za trajnostni razvoj do leta 2030 – *The 2030 Agenda for Sustainable Development*, sprejeta in razglašena z resolucijo Generalne skupščine Združenih narodov št. 70/1, 25. septembra 2015. Dostopno prek <https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/21252030%20Agenda%20for%20Sustainable%20Development%20web.pdf>
14. Agrawal, S. (2007). *Emerging Donors in International Development Assistance: The India Case*. Ottawa: Partnership and Business Development Division, International Development Research Centre. Dostopno prek <http://publicwebsite.idrc.ca/EN/Documents/Case-of-India.pdf>
15. Alden, C. in Vieira, M. A. (2005). The New Diplomacy of the South: South Africa, Brazil, India and Trilateralism. *Third World Quarterly*, 26(7), 1077–1095. doi: 10.1080/01436590500235678
16. Alden, C., Morphet, S. in Vieira, M. A. (2010). *The South in World Politics*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
17. Alendar, B. (1985). *Regionalna ekonomska integracija u Latinskoj Ameriki*. Beograd: Institut za međunarodnu politiku i privredu.
18. Alesina, A. in Dollar, D. (1998). *Who gives Foreign Aid to Whom and Why?* (NBER Working Paper, 6612). Cambridge: National Bureau of Economic Research.
19. Alesina, A. in Dollar, D. (2000). Who Gives Foreign Aid and Why? *Journal of Economic Growth*, 5(1), 33–63. Dostopno prek <https://www.jstor.org/stable/40216022>
20. Almond, G. A. (1960). Introduction: A Functional Approach to Comparative Politics. V G. Almond in J. Coleman (ur.), *The Politics of the Developing Areas* (str. 3–64). Princeton: Princeton University Press.
21. Almond, G. in Coleman, J. (ur.). (1960). *The Politics of the Developing Areas*. Princeton: Princeton University Press.
22. Alonso, J. A. (2014). From Aid to Global Development Policy. V J. A. Alonso, G. A. Cornia in R. Vos (ur.), *Alternative Development Strategies for the Post 2015 Era* (str. 287–320). New York: Bloomsbury Academy.
23. Alonso, J. A. (2016). Beyond Aid: Reshaping the Development Cooperation System. V J. A. Ocampo (ur.), *Global Governance and Development* (str. 101–136). Oxford: Oxford University Press.
24. Alonso, J. A. (2018). *Development Cooperation to Ensure that None Be Left Behind* (CDP Background Paper, 39, ST/ESA/2018/CDP/39). United Nations: Department of Economics and Social Affairs.

25. Alonso, J. A. in Glennie, J. (2015). *What is Development Cooperation?* (2016 Development Cooperation Forum Policy Briefs, 1). New York: United Nations ECOSOC. Dostopno prek https://www.un.org/en/ecosoc/newfunct/pdf15/2016_dcf_policy_brief_no.1.pdf
26. Alvares, C. (1992). *Science, Development and Violence: The Revolt Against Modernity*. New Delhi: Oxford University Press.
27. Amin, S. (1976). *Accumulation on a World Scale: A Critique of the Theory of Underdevelopment*. New York: Monthly Review Press.
28. Amin, S. (1990). *Maldevelopment: Anatomy of Global Failure*. London, New Jersey: Zed Books.
29. Amorim, C. (2010). Brazilian Foreign Policy under President Lula (2003–2010): An Overview. *Revista Brasileira de Política Internacional*, 53(spe), 214–240. doi: 10.1590/S0034-73292010000300013
30. Amorim, C. (2017). *Acting Globally: Memoirs of Brazil's Assertive Foreign Policy*. Plymouth: Hamilton Books.
31. Ampiah, K. (1997). *The Dynamics of Japan's Relations with Africa: South Africa, Tanzania, and Nigeria*. London, New York: Routledge.
32. Andersen, W. K. (1983). The Domestic Roots of Indian Foreign Policy. *Asian Affairs: An American Review*, 10(3), 45–53. Dostopno prek www.jstor.org/stable/30172981
33. Andreotti, V. (2011). *Actionable Postcolonial Theory in Education*. New York: Palgrave Macmillan.
34. Aneja, U. (2019). South-South Cooperation and Completion: A Critical History of the Principles and their practice. V E. Fiddian-Qasmiyeh in P. Daley (ur.), *Routledge Handbook of South–South Relations*. New York: Routledge.
35. Apodaca, C. (2007). Foreign Aid as a Foreign Policy Tool. V G. C. Thies (ur.), *Oxford Research Encyclopedia of Politics*. doi: 10.1093/acrefore/9780190228637.013.332
36. Arbeiter, J. in Brglez, M. (2017). *Prednostni vrstni red: sredstvo pozicioniranja ali (ne)uporabna simbolika?* Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
37. Arbeiter, J., Boromisa, A., Bučar, M., Četković, J., Jaćimović, D., Lakić, D., Raditya Ležaić, A., ... in Žarković, M. (2017). *Gospodarska diplomacija između potreba gospodarstva i interesa država: Hrvatska, Slovenija i Crna Gora: energetika, klima, investicije, turizam*. Zagreb: Alinea.
38. Arbeiter, J., Bučar, M., Udovič, B. (2019). Slovenian Development Cooperation and Commercial Diplomacy: Twins or Rivals? *Teorija in praksa: revija za družbena*

- vprašanja*, 56(posebna št.), 454–471, 515. Dostopno prek <https://plus.si.cobiss.net/opac7/bib/36168285>
39. Arbix, G. in Martin, S. B. (2010). *Beyond Developmentalism and Market Fundamentalism in Brazil: Inclusionary State Activism without Statism*. Predstavljeno na Workshop on States, Development, and Global Governance, Global Legal Studies Center and the Center for World Affairs and the Global Economy (WAGE), Wisconsin, United States of America, March 12th to 13th.
 40. Aron, R. (1973). *The Imperial Republic: The United States and the World 1945–1973*. Englewood Cliffs: Prentice-Hall.
 41. Aron, R. (2010). *Vojna in mir med nacijami: I. knjiga*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
 42. Arrighi, G. (2007). *Adam Smith in Beijing: Lineages of the 21st Century*. London: Verso.
 43. Arrighi, G., Silver, B. J. in Brewer, B. D. (2003). Industrial Convergence, Globalization, and the Persistence of the North-South Divide. *Studies in Comparative International Development*, 28(3), 3–31. doi: 10.1007/BF02686319
 44. Augustyn, A., Bauer, P., Duignan, B., Eldridge, A., Gregersen, E., McKenna, A., Petruzzello, M., Rafferty, J. P., Ray, M., Rogers, K., Tikkanen, A., Wallenfeldt, J., Zeidan, A. in Zelazko, A. (2019, 11. maj). Bandung Conference. *Encyclopaedia Britannica*. Dostopno prek <https://www.britannica.com/event/Bandung-Conference#accordion-article-history>
 45. Axelrod, R. (1986). An Evolutionary Approach to Norms. *American Political Science Review*, 80(4), 1095–1111. doi: 10.1017/S0003055400185016
 46. Ayllón, P. B. (2012). Contribuciones de Brasil al Desarrollo Internacional: Coaliciones Emergentes y Cooperación Sur-Sur. *Revista CIDOB d'afers Internacionals*, 97–98, 189–204. doi: 10.24241/rcai.vi97.252835
 47. Ayllón, P. B. (2013). *A Cooperação Triangular e as Transformações da Cooperação Internacional para o Desenvolvimento* (Texto para Discussão, 1845). Rio de Janeiro: IPEA.
 48. Baker, A. (2014). *Shaping the Developing World: The West, the South, and the Natural World*. Los Angeles: CQ Press.
 49. Baldwin, D. A. (1985). *Economic Statecraft*. Princeton, New Jersey, Chichester, West Sussex: Princeton University Press.

50. Bandyopadhyaya, J. (2009). From Non-alignment to Pro-imperialism: Class and Foreign Policy in India. V A. Ghosh, T. Chakrabroti, A. J. Majumdar in S. Chatterjee (ur.), *India's Foreign Policy* (str. 1–20). New Delhi: Pearson.
51. Banks, M. (1984). *Conflict in World Society*. Sussex: Wheatsheaf Books.
52. Baracuhy, B. (2011). Brazilian Economic Diplomacy: Agriculture and the WTO. V N. Bayne in S. Woolcock (ur.), *The New Economic Diplomacy: Decision-Making and Negotiation in International Economic Relations* (str. 341–358). Surrey, Burlington: Ashgate. doi: 10.4324/9781315555195-19
53. Barbosa, P. H. B. (2011). *O Brasil e a Embrapa: O viés Instrumental da Cooperação Técnica Horizontal* (magistrsko delo). Brasília: Instituto Rio Branco.
54. Barnett, M. in Duval, R. (2005). Power in International Politics. *International Organization*, 59(1), 39–75. doi: 10.1017/S0020818305050010
55. Barston, R. P. (1997). *Modern Diplomacy* (2. izd.). London: Longman.
56. Barua, P. (2006). Economic Diplomacy in South Asia: Priorities and Stakeholders in the New Economy. *South Asian Survey*, 13(1), 17–33. doi: 10.1177/097152310501300102
57. Bauer, P. T. (2000). *From Subsistence to Exchange*. Princeton: Princeton University Press.
58. Baulch, B. (2006). The New Poverty Agenda: A Disputed Consensus (Editorial). *IDS Bulletin*, 37(4), 82–90. doi: 10.1111/j.1759-5436.2006.tb00290.x
59. Baumann, R. (ur.). (2014). *Brazilian Cooperation for International Development 2010*. Brasília: IPEA.
60. Baxter, P. in Jack, S. (2008). Qualitative Case Study Methodology: Study Design and Implementation for Novice Researchers. *The Qualitative Report*, 13(4), 544–559. Dostopno prek <http://www.nova.edu/ssss/QR/QR13-4/baxter.pdf>
61. Bayne, N. in Woolcock, S. (2011). *The New Economic Diplomacy: Decision-Making and Negotiation in International Economic Relations*. Hampshire: Ashgate Publishing Limited.
62. Beckford, G. L. (1972). Institutional Foundations of Resource Underdevelopment in the Caribbean. *The Review of Black Political Economy*, 2(3), 81–101. doi: 10.1007/BF03040609
63. Bendix, D. (2017). Reflecting the Post-Development Gaze: The Degrowth Debate in Germany. *Third World Quarterly*, 38(12), 2617–2633. doi: 10.1080/01436597.2017.1314761
64. Benko, V. (1965). *Družbeno ekonomski temelji zunanje politike Švedske in njena praktična stališča* Ljubljana: Pravna fakulteta.

65. Benko, V. (1977). *Mednarodni odnosi*. Maribor: Obzorja.
66. Benko, V. (1987). *Mednarodni odnosi*, 2. prenovljena izdaja. Maribor: Obzorja.
67. Benko, V. (1992). O vprašanju prioritet v zunanji politiki Slovenije. *Teorija in praksa*, 29(1-2), 3–11.
68. Benko, V. (1997). *Znanost o mednarodnih odnosih*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
69. Benko, V. (2000). *Sociologija mednarodnih odnosov*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
70. Bergamaschi, I. in Tickner, A. B. (2017). Introduction: South–South Cooperation Beyond the Myths – A Critical Analysis. V I. Bergamaschi, P. Moore in A. B. Tickner (ur.), *South-South Cooperation Beyond the Myths: Rising Donors, New Aid Practices?* London: Palgrave Macmillan.
71. Bernal-Meza, R. (2010). International Thought in the Lula Era. *Revista Brasileira de Política Internacional*, 53, 193–213. doi: 10.1590/s0034-73292010000300012
72. Berridge, G. R. (2005). *Diplomacy: Theory and practice*. New York: Palgrave.
73. Berridge, G. R. in James, A. (2003). *A Dictionary of Diplomacy*. Basingstoke: Palgrave. doi: 10.1057/9780230501348
74. Berthelemy, J.-C. (2006). Bilateral Donors' Interest vs. Recipients' Development Motives in Aid Allocation: Do All Donors Behave the Same? *Review of Development Economics*, 10(2), 179–194. doi: 10.1111/j.1467-9361.2006.00311.x
75. Besharati, N. A. (2018, 10. december). The Quest to Measure South-South Cooperation. *Southern Voice*. Dostopno prek <http://southernvoice.org/the-quest-to-measure-south-south-cooperation/>
76. Bezerra Lima, J. (ur.). (2017). Brazilian Cooperation for Interantional Development: 2011–2013. Brasília: IPEA. Dostopno prek https://www.ipea.gov.br/portal7/index.php?option=com_content&view=article&id=30412&Itemid=1
77. Bhatia, R. (2016, 12. maj). Progressing 'Diplomacy for Development'. *Gateway House. Indian Council on Global Relations*. Dostopno prek <https://www.gatewayhouse.in/the-unfolding-story-diplomacy-for-development/>
78. Bhattacharya, A. in Kharas, H. (2016). *The Role of Regional Development Banks in the New Global Agenda*. Washington D. C.: Brookings.
79. Bijoy, C. R. (2010). India: Transiting to a Global Donor in South-South Cooperation: A Challenge to the Aid System. V P. Quintos, R. B. Guzman in J. E. Africa (ur.), *The Reality*

- of Aid, Special Report on South-South Cooperation* (str. 65–76). Quezon City: IBON Books.
80. Bilancini, E. in D'Alessandro, S. (2012). Long-run Welfare under Externalities in Consumption, Leisure, and Production: A Case for Happy Degrowth vs. Unhappy Growth. *Ecological Economics*, 84. doi: 10.1016/j.ecolecon.2011.10.023
 81. Bird G. (2004). The Political Economy of Foreign Aid: Fatigue or Regeneration? V G. Bird (ur.), *International Finance and the Developing Economies* (str. 227–248). London: Palgrave Macmillan. doi: 10.1057/9780230599840_13
 82. Bissio, R. (2013). The Paris Declaration on Aid Effectiveness. V United Nations (ur.), *Realizing the Right to Development: Essays in Commemoration of 25 Years of the United Nations Declaration on the Right to Development*. New York, Geneva: United Nations Publications.
 83. Blanchard, O. J. (1987). Reagonomics. *Economic Policy*, 2(5), 15–56. doi: 10.2307/1344620
 84. Blarel, N. in Paliwal, A. (2019). Opening the Black Box – The Making of India's Foreign Policy. *India Review*, 18(5), 457–470. doi: 10.1080/14736489.2019.1703359
 85. Boas, T. C. in Gans-Morse, J. (2009). Neoliberalism: From New Liberal Philosophy to Anti-Liberal Slogan. *Studies in Comparative International Development*, 44(2), 137–161. doi: 10.1007/s12116-009-9040-5
 86. Bobiash, D. (1992). *South-South Aid: How Developing Countries Help Each Other*. New York: St. Martin's Press.
 87. Bojinović Fenko, A. (2010). The Balkans as a Part of the Mediterranean Region: Political-Historical Contextualisation of the Recent Shift in Regional Governmental Relations. *Journal of Comparative Politics*, 3(1), 70–100. Dostopno prek <https://www.researchgate.net/publication/49586947>
 88. Bojinović Fenko, A. (2011). *Pax Franca, Pax Britanica, Pax Americana, Pax Sinica? Primerjalna analiza zunanje politike velikih sil in držav s hitro rastočimi gospodarstvi*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
 89. Bojinović Fenko, A. (ur.). (2014). *Mehka moč v zunanji politiki in mednarodnih odnosih: študije aktualnih primerov*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
 90. Bojinović Fenko, A. in Požgan, J. (2017). Slovenian Soft Power Capabilities in the European Context: Missed Opportunities of Cultural Diplomacy and Erasmus Student Exchange Program. V T. Hashimoto in M. Rhimes (ur.), *Reviewing European Union*

- Accession Unexpected results, Spillover Effects, and Externalities* (str. 158–182). Lieden: Brill.
91. Bourdieu, P. (1992). *Language and Symbolic Power*. Oxford: Blackwell Publishers Ltd.
 92. Box-Steffensmeier, J. M., Brady, H. F. in Collier, D. (2008). *Political Science Methodology*. V J. M. Box-Steffensmeier, H. F. Brady in D. Collier (ur.), *The Oxford Handbook of Political Methodology* (str. 3–34). Oxford: Oxford University Press.
 93. Bozyk, P. (2006). *Globalization and the Transformation of Foreign Economic Policy*. Hampshire: Ashgate Publishing Limited.
 94. Bräutigam, D. (2009). *The Dragon's Gift: The Real Story of China in Africa*. Oxford, New York: Oxford University Press.
 95. Bresser-Pereira, L. C. (2011). From Old to New Developmentalism in Latin America. V J. A. Ocampo in J. Ros (ur.), *The Oxford Handbook of Latin American Economics*. Oxford: Oxford University Press.
 96. BRI. (2020, b. d.). *Belt and Road Initiative*. Dostopno prek <https://www.beltroad-initiative.com/belt-and-road/>
 97. Browne, S. (2006). *Aid and Influence: Do Donors Help or Hinder?* London: Earthscan.
 98. Brunt, P. A. (1951). The Megarian Decree. *The American Journal of Philology*, 72(3), 269–282. doi: 10.2307/292076
 99. Bruton, H. J. (1998). A Reconsideration of Import Substitution. *Journal of Economic Literature*, 36(2), 903–936. Dostopno prek <https://faculty.nps.edu/relooney/bruton.pdf>
 100. Bry, S. H., Hinostroza, M. L., Haselip, J. A. in Wangel, A. (2014). *South-South Development Cooperation and Soft Power. The Case of Brazil's Foreign Policy and Technical Cooperation*. Lyngby: DTU Management Engineering.
 101. Bryan, A. (2008). Researching, and Searching for International Development in the Formal Curriculum: Towards a Post-colonial Conceptual Framework. *Policy & Practice: A Development Education Review*, (7), 62–79. Dostopno prek <https://www.developmenteducationreview.com/issue/issue-7/researching-and-searching-international-development-formal-curriculum-towards-post>
 102. Bučar, B. (1986). Odškodnina za nacionalizacijo v deželah v razvoju. *Teorija in praksa: revija za družbena vprašanja*, 23(12), 1536–1544.
 103. Bučar, B. (2001). Stroka in politika ob deseti obletnici slovenske zunanje politike. *Teorija in praksa*, 38(1), 142–151. Dostopno prek <http://dk.fdv.uni-lj.si/tip/tip20011Bucar.PDF>
 104. Bučar, B. (2003). Karakteristike sodobne mednarodne skupnosti. *4000: časopis Liberalne demokracije Slovenije*, november 2003, 24–25.

105. Bučar, M. (2011a). Mednarodno razvojno sodelovanje in slovenska diplomacija: primer jugovzhodne Evrope. *Teorija in praksa*, 48(3), 734–750.
106. Bučar, M. (2011b). Research Cooperation for Development – A Case with Much Room for Improvement. V S. Gänzle, S. Grimm, D. Makhani in German Development Institute (ur.), *EU Policy for Global Development Superpower in the Making?* Basingstoke: Palgrave.
107. Bučar, M. in Udovič, B. (2007). Oblikovanje strategije mednarodnega razvojnega sodelovanja Slovenije ob upoštevanju načel EU. *Teorija in praksa*, 44(6), 842–861. Dostopno prek http://dk.fdv.uni-lj.si/db/pdfs/tip20076_Bucar_Udovic.pdf
108. Bull, H. (1977). *The Anarchical Society: A Study in World Politics*. Great Britain: Macmillan Press.
109. Bull, H. in Watson, A. (ur.). (1984). *The Expansion of International Society*. Oxford: Oxford University Press.
110. Burbach, R., Fox, M. in Fuentes, F. (2013). *Latin America's Turbulent Transitions: The Future of Twenty-First-Century Socialism*. New York, London: Zed Books.
111. Burbach, R. in Robinson, W. I. (1999). The Fin de Siecle Debate: Globalization as Global Shift. *Science and Society*, 63(1), 10–39. Dostopno prek www.jstor.org/stable/40403768
112. Burges, S. W. (2007). Building a Global Southern Coalition: The Competing Approaches of Brazil's Lula and Venezuela's Chávez. *Third World Quarterly*, 28(7), 1343–1358. Dostopno prek www.jstor.org/stable/20455002
113. Burges, S. W. (2009). *Brazilian Foreign Policy after the Cold War*. Gainesville: University Press of Florida. Dostopno prek <https://muse.jhu.edu/book/17453>
114. Burges, S. W. (2012). Developing from the South: South-South Cooperation in the Global Development Game. *Austral: Brazilian Journal of Strategy and International Relations*, 1(2). doi: 10.22456/2238-6912.30185
115. Burges, S. W. (2013). Mistaking Brazil for a Middle Power. *Journal of Iberian and Latin American Research*, 19(2), 286–302. doi: 10.1080/13260219.2013.853358
116. Burges, S. W. (2014). Brazil's International Development Co-operation: Old and New Motivations. *Development Policy Review*, 32(3), 355–374. doi: 10.1111/dpr.12059
117. Burges, S. W. (2017). *Brazil in the World*. Manchester: Manchester University Press.
118. Burges, S. W. in Chagas Bastos, F. H. (2017). The Importance of Presidential Leadership for Brazilian Foreign Policy. *Policy Studies*, 38(3), 277–290. doi: 10.1080/01442872.2017.1290228

119. Burkelc, T. in Udovič, B. (2011). Gospodarska diplomacija Slovenije: med zmožnostmi (države) in pričakovanji (podjetij). *IB revija*, 45(3), 27–35. Dostopno prek <https://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:doc-2CKJAYPQ>
120. Cabral, L. in Weinstock, J. (2010a). *Brazil: An Emerging Aid Player. Lessons on Emerging Donors, and South-South and Trilateral Cooperation* (Briefing Paper 64). London: Overseas Development Institute.
121. Cabral, L. in Weinstock, J. (2010b). *Brazilian Technical Cooperation for Development: Drivers, Mechanics and Future Prospects* (Report for ABC and DFID). London: Overseas Development Institute.
122. Cabral, L., Shankland, A., Favareto, A. in Costa Vaz, A. (2013). Brazil-Africa Agricultural Cooperation Encounters: Drivers, Narratives and Imaginaries of Africa and Development. *IDS Bulletin*, 44(4), 53–68. doi: 10.1111/1759-5436.12042
123. Cahill, D., Cooper, M., Konings, M. in Primrose, D. (ur.). (2018). *The SAGE Handbook of Neoliberalism*. Los Angeles, London, New Delhi: Sage Publications.
124. Cairnis Group. (2020, b. d.). *About the Cairnis Group*. Dostopno prek <https://cairnsgroup.org/Pages/Introduction.aspx>
125. Carant, B. J. (2017). Unheard Voices: A Critical Discourse Analysis of the Millennium Development Goals' Evolution into the Sustainable Development Goals. *Third World Quarterly*, 38(1), 16–41. doi: 10.1080/01436597.2016.1166944
126. Cardoso, F. (1972). Dependency and Development in Latin America. *New Left Review*, 1/74, 83–95. Dostopno prek <https://newleftreview.org/issues/I74/articles/fernando-henrique-cardoso-dependent-capitalist-development-in-latin-america.pdf>
127. Cardoso, F. in Faletto, E. (1979). *Dependency and Development in Latin America*. Berkeley: University of California Press.
128. Carlsnaes, W. (2002). Where is the Analysis of European Foreign Policy Going? *European Union Politics*, 4(4), 495–508. doi: 10.1177/1465116504047314
129. Carlsson, J. (1982). The Emergence of South-South-Relations in a Changing World Economy. V J. Carlsson (ur.), *South-South Relations in a Changing World Order* (str. 10–54). Uppsala: Scandinavian Institute of African Studies.
130. Casarões, G. (2020). The First Year of the Bolsonaro's Foreign Policy. V A. Mori (ur.), *Latin America and the New Global Order. Dangers and Opportunities in a Multipolar World* (str. 81–109). Milano: ISPI. Dostopno prek https://www.ispionline.it/sites/default/files/pubblicazioni/ispilatinamerica_2020_0.pdf

131. Cason, J. in Power, T. (2009). Presidentialization, Pluralization, and the Rollback of Itamaraty: Explaining Change in Brazilian Foreign Policy Making in the Cardoso-Lula Era. *International Political Science Review*, 30(2), 117–140. doi: 10.1177/0192512109102432
132. Cateora, P. in Graham, J. (2005). *International marketing*. Boston: McGraw-Hill.
133. Cavalcanti Muniz, R. (2018). The Use of Case Studies in Economic Diplomacy Research. V P. A. G. van Bergeijk in S. J. V. Moons (ur.), *Research Handbook on Economic Diplomacy* (str. 68–86). Cheltenham, Northampton: Edward Elgar Publishing.
134. Cencen, M. (2011). Mednarodni položaj Kitajske po hladni vojni. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
135. CEPII, Research and Expertise on the World Economy. (b. d.). *GeoDist* [Podatkovni portal]. Paris: CEPII. Dostopno prek http://www.cepii.fr/CEPII/en/bdd_modele/presentation.asp?id=6
136. CEPII, Research and Expertise on the World Economy. (b. d.). *Language* [Podatkovni portal]. Paris: CEPII. Dostopno prek http://www.cepii.fr/CEPII/en/bdd_modele/presentation.asp?id=19
137. Černe, F. (1988). Reforma na Kitajskem z mojimi očmi. *Naši razgledi*, 37(4), 125–126.
138. Cervo, A. L. (1994). Socializando o Desenvolvimento; Uma História da Cooperação Técnica Internacional do Brasil. *Revista Brasileira de Política Internacional*, 37(1), 37–63. Dostopno prek https://edisciplinas.usp.br/pluginfile.php/851893/mod_folder/content/0/CERVO.%20Socializando%download=1
139. Cervo, A. L. (2010). Brazil's Rise on the International Scene: Brazil and the World. *Revista Brasileira de Política Internacional*, 53, 7–32. doi: 10.1590/s0034-73292010000300002
140. Chadda, M. (2019). Explaining India's Foreign Policy: Theoretical Explorations. *India Review*, 18(5), 485–502. doi: 10.1080/14736489.2019.1703361
141. Chagas-Bastos, F. H. in Franzoni, M. (2019). The Dumb Giant: Brazilian Foreign Policy under Jair Bolsonaro. *E-International Relations*. Dostopno prek <https://www.e-ir.info/2019/10/16/the-dumb-giant-brazilian-foreign-policy-under-jair-bolsonaro/>
142. Chai, W. in Chai, M. (2013). The Meaning of Xi Jinping's Chinese Dream. *American Journal of Chinese Studies*, 20(2), 95–97. Dostopno prek www.jstor.org/stable/44289022
143. Chakrabarti, M. (2018). Lexicon and Syntax of Development Cooperation: How does Lewis Model Validate the Logic of South-South Cooperation? *Development Cooperation*

- Review*, 1(6), 22–28. Dostopno prek https://www.ris.org.in/sites/default/files/FINAL_DCR%20Vol%201%20Issue%206%20September%202018.pdf
144. Chase-Dunne, C. in Grimes, P. (1995). World-Systems Analysis. *Annual Review of Sociology*, 21, 387–417. Dostopno prek www.jstor.org/stable/2083416
 145. Chase-Dunne, C. in Grell-Brisk, M. (2019, 26. november). World-System Theory. *International Relations*. Dostopno prek <https://www.oxfordbibliographies.com/view/document/obo-9780199743292/obo-9780199743292-0272.xml>
 146. Chattopadhyay, P. (2010). India's South Asian Neighbourhood: Policy and Politics. *The Indian Journal of Political Science*, 71(4), 1251–1264. Dostopno prek www.jstor.org/stable/42748952
 147. Chaturvedi, S. (2011). India's Development Cooperation Policy. V H. Oh-Seok in D. Arnold (ur.), *Emerging Asian Approaches to Development Cooperation* (str. 37–48). Dostopno prek https://www.kdi.re.kr/kdi_eng/publications/publication_view.jsp?pub_no=12158
 148. Chaturvedi, S. (2012). India's Development Partnership: Key Policy Shifts and Institutional Evolution. *Cambridge Review of International Affairs*, 25(4), 557–577. doi: 10.1080/09557571.2012.744639
 149. Chaturvedi, S. (2016). *The Logic of Sharing. Indian Approach to South-South Cooperation*. New Delhi: Cambridge University Press.
 150. Chaturvedi, S. in Mendiratta, S. (2015). Principles of South-South Cooperation and Emerging Evidence from Indian Engagements. V A. Manmohan in J. Whalley (ur.), *World Scientific Reference on Asia and the World Economy. Volume 1: Sustainability of growth: The Role of Economic, Technological and Environmental Factors* (str. 109–134). Singapur: World Scientific Publishing.
 151. Chaturvedi, S. in Mohanty, S. K. (2016). *Indian Development Cooperation: A Theoretical and Institutional Framework* (FIDC Policy Brief, 7). New Delhi: Research and Information System for Developing Countries.
 152. Chaturvedi, S., Chakrabarti, M., Seksaria, V. in Pratyush, S. (2015). *South-South Cooperation and India: Insights from FIDC Multi-Stakeholder Policy Dialogues* (FIDC Policy Brief, 5). New Delhi: Research and Information System for Developing Countries.
 153. Chaturvedi, S., Chenoy, A. M., Chopra, D., Anuradha, J. in Lagdhyan K. H. S. (2014). *Rising Powers in International Development* (Evidence Report, 95). New Delhi: Institute of Development Studies.

154. Chaturvedi, S., Fues, T. in Sidiropoulos, E. (2012). *Development Cooperation and Emerging Powers: New Partners or Old Patterns?* London: Zed Books.
155. Chen, W. (ur.). (2016). *The Beijing Consensus? How China has Changed the Western Ideas of Law and Economic Development.* Cambridge, New York, Melbourne, Delhi, Singapur: Cambridge University Press.
156. Chen, W. (2017). Introduction: Debating the Consensuses. V W. Chen (ur.), *The Beijing Consensus? How China has Changed Western Ideas of Law and Economic Development* (str. 1–12). Cambridge, New York, Melbourne, Delhi, Singapur: Cambridge University Press.
157. Chen, Y. J. in Zhang, F. W. (1999). Chinese Foreign Relation Strategies Under Mao and Deng: A Systematic and Comparative Analysis. *Philippine Journal of Third World Studies*, 14(3), 91–114. Dostopno prek [https://www.academia.edu/16444532/Chinese ForeignRelationStrategiesUnderMaoandDengasystematicandcomparative_analysis](https://www.academia.edu/16444532/Chinese_ForeignRelationStrategiesUnderMaoandDengasystematicandcomparative_analysis)
158. Chenery, H. B. (1975). The Structuralist Approach to Development Policy. *American Economic Review*, 65(2), 310–316. Dostopno prek <http://documents.worldbank.org/curated/en/51425146784181/The-structuralist-approach-to-development-policy>
159. Chenery, H. (1979). *Structural Change and Development Policy.* Washington D. C.: The World Bank.
160. Chichava, S., Duran, J., Cabral, L., Shankland, A., Buckley, L., Tang, L. in Zhang, Y. (2013). Brazil and China in Mozambican Agriculture: Emerging Insights from the Field. *IDS Bulletin*, 44(4), 101–115. doi: 10.1111/1759-5436.12046
161. Chidambaram, P. C. (2012, 12. oktober). *Statement by P. Chidambaram, Minister of Finance, India, on Behalf of Bangladesh, Bhutan, India, Sri Lanka.* Predstavljeno na International Monetary and Financial Committee's Twenty-Sixth Meeting, Tokyo, Japan, October 12th to 13th. Dostopno prek <https://www.imf.org/External/AM/2012/imfc/statement/eng/ind.pdf>
162. Chimni, B. S. (2010). Mapping Indian Foreign Economic Policy. *International Studies*, 47(2–4), 163–185. doi: 10.1177/0020881711104700407
163. Chin, G. (2013). The Economic Diplomacy of the Rising Powers. V A. F. Cooper, J. Heine in R. Thakur (ur.), *The Oxford Handbook of Modern Diplomacy* (str. 882–900). Oxford: Oxford University Press.
164. Chin, G. in Quadir, F. (2012). Introduction: Rising States, Rising Donors and the Global Aid Regime. *Cambridge Review of International Affairs*, 25(4), 493–506. doi: 10.1080/09557571.2012.744642

165. China Aid Blog. (2017, 11. december). *Xi Jinping at SDG Summit 2015: Developing countris should align development strategies*. Dostopno prek <http://china-aid-blog.com/2017/12/11/align-development-stragegies-xis-speech-at-sdg-south-south-cooperation-roundtable-november-2015/>
166. China Daily. (2019, 8. oktober). *How China Turned Tide at Bandung Conference*. Dostopno prek <http://www.chinadaily.com.cn/global/2019-10/08/content37514068.htm>
167. China FTA Network. (2020, b. d.). *China's Free Trade Agreements*. Dostopno prek http://fta.mofcom.gov.cn/english/fta_qianshu.shtml
168. Chinoy, S. (2011). *Expderiences in China and Down Under*. V K. S. Rana in B. Chatterjee (ur.), *Economic Diplomacy: India's Experience* (str. 41–50). Jaipur: CUTS International.
169. Choucri, N. (1969). *The Nonalignment of Afro-Asian States: Policy, Perception, and Behaviour*. *Canadian Journal of Political Science*, 2(1), 1–17. doi: 10.1017/S0008423900024574
170. Christensen, S. F. (2012). *Brazil's South-South Relations*. V M. Nilsson in J. Gustafsson (ur.), *Latin American Responses to Globalization in the 21st Century* (str. 231–252). Basingstoke: Palgrave Macmillan.
171. Churchill, G. A. in Iacobucci, D. (2005). *Marketing Research: Methodological Foundations*. Mason: Thomson/South-Western.
172. CIDCA. (2018, 9. avgust). *China's Foreign Aid (2011)*. Peking: International Office of the State Council of The People's Republic of China. Dostopno prek http://en.cidca.gov.cn/2018-08/09/c_261159.htm
173. Clark, M. in White, B. (1989). *Understanding Foreign Policy: The Foreign Policy Systems Approach*. Cheltenham: Edward Elgar.
174. Cohen, S. D. (1970). *International Monetary Reform, 1964–1969. The Political Dimension*. New York: Praeger Publishers.
175. Constantinou, C. M. (1996). *On the Way to Diplomacy*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
176. Corrêa, M. L. (2010). *Prática Comentada da Cooperação Internacional: Entre a Hegemonia e a Busca de Autonomia*. Brasília: Edição do Autor.
177. Cosme, I., dos Santos, R. F. in O'Neill, D. (2017). *Assessing the Degrowth Discourse: A Review and Analysis of Academic Degrowth Policy Proposals*. *Journal of Cleaner Production*, 149, 321–334. doi: 10.1016/j.jclepro.2017.02.016

178. Costa Leite, I. (2012, 7. marec). Cooperação Sul-Sul: Conceito, História e Marcos Interpretativos. *Observador On-Line*. Dostopno prek www.opsa.com.br/images/pdf/observador/observador_v_7_n_03_2012.pdf
179. Costa Leite, I., Suyama, B., Tajber Waisbich, L., Pomeroy, M., Constantine, J., Navas-Alemán, L., Shankland, A. in Younis, M. (2014). *Brazil's Engagement in International Development Cooperation: The State of the Debate* (IDS Evidence Report, 59). Brighton: IDS. Dostopno prek <https://opendocs.ids.ac.uk/opendocs/handle/20.500.12413/3894>
180. Costa Vaz, A. in Inoue, C. Y. A. (2007). *Emerging Donors in International Development Assistance: The Case of Brazil*. Ottawa: International Development Research Centre.
181. Cowen, M. P. in Shenton, R. W. (1996). *Doctrines of Development*. London: Routledge.
182. Cox, R. W. in Sinclair, T. J. (1996). *Approaches to World Order*. Cambridge: Cambridge University Press.
183. Crisp, B. F. in Kelly, M. C. (1999). The Socioeconomic Impacts of Structural Adjustment. *International Studies Quarterly*, 43(2), 533–552. Dostopno prek <https://www.jstor.org/stable/2600942>
184. Cui, W. (2016). Comparison Between North-South Aid and South-South Cooperation: Based on the Analysis of the New Development Finance Institutions. *Journal of Shanghai Jiaotong University*, 21(1), 25–32. doi: 10.1007/s12204-016-1695-2
185. Cypher, J. M. in Dietz, J. L. (1997). *The Process of Economic Development*. London, New York: Routledge.
186. D'Alisa, G., Demaria, F., Kallis, G. (ur.). (2015). *Degrowth: A Vocabulary for a New Era*. London: Routledge. Dostopno prek https://www.researchgate.net/publication/309291920_DEGROWTH_A_Vocabulary_for_a_New_Era_E-BOOK
187. Dalto, F. A. S. (2019). Brazilian Financial Crisis in the 1980s: Historical Precedent of an Economy Governed by Financial Interests. *Revista de Economia Contemporanea*, 23(3), 1–25. doi: 10.1590/198055272332
188. Dargin, J. (2013). *The Rise of the Global South: Philosophical, Geopolitical and Economic Trends of the 21st Century*. Singapur, Hackensack, London: World Scientific Publishing Co.
189. da Silva, A. L. R., Spohr, A. P. in da Silveira, I. L. (2016). From Bandung to Brasilia: IBSA and the Political Lineage of South–South Cooperation. *South African Journal of International Affairs*, 23(2), 167–184. doi: 10.1080/10220461.2016.1200480
190. Dauvergne, P. in BI Farias, D. (2012). The Rise of Brazil as a Global Development Power. *Third World Quarterly*, 33(5), 903–917. doi: 10.1080/01436597.2012.674704

191. Dávila, J. (2010). *Hotel Trópico: Brazil and the Challenge of African Decolonization, 1950–1980*. Durham, NC: Duke University Press.
192. Davis, C. L. in Meunier, S. (2011). Business as Usual? Economic Responses to Political Tensions. *American Journal of Political Science*, 55(3), 628–646. doi: 10.1111/j.1540-5907.2010.00507.x
193. Davis, P. A. (1999). *The Art of Economic Persuasion: Positive Incentives and German Economic Diplomacy*. Michigan: University of Michigan Press.
194. de Haan, A. (2009). *How the Aid Industry Works: An Introduction to International Development*. Boulder, London: Kumarian Press.
195. de Haan, A. (2011). Development Cooperation as Economic Diplomacy? *The Hague Journal of Diplomacy*, 6(1-2), 203–217. doi: 10.1163/187119111X564113
196. de Haan, A. in Warmerdam, W. (2017). China's Foreign Aid: Towards a New Normal? V P. A. G. van Bergeijk in S. J. V. Moons (ur.), *Research Handbook on Economic Diplomacy* (str. 373–381). Cheltenham, Northampton: Edward Elgar Publishing.
197. de la Fontaine, D. in Seifert, J. (2009). *South-South Cooperation: Actors, Interests and Functions. Brazil – A Case Study*. Pontifical Catholic University. Rio de Janeiro: Brazil Online.
198. de Paiva Abreu, M. (1998). *Brazil, the GATT, and the WTO: History and Prospects* (Textos para discussão, 392). Rio de Janeiro: Department of Economics PUC.
199. de Renzio, P. in Seifert, J. (2014). South–South Cooperation and the Future of Development Assistance: Mapping Actors and Options. *Third World Quarterly*, 35(10), 1860–1875. doi: 10.1080/01436597.2014.971603
200. Dean, M. (2010). *Governmentality: Power and Rule in Modern Society*. London: Sage Publications.
201. Der Derian, J. (2003). Hedley Bull and the Case for a Post-classical Approach. V H. Baucer in E. Bright (ur.), *International Relations at LSE: A History of 75 years* (str. 61–94). GB: Millennium Publishing Group.
202. Deklaracija o pravici do razvoja – *Declaration on the Right to Development*, sprejeta in razglašena z Resolucijo Generalne skupščine Združenih narodov št. 41/128, 4. decembra 1986. Dostopno prek <https://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/RightToDevelopment.aspx>
203. Deklaracija o tehničnem sodelovanju med državami v razvoju – *Declaration on Technical Co-operation among Developing Countries*, sprejeta in razglašena z resolucijo Generalne

- skupščine Združenih narodov št. A/RES/32/183, 19. decembra 1977. Dostopno prek <http://www.worldlii.org/int/other/UNGA/1977/151.pdf>
204. Demena, B. A. in van Bergeijk, P. A. G. (2016). A Meta-Analysis of FDI and Productivity Spillovers in Developing Countries. *Journal of Economic Surveys*, 31(2), 546–571. doi: 10.1111/joes.12146
 205. Desai, R. M. in Kharas, H. (2009). *Do Philanthropic Citizens Behave Like Governments? Internet-Based Platforms and the Diffusion of International Private Aid* (Wolfensohn Center for Development Working Paper, 12). Brookings: Wolfensohn Center for Development.
 206. Devin, G. (2008). *Sociologija mednarodnih odnosov*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
 207. DiMarco, L. (ur.). (1972). *International Economics and Development: Essays in Honour of Raul Prebisch*. London: Academic Press.
 208. Diniz, E. (2003). *Realismo, institucionalismo liberal e a inserção internacional do Brasil: uma agenda de pesquisa empírica*. In Esteves, Paulo Luiz. *Instituições Internacionais: segurança, comércio e integração*. Belo Horizonte: PUC Minas.
 209. Dinkel, J. (2015). *Die Bewegung Bündnisfreier Staaten: Genese, Organisation und Politik 1927–1992*. München: Oldenbourg – De Gruyter.
 210. Dixit, J. N. (1996). *My South Block Years: Memoirs of a Foreign Secretary*. New Delhi: UBS Publishers' Distributors' Ltd.
 211. Dodds, K. (2014). The Third World, Developing Countries, the South, Poor Countries. V V. Desai in R. B. Potter (ur.), *The Companion to Development Studies* (3. izd.), (str. 41–47). London: Hodger Education.
 212. Domar, E. D. (1946). Capital Expansion, Rate of Growth, and Employment. *Econometrica*, 14(2), 137–147. doi: 10.2307/1905364
 213. Dos Santos, T. (1970). The Structure of Dependence. *The American Economic Review*, 60(2), 231–236. Dostopno prek www.jstor.org/stable/1815811
 214. Doval, M. G. P. (2010). La Cooperación Sur-Sur. Argentina y Brasil: Dos Interpretaciones Diferentes. *Mural Internacional*, 1(1), 38–42. doi: 10.12957/rmi.2010.5284
 215. Dowdle, M. in Prado, M. (2017). *Dialogus de Beijing Consensu*. Cambridge: Cambridge University Press.

216. Dreher, A., Fuchs, A., Parks, B., Strange, A. M. in Tierney, M. J. (2018). Apples and Dragon Fruits: The Determinants of Aid and other Forms of State Financing from China to Africa. *International Studies Quarterly*, 62(1), 182–194. doi: 10.1093/isq/sqx052
217. Državni svet Kitajske. (2014). *White Paper: China's Foreign Aid*. Beijing: Information Office of the State Council of the People's Republic of China.
218. Du, Y., Ju, J., Ramirez, C. D. in Yao, X. (2017). Bilateral Trade and Shocks in Political Relations: Evidence from China and Some of Its Major Trading Partners, 1990–2013. *Journal of International Economics*, 1008(C), 211–225. doi: 10.1016/j.jinteco.2017.07.002
219. Dubey, M. (1987). New International Economic Order and India. V M. S. Adisesiah (ur.), *Forty Years of Economic Development: UN Agencies and India* (str. 41–55). New Delhi: Lancer International.
220. Duckett, J. in Stepan, M. (2018). The Domestic Politics Behind China's International Engagement. *Political Insight*, 9(1), 37–39. doi: 10.1177/2041905818764707
221. Dunajska konvencija o diplomatskih odnosih – *Vienna Convention on Diplomatic Relations*, podpisana na Dunaju, 18. aprila 1961, v veljavi od 24. aprila 1964.
222. Dunajska konvencija o konzularnih odnosih – *Vienna Convention on Consular Relations*, podpisana na Dunaju, 24. aprila 1963, v veljavi od 19. marca 1967.
223. Dunne, T. (2007). The English School. V T. Dunne, M. Kurki in S. Smith (ur.), *International Relations Theory: Discipline and Diversity* (str. 132–152). New York: Oxford University Press.
224. Dunne, T. (2011). The English School. V R. E. Goodin (ur.), *The Oxford Handbook of Political Science*. Oxford: Oxford University Press.
225. Easterly, W. (2000). *The Effect of IMF and World Bank Programs on Poverty*. Washington D. C: The World Bank. Dostopno prek <https://www.imf.org/external/pubs/ft/staffp/2000/00-00/e.pdf>
226. Eckl, J. in Weber, R. (2007). North–South? Pitfalls of Dividing the World by Words. *Third World Quarterly*, 28(1), 3–23. doi: 10.1080/01436590601081732
227. Elbers, W. J. in Schulpen, L. W. (2015). Reinventing International Development NGOs – The Case of ICCO. *European Journal of Development Research*, 27, 1–18. doi: 10.1057/ejdr.2014.21
228. Escobar, A. (1995). *Encountering Development: The Making and the Unmaking of the Third World*. Princeton, New Jersey: Princeton University Press.

229. Escobar, A. (2015). Degrowth, Postdevelopment, and Transitions: A Preliminary Conversation. *Sustainability Science*, 10(3), 451–462. doi: 10.1007/s11625-015-0297-5
230. Evropska komisija. (2019). *EU Aid for Trade Progress Report 2019 – Review of Progress on the Implementation of the Updated EU Aid for Trade Strategy of 2017*. Luxembourg: Pisarna za publikacije Evropske unije. Dostopno prek https://ec.europa.eu/international-partnerships/system/files/eu-aid-for-trade-progress-report-2019_en.pdf
231. Eyben, R. in Savage, L. (2012). Emerging and Submerging Powers: Imagined Geographies in the New Development Partnership at the Busan Fourth High Level Forum. *The Journal of Development Studies*, 49(4), 457–469. doi: 10.1080/00220388.2012.733372
232. Farias, D. B. L. (2017). Brazil's South–South Development Cooperation: Principles and Experiences of the Domestic Bureaucracy. *Public Administration and Development*, 39(4–5), 174–181. doi: 10.1002/pad.1825
233. Feagin, J. R., Orum, A. M. in Sjoberg, G. (1991). *A Case for the Case Study*. Chapel Hill: University of North Carolina Press.
234. Fejerskov, A. M, Lundsgaarde, E. in Cold-Ravnkilde, S. M. (2016). Uncovering the Dynamics of Interaction in Development Cooperation: A Review of the 'New Actors in Development' Research Agenda. *DIIS Working Paper, 2016:01*, 1–24. Dostopno prek https://pure.diis.dk/ws/files/471550/DIIS_WP_2016_1.pdf
235. Fejerskov, A. M. (2015). From Unconventional to Ordinary? The Bill and Melinda Gates Foundation and the Homogenizing Effects of International Development Cooperation. *Journal of International Development*, 27(2), 1098–1112. doi: 10.1002/jid.3149
236. Feltham, G. R. (1998). *Diplomatic Handbook* (8. izd.). Leiden, Boston: Martinus Nijhoff Publishers.
237. Ferfila, B. (2011). *Kitajske reforme. Ekonomika javnega sektorja*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
238. Fierke, K. M. (2007). Constructivism. V T. Dunne, M. Kurki in S. Smith (ur.), *International Relations Theories: Discipline and Diversity* (str. 187–204). New York: Oxford University Press.
239. Fialho, D. in van Bergeijk, P. A. G. (2017). The Proliferation of Developing Country Classifications. *The Journal of Development Studies*, 53(1), 99–115. doi: 10.1080/00220388.2016.1178383
240. Filho, V. (2007). *O Brasil e a Crise Haitiana: A Cooperação Técnica como Instrumento de Solidariedade E De Ação Diplomática*. Brasília: FUNAG.

241. Finnemore, M. in Sikkink, K. (1998). International Norm Dynamics and Political Change. *International Organization*, 52(4), 887–917. doi: 10.1162/002081898550789
242. Fister, S. (b. d.). *Ekonomska diplomacija Ljudske republike Kitajske skozi teorijo diskurza* (osntuek doktorske disertacije). Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
243. Fleck, I. (2013). *Governo Mudará Agência de Cooperação*. Folha de S. Paulo.
244. Flores-Macías, G. A. in Kreps, S. E. (2013). The Foreign Policy Consequences of Trade: China's Commercial Relations with Africa and Latin America, 1992–2006. *Journal of Politics*, 75(2), 357–371. doi: 10.1017/S0022381613000066
245. Flyvbjerg, B. (2006). Five Misunderstandings about Case-Study Research. *Qualitative Inquiry*, 12(2), 219–245. doi: 10.1177/1077800405284363
246. Fonseca Jr., N. (1998). *A legitimidade e outras auestaes internacionais*. Sao Paulo: Paz e Terra.
247. Fourth High-Level Forum. (2011). *Busan Partnership for Effective Development Co-operation*. Predstavljeno na Fourth High-Level Forum on Aid Effectiveness, Busan, Korea, November 29th to December 1st. Dostopno prek www.oecd.org/dac/effectiveness/49650173.pdf
248. Frank, A. G. (1969). *Latin America: Underdevelopment or Revolution. Essays on the Development of Underdevelopment and the Immediate Enemy*. New York: Monthly Review Press.
249. Frank, A. G. (1972). *Lumpenbourgeoisie: Lumpendevlopment. Dependence, Class and Politics in Latin America*. New York: Monthly Review Press.
250. Frank, A. G. (1979). *Dependent Accumulation and Underdevelopment*. New York: Monthly Review Press.
251. Frey, L. S. in Frey, M. L. (1999). *The History of Diplomatic Immunity*. Columbus: Ohio State University Press.
252. Friedmann, J. (1966). *Regional Development Policy. A Case Study for Venezuela*. Cambridge: MIT Press.
253. Fuchs, A. in Klann, N. H. (2013). Paying a Visit: The Dalai Lama Effect on International Trade. *Journal of International Economics*, 91(1), 164–177. doi: 10.1016/j.jinteco.2013.04.007
254. Fuchs, A. in Vadlamannati, K. C. (2013). The Needy Donor: An Empirical Analysis of India's Aid Motives. *World Development*, 44, 110–128. doi: 10.1016/j.worlddev.2012.12.012

255. Fukuda-Parr, S. (2003). The Human Development Paradigm: Operationalizing Sen's Ideas on Capabilities. *Feminist Economics*, 9(2-3), 301–307. doi: 10.1080/1354570022000077980
256. Fukuyama, F. (2018). *Identity: The Demand for Dignity and the Politics of Resentment*. New York: Farrar, Straus and Giroux.
257. Furtado, C. (1964). *Development and Underdevelopment*. Berkeley: University of California Press.
258. Galtung, J. (1967). On the Effects of International Economic Sanctions: With Examples from the Case of Rhodesia. *World Politics*, XIX, 378–416. doi: 10.2307/2009785
259. Gangopadhyay, A. (2012). India's Foreign Policy in the Twenty-First Century: Continuity and Change. *TEKA: Commission of Political Science and International Affairs*, 7, 117–129. Dostopno prek <http://www.pan-ol.lublin.pl/wydawnictwa/TPol7/Gangopadhyay.pdf>
260. Ganguly, S. in Pardesi, M. S. (2009). Explaining Sixty Years of India's Foreign Policy. *Indian Review*, 9(1), 4–19. doi: 10.1080/14736480802665162
261. Garcia, E. V. (2000). *Brasil e a Liga das Nações (1919–1926)*. Porto Alegre/Brasília: Ed. da Universidade.
262. Gardner, R. N. (1980). *Sterling Dollar Diplomacy* (3. izd.). New York: Columbia University Press.
263. Gardner, R. N. (2001). The Marshall Plan Fifty Years Later: Three What-Ifs and a When. V M. Schain (ur.), *The Marshall Plan: Fifty Years After. Europe in Transition: The NYU European Studies Series*. New York: Palgrave Macmillan.
264. George, A. L. in Bennett, A. (2005). *Case Studies and Theory Development in the Social Sciences*. Cambridge: MIT Press.
265. Gerring, J. (1999). What Makes a Concept Good? A Critical Framework for Understanding Concept Formation in the Social Sciences. *Polity*, 31(3), 357–393. Dostopno prek <https://www.jstor.org/stable/3235246>
266. Gerring, J. (2004). What Is a Case Study and What Is It Good for? *American Political Science Review*, 98(2), 341–354. doi: 10.1017/S0003055404001182
267. Gerring, J. (2007). *Case Study Research: Principles and Practices*. New York: Cambridge University Press.
268. Ghali, B. B. in Ostojić, N. P. (ur.). (2014). *Global South – at the 50 and Beyond*. Beograd: ECPD.

269. Ghauri, P. in Gronhaug, K. (2002). *Research Methods in Business Studies: A Practical Guide*. London: Prentice Hall.
270. Gill, J. in Johnson, P. (2002). *Research Methods for Managers*. London: Sage Publications.
271. Gilpin, R. (1975). *U.S. Power and the Multinational Corporation: The Political Economy of Foreign Direct Investment. The Political Economy of International Relations Series*. New York: Basic Books.
272. Gilpin, R. (1987). *The Political Economy of International Relations*. Princeton, New Jersey: Princeton University Press. doi: 10.2307/j.ctt19wcct3
273. Giordano Delgado, N. in Campolina de O. Soares, A. (2005). *The G-20: Its Origin, Evolution, Meaning and Prospects* (Global Issue Papers, 25). Heinrich Böll Stiftung. Dostopno prek https://www.boell.de/sites/default/files/assets/boell.de/images/downloadde/internationalepolitik/GIP_25_Engl_G-20.pdf
274. Girod, D. M. (2012). Effective Foreign Aid Following Civil War: The Nonstrategic-Desperation Hypothesis. *American Journal of Political Science*, 56(1), 188–201. doi: 10.1111/j.1540-5907.2011.00552.x
275. Goldfrank, W. L. (2000). Paradigm Regained? The Rules of Wallerstein's World-System Method. *Journal of World-Systems Research*, 6(2), 150–195. doi: 10.5195/jwsr.2000.223
276. Goldstein, J. in Keohane, R. O. (1993). *Ideas and Foreign Policy: An Analytical Framework*. Ithaca, London: Cornell University Press.
277. Gollin, D. (2014). The Lewis model: A 60-Year Retrospective. *Journal of Economic Perspectives*, 28(3), 71–88. doi: 10.1257/jep.28.3.71
278. Gomes Saraiva, M. (2007). As estratégias de cooperação Sul-Sul nos marcos da política externa brasileira de 1993 a 2007. *Revista Brasileira de Política Internacional*, 50(2), 42–59. doi: 10.1590/s0034-73292007000200004
279. Gong, G. W. (1984). *The Standard of 'Civilization' in International Society*. Oxford: Clarendon Press.
280. Gore, C. (2000). The Rise and Fall of the Washington Consensus as a Paradigm for Developing Countries. *World Development*, 28(5), 789–804. doi: 10.1016/S0305-750X(99)00160-6
281. Gore, C. (2013). The New Development Cooperation Landscape: Actors, Approaches, Architecture. *Journal of International Development*, 25(6), 769–786. doi: 10.1002/jid.2940

282. Gosovic, B. (2016). The Resurgence of South–South Cooperation. *Third World Quarterly*, 37(4), 733–743. doi: 10.1080/01436597.2015.1127155
283. Gosovic, B. in Ruggie, J. (1976). On the Creation of a New International Economic Order: Issue Linkage and the Seventh Special Session of the UN General Assembly. *International Organization*, 30(2), 309–345. Dostopno prek www.jstor.org/stable/2706262
284. Gray, K. in Gills, B. K. (2016). South–South Cooperation and the Rise of the Global South. *Third World Quarterly*, 37(4), 557–574. doi: 10.1080/01436597.2015.1128817
285. Green, E. H. H. (1999). Thatcherism: An Historical Perspective. *Transactions of the Royal Historical Society*, 9, 17–42. doi: 10.2307/3679391
286. Griffin, K. in Gurley, J. (1985). Radical Analyses of Imperialism, the Third World, and the Transition to Socialism: A Survey Article. *Journal of Economic Literature*, 23(3), 1089–1143. Dostopno prek www.jstor.org/stable/2725460
287. Grimm, S., Rank, R., Schickerling, E. in McDonald, M. (2011). *Transparency of Chinese Aid: An Analysis of the Published Information on Chinese External Financial Flows*. Western Cape: Centre for Chinese Studies. Dostopno prek <http://www.aidtransparency.net/wpcontent/uploads/2011/08/Transparency-of-Chinese-Aidfinal.pdf>
288. Grugel, J. in Hammett, D. (2016). Introduction: A Call for Action in a Multidisciplinary World. V J. Grugel in D. Hammett (ur.), *The Palgrave Handbook of International Development* (str. 1–18). London: Palgrave Macmillan.
289. Gulrajani, N. (2016). *Bilateral Versus Multilateral Aid Channels: Strategic Choices for Donors* (Shaping Policy for Development Report). London: Overseas Development Institute. Dostopno prek <https://www.odi.org/sites/odi.org.uk/files/resource-documents/10393.pdf>
290. Gurrieri, A. (1983). Technical Progress and Its Fruits: The Idea of Development in the Works of Raul Prebisch. *Journal of Economic Issues*, 17(2), 389–396. doi: 10.1080/00213624.1983.11504122
291. Hall, S. (1992). The West and the Rest: Discourse and Power. V B. Gieben in S. Hall (ur), *Formations of Modernity* (str. 276–320). London: Polity Press.
292. Hamilton, K. in Langhorne, R. (1995). *The Practice of Diplomacy: Its Evolution, Theory and Administration*. New York: Routledge.
293. Hardt, M. in Negri, A. (2000). *Empire*. Cambridge, MA: Harvard University Press.

294. Harris, J. (2005). Great Promise, Hubris and Recovery: A Participant's History of Development Studies. V U. Kothari (ur.), *A Radical History of Development Studies* (str. 17–64). Cape Town: David Philip.
295. Harris, N. (1986). *The End of the Third World. Newly Industrializing Countries and the Decline of an Ideology*. Harmondsworth, Middlesex: Penguin Books.
296. Harris, P. (1997). Glossary. V P. Golding in P. Harris (ur.), *Beyond Cultural Imperialism: Globalization, Communication and the New International Order* (str. 208–240). London, Thousand Oaks, New Delhi: Sage Publications.
297. Harriss, J. (2005). Great promise, hubris and recovery: a participant's history of development studies. V U. Kothari (ur.), *A radical history of development studies: Individuals, institutions and ideologies* (str. 17-46). Cape Town: David Philip, London in New York: Zed Books.
298. Harrod, R. F. (1939). An Essay in Dynamic Theory. *The Economic Journal*, 49(193), 14–33. doi: 10.2307/2225181
299. Hart, J. A. (1983). *The New International Economic Order: Cooperation and Conflict in North-South Economic Relations, 1974–1977*. New York: St. Martin's Press.
300. Hart, G. (2001). Development Critiques in the 1990s: Culs de Sacand Promising Paths. *Progress in Human Geography*, 25(4), 649–658. doi: 10.1191/030913201682689002
301. Hattori, T. (2003). The Moral Politics of Foreign Aid. *Review of International Studies*, 29(2), 229–247. doi: 10.1017/S0260210503002298
302. Harvey, D. (2007). *A Brief History of Neoliberalism*. Oxford: Oxford University Press.
303. Hayden, C. (2012). *The Rhetoric of Soft Power: Public Diplomacy in Global Contexts*. Lanham: Lexington books.
304. Haynes, J. (2008). *Development Studies*. Cambridge, Malden: Polity Press.
305. Heath, T. R. (2016). China's Evolving Approach to Economic Diplomacy. *Asia Policy*, 22, 157–191. doi: 10.1353/asp.2016.0020
306. Heidhues, F. in Obare, G. (2011). Lessons from Structural Adjustment Programmes and their Effects in Africa. *Quarterly Journal of International Agriculture*, 50(1), 55–64. Dostopno prek https://www.researchgate.net/publication/215890827_Lessons_from_Structural_Adjustment_Programs_and_their_effects_in_Africa
307. Heiner, J., Klingebiel, S. in Paulo, S. (2014). Beyond Aid: A Conceptual Perspective on the Transformation of Development Cooperation. *Journal of International Development*, 27(2), 155–169. doi: 10.1002/jid.3045

308. Held, D., McGrew, A., Goldblatt, D. in Perraton, J. (1999). *Global Transformations, Politics, Economics and Culture*. Stanford CA: Stanford University Press.
309. Henry, C. (1987). Economic Growth and Economic Development: A Distinction without a Difference. *Social and Economic Studies*, 36(4), 67–84. Dostopno prek www.jstor.org/stable/27862915
310. Herath, D. (2009). The Discourse of Development: Has it Reached Maturity? *Third World Quarterly*, 30(8), 1449–1464. doi: 10.1080/01436590903279216
311. Heron, B. (2007). *Desire for Development: Whiteness, Gender, and the Helping Imperative*. Waterloo, Ontario: Wilfrid Laurier University Press.
312. Herrmann, M. in Hermann, C. (1989). Who Makes Foreign Policy Decisions and How: An Empirical Inquiry. *International Studies Quarterly*, 33(4), 361–387. doi: 10.2307/2600518
313. Hibbert, E. (1990). *The Management of International Trade Promotion*. London: Routledge.
314. Hibbert, E. (1998). Evaluating government export promotion: Some conceptual and empirical approaches. *The International Trade Journal*, 12(4), 465–484.
315. Hickey, S. in Mohan, G. (2005). Relocating Participation within a Radical Politics of Development. *Development and Change*, 36(2), 237–262. doi: 10.1111/j.0012-155X.2005.00410.x
316. Hill, C. (2003a). *The Changing Politics of Foreign Policy*. Houndmills, Basingstoke, New York: Palgrave Macmillan.
317. Hill, C. (2003b). What is to be Done? Foreign Policy As a Site for Political Action. *International Affairs*, 79(2), 233–255.
318. Hill, C. (2016). *Foreign Policy in the Twenty-First Century* (2. izd.). Houndmills, Basingstoke, Hampshire: Palgrave Macmillan.
319. Hinton, H. C. (1972). *China's Turbulent Quest: An Analysis of China's Foreign Relations Since 1945*. Bloomington, London: Indiana University Press.
320. Hirst, M. (2011). *Brazil's Renewed Responsibilities in Cooperation for Development and International Security*. New York: Center on International Cooperation.
321. Hjertholm, P. in White, H. (1998). *Survey of Foreign Aid: History, Trends and Allocation*. Copenhagen: University of Copenhagen, Institute of Economics.
322. Hoare, Q. in Smith, G. N. (ur.). (1971). *Selections from the Prison Notebooks of Antonio Gramsci*. London: Lawrence and Wishart.

323. Hočevar, M., Vodovnik, Ž. (2018). Političnost odrasti: buen vivir in politična rekonpozicija. *Časopis za kritiko znanosti*, 46(273), 47–64. Dostopno prek <https://plus.si.cobiss.net/opac7/bib/35926621>
324. Hoffmann, A. R. (2020). Mercosur between Resilience and Disintegration. V D. Nolte in B. Weiffen (ur.), *Regionalism Under Stress: Europe and Latin America in Comparative Perspective* (Global Institutions Series). Abington, New York: Routledge.
325. Hogan, M. (1987). *The Marshall Plan: America, Britain and the Reconstruction of Western Europe*. Cambridge: Cambridge University Press.
326. Hollis, M. in Smith, S. (1990). *Explaining and Understanding International Relations*. Oxford: Oxford University Press.
327. Holsti, K. J. (1988). *International Politics: A Framework for Analysis* (5. izd.). Englewood Cliffs: Prentice-Hall.
328. Holsti, K. J. (1995). *International Politics: A Framework for Analysis* (7. izd.). Englewood Cliffs: Prentice-Hall.
329. Holsti, O. R. in Rosenau, J. N. (1990). The Structure of Foreign Policy Beliefs Among American Leaders. *Journal of Politics*, 52(1), 94–125. doi: 10.2307/2131421
330. Hoogvelt, A. (1997). *Globalization and the Postcolonial World: The New Political Economy of Development*. Baltimore, MD: Johns Hopkins University Press.
331. Hook, S. W. (1993). *Foreign Policy and Systematic Adaptation: Official Development Assistance Strategies of Four Major Donors, 1980–1989* (doktorska disertacija). University of South Carolina, South Carolina.
332. Horner, R. (2020). Towards a New Paradigm of Global Development? Beyond the Limits of International Development. *Progress in Human Geography*, 44(3), 415–436. Dostopno prek <https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/0309132519836158>
333. Horner, R. in Hulme, D. (2019). From International Global Development: New Geographies of 21st century Development. *Development and Change*, 50(2), 347–378. doi: 10.1111/dech.12379
334. Hoselitz, B. (1960). *Sociological Aspects of Economic Growth*. Glencoe: The Free Press.
335. Hounshell, B. (2011, 21. februar). Epiphanies from Jim O'Neill: The chairman of Goldman Sachs Asset Management talks BRICS. *Foreign Affairs*. Dostopno prek <http://www.foreignpolicy.com/2011/02/21/epiphanies-from-jim-oneill/>
336. Hout, W. (2016). Classical Approaches to Development: Modernisation and Dependency. V J. Grugel in D. Hammett (ur.), *The Palgrave Handbook of International Development* (str. 21–40). London: Palgrave Macmillan.

337. Howe, G. N. (1981). Dependency Theory, Imperialism, and the Production of Surplus Value on a World Scale. *Latin American Perspectives*, 8(3–4), 82–102. doi: 10.1177/0094582X8100800304
338. Huang, M. (2019). Introduction: South-South Cooperation and Chinese Foreign Aid. V M. Huang, X. Xu in X. Mao (ur.), *South-South Cooperation and Chinese Foreign Aid* (str. 1–22). Singapore: Palgrave Macmillan.
339. Hudson, R. A. (ur.). (1997). *Brazil a Country Study*. Washington: Library of Congress. Dostopno prek https://www.loc.gov/resource/frdcstdy.brazilcountrystu00huds_0/?sp=6
340. Hughes, C. R. (2005). Nationalism and Multilateralism in Chinese Foreign Policy: Implications for Southeast Asia. *Pacific Review*, 18(1), 119–135. doi: 10.1080/09512740500047231
341. Hughes, H. (1988). *Achieving Industrialization in Asia*. Cambridge: Cambridge University Press.
342. Hulme, D. (2007). *The Making of the Millennium Development Goals: Human Development Meets Results-based Management in an Imperfect World*. Manchester: Brooks World Poverty Institute. Dostopno prek <https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/773bwpi-wp-1607.pdf>
343. Hunt, J. (2004). Aid and Development. V D. Kingsburry, J. Remenyi, J. McKay in J. Hunt (ur.), *Key Issues in Development* (str. 67–90). New York: Palgrave Macmillan.
344. Huntington, S. (1968). *Political Order in Changing Societies*. New Haven: Yale University Press.
345. Hurrell, A. (2006). Hegemony, Liberalism and Global Order: What Space for Would-be Great Powers? *International Affairs*, 82(1), 1–19. doi: 10.1111/j.1468-2346.2006.00512.x
346. Hurrell, A. (2010). Brazil and the New Global Order. *Current History*, 109(724), 60–66. Dostopno prek <http://currenthistory.com/Article.php?ID=772>
347. Hurrell, A. in Sengupta, S. (2012). Emerging powers, North-South Relations and Global Climate Politics. *International Affairs*, 88, 463–484. doi: 10.1111/j.1468-2346.2012.01084.x
348. Hynes, W. in Scott, S. (2013). *The Evolution of Official Development Assistance: Achievements, Criticisms and a Way Forward* (OECD Development co-operation working papers, 12). doi: 10.1787/5k3v1dv3f024-en
349. Ikenberry, J. G. (2010). The Liberal International Order and Its Discontents. *Millennium*, 38(3), 509–521. doi: 10.1177/0305829810366477

350. Ilc, B. (2006). *Subsaharska (črna) Afrika v vladajočem znanstvenem in intelektualnem diskurzu* (diplomsko delo). Univerza v Ljubljani, Fakulteta za družbene vede, Ljubljana. Dostopno prek <http://dk.fdv.uni-lj.si/dela/Ilc-Blaz.PDF>
351. IMF. (2019). *World Economic Outlook Database*. Washington D. C.: International Monetary Fund.
352. IPEA. (2010). *Objetivos de Desenvolvimento do Milenio: Relatorio Nacional de Acompanhamento*. Brasilia: IPEA. Dostopno prek
353. Jackson, R. H. (1990). *Quasi-States: Sovereignty, International Relations, and the Third World*. Cambridge: Cambridge University Press.
354. Jaklič, A. (2011). Razvoj storitev ekonomske diplomacije: vrzel med ponudbo in povpraševanjem v pospeševanju internacionalizacije. *Teorija in Praksa*, 48(3), 751–775. Dostopno prek http://dk.fdv.uni-lj.si/db/pdfs/TiP2011_3_Jaklic.pdf
355. James, A. (1980). Diplomacy and International Society. *International Relations*, 6(6), 931–948. doi: 10.1177/004711788000600604
356. Jameson, K. P. (1986). Latin American Structuralism: A Methodological Perspective. *World Development*, 14(2), 223–232. doi: 10.1016/0305-750X(86)90054-9
357. Jiang, Y. (2011). ‘Great Power Style’ in China’s Economic Diplomacy: Filling the Shoes of a Benign Hegemon? *The Hague Journal of Diplomacy*, 6(1), 63–81. doi: 10.1163/187119111X564104
358. Jobelius, M. (2007). *New Powers for Global Change? Challenges for the International Development Cooperation: The Case of India* (FES Briefing Papers, 5). Berlin: Friedrich Ebert Stiftung.
359. Johnson, D. (1994). *Research Methods in Educational Management*. Essex: Longman.
360. Johnston, A. I. (2001). Treating International Institutions as Social Environments. *International Studies Quarterly*, 45(4), 487–515. Dostopno prek www.jstor.org/stable/3096058
361. Jönsson, C. in Hall, M. (2005). *The Essence of Diplomacy*. Houndmills, Basingstoke, Hampshire: Palgrave Macmillan.
362. Jordaan, E. (2003). The Concept of a Middle Power in International Relations: Distinguishing Between Emerging and Traditional Middle Powers. *Politikon*, 30(2), 165–181. doi: 10.1080/0258934032000147282
363. Jung, H. S. in Chen, J. L. (2019). Causes, Consequences and IMcapt of the Great Leap Forward in China. *Asian Culture and History*, 11(2), 58–65. doi: 10.5539/ach.v11n2p58

364. Južnič, S. (1991). Ideologija razvoja. *Teorija in praksa*, 28(10/11), 1186–1200. Dostopno prek <http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:doc-MJJI6R04>
365. Kahler, M. (2013). Rising Powers and Global Governance: Negotiating Change in a Resilient Status Quo. *International Affairs*, 89(3), 711–729. doi: 10.1111/1468-2346.12041
366. Kallis, G., Demaria, F. in D’Alisa, G. (2015). Introduction: Degrowth. V D’Alisa, G., Demaria, F., Kallis, G. (ur.), *Degrowth: A Vocabulary for a New Era* (str. 1–18). London: Routledge.
367. Kajnc, S. (2006). *Razumevanje evropske zunanje politike z vidika dihotomije agent-strukture*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
368. Kajnc, S. (2008). *Razvoj evropske zunanje politike: od evropskega političnega sodelovanja do evropske varnostne in obrambne politike*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
369. Kanbur, R. in Sumner, A. (2012). Poor Countries or Poor People? Development Assistance and the New Geography of Global Poverty. *Journal of International Development*, 24(6), 686–695. doi: 10.1002/jid.2861
370. Kastner, S. L. in Saunders, P. C. (2012). Is China a Status Quo or Revisionist State? Leadership Travel as an Empirical Indicator of Foreign Policy Priorities. *International Studies Quarterly*, 56(1), 163–177. doi: 10.1111/j.1468-2478.2011.00697.x
371. Katzenstein, P. J. (ur.). (1978). *Between Power and Plenty: Foreign Economic Policies of Advanced Industrial States*. Madison: University of Wisconsin Press.
372. Kaul, I., Grunberg, I in Stern, M. A. (1999). Defining Global Public Goods. V Kaul, I., Grunberg, I. in Stern, M. A. (ur.), *Global Public Goods. International Cooperation in the 21st Century* (str. 2–17). New York, Oxford: Oxford University Press.
373. Kay, C. (2010). *Latin American Theories of Development and Underdevelopment*. Abington: Routledge.
374. Kearn, D. W. (2011). The Hard Truths about Soft Power. *Journal of Political Power*, 4(1), 65–85. doi: 10.1080/2158379X.2011.556869
375. Kemp, T. (1983). *Industrialisation in the Non-western World*. London: Longman.
376. Kennedy, P. in Danks, C. J. (2001). *Globalization and National Identities: Crisis or Opportunity?* New York: Palgrave.
377. Keohane, R. O. (1984). *After Hegemony: Cooperation and Discord in the World Political Economy*. Princeton: Princeton University Press.

378. Keohane, R. O. in Nye, J. S. (1989). *Power and Interdependence*. New York: HarperCollins.
379. Khan, H. A. (2017). *The Idea of Good Governance and the Politics of the Global South. An analysis of Its Effects*. London: Routledge.
380. Kilian, L. in Vigfusson, R. J. (2017). The Role of Oil Price Shocks in Causing U.S. Recessions. *Journal of Money, Credit and Banking*, 49(8), 1747–1776. doi: 10.1111/jmcb.12430
381. King, M., Keijzer, N., Spierings, E. in Matthews, A. (2012). *Measuring Policy Coherence for Development*. Maastricht: European Centre for Development Policy Management.
382. Kingsbury, D. (2016). Introduction. V D. Kingsburry, J. Remenyi, J. McKay in J. Hunt (ur.), *Key Issues in Development* (str. 1–20). New York: Palgrave Macmillan.
383. Kinsella, D. T., Russett, B. M. in Starr, H. (2013). *World Politics: The Menu for Choice* (10. izd.). Boston: Wadsworth, Cengage Learning.
384. Kirby, W. C. (1997). The Internationalization of China: Foreign Relations At Home and Abroad in the Republican Era. *The China Quarterly*, 150, 433–458. doi: 10.1017/s0305741000052541
385. Kitano, N. (2016). *Estimating China's Foreign Aid II: 2014 Update* (JICA Research Institute Working Paper). Tokyo: JICA Research Institute. Dostopno prek <http://repository.ri.jica.go.jp/dspace/handle/10685/205>
386. Klasen, S. (2003). What Can Africa Learn from Asian Development Successes and Failures? *Review of Income and Wealth*, 49(3), 441–451.
387. Klingebiel, S. (2014). *Development Cooperation: Challenges of the New Aid Architecture*. Houndmills, Basingstoke, Hampshire: Palgrave Macmillan.
388. Knorr, K. (1975). *The Power of Nations: The Political Economy of International Relations*. New York: Basic Books.
389. Kočan, F., Arbeiter, J. (2019). Is TIKA Turkey's Platform for Development Cooperation or Something More? Evidence from the Western Balkans. *International Journal of Euro-Mediterranean studies*, 12(1), 167–193. Dostopno prek https://emuni.si/wp-content/uploads/2019/07/IJEMS-1-2019_e-knjiga.pdf
390. Kolmas, M. (2016). China's Approach to Regional Cooperation. *China Report*, 52(3), 192–210. doi: 10.1177/0009445516646242
391. Konvencija Organizacije za gospodarsko sodelovanje in razvoj – *Convention of the Organization for Economic Cooperation and Development*, podpisana v Parizu, 14.

- decembra 1960, v veljavi od 30. septembra 1961. Dostopno prek <http://www.oecd.org/general/conventionontheorganisationforeconomicco-operationanddevelopment.htm>
392. Kopp, H. W. (2004). *Commercial Diplomacy and the National Interest*. Washington D. C.: Academy of Diplomacy.
393. Kostecki, M. in Naray, O. (2007). *Commercial Diplomacy and International Business* (Discussion Papers in Diplomacy, 107). The Hague: Netherlands Institute of International Relations 'Clingendael'.
394. Krasner, S. D. (1976). State Power and the Structure in International Trade. *World Politics*, 28, 317–343. doi: 10.2307/2009974
395. Krasner, S. D. (1978). *Defending the National Interest*. Princeton: Princeton University Press.
396. Krasner, S. D. (1985). *Structural Conflict: The Third World Against Global Liberalism*. Berkeley: University of California Press.
397. Krüger, L. (2009). North-North, North-South, and South-South Relations. V S. T. Inayatullahaylo (ur.), *Global Transformations and World Futures* (str. 343–356). Oxford: EOLSS Publisher, UNESCO.
398. Kuhn, R. L. (2013, 4. junij). Xi Jinping's Chinese Dream. *New York Times*. Dostopno prek <https://www.nytimes.com/2013/06/05/global/xi-jinpings-chinese-dream.html>
399. Kunz, D. B. (1997). *Butter and Guns: America's Cold War Economic Diplomacy*. New York: Free Press.
400. Lagerkvist, J. (2010). Chinese and African Views on Chinese Aid and Trade in Africa. V J. Stilhoff Sørensen (ur.), *Challenging the Aid Paradigm: Western Currents and Asian Alternatives* (str. 166–185). Hampshire: Palgrave Macmillan.
401. Lakatos, C., Maliszewska, M., Osorio-Rodarte, I., in Go, D. S. (2016). *China's Slowdown and Rebalancing: Potential Growth and Poverty Impacts on Sub-Saharan Africa* (Policy Research Working Paper, 7666). Washington D. C.: The World Bank. Dostopno prek <http://documents.worldbank.org/curated/en/976611468194051601/pdf/WPS7666.pdf>
402. Lamont, C. (2015). *Research Methods in International Relations*. London: Sage Publications.
403. Lancaster, C. (2007). *Foreign Aid: Diplomacy, Development, Domestic Politics*. Chicago: University of Chicago Press.
404. Lancaster, C. (2009). Sixty Years of Foreign Aid: What Have We Learned? *International Journal*, 64(3), 799–810. doi: 10.1177/002070200906400312

405. Lee, C. J. (ur.). (2010). *Making a World After Empire: The Bandung Moment and Its Political Afterlives*. Athens, OH: Ohio University Press.
406. Lee, D. in Hocking, B. (2010). Economic Diplomacy. V R. A. Denmark (ur.), *The International Studies Encyclopedia, Vol. II* (str. 1216–1227). Malden: Wiley Blackwell.
407. Lee, D., in Hudson, D. (2004). The Old and New Significance of Political Economy in Diplomacy. *Review of International Studies*, 30(3), 323–360. doi: 10.1017/S0260210504006102
408. Lee, D. in Ruël, H. (2012). Introduction: Commercial Diplomacy and International Business: Merging International Business and International Relations. In H. Ruël (ur.), *Commercial Diplomacy and International Business: A Conceptual and Empirical Exploration, Advanced Series in Management, XIII–XIX*. Bingley: Emerald Publishing Limited.
409. Lederman, D., Olarreaga, M. in Payton, L. (2006). *Export Promotion Agencies: What Works and What Doesn't* (World Bank Policy Research Working Paper, 4044). Washington D. C.: World Bank Development Research Group. Dostopno prek <http://documents.worldbank.org/curated/en/685911468174918793/pdf/wps4044.pdf>
410. Lehman, D. (1986). *Dependencia: An Ideological History*. Brighton: IDS Publications – Discussion paper 2019.
411. Lewis, W. A. (1954). Economic Development with Unlimited Supplies of Labour. *The Manchester School*, 22(2), 139–191. doi: 10.1111/j.1467-9957.1954.tb00021.x
412. Lewis, W. A. (1966). *Development Planning: The Essentials of Economic Policy*. London: Allen and Unwin.
413. Li, H. (2015). China's New Left. V H. Li (ur.), *Political Thought and China's Transformation. Ideas Shaping Reform in Post-Mao China* (str. 46–59). London: Palgrave Macmillan.
414. Lightfoot, S. (2010). The Europeanisation of International Development Policies: The Case of Central and Eastern European states. *Europe-Asia Studies*, 62(2), 329–350. doi: 10.1080/09668130903506854
415. Linnemann, H. (1966). *An Econometric Study of International Trade Flows*. Amsterdam: North Holland.
416. López, A. J. (2007). Introduction: The Post(global) South. V A. J. López (ur.), *Special Issue: Globalization and the Future of Comparative Literature. The Global South* (str. 1–11).

417. Lopez Cabana, S. (2014). *Chronology and History of South-South Cooperation: An Ibero-american Contribution* (Working Document, 5). Dostopno prek <https://www.segib.org/wp-content/uploads/Chrono-South-South2014.pdf>
418. Love, J. L. (2005). The Rise and Decline of Economic Structuralism in Latin America: New Dimensions. *Latin American Research Review*, 40(3), 100–125. doi: 10.1353/lar.2005.0058
419. Lumsdaine, D. H. (1993). *Moral Vision in International Politics: The Foreign Aid Regime, 1949–1989*. Princeton, New Jersey: Princeton University Press.
420. Lumsdaine, D. in Schopf, J. C. (2007). Changing Values and the Recent Rise in Korean Development Assistance. *The Pacific Review*, 20(2), 221–255. doi: 10.1080/09512740701306881
421. Lumumba-Kasongo, T. (2015). Reflection on Capitalism and Liberal Globalization: Lessons for a Proposed Union Governments. V E. Ike Udogu (ur.), *Imagining the United States of Africa: Discourse on the Way Forward* (str. 61–86). Lanham, Boulder, New York, London: Lexington Books.
422. Macekura, S. (2013). The Point Four Program and U.S. International Development Policy. *Political Science Quarterly*, 128(1), 127–160. Dostopno prek www.jstor.org/stable/23563372
423. Mackie, J. (2005). *Bandung 1955: Non-alignment and Afro-Asian Solidarity*. Singapore: Editions Didier Millet.
424. Madan, T. (2010). India's International Quest for Oil and Natural Gas: Fueling Foreign Policy? *India Review*, 9(1), 2–37. doi: 10.1080/14736480903546519
425. Maddison, A. (1995). *Monitoring the World Economy: 1820–1992*. Paris: OECD Development Centre Study.
426. Maddison, A. (2001). *The World Economy: A Millennial Perspective*. Paris: OECD Publishing.
427. Maizels, A. in Nissanke, M. K. (1984). Motivations for Aid to Developing Countries. *World Development*, 12(9), 879–900. doi: 10.1016/0305-750X(84)90046-9
428. Malhotra, A. (2019, 22. julij). India's Foreign Policy: 2014–19: Landmarks, Achievements and Challenges ahead. *Ministry of External Affairs. Government of India*. Dostopno prek <https://www.mea.gov.in/distinguished-lectures-detail.htm?833>
429. Malone, D. M. in Chaturvedy, R. (2009). Impact of India's Economy on Its Foreign Policy Since Independence (Research Report). Asia Pacif Foundation of Canada. Dostopno prek <https://www.asiapacific.ca/sites/files/IndianEconomicForeignPolicy.pdf>

430. Manning, R. (2006). Will 'Emerging Donors' Change the Face of International Cooperation? *Development Policy Review*, 24(4), 371–385. doi: 10.1111/j.1467-7679.2006.00330.x
431. March, J. G. in Olsen, J. P. (1984). The New Institutionalism: Organizational Factors in Political Life. *American Political Science Review*, 78(3), 734–749. doi: 10.2307/1961840
432. Marglin, S. A. (1990). Towards the Decolonization of the Mind. V F. Apffel Marglin in S. Marglin (ur.), *Dominating Knowledge: Development, Culture and Resistance* (str. 1–28). Oxford: Clarendon Press.
433. Marques, J. in Spanakos, A. (2014). South-South Relations and the English School of International Relations: Chinese and Brazilian Ideas and Involvement in Sub-Saharan Africa. *Revista Brasileira de Política Internacional*, 57(2014), 138–156. doi: 10.1590/0034-7329201400209
434. Marshall, P. (1997). *Positive Diplomacy*. Basingstoke: Palgrave.
435. Martinussen, J. (2003). *Society, State & Market: A Guide to Competing Theories of Development*. London, New York: Zed Books.
436. Matteucci, A. (2008). *International Trade Relations and Diplomacy*. Malta: DiploFoundation.
437. Matthews, S. (2004). Post-development Theory and the Questions of Alternatives: A View from Africa. *Third World Quarterly*, 25(2), 373–384. doi: 10.1080/0143659042000174860
438. Mavko, M. (2006). *Uradna razvojna pomoč in Slovenija* (magistrsko delo). Univerza v Ljubljani, Ekonomska fakulteta, Ljubljana.
439. Mawdsley, E. (2010). Non-DAC Donors and the Changing Landscape of Foreign Aid: The (In)significance of India's Development Cooperation with Kenya. *Journal of Eastern African Studies*, 4(2), 361–379. doi: 10.1080/17531055.2010.487345
440. Mawdsley, E. (2012). The Changing Geographies of Foreign Aid and Development Cooperation: Contributions from Gift Theory. *Transactions of the Institute of British Geographers*, 37(2), 256–272. doi: 10.1111/j.1475-5661.2011.00467.x
441. Mawdsley, E., Kim, S.-M. in Marconed, D. (2017). Political Leadership and 'Non-traditional' Development Cooperation. *Third Worlds Quarterly*, 38(10), 2171–2186. doi: 10.1080/01436597.2017.1333416
442. Mawdsley, E., Savage, L. in Kim, S.-M. (2014). A 'Post-Aid World'? Paradigm Shift in Foreign Aid and Development Cooperation at the 2011 Busan High Level Forum. *Geographical Journal*, 180(1), 27–38. Dostopno prek www.jstor.org/stable/43868584

443. Maxfield, S. (2005). International Development. V W. Carlsnaees, T. Rirsse in B. A. Simmons (ur.), *Handbook of International Relations* (str. 385–412). London, Thousand Oaks, New Delhi: SAGE publications.
444. Maxwell, R. (ur.). (1987). *Deng Šjaopeng, The Leader of Post-Mao China: Speeches and Writings* (2. izd.), (str. 86–101). Oxford, New York: Pergamon Press.
445. Maxwell, S. (2001). WDR 2000: Is There a New ‘New Poverty Agenda’? *Development Policy Review*, 19(1), 143–149. doi: 10.1111/1467-7679.00128
446. Mayer, T. in Zignago, S. (2011). *Notes on CEPII’s Distances Measures: The GeoDist Database* (CEPII Working Paper, 2011-25). Paris: CEPII.
447. McClintock, A. (1992). The Angel of Progress: Pitfalls of the Term ‘Postcolonialism’. *Social Text*, 31–32, 84–98. doi: 10.2307/466219
448. McDonnell, J. (2003). *Challenging the Euro-Western Epistemological Dominance of Development Through an African Cosmvision*. University of Toronto: Ontario Institute for Studies in Education.
449. McEwan, C. (2009). *Postcolonialism and Development*. New York: Routledge.
450. McGillivray, M. (2016). What is Development? V D. Kingsburry, J. Remenyi, J. McKay in J. Hunt (ur.), *Key Issues in Development* (str. 21–49). New York: Palgrave Macmillan.
451. McGoey, L. (2015). *No Such Thing as a Free Gift: The Gates Foundation and the Price of Philanthropy*. London, New York: Verso.
452. McKay, J. (2004). Reassessing Development Theory: Modernization and Beyond. V D. Kingsburry, J. Remenyi, J. McKay in J. Hunt (ur.), *Key Issues in Development* (str. 45–66). New York: Palgrave Macmillan.
453. McKinley, R. D. in Little, R. (1979). The US Aid Relationship: A Test of the Recipient Need and the Donor Interest Models. *Political Studies*, 27(2), 236–250. doi: 10.1111/j.1467-9248.1979.tb01201.x
454. McNeill, D. (2007). ‘Human Development’: The Power of the Idea. *Journal of Human Development*, 8(1), 5–22. doi: 10.1080/14649880601101366
455. Medeiros, E. (2009). *China’s International Behavior: Activism, Opportunism, and Diversification*. Santa Monica: RAND Corporation.
456. Mednardona razvojna strategija za drugo razvojno desetletje Organizacije združenih narodov – *International Development Strategy for the Second United Nations Development Decade*. (1970). Sprejeta in razglašena z resolucijo Generalne skupščine Združenih narodov št. A/RES/2626 (XXV), 24. oktobra. Dostopno prek [https://undocs.org/en/A/RES/2626\(XXV\)](https://undocs.org/en/A/RES/2626(XXV))

457. Melber, H. (2007). China in Africa. *Current African Issues*, 33(6-8). Dostopno prek https://www.files.ethz.ch/isn/91437/35_China-in-Africa.pdf
458. Melber, H. (2007). The (not so) New Kid on the Block: China and the Scramble for Africa's Resources. V H. Melber, M. C. Lee in S. Naidu (ur.), *China in Africa. Current African Issues no. 35*.
459. Melber, H. (2015). Knowledge Is Power and Power Affects Knowledge: Challenges for Research Collaboration in and with Africa. *Africa Development*, 40(4), 21–42. Dostopno prek https://repository.up.ac.za/bitstream/handle/2263/55735/Melber_Knowledge_2015.pdf?sequence=1&isAllowed=y
460. Melitz, J. in Toubal, F. (2012). *Native Language, Spoken Language, Translation and Trade* (CEPII Working Papers, 2012-17). Paris: CEPII.
461. Melitz, J. in Toubal, F. (2014). Native Language, Spoken Language, Translation and Trade. *Journal of International Economics*, 92, 351–363. Dostopno prek <https://www.parisschoolofeconomics.eu/docs/koenigpamina/articlenativelanguagemelitztoubal2014.pdf>
462. Mercier, A. (2007). *Commercial Diplomacy in Advanced Industrial States* (Discussion Papers in Diplomacy, 108). The Hague: Netherlands Institute of International Relations 'Clingendael'.
463. Milani, C. R. S. (2011). Les pays émergents dans l'actuel ordre mondial: Changements et légitimité politique. *Revue Internationale et Stratégique*, 2, 52–62. doi: 10.3917/ris.082.0052
464. Milani, C. R. S. in Nery, T. (2019). The Sketch of Brazil's Grand Strategy under the Workers' Party (2003–2016): Domestic and International Constraints. *South African Journal of International Affairs*, 26(1), 73–92. doi: 10.1080/10220461.2019.1584583
465. Milani, C R. S. in Pinheiro, L. (2017). The Politics of Brazilian Foreign Policy and Its Analytical Challenges. *Foreign Policy Analysis*, 13(2), 278–296. doi: 10.1093/fpa/orw027
466. Milenijska deklaracija – *Millenium Declaration*, sprejeta in razglašena z resolucijo Generalne skupščine Združenih narodov št. A/RES/55/2, 18. septembra 2000. Dostopno prek <https://www.un.org/en/development/devagenda/millennium.shtml>
467. Millet, A. R. (2020, b. d.). Korean War. *Encyclopaedia Britannica*. Dostopno prek <https://www.britannica.com/event/Korean-War>
468. Mingjiang, L. (2008). China Debates Soft Power. *Chinese Journal of International Politics*, 2, 287–308. doi: 10.1093/cjip/pon011

469. Ministrstvo za zunanje zadeve Indije. (1971). Letno poročilo 1970–1971 – *Annual Report 1970 – 1971*. Dostopno prek <https://mealib.nic.in/?pdf2497?000>
470. Ministrstvo za zunanje zadeve Indije. (1975). Letno poročilo 1975–1976 – *Annual Report 1975–1976*. Dostopno prek <https://mealib.nic.in/?pdf2504?000>
471. Ministrstvo za zunanje zadeve Indije. (1990). Letno poročilo 1990–1991 – *Annual Report 1990–1991*. Dostopno prek <https://mealib.nic.in/?2519?000>
472. Ministrstvo za zunanje zadeve Indije. (1997). Letno poročilo 1994–1995 – *Annual Report 1994–1995*. Dostopno prek <https://mealib.nic.in/?2523?000>
473. Ministrstvo za zunanje zadeve Indije. (2016). Letno poročilo 2015–2016 – *Annual Report 2015–2016*. Dostopno prek http://www.mea.gov.in/Uploads/PublicationDocs/26525_26525_External_Affairs_English_AR_2015-16_Final_compressed.pdf
474. Ministrstvo za zunanje zadeve Indije. (2019). Letno poročilo 2018–2019 – *Annual Report 2018–2019*. Dostopno prek http://www.mea.gov.in/Uploads/PublicationDocs/31719_MEA_AR18_19.pdf
475. Ministrstvo za zunanje zadeve Indonezije. (1955). Končno sporočilo azijsko-afriške conference v Bandungu (24. aprila 1955). *Asia-Africa speak from Bandung. Ministrstvo za zunanje zadeve Indonezije. Djakarta* (str. 161–169). Dostopno prek https://www.cvce.eu/en/obj/final_communique_of_the_asian_african_conference_of_bandung_24_april_1955-en-676237bd-72f7-471f-949a-88b6ae513585.html
476. Ministrstvo za zunanje zadeve Kitajske. (2004, 14. junij). *Five Principles*. Dostopno prek https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/topics_665678/seminaronfiveprinciples_665898/t140589.shtml
477. Ministrstvo za zunanje zadeve Kitajske. (2014, b. d.). *China's Initiation of the Five Principles of Peaceful Co-Existence*. Dostopno prek https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/ziliao_665539/3602_665543/3604_665547/t18053.shtml
478. Ministrstvo za zunanje zadeve Kitajske. (2015, 27. september). *Xi Jinping Pays a State Visit to the US and Attends Summits Marking the 70th Anniversary of the UN*. Dostopno prek https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/topics_665678/xjpdmgjxgswbcxlhgcl70znxlfh/t1302359.shtml
479. Mishra, A. in Miklian, J. (2016). *The Evolving Domestic Drivers of Indian Foreign Policy* (Norwegian Peacebuilding Research Center Report). Oslo: NOREF. Dostopno prek <https://www.files.ethz.ch/isn/195766/f9f6e4b3e8a2c703364e7fb102dbf413.pdf>
480. Mitra, S. K. (2006). *The Puzzle of India's Governance: Culture, Context and Comparative Theory*. London: Routledge.

481. Modelski, G. (1962). *A Theory of Foreign Policy*. Princeton: Praeger for the Center of International Studies.
482. Moen, J. (1998). *Trade and Development: Is South-South Co-operation a Feasible Strategy?* (Papers 21/98). Bergen: Norwegian School of Economics and Business Administration.
483. Mohan, C. R. (2006). India and the Balance of Power. *Foreign Affairs*, 85(4), 17–32. doi: 10.2307/20032038
484. Mohd Noor, K. B. (2008). Case Study: A Strategic Research Methodology. *American Journal of Applied Sciences*, 5(11), 1602–1604. doi: 10.3844/ajassp.2008.1602.1604
485. Momani, B. in Ennis, C. A. (2013). Between Caution and Controversy: Lessons from the Gulf Arab States as (Re-)emerging Donors. *Cambridge Review of International Affairs*, 25(4), 605–627. doi: 10.1080/09557571.2012.734786
486. Moon, C. (1990). The Future of the Newly Industrialising Countries: An ‘Uncertain Promise’? V D. C. Pirages in C. Sylvester (ur.), *Transformations in the Global Political Economy* (Macmillan International Political Economy Series). London: Palgrave Macmillan.
487. Moons, S. J. V. (2017). *Heterogeneous Effects of Economic Diplomacy: Instruments, Determinants and Developments*. Rotterdam: University of Rotterdam.
488. Moore, M. in Robinson, M. (1994). Can Foreign Aid Be Used to Promote Good Government in Developing Countries? *Ethics and International Affairs*, 8(1), 141–158. doi: 10.1111/j.1747-7093.1994.tb00162.x
489. Moran, M. (2014). *Private Foundations and Development Partnerships: American Philanthropy and Global Development Agendas*. London, New York: Routledge.
490. Morgan, P. (2007). Security in International Politics: Traditional Approaches. V A. Collins (ur.), *Contemporary Security Studies* (str. 13–34). New York: Oxford University Press.
491. Morgenthau, H. J. (1948). *Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace*. New York: Alfred A. Knoff.
492. Morgenthau, H. J. (1962). A Political Theory of Foreign Aid. *The American Political Science Review*, 56(2). doi: 10.2307/1952366
493. Mosley, P., Harrigan, J. in Toye, J. (1995). *Aid and Power: The World Bankd and Policy-Based Lending*. London: Routledge.

494. Mrak, M., Kamnar, H. in Bučar, M. (2007). Mednarodno razvojno sodelovanje Slovenije. *IB revija*, 41(3/4), 50–67. Dostopno prek <https://www.umar.gov.si/uploads/media/ib3-4-07.pdf>
495. Mthembu, P. (2018). *China and India's Development Cooperation in Africa: The Rise of Southern Powers* (International Political Economy Series). London: Palgrave Macmillan.
496. Muhr, T. (2017). South-South Cooperation and the Geographies of Latin America – Caribbean Integration and Development: A Socio-Spatial Approach. *Antipode*, 49(4), 843–866. doi: 10.1111/anti.12307
497. Mullen, R. in Ganguly, S. (2012, 8. maj). The Rise of India's Soft Power. *Foreign Policy*. Dostopno prek <https://foreignpolicy.com/2012/05/08/the-rise-of-indias-soft-power/>
498. Muraca, B. in Döring, R. (2018). From (Strong) Sustainability to Degrowth: A Philosophical and Historical Reconstruction. V J. L. Caradonna (ur.), *Routledge Handbook of the History of Sustainability* (str. 339–362). Oxford, New York: Routledge.
499. Musek, J. (1994). Osebnostne poteze in vrednotne usmeritve. *Psihološka obzorja*, 3(1), 13–28. Dostopno prek <https://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-3HGB8W4N>
500. Myrdal, G. (1974). What is Development? *Journal of Economic Issues*, 8(4), 729–736. doi: 10.1080/00213624.1974.11503225
501. Naray, O. (2008). *Commercial Diplomacy: A Conceptual Overview*. Predstavljeno na 7th World Conference of Trade Promotion Organizations, the Hague, the Netherlands, October 12th to 14th.
502. Naray, O. (2011). Commercial diplomats in the context of international business. *The Hague Journal of Diplomacy*, 6(1), 121–148. doi: 10.1163/187119111X557382
503. Narlikar, A. (2010). *New Powers: How to Become One and How to Manage Them*. New York: Columbia University Press.
504. Narlikar, A. (2013). India Rising: Responsible to Whom? *International Affairs*, 89(3), 595–614. doi: 10.1111/1468-2346.12035
505. Narlikar, A. (2014). The Foreign Economic Policy of a Rising India. V S. M. Pekkanen, J. Ravenhill in R. Foot (ur.), *The Oxford Handbook of International Relations of Asia* (str. 179–198). doi: 10.1093/oxfordhb/9780199916245.013.0010
506. Narlikar, A. in Tussie, D. (2003). *Bargaining Together in Cancún: Developing Countries and Their Evolving Coalitions* (IDRC report). Quito: Facultad Latinoamericana de Ciencias Sociales. Dostopno prek <https://idl-bnc-idrc.dspace.direct.org/bitstream/handle/10625/30069/119854.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

507. Naughton, B. (2007). *The Chinese Economy: Transitions and Growth*. Cambridge, MA: MIT Press.
508. Nayar, B. R. in Paul, T. V. (2003). *India in the World Order: Searching for Major-Power Status*. Cambridge: Cambridge University Press.
509. Nielsen, L. (2013). How to Classify Countries Based on Their Level of Development. *Social Indicators Research*, 114, 1087–1107. doi: 10.1007/s11205-012-0191-9
510. Nunnenkamp, P. in Thiele, R. (2006). Targeting Aid to the Needy and Deserving: Nothing But Promises? *World Economy*, 29(9), 1177–1201. doi: 10.1111/j.1467-9701.2006.00836.x
511. Nuscheler, F. (2006). *Entwicklungspolitik*. Bonn: Bundeszentrale für politische Bildung.
512. Nye, J. S. (1990). Soft Power. *Foreign Policy Autumn*, (80), 153–71. Dostopno prek <https://www.jstor.org/stable/i248166>
513. Nye, J. S. (2002). *The Paradox of American Power: Why the World's Only Superpower Can't Go It Alone*. Oxford: Oxford University Press.
514. Nye, J. S. (2004). *Soft Power: The Means to Success in World Politics*. New York: Public Affairs.
515. Nye, J. (2011). *The Future of Power*. New York: Public Affairs.
516. O'Brien, R. in Williams, M. (2016). *Global Political Economy: Evolution and Dynamics* (5. izd.). London, New York: Palgrave Macmillan.
517. Ocampo, J. A. (2015). *A Post-2015 Monitoring and Accountability Framework* (CDP Background Paper, 27, ST/ESA/2015/CDP/27). United Nations Committee for Development Policy: Department of Economic & Social Affairs. Dostopno prek <https://www.un.org/development/desa/dpad/wp-content/uploads/sites/45/publication/CDP-bp-2015-27.pdf>
518. OECD. (2003). *Rome Declaration on Harmonisation*. Predstavljeno na High-Level Forum I on Aid Effectiveness, Rome, Italy, February 24th to 25th.
519. OECD. (2005/2008). *The Paris Declaration on Aid Effectiveness and the Accra Agenda for Action*. Paris: OECD Publishing. Dostopno prek <http://www.oecd.org/dac/effectiveness/34428351.pdf>
520. OECD. (2012). *Aid Effectiveness 2011: Progress in Implementing the Paris Declaration, Better Aid*. Paris: OECD Publishing.
521. OECD. (2015). *Development Co-operation report 2015: Making Partnerships Effective Coalitions for Action*. Paris: OECD Publishing.

522. OECD. (2016). Countries, Territories and Organisations Adhering to the Paris Declaration and AAA. Dostopno prek <https://www.oecd.org/dac/effectiveness/busanadherents.htm>
523. OECD. (2018a). *Global Outlook on Financing for Sustainable Development 2019: Time to Face the Challenge*. Paris: OECD Publishing.
524. OECD. (2018b). *The Belt and Road Initiative in the Global Trade, Investment and Finance Landscape*. V OECD (ur.), *Business and Finance Outlook*. Paris: OECD Publishing. Dostopno prek <https://www.oecd.org/finance/Chinas-Belt-and-Road-Initiative-in-the-global-trade-investment-and-finance-landscape.pdf>
525. OECD. (2018c, b. d.). *Official Development Assistance*. Dostopno prek <http://www.oecd.org/development/financing-sustainable-development/development-finance-standards/officialdevelopmentassistancedefinitionandcoverage.htm>
526. OECD. (2018d, b. d.). *Private Philanthropy Funding for Development Modest Compared to Public Aid, But Its Potential Impact Is High, Says OECD*. Dostopno prek <https://www.oecd.org/newsroom/private-philanthropy-funding-for-development-modes-t-compared-to-public-aid-but-its-potential-impact-is-high.htm>
527. OECD. (2019a, 21. februar). *Private Philanthropy for Development in 2017. OECD Data*. [Podatkovna datoteka]. Dostopno prek <https://www.slideshare.net/OECDdev/private-philanthropy-for-development-2017-oecd-data>
528. OECD. (2019b, b. d.). *Official Development Assistance – Definition and Coverage*. Dostopno prek <https://www.oecd.org/dac/stats/officialdevelopmentassistancedefinitionandcoverage.htm>
529. OECD. (2019c, b. d.). *Official Development Assistance (ODA)*. Dostopno prek <https://www.oecd.org/dac/stats/What-is-ODA.pdf>
530. OECD. (2019d, b. d.). *Triangular Co-operation*. Dostopno prek <http://www.oecd.org/dac/triangular-cooperation/#ourWork>
531. Offer, A. (2000). *Economic Welfare Measurements and Human Well-Being* (Discussion Papers in Economic and Social History, 34). Oxford: University of Oxford. doi: 10.5871/bacad/9780197263471.003.0013
532. Ojeda, T. (2010). La cooperación sur-sur y la regionalización en América Latina: el despertar de un gigante dormido – South-South Cooperation and Regionalization in Latin America: The Awakening of the Asleep Giant. *Relaciones Internacionales*, 15, 91–111. Dostopno prek <https://revistas.uam.es/index.php/relacionesinternacionales/article/view/5050/5509>

533. Okano-Heijmans, M. (2011). Conceptualizing Economic Diplomacy: The Crossroads of International Relations, economics, IPE and Diplomatic Studies. *The Hague Journal of Diplomacy*, 6(2011), 7–36. doi: 10.1163/187119111X566742
534. Okano-Heijmans, M. (2016). Economic Diplomacy. V C. M. Constantinou, P. Kerr, P. Sharp (ur.), *The SAGE Handbook of Diplomacy* (str. 552–563). doi: 10.4135/9781473957930.n46
535. Okoth, A. J. (2007). *Economic Diplomacy: Dimensions and Implications*. Nairobi: Institute of Diplomacy and International Relations.
536. Oppenheim, F. E. (2003). *Morala v zunanji politiki*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
537. Oprea, M. (2012). Perspectives on European politics and Development Discourse in Romania: from Socialism to EU Membership Development Discourse in Romania. *Perspectives on European Politics and Society*, 13(1), 66–82. doi: 10.1080/15705854.2011.649167
538. OZN. (1995). *New Directions for Technical Cooperation among Developing Countries* (TCDC/9/3). Predstavljeno na 9th Session of the High-level Committee on the Review of Technical Cooperation among Developing Countries, New York, United States of America, May 30th to June 2nd. Dostopno prek <https://digitallibrary.un.org/record/186959>
539. OZN. (2019). *World Population Prospects 2019: Highlights* (ST/ESA/SER.A/423). United Nations: Department of Economic and Social Affairs. Dostopno prek https://population.un.org/wpp/Publications/Files/WPP2019_Highlights.pdf
540. Padelford, N. in Lincoln, G. (1976). *The Dynamic of International Politics*. New York: Palgrave Macmillan.
541. Pamment, J. (ur.). (2016). *Intersections between Public Diplomacy & International Development*. Annenberg, CA: USC Centre on Public Diplomacy.
542. Pancharukhi, V. R. (1993). *G-15: Agenda for 1994–95* (RIS Digest). New Delhi: Research and Information System for Developing Countries.
543. Pande, V. K. (1982). Economic Cooperation among Developing Countries. *Foreign Trade Review*, 17(2-3), 321–327. doi: 10.1177/0015732515820217
544. Pankaj, A. K. (2005). Revisiting Foreign Aid Theories. *International Studies*, 42(2), 103–121. doi: 10.1177/002088170404200201

545. Papa, M. in Gleason, N. W. (2012). Major Emerging Powers in Sustainable Development Diplomacy: Assessing their Leadership Potential. *Global Environmental Change*, 22(4), 915–924. doi: 10.1016/j.gloenvcha.2012.06.003
546. Parashar, S. (2015, 7. februar). Place India in a Leading Role: PM Modi to Top Indian Diplomats. *The Times of India*. Dostopno prek <https://timesofindia.indiatimes.com/india/Place-India-in-a-leading-role-PM-Modi-to-top-Indian-diplomats/article/46157192.cms>
547. Pardesi, G. (1976). Foreign Policy of Developing Countries. *Social Scientist*, 4(12), 17–37. doi: 10.2307/3516333
548. Pardesi, M. S. in Ganguly, S. (2009). India and Energy Security: A Foreign Policy Priority. V H. V. Pant (ur.), *Indian Foreign Policy in a Unipolar World* (str. 99–131). London: Routledge.
549. Pariška deklaracija o učinkovitosti pomoči – *The Paris Declaration on Aid Effectiveness*, sprejeta na Visokem forumu o usklajevanju in prilagajanju za učinkovitost pomoči v Parizu, 2. marca 2005.
550. Park, K. (2011). New Development Partners and a Global Development Partnership. V H. Kharas, W. Jung in K. Makino (ur.), *Catalyzing Development* (str. 38–60). Washington D. C.: Brookings Institution Press.
551. Parsons, T. (1951). *The Social System*. New York: The Free Press.
552. Parsons, T. (1960). *Structure and Process in Modern Societies*. Glencoe: The Free Press.
553. Parsons, T. (1964). Evolutionary Universals in Society. *American Sociological Review*, 29(3), 339–357. doi: 10.2307/2091479
554. Pearson, L. B. (1969). *Partners in Development: Report of the Commission on International Development*. New York: Praeger.
555. Pearson, M. (1991). *Joint Ventures in the People's Republic of China: The Control of Foreign Direct Investment Under Socialism*. Princeton: Princeton University Press.
556. Pearson, M. (2014). China's Foreign Economic Relations and Policies. V S. M. Pekkanen, J. Ravenhill in R. Foot (ur.), *The Oxford Handbook of the International Relations of Asia* (str. 160–178). Oxford: Oxford University Press.
557. Pease, K. S. (2003). *International Organizations: Perspective son Governance in Twenty-First Century*. New Jersey: Prentice Hall.
558. Peck, J. (2010). *Constructions of Neoliberal Reason*. Oxford: Oxford University Press.
559. Peck, J., Brenner, N. in Theodore, N. (2018). Actually Existing Neoliberalism. V D. Cahill, M. Cooper, M. Konings in D. Primrose (ur.), *The SAGE Handbook of Neoliberalism* (str. 3–15). Los Angeles, London, New Delhi: Sage Publications.

560. Peng, L. (1996, 19. september). *Main Characteristics of China's Foreign Policy*. Excerpts from Speech at the 96th InterParliamentary Conference, Beijing, China, September 19th. Dostopno prek <http://www.china-embassy.org/eng/zmgx/zgwjzc/t35077.htm>
561. Petersen, M. J. (2015). *For Humanity or for the Umma? Aid and Islam in International Muslim NGOs*. London: Hurst & Co.
562. Petersen, M. J. in Jones, B. (2011). Instrumental, Narrow, Normative? Reviewing Recent Work on Religion and Development. *Third World Quarterly*, 32(7), 1291–1306. doi: 10.1080/01436597.2011.596747
563. Petrič, E. (2010). *Zunanja politika: osnove teorije in praksa*. Mengeš in Ljubljana: Center za evropsko prihodnost, Znanstvenoraziskovalni center Slovenske akademije znanosti in umetnosti.
564. Pettman, R. (1979). *State and Class: A Sociology of International Affairs*. London: Croom Helm.
565. Pham, J. P., Salam Bello, A. in Barry, B. S. (2018, 31. avgust). Chinese Aid and Investment Are Good for Africa. *FP – Foreign Policy*. Dostopno prek <https://foreignpolicy.com/2018/08/31/chinese-aid-and-investment-are-good-for-africa/>
566. Pickup, M. (2012, 26. marec). Sout-South Cooperation and Aid. *E-International Relations*. Dostopno prek <https://www.e-ir.info/2012/03/26/south-south-cooperation-and-aid/>
567. Pio, C. (2011, 28. oktober). Brazil's Mercosur Economic Strategy: From Destiny to Impairment. *E-International Relations*. Dostopno prek <https://www.e-ir.info/2011/10/28/brazil%E2%80%99s-mercosur-economic-strategy/>
568. Pochmann, Marcio. (ur.). (2010). *Orientações COBRADI. Cooperação Brasileira para o Desenvolvimento Internacional: Primeiro Levantamento (2005–2009)*. Guia de Orientações Básicas. Brasília: IPEA.
569. Potter, E. H. (2004). Branding Canada: The renaissance of Canada's commercial diplomacy. *International Studies Perspectives*, 5(1), 55–60. doi: 10.1111/j.1528-3577.2004.00155.x
570. Potter, R. B., Binns, T., Elliot, J. A. in Smith, D. (2008). *Geographies of Development: An Introduction to Development Studies* (3. izd.). Harlow: Pearson Education Ltd.
571. Power, M. (2011). Angola 2025: The Future of the 'World's Richest Poor Country' as Seen through a Chinese Rear-View Mirror. *Antipode*, 44(3), 993–1014. doi: 10.1111/j.1467-8330.2011.00896.x

572. Požgan, J. in Bojinović Fenko, A. (2012). Kulturna diplomacija in kultura v mednarodnih odnosih: Študija primera slovenske zunanje politike. *Družboslovne razprave*, XXVIII(69), 25–53. Dostopno prek https://www.druzboslovne-razprave.org/pdf/clanki/DR69_Pozgan_Fenko.pdf
573. Prasad, Bimla. (1962). *The Origins of Indian Foreign Policy: The Indian National Congress and World Affairs, 1885–1947* (2. izd.). Calcutta: Bookland Private Limited.
574. Prebisch, R. (1959). Commercial Policy in the Underdeveloped Countries. *The American Economic Review*, 49(2), 251–273. doi: 10.2307/1816120
575. Prizzon, A., Humphrey, C., Inge, K., Kiyosh, K., Mckechnie, A. in Rogerson, A. (2017). *Six Recommendations for Reforming Multilateral Development Banks*. London: Overseas Development Institute.
576. Puente, C. A. I. (2010). *A Cooperação Técnica Horizontal Brasileira como Instrumento de Política Externa: A Evolução da Técnica com Países em Desenvolvimento – CTPD – no Período 1995–2005*. Brasília: FUNAG.
577. Punch, K. F. (2005). *Introduction to Social Research – Quantitative and Qualitative Approaches* (2. izd.). London: Sage Publications Ltd.
578. Quadir, F. (2013). Rising Donors and the New Narrative of ‘South-South’ Cooperation: What Prospects for Changing the Landscape of Development Assistance Programmes? *Third World Quarterly*, 34(2), 321–338. doi: 10.1080/01436597.2013.775788
579. Raffer, K. in Singer, H. W. (2001). *The Economic North-South Divide: Six Decades of Unequal Development*. Cheltenham: Edward Elgar.
580. Raghuram, P. in Madge, C. (2006). Towards a Method for Postcolonial Development Geography? Possibilities and Challenges. *Singapore Journal of Tropical Geography*, 27, 270–288. doi: 10.1111/j.1467-9493.2006.00262.x
581. Rajan, M. S. (1978). *Sovereignty over Natural Resources*. New Delhi: Radiant.
582. Rana, K. (2001). *Bilateral Diplomacy*. Geneva: Diplo Handbooks.
583. Rana, K. S. (2006). *Inside Diplomacy*. New Delhi: Manas Publications.
584. Rana, K. S. in Bipul C. (2011). *Economic Diplomacy: India’s Experience*. Jaipur: CUTS International.
585. Rana, K. S. in Chatterjee, B. (ur.). (2011). *Economic Diplomacy: India’s Experience*. Jaipur: CUTS International.
586. Ranganathan, C. V. (2007). *Panchsheel and the Future: Perspectives on India-China Relations*. New Delhi: Samskriti.

587. Ranis, G. (2004). *Arthur Lewis' Contribution to Development Thinking and Policy* (Center Discussion Paper, 891). Dostopno prek http://www.econ.yale.edu/growth_pdf/cdp891.pdf
588. Rašković, M. (2018). China's Strategy for Development: From 'Crossing the River by Feeling the Stones' to 'Revving up the Consumer'. V H. Davies in M. Rašković (ur.), *Understanding a Changing China: Key Issues for Business* (str. 33–52). Abington, Oxon: Routledge.
589. Reese, G., Rosenmann, A. in Cameron, J. E. (2019). *The Psychology of Globalization. Identity, Ideology, and Action*. Amesterdam: Elsevier.
590. Reilly, J. (2012). A Norm-Taker or a Norm-Maker? Chinese Aid in Southeast Asia. *Journal of Contemporary China*, 21(73), 71–91. doi: 10.1080/10670564.2012.627667
591. Remenyi, J. (2004). What Is Development? V D. Kingsburry, J. Remenyi, J. McKay in J. Hunt (ur.), *Key Issues in Development* (str. 22–44). Hampshire, New York: Palgrave Macmillan.
592. Rencher, A. C. in Schaalje, G. B. (2008). *Linear Models in Statistics* (2. izd.). Hoboken, New Jersey: Wiley Interscience.
593. Reus-Smit, C. (2009). Constructivism and the English School. V C. Navari (ur.), *Theorising International Society: English School Methods* (str. 58–77). Houndmills, Basingstoke, New York: Palgrave Macmillan.
594. Reuveny, R. X. in Thompson, W. (2007). The North-South Divide and International Studies: A Symposium. *International Studies Review*, 9(4), 556–564. Dostopno prek www.jstor.org/stable/4621859
595. Reuvers, S. in Ruël, H. (2012). Research on Commercial Diplomacy: A Review and Implications. V H. Ruël (ur.), *Commercial Diplomacy and International Business: A Conceptual and Empirical Exploration, Advanced Series in Management* (str. 1–27). Bingley: Emerald Publishing Limited.
596. Reyes, G. E. (2001). Four Main Theories of Development: Modernization, Dependency, World-system, and Globalization. *Nómadas. Revista Crítica de Ciencias Sociales y Jurídicas*, 4(2). doi: 10.5209/NOMA.37963
597. Rice, J. A. (2006). *Mathematical Statistics and Data Analysis* (3. izd.). Belmont, CA: Duxbury Press.
598. Rich, T. S. in Recker, S. (2013). Understanding Sino-African Relations: Neocolonialism or a New Era? *Journal of International Area Studies*, 20(1), 61–76. Dostopno prek <https://www.jstor.org/stable/43111515>

599. Richey, L. A. in Ponte, S. (2014). New Actors and Alliances in Development. *Third World Quarterly*, 35(1), 1–21. doi: 10.1080/01436597.2014.868979
600. Riddell, R. C. (1996). The Moral Case for Post-Cold War Development Aid. *International Journal*, 51(2), 191–210. doi: 10.2307/40203780
601. Riddell, R. C. (2007). *Does Foreign Aid Really Work?* Oxford: Oxford University Press.
602. Rimska deklaracija o usklajevanju – *Rome Declaration on Harmonization*. (2003). Sprejeta na visokem forumu o usklajevanju v Rimu, 25. februarja. Dostopno prek https://www.who.int/hdp/publications/1b_rome_declaration.pdf
603. RIS. (2019). *Five Modalities of Development Compact – Shaping South-South Cooperation*. New Delhi: Research and Information System for Developing Countries.
604. Rist, G. (1997). *The History of Development: From Western Origins to Global Faith*. London: Zed Books.
605. Robinson, W. I. (1998). Maldevelopment in Central America: Globalization and Social Change. *Development and Change*, 29(39), 467–497. doi: 10.1111/1467-7660.00086
606. Robinson, W. I. in Harris, J. (2000). Towards a Global Ruling Class? Globalization and the Transnational Capitalist Class. *Science and Society*, 64(1), 11–54. Dostopno prek www.jstor.org/stable/40403824
607. Rodrigues, P., Urdinez, F. in de Oliveira, A. (2019). Measuring International Engagement: Systemic and Domestic Factors in Brazilian Foreign Policy from 1998 to 2014. *Foreign Policy Analysis*, 15(3), 370–391. Dostopno prek https://caeni.com.br/of_files/measuring-international-engagement-systemic-and-domestic-factors-in-brazilian-foreign-policy-from-1998-to-2014/
608. Rohrlich, P. E. (1987). Economic Culture and Foreign Policy: The Cognitive Analysis of Economic Policy Making. *International Organization*, 41(1), 61–92. doi: 10.1017/S0020818300000746
609. Rose, A. K. (2007). The Foreign Service and Foreign Trade: Embassies as Export Promotion. *World Economy*, 30(1), 22–38. doi: 10.1111/j.1467-9701.2007.00870.x
610. Ross, R. S. in Zhu, F. (ur.). (2008). *China's Ascent*. Ithaca, New York: Cornell University Press.
611. Rostow, W. (1991). *The Stages of Economic Growth: A Non-Communist Manifesto*. Cambridge: Cambridge University Press.
612. Ruël, H. J. M. in Visser, R. (2012). Commercial Diplomats as Corporate Entrepreneurs: Explaining Role Behaviour from an Institutional Perspective. *International Journal of Diplomacy and Economy*, 1(1), 42–79. doi: 10.1504/IJDIPE.2012.049942

613. Ruël, H. J. M. in Visser, R. (2014). An Exploration of Commercial Diplomacy as a Set of Facilities to Support International Business to and from Emergent Markets. V A. Verbeke, R. van Tudler in S. Lundan (ur.), *Multinational Enterprises, Markets and Institutional Diversity* (str. 303–322). Bingley: Emerald Publishing Limited.
614. Ruël, H. J. M. in Zuidema, L. (2012). *The Effectiveness of Commercial Diplomacy: A Survey Among Dutch Embassies and Consulates* (Discussion Papers in Diplomacy, 123). The Hague: Netherlands Institute of International Relations 'Clingendael'. doi: 10.1108/S1877-6361
615. Ruël, H., de Boer, S. in Ten Haaf, W. (2013). Commercial Diplomacy in Practice: Experiences of International Business Executives and Representatives in Malaysia. *International Journal of Diplomacy and Economy*, 1(3-4), 258–273. doi: 10.1504/IJDIPE.2013.057018
616. Russet, B. M. in Starr, H. (1996). Svetovna politika: Izbira možnosti. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
617. Sá e Silva, M. (2009). South–South Cooperation: Past and Present Conceptualization and Practice. V L. Chisholm in G. Steiner-Khamsi (ur.), *South–South Cooperation in Education and Development* (str. 39–62). New York: Teachers College Press.
618. Saar, M. (2010). Power and Critique. *Journal of Power*, 3(1), 7–20. doi: 10.1080/17540291003630320
619. SAARC. (2020, b. d.). *About SAARC*. Dostopno prek <http://saarc-sec.org/about-saarc>
620. Sagasti, F. in Alcalde, G. (1999). *Development Cooperation in a Fractured Global Order. An Arduous Transition*. Ottawa: International Development Research Centre. Dostopno prek <https://prd-idrc.azureedge.net/sites/default/files/openebooks/276-7/>
621. Said, W. E. (1995). *Orientalism: Western conceptions of the Orient*. London: Penguin Books.
622. Santander, G. in Alonso, J. A. (2018). Perceptions, Identities and Interests in South–South Cooperation: The Cases of Chile, Venezuela and Brazil. *Third World Quarterly*, 39(10), 1923–1940. doi: 10.1080/01436597.2017.1396533
623. Sartori, G. (2009). Guidelines for Concept Analysis. V D. Collier in J. Gerring (ur.), *Concepts and Method in Social Science: The Tradition of Giovanni Sartori* (str. 97–150). New York in London: Routledge.
624. Saje, M. (2006). *Sodobna Kitajska: Politični gospodarski razvoj*. Ljubljana: Filozofska fakulteta.

625. Salvatore, D. (1998). *International Economics*. Englewood Cliffs: Prentice Hall.
626. Samuel, J. in George, A. (2016). Future of Development Cooperation. Policy Priorities for an Emerging India. Oxfam India: ISDG. Dostopno prek <https://www.oxfamindia.org/sites/default/files/WP-Future-of-Development-Cooperation-Policy-Priorities-for-an-Emerging-India-12072016.pdf>
627. Saner, R. in Yiu, L. (2003). *International Economic Diplomacy: Mutations in Post-Modern Times* (Discussion Papers in Diplomacy, 84). The Hague: Netherlands Institute of International Relations 'Clingendael'.
628. Sant'Ana, M. (2008). *The Evolution of the Concept of Development: From Economic Growth to Human Development* (Working Paper – PAI, VI/06-FDI/HD-6). Democratic Governance and Theory of Collective Action, Sub-Network on Foreign Direct Investment and Human Development: Interuniversity Attraction Poles Programme. Dostopno prek https://www.academia.edu/308499/The_evolution_of_the_concept_of_development_from_economic_growth_to_human_development
629. Santos, R. D. F. in Cerqueira, M. R. (2015). South-South Cooperation: Brazilian Experiences in South America and Africa. *Historia, Ciencias, Saude – Manguinhos*, 22(1), 653–673. doi: 10.1590/S0104-59702015000100003
630. Savvides, D. (2016). The Conceptualisation of a Build – Operate – Transfer (BOT) Project. *European Procurement & Public Private Partnership Law Review*, 11(2), 130–141. Dostopno prek www.jstor.org/stable/26643501
631. Schelling, T. C. (1966). *Arms and Influence*. New Haven, CT: Yale University Press.
632. Schenoni, L. L. (2019, 11. november). The Myth of Multipolarity and Overexpansion of Rising Powers: The Case of Brazil. *E-International Relations*. Dostopno prek <https://www.e-ir.info/2019/11/11/the-myth-of-multipolarity-and-overexpansion-of-rising-powers-the-case-of-brazil/>
633. Schläger, C. (2007). *New Powers for Global Change?* Berlin: Friedrich-Eber-Stiftung.
634. Schneider, N. (2017). Between Promise and Skepticism: The Global South and Our Role as Engaged Intellectuals. *Global South*, 11(2), 18–38. doi: 10.2979/globalsouth.11.2.02
635. Schönberg, J. (2019). Imagining Postcolonial-Development Studies: Reflections on Positionalities and Research Practices. V I. Baud, E. Basile, T. Kontinen in S. von Itter (ur.), *Building Development Studies for the New Millennium* (str. 97–118). Cham: Palgrave Macmillan.

636. Schrader, M. (2020, 5. junij). China Is Weaponizing Globalization. *FP – Foreign Policy*. Dostopno prek <https://foreignpolicy.com/2020/06/05/china-globalization-weaponizing-trade-communist-party/>
637. Schraeder, P. J., Hook, S. W. in Taylor, B. (1998). Clarifying the Foreign Aid Puzzle: A Comparison of American, Japanese, French, and Swedish Aid Flows. *World Politics*, 50(2), 297–323. doi: 10.1017/S0043887100008121
638. Sekhri, S. (2009). Dependency Approach: Chances of Survival in the 21st Century. *African Journal of Political Science and International Relations*, 3(5), 242–252. Dostopno prek <https://academicjournals.org/journal/AJPSIR/article-abstract/720F6397559>
639. Selden, Z. (1999). *Economic Sanctions as Instruments of American Foreign Policy*. Westport: Praeger.
640. Sen, A. (1987). *On Ethics and Economics*. Malden, Oxford, Carlton: Blackwell Publishing.
641. Sen, A. (1999). *Development as Freedom*. Oxford: Oxford University Press.
642. Sengupta, A. K. (2013). Conceptualizing the Right to Development for the Twenty-First Century. V United Nations (ur.), *Realizing the Right to Development: Essays in Commemoration of 25 Years of the United Nations Declaration on the Right to Development*. New York, Geneva: United Nations Publications. Dostopno prek https://read.un-ilibrary.org/economic-and-social-development/realizing-the-right-to-development_49006c2a-en#page10
643. Seringhaus, F. H. in Rosson, P. J. (1990). *Government Export Promotion: A Global Perspective*. London: Routledge.
644. Severino, J. M. in Ray, O. (2009). *The End of ODA: Death and Rebirth of a Global Public Policy* (Working Paper, 167). Washington D. C., London: Center for Global Development.
645. Shameer, M. (2015). Collective Economic Diplomacy of Global South: India's Role. *International Journal of Diplomacy and Economy*, 2(4), 368–377. doi: 10.1504/ijdipe.2015.073927
646. Sharp, P. (2009). *Diplomatic Theory of International Relations*. Cambridge, New York, Melbourne, Madrid, Cape Town, Singapore, Sao Paulo, New Delhi: Cambridge University Press.
647. Shaw, T. M. (2014). Conclusion: The BRICS and Beyond: New Global Order, Reorder and/or Disorder. Insights from 'Global Governance'. V L. Xing (ur.), *The BRICS and*

- Beyond: The International Political Economy of the Emergence of a New World Order* (str. 201–218). London: Routledge.
648. Shaxson, N. (2012). *Treasure Islands: Uncovering the Damage of Offshore Banking and Tax Havens*. New York: Palgrave Macmillan.
649. Shixue, J. (2001). Evolution of the Latin American Development Models in the 20th Century: Lessons and Implications for Other Developing Countries. *Asian Journal of Latin American Studies*, 14(105), 173–197. Dostopno prek <http://www.ajlas.org/v2006/paper/2001vol14no105.pdf>
650. Shuurman, F. J. (2008). The Impasse in Development Studies. V V. Desai in R. B. Potter (ur.), *The Companion to Development Studies* (str. 12–16). London: Hodger Education.
651. Sidibé, D. in Saner, R. (2017). Business Diplomacy in Emerging Markets: Intersection of Roles Between States and Multinationals. V H. Ruël (ur.), *International Business Diplomacy* (str. 115–128). Bingley: Emerald Publishing Limited.
652. Sidiropoulos, E., Pineda, J., Chaturvedi, S. in Fues, T. (2015). *Institutional Architecture & Development: Responses from Emerging Powers*. Johannesburg: Jacana Media.
653. Simon, D. (2008). Neoliberalism, Structural Adjustment and Poverty Reduction Strategies. V V. Desai in R. B. Potter (ur.), *The Companion to Development Studies* (str. 16–20). London: Hodger Education.
654. Simplicio, F. (2011). South-South Development Cooperation: A Contemporary Perspective. V R. Modi (ur.), *South-South Cooperation: Africa on the Centre Stage* (str. 19–41). Houndmills, Basingstoke, Hampshire: Palgrave Macmillan.
655. Singh, J. (2003, 28. februar). *Budget 2003-04: Speech of the Minister of Finance*. Dostopno prek <https://www.indiabudget.gov.in/doc/bspeech/bs200304.pdf>
656. Sippel, M. in Neuhoff, K. (2009). A History of Conditionality: Lessons for International Cooperation on Climate Policy. *Climate Policy*, 9(5), 481–494. doi: 10.3763/cpol.2009.0634
657. Sjöstedt, R. (2007). The Discursive Origins of a Doctrine: Norms, Identity, and Securitization under Harry S. Truman and George W. Bush. *Foreign Policy Analysis*, 3(3), 233–254. doi: 10.1111/j.1743-8594.2007.00049.x
658. Slobodian, Q. (2018). *Globalists: The End of Empire and the Birth of Neoliberalism*. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press.
659. Smith, G., Carter, G., Xiaojing, M., Almah, T., Tupou, E. in Weitao, X. (2014). *The Development Needs of Pacific Island Countries* (Report). Beijing: UNDP.

660. Smith, R., El-Anis, I. in Farrands, C. (2017). *International Political Economy in the 21st Century; Contemporary Issues and Analyses*. New York: Routledge.
661. Soares de Lima, M. R. (2005). A politica externa brasileira e os desafios de cooperaçã Sul-Sul. *Revista Brasileira de Politica Internacional*, 48(1), 24–59. Dostopno prek <https://www.scielo.br/pdf/rbpi/v48n1/v48n1a02.pdf>
662. Soares de Lima, M. R. (2008). Brazil Rising. *Internationale Politik (Global Edition)*, 9(3), 62–67.
663. Soares de Lima, M. R. in Hirst, M. (2006). Brazil as an Intermediate State and Regional Power: Action, Choice and Responsibilities. *International Affairs*, 82(1), 21–40. doi: 10.1111/j.1468-2346.2006.00513.x
664. Soko, M. in Qobo, M. (2017). Economic, Trade and Development Relations between South Africa and the European Union: The End of a Strategic Partnership? A South African Perspective. *South African Journal of International Affairs*, 24(2), 137–157. doi: 10.1080/10220461.2017.1338162
665. Sotero, P. (2010). Brazil's Rising Ambition in a Shifting Global Balance of Power. *Politics*, 30(S1), 71–81. doi: 10.1111/j.1467-9256.2010.01394.x
666. South Centre. (1995). *Agreement to Establish the South Centre*. Geneva: South Centre. Dostopno prek https://www.southcentre.int/wp-content/uploads/2013/02/Inter_governmental-Agreement_EN.pdf
667. Spence, J. D. (1990). *The Search for Modern China*. New York, London: Norton Company.
668. Spence, M. (2012). *The Next Convergence: The Future of Economic Growth in a Multispeed World*. New York: Farrar, Straus and Giroux.
669. Spies, Y. K. (2019). *Global South Perspectives on Diplomacy*. Cham: Palgrave Macmillan.
670. Sporazum med Republiko Indijo in Ljudsko republiko Kitajsko o trgovini in posredovanju med tibetansko regijo Kitajske in Indije – *Agreement Between the Republic of India and the Peoples Republic of China on Trade and Intercourse between Tibet Region of China and India*, podpisan 29. aprila 1954 v Pekingu, v veljavi od 3. junija 1954. Dostopno prek <https://treaties.un.org/doc/publication/unts/volume%20299/v299.pdf>
671. Sprout, H. H. in Sprout, M. T. (1962). *Foundations of International Politics (Political Science)*. Princeton, New Jersey: Van Nostrand.
672. Stanovnik, J. (1962). *Nevezane dežele v svetu ekonomskih blokov*. Ljubljana: Cankarjeva založba.

673. Stanovnik, J. (1964). *Družbeno-gospodarski problemi dežel v razvoju*. Ljubljana: VŠPV.
674. Stanovnik, J. (1982). *Mednarodni gospodarski sistem: od dominacije k enakopravnosti*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
675. Stanovnik, J. (1986a). Introduction to This Issue. *Development & South-South Cooperation*, 2(3), III–VII.
676. Stanovnik, J. (1986b). Raúl Prebisch – In Memoriam. *Development & South-South Cooperation*, 2(2), 1–13. Dostopno prek <https://opendocs.ids.ac.uk/opendocs/bitstream/handle/20.500.12413/5609/rg176.pdf;sequence=1>
677. Stein, A. (1984). The Hegemon's Dilemma. *International Organization*, 38(2), 355–386. Dostopno prek www.jstor.org/stable/2706445
678. Steffen, W., Richardson, K., Rockström, J., Cornell, C. E., Fetzer, I., Bennett, E. M., ... Sörlin, S. (2016). Sustainability. Planetary Boundaries: Guiding Human Development on a Changing Planet. *Science*, 347(6223):1259855. doi: 10.1126/science.1259855
679. Steger, M. B. in Roy, R. K. (2010). *Neoliberalism: A Very Short Introduction*. Oxford, New York: Oxford University Press.
680. Stern, N., Goldin, I. in Rogers, H. (2002). *The Role and Effectiveness of Development Assistance, Lessons from World Bank Experience* (Research Paper from the Development Economics Vice Presidency of the World Bank). Washington D. C.: The World Bank.
681. Stone, B. (2010). Marxism, Dependency, and the World Systems Approach: Are They Making a Comeback? V H. J. Wiard (ur.), *Grand Theories and Ideologies in the Social Sciences* (str. 41–58). New York: Palgrave Macmillan.
682. Stopford, J. in Strange, S. (1991). *Rival States, Rival Firms: Competition for World Market Shares*. Cambridge: Cambridge University.
683. Stout, J. (2010). *Blessed Are the Organized: Grassroots Democracy in America*. Princeton, Oxford: Princeton University Press.
684. Strange, A. M., Dreher, A., Fuchs, A., Parks, B., Tierney, M. J. (2017). Tracking Under-Reported Financial Flows: China's Development Finance and the Aid-Conflict Nexus Revisited. *Journal of Conflict Resolution*, 61(4), 935–963. doi: 10.1177/0022002715604363
685. Strange, S. (1992/2004). States, Firms and Diplomacy. V C. Jönsson in R. Langhorne (ur.), *Diplomacy: Theory of Diplomacy* (str. 352–367). London, Thousand Oaks: Sage Publications.

686. Street, J. H. in James, D. D. (1982). Institutionalism, Structuralism, and Dependency in Latin America. *Journal of Economic Issues*, 16(3), 673–689. doi: 10.1080/00213624.1982.11504027
687. Subramanian, A. (2011). *Eclipse: Living in the Shadow of China's Economic Dominance*. Washington D. C.: Peterson Institute for International Economics.
688. Sumner, A. (2016). *Global Poverty*. Oxford: Oxford University Press.
689. Sunkel, O. (1966). The Structural Background of Development Problems in Latin America. *Weltwirtschaftliches Archiv*, 97(1966), 22–63. Dostopno prek <https://www.jstor.org/stable/40436698>
690. Sunkel, O. (1969). National Development Policy and External Dependence in Latin America. *The Journal of Development Studies*, 6(1), 23–48. doi: 10.1080/00220386908421311
691. Svetličič, M. (1983). Strategy and Potentials for Establishing Multinational Enterprises of Developing Countries. V B. Pavlič, R. R. Uranga, B. Cizelj in M. Svetličič (ur.), *The Challenges of South-South Cooperation*. Colorado: Westview Press.
692. Svetličič, M. (1986). Economic Cooperation Among Developing Countries: Business Activity and/or Politics? *Development & South-South Cooperation*, 2(2), 49–66.
693. Svetličič, M. (1996). Globalization, Economic Integration and Political Disintegration. V M. Svetličič in H. W. Singer (ur.), *The World Economy: Challenges of Globalization and Regionalization* (str. 81–98). Houndmills, Basingstoke, Hampshire, London: Macmillan Press.
694. Svetličič, M. (1998). Globalizacija: možnosti in priložnosti slovenskega gospodarstva. *Teorija in praksa*, 35(6), 1015–1027. Dostopno prek <http://dk.fdv.uni-lj.si/db/pdfs/tip19986Svetlicic.pdf>
695. Svetličič, M. (2011). Diplomacija in mednarodno poslovanje v 21. stoletju: komplementarnost ali nadomestnost. *Teorija in praksa*, 48(3), 604–627. Dostopno prek http://dk.fdv.uni-lj.si/db/pdfs/TiP2011_3_Svetlicic.pdf
696. Svetličič, M. (2016). OZN in mednarodna ekonomija, posebno vloga dežel v razvoju in odnos do transnacionalnih podjetij. *Teorija in praksa*, 53(1), 38–55. Dostopno prek http://dk.fdv.uni-lj.si/db/pdfs/TiP2016_1_Svetlicic.pdf
697. Svetličič, M. (2020). From Red Scare to Yellow Peril: Reality and Fears of the Rise of China in Historical Context. *Teorija in praksa*, 57(1), 347–367.

698. Sylvester, C. (1999). Development Studies and Postcolonial Studies: Disparate Tales of the 'Third World'. *Third World Quarterly*, 20(4), 703–721. doi: 10.1080/01436599913514
699. Szent-Iványi, B. (2012). Aid Allocation of the Emerging Central and Eastern European Donors. *Journal of International Relations and Development*, 15, 16–89. doi: 10.1057/jird.2011.19
700. Štajner, R. (1980). *Kriza II: anatomija neokolonijalizma i teorija novog međunarodnog ekonomskog poretka*. Beograd: Privredni pregled.
701. Štajner, R. (1986). Some More Reflections on Cooperation Among Developing Countries. *Development & South-South Cooperation*, 2(2), 156–164.
702. Tan-Mullins, M., Mohan, G. in Power, M. (2010). Redefining 'Aid' in the China-Africa Context. *Development and Change*, 41(5), 857–881. doi: 10.1111/j.1467-7660.2010.01662.x
703. Takahashi, K. (2000). Reversing the Decline of ODA: How Effective is the Current Policy Agenda? V United Nations (ur.), *Finance for Sustainable Development: Testing New Policy Approaches* (Background Paper No. 15) (str. 69–86). Predstavljeno na Fifth Expert Group Meeting on Finance for Sustainable Development, Nairobi, Kenya, December 1st to 4th. New York: United Nations Department of Economic and Social Affairs, Division for Sustainable Development. Dostopno prek [https://sustainable development.un.org/content/dsd/resources/respdfs/publications/sdtfin/nairobimeetingpart2.pdf](https://sustainabledevelopment.un.org/content/dsd/resources/respdfs/publications/sdtfin/nairobimeetingpart2.pdf)
704. Takeuchi, H. (2019). Domestic Politics of Chinese Foreign Policy: Where Will Xi Jinping Bring China? *Asian Security*, 15(2), 205–213. doi: 10.1080/14799855.2019.1594782
705. Tallon, R. (2012). The Impressions Left Behind by NGO Messages Concerning the Developing World. *Policy & Practice: A Development Education Review*, (15), 8–27. Dostopno prek <https://www.developmenteducationreview.com/issue/issue-15/impressions-left-behind-ngo-messages-concerning-developing-world>
706. Tausch, A. (2010). Globalisation and Development: The Relevance of Classical 'Dependency' Theory for the World Today. *International Social Science Journal*, 61(202), 467–488. doi: 10.1111/j.1468-2451.2011.01786.x
707. Taylor, C. (2004). *Modern Social Imaginaries*. Durham, London: Duke University Press.
708. Tezanos Vázquez, S. in Sumner, A. (2013). Revisiting the Meaning of Development: A Multidimensional Taxonomy of Developing Countries. *Journal of Development Studies*, 49(12), 1728–1745. doi: 10.1080/00220388.2013.822071

709. Thakur, R., Cooper, A. in Heine, J. (2013). Introduction: The Challenges of 21st-Century Diplomacy. V A. F. Cooper, J. Heine in R. Thakur (ur.), *The Oxford Handbook of Modern Diplomacy* (str. 1–31). Oxford: Oxford University Press.
710. The Economic Times. (2003, 6. junij). *Government to Rejig Guidelines for Bilateral Aid*. Dostopno prek <https://economictimes.indiatimes.com/news/economy/policy/govt-to-rejig-guidelines-for-bilateral-aid/articleshow/9918.cms?from=mdr>
711. The South Commission. (1990). *The Challenge to the South: The Report of the South Commission*. New York: Oxford University Press. Dostopno prek https://www.southcentre.int/wp-content/uploads/2013/02/The-Challenge-to-the-South_EN.pdf
712. Thérien, J. (2002). Debating Foreign Aid: Right Versus Left. *Third World Quarterly*, 23(3), 449–466. Dostopno prek www.jstor.org/stable/3993536
713. Thomas, C. Y. (1974). *Dependency and Transformation: The Economics of the Transition to Socialism*. New York: Monthly Review Press.
714. Thomas, L. J. (1994). Neoclassical Development Theory and the Prebisch Doctrine: A Synthesis. *The American Economist*, 38(1), 75–81. doi: 10.1177/056943459403800110
715. Thomas, A. (2000). Development as Practice in a Liberal Capitalist World. *Journal of International Development*, 12(6), 773–787. doi: 10.1002/1099-1328(200008)12:6<773::AID-JID716>3.0.CO;2-7
716. Thorbecke, E. (2006). *The Evolution of the Development Doctrine 1950–2005* (UNU-WIDER Research Paper, 2007/63). Helsinki: United Nations World Institute for Development Economic Research.
717. Timossi, A. J. (2019). *Developing Country Coalitions in Multilateral Negotiations: Addressing Key Issues and Priorities of the Global South Agenda* (Research Paper, 98). Ženeva: South Centre. Dostopno prek https://www.southcentre.int/wp-content/uploads/2019/09/RP98_Developing-Country-Coalitions-in-Multilateral-Negotiations-Addressing-Key-Issues-and-Priorities-of-the-Global-South-Agenda_EN-2.pdf
718. Tinbergen, J. (1962). *Shaping the World Economy*. New York: Twentieth Century Fund.
719. Todaro, M. in Smith, S. C. (2011). *Economic Development* (11. izd.). Essex: Pearson Education Limited.
720. Tok, E., Calleja, R. in El-Ghaish, H. (2014). Arab Development Aid and the New Dynamics of Multilateralism: Towards Better Governance? *European Scientific Journal*, 1, 591–605. Dostopno prek <http://eujournal.org/index.php/esj/article/view/3679>

721. Toš, N. (2010). Od Durkheima do Descartesa: Primerjalna metoda v temelju družboslovnega raziskovanja. V N. Toš in K. H. Müller (ur.), *Primerjalno družboslovje: metodološki in vsebinski vidiki* (str. 17–34). Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
722. Tripathi, A. K. (2012). Contemporary Challenges to India's Foreign Policy. *International Journal of Social Science and Interdisciplinary Research*, 1(7), 89–100. Dostopno prek <http://www.indianresearchjournals.com/pdf/IJSSIR/2012/July/5.pdf>
723. Tucker, R. W. (1977). *The Inequality of Nations*. New York: Basic.
724. Tukey, J. W. (1949). Comparing Individual Means in the Analysis of Variance. *Biometrics*, 5(2), 99–114. doi: 10.2307/3001913
725. Udovič, B. (2009a). *Ekonomska in gospodarska diplomacija*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
726. Udovič, B. (2009b). *Ekonomska varnost in ekonomska diplomacija* (doktorska disertacija). Univerza v Ljubljani, Fakulteta za družbene vede, Ljubljana.
727. Udovič, B. (2016). Konceptualizacija ekonomske diplomacije (osnutek). Avtorjevi zapiski.
728. Udovič, B. (2018). *Zgodovina (gospodarske) diplomacije* (2. dopolnjena izd.). Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
729. Udovič, B. in Brglez, M. (2011). Slovenske diplomatske študije med diplomatsko prakso in teorijo. V B. Udovič, M. Brglez, D. Rupel, I. Simoniti, M. Jazbec, J. Kunič, J. Rebič, Z. Žigon, N. Bergelj, M. Smole, D. Brozina (ur.), *Diplomacija med teorijo in prakso*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
730. Ule, M. (2004). Psihologija altruizma. *Dostop*, 1(3), 36–37.
731. UNCTAD. (2010). *South-South Co-operation: Africa and the New Forms of Development Partnership*. Geneva: UNCTAD Publications.
732. UNCTAD. (2019a). *Key Statistics and Trends in International Trade 2018. International Trade Rebounds* (UNCTAD/DITC/TAB/2019/2). Geneva: United Nations Publications. Dostopno prek https://unctad.org/en/PublicationsLibrary/ditctab2019d2_en.pdf
733. UNCTAD. (2019b). 2019 Handbook of Statistics. New York: United Nations Publications. Dostopno prek https://unctad.org/en/PublicationsLibrary/tdstat44_en.pdf
734. UNCTAD. (b. d.). 2019 *e-Handbook of Statistics. International Merchandise Trade. Trade Structure by Partner*. Dostopno prek <https://stats.unctad.org/handbook/MerchandiseTrade/ByPartner.html>

735. UNDP. (1990). *Human Development Report 1990*. New York, Oxford: Oxford University Press. Dostopno prek http://hdr.undp.org/sites/default/files/reports/219/hdr_1990_en_complete_nostats.pdf
736. UNESCAP. (2009). *What is Good Governance?* Bangkok: Poverty Reduction Section UNESCAP. Dostopno prek <https://www.unescap.org/resources/what-good-governance>
737. United Nations, Department of Economic and Social Affairs, Statistics Division, Trade Statistics. (b. d.). *UN Comtrade Database* [Podatkovni portal]. New York: United Nations. Dostopno prek <https://comtrade.un.org/data>
738. van Bergeijk, P. A. G. (1994). *Economic Diplomacy, Trade and Commercial Policy*. Aldershot: Edward Elgar.
739. van Bergeijk, P. A. G. (2014). Economic Diplomacy and South-South Trade: A New Issue in Development. *GREAT Insights*, 3(3). Dostopno prek <https://ecdpm.org/great-insights/new-diplomacy-development-volume/economic-diplomacy-south-south-trade-new-issue-development/>
740. van Bergeijk, P. A. G. in Moons, S. J. V. (2011). *Does Economic Diplomacy Work? A Meta-Analysis on the Effect of Economic Diplomacy on International Economic Flows*. Predstavljeno na European Trade Study Group Conference, Copenhagen, Denmark, September 8th to 10th.
741. van Bergeijk, P. A. G. in Moons, S. J. V. (2018). Introduction to the Research Handbook on Economic Diplomacy. V P. A. G. van Bergeijk in S. J. V. Moons (ur.), *Research Handbook on Economic Diplomacy* (str. 1–29). Cheltenham, Northampton: Edward Elgar Publishing.
742. van Bergeijk, P. A. G. in van Marrewijk, C. (2013). Heterogeneity and Development: An Agenda. *Journal of International Trade and Economic Development*, 22(1), 1–10. doi: 10.1080/09638199.2013.745276
743. van Bergeijk, P. A. G., de Groot, H. in Yakop, M. (2011). The Economic Effectiveness of Diplomatic Representation: An Economic Analysis of its Contribution to Bilateral Trade. *The Hague Journal of Economic Diplomacy*, 6(1-2), 101–120. doi: 10.1163/187119111X566751
744. van Bergeijk, P. A. G., Okano-Heijmans, M. in Melissen, J. (2011). Introduction. Economic Diplomacy: The Issues. V P. A. G. van Bergeijk, M. Okano-Heijmans in J. Melissen (ur.), *Economic Diplomacy: Economic and Political Perspectives*. Lieden, Boston: Martinus Nijhoff Publishers.

745. van de Haar, E. (2009). *Classical Liberalism and International Relations Theory: Hume, Smith, Mises, and Hayek*. New York: Palgrave Macmillan.
746. van der Veen, M. A. (2011). *Ideas, Interests and Foreign Aid*. Cambridge: Cambridge University Press.
747. van Ham, P. (2010). *Social Power in International Politics*. Abingdon: Routledge.
748. Veiga, P. (2005). Brazil and the G20 Group of Developing Countries. V P. Gallagher, P. Low in A. Stoler (ur.), *Managing the Challenges of WTO Participation: 45 Case Studies* (str. 109–119). Cambridge: Cambridge University Press. doi: 10.1017/CBO9781139030526.008
749. Veltmeyer, H. (2005). Development and Globalization as Imperialism. *Canadian Journal of Development Studies*, 26(1), 89–106. doi: 10.1080/02255189.2005.9669027
750. Verhelst, T. G. (1990). *No Life without Roots: Culture and Development*. London: Zed Books.
751. Vigevani, T. in Cepaluni, G. (2007). Lula's Foreign Policy and the Quest for Autonomy through Diversification. *Third World Quarterly*, 28(7), 1309–1326. doi: 10.1080/01436590701547095
752. Vigevani, T., de Oliveira, M. F. in Thompson, T. (2007). Brazilian Foreign Policy in the Cardoso Era: The Search for Autonomy through Integration. *Latin American Perspectives*, 34(5), 58–80. doi: 10.1177/0094582X07306164
753. Vigevani, T. in Ramanzini Júnior, H. (2011). The Impact of Domestic Politics and International Changes on the Brazilian Perception of Regional Integration. *Latin American Politics and Society*, 53(1), 125–155. Dostopno prek www.jstor.org/stable/41342302
754. Villanueva Lop, G. (2017). Commercial Diplomacy in a Globalized World. *Strategic Review*, (10), 367–382. Dostopno prek <https://pressto.amu.edu.pl/index.php/ps/article/viewFile/10516/10052>
755. Vratuša, A. (1980). *Profili nevrščenosti: socialistična in nevrščena Jugoslavija: samoupravljanje v deželi in politika nevrščenosti v mednarodnih odnosih*. Ljubljana: DZS.
756. Vrečko Ilc, B. (2019). Sustainable Development: The Promise of an Alternative vs the Reality of Its Global and Local Neoliberalization. *Journal of comparative politics*, 12(1), 86–102. Dostopno prek <http://www.jofcp.org/assets/jcp/JCP-January-2019.pdf>
757. Vreeland, J. R. in Dreher, A. (2014). *The Political Economy of the United Nations Security Council: Money and Influence*. Cambridge: Cambridge University Press.

758. Vrhunec, M. (1989). *Politična ekonomija globalizma*. Ljubljana: Gospodarski vestnik.
759. Vukadinović, R. (1989). *Osnove teorije mednarodnih odnosa i vanjske politike*. Zagreb: Školska Knjiga.
760. Vuving, A. (2009). *How Soft Power Work* (Paper Presented at the Panel »Soft Power and Smart Power«). Predstavljeno na American Political Science Association Annual Meeting, Toronto, Canada, September 3rd.
761. Wagner, C. (2010). India«s Soft Power: Prospects and Limitations. *India Quarterly: A Journal of International Affairs*, 66(4), 333–342. doi: 10.1177/097492841006600401
762. Wallerstein, I. (1974). The Rise and Future Demise of the World Capitalist System: Concepts for Comparative Analysis. *Comparative Studies in Society and History*, 16(4), 387–415. Dostopno prek <http://rochelleterman.com/ir/sites/default/files/Wallerstein%201974.pdf>
763. Wallerstein, I. (1977). *Africa: The Politics of Unity*. New York: Random House.
764. Wallerstein, I. (1987). *World-System Analysis*. Standford: Standford University Press.
765. Wallerstein, I. (2000). *The Essential Wallerstein*. New York: The New Press.
766. Wallerstein, I. (2001). *America and the World: The Twin Towers as Metaphor*. Predstavljeno na Charles R. Lawrence II Memorial Lecture, Brooklyn College, New York, December 5th. Dostopno prek <http://www.iwallerstein.com/wp-content/uploads/docs/America-and-the%20World-The-Twin-Towers-as-Metaphor.pdf>
767. Wallerstein, I. (2004). *World-Systems Analysis: An Introduction*. Durham, London: Duke University Press.
768. Wallerstein, I. (2006). *Uvod v analizo svetovnih-sistemov*. Ljubljana: Založba /*cf.
769. Waltz, K. N. (1979). *Theory of International Politics*. New York: McGraw-Hill.
770. Walz, J. in Ramachandran, V. (2011). *Brave New World: A Literature Review of Emerging Donors and the Changing Nature of Foreign Assistance* (Center for Global Development Working Paper, 273). Washington D. C., London: Center for Global Development.
771. Watson, A. (1982). *Diplomacy: The Dialogue Between States*. London: Routledge.
772. Watson, A. (1992). *The Evolution of International Society: A Comparative Historical Analysis*. London: Routledge.
773. Weber, C. (2005). *International Relations Theory: A Critical Introduction*. New York: Routledge.
774. Weber, I. M. (2018). China and Neoliberalism: Moving Beyond the China is/is Not Neoliberal Dichotomy. V D. Cahill, M. Cooper, M. Konings in D. Primrose (ur.), *The*

- SAGE Handbook of Neoliberalism* (str. 219–233). Los Angeles, London, New Delhi: Sage Publications.
775. Wendt, A. (1995). Constructing International Politics. *International Security*, 20(1), 71–81. doi: 10.2307/2539217
776. Wendt, A. (1999). *Social Theory of International Politics*. Cambridge: Cambridge University Press.
777. Werner, A. (2008, 1. maj). *Currencies of the World*. University of British Columbia. Dostopno prek https://web.archive.org/web/20111129141202/http://fx.sauder.ubc.ca/currency_table.html
778. Wight, M. (1977). *Systems of States*. Edited by H. Bull. Leicester: Leicester University Press.
779. Wight, M. (1978). *Power Politics, Edited by Hedley Bull and Carsten Holbraad*. Leicester: Leicester University Press.
780. Wight, G. in Porter B. (1991). *International Theory: The Three Traditions*. Leicester: Leicester University Press for the Royal Institute of International Affairs.
781. Wikan, V. S. (2015, 21. marec). What Is »Neoliberalism«, and How Does It Relate to Globalization? *E-International Relations*. Dostopno prek <https://www.e-ir.info/2015/03/21/what-is-neoliberalism-and-how-does-it-relate-to-globalization/>
782. Wilber, C. K. in Jameson, K. P. (1988). Paradigms of Economic Development and Beyond. V C. K. Wilber (ur.), *The Political Economy of Development and Underdevelopment* (str. 3–27). New York: Random House.
783. Williams, G. (1994). Why Structural Adjustment Is Necessary and Why It Doesn't Work. *Review of African Political Economy*, 21(60), 214–225. doi: 10.1080/03056249408704057
784. Williams, D. (2004). *Defending Japan's Pacific War: The Kyoto School Philosophers and Post-white Power*. London: RoutledgeCurzon.
785. Williamson, J. (1993). Democracy and the Washington consensus. *World Development*, 11(8), 1329–1336. doi: 10.1016/0305-750X(93)90046-C
786. Wilson, J. Q. (1989). *Bureaucracy: What Governments Do and Why They Do It*. New York: Basic Books.
787. Woods, N. (2005). The Shifting Politics of Foreign Aid. *International Affairs*, 81(2), 393–409. doi: 10.1111/j.1468-2346.2005.00457.x
788. Wolf-Phillips, L. (1987). Why »Third World«?: Origin, Definition and Usage. *Third World Quarterly*, 9(4), 1311–1327. Dostopno prek www.jstor.org/stable/3991655

789. World Bank. (1989). *Sub-Saharan Africa: From Crisis to Sustainable Growth – A Long-term Perspective Study*. Washington: World Bank.
790. World Bank. (1990). *World Development Report 1990: Poverty*. New York: Oxford University Press. Dostopno prek <https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/5973>
791. World Bank. (1991). *Assistance Strategies to Reduce Poverty* (A World Bank Policy Paper). Washington D. C.: The World Bank. Dostopno prek <http://documents.worldbank.org/curated/en/803091468138284920/Assistance-strategies-to-reduce-poverty>
792. World Bank. (1993a). *Poverty Reduction Handbook*. Washington D. C.: The World Bank. Dostopno prek <http://documents.worldbank.org/curated/en/752551468766240790/Poverty-reduction-handbook>
793. World Bank. (1993b). *The East Asian Miracle: Economic Growth and Public Policy*. Oxford: Oxford University Press; Washington D. C.: The World Bank.
794. World Bank Group, The World Bank, Databank. (b. d.). *World Development Indicators* [Podatkovni portal]. Washington D. C.: The World Bank. Dostopno prek <https://databank.worldbank.org/source/world-development-indicators>
795. World Trade Organization. (b. d.). *Aid for Trade Fact Sheet*. Dostopno prek <https://www.wto.org/english/tratop e/devel e/a4t e/a4t factsheet e.htm>
796. World Trade Organization. (2020a, b. d.). *The Doha Round*. Dostopno prek <https://www.wto.org/english/tratop e/dda e/dda e.htm>
797. World Trade Organization. (2020b, b. d.). *Understanding the WTO*. Dostopno prek <https://www.wto.org/english/thewto e/whatis e/tif e/fact5 e.htm>
798. Wu, G. in Lansdowne, H. (2008). *China Turns to Multilateralism: Foreign Policy and Regional Security*. London, New York: Routledge.
799. Xi, J. (2017, 14. maj). *Work Together to Build the Silk Road Economic Belt and the 21st Century Maritime Silk Road*. Dostopno prek http://www.xinhuanet.com/english/2017-05/14/c_136282982.htm
800. Xu, J. in Carey, R. (2015). *China's International Development Finance: Past, Present, and Future* (WIDER Working Paper, 2015/130). Helsinki: UNU-WIDER.
801. Xu, L. (2019, 30. april). China takes extraordinary initiatives in South-South Cooperation. *UNOSSC – United Nations Office for South-South Cooperation*. Dostopno prek <https://www.unsouthsouth.org/2019/04/30/china-takes-extraordinary-initiatives-in-south-south-cooperation/>

802. Yakop, M. in van Bergeijk, P. A. G. (2009). *The Weight of Economic and Commercial Diplomacy* (Working Paper, 478). Hague: Institute of Social Studies.
803. Yakop, M. in van Bergeijk, P. A. G. (2011). Economic Diplomacy, Trade and Developing Countries. *Cambridge Journal of Regions, Economy and Society*, 4(2), 253–267. Dostopno prek https://econpapers.repec.org/article/oupcjrecs/v_3a4_3ay_3a2011_3ai_3a2_3ap_3a2_53-267.htm
804. Yamashiro Fordelone, T. (2009). Triangular Cooperation and Aid Effectiveness. Predstavljeno na OECD/DAC Policy Dialogue on Development Cooperation, Mexico City, Mexico, 28th to 29th September. Dostopno prek <http://www.oecd.org/dac/46387212.pdf>
805. Yin, R. K. (2004). *Case Study Research: Design and Methods*. Thousand Oaks, London, New Delhi: Sage Publications.
806. Zakon o mednarodnem razvojnem sodelovanju in humanitarni pomoči Republike Slovenije – ZMHRSP, sprejet v Državnem zboru Republike Slovenije 17. aprila 2018, v veljavi od 11. maja. Uradni list RS, št. 30/18. Dostopno prek <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO7602>
807. Zhang, D. in Smith, G. (2017). China's Foreign Aid System: Structure, Agencies, and Identities. *Third World Quarterly*, 38(10), 2330–2346. doi: 10.1080/01436597.2017.1333419
808. Zhou, Y. (2010, 1. oktober). *The Future of South-South Development Assistance and the Role of the UN*. Remarks by Mr. Yiping Zhou, Director of the Special Unit for South-South Cooperation in UNDP to the OECD meeting of National Focal Points for Policy Coherence for Development, OECD, Paris. Dostopno prek <https://www.un.org/en/ecosoc/newfunc/pdf/yp«s%20opening%20statement%20for%20bangkok%20dcf%20sent%20to%20nobuko.pdf>
809. Zhu, Y. in Webber, M. (2017). The Impact of Western Economics on China's Reforms from the Late 1970s to the Present: An Overview. V M. Warner (ur.), *The Diffusion of Western Economic Ideas in East Asia* (str. 348–359). Oxon, New York: Routledge. doi: 10.4324/9781315681290
810. Ziai, A. (2012). Postcolonial Perspectives on »Development« (Working Paper, 103). Bonn: University of Bonn, Center for Development Research.
811. Ziai, A. (2017). Post-Development 25 Years after The Development Dictionary. *Third World Quarterly*, 38(12), 2547–2558. doi: 10.1080/01436597.2017.1383853

812. Zielińska, K. (2016). Development Diplomacy. Development Aid as a Part of Public Diplomacy in the Pursuit of Foreign Policy Aims: Theoretical and Practical Considerations. *Historia i Polityka*, 16(23), 9–26. doi: 10.12775/hip.2016.009
813. Zimmermann, F. in Smith, K. (2011). More Actors, More Money, More Ideas for International Development Co-operation. *Journal of International Development*, 23(5), 722–738. doi: 10.1002/jid.1796
814. Zuidema, L. H. (2011). *Explaining Commercial Diplomacy Effectiveness. An Empirical Examination as a Starting Point Towards a Holistic Framework of Commercial Diplomacy Effectiveness* (magistrsko delo). University of Twente, Behavioural, Management and Social sciences Faculty, Enschede.
815. Zweig, D. in Jianhai, B. (2005). China's Global Hunt for Energy. *Foreign Affairs*, 84(5), 25–38. doi: 10.2307/20031703

7 STVARNO IN IMENSKO KAZALO

- Afrika, 12, 13, 33, 52, 53, 55, 64, 76, 82, 87, 95, 96, 101, 155, 164, 172, 173, 201, 204, 207, 209, 212, 244, 248, 249, 271, 273, 317
- Agenda za trajnostni razvoj do leta 2030, 17, 87, 89, 90, 291
- Alesina, A. in Dollar, D., 19, 20, 24, 29, 56, 75, 76
- Alonso, J. A., 15, 20, 34, 56, 75, 85, 86, 87, 91, 92, 93, 112, 291, 292, 337
- altruizem, 19, 76, 78, 81, 127, 146, 168, 196, 271, 346
- ASEAN, 12, 210, 239, 241, 249
- Azija, 33, 55, 95, 96, 196, 198, 201, 204, 209, 235, 242, 244, 249
- Bandunška konferenca, 17, 96, 163
- bandunška načela, 95
- Bayne, N. in Woolcock, S., 19, 20, 23, 43, 44, 112, 127
- Benko, V., 15, 19, 20, 24, 25, 29, 30, 38, 39, 40, 41, 49, 56, 86, 112, 113, 114, 127, 128, 129, 294, 295
- Berridge, G. R., 19, 20, 21, 41, 44, 45, 46, 47, 112, 128, 295
- borba za močjo, 121, 136, 200, 279
- Brazilija, 12, 30, 34, 37, 52, 53, 99, 101, 123, 150, 151, 152, 153, 154, 155, 156, 157, 158, 159, 160, 161, 162, 163, 164, 165, 166, 167, 168, 169, 170, 171, 172, 173, 174, 175, 176, 177, 178, 180, 181, 182, 183, 184, 185, 186, 187, 188, 189, 190, 191, 192, 193, 194, 195, 196, 198, 207, 214, 215, 217, 221, 224, 250, 251, 252, 253, 262, 264, 265, 266, 273, 274, 276, 277, 278, 281, 284, 386
- brazilska zunanja politika, 154, 155, 156, 158, 162, 163, 166, 175, 281
- BRICS, 12, 95, 101, 133, 151, 152, 164, 165, 195, 241, 315, 339
- Bučar, B., 19, 20, 21, 24, 113, 114, 292, 297, 328
- Bučar, M., 20, 25, 29, 34, 38, 56, 75, 79, 127, 128
- Bull, H., 24, 29, 133, 134, 136, 137, 298, 305, 350
- Cardoso, 24, 30, 65, 131, 154, 155, 299, 300, 348
- center in periferija, 21, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 131
- Chase-Dunne, C., 68, 301
- Chaturvedi, S., 52, 96, 101, 102, 151, 199, 204, 205, 206, 207, 208, 209, 211, 212, 213, 214, 301, 302, 340
- cilji trajnostnega razvoja, 5, 15, 17, 53, 89, 92, 110, 167, 169, 283, 288
- cilji zunanje politike, 41, 44, 145, 234, 274
- Constantinou, C. M., 41, 303, 331
- človeški razvoj, 53, 81
- DAC OECD, 12, 52, 53, 74, 75, 76, 77, 79, 80, 85, 87, 89, 90, 92, 103, 105, 108, 134, 207, 212, 275, 323, 352
- De Haan, A., 126
- Deklaracija o tehničnem sodelovanju med državami v razvoju, 98, 305
- dekolonializem, 200
- diplomatska in konzularna predstavništva, 12, 24, 31, 35, 49, 144, 153, 169, 176, 177, 180, 185, 186, 187, 188, 189, 190, 191, 192, 193, 194, 196, 214, 215, 219, 220, 221, 222, 223, 224, 225, 226, 227, 229, 249, 250, 254, 255, 256, 257, 258, 259, 260, 261, 262, 263, 265, 266, 267, 287
- Dogovor iz Monterreya o financiranju razvoja, 100
- Domar, E. D., 58, 60, 306
- Dos Santos, T., 21, 24, 29, 30, 65, 66, 67, 131, 306
- države v razvoju, 5, 12, 16, 18, 32, 33, 34, 55, 59, 60, 64, 65, 67, 69, 70, 72, 73, 74, 75, 78, 80, 88, 90, 92, 96, 97, 98, 99, 110, 118, 122, 131, 132, 158, 159, 163, 164, 180, 182, 183, 203, 206, 214, 215, 218, 220, 226, 227, 228, 237, 243, 250, 254, 255, 258, 260, 261
- Dunajska konvencija o diplomatskih odnosih, 12, 48, 49, 307
- Dunajska konvencija o konzularnih odnosih, 12, 49, 307
- Dunne, T., 137, 307, 308

ekonomska diplomacija, 43, 44, 46, 51, 116, 213, 248, 317, 346
 ekonomska moč, 64, 71, 107, 122, 123, 141, 143
 ekonomska sredstva zunanje politike, 43, 44, 124, 145
 ekonomska zunanja politika, 20, 23, 44, 51, 114, 115, 117, 118, 125, 126, 128, 130, 140, 141, 146, 147, 202, 240, 271, 272, 273, 276, 279
 ekonomske sankcije, 41, 42, 44, 116
 ekonomski cilji, 43, 44, 46, 51, 81, 106, 116, 117, 120, 124, 126, 130, 143, 145, 146, 265, 267, 268, 271, 272, 275, 281
 ekonomski interesi, 19, 141, 239, 265, 269, 274
 ekonomsko sodelovanje med DVR, 12, 97, 98, 103, 208, 277
 En pas, ena cesta, 12, 241
 Frank, A. G., 65, 66, 67, 131, 309
 Fukuyama, F., 14, 310
 GATT, 12, 99, 157, 159, 163, 201, 203, 239, 305
 Gibanje neuvrščenih, 17, 55, 96, 98, 198
 Gilpin, R., 119, 120, 123, 132, 311
 Gosovic, B., 97, 105, 312
 gospodarska diplomacija, 5, 12, 15, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 34, 35, 36, 37, 38, 41, 42, 43, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 103, 105, 106, 107, 110, 111, 112, 114, 115, 116, 118, 119, 122, 123, 126, 127, 128, 130, 143, 144, 145, 146, 147, 148, 149, 150, 152, 153, 176, 177, 194, 195, 196, 206, 213, 214, 219, 229, 230, 241, 248, 249, 250, 262, 263, 264, 265, 266, 267, 268, 269, 270, 271, 272, 273, 274, 275, 276, 277, 278, 279, 280, 281, 282, 283, 284, 285, 286, 287, 288, 346
 gospodarska rast, 5, 16, 17, 52, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 67, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 80, 81, 82, 83, 84, 86, 87, 90, 107, 108, 119, 124, 132, 138, 141, 146, 148, 155, 157, 202, 204, 232, 233, 236, 240, 241, 242, 270, 271, 273, 274, 279, 281, 285
 gospodarske koristi, 5, 46, 144, 146, 166, 168, 175, 177, 269, 272, 274
 gospodarski razvoj, 14, 15, 16, 20, 30, 32, 44, 45, 46, 55, 57, 59, 69, 70, 74, 75, 77, 79, 80, 81, 92, 94, 95, 99, 101, 104, 106, 107, 108, 110, 135, 150, 156, 157, 158, 161, 162, 196, 197, 199, 205, 232, 234, 238, 239, 248, 263, 264, 265, 271, 272, 274, 275, 276, 280, 281, 285, 337
 Harrod, R. F., 58, 60, 313
 hegemonika prevlada, 119, 123, 145, 147, 231, 232, 270
 Hill, C., 38, 39, 40, 49, 300, 308, 314, 349
 hladna vojna, 5, 17, 19, 33, 42, 55, 72, 73, 83, 96, 100, 107, 108, 119, 126, 129, 142, 151, 160, 162, 199, 200, 201, 202, 204, 235, 268, 275, 278, 300
 Hobbes, 136
 Holsti, K. J., 38, 39, 40, 49, 128, 315
 Hout, W., 59, 63, 64, 65, 315
 humanitarna pomoč, 78, 91, 214, 245, 246, 275, 352
 ideologija, 38, 39, 76, 83, 128, 264, 281
 IMF, 12, 18, 42, 73, 95, 99, 120, 202, 206, 231, 307, 317
 Indija, 12, 30, 34, 37, 52, 53, 74, 82, 95, 96, 99, 101, 123, 150, 151, 152, 153, 158, 161, 164, 180, 196, 197, 198, 199, 200, 201, 202, 203, 204, 205, 206, 207, 208, 209, 210, 211, 212, 213, 214, 215, 216, 217, 218, 219, 220, 221, 222, 223, 224, 225, 226, 227, 228, 229, 230, 231, 234, 250, 262, 264, 265, 266, 273, 274, 276, 277, 278, 281, 284, 326, 341
 indijska zunanja politika, 196, 197, 198, 199, 201, 204, 205, 208, 230
 Jönsson, C in Hall, M., 44
 Keohane, R. O., 123, 124, 125, 197, 311, 318, 319
 Kitajska, 12, 13, 30, 34, 37, 52, 53, 74, 95, 96, 101, 104, 123, 134, 150, 151, 152, 153, 155, 161, 164, 176, 180, 181, 184, 194, 195, 196, 199, 200, 204, 210, 212, 217, 231, 232, 233, 234, 235, 236, 237, 238, 239, 240, 241, 242, 243, 244, 245, 246, 247, 248, 249, 250, 251, 252, 253, 254, 255, 256, 257, 258, 259, 260, 261, 262, 263, 264, 265, 266, 273, 274, 276, 277, 278, 281, 282, 283, 284, 300, 307, 308, 326, 337, 341

- kitajska zunanja politika, 232, 236, 237, 238, 239, 240, 241, 242, 249
- kolonializem, 16, 26, 34, 36, 95, 105, 108, 143, 147, 148, 206, 213, 270, 272, 274, 283
- Komisija Juga, 99
- Kostecki, M. in Naray, O., 20, 29, 45, 46, 47, 50
- kritične teorije razvoja, 30, 62, 110
- Lancaster, C., 19, 20, 25, 29, 56, 76, 77, 78, 80, 122, 126, 320
- Latinska Amerika, 64, 65, 82, 96, 160, 172, 173, 209, 244, 271, 277
- Lewis, W. A., 61, 62, 300, 311, 321, 335
- Lewisov model strukturnih sprememb, 61, 62
- Lightfoot, S., 52, 321
- Lula da Silva, 151, 154, 155, 162, 167
- Marshallov načrt, 54, 59, 60, 72, 107, 120
- Mawdsley, E., 17, 20, 52, 84, 102, 104, 124, 126, 128, 323
- mednarodna družba, 84, 129, 133, 134, 136, 137, 138, 139, 140, 141, 143, 147, 148, 149, 272, 273, 276, 277, 279, 280, 282
- mednarodna skupnost, 5, 36, 57, 97, 149, 270, 275
- mednarodni sistem, 17, 19, 21, 22, 34, 38, 41, 43, 52, 53, 55, 67, 72, 77, 95, 96, 113, 114, 117, 118, 119, 121, 125, 135, 136, 137, 138, 139, 140, 141, 142, 143, 148, 149, 155, 201, 202, 234, 237, 238, 239, 270, 272, 273, 274, 276, 278, 279, 280, 282, 285, 288
- mednarodno razvojno sodelovanje, 1, 2, 5, 13, 15, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 34, 35, 36, 37, 38, 41, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 62, 72, 73, 74, 75, 78, 80, 81, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 100, 101, 105, 106, 107, 108, 109, 110, 111, 112, 114, 115, 116, 118, 122, 127, 128, 130, 134, 135, 143, 144, 145, 146, 147, 148, 150, 151, 152, 153, 155, 167, 168, 169, 209, 210, 213, 230, 238, 243, 244, 268, 269, 270, 271, 272, 273, 274, 275, 276, 278, 279, 280, 281, 282, 283, 284, 285, 286, 287, 288
- mehka moč, 30, 41, 46, 50, 78, 110, 122, 142, 143, 149, 155, 156, 161, 162, 199, 205, 206, 214, 230, 238, 239, 240, 265, 273, 274, 275, 279, 284
- Mercier, A., 29, 46, 47, 144, 325
- Mercosur, 160, 161, 172, 315, 333
- Milenijska deklaracija, 87, 89, 90, 325
- modernizacijska teorija, 60, 71, 110
- Moons, S. J. V., 20, 34, 42, 43, 45, 47, 112, 142, 144, 176, 214, 249, 300, 305, 327, 347
- Morgenthau, H. J., 75, 76, 77, 113, 119, 120, 122, 327
- nacionalni interes, 120, 127, 198, 204, 205, 212, 248, 278
- načela sodelovanja Jug – Jug, 195, 206, 207, 230, 263
- Naray, O., 21, 22, 29, 45, 46, 47, 50, 107, 128, 320, 328
- neenaka menjava, 63, 64, 66, 68
- neoklasična teorija razvoja, 71, 110
- neokolonializem, 102, 244, 271
- neoliberalizem, 18, 69, 82, 124, 272
- neuvrščenost, 196, 199, 200, 204, 348
- notranjepolitične aktivnosti, 154
- novi mednarodni ekonomski red, 96, 97, 201
- Nye, J. S., 30, 46, 124, 125, 142, 156, 319, 329
- odnosi Jug – Jug, 15, 21, 22, 23, 26, 138, 139, 140, 143, 147, 148, 149, 273, 276, 277, 279, 280, 282, 284, 286
- odnosi Sever – Jug, 16, 21, 22, 27, 28, 53, 118, 132, 134, 136, 138, 139, 140, 141, 142, 150, 167, 264, 268, 269, 273, 276, 279, 280, 286, 288
- odrast, 82, 83
- OECD, 13, 32, 53, 74, 75, 76, 78, 80, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 92, 103, 105, 128, 131, 134, 209, 242, 249, 275, 316, 322, 329, 330, 352
- Okano-Heijmans, M., 20, 21, 23, 29, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 112, 128, 331, 347
- OZN, 13, 17, 31, 54, 72, 90, 95, 97, 98, 99, 103, 107, 157, 160, 174, 175, 195, 198, 199, 200, 204, 206, 231, 237, 247, 248, 249, 281, 331, 343

- Pariška deklaracija o učinkovitosti pomoči, 87, 88, 332
- Partnerski sporazum iz Busana, 89
- partnersko sodelovanje, 5, 15, 210, 275
- Pax Australis*, 288
- Peck, J., 18, 332
- pekinški konsenz, 22, 242, 244
- politična moč, 120, 161
- politična sredstva zunanje politike, 15, 41, 128, 141
- politični cilji, 36, 43, 44, 46, 116, 117, 122, 123, 124, 130, 143, 145, 149, 263, 269, 276, 281, 284
- političnoekonomsko sodelovanje, 1, 2, 5, 15, 16, 17, 19, 20, 21, 24, 25, 26, 27, 29, 37, 41, 52, 57, 106, 108, 112, 129, 130, 131, 133, 135, 140, 150, 156, 199, 264, 268, 269, 272, 279, 280, 283, 285, 287, 288
- političnoekonomsko sredstvo zunanje politike, 41, 48, 51, 106, 107, 230
- pomoč za trgovino, 92, 110
- porazvojne teorije, 83, 110
- Potter, R. B., 20, 29, 45, 46, 47, 69, 306, 333, 340
- Prebisch, R., 21, 29, 63, 64, 70, 131, 306, 312, 334, 342, 345
- Prebisch-Singerjeva hipoteza, 64
- prestíž, 56, 76, 77, 78, 108, 110, 145, 157, 162, 166, 168, 198, 234, 240
- Program za delovanje iz Akre, 88
- programi strukturnih prilagajanj, 18, 69, 70, 73, 81
- Rana, K., 21, 29, 44, 107, 214, 303, 334
- Rašković, M., 3, 233, 335
- ravnotežje moči, 37, 84, 108, 117, 136, 145, 158, 264, 268, 270
- razvite države, 16, 32, 58, 59, 60, 62, 63, 64, 70, 76, 81, 92, 99, 108, 119, 123, 127, 141, 151, 156, 159, 243, 280
- razvojna pomoč, 13, 24, 41, 54, 55, 56, 60, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 100, 101, 103, 107, 108, 109, 110, 115, 119, 122, 126, 127, 128, 144, 145, 146, 166, 167, 169, 197, 207, 213, 244, 247, 265, 272, 278, 282, 283, 323
- razvojna učinkovitost, 89
- razvojni cilji tisočletja, 90, 92
- reaganomika, 124
- Rose, A. K., 20, 24, 29, 177, 336
- Rostowih pet stopenj gospodarske rasti, 59
- Stanovnik, J., 21, 24, 63, 122, 141, 277, 280, 341, 342
- strukturalistična teorija, 63, 65, 71, 110
- Sunkel, O., 21, 24, 30, 343
- suverenost, 105, 120, 134, 232, 235, 263, 279
- suverenosti, 16, 18, 95, 96, 97, 104, 133, 134, 136, 148, 196, 200, 231, 232, 242, 243, 273, 278, 279, 284
- Svetličič, M., 3, 14, 19, 25, 97, 99, 240, 283, 343
- Svetovna banka, 18, 31, 33, 42, 87, 95, 99, 201
- Štajner, R., 15, 135, 138, 140, 280, 344
- tehnično sodelovanje, 13, 97, 98, 100, 101, 105, 167, 168, 169, 170, 171, 172, 173, 174, 175, 201, 208, 209, 210, 211, 214, 243, 245, 246, 264, 275
- tehnično sodelovanje med DVR, 13, 97, 98, 103, 208, 277, 331
- teorija odvisnosti, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 71, 110
- teorija strukturnih sprememb, 61, 71, 110
- teorija svetovnega sistema, 30, 68, 69
- thatcherizem, 124
- Todaro, M. in Smith, S. C., 24, 30, 58, 59, 60, 61, 62, 65, 66, 67, 69, 70, 345
- TOSSD, 13, 92, 93, 110
- trajnostni razvoj, 17, 87, 89, 90, 92, 98, 282, 291
- triangularno sodelovanje, 92, 173
- tuja pomoč, 54, 56, 93, 122, 127, 207, 237, 238, 243, 271
- učinkovitosti pomoči, 87, 88, 89
- Udovič, B., 2, 15, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 29, 34, 36, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 56, 57, 73, 79, 93, 112, 113, 114, 115, 116, 117, 122, 126, 127, 130, 292, 298, 299, 346
- UNCTAD, 13, 15, 97, 103, 159, 201, 202, 207, 346
- UNDP, 81, 82, 97, 103, 131, 168, 170, 340, 347, 352
- uradna razvojna pomoč, 74, 75, 78, 107, 109

uvozna substitucija, 70, 156, 157
 van Bergeijk, P. A. G., 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 29, 31, 32, 33, 34, 42, 43, 44, 45, 47, 107, 112, 126, 144, 153, 176, 177, 188, 249, 290, 300, 305, 306, 308, 347, 352
 van Ham, P., 119, 348
 Vrečko Ilc, B., 17, 348
 vrednostni sistem, 39, 40, 46, 49, 113, 114, 116, 117, 118, 121, 125, 133, 134, 137, 138, 140, 141, 143, 144, 147, 148, 156, 272, 273, 274, 276, 277, 279, 282
 Wallerstein, I., 21, 24, 29, 30, 64, 68, 69, 311, 349
 washingtonski konsenz, 18, 19, 20, 22, 69, 70, 73, 84, 87, 109, 127, 242, 271
 Watson, A., 133, 136, 137, 298, 349
 Wendt, A., 122, 136, 137, 350
 Wight, M., 24, 29, 133, 136, 137, 350
 Williamson, J., 70, 350
 WTO, 13, 37, 92, 99, 294, 305, 348, 351
 Yakop, M., 19, 20, 21, 23, 24, 25, 29, 31, 34, 44, 47, 50, 107, 112, 144, 153, 176, 177, 188, 249, 347, 352
 ZDA, 13, 30, 54, 55, 72, 96, 99, 107, 119, 120, 121, 129, 132, 145, 156, 159, 163, 164, 197, 199, 201, 202, 204, 242, 270
 Zhou, Y., 21, 23, 55, 56, 352
 zunanja ekonomska politika, 114, 117, 118, 120, 121, 122, 123, 125, 129, 130, 140, 141, 152, 199, 201, 202, 206, 230, 233, 238, 239, 240, 242, 265, 270, 271, 272, 273, 274, 275, 276, 277
 zunanja ekonomskorazvojna politika, 142, 143, 149, 156, 162, 169
 zunanja politika, 5, 50, 115, 123, 125, 142, 144, 146, 155, 162, 198, 231, 232, 234, 273, 280
 zunanjepolitični cilji, 20, 39, 40, 46, 47, 49, 50, 51, 76, 106, 110, 120, 122, 124, 165, 175, 195, 214, 270

PRILOGA A: Mednarodno razvojno sodelovanje Brazilije v obdobju 2005–2013

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	SKUPAJ
TEHNIČNO SODELOVANJE	11.422.103	15.046.399	18.256.037	32.097.330	48.872.380	57.770.553	45.617.071	33.970.749	31.846.055	294.898.677
SODELOVANJE NA PODROČJU IZOBRAŽEVANJA	23.088.150	25.896.724	28.911.102	38.615.610	22.236.954	35.544.099	20.689.408	22.251.006	23.809.864	241.042.917
ZNANSTVENO IN TEHNIČNO SODELOVANJE	n.p.	n.p.	n.p.	n.p.	n.p.	24.009.084	73.106.869	72.085.370	53.174.326	222.375.649
HUMANITARNO SODELOVANJE	487.994	2.534.110	16310158	16.253.978	43.521.166	161.469.749	72.418.476	109.828.325	21.667.913	444.491.869
PODPORA IN VARSTVO BEGUNCEV	n.p.	n.p.	n.p.	n.p.	n.p.	590.469	4.710.229	4.122.857	1.819.718	11.243.273
MIROVNE OPERACIJE	60.820.165	37.022.477	67.575.897	69.901.093	62.704.500	332.422.426	40.167.190	20.654.923	10.330.872	701.599.543
SREDSTVA NAMENJENA MEDNARODNIM ORGANIZACIJAM	123.105.205	233.731.176	228.421.353	249.862.951	247.579.564	311.569.290	331.642.424	250.857.370	254.157.155	2.230.926.488
SKUPAJ	218.923.618	314.230.885	359.474.548	406.730.962	424.914.563	923.375.670	588.351.667	513.770.600	396.805.904	4.146.578.417

Vir: Bezerra Lima, 2017 (str. 17).